Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

De Heilige Schrift in Bijbellezingen voor het volk

https://hdl.handle.net/1874/234080

Dr. PH. S. VAN RONKEL,

DE HEILIGE SCHRIFT

IN BIJBELLEZINGEN.

mm 10596

Dr. J.A.B. JONGENEEL
Hoefijzerlaan 16
3981 GM Bunnik/Nederland
Tel. 03405 - 67348
Giro 4131346

DE HEILIGE SCHRIFT

IN

BIJBELLEZINGEN VOOR HET VOLK.

C. BRUNT P.JZN.
WOERDEN

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT
3071 376 6

DE

HEILIGE SCHRIFT

IN

BIJBELLEZINGEN VOOR HET VOLK,

DOOR

PH. S. VAN RONKEL,

Theol. Doctor en Predikant te Amsterdam.

BIBLIOTHEEK DER RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

DERDE DEEL.

EXODUS I—XXIII.

Israël in Egypte en bij Sinaï.

AMSTERDAM. — H. M. BREMER. — 1879.

Snelpersdruk van I. BREMER, Amsterdam.

HET BOEK EXODUS.

Het tweede boek des bijbels wordt Exodus genaamd, omdat een groot deel daarvan handelt over Israels uittocht uit Egypte. Dit boek beschrijft den toestand van het bondsvolk in Egypte en deszelfs wonderdadige uitleiding uit dat land der verdrukking (H. I—XV); daarbenevens deszelfs aanvankelijke omzwervingen in de woestijn met de wetgeving en uitkomsten daar beschikt; benevens de eerste regelingen van den bondsstaat en de beginselen van deszelfs eerdienst.

Gelijk het boek Genesis meer heenwijst op de stichting van het Verbond Gods, zoo treedt in Exodus meer op den voorgrond het werk van den Verbondsgod zelven. In Genesis wordt het verbond van God uiteengezet, in Exodus worden wij meer op den God van het verbond gewezen. Dit is eene groote schrede vooruit in de ontwikkeling der heilige openbaringe Gods. Het verbond immers heeft voor het geloovig gemoed eerst dan kracht, vastigheid, troost en licht, als wij den God des verbonds eerst hebben leeren kennen. De persoon is de waarborg van de zaak.

Niet het verbond, maar God zelf is de diepste grond van het heil der verlossing. Het verbond openbaart en verzekert slechts aan den zondaar het heil, dat in

Gods hart voor hem besloten lag, maar God schenkt dit. Langs den weg van het verbond daalt de geopenbaarde waarheid; langs diezelfde lijn daalt ook het van eeuwigheid voorbeschikte heil van de zijde Gods tot den mensch neder.

Ge kunt het boek Exodus beschouwen als een deel van Israels geschiedenis, en dan zoudt ge het in drie hoofddeelen splitsen. Van H. 1—15 wordt de verlossing van Israel uit Egypte ons geteekend; van H. 16—34 de wetgeving Gods aan Israel bij Sinaï, en van H. 35—40, de gehoorzaamheid van Israel op den weg door de woestijn ons beschreven. Eerst dus de verlossing uit de macht der duisternis, daarna de verklaring van haar doel door den heiligen eisch der wet, en straks het genot door de gehoorzaamheid op den weg door de woestijn. Aldus is het ook met de uitleiding en verdere leiding van eene enkele ziel.

Ook, en met meer recht, kunt ge het boek Exodus opvatten als een hoofdstuk uit de geschiedenis der openbaringe Gods, die Hij aangaande Zich zelven heeft gegeven. Dan bestaat het uit tien hoofddeelen. Eerst zien we Jehova als den bewaarder Jakobs (H. I—V), dan leeren wij Hem kennen als den Richter der wereld (H. VI—X), straks als den Machtigen Overwinnaar (H. XI—XV). Hierna treedt Hij op als Israels Verzorger, die de Zijnen van mannabrood en rotswater en van al het noodige voorziet (H. XVI—XVIII), maar hun daarbenevens ook het geestelijk voedsel biedt en Israels Wetgever wil zijn (H. XIX—XX). Hij is de Koning Israels, die ook het burgerlijk recht inzet en handhaaft (H. XXI—XXIV); de Heilige Israels die onder de lofzangen Israels wil wonen, en zich Zijne heilige plaatsen, inrichtingen, personen, dieren en tijden bestemde

(H. XXV—XXX); maar die ook de Rechter Israels wil wezen, en een naijverig God is (H. XXX—XXXII). Evenwel blijft Hij Israels Leidsman door zijn Engel des Verbonds (H. XXIII-XXXV) en de Werkmeester van het goede onder Zijn volk door den Heiligen Geest (H. XXXVI—XL). — De laatste drie hoofddeelen veronderstellen de leer der heilige drieëenheid.

Tegenover de tien geslachten of toledôth der menschen, die door God geschapen zijn, en waarvan Genesis gewaagt, staan in het boek Exodus een tiental eigenschappen of deugden van dien God, die den mensch geschapen heeft. God is en doet het al; maar ook in en door het menschenkind wil Hij Zijnen raad volbrengen; zoowel door een Mozes als door een Aäron, door Pharao's dochter en Mirjam, door Bezaleël en het geheele volk. Maar genade evenwel doet het alles en doet het alleen.

De hooge beteekenis van het getal tien, als dat der heilige evenredigheid en der goddelijke heilsorde komt vooral in het boek Exodus krachtig uit. In de tien plagen, in de tien geboden; totdat het in het allerheiligste, met deszelfs drie afmetingen elk van tien el, de hoogste uitdrukking vindt en als in de heilige ordeningen wordt opgenomen en voor goed vastgesteld. Zoo vinden wij dan als de schriftmatige beteekenis van dat getal tien deze: 't Is uitdrukking der volkomenheid der deugden van den volmaakten Schepper, die, ook in de openbaring van de werken der afhankelijke schepping, ook in de openbaring aan en door het onvolmaakte schepsel, moet ontplooid en verwerkelijkt worden.

GODS VOLK IN EGYPTE VERDRUKT.

EXODUS I—V.

Gelijk Genesis met de wording der aarde begint, aldus Exodus met de wording van het volk Israels. Het beschrijft den toestand van het bondsvolk in Egypte, deszelfs wonderdadige uitleiding uit dat land der verdrukking (H. I—XV), aanvankelijke omzwervingen in de woestijn, uitkomsten van God beschikt en eerste regelingen van den bondsstaat en beginselen van deszelfs eerdienst.

Het eerste hoofddeel van dat boek omvat het eerste vijftal hoofdstukken en vermeldt den toestand der ellende van het bondsvolk in Egypte (H. I), de geboorte, eigenmachtige optreding (H. II), verrassende roeping (H. III), overwonnen aarzeling (H. IV), en schijnbaar vruchtelooze zending (H. V.) van Mozes, den man door den Bondsgod bestemd en geleid om het Bondsvolk uitteleiden uit Egypte en te leiden in de woestijn. 't Is Egypte tegen Gods volk.

De eeuwige trouw, en daaruit voortvloeiende steeds op nieuw betoonde Verbondsgenade worden op het hoogst verheerlijkt, en staan in dadelijk verband met de eeuwige voorkennis en werkzame Voorzienigheid. De leidende Voorzienigheid Gods geeft uitdrukking en werkelijkheid in den tijd aan Diens Raad, die is van eeuwigheid.

I.

HET BONDSVOLK IN EGYPTE VERDRUKT EN BEWAARD.

Exodus I : 1–22.

INHOUD: De volkomenheid der Schrift, haar diepte en haar hoogte der uitdrukking ook voor den edelsten mensch onbereikbaar. De onnauwkeurigheid van den rijmpsalm, in vergelijking van het oorspronkelijke; de hoofdgedachte van alles. Bertheau's gevoelen over de bijbelsche geschiedenis toegelicht. Het onderwerp en deszelfs verdeeling: de tijdelijke voorspoed van het bondsvolk (vs. 1–7), deszelfs beraamde onderdrukking (vs. 8—14) en goddelijke ondersteuning (vs. 15—22).

De tijdelijke voorspoed van het bondsvolk (vs. 1-7). Het doel der tegenspoeden voor de geloovigen, ook voor Israel. Het geslacht Israels, deszelfs komst in Egypte en uitbreiding. — Vs. 1. De gemeenschappelijke volksnaam, de samenhang der geschiedenis, de indeeling der stamhuizen, de orde der opvolging (vs. 2—4), de eenheid van oorsprong (vs. 4). Het voegwoord „en" (wau copulativum); eenheid der H. Schrift, voortloopende draad der geschiedenis; het ouderlijk en profetisch gezach gehandhaafd. De lijn der volksontwikkeling, beginnende met het gezin, en gaande door familie, geslachtskring en stam, tot de volheid des volks, — „Wees u zelf," plicht van het zelfstandig volksbestaan, roeping van het gezin, eisch voor den enkeling. De kracht der namen; de invloed der vrouw in het Oude Testament; eenheid bij verscheidenheid; de man drager van het begrip der eenheid, de vrouw van dat der verscheidenheid. Ziel en persoonlijkheid; nèphes en neschama; psyche en pneuma; ziel en geest; dier en mensch; de mensch en Christus.

Nauwkeurigheid der Schrift op ieder gebied. — De aanleiding tot de komst in Egypte; Ps. 105; de lees- en rijmpsalm; rijk in deugd? Jozefs invloed op de vorming des bondsvolks; waardoor beperkt? De tijdelijke zegen Israels is alleen Gods werk; bewijzen zijn het tijdstip en het karakter van dien zegen. Verband tusschen de natuurlijke ontwikkeling en de bijzondere Voorzienigheid, beider samenwerking in Israels wonderbare toeneming; natuurlijke wegen en bovennatuurlijke wilskracht; het wonderbare en het wonder; natuurlijke en geestelijke geboorte.

Deszelfs beraamde onderdrukking (vs. 8—14); de aanleidende redenen (vs. 8—9), de booze raadslag (vs. 10), het beginsel der volvoering (vs. 11—14). — Velerlei vragen geen bewijs van wetenschap, ofschoon in naam der wetenschap gedaan; haarkloverijen geen middel ter bevordering van het denken. Verdrukking blijkt noodig; alles aan Gods wil onderworpen, en ter bereiking van Zijne doeleinden; ook de zonde moet daarbij medewerken; Egypte's zonden: onheilige afgunst, ondankbare vergetelheid, ongegrond wantrouwen. Afgunst en overdrijving; de „nieuwe koning"; „kennis," oefenend of beschouwend, hart en gevoel: een volk dat zijne geschiedenis vergeet en zijne weldoeners miskent. Een „nieuwe koning" iets anders dan „een ander koning:" het opstaan van een nieuw koningshuis; de 18e dynastie; een tijdrekenkundig houvast; eene door velen voorbij geziene bijzonderheid; de koning en zijn volk; geen der Hyksos; wanneer omstreeks is Israel uit Egypte opgetrokken? Tachtig jaren na de verdrijving der Hyksos; dit tijdstip verklaart veel. — De booze raadslag; een dubbel doel bereikt. De aanvankelijke uitvoering: de drukkende last der vijanden (vs. 11), de wonderdadige bijstand Gods (vs. 12), de verharding des harten (vs. 13, 14); velerlei moeilijkheden in de Schriftverklaring; wetenschappelijk ontuig; voertuig der geestelijke praalzucht; om de zedelijke waarheid moet het ons te doen zijn bij het lezen des bijbels; Ps. 105; „wassen;" „uitbreken in menigte; naar den druk is ook de weeren veerkracht, tot dragen geoefend door dragen; toenemende vijandschap geboren uit het gezicht van Gods goedheid; snerpende bitterheid der ziel; slavendienst; vijfvoudig „abad;" de zware arbeid afgebeeld; een oud tafereel in steen; de fabriekarbeid; Israel in Egypte beeld van het kind Gods op aarde.

De goddelijke ondersteuning (vs. 15—22). De ontwikkeling der verkiezing en der verwerping; de tijd afdruksel

van de eeuwigheid; tijd en eeuwigheid; tot tweemalen toe te vergeefs de doodelijke maatregelen beproefd; de twee vroedvrouwen: Sifra en Pua; het verhaal zelf: toegenomen boosheid (vs. 15, 16), werkzame godsvrucht (vs. 17), zwakke verdediging (vs. 18, 19), goddelijk loon (vs. 20, 21). Pharao en Herodes; kindermoord; blinde haat redeneert niet en dweepzucht weet van geen nadenken; Egyptes kastewezen; der vroedvrouwen prijzenswaardige nalatigheid; innerlijke godsvrucht kenbaar aan het doen, nog meer dan aan het laten; nalaten meest gemakkelijker dan doen; valsche of verkeerde schaamte. De levendigheid der hebreïnnen; eene noodleugen; het loon der genade; in tweeërlei opzicht; een huis bouwen, een eigen huishouding hebben; waarachtig huislijk geluk — toekomst der boosheid, — de vijand wil onze kinderen! waakzaamheid. Besluit.

Psalm 105 : 14.

„Gij zult tot dit woord dat Ik u gebiede niet toedoen, ook daarvan niet afdoen." Zoo sprak in naam des Heeren de man Mozes aangaande het woord Gods (Deut. 4 : 2; 12 : 32); zoo na hem de koninklijke wijsgeer (Spreuk. 30 : 6) en zoo ook aan het heilig slot des bijbels de Ziener op Patmos (Openb. 22 : 18). Wat hebben de heilige mannen Gods het klaar en innig bewustzijn in zich zelven omgedragen, dat het woord, dat zij in den naam des Heeren Heeren spraken en verkondigden, niet hun eigen, maar Gods woord was! Immers aan eens menschen woord zal iemand lichtelijk iets toevoegen, iets daarvan afnemen of het in eenigerlei manier kunnen wijzigen, zonder dat hij zich daarom nog aan de hoogheid en heiligheid van dat woord vergrijpt. Waar dit in geen enkel opzicht mag, is het gewis, omdat God zelf het heeft gesproken; en omdat diens woord in deszelfs hoogheid voor het kind der menschen onnavolgbaar is.

En in waarheid is dit alzoo. Ook daarin blijkt wel de volkomenheid der Schrift, dat nooit eenige wijziging

van Gods woord door menschenkinderen, hoe innig en teeder ook hun geloof moge wezen, aan dat woord Gods zelf recht kan doen; zoo min als ooit eenige schriftverklaring u al de heilige verhevenheid en diepte der innigheid van Gods woord geheel kan wedergeven. Daar hebt ge b.v. onze heerlijke en geloovige dichters van de berijmde psalmen. Niemand zal hun geloof, diepte of innigheid durven ontzeggen; niemand durven loochenen, dat zij soms met arendsblik als naar de hoogten der heiligheden met klaren blik opzagen, of wel met even vast oog de diepten der verborgenheden van het majestueus Schriftwoord wisten te peilen. Hoe trouw en treffend schoon, hoe rein en innig waar geven zij menigmalen in hunne berijmde verzen den oorspronkelijken zin en de verheven gedachte van het oorspronkelijke woord terug! En toch als zelfs deze bezielde dichters maar een enkele maal van dat oorspronkelijke zelf afwijken of in hunne berijming dit wijzigen, hoe ver komen zij dan onmiddellijk onder dat woord zelf te staan, als zij, ook maar voor een enkel oogenblik schenen daar boven te zweven!

Wilt ge bewijs? Het lied zelf dat wij daar zoo aanstonds te samen aanhieven. „De harten der Egyptenaren, die eertijds Israel gunstig waren, verkeerden toen in bitteren haat," zoo luidden de regels die het schriftwoord in berijmde taal moeten omschrijven. Maar hoor nu uit den leespsalm zelven het gespierd en diepzinnig woord, dat aldus werd omgezet: „Hij keerde hun hart om, dat zij zijn volk haatten" (Ps. 105 : 25). D. i. dezelfde God, die Zijn volk zeer deed wassen en machtiger maakte dan deszelfs tegenpartijders, die God keerde zelf ook de harten der voormalige begunstigers om. Hoe wordt hier in een enkelen trek de oorzaak van Israels ellende in Egypte u bij name genoemd! Hoe schittert, bij die vermelding, het goddelijk eind-

doel, namelijk: de verheerlijking van Gods grootheid door verbreking van die Zijner vijanden, reeds door deze woorden heen!

En niets van dit alles speurt gij in de woorden van den berijmden psalm, die op de tweede oorzaak van Israels jammer, de strafroede in Gods hand wijst; maar die daardoor ook juist dat voorbijgaat, waarop in het oorspronkelijke alle nadruk wordt gelegd, namelijk: dat God zelf van dit alles de eerste oorzaak, de wel verborgen maar heilige achtergrond is. Zoudt ge niet durven beweren, dat dit juist het eigenaardige in het bijbelsch geschiedverhaal en in de bijbelsche wereldbeschouwing is, waardoor zij onmiddellijk van elke andere onderscheiden wordt, dat in den bijbel steeds onmiddellijk het licht valt op God als de eerste oorzaak? Of wel, dat gij het onwillekeurig gevoelt, dat achter de zichtbare verschijnselen en de in het licht tredende worstelingen en uitingen der aardsche machten een andere en hoogere macht des geestes als grond en oorzaak van alles schuilt?

Wat wij, nu wij tot de behandeling van het boek Exodus ons biddend nederzetten, wel zeer opgemerkt willen hebben is wel dit: dat juist de eeuwige gedachte Gods of zijn raad des heils den omvang, vorm en houding der heilige geschiedbeschrijving bepaalt. Al wat met dien raad Gods en deszelfs ontwikkeling in verband staat, wordt in het gewijde verhaal opgenomen; al wat daarover geen nader licht verspreidt, al waren het ook de gebeurtenissen van vele jaren of van een geheel tijdvak, wordt eenvoudig verzwegen. Indien men dit goed begrepen had, zoude niemand gewis geklaagd hebben over het bestaan van zekere gapingen in het geschiedverhaal zelf, zooals dit van Genesis in Exodus wordt voortgezet. Zeer waar is de opmerking van een beroemd godgeleerde

over deze zaak. „In geen enkel geschiedverhaal, aldus spreekt hij, wordt de keuze en schikking der te behandelen stof zoozeer door eene enkele leidende gedachte bepaald en beheerscht, als in de geschiedboeken des O. en N. Testaments. Alles wordt daar onder het albeheerschend gezichtspunt van het werken van den Bondsgod Jehova voor Zijn bondsvolk Israel gesteld. Datgene slechts wat van uit dit standpunt lichtelijk was te vatten wordt vermeld. Daarom bericht de bijbel ons zoo weinig van Israels langdurig verblijf in Egypte, zoo weinig van het gansche tijdvak der richteren."

Door den Heiligen Geest gedreven, geleid en voorgelicht, wisten de heilige bijbelschrijvers onmiddellijk deze gedachte Gods als de grondkracht en bewegende oorzaak van alles te aanschouwen en in hun woord voortestellen. Dat is het geheim dier merkwaardige redenen van een Paulus, een Petrus en een Stephanus. Met een enkelen trek schetsen zij een geheel tijdperk der geschiedenis, omdat zij in in ieder afzonderlijk tijdvak de eigene gedachte van den even onveranderlijken God hebben aanschouwd. Van ieder tijdperk, van iedere daad, van elk feit vatten zij de eigenlijke leidende gedachte.

God heeft het hun geopenbaard door Zijnen Geest. Want de Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods. Want wie van de menschen weet hetgeen des menschen is, dan de geest des menschen, die in hem is? Alzoo weet ook niemand hetgeen Godes is dan de Geest Gods" (1 Cor. 2 : 10, 11). Zoo is het ook met den gewijden zanger van Ps. 105. Zie, wat de hoofdgedachte van Israels geschiedenis in Egypte aangaat, moge de eerste oorzaak van de verdrukking des bondsvolks in het land van Cham schijnbaar in den haat en afkeer der Egyptenaren gelegen zijn; in

waarheid evenwel zijn Gods wil, Zijn leiding en Zijn heilige doeleinden de bron van dit alles. Hij keerde de harten der Egyptenaren om en deed hen Zijn volk haten.

Zoo zal het blijken naar Gods raad te zijn, wat reeds de inhoud van heteerste hoofdstuk van Exodus is: Israel het bondsvolk in Egypte verdrukt, maar door Zijn Bondsgod bewaard. Eerst wordt ons de tijdelijke voorspoed van het bondsvolk in Egypte geteekend (vs. 1—7), daarna wordt de booze raadslag der onderdrukking vermeld (vs. 8—14), straks de vruchtelooze poging ter vernietiging van het bondsvolk genoemd (vs. 15—22). — Uit drie bijna evengroote deelen bestaat dus het hoofdstuk, dat wij te samen wenschen te behandelen en dat het tweede boek des bijbels opent. Exodus (= uittocht) wordt dat boek door de 70 vertalers genoemd, omdat Israels wonderdadige uittocht uit Egypte er den hoofdinhoud van uitmaakt. En om dien uittocht voortebereiden en ook voor Israel zelf begeerlijk te maken, moest ook de tijdelijke verdrukking medewerken, als een middel in Gods hand.

Indien de geloovige op aarde steeds voorspoedig was en nooit met de moeiten en tegenheden had te worstelen, die hij aan deze zijde van het graf zoo dikwerf ontmoet, hij zoude niet met verlangen leeren uitzien naar de plaats der eeuwige rust en verkwikking daar boven in den hemel. En opdat het kind Gods dit leere en bij toeneming deze les des moeielijken levens in beoefening brenge, zendt de Vader van boven hem die wederwaardigheden, die velen zijn, waardoor hij verdrukt wordt, waaronder hij menigmalen zwaar gebogen gaat; maar waaronder hij tevens sterker wordt en opwast, gelijk de palm, die, geprest en gedrukt, te rijker wordt in hoop en vrucht.

Daarom dan ook kwamen de verdrukkingen over het

bondsvolk, opdat het daarmede in Egypte niet zoude gaan als met de latere nakomelingen in Babylon. Zij meesten de rijke gaarden en welige landouwen van het oord der ballingschap en het tijdelijk verblijf der vreemdelingschap niet lief krijgen boven het beloofde land der vaderen. Veel was er anders in den toestand Israels, wat het zeer gemakkelijk daartoe leiden kon. Opdat gij dit tevens zoudt inzien, wordt door Gods woord allereerst de naar het uitwendige zoo gezegende toestand van het bondsvolk vermeld. Eerst wordt ons het geslacht zelf nog eenmaal bij name opgevoerd (vs. 1—4), daarna de aanleiding van hun komst in Egypte andermaal herinnerd (vs. 5), en ten laatste van de verwonderlijke toeneming bericht gegeven (vs. 6, 7).

Bij de opgave der namen komt met voordacht en zeer duidelijk uit en eischt tevens onze opmerkzaamheid wat ons daarin wordt bericht van den gemeenschappelijken volksnaam, samenhang der geschiedenis, eenheid van oorsprong, indeeling der stamhuizen, orde der opvolging. Dat alles wordt reeds in het eerste tweetal verzen als met den vinger aangewezen. Immers staat de uitdrukking „kinderen Israels" als eigenlijke en blijvende benaming van het geheele volk, als bondsvolk genomen, voorop. Daarom worden in dit eerste vers van meet af de namen Israel en Jakob wederom duidelijk onderscheiden. In betrekking tot hun vader waren de stamvaders des volks zonen van Jakob, „uit Jakobs heup voortgekomen"; maar in betrekking tot het bondsvolk zelf waren zij reeds de b'né-Israel = kinderen Israels. „Dit nu zijn de namen der zonen van Israel, die in Egypte gekomen zijn, met Jakob."

Daar is in dit vers nog veel meer op te merken, dat ons eenigszins licht kan geven aangaande de be-

doelingen der heilige Schrift, waarin — wil dit nooit vergeten — geen enkel woord overtollig of doelloos is. De toevoeging van dit „in Egypte gekomen zijn," dat we toch reeds als zeer bekend konden veronderstellen (Gen. 46 : 8), heeft mede eene eigenaardige beteekenis. Het doet krachtig uitkomen, dat de kinderen Israels niet tot de inboorlingen des lands behoorden. Zij zijn in Egypte g e k o m e n. En dit niet maar door eigen willekeur en onbewuste aandrift, maar onder leiding en op bevel van hun wettig stamhoofd J a k o b. Daarom wordt ook dit er bijgevoegd: „met J a k o b" — en dit staat in het oorspronkelijke voorop — d. i. onder diens geleide, op diens gezach en aansporing, en niet uit eigen beweging begaven de kinderen Israels zich naar het vreemde land. Ook aldus wordt mede de waardigheid van het ouderlijk gezach, in Gods woord steeds zoo hoog gesteld, hier gehandhaafd.

Nog iets moet bij den aanhef van het tweede boek des bijbels niet over het hoofd gezien worden wat in de vertaling niet wordt opgemerkt, maar in het oorspronkelijke aanstonds onze aandacht en, bij ongenoegzaam licht, onze bevreemding wekt. Ge moet weten, dat de hebreeuwsche tekst aldus luidt: „e n dit nu zijn de namen enz." Vraagt gij wellicht, hoe eenig boek met het voegwoordeken „en" beginnen kan, terwijl er immers nog niets voorafging; dan is het antwoord gereed, dat het eigenaardig en gewoon gebruik van het voegwoord „en" aan het begin der boeken er juist op wijst, dat de bijbel een doorloopend geheel vormt en niet uit stukken en deelen bestaat. En indien het geheel ook door deelen wordt gevormd, behooren dezen evenwel allen bij elkander en gaan in onafgebroken en bindenden samenhang voort.

Zoo schakelt het tweede boek Exodus reeds den uittocht der kinderen Israels in het verhaal vast aan

hun komst in Egypte, ons vroeger in het boek Genesis vermeld; en beide boeken te samen wijzen aldus, door het voegwoord „en," tot een geheel verbonden, op een onafgebroken samenhang der heilige geschiedenis. Gij zult dezen zelfden samenhang telkens zien uitkomen, hetzij er er op namen of vroegere beloften gezinspeeld wordt; hetzij opzettelijk enkele geschiedkundige herinneringen, op zich zelve als doelloos en schijnbaar onnoodig, in het eigenlijk verhaal ingeweven worden. Dan wordt; wat gij zoudt vermoeden en sommige ongeloovigen driestweg dorsten uitspreken; dan wordt de draad des verhaals geenszins afgebroken, maar veeleer aan het verleden vastgehecht en in die vastmaking te meer versterkt.

Diezelfde samenhang der geschiedenis komt reeds uit in het merkwaardige feit, dat bij Israels komst in Egypte reeds de grondslag aanwezig was, waarop de latere stamverdeeling van het volk is gebouwd. Reeds toen was de eene hoofdstam in twaalf takken uiteengegaan, en reeds toen toonde elke tak den aanleg om op zijne beurt stam te worden. Is dit niet de beteekenis der woorden, die hier het eerste volgen: „Zij kwamen er in elk met zijn huis?" Reeds wordt ieders gezin als het beginsel van een op zich zelf staand stamhuis beschouwd. Dit is immers hier de zin van het woord huis, gelijk dit ook aldus is in andere Schriftuurplaatsen (Ruth 4 : 11; 2 Sam. 7 : 11; 1 Kon. 21 : 29). Hier treedt voor het eerst het huis (beith) of gezin op, waaruit de familie (mischpacha), geslachtskringen (alloef) (Micha 5 : 1), de stammen (Matteh en schébet = staf), en eindelijk het geheele volk (am) is geworden (Joz. 7 : 14,17,18).

Ook wat de huislijke, maatschaplijke en staatkundige verhoudingen en indeelingen van het bondsvolk betreft, is dus elke latere toestand in den tijd geschiedkun-

kundig geworden, omdat deze zelfde van den aanvang af reeds in aanleg was gegeven. Elke volksontwikkeling moet, zal zij blijvend zijn en straks in overeenstemming blijken met het eigenlijk volkskarakter, in den aanleg van het volk zelf gegeven en door de geschiedkundige opvolging der tijden en omstandigheden aangebracht zijn. Men dringe dan ook ons volk, in overgroote staatsmanswijsheid, geene gebruiken, onderlinge verhoudingen en volksindeelingen op, die, eigenlijk aan den vreemde ontleend, ook aan ons eigen volkskarakter vreemd blijven. Zij er eene natuurlijke ontwikkeling en een geregeld verloop der volkstoestanden, maar geene tegennatuurlijke overplanting uit het buitenland van vreemde gebruiken, ordeningen en ons niet-eigene beginselen van wetgeving en staatsbestuur.

En gelijk deze regel voor ieder volk geldt, dat een eigen oorsprong, eigen taal, eene eigene geschiedenis heeft en kent; zoo geldt deze zelfde ook voor elk gezin en elk geslacht, dat een eigen leven heeft en dit dan ook heeft te leven. Ieder gezin volge eigen aanleg, ter verwerkelijking van de groote en allesbeheerschende gedachte Gods, die zich gaat uitspreken in de geschiedenis. Alleen dan is er eenheid bij verscheidenheid; alleen dan ontvlucht gij het gevaar van die kille eenvormigheid en marmerkoude eentoonigheid, die wel op de macht van sleur, gewoonte en nabootsing wijst; maar die elke bezieling en veerkracht mist, en niet in staat is gedachten in het leven te roepen, omdat zij zelve uit geene eigene oorspronkelijke gedachte is ontstaan. Wees dan u zelf, zoo ook roepen wij het volk, het gezin en den enkelen mensch toe. Te trachten zich zelf te zijn en meer en meer te worden, is plicht bij elk zelfstandig volksbestaan, is roeping voor ieder gezin, is eisch voor den enkelen mensch, lid van dat gezin, van die maatschappij en van dat volk.

Dan ook klinkt de eigene welgekozen naam door. Dan brengt ons als elke naam eene merkwaardige herinnering. Wilt gij de namen van Israels stamhoofden hooren, die later geregeld door andere hoofden der stammen zijn opgevolgd? De bijbel herhaalt die namen meermalen, als wilde hij deze in de dankbare herinnering van het latere nageslacht steeds dieper ingriffelen. Deze zijn het: Ruben, Simeon en Levi, Juda; Issaschar, Zebulon en Benjamin; Dan en Naphtali, Gad en Aser." Van hem, die bij de opgave der „twaalve" nog ontbreekt, zal, om bijzondere redenen, eerst in het volgende vijfde vers gewag gemaakt worden. Gij merkt hier eene eenigszins andere orde van optelling en opvolging der namen dan op enkele andere plaatsen, b. v. 1 Kron. 2 : 1, 2. Maar het beginsel dat hier de schikking van de namen der zonen aangeeft, vloeit uit Jakobs handelwijze, die hij (Gen. 33 : 1, 2) tegenover Ezau bezigde. Hij deelde toen de kinderen naar hun moeder in en deze indeeling is ook in 't vervolg bij de optelling der kinderen de meest gewone gebleven.

Ook uit deze omstandigheid blijkt wederom overvloedig, dat dan toch de invloed der vrouw onder de Oud-Testamentische bedeeling niet zoo weinig beteekende, indien de rangschikking der kinderen geschiedde naar de plaats, die de moeders in het huisgezin innamen. Eerst worden de zonen van Lea, de door God voor Jakob bestemde vrouw, daarna die van Rachel, de vrouw zijner liefde, en later die van beider dienstmaagden Bilha en Zilpa genoemd. Maar hoewel al de zonen Jakobs uit vier onderscheiden moeders geboren waren, was daardoor evenwel geenszins de eenheid van afstamming en oorsprong gebroken. In dit opzicht besliste de vader, niet de moeder. 't Is, zouden wij bijna zeggen, alsof de man het beginsel der eenheid,

de vrouw dat der veelheid en verscheidenheid op aarde moest uitdrukken. Daarom is ook de man het hoofd en in het gezin de vertegenwoordiger van den Eenen waarachtigen God.

Neen, de eenheid des volks liep geen gevaar door de veelheid der moeders. Dat leert ons vs. 5. „Al de zielen nu, die uit Jakobs heupe voortgekomen zijn; waren zeventig zielen." Reeds vroeger handelden wij over de beteekenis van het woord „heup" (Zie Dl. I, bl. 748; dl. II, bl. 706) en over die van het getal „zeventig" (Dl. II, bl. 654). Hetzelfde nu te herhalen zal niet noodig wezen. Alleen wenschen wij, tot nadere bevestiging van het vroeger beweerde over den vorm der eedzwering door „het leggen der hand onder de heup," hier wederom te doen uitkomen, dat de heup of de lende bij Israel de zinnebeeldige uitdrukking voor het kroost of het nageslacht is.

Nog dient het gebruik van het woord „ziel" voor „persoon" (nèphes) eenigszins meer in het licht gesteld te worden. Ook bij de vorige opgave van Jakobs geslacht (Gen. 46) is ditzelfde woord telkens in dezelfde beteekenis gebezigd. Zoo geschiedde het ook reeds vroeger bij de vermelding van Abrahams gezin (Gen. 12:5); ook in 't woord van Sodoms koning tot Abraham (Gen. 15:21), in tegenoverstelling van het redelooze vee geteld. In dezelfde beteekenis treedt het op in Ezaus geschiedenis (Gen. 36:6). Overigens wordt hetzelfde woord elders in dezelfde verhalen gebezigt, om de ziel aan te duiden in tegenoverstelling van het lichaam (Gen. 34:3 enz.; 35:18; 42:12). Ook moet het wel onderscheiden worden van den adem des levens (neschama), dien God in Adams neusgaten blies, en waardoor deze tot een levende ziel (néphes) was geworden (Gen. 2:7).

Daaruit blijkt, dat de ziel op zich zelve beschouwd,

een ademtocht Gods is (neschama); maar met het lichaam vereenigd, daarin de bron der levenswerkzaamheid en der levenskracht wordt (nephes chajah). Zoude die ademtocht Gods nu niet de geest (pneuma), die geest in het lichaam werkzaam de ziel (psyche) des Nieuwen Testaments zijn?

De ziel is dan het leven der gevoelige gewaarwordingen, de zetel der aandoeningen van lust en onlust, smart en genot in al hun lagere vormen. De geest is het middelpunt van het hoogere leven, de werkplaats van den wil. Van zijne ziel (psyche) zeide de Heere eens, dat zij bedroefd was ten doode toe (Marc. 14 : 34; Joh. 12 : 27), maar zijnen geest (pneuma) beval Hij zijnen Vader (Luc. 23 : 46).

Door de menschen te beschouwen als zielen en niet maar als zaken of lichamen, wijst de bijbel aanstonds op den zedelijker aanleg en de verhevener plaats, die den mensch boven het dier is gegeven. Ook aan het dier wordt een werkzame levenskracht toegekend (Gen. 1 : 24 enz.), daar het ook eene levende ziel wordt genoemd. Bij het dier is evenwel die levenswerzaamheid geen vrucht der aanblazinge Gods, gelijk zij dit is bij den mensch (Gen. 2 : 7). Nooit verheft het dier zich tot persoonlijkheid of zelfbewust leven; wel doet dit de mensch. Daarom heet de mensch, ook de slaaf, steeds eene ziel of persoon, wat nooit voor het dier op zich zelf wordt gebezigd. Wel wijst dan Gods woord zeer duidelijk op de onderscheiden plaats, die in Gods schepping zoowel aan den redelijken mensch als aan het redelooze dier toekomt.

Ook in dit opzicht kenmerkt de bijbel zich door eene goddelijke nauwkeurigheid, die niet minder uitkomt door de vermelding van die bijzonderheden, die steeds aantoonen, niet alleen dat de heilige bijbelschrijvers zich van het hooge gewicht bewust waren, dat aan de hei-

lige dingen moet toegekend worden; maar ook, dat zij bij het schrijven door den Heiligen en vaardigmakenden Geest bestuurd werden. Zoo is het met die aanteekening „doch Jozef was in Egypte"; waardoor de vorige opgave aangevuld en verbeterd wordt. Indien ge wellicht mocht gaan tellen en de som van Jakobs geslacht, dat in Egypte kwam, bij uwe rekening slechts tot negen-en-zestig klom, wil dan niet vergeten, dat Jozef ook bij Jakobs gezin dient medegeteld.

Evenwel heeft deze, op zich zelve staande, vermelding van Jozefs voorafgegaan verblijf in Egypte nog eene andere en meer beteekenende reden. Zoo wordt ons de naaste aanleiding der komst van het bondsgeslacht in Egypte duidelijk gemaakt. De eigenlijke beteekenis voor de gewijde geschiedenis, die het gebeurde met Jozef had, wordt daarbenevens er meer door in het licht gesteld. Ook hier kunt ge wederom den honderd-vijfden psalm veilig raadplegen. Zoo wordt het daar verhaald: „Ik (God) zond eenen man voor hun aangezicht henen; Jozef werd verkocht tot een slaaf" (Ps. 105 : 17). De leespsalm zoude nooit dien Jozef, wat de berijmde psalm wel doet, „de vrome Jozef, rijk in deugd" genoemd hebben. De bijbel geeft Gode alleen de eere, en erkent bij den mensch geen rijkdom van deugden.

De bijzondere leidingen, door de Voorzienigheid Gods met dien Jozef gehouden, zijne hooge plaats in het land der vreemdelingschap, en dit alles in verband met zijne, den vader en broederen wel bekende, droomen zijner jeugd, konden bij Jakob en de zijnen gemakkelijk de zoo hoog noodige overtuiging gewekt hebben, dat de uitnoodiging Jozefs, om in Egypte te komen wonen eene roepstem Gods was. Op wat welkome ontvangst mochten zij bovendien niet rekenen in een land, dat aan hun zoon en broeder zoo veel verplicht was. Zij

begrepen het: Jozef was door den Heere hun vooruit gezonden, om een groot volk in het leven te behouden. En toen nu de honger in het beloofde land en schier alomme elders woedde, trokken zij op naar het land, waar Jozefs schranderheid voor betrekkelijken overvloed had gezorgd. Toen zij daar kwamen, was Jozef reeds lang in Egypte geweest; en omdat deze daar reeds lang geweest was, konden zij nu daarheen gaan. Om dat te doen gevoelen, wordt ons mede bericht, dat Jozef reeds in Egypte was.

Wacht u evenwel, dat gij aan Jozef dien grooten voorspoed Israels toeschrijft, waarvan God alleen de eere moet hebben. Daarvoor waarschuwt ook Gods woord u, door u eerst het tijdstip te noemen, waarop de buitengewone zegen voor het bondsgeslacht begon, en daarna het eigenlijk karakter van dien tijdelijken zegen u aantewijzen. Beide, en het tijdstip waarop en datgene waardoor de zegen werkte, stonden geheel buiten het bereik en buiten den invloed van Jozefs macht. Zij konden dus bij geene mogelijkheid van hem, wel van God zelven afhankelijk zijn. Jozef was toen reeds lang dood. „Toen nu Jozef gestorven was en al zijne broederen en al dat geslacht, zoo werden de kinderen Israels vruchtbaar en wiesen overvloedig en zij vermeerderden en werden gansch zeer machtig, zoodat het land met hen vervuld werd."

't Is dus wederom niet te vergeefs, dat bij de vermelding van Israels buitengewonen zegen Jozefs dood andermaal herinnerd wordt. 't Is opdat gij weten zoudt, dat God alleen het is, die zegenen kan. Dat zelfde blijkt uit den bijzonderen aard van het voorrecht, dat Israel ten deel viel. 't Is alsof Gods woord geen woorden en uitdrukkingen genoeg kan vinden, om het eigenaardig verschijnsel van dien buitengewonen zegen aantegeven. Het was iets in hooge mate bevreemdends, iets aldus

nog nooit gezien en gehoord, iets dat verraste en verbaasde, en door geen gelijksoortig verschijnsel op natuur- of volkenkundig gebied verklaard kan worden. Immers binnen betrekkelijk korten tijd namen de kinderen Israels op zoo verbazingwekkende wijze toe, dat elk denkbeeld der geslachtsvermenigvuldiging en elk woord daaraan ontleend daarop toegepast moet worden.

Zie, de kinderen Israels werden vruchtbaar, wiesen overvloedig, vermeerderden, werden zeer machtig en vervulden het geheele land. Naar iedere zijde heen, op iedere mogelijke wijze dus groeiden de Israelieten in levenskracht, aantal, uitbreiding en invloed naar buiten. Zoo moet gij de verschillende uitdrukkingen verklaren, die al te samen de velerlei wijzigingen van eenzelfde begrip der toenemende volkswelvaart moeten aangeven. Veel meer dan dit in onze vertaling mogelijk is, drukt het oorspronkelijke de verbazing over dat bevreemdende verschijnsel uit; dat alleen de verklaring vindt in Gods almacht en goedheid, en dat wel langs de wegen der natuurlijke ontwikkeling, maar toch onder den invloed der bijzondere voorzienigheid Gods kon tot stand komen.

Ook hier blijkt, hoe juist deze beide samenwerken, om datgene voorttebrengen, wat het karakter van het buitengewone en wonderdadige in zich mededraagt, en op de onmiddellijke bedoelingen van Gods wijsheid heenwijst. De buitengewone wijze der vermenigvuldiging geschiedde wel langs den natuurlijken weg, maar toch door een bovennatuurlijken wilskracht. Indien beide samenvallen, én bovennatuurlijke weg én bovennatuurlijke wilskracht, dan is er het wonder, dat is: een onmiddellijk ingrijpen van de macht des Geestes Gods in de gewone gangen der natuur, die voor een oogenblik overbodig worden, om den wil Gods

te volbrengen, onmachtig blijken om diens hoogere bedoelingen te openbaren.

Hier, bij de vermenigvuldiging der kinderen Israels, is er slechts sprake van het wonderbare, dat zichtbaar wordt in de buitengewone werkzaamheid en als versnelling van de gangen en raderen der natuur, die op dit oogenblik een hoogeren wil onmiddellijk volgen. Daarom zijn alle uitdrukkingen ook aan de voortplanting en uitbreiding van het lagere leven ontleend. Het wonder staat boven de natuur, reikt buiten haar gebied, geschiedt in weerwil van haar tegenstand; het wonderbare daarentegen gebeurt in de natuur en door haar hulp, maar vloeit onmiddellijk uit eene macht, die is boven de natuur.

Zie, de buitengewoon zeer vermenigvuldigde geboorten van het kroost Jakobs, behooren geheel tot het wonderbare der bijzondere bedoelingen Gods; maar de wedergeboorte zelf is een wonder van Gods scheppende almacht op geestelijk gebied. Bij de eersten is er gewis nog eene natuurlijke geboorte uit vleesch en bloed en uit den wil des mans; bij de tweede is er, met afwijzing en terugdringing van den natuurlijken weg, de onmiddellijke geboorte uit God, uit den Geest. Dat is het onderscheid tusschen de natuurlijke en geestelijke geboorte: dat deze onmiddellijk èn uit den wil èn uit de kracht Gods vloeit, zonder tusschenbeide ingetreden werking der natuur; gene daarentegen wel uit den wil Gods onmiddellijk ontspringt, maar uit de kracht Gods slechts middellijk voortvloeit, en dit nog door de werking der natuur.

De tijdelijke welvaart van het geslacht Israels mocht dan langs natuurlijken weg geboren worden, gewis was zij het gewrocht van Gods zegen en in geen enkel opzicht het werk der menschen. Menschen, gelijk het

bijna altijd gaat, zochten veeleer de zegeningen Gods tegentegaan en die te rooven. Dat leert ons het vervolg van dit hoofdstuk, dat in het tweede deel (vs. 8-14) verhaalt van de beraamde onderdrukking door Egyptes vorst en volk tegen den uitverkoren stam. De aanleidende redenen daartoe worden ons medegedeeld (vs. 8—9), van den boozen raadslag zelf ons bericht gegeven (vs. 10), en het beginsel der uitvoering zelve daaraan toegevoegd (vs. 11—14).

Wanneer wij dit gedeelte der Schrift slechts even inzien, rijzen er aanstonds allerlei moeilijkheden van geschied- oudheid- en aardrijkskundigen aard voor onzen blik op, en allerlei vragen zouden we willen doen. Grootendeels evenwel zijn zij voor juiste beantwoording onvatbaar, omdat deze grootendeels slechts op vermoedens, gissingen en onzekere gegevens gegrond zou moeten zijn. 't Is schier ongeloofelijk, hoe lichtvaardig en oppervlakkig de wetenschap, en dan nog wel in naam der wetenschap, daarbij te werk is gegaan en nog gaat. Wie was „die nieuwe koning, die daarna opstond?" Omstreeks welken tijd ongeveer geschiedde dit? In welken zin hebben wij dat „kennen" waarvan hier sprake is, te verstaan? Wat waren schatsteden en waar ergens lagen Pithom en Ramesses? Ziedaar reeds enkele vragen, die nog met velen vermeerderd kunnen worden.

Trouwens over een tijdvak en eene gebeurtenis, die reeds zoo vele eeuwen achter ons liggen, kunnen allerlei twijfelingen zeer gemakkelijk opgeworpen worden. Maar een ding is zeker, dat de gedachte, die het verhaal wilde aangeven, niet afhankelijk is van eene tot in het kleinste nauwkeurige plaatsbeschrijving, en evenmin van een stipte en juiste tijdsbepaling. Haarkloverijen bevorderen over het algemeen de zuiverheid der

gedachte niet. En om de gedachte Gods — gelief dit toch niet te vergeten — is het ons steeds te doen bij het lezen en verklaren van onzen bijbel. Laat ons dan vernemen, wat ook dit deel van Gods woord ons daarvan te vermelden weet.

Verheerlijkte het eerste zevental verzen bovenal de goedheid en bondstrouw Gods, die zijne beloften aan Abraham en Jakob gegeven reeds begon te vervullen in hun kroost; het tweede zevental verzen doet ons inzien, hoe diezelfde bondstrouw Gods ook de verdrukkingen voor Zijn bondsvolk noodig achtte, om het voor dien heerlijken staat en die uitnemende roeping voortebereiden, waartoe Hij het bestemd had. En nu moet het blijken, hoe de Heere de volkeren en de tijden in Zijne hand heeft, om alles en allen te doen medewerken aan de vervulling van Zijnen raad en de volbrenging van Zijnen wil, dien Hij bij zich zelven heeft voorgenomen. De tijdsomstandigheden zelven, het ineenzinken van machtige troonen en verrijzen van nieuwe vorstenhuizen, het geschiedt alles naar de leiding Gods en alleen om Zijn vrijmachtig welbehagen te dienen.

Wil slechts daartoe acht geven op al wat ons in vs. 8 en 9 vermeld wordt van datgene, wat van den omkeer in de gezindheid der Egyptenaren jegens Israel de reden tracht aantegeven. 't Was onheilige afgunst over verkregen voorspoed, ondankbare vergetelheid tegenover bewezen weldaden, en ten laatste ongegrond wantrouwen, die in onredelijke vrees wortelde. De eerst aangegeven reden mogen wij veilig opmaken uit de uitvoerige teekening van Israels uitwendigen toestand en bloeienden staat, die ons in de vorige verzen werd gegeven en waarmede het volgende nu in verband wordt gebracht. Ook in den raadslag des konings schemert dit duidelijk door en Israels welvaart wordt door hem zelven als beweegreden voor

tijdige voorzorgsmaatregelen aangevoerd. Hoort het uit Gods woord zelf.

„Daarna stond een nieuwe koning op over Egypte, die Jozef niet gekend had; die zeide tot zijn volk: Ziet, het volk der kinderen Israels is veel, ja machtiger dan wij. Komt aan, laat ons wijselijk tegen hetzelve handelen, opdat het niet vermenigvuldige, en het geschiede, als er eenige krijg voorvalt, dat het zich niet vervoege tot onze vijanden en tegen ons strijde en uit het land optrekke." Uit deze geheele rede komt ons die nijdige afgunst tegen, die veel meer leed gevoelt over den betrekkelijken overvloed, dien anderen genieten, dan wel smart over het gemis dat men zelf lijdt. 't Is wederom die afgunst die steeds overdrijft, waar het de kracht, het vermogen en den invloed van anderen geldt; maar die steeds het zijne, bij dat van anderen vergeleken, als te gering en veel te weinig voorstelt. Want dat er overdrijving in des konings woorden is lijdt wel geen twijfel. Waar is ook ooit spijtige afgunst gezien, die niet overdreef, ook bij u, mijn broeder?

Dat wij de tweede beweegreden ondankbare vergetelheid van genoten weldaden noemden is ook geheel naar de Schrift. Daartoe immers zegt zij ons, dat „de nieuwe koning Jozef niet gekend had." Het woord „kennen" heeft in den bijbel eene onderscheiden beteekenis, al naar mate het eene werkzaamheid van het verstand alleen, of ook die van het daarmede gepaard gaande, daardoor werkzaam geworden of daaraan voorafgegaan gevoel moet aanduiden. Als er sprake is van het kennen Gods, wij zagen dit reeds vroeger, wordt steeds dat kennen bedoeld, wat onze ouden werkdadig en oefenend noemden; en dat zeer wel van een bloot beschouwende kennisneming zonder hartelijke deelneming moet onderscheiden

worden. Dat zal aan het slot van het volgende hoofdstuk, waar van het „kennen Gods" gesproken wordt, nog beter in het licht gesteld kunnen worden.

Maar ook in het menschelijk kennen is er, gij weet dit, tweeërlei: een bloot beschouwend en een werkzaam bevindelijk kennen. Van dit laatste is sprake in de vraag van den Catechismus naar het aantal stukken, die ons te weten of te kennen noodig zijn, om zalig en getroost te kunnen leven en sterven. Over den zin in welken nu bij Egyptes koning van kennen gesproken wordt, loopen de gevoelens nog al uiteen. Ons dunkt, dat de talrijkheid en de groote macht van het bondsvolk, die reeds sinds geruimen tijd bestonden, maar waarvan ons eerst na den dood van Jozef en zijne broederen wordt bericht, aan een tijdstip doen denken, zoover van Jozefs persoonlijke werkzaamheid verwijderd, dat de nieuwe koning dezen onmogelijk meer naar het vleesch had kunnen kennen, in den gewonen zin des woords.

Maar ons dunkt ook, dat dan eene dergelijke opmerking in de schrift tamelijk overtollig zoude zijn, indien zij daardoor niet tevens iets anders had willen zeggen. De nieuwe koning had ook van Jozefs vroegere werkzaamheid en weldaden, aan het volk bewezen, niets vernomen. Hij was met dit alles geheel onbekend gebleven en ook uit die onkunde moet zijne geheele vijandige houding tegenover de verwanten en nazaten van Jozef mede verklaard worden. Maar dat alles was zoowel ondankbaarheid als onverschilligheid; bij den koning misschien meer het laatste, bij het volk meer het eerste. Een volk dat zijne eigene geschiedenis vergeet en zijne groote mannen, de weldoeners hunner vaderen, huns vaderlands door onkunde miskent, maakt zich aan groote ondankbaarheid schuldig en blijkt aldus reeds rijp voor den ondergang.

Maar hoe kon de koning onkundig gebleven zijn van Jozefs grootsche werkzaamheid? Zoude het ook kunnen zijn, omdat hij „een nieuwe koning" was? Onmogelijk kan dit „nieuwe" slechts beteekenen, dat hij een bloot opvolger van zijn voorganger was, wien hij in de gewone lijn der erfelijkheid verving. Een nieuw koning zegt toch iets anders dan een ander koning. Het woord „ander" (achér) mag in het hebreeuwsch op louter vervanging zonder meer wijzen; het woord nieuw (chadésch) wijst daarbij tevens op iets, dat een aanvang neemt, een begin maakt, eene rij of reeks opent.

Daarom houden wij het dan ook voor waarschijnlijk, dat hier met een nieuwen koning, een koning uit een nieuw stamhuis, (het achttiende?), dat met hem begon, wordt bedoeld. Op iets dergelijks wijst ook reeds het woord „stond op". Veertienmalen wordt dit in de schrift gebezigd van het ontstaan van nieuwe regeeringshuizen. Nieuwe dynastieën of regeeringshuizen nu is het meestal er om te doen, de overleveringen van en herinneringen aan de voorafgaanden óf niet te willen kennen, óf, indien gekend, te doen vergeten. En zoo wordt ons duidelijk, waarom een nieuwe koning Jozef niet kende; misschien niet wilde kennen.

Indien onze opvatting aangaande den nieuwen koning, als eerste van een nieuw regeeringsstamhuis, juist is; waarvoor het spraakkunstig gebruik der woorden zeer pleit; dan hebben wij bij vergelijking met het volgende misschien een vast punt gevonden, waaraan de tijdrekenkundige beschouwing vastgeknoopt kan worden en in juiste overeenstemming blijkt met hetgeen Flavius Josephus en ook lateren daarover vaststelden. Maar dan mag éene bijzonderheid onze aandacht niet ontgaan, die juist door allen is voorbijgezien. Van

deze koning wordt gezegd dat „hij tot zijn volk zeide". Bovendien sluit hij in zijne rede zich steeds bij het volk in en rekent zich daaronder, doordien hij gedurig van „wij" spreekt. „Ziet", zoo spreekt hij, „het volk der kinderen Israels is veel, ja machtiger dan wij. Komt dan (welaan!) laat ons wijselijk tegen hetzelve handelen, opdat het niet vermenigvuldige, en het geschiede, als er eenige krijg voorvalt, dat het zich ook niet vervoege tot onze vijanden en tegen ons strijde en uit het land optrekke."

Heeft dat uwe aandacht niet getrokken, dat het volk van Egypte zoo bijzonder zijn volk heet, en dat een koning, aldus tot zijn volk sprekende, geheel als een zoon van dat volk optreedt, waartoe hij geheel behoort, waarmede hij zich geheel vereenzelvigt? Zoude dit niet met zekere bedoelingen geschied zijn? Zoude de koning misschien hebben willen doen uitkomen: dat regeerders en geregeerden van dien tijd af weer tot denzelfden stam en tot hetzelfde volk behoorden, als uit hetzelfde bloed gesproten? Dat was dan vroeger niet alzoo geweest. Maar zoo sprekende, kon hij alleen het oog hebben op die vreemde dynastieën, die men die der Hyksos noemt, die jaren lang over Egypte geheerscht hebben, en wier macht misschien juist door zijn optreden gebroken was. Van iets dergelijks gewaagt ook de ongewijde geschiedenis, van de Hyksos of herdersvorsten sprekende. Dan begrijpen wij den raadslag des konings des te beter.

Na de verdrijving der herdersvorsten, nu er met het opstaan van den koning weer een eigen Egyptisch stamhuis op den troon was gekomen, nu was het tijd van de gegeven omstandigheden partij te trekken en zich te vereenigen tegen alle vreemdelingen, waartoe ook de Israelieten behoorden. Maar dan wordt onbetwistbaar, dat de Israeliten ongeveer tachtig jaren

na de verdrijving der Hyksos, in de achttiende Dynastie uit Egypte opgetrokken zijn. Want van het uitgaan des bevels des nieuwen konings om de kinderen in de wateren van de Nijl te dooden tot aan de optreding van Mozes is dan omstreeks de duur van den leeftijd verloopen, dien Mozes toen had, namelijk 80 jaren.

Maar dan begrijpen wij ook dat wantrouwen, dat wel ongegrond was, maar toch in de oogen des volks een schijn van reden moest hebben, nu eene onredelijke vrees zich met den schijn van recht kwam voordoen. Immers de Israelieten waren ook vreemden, ook herders en door godsdienst, inzichten en gebruiken hemelsbreed van de kinderen Chams verschillende. Nu was het rijk niet genoeg bevestigd, om tegen een herhaalden inval der vroegere overheerschers verzekerd te zijn. Onvoorzichtig, ja radeloos scheen het, machtige vreemdelingen in het land nog machtiger te laten worden; terwijl misschien in de toekomst een oorlog dreigde, waarin zij zich aan de zijde der vijanden konden scharen en zoo diens macht verdubbelen. Wijze bedachtzaamheid en staatkundig overleg raadden aan, van hun macht veeleer tegenover die buitenlandsche vijanden gebruik te maken.

Daarop doelt dan ook de booze raadslag (vs. 9, 10), om door zekere maatregelen de welvaart dier vreemdelingen te knakken en hunne onrustbarende vermeerdering of tegentegaan of ten eigen nutte aan te wenden. Zij moesten met zware schattingen bezwaard worden; en wie die niet kon opbrengen moest met eigen lijf in arbeid daarvoor betalen. Zoo mergelde men van de eene zijde de welvaart der meergegoeden uit, en sloopte meteen de krachten van den minderen man en kleinen burger. Men zoude aldus een dubbel doel bereiken: verarming der rijkeren en

verzwakking der armeren, en aldus uitputting van het geheele volk. Bovendien nog zoude het werk, dat deze laatsten te verrichten hadden, ten bate van den staat zelven, ten nutte der inboorlingen komen, en meteen als wapen tegen de vreemde indringers en overheerschers kunnen dienen.

Dat men dit alles te gelijk beoogde, bleek wel uit de aanvankelijke uitvoering (11—14) van de voorgestelde en genomen maatregelen ten bedwang des bondsvolks. „En zij zetteden oversten der schatting over hetzelve, om het te verdrukken met hunne lasten; want (en tegelijk) men bouwde voor Pharao schatsteden, Pitom en Raämses." Eerst worden ons de drukkende lasten der vijanden (vs. 11) genoemd, daarna worden wij op den wonderdadigen bijstand Gods gewezen (vs. 12); terwijl, ten laatste, de verharding des harten reeds begint uittekomen (vs. 13, 14).

Ook bij de behandeling van dit schriftgedeelte doen zich wederom zeer vele moeilijkheden op. Wat waren die schatsteden? Waar lagen zij en met welke bedoelingen werden zij gebouwd? Waren het misschien zeer versterkte burchten en ommuurde vestingen, waarin men de opgestapelde schatten wegborg? Of waren het hoog opgetrokken, van muur en wal omgeven sterke wapenplaatsen, die aan de hoeken des lands, op de bedreigde grenspunten, tegen de vijanden werden opgericht, om het land tegen elken inval uit het Oosten te kunnen beschermen?

Zoo wil men, dat Pitom en Ramesses overeenkomen met de tegenwoordige steden Amasih en Belbeis, die, aan de wegen van het vroeger Bubastis en Memphis naar het Oosten gelegen, dezen nu ook geheel beheerschten. Gij begrijpt lichtelijk, dat men hier voor allerlei gissingen en vermoedens vrij spel en

daarenboven gelegenheid heeft om met een vertooning van zeer geleerden omhaal in de oogen van onkundigen te schitteren. Maar gij begrijpt evenzeer, dat al dit, zich zelf telkens weersprekend, uitwendige en bijkomstige tot het wezen der zaak zelve weinig afdoet, en dat het voor den bloei van het geloofsleven weinig afdoet, of men al van andere en oudere schrijvers geheele geleerde vertoogen afschrijft, die in geen enkel opzicht kunnen stichten, maar wel het onrijp verstand verwarren. Die, ja, neergeschreven en gelezen worden, maar om een oogenblik later weer geheel vergeten en daarbij het hart volkomenlijk voorbijgegaan te zijn.

Aan al dat ontuig van de wetenschappelijke praalzucht, aan al die aanlokselen van den geestelijken hoogmoed hebben verstand en hart beiden al zeer weinig. En ook zijn zij voor eene zuivere en geestelijke bijbelkennis niet noodig. Bij vele vraagpunten der oudheid moeten wij eigenlijk onze volstrekte onkunde belijden, indien onze hoogmoed ons dit niet meestal belette. Juist op het gebied der oudheid- en geschiedkundige wetenschappen, gelijk op dat van natuurkundig onderzoek, zijn nederigheid en oprechtheid hoogst noodige, maar zeldzaam aanwezige deugden. Terwijl men beweert alleen de waarheid te willen, stelt men zich echter te vreden met den schijn van waarheid, met het waarschijnlijke, om dit den volke straks, in stee d e r waarheid, als waarheid te verkondigen.

't Is de zedelijke waarheid, waarin eene opbouwende kracht ligt, die door Gods heilig woord steeds op den voorgrond wordt gesteld. 't Is, gelijk Psalm 105 het wederom zoo schoon uitdrukt, opdat door die gansche verdrukking des bondsvolks moest uitkomen, hoe Gods macht zijn volk „machtiger maakte dan zijne tegen-

partijders" (Ps. 105 : 24). Dat is het wat het volgende vers zoo klaar in het licht stelt, aldus sprekende: „Maar hoe meer zij het verdrukten, hoe meer het vermeerderde en (uitbrak in menigte = pharaz) en hoe meer het wies." Eigenlijk heeft het oorspronkelijke het veel nauwkeuriger en krachtiger, door te zeggen, dat in dezelfde mate en verhouding als de verdrukking toenam, ook in die mate de innerlijke kracht van weerstandsvermogen bij het volk Israel aangroeide; dat toch uit den wonderdadigen bijstand Gods alleen verklaard kan worden.

Immers de maatregelen door koning en volk van Egypte genomen en met schrander overleg ten uitvoer gelegd, schenen wel geschikt, om het nakroost Jakobs gansch ten onder te brengen en geheel weerloos te maken. En niet alleen dat dit onheilig doel niet gelukken mocht, maar juist het tegendeel daarvan werd bereikt. Bij al hetgeen wij reeds vroeger van de verbazingwekkende toeneming der kinderen Israels vernamen, komt nu nog eene nieuwe uitdrukking. Niet slechts dat zij in staatkundigen en maatschappelijken invloed steeds meer wonnen — en dit wordt door het woord „wiessen" aangegeven, — maar ook braken zij als in menigte met kracht uit; gelijk wateren die door eenige rots of dam in hun vaart weerhouden, eindelijk door- en uitbreken en alles overstroomen.

't Is God de Heere, de Bondsgod hunner vaderen, die hun dus kennelijk toonde, dat Hij hun bijstand bood en dit op eene wijze, die geheel in overeenstemming was met Zijne voorzienige wijsheid. Langzamerhand en als trapsgewijze verleende Hij hun de noodige krachten om te dragen; opdat zij dit niet aan eigen kracht zouden gaan toeschrijven. Al naarmate de verdrukking klom, zoo leert de oorspronkelijke tekst, klom ook bij Israël de weerkracht en volkssterkte. — Zoo doet de

Heere met de Zijnen altijd. Zij zouden in den beginne niet kunnen dragen, waartoe zij op het laatst in staat blijken. Maar daarom is de druk in den aanvang ook minder; en terwijl deze klimt, hebben de lijders ook kracht daartegen ontvangen. Naar den man is zijne kracht en naar de zwaarte van het opgelegde kruis ook de macht van den verleenden steun. Het zwaarste van het kruis komt op het laatst, en aan het laatst is er — de Heere zelf. Zoo wordt gij door dragen geoefend tot dragen; opdat gij ten laatste met blijdschap ook de eere Gods kunt verdragen.

Ook de wereld merkt dat wel op en wordt er juist verdrietig onder. Daar komt door de betooning van Gods gunst aan zijn volk eene toenemende verharding des harten over de vijanden van dien God en van Zijn volk. Zoo ging het met de Egyptenaren. „Zoodat zij verdrietig waren van wege de kinderen Israels." Eigenlijk zegt de Schrift, dat zij een afkeer van de kinderen Israels kregen, dat zij van hen begonnen te walgen. Het ging den Egyptenaren gelijk het later Haman ging bij den aanblik Mordechai's, gelijk het ons gaat, wanneer wij de voorwerpen van onzen haat, die wij op allerlei wijzen zouden willen vernederd zien, integendeel in eer en aanzien steeds zien toenemen. Wij zouden hun in ieder opzicht willen afbreuk doen en zij worden steeds meer bevestigd in hun staat. Dat krenkt de ziel, dat maakt spijtig, omdat het onze eigen machteloosheid zoo duidelijk ons voor oogen stelt en aan iets onverschilligs, ongevoeligs en koels bij den weerpartijder doet denken, dat evenwel alleen in onze verbeelding bestaat.

Straks spoort die verdrietelijkheid tot verscherping van den haat, en, voortdurend door de ziel snerpende, wekt zij ten laatste die ongeneeselijke bitterheid, die een last wordt voor eigen gemoed en er een lust in

vindt, om het leven van anderen te verbitteren. „En de Egyptenaren deden de kinderen Israels dienen met hardigheid; zoodat zij hun het leven bitter maakten met harden dienst, in leem en in tichelsteenen en met allen dienst op het veld met al hunnen dienst, dien zij hun deden dienen met hardigheid." Tot vijf malen toe wordt hetzelfde woord, dat slavendienst moest aanduiden (abad), hier herhaald, om te doen gevoelen, hoe Israels weerpartij het er op toelegde, geheel het bondsvolk tot een slavenvolk te vernederen.

Waarin die zware arbeid eigenlijk bestond, leert een zeker geschilderd tafereel, dat uit een der oude Egyptische graven opgedolven is, ons eenigszins kennen. Op dit tafereel is een deel der arbeiders bezig de verwerkte kleiaarde in vaten te vervoeren; anderen maken daarvan tegels in den vorm, nemen die daarnit en leggen ze in rijen uiteen. Anderen wederom vervoeren de reeds afgewerkte steenen. Geheel het uiterlijk der arbeiders vertoont bij den eersten blik de joodsche aangezichten. Tusschen de vele Hebreeuwsche arbeiders bewegen zich de geweldige drijvers. Vier Egyptenaren ziet men daarbij, wier onderscheiden type en gelaatsuitdrukking in het oogvallend kenbaar is. Twee van dezen zijn met stokken gewapend en staan gereed om te slaan, indien hun spiedende en rondglurende blik maar een tragen arbeider speurt. Het graf waarin men deze schilderij heeft gevonden, behoorde aan een zekeren koninklijken beambte, met name Rochserê, die ten tijde van Thutmes IV, den vijfden koning van het achttiende koningshuis, schijnt geleefd te hebben.

In de tichelsteenen-fabrieken en bij de watermolens ter besproeiing van de velden, werden de vrije zonen en dochteren Israels gebruikt, om aldus hen geestelijk te verstompen en lichamelijk te slopen. 't Is juist die

werktuigelijke arbeid, waarbij de mensch een behulpsel slechts, een stuk, een deel van een werktuig wordt, die in onze overbeschaafde eeuw steeds toeneemt en meer en meer een ontzettende ramp voor het maatschappelijk en huiselijk leven dreigt te worden. Verstomping des geestes, onderdrukking van het zedelijkheidsgevoel, vernietiging van de vrije aandrift, verlamming van elke geestkracht, verkrachting van het menschelijke in den mensch, zijn de vruchten van die fabrieken, die steeds menigvuldiger worden en waarheen men zelfs de jonge dochteren des huizes liever heenzendt dan ze tot ondergeschikte, maar dan toch ook voor edeler arbeid geschikte, leden van eenig gezin te maken.

En in die geestdoodende verzamelplaatsen van den werktuigelijken arbeid, moeten de kinderen Israels arbeiden, door steeds feller zweepslagen tot steeds zwaarder arbeid voortgedreven. Men had geen medelijden met het arme geplaagde volk, omdat men niet zag dat men daarbij vorderde; omdat het zich steeds gelijk bleef en tegen de verdrukking in steeds krachtiger opwies. Wel was Israel, bovenal ook in die dagen der diepste vernedering en opworstelende tegen de bange verdrukking, een treffend beeld van het volk Gods, dat door alle tijden en eeuwen heen, van alle zijden, op iedere wijze, door allerlei vijanden wordt besprongen en benauwd; maar door de genade Gods bewaard en gesterkt, onder en door de benauwdheid zelve, krachtiger wordt als het mostaardzadeken, dat, vertrapt en vertreden, te dieper en te sterker wortelen schiet naar beneden.

Maar evenmin als het gelukken mag om het erfvolk des Heeren, dat Hem toebehoort, te vernietigen, evenmin zal het gelukken den haat tegen het volk in het

hart dier vijanden te dooden. Deze drijft hen tot steeds grootere hardheid en middelerwijl komt over hen steeds grootere verharding. Er ontstaat aldus een vreeselijke worsteling, waarvan aan de eene zijde tijdelijke druk voor het volk Gods de onzalige vrucht is; van de andere zijde evenwel vergadering van den toorn Gods als een schat tegen den dag des oordeels over het hoofd der vijanden van het volk des Heeren wordt opgestapeld. O, daar is een voortgaan van ongerechtigheid tot ongerechtigheid, van kwaad tot steeds erger, maar waarvan het einde is vermeerdering der oude schuld en verzwaring van het oordeel.

Terwijl het verdrukte volk des Heeren onder de verdrukking sterker wordt en rijper voor de verlossing, wordt de ongerechtigheid der verdrukkers steeds duidelijker, tot zij ten laatste ten volle rijp is voor de verwerping. Zoo gaat dan de ontwikkeling van beide, der verkiezing en der verwerping gelijktijdig voort, en moeten beiden aan een en hetzelfde heerlijke einddoel medewerken; en dat einddoel is: de openbaring en verheerlijking van Gods wijsheid, almacht, trouw en gerechtigheid. Dan zal het wederom blijken, dat God alles om Zich zelfs wille heeft gemaakt, ook den goddelooze voor den dag des kwaads. Zoo zal het zijn in de eeuwigheid; maar soms blijkt reeds de tijd een vergankelijk afdruksel of afgietsel van de eeuwigheid, die hij slechts moest aankondigen.

Reeds in den tijd zal het blijken, hoe al de pogingen des gewelds tegen des Heeren uitverkorenen beraamd in stukken uiteen vallen, het beoogde doel volkomen missen en als doodelijke wapenen in het hart der ontwerpers zelven van het kwade wederkeeren. Reeds in den tijd komt voor de vijanden des Heeren de machtelooze spijt en doellooze wrok en jammerlijke teleurstelling, bij het zien van het vruchtelooze hunner po-

gingen, als hunne werktuigen, waarvan zij zich ten kwade zooveel hadden gehoopt, in stukken worden gebroken of, hen zelven kwetsend, voor hun aangezicht uiteen spatten.

Dat ondervond Pharao bij zijne vergeefsche pogingen in den afmattenden kamp tegen den Heere en diens bondsvolk. Tot twee malen toe, als de verzwaarde ellende des volks onmachtig bleek, om het uitteroeien of deszelfs geestkracht te breken, tot tweemalen toe, nam de koning tot maatregelen des doods zijn toevlucht; en ook tot tweemalen toe dekte het schild van des Heeren bescherming de Zijnen zoo goed en zoo veilig, dat geen leed hen genaakte, en dat wat leed scheen ten laatste een middel des behouds en der ontkoming bleek. „De koning van Egypte sprak tot de vroedvrouwen der Hebreïnnen, welker eener naam Sifra en de naam der andere Pua was; en zeide: wanneer gij de Hebreïnnen in het baren helpt en ziet haar op de stoelen; is het een zoon, zoo doodt hem, maar is het eene dochter, zoo laat haar leven."

Zietdaar de eerste poging die door den koning beraamd, als koninklijk bevel uitgevaardigd, door godsvrucht tegengehouden, door den Heere in hare doodelijke uitkomsten werd verijdeld. „Doch de vroedvrouwen vreesden God en deden niet gelijk als de koning van Egypte tot haar gesproken had, maar zij behielden de knechtjes in het leven." Straks wordt ons bericht hoe deze vroedvrouwen, daarover door den koning in het verhoor genomen, zich zelven trachten te verontschuldigen, en hoe zij ten laatste door den Heere voor heur moed der godvreezendheid rijkelijk werden gezegend. Zoo vormt het verhaal van de tweede poging des gewelds een als op zich zelf staand geheel, waarin we eerst de toegenomen boosheid (vs. 15, 16) kunnen opmerken, daarna de werkzame godsvrucht,

daar tegenover aan het werk zien (vs. 17), haar zwakke verdediging vernemen (vs. 18, 19) en ten laatste van het goddelijk loon bericht ontvangen (vs. 20, 21).

Wel was het eene goddelooze poging, een bewijs der vreeselijke macht van den voortgang der zonde in het menschelijk hart, en een driest getuigenis der toegenomen boosheid, wat de koning nu beproefde. 't Was een afschaduwend voorspel van hetgeen later de booze koning Herodes tegen het kindeken Jezus beraamde. Het kind als in de geboorte te smoren of het, pas geboren, te verstikken, om aldus den voortgang van het leven en daarmede de ontwikkeling van den raad Gods aftesnijden. De door haar eigen onmacht geprikkelde en getergde boosheid vergeet ten laatste alle omzichtigheid, als zij gedwongen wordt het masker der geveinsdheid weg te werpen. Immers droeg de koning, men zou zeggen in eene verblinding door God zelven over hem gebracht, aan hebreeuwsche vrouwen de slachting der eigen stamverwanten op. Want dat het Israelietische vrouwen waren toonen wel de echt Israelietische namen Sifra en Pua, die glans en schittering beteekenen. Ook blijkt dit wel uit hetgeen aangaande haar vreeze Gods en haar loon in Israel wordt vermeld.

Maar kon de koning dan niet begrijpen dat zijn maatregel moest falen, omdat hij te doen had — om nu maar met menschelijke redenen te rekenen — te doen had met een vrouwelijk week gemoed, met banden van verwantschap, die, hoe los ook, toch altijd iets vermogen, met eene taak die om hare moeielijkheid schier onuitvoerbaar was? Het boos gemoed beoordeelt ieders hart naar zijn eigen, en als men zelf geen medelijden kent, verwacht men dit ook bij anderen niet. Daarbij komt dan nog, dat de stugge alleen-

heerscher van het Oosten, aan bandelooze tirannie gewoon, meent ook de wetten der natuur te kunnen beheerschen. Vergeet ook niet, dat, gelijk er over de inwoners van Sodom en later over de krijgsknechten der Syriërs (2 Kon. 6 : 18), als een geest van verblinding kwam, dit hoogst waarschijnlijk nu ook aldus bij Egyptes koning was. 't Kan ook zijn dat de scheiding tusschen Egyptenaren en Israelieten reeds zoo groot was geworden, dat ieder zich van eigen volksgenooten bediende, en dat dus de koning om zijn doel te bereiken, wel tot de Israelietische vroedvrouwen zijn toevlucht moest nemen.

Dat de zaak onuitvoerbaar was, omdat toch een tweetal vroedvrouwen ongenoegzaam was om hulp te bieden aan alle Israelietische vrouwen, die in barensnood verkeerden, is minder waar. Want wij moeten wel begrijpen, dat deze twee vroedvrouwen gewis als aan het hoofd van een gansche orde of klasse van zoodanige wijze vrouwen stonden; gelijk dit in Egypte met zijn kastewezen, met alle neringen en ambachten aldus was. De koning gaf zijne bevelen aan de hoofden, die dan voor de trouwe uitvoering dier bevelen door de mindere beambten hadden te zorgen. Indien de koning zelf, die toch beter dan wij met de toenmalige Egyptische toestanden bekend was, de zaak voor zoo onuitvoerbaar had gehouden, zoude hij niet later de vroedvrouwen ter verantwoording voor zich geroepen hebben.

Innerlijke godsvrucht was de verborgen oorzaak van der vroedvrouwen prijzenswaardige nalatigheid in het volbrengen van de opgelegde taak, maar ook de weldadige drijfveer tot het doen van het werkelijk goede. Want daar is eene nalatigheid, die lof en eere verdient, in stee van laakbaar te zijn. Indien zij uit heilig ontzach voor God en Diens geboden voortspruit en wortelt in een heilig

gevoel van billijkheid en recht. 't Is ongeoorloofd de ordinantiën Gods prijstegeven en den hoogeren plicht te verzaken waar een lager gezach, dan dat van God, zij het van een koning of van de overheid des lands, met de geboden Gods in strijd komt. Maar daar is ook maar éene macht, die tot die nalatigheid den vereischten moed, de noodige kracht en onmisbare volharding schenkt. De vreeze Gods alleen is en maakt tot deze dingen bekwaam.

Deze is dat heilig en machtig beginsel des hoogeren levens, die niet alleen den moed tot weerstand biedt, maar ook den lust om te behouden. Niet slechts dat de vrouwen niet deden wat de koning van Egypte bevolen had; maar zij deden meer: „Zij behielden de knechtjes (de kinderen) in het leven." Daaraan moet gij de waarheid en echtheid der innerlijke godsvrucht toetsen, of zij niet maar weet te laten, maar ook drijft tot het doen. Vele geloovigen, die zich dikwijls bepalen tot het soms vrij gemakkelijk nalaten van het kwade, mochten zich wel eens afvragen of zij ook in staat zijn tot het veel moeilijker doen van het goede. Overdaad en verkwisting haat en laat gij, 't is zeer goed. Maar besteedt gij het uitgespaarde nu ook in den dienst des Heeren, ten behoeve der armen en de kerk?

't Is niet zoozeer het nalaten van het kwade als wel het doen van het goede, dat de verbolgenheid der wereld tegen ons gaande maakt. In het afschaffen van hetgeen duidelijk en openbaar kwaad is wil een goed deel der groote wereld wel met ons medegaan, ja liefst ons daarin voorgaan. Dit verwerft alom toejuiching. Over het in het leven behouden der kinderen werden de vroedvrouwen door den koning in het verhoor genomen en daarbij blijkt, hoe menigmaal er kan zijn een moedige daad en tegelijk eene zwakke belijdenis.

Doen van het goede uit beginsel moge iets goeds en groots zijn, het openlijk uitkomen voor zijn beginsel, het durven belijden is grooter en eischt meer adel des geestes en een hoogere mate van waren moed. Dat blijkt uit de zwakke verdediging der vroedvrouwen, als zij heur edele daad tegenover den koning hebben goed te maken.

't Is verwonderlijk hoe menigmalen men zich schaamt voor iets goeds, alsof dit iets kwaads ware, terwijl men zich daarentegen vrijelijk beroemt op iets kwaads alsof daarin iets goeds gelegen ware. Vraag het slechts den Christen die zich tegenover de wereld en wetenschap zoo menigmalen over zijn geloof en geloofsopvattingen gaat verontschuldigen; vraag het den jongeling, die voorzichtiglijk zwijgt van zijn heimelijk opgaan naar Gods huis, of van zijn werkzaamheid op christelijk gebied. Men moest zich nooit des Evangelies schamen, want het is een kracht Gods tot zaligheid (Rom. 1 : 16). Maar toch bij de vroedvrouwen was het eene eenigszins andere zaak, want zij hadden een dadelijk bevel des konings overtreden en daardoor tegenover de landswet zich schuldig gemaakt. „Toen riep de koning van Egypte de vroedvrouwen en zeide tot haar: „Waarom hebt gijlieden deze zaak gedaan, dat gij de knechtjes in 't leven behouden hebt."

Wat zullen zij op deze beschuldigende vraag antwoorden? Hooren wij de verdediging: „En de vroedvrouwen zeiden tot Pharao: Omdat de Hebreïnnen niet zijn gelijk de Egyptische vrouwen, want zij zijn sterk. Eer de vroedvrouw tot haar komt zoo hebben zij gebaard." Uit dit antwoord blijkt overtuigend, dat het bevel om de zoontjes te dooden eigenlijk eene geheime opdracht was en een zaak van vertrouwen tusschen den koning en die vrouwen, die hij als gemakkelijke en willooze werktuigen had beschouwd. De moeders

moesten zelven niets van den sluipmoord merken. 't Moest alles stil en ongemerkt in zijn werk gaan. Dit werd evenwel, naar het voorgeven der vroedvrouwen, door het krachtig en levendig gestel der Israelietische vrouwen verhinderd. Dezen hadden als 't ware geen hulp van de kunst noodig, daar de natuur zelve alles verrichte.

Daarvan mag iets waar geweest zijn, maar 't zal toch gewis niet bij allen en niet altijd zoo geweest zijn. Het antwoord der vroedvrouwen was dus niet in allen deele waar. Wij hebben hier wederom met eene soort van noodleugen te doen, die, uit vrees voor menschen en uit gemis aan het noodige vertrouwen, een verdrag zoekt te sluiten tusschen waarheid en onoprechtheid. Zoo was het vroeger immers ook bij Abraham, als hij Sara zijne zuster noemde. 't Is, gelijk dit over 't geheel genomen zoo is, 't is veel gemakkelijker de zwakheid dier vrouwen hard te vallen, dan heur kloekheid en vromen zin na te volgen. Maar de Heere ziet bij alles op het hart, en hoewel Hij het kwade op zijnen tijd niet ongestraft zal laten, zoo onthoudt Hij aan het goede evenwel het loon der genade niet.

Dat ondervonden ook de vroedvrouwen. „Daarom deed God aan de vroedvrouwen goed; en dat volk vermeerderde en het werd zeer machtig, en het geschiedde dewijl de vroedvrouwen God vreesden, zoo bouwde Hij haar huizen." In tweeërlei opzicht werd de zegen Gods over het pogen der godvruchtige vroedvrouwen zichtbaar. Hij liet ze heur oogmerk bereiken en liet heur vrucht zien op haren arbeid, dit ten eerste. En dan ten tweede mochten zij zelven een deel ontvangen van den geschonken zegen, die, ook door heur toedoen, over Israel kwam. Immers is dit reeds zegen, als door het welslagen van ons streven ons duidelijk wordt, dat wij in des Heeren weg zijn.

Een goede uitkomst mag in twijfelachtige gevallen

gewis niet als bewijs gelden voor het wandelen in den weg Gods; maar wanneer het ook overigens blijkbaar is, dat onze gangen in de sporen des Heeren zijn, wordt de bekrooning onzer wenschen in dien weg de bevestiging onzer keuze. En daarom kon het heeten, dat God aan de vroedvrouwen goed deed, doordien Hij de kinderen Israels deed wassen en toenemen terwijl zij het zagen. Sommigen, waaronder Kalvijn, willen dat ook het „bouwen der huizen" van de Israelieten en niet van de vroedvrouwen verstaan moet worden, en dat dit mede een bevestigend antwoord Gods was op de godvruchtige handelwijze der vroedvrouwen. Zij vatten dit aldus op, omdat er in 't oorspronkelijke een voornaamwoord gebruikt wordt, dat onze Statenvertalers door „h u n" hebben vertaald, maar dat hier even-goed als hier en daar elders, „h a a r" beteekenen kan. (Aldus Ex. 2 : 17; 15 : 21 en op vele plaatsen meer).

Ons dunkt, uit het geheel verband van den zin, dat met dit „bouwen der huizen" een voorrecht wordt bedoeld, dat de Heere onmiddellijk aan de vroedvrouwen zelven schonk. Wat wil toch deze uitdrukking zeggen? Reeds vroeger hebben wij eene dergelijke uitdrukking ontmoet in Jakobs vraag: „Wanneer zal ik mij zelven een huis bouwen?" (Gen. 30 : 30). Gewis moet „h u i s" met huisgezin of het huis met al wat daartoe behoort, met geheel deszelfs omgeving en inwoners gelijk gesteld worden. Een eigen huis voor zich zelven te mogen inrichten, eene eigene huishouding hebben, een eigen huiselijken kring te mogen verwerven is de beteekenis van het „b o u w e n" van een huis. Zoo zegt ook de psalmist: „Indien de Heer het huis niet bouwt, te vergeefs arbeiden deszelfs bouwlieden daaraan," (Ps. 127 : 1) en deze psalm is toch gewis, even als de volgende huwelijkspsalm, een gewijd lied van het geheiligd gezin en deszelfs huiselijk leven.

Die vroedvrouwen dan, die, door vreeze Gods geleid en door teeder mededoogen gedrongen, de onnoozele kinderkens in het leven spaarden, ontvingen als loon voor zooveel moed en geloofsvertrouwen, zelven kinderen en mochten zelven zich in rijke huiselijke vreugde en aardsche welvaart verheugen. Men behoeft waarlijk daarom nog niet, gelijk sommigen deden, te meenen, dat deze vroedvrouwen eigenlijk Egyptische waren, die door het huwelijk in Israels geslacht opgenomen werden. Eerder zouden wij gelooven, dat zij even als later de dochters van Zelafehad, tot erkenning van haar trouw, zelven een erfdeel in het erfland hebben verkregen. Hoe dit ook zij, dit blijkt ook hier weer duidelijk, dat de vreeze Gods de grondslag, de voorwaarde en het onderpand is van waarachtig huiselijk geluk, ook naar de tijdelijke zijde beschouwd. Dezelfde vreeze Gods, die het beginsel is van alle ware wetenschap, is dit evenzeer van alle waar geluk hier op aarde en eens in den hemel.

De goddeloosheid daarentegen zal eenmaal in de eeuwigheid de smart verduizendvoudigd ondervinden, waarvan zij, in teleurstellingen en beschamingen, reeds hier als den voorsmaak heeft. Als zij hare ontwerpen verijdeld, haar grootsche plannen ter aarde geworpen, haar meest gehate vijanden triumfeerende ziet, wie beschrijft dan haar leed en rouwe? Dat moet Pharao ondervonden hebben, als hij tot tweemalen toe zijn boos opzet zag mislukken, en, door dit alles geprikkeld, nu tot een stouten en openbaren maatregel kwam, die in Gods hand juist het middel tot Israels verlossing moest worden. „Toen gebood Pharao aan al zijn volk zeggende: alle zonen, die geboren worden, zult gij in de rivier werpen, maar al de dochteren in het leven behouden."

Wel blijkt uit dit geheele verhaal met welke reu-

zenschreden de boosheid voorwaarts schrijdt, en hoe zij, langzamerhand uit de duistere diepten van het donker en arglistig gemoed naar boven aan de troebele oppervlakte gekomen, daar, door het licht der waarheid beschenen, opstand en moordende haat blijkt. Eerst is er nog een besloten raadsvergadering, die, achter den schijn van het ware staatsbelang, naar een vorm van wettigheid streeft; straks is er reeds het gefluisterd overleg en het geheim der misdadige afspraken met de vroedvrouwen, en ten laatste is er het driest en onomwonden optreden, om door de wet der willekeur zelve de bestaande rechten van de wet te niet te doen, en den moord der kinderen, zedelijk of betamelijk, in het openbaar te prediken.

Om de kinderen is het den vijand steeds te doen. Doodt die kinderen en gij roeit de toekomstige natie uit, doodt hun geestelijken aanleg en gij bluscht het nationale leven des volks uit; doodt den Christen in het kind en gij ontchristelijkt de toekomst van uw volk.

Slechts de lichamen der jongskens wilde Pharao dooden, en de Pharaos der nieuwere beschaving willen die lichamen gespaard, maar in die lichamen de zielen gedood, door de wijze vrouwen van het tegenwoordig onzijdig onderwijs. Wie wreeder is en slechter handelt, de Pharao der Egyptenaren tegenover de kinderen Israels of de drijvers van het heden tegenover de kinderen der Christenen, moge uw geweten beslissen. 't Is den vijand Gods om uw kind te doen, om de ziel van uw kind, o moeder! Breng dan uw kind in veiligheid, breng het naar Jezus heen.

In schier ieder opzicht is dat Israel in Egypte de voorafbeelding van de kerke Gods in de wereld, naar hare zichtbare gestalte en uitwendige verschijning. En ook van elk kind Gods moet in zekeren zin het woord

gelden, dat èn van Israel èn, in dat Israel, van den Christus gesproken werd: „Ik heb mijn zoon uit Egypte geroepen." En dat Egypte zelve is in Gods woord tevens de zinnebeeldige uitdrukking voor het land der zonde en de wereld der verleiding. Daar wil men juist dien zoon Gods, dat kind Gods dooden, zoolang het in het lichaam dezes doods als in een ander Egypte woont. „Maar vreest niet hem, die alleen het lichaam kan dooden, maar vreest veel meer Hem, die lichaam en ziel beide kan verderven in de hel."

Hem vreezen ja, opdat gij het loon der genade moogt ontvangen en ook u uw huis gebouwd worde in eeuwigheid; maar voor Hem vreezen, in dien zin, alsof Hij ooit te schande zoude gemaakt worden, alsof ooit Zijn raad zoude feilen, Zijne beloften zouden falen, dat nooit ofte nimmer. Zelfs de raadslagen der menschen kinderen, der vijandige geesten moeten medewerken, om den luister van Gods souvereine almacht, heilige wijsheid en eeuwige bondstrouw op het schoonst te verheerlijken.

Daartoe werd ons ook de geschiedenis van de verdrukking der kinderen Israels in Egypte geboekt; daartoe is er ook zoo menige donkere bladzijde in uw eigen levensboek; opdat de verlossing aan het einde zoude zijn als een amen Gods, als een heilig besluit des Heeren, door Hem zelven uitgesproken en neergeschreven en gekenmerkt als een gewrocht Zijner genade.

Uit den staat der vrijheid en van den rijken overvloed in de diepte der ellende gestort; maar uit die diepte door Gods machtige hand straks opgehaald en uitgeleid; ziedaar de geschiedenis Adams, Israels, maar, zal het goed wezen, ook van u. Opdat God zij alles in allen, en opdat het blijke, dat de verlossing van den ellendigen zondaar is de verheerlijking van Gods genade.

Psalm 105 : 24.

II.

GODS VOORZIENIGE ZORG VOOR HET BONDSVOLK MERKBAAR IN MOZES GEBOORTE, OPTREDING EN LEIDING.

Exodus II : 1—22.

INHOUD: De wetenschap van Gods alwetendheid; Gods alwetendheid en voorwetenschap; troost voor het hart; verband tusschen de verkiezing en de voorkennisse van eeuwigheid; eeuwige voorkennis en voorzienigheid Gods; bewustheid der goddelijke roeping bij de geroepenen, mede ontstaan uit het zien der bijzondere leidingen der Voorzienigheid. Het onderwerp en deszelfs indeeling; de bijzondere leiding Gods (vs. 1—10), de macht van eigen aandrift (vs. 11—17), de werking van den vreemden invloed (vs. 18—22). Het persoonlijk menschenleven in zijn verschijning product van drie factoren: leiding Gods, eigen ik en vreemden invloed; al naar den overwegenden invloed van een dier machten is het leven zelf in karakter en houding onderscheiden.

De bijzondere leiding Gods (vs. 1—10): de omstandigheden der geboorte (vs. 1-3), de voorzienige bewaring (vs. 4-8), de allereerste opvoeding (vs. 9, 10) van Mozes. Hierin alles van God, niets van den mensch; wat op dit alles de eeuwige verkiezing uitwerkt; het huis Levi; de tijd van Mozes geboorte; de buitengewone schoonheid van den zuigeling; de angst der ouders, het biezen kistje; donkere tijden, de vondeling; het gevaar. De voorzienige bewaring: een biezen kistje, een zevenjarig kind, eene heidensche vorstin; zoo verdicht men niet; trouw des bijbels; natuurlijkheid der teekening: Mirjam op den uitkijk; onze kinderen aan de zorg van broertjes en zusjes toe-

vertrouwen? De Heere waakt; de badende vorstin met hare staatsdames; het gevonden kistje; verlegenheid der godloochenaars bij de blijken van Gods voorzienige leiding; het weenende kind; overbodige stralenkranzen der verdichting en opsiering; kinderlijke gevatheid Mirjams bewijs voor Goddelijke leiding; een bijzonder vroeg ontwikkeld kind; beschikte samenloop der omstandigheden; onwijze wijsheid der wereld, onzin beginsel van haar wijsheid; eene verrassing voor de moeder. — Mozes eigenaardige, wijl tweevoudige vorming in eigen familiekring en in den vreemden hofkring; waar zullen wij onze gedoopte kinderen ter schole zenden? Onderwijs en opvoeding; niet van elkander te scheiden; een bijzonder geval mag nooit tot algemeenen regel gesteld worden. De hoofdgedachte van het tot dusver behandelde. Het werk der voorkomende of voorbereidende genade Gods.

De macht van eigen aandrift (vs. 11—17). Karaktergebreken, meer nog dan karakterdeugden, aansluitingspunten voor het leven der bekeering. Hoe bij Mozes de macht van eigen aandrift zich uit tegenover zijne vijanden (vs. 11, 12), zijne broeders naar den vleesche (vs. 13—15), geheel vreemden (16, 17). Onstuimige drift tegenover de vijanden: de eerste gelegenheid waarbij, de eerste aanleiding waardoor en de eerste uitbarsting dier doodelijke drift. Wat onder dit alles bij Mozes edel was. Groot worden en groot worden wel te onderscheiden; werkdadig medelijden, werkzame deelneming; om het lijden van anderen te kennen, moet men daarin willen deelen; de Egyptenaar gedood; Stephanus oordeel daarover; aanmatigende houding van Mozes; een onwaardige wedervraag van den Israeliet op de gepaste vraag van Mozes; een niet geheel ongegronde beschuldiging. Mozes en Jezus vergeleken; heerschernaturen; Mozes nog niet tot leider geschikt; Mozes vlucht naar Midian; Jethro; Cohén = die naderen mag; een priestervorst en een priesterlijk volk; zeven namen en zeven dochters; brutaal geweld niet altijd de meester; Mozes de ridderlijke verdediger der zwakken en der vrouwen.

De macht van vreemden invloed (vs. 18—22). Wat er meer noodig is voor het vast en mannelijk karakter. De ontwikkeling van het persoonlijk leven in het voortschrijden van het besef tot den tegenstand tegen de macht der vreemde invloeden. Mozes veeljarig verblijf in Midian, zijn gezellin des levens, naam van den eerstgeboren zoon. Rehuel; vele namen, velerlei bezwaren; eene poging om die optelossen; Mozes in schijn

een Egyptisch man; eene welverdiende bestraffing van Jethro's dochter; het grootvaderlijk bevel; een zware oefenschool door Mozes ingetreden; zich vroeg moeten behelpen leert ons zelven en anderen helpen; een dochter ten huwelijk gegeven; Zippora. Overschatting van het zelfvertrouwen leidt wel eens tot gemis van zelfvertrouwen; een wettig huwelijk. Wie waren de Midianieten? Was Mozes in zijn huwelijk gelukkig? De naamgeving zijner zonen Gerson en Eleazar. Wat u vreemd is en blijft kan u niet gelukkig maken. De drie stroomen des levens die in één en stroom te samen vallen; de drie machten des levens; de dadelijke beschikking Gods; de persoonlijke inwerking en de vreemde invloeden. Besluit.

Ps. 139 : 2, 9.

't Is goed voor het hart nu en dan weer op nieuw bepaald te worden bij die onbepaalde wetenschap Gods, waardoor Hij onzen „weg kent van stap tot stap." Als wij, den tijd der donkerheid en duisternis misbruikende, ons alleen en veilig wanen, en daarbij dreigen verdoold te raken op de paden der verborgen zonde. Als wij, bij het besef van eigen onschuld, verdacht worden van en miskend in datgene, waarvan wij ons juist vrij kennen; als wij soms gebogen gaan onder het drukkend gewicht van zoo alleen en verlaten te zijn, in dagen van eenzame smart en rouw, dan doet het het harte goed, te weten, dat God alles weet, ook dit weet.

Dan kan dit bewustzijn van 's Heeren allesomvattende wetenschap ons menigmaal van 't kwade terughouden, in de eenzaamheid bemoedigen en in den druk opbeuren. Maar daar is nog een ander weten van Gods alwetendheid, die van eeuwigheid is, waardoor de ziele nog meer gesterkt, de hoop nog meer bevestigd, het geloof nog meer verlevendigd, de liefde nog meer aangewakkerd wordt. 't Is de wetenschap, dat God ons gekend heeft eer de wereld was, gekend van

eeuwigheid, gekend naar al onze behoeften, roeping, strijd en toekomstige overwinning.

Dit te weten, dat God ons gekend heeft met eene eeuwige liefde, doet het hoofd moedig opbeuren in dagen van bestrijding, en zendt een straal van troostend licht heen door de duisternis der dikwerf matte ziel. Aan hen die Hij aldus heeft gekend, heeft Hij ook bekend gemaakt de verborgenheid van Zijnen wil, naar Zijn welbehagen; opdat zij mogen weten, welke zij de hoop hunner roeping; opdat zij Hem zouden kennen, wiens is de diepte en de hoogte beider, der wijsheid en der kennisse Gods. Want die Hij te voren gekend heeft, die heeft Hij ook te voren verordineerd, en die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen, dezen heeft hij ook gerechtvaardigd, en dezen ook verheerlijkt.

De verheerlijking der kinderen Gods is wel de laatste uitbotting der eeuwige kennisse Gods, zooals deze door, in en voor den mensch moest geopenbaard worden. En zie, wat God bij zichzelven van eeuwigheid heeft voorgenomen, dat heeft Hij ook van eeuwigheid gekend, zoowel hen, die Hij heeft geroepen, als het doeleinde waartoe en de middelen waardoor zij werden geroepen. Indien er geen voornemen tot iets vooraf was gegaan, dan zoude de kennis zonder een inhoud of voorwerp, d. i. eene ledige kennis geweest zijn.

Dat alles wordt merkbaar in de werzaamheden der voorbereidende en voorafgaande genade, die wij, van achteren beschouwd, in het algemeen de algemeene, en in betrekking tot de geloovigen, de bijzondere voorzienigheid Gods mogen noemen. Het meest zal de bijzondere Voorzienigheid, als buitenzijde van de bijzondere verkiezing en roeping, dan moeten uitkomen bij die uitverkoren en uitgelezen mannen, die als kinderen der Voorzienigheid, door hun gansche optreding

in de heilige geschiedenis hebben getoond, dat hun door God zelven eene bijzondere roeping blijkbaar was toevertrouwd. De geroepene wordt zich van die hoogere roeping bewust. Zoo was het met Jeremia als hij des Heeren woord vernam: „eer Ik u in moeders buik formeerde heb Ik u gekend, en eer gij uit de baarmoeder voortkwaamt heb Ik u geheiligd; Ik heb u den volken tot een profeet gesteld" (Jer. 1 : 5). Zoo wist ook de apostel Paulus, dat God hem van zijner moeders lijf aan afgezonderd had (Gal. 1 : 5).

Maar aldus moet het in nog hoogere mate met den man Gods geweest zijn, die door den Heere werd verwekt om de middelaar te zijn des Ouden Testaments, zijn bondsvolk uit Egypte uitteleiden, het de wet des Heeren te brengen en het tot een volk te vormen Ook dit alles blijkt reeds in het eerste hoofdstuk van Mozes' geschiedenis, dat wij nu te behandelen hebben. Immers bevat dit de geboorte en eerste optreding van Mozes, den toekomstigen leider des bondsvolks. Van de drie deelen waaruit dit hoofdstuk bestaat, wijst het eerste op de bijzondere leiding Gods (vs. 1—10), terwijl daarna de macht van eigen aandrift optreedt (vs. 11—17); hoe de werking van den vreemden invloed nog daarbij komt wordt ten laatste door vs. 18—22 aangewezen. Zoo worden tevens de drie samenstellende en medewerkende beginselen van het menschelijk doen en drijven kenbaar, die te samen u de machten en krachten noemen, uit wier gesamenlijke werking en samenvallenden invloeden het menschelijk karakter wordt gevormd. Deze drie zijn: de leiding Gods, eigen persoonlijkheid en vreemde invloed.

Elk persoonlijk menschenleven is, indien het in waarheid op dien naam aanspraak maken mag, de vrucht

of, wilt ge liever, het samengesteld gewrocht van drie, onderling zeer van elkander onderscheiden en toch in heur werking samenvallende, machten. Er is eene macht Gods, die van boven en uit het verleden op den mensch aandringt, die, eerst door den tijd, plaats en omgeving der geboorte in al haar veelerlei omstandigheden, straks door vorming, leiding en bijzondere bewaringen, op het kind, dat daarvan zich niet in het minst bewust is, kennelijk inwerkt.

Daar is bovendien eene, wel geschonken maar toch eigene, macht der ontwikkeling in dat kind, dien jongeling, dien man, waardoor de zelfstandigheid van het eigen ik, het oorspronkelijke aangeboren karakter op eigene wijze zich ontplooit, en zich in de zoogenaamde vrije wilsdaden en onwillekeurige aandrift des gemoeds menigmalen onbewust uitspreekt. Bij dit alles komt dan nog de macht der tijdelijke omgeving, van het geslacht zelf waaruit men geboren is, van de algemeene bloedmenging die op het gansch gestel invloed uitoefent. Dat alles te samen wijst op een invloed van buiten en op eene ons zelven vreemde macht van inwerking.

Zoo wordt ieder menschelijk karakter gevormd; en al naarmate een der samenstellende medewerkende machten een overwegenden invloed heeft, zal de aard en het karakter van den mensch onderscheiden zijn; en al naarmate de invloed van een dezer invloeden op een gegeven tijdstip grooter of kleiner is, zal ook de tijdelijke gemoedsgesteldheid als levensuiting afwisselen. Zoo hebt gij dan ook daarin, o geloovige! de aanwijzing van eene der oorzaken van uwe afwijkende en wisselende stemmingen des gemoeds. Al die slingeringen en dobberingen ontstaan uit de min of meer sterke invloeden, die of God of uw eigen ik of eene vreemde macht op u uitoefenen. Al naarmate gij u meer over-

geeft aan en laat leiden door die onderscheiden krachten, zal het bij u, in het diepst uwer ziele, vrede of onrust, vreugde of kommer, geloof of twijfeling zijn. Zoo moet wederom uw tijdelijke stemming en gemoedsrichting u de toetssteen zijn van den aard en van de mate der kracht, die voor dat oogenblik u overheert.

Zullen wij ordelijk en langs den gewonen weg der natuurlijke ontwikkeling die machten ontleden, om die te beter te leeren kennen, dan moet èn in orde des tijds en door maat der kracht beide, de invloed die van God zelven uitgaat het eerst in betrachting komen. Zoo geschiedt het ook in de levensgeschiedenis van Mozes, waarmede in Exod. II een aanvang wordt gemaakt. Eerst worden wij op de bijzondere leiding Gods gewezen (vs. 1—10), en wel zooals deze optreedt en zich openbaart in de omstandigheden der geboorte (vs. 1—3), in de voorzienige bewaring (vs. 4—8) en in de allereerste opvoeding (vs. 9, 10) van het kindeken Mozes.

Ten behoeve van dit alles toch doet en kiest de jeugdige mensch zelf niets. Alles moet daarin aan Gods albestuur en zorgende leiding worden overgelaten. Och, of de bestrijders van en de omzichtige twijfelaars aan de heerlijke waarheid der eeuwige Verkiezinge Gods toch eens mochten opmerken, dat de werkzame kracht dier Verkiezinge reeds uitkomt in de lijn uwer afstamming, in de keuze uwer ouders, in de plaats uwer geboorte, in de omgeving uwer jeugd, en in zooveel meer, dat van zoo wijdstrekkenden invloed op uw toekomst is, en waartoe gij niets vermocht, waarin Gods bestuur alles moest doen.

Dat Mozes uit den Levitischen stam werd geboren, een broeder van den hoogepriester Aaron was, dat konde hij zelf gewis niet bewerken. Reeds voor zijne geboorte had de Heere daarvoor gezorgd. Hoor den

aanhef van dit hoofdstuk: „En een man van het huis van Levi ging en nam eene dochter van Levi." Dat hier in 't algemeen sprake is van een afstammeling van Levi en niet van een eigen zoon, misschien wel van eene eigen dochter Levi's, gelijk dit de Rabbijnen meenen, blijkt wel uit alles. De dood van Levi en al de andere broeders was ons immers reeds vermeld. Het blijkt ook uit de vergelijking van deze uitspraak met andere schriftuurplaatsen (Ex. 6 : 19; Num. 26 : 59), en uit het woord „huis" dat in het algemeen voor stamhuis of geslacht gebezigd wordt. Veeleer zoude het gebruik van het woord huis op een vrij lang tijdperk moeten wijzen, waarin de stam Levi zich reeds genoeg had uitgebreid om een huis te kunnen vormen.

Ook de omstandigheden des tijds, waarin Mozes geboren werd, waren geheel van zijnen wil en van die zijner ouders onafhankelijk. Immers geschiedde deze gewichtige gebeurtenis op een tijd, dat het bevel des konings, om al de kinderen van het mannelijk geslacht in het water der rivier te werpen, nog van volle kracht was. Dat bevel was gewis nog niet uitgegaan, toen Aaron geboren werd, die drie jaren ouder was dan Mozes; en juist dat bevel heeft wederom den grootsten invloed op Mozes' leven uitgeoefend. Toen Mozes geboren werd, zag het er donker uit voor Israel, en gewis was het geen onvermengde vreugde en geene in ieder opzicht hoopvolle verwachting, als „de vrouw zwanger werd en een zoon baarde."

Wat anders verhooging der ouderlijke vreugde en verheffing der liefelijke moederweelde zoude geweest zijn, de schoonheid van het kind, werd nu verscherping der smart en verzwaring van het onuitsprekelijk leed. Maar het werd toch ook prikkel tot werkzaamheid. Want „toen zij (de moeder) hem (het pasgeboren kind) zag, dat hij schoon was, zoo verborg zij

hem drie maanden;" om hem aldus aan de spiedende blikken der moordgierige uitvoerders van Pharao's bevel te onttrekken; om, kon en mocht het eens zoo zijn, hem aldus in het leven te behouden. Want, o het kind was schoon! Ja ieder moeder zal haar eigen kind wel schoon vinden, en bovenal het kind, dat zij ieder oogenblik dreigt te verliezen; maar de schoonheid van dat kind scheen wel van buitengewonen aard te zijn.

Anders zoude het toch niet zoo uitdrukkelijk in Gods woord vermeld zijn, en dit nog wel niet als meening der moeder, maar als uitspraak der waarheid. Op datzelfde maakte ook Stephanus opmerkzaam (Hand. 7 : 23), die deze schoonheid des kinds eene „uitnemende" noemt. Ook de brief aan de Hebreën (Hebr. 11 : 23) gewaagt er van. Al hebben wij daarbij nu niet aan eenigen bovennatuurlijken stralenkrans om het kinderlijk hoofdje te denken, toch moet er iets in dat kindergezichtjen geweest zijn, dat van iets hoogers sprak en als ongewoon verschijnsel op iets buitengewoons, ook voor de toekomst heenwees. Dacht men onder den bangen druk der tijden, met het oog op de beloften aan de vaderen geschonken, in deze ouderlijke woning wellicht aan eene spoedige uitkomst, en deed Mozes' buitengewone schoonheid als kind mogelijk op iets dergelijks hopen? Wij weten het niet.

Dit is zeker, dat, indien zij iets dergelijks gehoopt hadden, de uitkomst hunne verwachting, helaas! weldra kwam beschamen. „Doch als zij hem niet langer verbergen kon, zoo nam zij voor hem een kistje van biezen, en belijmde het met lijm en met pek en zij leide het knechtje daarin, en leide het in de biezen aan den oever der rivier." Het zoude gewis de moeite van het gissend onderzoek niet loonen, of wij al juist weten uit welke grondstof dat kistje eigenlijk gemaakt en waar-

mede het van binnen en van buiten bestreken was. Het waarschijnlijkste is wel het gevoelen der zeventig vertalers en van andere oudere schrijvers, dat het papyrus riet, veelvuldig in Egypte voorkomende, de stof voor het kofferken heeft geleverd, dat de angstige moeder zorgvuldig met hartsachtige stoffen, gelijk jodenlijm en pek had bestreken, om het indringend en doorsypelend water daar buiten te houden. Ook uit den profeet Jesaja blijkt, dat de Egyptenaren van dat riet kleine schuitjes maakten (Jes. 18 : 2).

Wat moest er nu worden van de vervulling der belofte, eens door den Heere tot Abraham gesproken? Wel waren er de donkere tijden, donkerder dan de ovenrook door Abraham gezien (Gen. 15 : 17), en donkerder ook dan de zwartgebrande tint der kinderen Israels, die tusschen twee rijen steenen lagen en voor den ticheloven zwoegden (Ps. 68 : 14). Maar wat maar op een zweem van uitkomst geleek of kon doen hopen was nog zeer verre. Daar lag de hoop der moeder, de zoete verwachting des vaders, daar lag het beeld der schoonheid, als een armelijk en krijtend kind in het schamel kistjen, verborgen in het oeverriet, straks, weldra misschien, een prooi der speelsche wateren of der vratige krokodillen. Wie zal zorgen, wie waken?

De Heere zal het, om door Voorzienige bewaring te toonen, hoe Hij den nood der ellende op het hoogst laat klimmen; opdat het blijke dat de hulp alleen van Hem kan komen, en dat Zijne genade genoeg is en Zijne kracht in zwakheid wordt volbracht. Ja, van de kleinste en armelijkste middelen bedient Hij Zich, om iets groots en verhevens in het leven te roepen. Let eens op, welke verachte en armzalige middelen in den dienst der Voorzienige bewaring stonden: een biezen kistje, een zevenjarig dochterken en eene heidensche vorstin. Door het geringste en

nietigste moest een machtig en veel gezegend leven, een krachtig en voor de toekomst veelbelovend man, moest de toekomstige wetgever Israels in het leven worden behouden. Zoo weet de Heere ook in uw leven, het kleine en verachte te gebruiken, om de edelste en heiligste doeleinden te bereiken.

„Neen, zoo verdicht men niet." Dat gevoelt ieder bij de lezing en overpeinzing van het verhaal van Mozes' geboorte, dat nu voor een wijle onze aandacht bezig houdt. — Hij is wel waar, die goede, oude, trouwe bijbel; waar, en bovendien, of liever omdat hij is, van goddelijken oorsprong. Een dergelijk samenvallen der omstandigheden, een dergelijke verwikkeling en ontknooping van grootere en kleinere oorzaken, een dergelijke ontplooiing der goddelijke almacht door het kleine kon niet in het verdichtend menschelijk brein opkomen, gaat juist tegen vleesch en bloed en de hooge gedachten van het naar boven strevend menschenkind in.

Zie, wie daar op den uitkijk staat, om te zien wat er van het kindeke worden zoude. 't Is zoo echt natuurlijk dat de meer bezadigde moeder uit vrees wegblijft. Maar een kind weet nog van geene vrees. Kinderlijke nieuwsgierigheid en zusterlijke belangstelling dreven Mirjam, Mozes' zevenjarige zuster, om te handelen zooals zij deed. „En zijne zuster stelde zich van verre," misschien wegschuilend, klein als zij was, achter gindsche struik of boom en van daarachter glurende, „om te weten, wat hem gedaan zoude worden."

Wij lezen hier niet, dat Mirjam daar door hare moeder gesteld is; evenwel kan dit wel zoo geweest zijn, omdat zoo'n klein dochterken toch gewis geen argwaan kon wekken. Hoevele andere moeders ook vertrouwen aan kleine kinderen heure kleintjes en kleinsten toe! Aldus laten zij de zeer moeilijke taak der bewaking van het kroost, door God aan haar zelve toebetrouwde,

aan kinderen over, die zelven nog te zeer eene voortdurende bewaking behoeven. O, indien niet de Heere onze kinderen bewaakte en bewaarde, wat moest er meestal van worden? Maar zal de zelfbeschuldiging der moeders daarom iets minder pijnlijk zijn, indien soms door gemis aan waakzaamheid van hare zijde de kinderen eenig onheil beliepen?

Gewis kon Jochebed, de moeder van Mozes, op de zorg en voorzichtigheid van Mirjam, de nog zoo jeugdige zuster, veiliger aan dan menig moeder op die der twaalfjarige of oudere dochter, van wie zij dit met meer recht verwachten kon; en door wier achteloosheid zij evenwel, tot overmaat van smart, tot onheil der toevertrouwde kinderen en tot bezwaring des gewetens van de schuldigen, telkens wordt teleurgesteld. Gewis was Mirjam een opmerkzaam en geduldig kind, dat, onder de zorgen des levens en den druk der tijden groot gebracht, reeds vroeg had geleerd te zorgen, en die, door de omstandigheden gedwongen, eene groote mate van schranderheid en goed overleg aan den dag legde. Misschien wist de moeder dit reeds vooraf, maar ons blijkt dit uit hetgeen later gebeurde.

„En de dochter van Pharao ging af om zich te wasschen in de rivier en hare jonkvrouwen wandelden aan den kant der rivier; toen zij het kistje in het midden van de biezen zag, zoo zond zij hare dienstmaagd heen en liet het halen. Toen zij het open deed, zoo zag zij dat knechtje; en ziet, het jongsken weende; en zij werd met barmhartigheid bewogen over hetzelve, en zij zeide: dit is een van de knechtjes der Hebreën!" Dat kon zij ook met recht vermoeden, omdat ook haar de openlijke uitvaardiging van het wreed bevel van haar vader niet onbekend kon gebleven zijn.

Wanneer een zoo lief en aanvallig kind door eene moeder aan een ontijdigen dood wordt prijs gegeven,

dan moet gewis een ontzettende nood of onmenschelijk bevel tot zoo onnatuurlijke daad geleid hebben. De moeders, die heur kinderen te vondeling konden leggen, moeten wel zeer zeer diep te beklagen zijn. Daar is schier geen jammer, grooter dan die van zoodanige onvrouwelijke moeders, zoo ontaarde vrouwen. Zal ook een moeder haar zuigeling vergeten? — „Het moet een kind der Hebreën zijn!" Zoo dacht en sprak terecht de koningsdochter, als zij het krijtend kindjen in het biezen kistjen zag.

Hoe beschaamd en verlegen moeten, bij de lezing van dit aandoenlijk verhaal, zij zich gevoelen, die of de bijzondere leiding eener albesturende Voorzienigheid Gods loochenen, of zij die wanen, dat het bestuur Gods zich wel over het groote, niet over het kleine uitstrekt. Alsof er in de wereldregeering iets groot of klein mag heeten! Alsof uit de kleinste oorzaken niet menigmaal de grootste uitkomsten geboren worden!

Zie, God zelf richt de gangen dier koningsdochter van Egypte, Hij zelf stiert hare schreden naar gindschen oever heen, Hij zelf bepaalde de richting van haar ronddwalenden blik en den tijd van hare komst juist aan die plaats. Maar nog meer. Ziet gij die droeven trek om den schreienden mond van dien kleine? Juist nu moet hij zoo klagelijk weenen, om het hart der vorstin tot mededoogen te stemmen. Zelfs de zwakke kreet van den teeren zuigeling geschiedt naar het bestel en op het bevel van den almachtigen, albesturenden God.

Gewis, men behoeft hier de kenmerkende trekken der voorzienige leiding Gods in dit alles niet nog willekeurig te vermenigvuldigen, gelijk zoo velen gedaan hebben. Immers beweren de rabbijnen, dat God de hitte dier dagen opzettelijk verzwaard heeft, om des konings dochter ter badplaatse uittedrijven. Anderen

wederom zeggen dat God booze zweren over Egypte gebracht, of wel dat des konings dochter den doop der bekeerlingen zocht. Van dit alles weet men even weinig als van den naam der vorstin, dien sommigen Thermutis, anderen Baithia noemen.

Ja, uit den mond der kinderen heeft de Heere zich lof bereid. 't Zijn kinderen, die den Heere met het Hosanna begroeten, en 't is de zwakke kreet van een schreiend wichtjen, die in de hand Gods mede het middel wordt, om dat kind aan een anders wissen dood te ontscheuren. Ja zoo werkt de Heere; wederom zij het herhaald wat ook de Heilige Schrift hier zoo kennelijk wil leeren; zoo werkt de Heere door het kleine het groote. Maar mede door de grooten der wereld de uitkomsten voor die kleinen, die, door de macht der wereld uitgeworpen, dikwijls door die wereld zelve verlichting of opheffing zelfs van den druk ontvangen. De dochter zelve van den eigenmachtigen koning, die Gods volk wil uitroeien, moet, door de leiding van Israels Bondsgod, het offer van den haat aan den wreeden vader ontrukken. God bedient zich zelfs van Zijne vijanden of van die Zijns volks, om de Zijnen te helpen en uitteredden. Ook gij hebt dit meer dan eens ondervonden.

Maar meestal heeft de Heere voor die kleinen en verdrukten ook weer andere kleinen en verdrukten bij de hand, om de beschikte hulpe en bepaalde uitkomst mede aantebrengen. Zie, terwijl de vorstin, wellicht met een traan in het oog en een glimlach der bewondering om de lippen, op het arme wicht neerziet en misschien niet weet wat er mee te zullen doen: òf het weer in het kistje neer te leggen, òf op eenige wijze er voor te laten zorgen, wordt zij eensklaps in haar overdenking gestoord. Naast haar stond een klein eenvoudig meisje, die haar, der hooge vorstendochter,

in haar onnoozelheid een raad komt geven, die haar uit haar verlegenheid kwam redden en aan hare onzekerheid een einde maken. „Toen zeide zijne zuster tot Pharao's dochter: zal ik heengaan en u eene voedstervrouw (eene zoogster) uit de Hebreïnnen roepen, die dat kindje voor u zoge?" Welke wijsheid in zoo kleine meid! Hoe gevat is zij om het woord der prinses, over de Hebreën op te vatten en aan te wenden! Ja, dat is eene Goddelijke leiding!

Gevoelt de koningsdochter daar iets van, als zij misschien met verbazing op het kleine meisjen neerzag? Ten minste zij antwoordt aanstonds bevestigend „En de dochter van Pharao zeide tot haar: ga heen." Als een pijl van de boog snelt het meisje heen. „En de jonge maagd ging — ge zoudt door haar verstandige handelwijze bijna vergeten, dat zij nog een kind was — en riep des knechtjes moeder." Wat samenloop van in elkander grijpende en elkander zoo op het juiste tijdstip aanvullende omstandigheden! Hier past wel het later woord der Egyptische wijzen: „dit is Gods vinger!" Juist in die kleine dingen merkt ge de groote wijsheid Gods! Wie dat hier niet erkent maakt de willekeur en het blinde toeval tot een alleszienden, naar vaste wetten en met vooraf beraamd doeleind, alles regelenden God! Maar dat is: de ongerijmdheid en de onzin zel ten troon verheven en tot een beginsel der wijsheid gestempeld! Dat is der menigte onwijze wijsheid!

Wat zal het die treurende en gewis diep bedroefde moeder eene verrassing geweest zijn, als daar haar eenig dochterken ademloos en hijgende bij haar kwam binnenrennen en haar het bevel der vorstin overbracht! Kon de schier hopelooze moeder het gelooven? Was het wel waar? Kon zoo iets geschieden? Ja, als de Heere God waakt en zorgt. Dat begreep de moeder

en daarom maakt zij zich ijlings op naar des konings dochter, die, naar het schijnt, nog altijd op dezelfde plek toefde, waar zij het kistje had gevonden en die gewis niet ver van de woning der ouders was verwijderd. Nauw zag de vorstin haar, of „zij zeide tot haar, neem dit knechtje heen en zoog het mij; ik zal u uwen loon geven. En de vrouw nam het knechtje en zoogde het."

Wat snelle en onverwachte omkeer, wat verrassende wending in den toestand dier arme moeder! Zoo straks nog mogelijk zuchtende en snikkende over het verlies van haar lief en bevallig, zoo wonderschoon kind, zoo wreed haar van het moederhart gescheurd; en nu met verdubbeld genot en verhoogde weelde dat verloren en gestorven geacht kind, dat zoo'n ergen dorst had, klokkende aan haar volle moederborst! God is goed, ja, God is groot. Hij weet rijk te maken, te ontnemen om te geven, te slaan om te heelen, arm te maken om dubbelen rijkdom te schenken; om tevens door dit alles de heilige gangen van Zijn Vrederaad te schragen en te bevestigen. Want niet slechts om de verheugde moeder die vreugde, maar veel meer om het jeugdige kind eene plaatse der geschikte opvoeding te beschikken, geschiedde dit alles aldus. Zoo juist ontving Mozes de eigenaardige als tweeledige vorming, die, zooals later bleek, voor zijn later levensdoel reeds nu noodig was.

Want door het kind wederom aan de hoede van het eigen ouderlijk gezin toetevertrouwen, kon het in den eigenlijken bodem opwassen en tieren, waaruit het de eerste levenssappen moest trekken voor het ontwakend zedelijk en geestelijk leven. En tevens kon het, door in aanraking te blijven met en straks opgeleid te worden aan het hof en te verkeeren in den meer ontwikkelden kring van 's konings dochter, die kun-

digheden opzamelen en die vorming verkrijgen, waardoor het, later tot man opgegroeid, geschikt zoude zijn voor de omvangrijke taak van leider en wetgever eens volks, dat in het vreemde land als een ras van slaven behandeld, tot eene zelfstandige en vrije natie moest worden opgeleid. Zoo werkt de Heere ook in den weg der middelen aan de bereiking van Zijn heilig doel. Want zie, de Schrift bericht het ons, „de vrouw nam het knechtjen en zoogde het en toen het knechtjen groot geworden was, zoo bracht zij het tot Pharao's dochter en het werd haar ten zoon."

't Is geene onverschillige of onbeteekenende zaak, maar het besliste veeleer over uw geheel volgend karakter, waar gij de eerste zedelijke indrukken ontvingt en uw jeugdig gemoed het eerst kwam onder den invloed van deze of gene wereldbeschouwing en levensopvatting. De eerste indrukken gaan het diepst in het week en ontvankelijk gemoed, en, eenmaal daarin gegriffeld en vastgemaakt, zullen zij u het langst bijblijven. Wat in uwe teedere jeugd met u geschied is herinnert gij u later gewoonlijk het best. Daarom moogt gij, o Christenkinderen! het ook voor geen gering voorrecht schatten, indien de Heere u reeds vroeg in een Christelijk gezin eene plaats gaf. Maar ook legt het, gelijk ieder voorrecht, u heilige verplichtingen op en maakt uwe roeping zwaarder. Maar daarom is het waarlijk ook geene onverschillige zaak, waar wij onze gedoopte kinderen ter schole zenden, of in de plaatsen van zoogenaamd onzijdig onderwijs ter africhting alleen van het verstand, of in de Christelijke kweekplaatsen eener verstandige, maar ook Christelijke opvoeding.

Aan het ouderlijk huis, zoo zegt ge, moet de opvoeding overgelaten worden, aan de maatschappij en de scholen het onderwijs. Zoo deed de Heere

ook met Mozes: voor zijne eerste zedelijke opvoeding werd hij aan zijne ouders teruggegeven, maar voor de ontwikkeling van zijn verstandelijken aanleg kwam hij, door de bemiddeling der vorstin wier aangenomen zoon hij werd, in de scholen der Egyptische geleerdheid. 't Is de vraag of gij dat, wat in een bijzonder geval, op Gods bijzondere aanwijzing, noodzakelijk bleek, tot een algemeenen regel en alom geldend beginsel van handeling moogt verheffen! 't Is de vraag of gij onderwijs en opvoeding aldus willekeurig moogt en kunt van een scheiden. Ja, in de beschouwing, maar niet in der daad; omdat deze met de werkelijkheid in strijd zoude zijn, en van den eenen mensch een tweevoudig en tweesoortig wezen zoude maken.

Gewis moet uw kind ook die kundigheden en wetenschappelijke vorming erlangen, die voor het maatschaplijk leven een eerst vereischte zijn. Maar bedenk toch wel, dat dit alles slechts het tijdelijke leven betreft en dat onze eeuwige belangen daaraan niet mogen opgeofferd worden. Ook hier geldt het woord des Heeren: „Zoekt eerst het koninkrijk Gods en al het andere zal u toegeworpen worden." Onberekenbaar groot blijft de invloed der eerste indrukken, die, in de jeugd ontvangen, op elke wijze dienen bewaard. Begreep dit wellicht de prinses evenzeer, als zij het aangenomen kind den Egyptischen naam gaf, die telkens aan het merkwaardig feit der wonderbare redding hem kon herinneren? „En zij noemde zijnen naam Mozes," (Moschê). Dit woord is eigenlijk uit twee andere Egyptische woorden, mô = water en schê = gered, samengesteld; gelijk dan ook de Schrift er bijvoegt, „en zij zeide: want ik heb hem uit het water gered."

Als wij nu de geboorte, het dreigend doodsgevaar, de wonderbare redding, de eerste oefenscholen van Mozes, waarvan ons in het eerste tiental verzen van dit

hoofdstuk verhaald werd, tot de hoofdgedachte terugbrengen, die er door aangegeven wordt, dan vinden wij de bijzondere leiding der Voorzienigheid Gods met de Zijnen daarin ons als voorgespeld. Al wat in het leven des menschen, niet van eigen kracht of van eigen vrije en bewuste wilsdaad, maar kennelijk van de leiding Gods alleen afhankelijk is, vindt ge hier te samen gebracht: de geboorte zelve en de omstandigheden die haar vergezellen; de bijzondere bewaring te midden der vele gevaren onzer jeugd, waarvan wij zelven op het tijdstip des gevaars onkundig zijn; de eigenaardige vorming, waarvan voor het grootste deel ons later karakter, smaak, genegenheden en levensbeschouwing afhankelijk blijven. Wat kunt gij o mensch! eigenlijk tot dit alles doen? Daarom erken uwe afhankelijkheid en 's Heeren hoogheid in alles.

Dit alles is het werk der voorkomende of voorbereidende genade, gelijk onze vaders die noemden, en die zoowel voor het leven van het geheele menschelijk geslacht, als voor dat van eenig bijzonder volk, eenig gezin of enkelen mensch geldt. Reeds in deze schijnbaar kleine omstandigheden werkt de uitverkiezende liefde Gods, die van eeuwigheid is en zich in der tijd vervult. Ook de Voorzienigheid is dienstbaar aan het eeuwig besluit Gods ter verkiezinge. Maar zie, die allesbesturende en leidende, alomtegenwoordige kracht Gods is er, om al het bijzondere, en daaronder ook het menschelijke karakter te leiden, niet om het te onderdrukken of te vernietigen. Dat zal ons uit het vervolg van Mozes' geschiedenis kunnen blijken, waar het persoonlijke, het eigene en aangeboren kenmerkende zoo treffelijk uitkomt in de aandrijvende macht van eigen aandrift.

Deze macht van eigen aandrift is, gelijk we

boven zeiden, de tweede der samenstellende krachten, die bij de vorming van het menschelijk karakter en de terugleiding der levensuitingen tot samenwerkende oorzaken in aanmerking komen. Laat ons wel begrijpen, dat wij hier spreken van de onwedergeboren en ongeheiligde natuur des menschen, die geneigd is tot alle kwaad en onbekwaam tot eenig goed. Al is het waar, dat ook die oude natuur in het nieuwe leven mede overgaat, toch wordt zij dan onder den regelenden en verheffenden invloed van den Heiligen Geest gebracht. Zoo ging de Petrus-natuur in den apostel des Heeren niet verloren, evenmin als de Saulus-voortvarendheid ophield in den Paulus, den dienstknecht Gods. Maar bij beiden werden zij toch als geheel iets anders, nu aan den dienst des Heeren gewijd en door den Geest Gods geadeld en gereinigd. Zoo moet ook wat bij u vóór uwe bekeering karaktergebreken waren, meer nog dan uwe deugden nà uwe bekeering, de aansluitingspunten uwer christelijke werkzaamheid worden.

Ook bij Mozes komt zijn eigenlijk karakter en natuurlijke aanleg duidelijk uit. Het tweede deel van het hoofdstuk (vs. 11—17) stelt dit in het helderst licht. Hoe bij Mozes de macht van eigen aandrift zich openbaart, allereerst tegenover zijne vijanden (vs. 11, 12), daarna tegenover zijne broeders naar den vleesche (vs. 13, 14) en ten laatste tegenover geheel vreemden (vs. 16, 17), wordt ons daarin duidelijk. Onstuimige drift, onbillijke aanmatiging en onbesuisde moed, worden ons achtereenvolgens als eigenschappen opgesomd van den man, die, ouder geworden, „zachtmoediger meer dan eenig mensch" werd genoemd (Num. 12 : 3); die bij grievende vernedering bleef stil zwijgen, die later tot moedige daden eer moest aangespoord dan daarvan voorzichtiglijk teruggehouden worden.

Mozes' onstuimige drift tegenover de vijanden zijns volks vond weldra aanleiding te over om lostebarsten. Vragen wij naar de eerste gelegenheid, de naaste aanleiding en de doodelijke uiting van die vreeselijke neiging des vleesches, die nog zoovelen eigen is. „En het geschiedde in die dagen, toen Mozes groot geworden was, dat hij uitging tot zijne broederen en bezag hunne lasten;" ziedaar de gelegenheid waarbij Mozes tot die onstuimige drift kwam. „En hij zag dat een Egyptisch man eenen Hebreeuwschen man uit zijne broederen sloeg;" ziedaar de aanleiding waardoor die drift tot eene uitbarsting werd geleid. „En hij zag herwaarts en gintswaarts, en toen hij zag dat er niemand was, zoo versloeg hij den Egyptenaar en verborg hem in het zand;" ziedaar de ontzettende wijze waarop die zonde zich uitte.

De gelegenheid zelve en de aanleiding pleiten eenigszins voor die roekelooze daad en toch is en blijft zij, gelijk uit de uiting blijkt, door en door zondig en een bewijs, dat een mensch, gelijk de onderwijzer dit zegt, wel van nature geneigd is God en zijn evenmensch te haten. Zoodra er maar iets komt dat zijne driften gaande maakt, omdat het in strijd schijnt met zijne wenschen en voorstellingen van eigen belang, recht en billijkheid. 't Was groot en edel van Mozes, dat hij, tot eer en aanzien gekomen, zijn armeren verwanten niet den rug toekeerde, dat hij ze nog altijd wilde kennen en herhaaldelijk bezocht. Och, dat doen zoo weinigen dier aanzienlijken, die steeds vreezen eigen aanzien, hooge geboorte en machtigen invloed in de waagschaal te stellen door eene dergelijke aanraking met hunne mindere verwanten, die men in de kringen waarin zij dagelijks verkeeren niet kent, evenmin als men hen daarin zou willen opnemen.

Het was groot en edel van Mozes, dat hij om wille

van eigen uitnemende plaats in het maatschappelijk leven, het lijden zijner broederen naar het vleesch niet vergat; dat hij zich niet schaamde de hoogere kringen der samenleving en de genietingen van het koninklijk hof voor eene wijle te verlaten, om zijne broeders in de verdrukking openlijk te bezoeken en, zoo dit kon, te vertroosten. Daartoe moet men een hart hebben, een gevoelig en aandoenlijk gemoed, dat ook voor het lijden van anderen open blijft. Het wijst steeds op een edeler aanleg, indien men zelf, groot en geëerd, verachte en kleine verwanten niet wil verloochenen; indien men, van geringer afkomst dan de lieden met wie men verkeert, zich evenwel voor die afkomst niet schaamt. Indien men dit toont, niet maar in den kinderlijken, maar ook in den jongelings- en in den mannelijken leeftijd.

En zoo was het bij Mozes. Hij deed het toen hij „groot geworden was," wel te onderscheiden van dat andere „grooter worden," waarvan in het voorgaande vers gesproken is. Daar zag het op den speentijd, die meest op zevenjarigen leeftijd werd gesteld; hier op het intreden van den mannelijken leeftijd, waarin Mozes zich vrij en zelfstandig begon te gevoelen. Maar al wat hij in zijne jeugd van den zwaren druk en het onbeschrijfelijk lijden der zijnen had gezien was hem later bijgebleven, en drong nu zijn edelaardig gemoed, om dit telkens te laten blijken. Hij bleef maar niet van verre staan, koel en onverschillig over het lijden sprekende; maar hij ging naar de lijders heen, om door het bezien van hunne lasten en het meewarig opnemen van hun drukkenden arbeid, zijn deelnemende belangstelling te bewijzen. Gij moet tot de ellende kunnen ingaan, niet maar over de ellende weten te spreken, zult gij waarlijk van deelneming blijk geven en het lijden des menschen eenigszins kunnen verzachten. Op gevoeligen toon in uw weelderig huis over het lijden

der armen spreken, kan dikwijls gevoelvol schijnen, maar is even dikwerf niets dan streeling van het weekelijk gevoel, en toont in niets de werkdadige deelneming, die met priesterlijke liefde ook tot het lijden ingaat, omdat het dit wenscht te verzachten. Mozes „ging" om de lasten te bezien; priester en Leviet gingen elders den lijder voorbij.

Hoe werd bij dit alles zijn hart pijnlijk gewond! Om het lijden te kennen, moet men het van nabij hebben gezien; en men kan het niet van nabij zien, zonder tevens door die aanschouwing smartelijk aangedaan te worden en zelf pijn te gaan lijden door het steken der doornen, die die anderen in de ziel branden. Maar immers, om in het lijden van een ander waarlijk te kunnen deelnemen, moet gij ook zelf van dat lijden iets hebben overgenomen, dat u zelven zeer doet, u doet weenen met den weenende, en in het droogen van de tranen van anderen, u verlichting geeft door, maar ook voor uwe eigene tranen des medegevoels. Mozes ging zijne verwanten van tijd tot tijd in hunne ellende bezoeken. Hoe kromp dan zijn liefhebbend hart ineen, als hij den norschen drijver de geesselende zweep zag zwaaien en de pijnlijke slagen striemend zag neerkomen op armen en schouders zijner arme verwanten, die uitgeput waren, die niet meer konden, wier boezem hijgde, wier knieën knikten en die dreigden zoo aanstonds er bij neer te zinken.

Eens bij eene dergelijke gelegenheid, als hij bij een meer verwijderden post, op een ongewoon uur, was afgedwaald om de lasten zijner broederen te beschouwen, was hij de verontwaardigde getuige van een stuitend tooneel. Een drijver, een Egyptisch man, hief den stok op, die dof klinkend neerviel op hoofd en schouders van een zijner broederen, die, reeds gebogen onder den zwaren last, om den jammer die er aldus nog bij kwam, het

dubbel werd. Het bloed kookt hem en stijgt hem naar het hoofd. Hij heeft nog bezinning genoeg om een enkel oogenblik om eigen veiligheid te denken. Hij ziet naar alle zijden heen; daar is niemand die zal zien wat hij nu voor heeft en later daarover hem aanklagen kan. Hij balt en heft de gespierde vuist op, die doodend neerploft op den schedel van den Egyptenaar.... Hij heeft hem gedood; en nu borg hij het lijk weg onder het zand. Niemand heeft het gezien, dan de gewroken Israeliet, niemand — dan het oog van God.

Daar is, gij kunt het niet ontkennen, iets edels en koens in die fiere daad, in die onstuimige drift, die voor een oogenblik eigen veiligheid doet vergeten om der broederen hoon te wreken. Maar toch, later zoude hij het zelf uitspreken, het was eene overtreding van Gods heiligen wil. 't Was een zichzelf recht willen verschaffen en eene verlossing willen aanbrengen op een tijd en langs een weg, door God zelven nog niet gewild, hem niet aangewezen en gewis ook niet aldus afgebakend en bepaald. Wel leert ook dit voorval ons, dat Mozes, met de bijzondere omstandigheden zijner jeugd bekend geworden, waarschijnlijk reeds nu iets in zich begon te gevoelen van eene toekomstige roeping, om de redder van zijn verdrukt volk te worden. De strafoefening van den Egyptenaar moest daarvan een eerste teeken en bewijs voor het volk zijn. Aldus vat ook Stephanus dien doodslag op (Hand. 7 : 25).

Veelmeer mogen wij dit nog opmaken uit den aanmatigenden toon en de houding der meerderheid, die hij tegenover zijne broeders begon aantenemen, en die hun wellicht wel eenigszins stuitte. Dat blijkt uit hetgeen den volgenden dag gebeurde. „Des anderen daags ging hij wederom uit;" gewis om het begonnen werk der verlossing in eigen kracht voort te zetten en eene overtuiging daarvan bij het volk te wekken; „en ziet,

twee hebreeuwsche mannen twistten, en hij zeide tot den ongerechten (wien hij de schuld dier twist of ten minste te groote heftigheid daarbij toeschreef): Waarom slaat gij uwen naaste?" Den verdrukten paste veeleer nauwe aaneensluiting, opdat zij door eendracht sterk zouden zijn tegenover den gemeenschappelijken vijand. Het vinnig antwoord bleef niet uit. Trouwens, het toornend en grimmig woord doet den toorn oprijzen. Minachtend en ondankbaar klonk de smalende en beleedigende wedervraag: „Wie heeft u tot een overste en rechter over ons gezet? Zegt gij dit om mij te dooden gelijk gij den Egyptenaar gedood hebt?"

De man, die den ander verongelijkte, maar die wat hem zelven betrof, gelijk het met zulke menschen meest gaat, geen zweem van verongelijking verdragen kon, die man beschuldigt Mozes nu van eerzuchtige bedoelingen en aanmatigende houding, alsof deze zich als overste en rechter ging beschouwen. Vanwaar dit, indien niet iets in Mozes' gewone handelingen daaraan deed denken. De korte en besliste toon der beschuldigende vraag: waarom slaat gij uwen naaste? wekt wel het vermoeden van zoo iets op; bovenal, indien we mogen gelooven dat Mozes zelf aan zijne roeping van toekomstigen verlosser en leider des volks begon te gelooven. Ten minste de Heere Jezus handelde later anders. Door iemand als scheidsrechter ingeroepen tegenover zijn broeder, antwoordde Hij, als zinspelende op de woorden van dezen belager: „mensch! wie heeft mij tot een rechter of scheidsman over u gezet?" (Luk. 12 : 14).

Wil daarbij niet vergeten, dat naturen, die als 't ware tot heerschen en leiden geboren zijn, zoolang die natuur nog niet onder de macht des Heiligen Geestes gekomen en aldus klein geworden en geheiligd is, ten allen tijde spoedig tot dien heftigen en gebiedenden toon geneigd zijn, die een ander diep krenkt, zonder dat men

daarmede nog iets kwaads bedoeld heeft. Vergeet dan daarbij tevens niet, dat indien men eenmaal meent door eene zelfopofferende daad van moed of beleid iets groots ten behoeve van volk of gemeente gedaan te hebben, men dan ook meent eenige aanspraak, zoo niet reeds recht te hebben op erkentelijkheid van die zijde. Ook wil men straks erkend worden als de leider, waartoe men de kracht, de lust en den moed in zich gevoelt. Zoo gaat het ons al spoedig in onze omgeving en zoo ging het Mozes gewis ook, na die daad van onbesuisde drift en onberaden ijver.

Kon hij wel reeds als leider van zoo weerbarstig en onhandelbaar volk optreden? Had hij niet de maat van eigen krachten overschat? De uitvoerbaarheid der hooge taak niet gelijk geacht met zijn vurig verlangen om die te aanvaarden en te volbrengen? Was het niet alles in eigen kracht! Dit bleek welras door die spoedige inzinking, die op zoo vermetele verheffing volgde. „Toen vreesde Mozes en zeide: Voorwaar deze zaak is bekend geworden." En zoo was het. Zijn roekeloos ingrijpen in den gang der dingen kon de zaak verergeren en over hem zelf schande en dood brengen. — Och, de menschen maken gewoonlijk door eigen kracht en eigenwillige inmenging de zaken eer erger dan beter en baren daarenboven zichzelven en anderen veel verdriet. „Als nu Pharao deze zaak hoorde, zoo zocht hij Mozes te dooden; doch Mozes vlood voor Pharao's aangezicht en woonde in het land Midian en hij zat bij eenen waterput." Zij die leiden zullen moeten zelven eerst geleid en tot die groote taak eerst door God geoefend worden.

De man, die opgetreden was om de redder zijns volks te worden, werd nu gedwongen dat volk zelf te verlaten, om hulp en redding voor zich zelven in een vreemd land door een overijlde vlucht te zoeken. Liefst

evenwel verwijderde hij zich niet altever van het land waar zijne broeders leden. Daarom kon het wel zijn, wat ook buitendien waarschijnlijk is, dat hij naar een gedeelte van Arabië, dicht bij de grenzen, uitweek, namelijk naar het land Midian, met het plan om zich daar aanvankelijk te vestigen. Daarom ging hij aldaar bij den waterput zitten, om aldus met de bewoners in aanraking te kunnen komen; daar toch deze putten als 't ware het middenpunt van het verkeer in het Oosten waren. Datzelfde hadden Eliëzer en ook Jakob gedaan. Maar aldus had wederom de Heere zelf den weg van Mozes geleid, door hem aanstonds in de nabijheid te brengen van den aanzienlijksten man dier geheele streek.

Dezen worden verscheidene namen gegeven, tot zeven toe, van welke die van Jethro, Rehuel en Hobab het meest bekend zijn. 't Was een dier priestervorsten, gelijk men die in het Oosten meer had, die de wereldlijke en geestelijke macht des lands in één persoon vereenigden. Daarom wordt hij C o h é n genoemd, d. i. iemand die het recht heeft om te naderen en in de naaste omgeving te verkeeren. En daarom werd het priesterlijk ambt in 't hebreeuwsch zoo genoemd, omdat de dragers mochten, wat anderen verboden was, vrij te naderen tot den Heilige in het heiligdom. Wel wordt het woord Cohén ook voor een wereldlijke bediening alleen gebruikt, gelijk dit (2 Sam. 8:18) van Davids zonen geschiedt. Dat waren volgens 1 Kron. 18:17 toch ook weer dezulken, „die de eersten aan de hand des konings waren." Ook elders (2 Sam. 20:26) wordt Ira een C o h é n genoemd, die evenwel slechts een krijgsoverste Davids was. In dien zin van k r i j g s m a n wordt het woord wellicht ook in Job gebezigd (Job 12:19); maar dan altijd iemand aanduidende, die krachtens zijn ambt het recht had vrijelijk tot het legerhoofd te n a d e r e n.

Bij den priester van Midian hebben wij aan een dier herdersvorsten te denken, gelijk wij er in de bijbelsche geschiedenis onderscheidenen zagen optreden en waaronder bovenal de aartsvaders uitmuntten, doordien zij als hoofden des gezins, als ware huisvaders, ook de godsdienstige plechtigheden des gezins en straks van den stam, als offeren en zegenen, zelven leidden. Zoo was het gewis ook met Melchizedek, van wien vroeger sprake was. Maar zoo was ook Israel een priesterlijk volk en moest ieder huisvader eigenlijk de priester in zijn eigen huis zijn, die de zijnen in den dienst des Heeren met gebed en dankzegging voorgaat. Verstaat gij in deze uwe roeping, o Christelijke mannen en huisvaders? Indien ja, dan zult gij ook in uw huis die achting, dat ontzach en die geregelde ordeningen hebben, die een zegen worden voor uzelven en voor ieder lid des gezins, en die straks den grondslag vormen der kinderlijke gehoorzaamheid.

Zoo was het gewis in Jethro's huis. „De priester van Midian had zeven dochters, die kwamen om te putten en vulden de drinkbakken, om de kudde haars vaders te drenken." Ook hier is wederom overeenkomst tusschen de maatschappelijke toestanden en verhoudingen van Midians herdersvorst en die anderen, waarvan ons in Gods woord elders melding gemaakt wordt. Ook Rachel zocht de kudde haars vaders te drenken en ook zij moest op de herders wachten. Dat behoefden Jethro's dochters nu evenwel niet, omdat er hier geen gesamenlijke krachtsinspanning noodig was om den mond des puts te openen. Ook schenen de herders dier tijden en streken ruwer dan die wij uit Jakobs geschiedenis leerden kennen. Ten minste niet gunstig luidt het getuigenis aangaande hen. „Toen kwamen de herders en zij dreven haar van daar."

Moet dan óveral brutaal geweld en stoffelijke over-

macht de zwakken verdrukken? Zoo dacht wellicht Mozes, als hij pas uit Egypte, waar de zijnen zoo bitterlijk werden vertrapt en vertreden, hier heen was gevlucht, en ook daar weer van onmannelijke en onedele verdrukking en onbeschofte machtsaanmatiging de getuige werd. Dat kon hij niet aanzien. Hij kan geen onrecht zien. Daar kwam zijn gansche hart tegen op. Dat stuitte zijn fier en edel gemoed. Ridderlijk en edel luistert hij slechts naar de stem van zijn onbesuisden moed en hij neemt, ook in het vreemde land, de partij der zwakken op en stelt zich voor de vertrapte onschuld op de bres. „Doch Mozes stond op en verloste ze en drenkte hare kudde." Zoo was hij. Waar het de redding en verlossing der verongelijkten en onschuldigen gold, daar vroeg hij naar geen gevaar, maar volgde hij slechts den aandrang van zijne edele opwelling en ging hij te rade, slechts met de inspraken van zijn gevoelvol, meewarig en ras opbruischend hart. 't Was een man van grooten moed tot vermetelheid toe, een man van kort en snel beraad en even ras besloten tot de daad, zonder ooit de mogelijke voor hem zelven nadeelige gevolgen vooraf te berekenen.

Dat alles kan er in het mannelijk hart aanwezig zijn, zonder dat het daarom nog een beslist en vast karakter kan heeten. Er kunnen van die edele opwellingen en machtige opborrelingen van een kloeken geest zijn, zonder dat men daarom nog een man van vasten wil en alles overwinnende geestkracht is. En op deze laatste eigenschappen komt het bovenal aan. Daartoe moet men weten wat men wil, moet men eene innige overtuiging hebben en van eigen roeping wel verzekerd zijn. Indien een dezer drie ontbreekt, zal men bij allen adel der ziel en uitnemendheid der goede bedoelingen eer geschikt zijn om geleid te worden, dan om zelf te

leiden, en, terwijl men dan menigmaal meent te leiden, wordt men eigenlijk zelf geleid. Gelijk er dan velen slechts kunnen leiden door zich te laten leiden, door zich te laten vooruitdringen, in stee van zelf vooraan en voortegaan.

Dan begint zich die overheerschende macht van vreemde invloeden duidelijker afteteekenen, waaraan we vroeger, bij 't besef van en 't geloof aan eigen zelfstandigheid en zeer begeerde en ook begeerlijke oorspronkelijkheid, niet wilden gelooven. 't Is een begin van herleving, indien men die afhankelijkheid van de omstandigheden buiten ons begint intezien en iets van heur overmacht op ons begint te beseffen. Maar 't is gewis een groote schrede verder op den weg des behouds, indien men daarbij tevens beseft, dat men daartegen den strijd heeft aantebinden. Evenwel is het eerst het rechte, indien men erkent dat men die vreemde macht slechts kan overwinnen en van zich werpen, door de toevlucht te nemen tot de macht Gods en deze voor de eenige oppermacht te erkennen, die wij alleen hebben te volgen.

Ook Mozes moest die afhankelijkheid van God-alleen nog leeren; maar dit langs den weg van eene andere, niet vermoede en evenwel aanwezige, afhankelijkheid van menschen en vreemden. Om daartoe te leiden, moet menigmalen bij de geloovigen tevens dat matte gevoel van inzinking komen, dat gewoonlijk op de overspanning volgt, als deze uit de opwinding en roekeloosheid van eigen aandrift werd geboren. Zoo namelijk langs den weg, die van het besef van tot den eindelijken tegenstand tegen de macht van vreemde buiten ons staande invloeden leidt, zoo geschiedt dikwerf de ontwikkeling van het persoonlijk leven. Eerst in en door den hoogsten Persoon, in en door God, ontvangt dit dan de noodige kracht.

Aan de macht van vreemden invloed dankt Mozes, gelijk ons uit het derde deel van dit hoofdstuk blijkt (vs. 18—22), een veeljarig verblijf in Midian, eene gezellin des levens en den naam van zijn eerstgeboren zoon. Tot dit eerste gaf de aandrang van Rehuel bij zijne dochters, in zijn verbazing over heur ongewoon spoedige terugkomst, de gereede aanleiding. Want wat was eigenlijk geschied? Door de verrassende hulp, in den persoon van Mozes voor Jethro's dochters tegenover de overmoedige herders opgedaagd, en door den onvermoeiden bijstand, door dienzelfden Mozes deze onbeschermde herderinnen bovendien in het drenken der kudden verleend, konden dezen vroeger dan gewoonlijk na den volbrachten arbeid huiswaarts keeren. Geen wonder dan ook, dat „toen zij tot haren vader Rehuel kwamen, deze alzoo sprak: Waarom zijt gij heden zoo haast wedergekomen?"

Hier voor het eerst wordt de priestervorst van Midian bij name genoemd, en 't is niet denkbaar, dat daarmede niet een eigen persoonsnaam, wel een naam der eere, gelijk sommigen willen, zoude zijn aangeduid. 't Is waar, Rehuel (Reguel) kan vriend van God beteekenen, maar 't is evenzeer waar, dat alle oorspronkelijke namen een zekere omschrijvende beteekenis hebben; en 't is niet waarschijnlijk, dat waar iemand voor het eerst met name genoemd wordt, dit niet met zijn gewonen, eigen persoonsnaam zoude geschieden. Ieder andere naam, die naar men oordeelt, door denzelfden Rehuel gedragen werd, kan naar de beteekenis als een eere- of stamnaam opgevat worden. Maar had Rehuel dan zooveel andere namen tevens?

In 't vervolg (Ex. 3:4, 4:18, 18:1 enz.) wordt hij Jethro genoemd en als schoonvader (chothén) van Mozes aangeduid. Op eene andere plaats wordt diezelfde schoonvader of chothén van Mozes Hobab, de

zoon van Rehuel den Midianiet genoemd (Num. 10: 29), Zoo geschiedt dit ook als er melding wordt gemaakt van de Keniten, die zich afgezonderd hadden van Kain uit de kinderen van Hobab, Mozes' schoonvader (Richt. 4: 11). Zelfs vinden wij nog den naam van Jether voor Jethro (Ex. 4: 18). Anderen willen denzelfden nog Heber en Putiël (Ex. 6: 24) genoemd hebben. Wij gelooven al deze zwarigheden het best te kunnen oplossen, door Rehuel te beschouwen als den vader van Jethro, en dezen wederom als den vader van het zevental dochters. Zoolang de grootvader leefde, werden deze, naar de wijze van het Oosten, als de dochters des huizes van het nog levende stamhoofd Rehuel beschouwd. Jethro en Hobab waren hoogst waarschijnlijk afwisselende namen.

Tot Rehuel dan richtten de dochters het bevredigend antwoord: „een Egyptisch man" (zoo beschouwden zij hem, wellicht naar kleeding en bestoven uiterlijk) „een Egyptisch man heeft ons verlost uit de hand der herderen; en hij heeft ook overvloedig voor ons geput en de kudde gedrenkt." Dat stemt juist overeen met hetgeen in het voorgaande vers was verhaald en waaruit blijkt, dat Mozes het had begrepen, dat men een begonnen weldaad geheel moest voltooien, zal zij niet op de helft blijven steken en aldus meer schade dan voordeel doen. — Wilt gij iemand helpen, doe het dan geheel, niet slechts door den hulpbehoevende van den tijdelijken druk te bevrijden, maar ook door hem straks gewillig hulp te bieden in zijn aangevangen werk. Daaruit kan men eerst recht tot oprechte deelneming van u, den helpenden vriend, besluiten.

Rehuel begreep dat Mozes zijne kleindochters aldus dubbel aan zich had verplicht en daarom richt hij tot dezen de beschamende en bestraffende vraag, die haar van ondankbaarheid en ongastvrije houding moest beschuldi-

gen. „En hij zeide tot zijne dochters: Waar is hij toch? Waarom liet gij den man, op dezen tijd van den dag, na den gewichtigen dienst, nu gaan?" Wellicht uit dat overdreven kiesheidsgevoel van sommige vrouwen en bovenal van ingebeelde jonge dochteren, die menigmalen liever onhartelijk, ja zelfs onbeleefd koud willen zijn, dan van de voorgeschreven vormen van het maatschappelijk leven en de voorschriften der voornaamheid ook maar ééne streep lengte of breedte aftewijken. Onbescheidenheid en onvriendelijkheid, bovenal wanneer zij aan ondankbaarheid en miskenning van ware verdiensten gaan grenzen, zijn nooit te vergoelijken, veel minder te verontschuldigen. De grootvader wacht op geen antwoord, maar laat op zijne vraag het beslissend bevel volgen: „roept hem, dat hij nu brood ete." IJlings gehoorzaamden de dochters; zij troffen hun redder, misschien nog altijd toevende, aan de bron, noodigden hem om, op verzoek van den vader des huizes, diens gast te willen zijn, en vonden Mozes daartoe mede aanstonds bereid en gereed.

En na de eerste kennismaking en langere samenspreking „bewilligde Mozes bij den man te wonen." Zeer schoon en juist is aangaande Mozes' verblijf de opmerking gemaakt, dat het oponthoud van den man, die aan een koninklijk hof in weelde was groot gebracht, in de woning van een eenvoudig herdersvorst wel een zware maar leerzame oefenschool moet geweest zijn, om daar ootmoed en eenvoud, ontbering en zelfverloochening te leeren. Ja, indien de Heere iemand groot wil maken, zendt Hij hem menigmalen in die kweekplaatsen der armoede, waar men zich in schamele noodruft behelpen en hard voor het brood werken moet. Gewis moest Mozes dit ook, gelijk wel uit het vervolg blijkt (Ex. 3 : 1). Maar reeds de scherpe tegenstelling tusschen het gemakkelijk leven van een hofkring en tusschen

den inspannenden arbeid van het herdersleven doet dit bevroeden. Maar zie, zich te moeten behelpen, leert later zich zelven en anderen te kunnen helpen.

Maar nog iets anders kwam daarbij. „En hij (Rehuel) gaf Mozes zijne dochter Zippora." Hoelang Mozes toen reeds in Jethro's huis had vertoefd, is niet zoo goed uittemaken. 't Is niet aantenemen, en het behoeft dit ook niet, dat dit aanstonds in het begin is gebeurd. Het blijkt ook niet dat Mozes om de hand van Zippora heeft gevraagd; evenmin als datgene wat ons uit beider volgend leven wordt verhaald, een zeer innige en teedere echtelijke verstandhouding doet vermoeden. Vraag niet hoe dan de groote Mozes, de man van zoo ontzachlijke veerkracht, de aangenomen vorstenzoon, tot zoodanig huwelijk kon komen. Zij werd hem g e g e v e n. Kon 't ook zijn dat Mozes de uitingen van zijn eigen wil begon te wantrouwen, nadat hij door zich zelven zoo bitter was teleurgesteld, en hij in zijne roeping zich zoozeer scheen bedrogen te hebben?

't Gebeurt meer, dat mannen met een sterken wil, indien zij door te vroegtijdige of onvoorzichtige wilsuitingen eigen toekomst in eigen oog als bedorven hebben, voor een tijd angstig worden, om op zich zelven staan, en dat zij bijna geen schrede durven doen, zonder raadpleging met, leiding door of voorlichting van anderen, die dikwijls, wat beleid en inzicht aangaat, in hunne schaduw niet kunnen staan. Op overspanning van het overmatig zelfvertrouwen volgt wel eens volslagen gemis van zelfvertrouwen, waardoor wij ieder ander meer vertrouwen dan ons zelven en waarbij wij meestal eindigen in smartelijk en smadelijk wantrouwen. Wacht u wel, om, bij inzinking, en u zelven en soms zelfs uwen God te gaan vergeten, om straks aan den meest schadelijken invloed van een u vreemde macht u te gaan overgeven. Van dergelijke zwakke

oogenblikken zal menigmalen de zielenvijand zich bedienen, om, indien hij uwe ziel ook al niet geheel kan verderven, toch haar met die Delila's banden te omstrikken, waarvan zij een geheel leven lang de onzalige gevolgen moet lijden.

Overigens lijdt het geen twijfel, dat het huwelijk met eene Midianietische vrouw voor Mozes niet ongeoorloofd was. Immers de Midianieten stamden van Abraham af, uit diens echt met Ketura voortgesproten (Gen. 25 : 2, 4). Reeds ten tijde Jakobs, bij gelegenheid van Jozefs verkoop, treden zij op (Gen. 37 : 28); en 't schijnt wel, dat zij de tusschenpersonen der handelskaravanen tusschen Azië en Egypte waren. Ten minste schijnen zij een op zich zelven staande volksstam geweest en gebleven te zijn, die oorspronkelijk zich van den hoofdstam had losgerukt, om voortaan onafhankelijk te blijven wonen in den omtrek van de woestijn. En van dezen vrij rondzwervenden, onafhankelijken volksstam ontving Mozes eene dochter tot levensgezellin, die in menig opzicht de algemeene karaktertrekken van haar volk ook in haar leven scheen te openbaren.

Hoewel ons te weinig van Mozes' huwelijk en huislijk leven wordt bericht, om daar een geheel stelsel van vermoedens op te bouwen, maakte dit weinige toch den algemeenen indruk, dat Mozes in zijn echtelijk leven niet gelukkig was. Hoe hij zelf over den toestand van dat tijdperk des levens dacht, kunnen wij vrij juist opmaken uit de naamgeving van zijn eerstgeboren zoon. De beteekenis van dien naam geeft nog al de stemming der harten aan, die op dat oogenblik des vaders deel was. Bij Abraham was het heilige blijdschap en de naam Izak verkondigt het u; bij Jakob schenkt de naamgeving van ieder kind als een blik in het hart of der moeder of des vaders.

Hier bij Mozes wijst de naamgeving op een gevoel van eenzaamheid en verlatenheid, dat hij niet beter wist weer te geven, dan door aan zijn eerste kind den naam van Gersom te geven.

Zijn gade Zippora schonk hem „een zoon"; en hij noemde zijnen naam Gersom, want hij zeide: „ik ben een vreemdeling geworden in een vreemd land." Gér-som (gèr) beteekent „aldaar vreemdeling;" en de beteekenis dier vreemdelingschap wordt nog nader omschreven en versterkt door het bijgevoegde „in een vreemd land" (nochri). Het eerste woord vreemd (gér) ziet meer op vreemdelingschap in algemeenen zin, terwijl het tweede meest in zedelijken en ongunstigen zin wordt genomen, en wel juist op datgene doelt, wat anti-nationaal is en tegen het eigenlijk karakter Israels inging. Gér is datgene, wat door bijzondere omstandigheden van tijd en plaats; nochri wat door aard en wezen vreemd is. En dat laatste juist gevoelde Mozes in en van het land Midian. Hij was er niet te huis; land en volk, omgeving en zeden, alles bleef hem vreemd, zoo geheel anders dan hij zich innerlijk gevoelde. In dat vreemde land had hij geen te huis gevonden, kon hij niet aarden. Zijn moedig en vurig hart snakte naar zijne broederen en naar hunne verlossing. Midian liet hem koel en 't bleef hem steeds vreemd. Neen, hij kon zich daar niet gelukkig gevoelen.

En geen wonder. Neen, de mensch kan niet gelukkig, niet bevredigd worden door datgene, wat zijne eigene oorspronkelijke natuur vreemd is en vreemd blijft. Dat wat niet door aard en hoedanigheid ten minste eenigszins met u verwant is, kan niet door u opgenomen, niet in uw bloed en merg en been omgezet worden. Het blijft een vreemd en ingedrongen bestanddeel, dat de weefselen en bindselen van uw lichaam wel loswoelen of verscheuren; maar daarin op- en

overgaan nooit kan of zal. Het blijft steeds een vreemd en op- of ingedrongen lichaam, dat u pijn doet en hinderlijk wordt. Dat is even waar op zedelijk en geestelijk gebied.

Ook dat is een genadige en wijze beschikking Gods. De mensch naar Gods beeld geschapen moge zich aan God en den Geest verwant gevoelen, hij moge aan de engelen palen, tot de aarde voor een deel behooren; nu zal ook alleen het goddelijke den geest bevredigen, een engel hem vreemd blijven en de aarde aan het aardsche, aan het lagere voldoen, voor den tijd, niet voor de eeuwigheid. Goud en zilver, parelen en edelgesteenten mogen u aanlokken en tot allerlei zonde verleiden; u bevredigen, u waarlijk gelukkig maken kunnen zij niet. 't Zijn zelfstandigheden, die uwen oorspronkelijken, geestelijken aard en aanleg vreemd zijn en vreemd zullen blijven en daarom nooit uw eigendom, in den eigenlijken zin des woords, een deel van uzelven zullen worden. Evenwel streeft gij onophoudelijk daarnaar. Gij jaagt aldus een vreemdeling na en voedt aldus uw dagelijkschen jammer en kweekt u uw ongeluk, door een verbond aan te willen gaan met en steeds vuriger te willen datgene, wat u vreemd is en u vreemd moet blijven.

Dat bleek uit deze geheele geschiedenis ons nu overvloedig, dat er drie machten of, wilt ge liever, voortdurende stroomingen des levens zijn, die den grootsten invloed uitoefenen op de vorming van ons karakter en leven. Dit geldt, zoo zeiden we, niet alleen Mozes, maar de menschen in 't algemeen, het gezin, het volk, en dus ook bovenal het volk Israëls. Ook tot verklaring van Israels geschiedenis, zal de beschouwing der drie machten, die in Mozes leven optreden, mede moeten dienen. — De eerste dankt hij

onmiddellijk aan de dadelijke beschikking der Voorzienige wijsheid Gods. Daartoe behooren geboorte en eerste omstandigheden des levens, als de lijn der afstamming, de plaats en het tijdsgewricht der geboorte en al wat met de wording en leiding der eerste, onbewuste jeugd ook maar uit de verte in verband staat.

De tweede, eigen persoonlijkheid of eigenaardige aanleg, die, middellijk, in zoo menig opzicht, het leven des menschen wijzigt en bepaalt, is evenzeer eene werking der dadelijk beschikkende Voorzienigheid Gods. In haar eersten staat dankt zij den oorsprong aan de bijzondere goddelijke gaven, maar in haar ontwikkeling is zij gewrocht des menschen zelven, maar deze niet buiten de leiding en het toezicht Gods gedacht. De zondige afwijking en uitspatting, waartoe zij menigmalen komt, is van den mensch zelven; de geschonken eigenheid is eene gave der natuur, wie God gebood haar af te zonderen.

De derde macht, of die van het vreemde, geschiedt noch door de dadelijke, noch door de middellijke beschikking van Gods voorzienige wijsheid in eigen wegen en die der onderworpen natuur, maar onder die van zijne vrijmachtige toelating en zijn kastijdende terughouding. Door den invloed der vreemde machten van Egypte, Assur of van uw vleesch bezoekt en tuchtigt de Heere de zondige afwijkingen van het eigen ik, en dwingt Hij het menigmalen in de rechte banen der ontwikkeling en in de paden van zijn geboden terug te keeren. Daardoor werkt Hij het gevoel en het besef der ellende, die, als middel in zijne hand, tot Hem moet uitdrijven.

Welzalig, die aldus het leert gevoelen en inzien, dat ook deze aarde het land der vreemdelingschap is, waar wij als vreemdelingen hebben te verkeeren; maar welzalig toch eerst recht hij, die den hemel heeft erkend als

zijn eigenlijk vaderland, waaruit de geestelijke mensch, die uit God geboren is, zijn oorsprong neemt en die ook daarom hem verwant is en eigen moet zijn, steeds meer moet worden.

Och of gij beiden, man en vrouw met de kinderen, die de Heere u gegeven heeft, in dienzelfden hemel en in zijnen God uw aller gemeenschaplijken oorsprong, uw band van gemeenschap, uwe toekomstige woonplaats, uw eigenlijk vaderland mocht hebben erkend. Dan zult gij, hoewel elkander vreemde karakters, uit vreemde landen tot elkander gebracht, elkander niet vreemd kunnen blijven. Door den Heere dan vereenigd, zult gij ook in Hem een zijn en vereenigd blijven, om elkander later in den éénen hemel terug te vinden, een in liefde en een in den Heere Jezus Christus. Want in en door Hem zal het zijn: één Heere, één geloof, ééne kudde.

PSALM 66 : 2.

Al 't aardrijk smeek' U, neergebogen;
Het heff' de schoonste psalmen aan;
Gezangen, die uw' naam verhoogen,
De glorie van uw wonderdaên.
Komt, allen, ziet Gods wijze wegen;
Wat is zijn werking hoog geducht,
Hetzij Hij 't menschdom met zijn zegen
Bezoekt, of met zijn strenge tucht!

III.

GOD ZICH, DOOR MOZES' ROEPING EN ZENDING, ALS ISRAELS BONDSGOD OPENBARENDE.

Exodus II : 23—III : 22.

INHOUD: de namen Gods in verband tot de Verbonden en de orde der heilsopenbaring. Het onderwerp en deszelfs verdeelingen: de verborgen Raad (II : 23—25), de zichtbare Verschijning (vs. 1—5), het uitgesproken Voornemen (vs. 6—10), de eeuwige Verbondsnaam (vs. 11—15), de geopenbaarde raadslag van Israels Bondsgod (vs. 16—22).

De verborgen Raad (II : 23—25): het volk Gods schijnbaar vergeten, evenwel gadegeslagen, tot redding bestemd. Israel ook daarin de type van het geestelijk Israel en het volk Gods. Vroegere verwachtingen verijdeld, eigen kracht verbroken, de druk verzwaard. Klagen over of bidden uit de ellende? Het voorrecht van de pijn te gevoelen; de ellende des zondaars de triumf der gerechtigheid Gods; maar ook bewijs zijner werkzame liefde voor, en teeken Zijner bemoeienis met ons. God niet onverschillig voor het lijden der Zijnen. Hij hoort, ziet, denkt en kent. Reeks der werkzaamheden Gods voor den mensch in dit leven. Weg der gerechtigheid Gods naar de ellende en, omgekeerd, van de ellende der menschen naar de ontferming Gods. Tweeërlei aanzien, in gunst en ongunst. God ziet de Zijnen ook onder hun lompen der ellende, hij herkent ze ook dan, en erkent ze in 't openbaar. Gods oog ziet, terwijl zijn oor hoort; spoorslag voor het oprecht gebed.

De zichtbare Verschijning (III . 1—5): de voorafgaande omstandigheden (vs. 1), de eigenaardige teekenen (vs. 2, 3), het bovennatuurlijk karakter (vs. 4), de eigenlijke strekking (vs. 4, 5).

De mensch vóór en onder de verschijning Gods: daarop niet bedacht, deze niet verwachtende en haar evenmin begrijpende; onder den gewonen arbeid; het aangenomen vorstenkind een veehoeder! Wel ver van huis; de tijd en de plaats; de berg Gods; voor de majesteit van het bovennatuurlijke wijkt de grootsche verhevenheid der natuur ver terug; het brandend doornbosch een heilig zinnebeeld, ook een doelmatig middel; de teekenachtige beschrijving des bijbels; het goddelijke in zijn eerste openbaring voor den gevallen mensch iets onbegrepens; wat Mozes bijzonder trof; een niet verteerend vuur; een evangelie niet naar den mensch. God en diens woord blijven zich overal gelijk. De »engel des Heeren." De teekenen zijn drie: de vuurglans, deze te midden van het bosch en het verklarend woord. Wat die vuurglans beteekent; zichtbaar teeken der tegenwoordigheid Gods; het doel der verschijning Gods is: de belangstelling der menschen te trekken, zijn gewilligheid te beproeven, het ontzach op te roepen. Dit laatste is voor den vooruitstrevenden mensch wel het meest noodig. Een verbod en een gebod en de oorzaak aangegeven. Bescheidenheid geboden; voorzichtig met het heilige! de schoenen van de voeten! met eerbied te naderen; waardoor het schepsel heilig wordt. Enkele lessen en leeringen die ten zeerste betracht moeten worden.

Het heilige doeleinde der verschijning (6—10): ter openbaring van Gods persoon, deugden en eischen. Bewijs voor de waarheid en echtheid van eenig gezicht ligt in de maat van geestelijke kracht en van zedelijken invloed, die daarvan uitgegaan is. Ook ter uwer toetsing. Wat de bovennatuurlijke Godskennis meer dan de natuurlijke ons predikt; Gods persoonlijkheid; God niet slechts een God des levens, maar ook der levenden. De bijzondere betrekking Gods voor de aartsvaders elk in 't bijzonder; Mozes diepe ontroering begrijpelijk en betamelijk. God zelf verkondigt aan Mozes zijne volmaaktheden: Zijne Alwetendheid; onderscheidingen in de wetenschap Gods; vrije kennis, kennis des gezichts en middelkennis; ook afgetrokken kennis en geijkte termen zijn er in de wetenschap des geloofs noodig; Gods dadelijke en werkzame kennis; Gods Almacht en Liefde; deze laatste blijkbaar in de uitvoerige teekening der beloften. De volkomen verlossing bestaat uit twee stukken: uitleiding uit Egypte en inleiding in Kanaän. God alleen kan verlossen. Het zegenend doel der verschijning blijkbaar in de vermenigvuldigde en verhelderde eischen, die daardoor komen

tot den mensch. De aanleiding, omvang en uitkomst der eischen; de eisch een dadelijk bevel: Mozes moet tot Pharao gaan, de vluchteling naar den wettigen rechter.

De eeuwige Verbondsnaam (vs. 11—15). Mozes opvatting van zijn taak, zijne weifeling en vrees. Gods Naam voor Mozes eene belofte en een teeken van gewisheid en godlijkheid der roeping. Een tweetal veronderstellingen vooraf; de berg een teeken voor Mozes gelijk de vijgenboom voor Nathanael; de eenzame berg een beeld van Israel onder de volkeren. De diepzinnige vraag naar den Naam Gods; wat een naam zeggen wil. Gods naam kon door geen mensch uitgedacht worden. De eenige Naam. Stilheid. Jehova, Jahveh of Jehveh? Welke is de ware uitspraak? Geen letterknechten! De ZIJNDE, de WEZENDE; IK BEN; Jehova-namen vóór de Jehova openbaring? Jehova, Elohiem en Jehova-Elohiem.

De geopenbaarde raadslag (vs. 16—22): de geordende weg (vs. 16, 17), de ernstige boodschap (vs. 18), de teleurstellende uitslag (vs. 19), het heilig doel (vs. 20), de eindelijke uitkomst (vs. 21, 22). De vruchten eener buitengewone en bovennatuurlijke Godsopenbaring komen langs den gewonen en natuurlijken weg tot den mensch. Het wonder wordt in zijne ontwikkeling in de gangen der Voorzienigheid opgenomen. Mozes moet de oudsten Israels raadplegen; wat waren de oudsten? De verdubbeling van het woord wijst op een versterking van het begrip. De openbaring der innerlijke gedachte Gods bewijs voor Zijn eeuwige bondstrouw. Israel als een vrij volk uitteleiden naar de woestijn. Pharao's voorspelde weigering; nauwkeurigheid der oorspronkelijke woorden; juiste kennis daarvan heft veel tegenspraak op; liever den schijn van eigen gezach met pijn dan de werkelijkheid der vernedering met blijdschap! Liever wegjagen dan laten gaan is dikwijls wat men zoekt. De schijn van eigen gezach behouden. Pharao door overmacht bedwongen maar niet gebogen; Israels stoute eisch daartegenover; waartoe dit alles? Vrijheid de bestemming van het kind Gods, maar dan ook als gave Gods. Besluit.

PSALM 48 : 4.

„Gelijk uw naam is o God! alzoo is uw roem, tot aan de einden der aarde." Zoo ruischt binnen de heilige tempelhallen het gewijde lied van de lippen der

kinderen Korachs. Zoo herhalen zij naar den zin, schoon in andere woorden, den plechtigen aanhef van den psalm: „De Heer is groot en zeer te prijzen" (Ps. 48 : 1). Zoo stemmen zij mede in den zang der heiligen, die opstijgt ter verheerlijking van den naam Gods, die heerlijk is over de gansche aarde (Ps. 8 : 1). De Naam Gods is een sterke toren (Spr. 18 : 10), is een hoog vertrek (Ps. 20 : 2) voor allen, die op dien naam des heils hun vertrouwen stellen, dien liefhebben, vreezen, zoeken en danken (Ps. 83 : 17; 66 : 6).

In den naam is het Wezen aangegeven en de Naam Gods spelt ons het Wezen van dien Ontzachlijke. De opeenvolgende ontwikkeling en ontplooiing van dien rijken naam van onzen God is als de geleidelijke geschiedbeschrijving van de openbaringen Gods. Elke nieuwe naam van den almachtigen en eeuwigen Verbondsgod laat wederom eene andere zijde van dat alzijdig leven in het licht schitteren, doet weer een nieuwe en heerlijker volmaaktheid van den God aller volmaaktheden voor ons oog en ons hart duidelijker uitkomen. Gelijk de morgenster het rijzend licht van den dag voorafgaat, aldus gaat de verkondiging van den naam des Heeren, als een lichtende banier der waarheid, den nieuwen dag in de geschiedenis des heils vooraf.

Geen nieuw tijdperk der heilsopenbaring wordt ontsloten, of de op nieuw uitgesproken Naam Gods staat ook aan den ingang en schijnt het te begroeten en te bestralen. Wij vernamen dit, toen wij den Godsnaam Elohiem met eerbied hoorden, bij de schepping des heelals in den beginne (Gen. I : 1). Wij begrepen, dat een nieuw tijdvak verrees, als de naam Gods El-Schaddai Abraham in de ziele klonk (Gen. 17 : 1). Wij verstaan het ook nu, als de Heere het kroost Abrahams openlijk tot zijn bondsvolk ging verklaren en straks, als, bij de stichting des Nieuwen Verbonds, bij de in-

zetting des doops, de volle, rijk ontplooide naam van den drieëenigen Verbondsgod van de lippen des Zoons wordt gehoord.

Indien het noodig scheen, dat het verbond met Abraham, den vader der geloovigen, werd geopend met de plechtige afkondiging van den Naam des Heeren, om straks door de liefelijkste beloften en ingrijpende teekenen ingewijd en bevestigd te worden; hoeveel te meer mogen wij dan verwachten, dat andermaal een dergelijke opening, wijding en verzegeling des verbonds zoude geschieden, nu de Heere aan het zaad Abrahams de toen gesproken belofte ging vervullen, en dat zaad openlijk in het Verbond tot Zijn volk des eigendoms ging maken. Ook nu zal de ontsloten kring der geschiedenis den naam Gods in de opening moeten dragen. Welke die Naam en welke zijn heerlijke beteekenis is, zegt ons het gewichtig hoofdstuk van Exodus, dat een der gewichtigste van den ganschen bijbel mag heeten en dat wij thans te samen wenschen te overpeinzen.

Het ontzachlijk oogenblik is nabij gekomen, waarop de driemaal Heilige Zich zelven als den Bondsgod van het zaad Jakobs gaat aankondigen. Dat merkwaardig oogenblik in het leven van het uitverkoren volk, in de ontwikkeling der heilige geschiedenis en in de ontplooiing der heilwaarheid zelve, is als een keerpunt in Israels weg, een aanvangspunt schier van een nieuwe bedeeling en de ontsluiting van een bijzonder tijdvak der heilsopenbaring. 't Is een grootsch en verheven hoofdstuk des bijbels, dat derde hoofdstuk van Exodus; dat tot inhoud heeft: God, die zich als Israels Bondsgod openbaart, in de roeping en zending van Mozes.

Eerst worden wij als in den verborgen Raad Gods (H. II: 23—25) ingeleid, die ons de verklaring geeft van veel, dat ons in het voorgaande anders

raadselachtig zoude voorkomen. Daarna worden wij de bewonderende getuigen der stille majesteit van zijn zichtbare verschijning in het braambosch (vs. 1—5); om daar tevens te vernemen, dat het denken Gods maar geene ledige werkzaamheid is, maar in den tijd aanbrengt de geopenbaarde waarheid Gods (vs. 6—10). Als de waarborg van dit alles wordt Zijn eeuwige verbondsnaam genoemd (vs. 11-15); terwijl wij ten laatste, Zijn uitgesproken voornemen vernemen (vs. 16—22), dat ook de volgende tijden omvat en hunne verborgenheden onthult. Dat wij dit geheele gedeelte (van II : 23—III : 25) aldus als een geheel samenvatten, doen wij om wille van het aangegeven en onmiskenbaar verband, dat er in heerscht, en ook in navolging van het oorspronkelijke, dat het evenzeer doet.

O, hoe menigmaal komt de zondige klacht Asafs in de ziel van het kind Gods op: Heeft God vergeten genadig te zijn?" (Ps. 77 : 10). Het kan er, in en om hem, alles zoo treurig en verlaten uitzien; alles is tegen hem; hij gaat gebukt onder den druk van lijden, smaad en miskenning, en 't is alsof hij weggeworpen is van voor de oogen Gods; hij is een naspraak van velen en 't schijnt dat het niemand, ook zijnen God niet, ter harte gaat. Zoo ging het den lijder Job, zoo ging het soms den koning David, zoo gaat het nu en dan met de meeste geloovigen, zoo ging het Israel in Egypte. Maar schijnbaar door allen vergeten, werd het evenwel door zijn Bondsgod gadegeslagen, en was het reeds lang tot redding bestemd. Opdat wij dit te duidelijker zouden inzien, leidt de Schrift ons als den verborgen Raad Gods binnen.

Ja wel scheen het dat Israel voor altijd door den Heere vergeten was. Het lijden had nu reeds zoo lang

geduurd; koning was na koning in het land opgetreden, en er was voor het arme, geplaagde volk geene verlichting gekomen; steeds was de druk zwaarder geworden. Voor veertig jaren scheen het voor een oogenblik dat er redding zou dagen; maar 't was de opwinding van een oogenblik geweest van zekeren jongen man, die grootsche gedachten van verlossing in zijn moedige ziel had gekoesterd; maar die, te ras en in eigen kracht opgestaan, zijne eigenwillige poging had zien mislukken. En nu scheen men maar de hoop op eene gezegende verandering te moeten opgeven. Maar o, het werd het volk onder dit alles zoo bang. „En het geschiedde na vele dezer dagen, als de koning van Egypte gestorven was, dat de kinderen Israels zuchtten en schreeuwden over den dienst," die waarschijnlijk door den dood zelven des konings, waardoor immers weer nieuwe praalgraven noodig werden, meer dan verdubbeld werden.

Begonnen zij in den bangen nood zich ten laatste tot God te wenden? Immers lezen wij: „En hun geroep over hunnen dienst kwam op tot God." Was het bij hen een klagen over of een roepen u i t de ellende? O, zij begonnen hunne ellende zoo helder in te zien, of liever nog de ellende begon hen zoo zwaar te drukken, dat zij wel moesten zuchten en stenen en krijten, te midden van den slavenarbeid en onder het torschen van de pletterende lasten. Dan hoorde de Heere hun angstig krijten, als zij onder dat juk dreigden neertevallen en schier niet meer konden. Maar van dit alles wisten zij niets. Zij waanden zich gewis vergeten. De Heere hun God had medelijden met hen; maar dat zij bepaald tot God gebeden en aldus Hem tot mededoogen gestemd hadden, dat wordt ons niet vermeld.

Het was een voorrecht, dat de zware arbeid hen nog niet geheel had verstompt, dat zij voor alles nog

niet ongevoelig waren geworden, dat zij nog klagen en krijten konden; maar grooter voorrecht zoude het geweest zijn, indien zij hadden kunnen bidden. Trouwens, dit is het onderscheid: de ellende op zich zelve leert ons zuchten over, de Heere leert ons bidden onder de ellende. Het eerste verzwaart den druk, het tweede leert den druk met lijdzaamheid dragen. Toch moet er vóór het dagen van de ure der verlossing, en opdat er hulpe van God moge komen, eerst de noodkreet der ellende zijn.

Gelijk het bij Sodom en Gomorrha heette „dat haar geroep (der zonde) groot geworden was voor het aangezicht des Heeren" (Gen. 19 : 13); zoo heet het nu van Israel, dat hun gekrijt (over de ellende) was opgeklommen tot God. Gelijk van de zonde, zoo moet ook van de ellende de maat vol geworden zijn, zal er, gelijk voor de eerste de openbaring der gerechtigheid Gods, voor de laatste die der ontferminge Gods wezen. Daartoe moet de ellende gevoeld worden, en 't is een teeken en voorbode van nog zwaarder oordeelen, indien men van dezen of genen moet zeggen: „geslagen en geen pijne gevoeld" (Jer. 5 : 3).

In 't slaken van den smartkreet en van de bange verzuchting viert de ellende, als loon der zonde en als uiting der strafeischende gerechtigheid Gods, haar triumf. Dan is voor een gedeelte het doel der smart bereikt, die voor de geloovigen steeds eene bezoeking Gods over de zonde is. Gelijk gij, o vader, uw kind tuchtigt, totdat het schreit; want indien het niet schreit onder de bestraffing, is dit meest uit spijtigheid en uit eenen onwil, die in steeds grootere verharding kan overgaan. De pijn is weldadig, ook omdat zij zich zoekt te uiten en aldus de smart en het lijden, die van binnen woelen, naar buiten openbaart. Zoolang de Heere God ons nog pijn zendt en ons voor

die pijn het gevoel schenkt, heeft Hij, al wanen wij het tegendeel, ons nog niet vergeten; want daaruit blijkt, dat Hij nog bemoeienis met ons heeft. — Mag deze gedachte ook u, arme lijder, eenigszins vertroosten: God heeft nog bemoeienis met mij, onwaardige.

O, had Israel in het hart des Almachtigen kunnen blikken en uit de diepte der eigene ellende naar de hoogten van 's Heeren almacht, trouw en liefde kunnen opzien, hoe zoude het verblijd zijn geworden en het lied der bevrijding hebben aangeheven, zelfs nog onder den druk. „Want God hoorde hun gekerm en God gedacht aan Zijn verbond met Abraham, met Izaäk en met Jakob." Indien hier van Gods „hooren" sprake is, wordt daarmede niet maar een werktuigelijk opvangen van zekere klanken bedoeld, maar veeleer het met genegenheid des harten luisteren naar datgene, wat de ziel beweegt en tot deernis en medegevoel stemt.

Mocht ook ieder dat arme verdrukte volk onverschillig voorbijgaan, zonder op zijn smart te letten of zelfs de wetenschap daarvan te hebben; mocht het schijnen, dat het evenzoo bij en met God gesteld was, toch was dit laatste in werkelijkheid geheel anders. De Heere sloeg wel degelijk Zijn volk gade, dat het nakroost was dier vaderen, met wie Hij het verbond gemaakt en aan wie Hij de beloften gegeven had. Daarom juist wordt dit „hooren Gods" van den jammer der kinderen, in verband gebracht met „Zijn gedenken des verbonds" met de vaderen. Om wille der geloovige ouders, reeds lang in den Heere ontslapen, gedenkt Hij menigmalen den nood zelfs van onverschillige kinderen; om ook dezen uitkomst te bereiden en aldus nog de gedachtenis der rechtvaardigen in zegening te doen zijn. Daarom gaat het menigmalen den kinderen der geloovigen nog goed, terwijl deze zelven bij hun leven zooveel te kampen hebben gehad.

Weldra zouden ook de kinderen Israels het kunnen waarnemen, dat God de Heere niet alleen hen niet had vergeten, dat Hij niet alleen met opmerkzaamheid en toegenegenheid hen gadesloeg, maar ook dat Hij bereid stond hen te helpen en hen tot eene gewisse redding had bestemd. „En God zag de kinderen Israels aan en God kende hen." — Men kan iemand aanzien, zonder hem te willen kennen, terwijl er iets koels en vreemds in den blik ligt; alsof men verwonderd is over de meening des anderen, die zich op vroegere kennismaking schijnt te willen beroepen, dat men hem wel zoude kennen of herkennen. Een dergelijke blik heeft ook u misschien wel eens pijnlijk in het hart getroffen, en de gul en vertrouwelijk uitgestoken hand beschaamd en onmerkbaar doen terugtrekken. Gij kwaamt om hulp, dat werd door dien anderen begrepen; men was niet geneigd u te helpen, dat zeide u die koele blik, en dat werd door u begrepen.

Daar is integendeel ook een aanzien in liefde, zoodat het oog met vriendelijken glans u tegenstraalt, en de blijdschap des vriends over de al of niet verwachte ontmoeting u komt aanzeggen: dat hij niet alleen u kent maar ook u kennen wil. Iets van dit alles wordt ook door het hart gevoeld, bij het besef, dat God op ons ziet. Zie, de weerslag van dat aanzien Gods wordt bespeurd in de neergedruktheid of opgewektheid onzer ziel; al naarmate wij dien blik Gods op ons als gunstig of ongunstig ons denken. En in dien zin verhaalt Gods woord ons nu ook van het zien Gods op de kinderen Israels, waarmede een kennen Gods van Zijn volk aanstonds gepaard gaat.

Gij begrijpt lichtelijk, dat hier in eene menschelijke taal, naar menschelijke opvatting, van goddelijke dingen gesproken wordt. Evenwel moet aldus toch duidelijk uitkomen, dat wij in God niet maar met een

zeker onpersoonlijk wezen of dood begrip, maar met den levenden God te doen hebben, die, Zelf persoon, zich ook van Zijn eigen bestaan, gelijk van dit van anderen, bewust is. Wel wordt er naar menschelijke opvatting gesproken; maar deze opvatting is dan toch door goddelijke openbaring van boven gewekt, bewerkt, verlicht en geleid door den Heiligen Geest.

Somtijds wordt ons door „God zien en kennen" de weg geteekend, dien de toorn Gods doorloopt, om van uit Zijne heiligheid de ongerechtigheid der menschen te treffen en te straffen. Somtijds daarentegen wordt de lijn aangewezen, die van de ellende des menschen tot de Ontferminge Gods reikt en door den Heere zelven is afgebakend. Dat laatste geschiedt in het vijftal uitdrukkingen, die we hier achtereenvolgens vermeld vinden: het opstijgen van het gekrijt der ellendigen, het hooren Gods naar het gekerm, het gedenken aan Zijn verbond, het aanzien der nooddruftigen, het kennen der Zijnen.

De ellende klimt met den dag en stijgt steeds hooger; dan bereikt het gekerm eindelijk het oor van dien God, dat geopend is voor het geroep van Zijn volk. Straks daarna, op den tijd des Heeren, wordt de verbondskracht wederom levendig en openbaart hare inwonende macht. De Heere ziet de nooddruftigen in hun ellende aan en wendt het oog niet af van hunne versmaadheden; en onder de afzichtelijke lompen der ellende herkent Hij toch de Zijnen als de Zijnen. Hoe zwartgebrand door het vuur der tichelovens, hoe bestoven door het stof der woestijn, hoe vermagerd door den honger, hoe gekromd ook van den zwaren arbeid, hoe machteloos ook in zich zelven, hoe veracht bij de verdrukkers, hoe schijnbaar verwijderd van elke hoop, toch herkent de eeuwige Verbondsgod hen — o zij het uw troost en uw kracht, arm en lijdend kind Gods —

toch herkent en erkent de eeuwige Bondsgod hen, in weerwil van dit alles, ook onder die lompen der ellende, als de Zijnen en de Zijnen alleen.

Gewis, de psalmdichter heeft het doel van het menigmalen zoo langgerekte lijden der geloovigen begrepen, als hij tot God zegt: „Gij ziet het immers, want Gij aanschouwt de moeite en het verdriet, opdat men het in Uwe hand geve" (Ps. 10 : 14). Maar daartoe moet de Heere ons het in de ziel geven. Want van Hem, tot Wien het gebed moet komen, moet het ook allereerst zijn uitgegaan, om Hem te kunnen bereiken. Dan eerst zegt de ziel: „ik ben wel ellendig en nooddruftig, maar de Heere denkt aan mij" (Ps. 40 : 18). En de wetenschap van dat denken Gods, drijft het hart aan, om juist daarop te pleiten: „als ik roep, verhoor mij, o God mijner gerechtigheid" (Ps. 4 : 2). Daarom ook gewaagt de zanger van „het geroep voor Gods aangezicht, dat in Zijne ooren kwam" (Ps. 18 : 7). Hij kent het verband dat er is tusschen het oor en het oog, het hooren en zien des Heeren. Immers „de oogen des Heeren zijn op de rechtvaardigen en Zijne ooren tot hun geroep" (Ps. 34 : 16).

Dat getuigen ook de andere profeten, die het weten, dat, evenmin als de hand des Heeren is verkort om te kunnen verlossen, evenmin Zijn oor zwaar geworden is om te hooren (Jes. 59 : 1). Zoolang Zijn almacht onaangerand en onaantastbaar vaststaat, zal ook de bereidwilligheid om Zijn volk te redden op het gebed bij den Heere gevonden worden. Neen, de Heere is niet onkundig van hetgeen op aarde met de Zijnen geschied; al laat Hij, in Zijne heilige gerechtigheid en onnaspeurlijke wijsheid, het ons niet altijd merken. Hij weet alles. Hij hoort het geroep der Zijnen en zal verlossen; omdat Hij ook hun toestand ziet.

Daarom bidt ook dezelfde Jesaia: „o Heere, neig uw oor en hoor! Heere, doe uwe oogen open en zie" (Jes. 37 : 17). God ziet uwen toestand, terwijl Hij uwe gebeden hoort. — O, indien er geene waarheid in uw gebed is, hoe zal Zijn heilig oog dan moeten veroordeelen, wat Zijn open oor heeft opgevangen! Hoe wordt dan dit gebed geoordeeld, dat een gebed scheen uit de diepte der ellende, terwijl het hart schier niets van die ellende gevoelt; als men nadert met de lippen, wier klank wordt gehoord, en het hart verre is, hetwelk door den Heere terstond wordt gezien. De Heere kent de Zijnen gelijk zij zijn voor Hem; och, dat zij Hem mochten kennen, gelijk Hij is voor hen.

Maar ook daartoe komt de Heere zich zelven openbaren en worden wij als de getuigen der stille majesteit, bij Zijne zichtbare verschijning in het brandende braambosch (vs. 1—5). Eerst worden ons de voorafgaande omstandigheden vermeld (vs. 1), die ons den mensch leeren kennen voor en onder de openbaring Gods. Daarop bepaalt de bijbel ons bij de eigenaardige teekenen (vs. 2, 3), die ons iets van het verheven en bovennatuurlijk karakter der verschijning zelve moeten doen gevoelen. Ten laatste komt de eigenlijke strekking van dit alles, in betrekking tot den mensch en zijne inwonende behoeften, helder uit (vs. 4, 5).

Neen, noch de vermelding van eenig feit der goddelijke openbaring, noch haar rijke inhoud, noch hare eenvoudige beschrijving, gelijk de bijbel ons die steeds geeft, kan een vrucht der menschelijke vinding of verdichting zijn. Daarvoor is eene dergelijke majestueuse verschijning te zeer in strijd met de gevoelens, behoeften en gewone voorstellingen der menschenkinderen; daarvoor biedt zij te veel wat tegen de opvattingen

en begeerten van den mensch te zeer lijnrecht indruischt; daarvoor ook is het afgemaald tafereel te sober en te eenvoudig van tinten, te arm in schitterende kleuren en te zeer van eene strekking, die het trotsch gemoed des menschen aldus niet zoude hebben verwacht, veel minder door eigen aandrift aldus voorgesteld.

Aanschouw den mensch voor en onder die verschijning zelve. Hij is op zoo iets groots en verhevens niet bedacht. De verschijning komt onverwacht, en, zou, zonder het woord Gods, onbegrepen hem zijn voorbijgaan. Immers ook bij Mozes verscheen de Heere, terwijl hij aan den dagelijkschen arbeid was, door den glans kennelijk werd verrast en zelf verklaarde, dat hij de oorzaak van dat heerlijk tooneel niet begrijpt (vs. 4). „En Mozes hoedde de kudde van Jethro, zijnen schoonvader den priester in Midian;" die waarschijnlijk vader Rehuel in de dubbele bediening van vorst en priester was opgevolgd. „En hij leidde de kudde achter de woestijn en hij kwam aan den berg Gods aan Horeb."

Welke moeilijkheid enkele dezer woorden der gezonde verklaring nu ook bieden mogen; dit blijkt er onwederlegbaar uit, dat Mozes aan zijn alledaagschen arbeid en gewone dagtaak was. Immers hoedde hij de kudden van zijnen schoonvader. Dat was er dan, na veertig jaren toevens in Midian, geworden van den fieren, jongen man, wiens machtige ziel zoolang de gedachte aan de verlossinge zijns volks bij zich had omgedragen! Dit was er op dat tijdstip geworden van den troetelzoon eener vorstin, die zoo grootsche ontwerpen in zijn heldenborst scheen gekoesterd te hebben. Thans was hij een veehoeder van een zeker onaanzienlijk oostersch herdersvorst, die zonder dien Mozes wel altijd onbekend en ongenoemd zoude zijn gebleven.

Ver, zeer ver zwierf hij van het huis zijns schoon-

vaders weg. Was het doordien hij daar zich te weinig te huis, te zeer een vreemdeling gevoelde, te zeer als vreemdeling bejegend werd? Of was het misschien, dat hij ver van huis in de onmetelijke woestijn en daarachter de stilheid der eenzame overpeinzing zocht? Beide kan waar zijn, en wellicht was het eerste oorzaak van het laatste en dreef het laatste weer tot het eerste aan. Want 't is niet zoo gemakkelijk in het leven des menschen, dat zoo samengesteld is, steeds tot enkelvoudige oorzaken en drijfveeren van eenige handeling of stemming te komen. Men moest dat in het gewone leven ook minder in het huisgezin willen; en men zoude er wel bij varen; ten minste wat de rust en den vrede des huizes betreft en de achterdocht van eigen wantrouwig hart aangaat.

De plaats waarheen Mozes met de kudde heentrok, had op zich zelve wel iets aantrekkelijks voor een ernstig en peinzend gemoed; daar de berg Sinaï ons beschreven wordt als eenzaam en alleen, te midden van eene eentoonige schier onmetelijke ruimte, steil en hoog, als plotseling uit een vlakte zich opheffende. Want dat Horeb dezelfde berg is als Sinaï, of tenminste een spits derzelfde bergreeks, lijdt geen twijfel. Wellicht waren daar in de nabijheid rijker weiden en overvloediger voedsel voor de kudde te vinden.

Dat deze berg reeds hier „een berg Gods" genoemd wordt, mag niet bevreemden. Al wat van ontzachlijke grootte een overstelpenden indruk maakt, doet onmiddellijk aan Gods macht en grootheid denken; alsof dit een onmiddellijk gewrocht Zijner eigene handen of wel Zijn bijzonder eigendom moest wezen. Zoo wordt Nineveh „een stad Gods" genoemd (Jon. 3 : 3), en zoo heet de stout ten hemel rijzende Horeb „een berg Gods," zoo spreken wij ook van „goddelijk groot en schoon." Tenzij men liever wil, dat deze berg reeds nu dien

onderscheidenden naam Gods draagt, omdat hij later door den Heere tot gewijde plaats der wetgeving werd uitverkoren. Het geschiedt meer, dat een geschiedschrijver reeds bij voorbaat, aldus op de toekomst vooruitloopende (per prolêpsin), schrijft en plaatsnamen aangeeft.

Doch verhevenheid en grootsche schoonheid der natuur, hoe indrukwekkend ook daar ter plaatse, werden weldra vergeten en op den achtergrond gedrongen door het eenig schouwspel, dat nu den blik boeide. In de nabijheid van den eenzamen berg, misschien op een van deszelfs hellingen, was een doornbosch, — (seneh; heet wellicht de berg zelf Sinai, omdat daar het doornbosch was?) — braambosch noemt het de Statenvertaler. „En de engel des Heeren verscheen hem uit het midden van een braambosch; en hij zag en ziet het braambosch brandde in het vuur en het braambosch werd niet verteerd." Moest het doornbosch, aldus verlicht en door een lichtglans als in vlam gezet, voor Mozes zielsoog het heilig zinnebeeld zijn van Israel, dat, in den zwaren druk der slavernij, omschenen bleef door het licht der beloften aan de aartsvaderen gedaan, en bestraald werd door het licht van Gods trouw? Moest het verkondigen, dat evenwel het volk des Verbonds door dien druk niet zoude verteerd worden?

Men heeft dit wel eens uitgesproken. Het kan zijn. 't Kon ook wezen, dat God de Heere het doornbosch tot tijdelijke plaats der openbaring had gekozen, om, door middel der doornen, voor Mozes het te snel en onvoorzichtig voorwaarts dringen naar de eigenlijke plaats der heerlijkheid, waar de Heere in den lichtglans woonde, moeielijk, zoo niet onmogelijk te maken. Dat is wel in overeenstemming met het driftig en voortvarend karakter van Mozes, die onbesuisd zijne belangstellende nieuwsgierigheid zoude willen inwilligen; ook

met het later waarschuwend woord des Heeren zelven, waardoor Mozes in dat stoutmoedig pogen werd verhinderd.

Als de Heere ons stoutmoedig en nieuwsgierig vooruitdringen, dat zonde zoude worden, wil beletten, legt Hij doornen op ons pad. Door te zeer en te onbedacht voorwaarts te streven, zouden wij èn ons kleed èn ons vleesch scheuren en wonden. Ook de doornen, die de vrucht zijn van de zonde (Gen. 3 : 18), zijn menigmalen de voorbehoedmiddelen tegen de zonde. De doorn is overigens in de Schrift meer dan eens het beeld der snerpende en stekende zonde; daarom ook verschijnt de Heere, die heilig is, te midden der doornen; maar daarom ook droeg de Zoon Gods, die het lijden der zonde draagt, ook de kroon van doornen (Joh. 19 : 2.)

't Is geen wonder, dat Mozes met verbazing op dat wondervol verschijnsel staarde. Alles in het verhaal toont zijne verrassing en plotselinge ontroering. 't Is alsof hij eensklaps opziet, als door den onverwachten weerschijn van een snel en onvermoed weerlicht, uit zijne gepeinzen opgeschrikt. Dat zegt ons zoo schilderachtig die opeenstapeling der beide uitdrukkingen: „en hij zag en ziet," die steeds in den bijbel heenwijzen op iets ongehoords, iets dat in zichzelf verbazingwekkend is en den toeschouwer plotseling en overhoeds in de ziel grijpt en zijne verbeelding treft, schokt en schudt. 't Is alsof Mozes eensklaps opspringt. Hij wil op dat verschijnsel toeloopen, het onderzoeken, in deszelfs eigenlijken aard leeren kennen dat vuur, dat blinkt en glanst, en licht en niet verteert, en dat hij niet kan begrijpen.

Hoor het hem met zijne eigene woorden verhalen, alsof hij nog in lateren leeftijd de onmiddellijk opwellende gedachte zich herinnert, die toen in hem opkwam.

„En Mozes zeide: ik zal mij nu daarheen wenden, en bezien dat groote gezicht (dat verheven schouwspel), waarom het braambosch niet verteert." De geheele zaak heeft voor hem iets onbegrijpelijks; gelijk al het zuiver goddelijke voor den zondigen mensch en het door de zonde geknotte verstand iets onbegrepens zoude blijven, indien de Heere zelf het ons niet verklaarde. Zonder hooger licht eener geestelijke openbaring Gods, zoude ook de natuurlijke Godskennis niet blijven bestaan, ten minste geen kracht ten goede kunnen uitoefenen (Rom. 1 : 21).

Wat Mozes zoozeer trof, was nog niet de aanwezigheid van dat vuur op die plaats, maar meer het wonderbaar verschijnsel, dat dit vuur zijn verterende kracht niet uitoefende; het verteerde het bosch niet. Over de dadelijke uitwerking, niet over de eigenlijke oorzaak van het verschijnsel dacht hij na. Dat die volle stralenbundels van den Engel uitgingen, vernam en begreep hij eerst later, toen hij ook reeds geweten zal hebben, wie door dezen Engel werd vertegenwoordigd. Immers te verwachten, dat de God der hemelsche majesteit, niet eenigen hoogen berg of eenig verrukkelijk oord, maar juist een doornbosch tot zijn tijdelijk verblijf zoude nemen, kon evenmin in het brein van Mozes als in dat van eenig ander mensch opkomen.

Daaruit ziet gij alweer, hoe het evangelie der nederbuigende goedheid Gods zoowel een evangelie is niet naar den mensch (Gal. 1 : 11), als het in alles zich steeds gelijk blijft, doordien God zich in het kleine en verachte wil verheerlijken. Zoo maakte Hij van een handvol slijk den naar Zijn beeld geschapen mensch; zoo verkiest Hij een arm en ellendig volk; maar zoo daalt Hij met zijn lichtglanzen ook neer, niet op gindschen stouten bergtop, maar in het midden van dat geringe en verachte doornbosch. 't Is steeds hetzelfde

wat ons de profetesse Maria en wat ons de profeet Micha van de nederheid van Bethlehem en van des Heeren dienstmaagd verkondigt.

Zoo blijven God en diens woord zich overal gelijk en getrouw. Want dat hier van den Heere zelven, die uit het midden van het braambosch Mozes riep, sprake is, zegt de bijbel met even zoovele woorden, zonder eenige terughouding. Als dan de aanhef van „den engel des Heeren" gewaagt, hebben wij daarbij te bedenken wat wij reeds vroeger aanmerkten, toen wij over den engel handelden, die Jakob verlost heeft en wiens zegen Jakob voor zijne kleinzonen verwachtte (Gen. 48 : 16; Dl. II, blz. 740). Toen gaven wij als saamgevatte slotsom van het onderzoek, wat wij nu kortheidshalve herhalen: „dat wij onder den Engel des Aangezichts of des Verbonds of onder den engel die verlost, meestal eene zichtbare verschijning Gods te verstaan hebben, waarbij God tot den mensch aanschouwbaar nederdaalt, om straks weder op te varen."

Ook de teekenen of de wijze der uiting van deze schier alleenstaande verschijning wijzen op de tegenwoordigheid van God zelven. Deze teekenen zijn drie: eerst de vuurglans, ten tweede deze vuurglans te midden van het doornbosch, en ten derde die vuurglans gevolgd door het woord. Immers, in een vuurglans die Zijne tegenwoordigheid verkondigt, en in het woord dat Zijne tegenwoordigheid verklaart, verschijnt de Heere steeds. Snel als het weerlicht, even blinkende maar niet verblindend, stil en zacht, kwam uit de lichtvolheid Gods een tintelende stroom van heerlijkheid, en omscheen en omgolfde het doornbosch, uit welks midden het plechtig woord des Heeren aanstonds zal voortruischen. Want licht en toon, kleur en klank is de tweevoudige strooming, de tweeërlei uiting vaneene en dezelfde waarheid, die of in sneller of in langza-

mer golvingen, beide oog en oor vervult en overmeestert.

En dat die lichtglans Gods neerdaalt in het doornbosch, is in volkomen overeenstemming met het teeken, eens door den hemelbode gegeven van de komst Godes in het vleesch: „een kind in doeken liggende in de kribbe," 't Is het teeken der openbaring van den oneindigen God, die in nederbuigende genade zich nederlaat tot den eindigen mensch. 't Is aldus een getuigenis der vrijwillige en vrijmachtige betooning eener goddelijke liefde, wier grenzenlooze heerlijkheid eerst door het woord Gods wordt verklaard en gepeild. Maar als teeken van Gods verschijning op aarde moest „het doornenbosch door goddelijk licht omstraald", dan ook tevens het teeken zijn van Gods bijzondere stichtingen en plantingen op aarde, van Zijn volk, van Zijne kerk en van Zijne uitverkorenen.

Wat nu in het doornbosch werd gezien was vroeger door Abraham bewonderd (Gen. 15 en 17), aanschouwde het bewonderend oog later in tabernakel en tempel, op het verzoendeksel tusschen de cherubijnen, waar des Heeren heerlijkheid, in lichtgevende majesteit op de verbondsarke rustte. Diezelfde heerlijkheid daalde later in al haar stille en statige pracht neder in Bethlehems velden, als het Woord, dat God is, is vleesch geworden, als de Christus is geboren, die het afschijnsel is van Gods heerlijkheid (Hebr. 1 : 3; 2 Cor. 4 : 4).

Diezelfde lichtglans, die de getuige van Gods genaderijke tegenwoordigheid is, weefde op den Pinksterdag een stralenkrans als van vuur om de slapen van de geloovigen (Hand. 2 : 3); wederom een licht te midden van het doornbosch. Eenmaal zal het zijn de volheid des lichts in den hemel, als de volkeren die zalig worden, in dat licht zullen wandelen (Openb. 21 : 24). Met de s c h e p p i n g van dat licht begon de e e r s t e dag; met

de doorbreking en bestraling van het licht begint ook steeds een nieuwe dag in de geschiedenis des heils; met de heerschappij van het licht zal het zijn de eeuwige dag.

Indien ge nu misschien vraagt, waarom de Heere juist als een lichtglans, en waarom Hij zoo onverwacht verscheen, dan is het gewis een betrekkelijk juist antwoord: omdat God zelf een licht is waarin geene duisternis is. Aldus is de wijze der verschijning Gods in overeenstemming met Zijne lichtnatuur, als ook daarmede dat wij steeds met een verrassend God te doen hebben. Maar hiermede is nog niet verklaard, waarom de Heere juist zoo, juist op die plaats, op dat tijdstip is verschenen. Daartoe worden wij op de heilige strekking van deze openbaring Gods gewezen (vs. 4, 5). Het geschiedde alles ter opwekking der belangstelling, ter beproeving der gewilligheid en ter versterking van het eerbiedig ontzach bij dezen Mozes.

Dat het was ter opwekking der belangstelling bleek wel ras, als dit aanvanklijk doel was bereikt. „Toen de Heere zag, dat hij zich daarheen wendde om te bezien, zoo riep God tot hem uit het midden van het braambosch." Het groote gezicht zelf en de daaraan zich parende stemme Gods moesten Mozes naderbij lokken. Nu komt de Heer „uit het midden van het bosch", met Zijne stem tot den mensch, die, daarop niet bedacht en van Zijne nabijheid onbewust, zich gewis van die plaats verwijderd zoude hebben, zonder iets van Gods tegenwoordigheid te hebben bespeurd. Eenmaal, in Eden, kwam de Heere God ook met Zijne roepstem tot den zondigen mensch, die als „in het midden van het bosch", was gevlucht, om Gods tegenwoordigheid te ontwijken.

De mensch, in zijn onverschilligheid voortwandelende en in zijn gewoon gepeins of werk verzonken, zoude

op God, diens gedachten en diens werken niet letten, indien niet eene buitengewone en bovennatuurlijke openbaring Gods, terwijl hij daarop het minst verdacht en daardoor juist het minst weerstrevig is, hem daarop opmerkzaam maakte, zijn aandacht trok en zijne belangstelling in hooge mate wekte. Ziedaar het doel of, wilt gij liever, de strekking van het ongewone en bovennatuurlijke in de heilige Godsopenbaringen, ook in het wonder en de machtsdaden Gods. Niet het heilige, maar het hooge en ongewone daarin trekt allereerst aan. Zoo schikt de Heere, in neerbuigende goedheid, zich ook daarin weder naar de behoeften en vatbaarheid van het zwakke en onbedachtzame menschenkind. Welke goedheid Gods!

En ter beproeving der gewilligheid, der gehoorzaamheid en bereidvaardigheid des menschen komt dan bij het bovennatuurlijk gezicht nog de bovennatuurlijke klank. Bij de majestueuse en ontzachwekkende verschijning van den Heere zelven, komt daarbij nog de indrukwekkende macht van Zijn woord. Weet wel, dat het niet uit eigene aandrift der nieuwsgierige belangstelling is, dat de mensch tot God moet komen, maar uit gehoorzaamheid aan het bevel van God. Daarom kwam des Heeren woord tot Zaccheüs, die Jezus wenschte te zien. (Luk. 19: 3); maar daarom kwam ook de stemme Gods tot dien Mozes, die zich reeds opmaakte, „om dat groote gezicht te bezien."

Waar het woord alleen komt, zonder door de aandacht spannende verschijning voorafgegaan te zijn, gelijk bij een Samuel (1 Sam. 3: 4), daar moogt ge veilig de aanwezigheid van eene grootere, gewis door God zelven vooraf bewerkte, gehoorzaamheid in het hart des geroepenen veronderstellen. En in waarheid bleek Samuel ook van meet af gewilliger dienstknecht dan Mozes eerst was. Daarom was wellicht voor

Mozes reeds aanstonds noodig, wat bij Samuel eerst later bij zijne roeping geschiedde: het geroepen worden met herhaling van zijnen naam. Niet slechts dat de Heere Mozes riep, maar Hij zeide: „Mozes! Mozes! en hij zeide: Zie hier ben ik."

Zoo was het ook bij Abraham, bij Izaks offerande geschied (Gen. 22: 11); zoo bij Samuel (1 Sam. 3: 10), en aldus bij Mozes. De Heere kent de Zijnen bij name; maar de Zijnen zijn menigmalen zoo hardhoorig, dat zij hun naam meer dan eens moeten hooren, om daarin de stemme Gods en de gewisheid hunner roeping door Hem zelven te kunnen onderscheiden. Maar is dit eenmaal geschied, dan zullen zij ook bereidwillig gevonden worden, omdat zij bereidwillig gemaakt zijn. Dan komt ook een „zie, hier ben ik Heere" vrij- en blijmoedig van hunne lippen; — dikwijls, ach! te vrijmoedig, te onbedacht, te spoedig. Dan moet wederom hunne voortvarendheid eenigszins getemperd worden. Zoo is het menigmalen in den aanvang van onzen bekeeringsweg, bij pasbekeerden, die zoo pas hunne roeping leerden verstaan, en nu met te groote schreden zich willen voortspoeden naar het heilige en naar het midden van het braambosch, waar de Heere zelf is.

Dan komt het woord ter oproeping van 't ontzach en van den schuchteren eerbied, dien wij Gode schuldig zijn, omdat het Hem toekomt (Jer. 10 : 7). In den beginne, onder den opwekkenden invloed van het nieuwe leven, zijn wij nog lang niet genoeg van eigen kleinheid en eigen onwaardigheid overtuigd, en daardoor ook nog te weinig doordrongen van de ontzachlijkheden der Majesteit Gods, nog veel te weinig onder den klein houdenden indruk van 's Heeren eenige hoogheid. Wij meten dan onze kracht ter volbrenging van het goede aan de vurigheid van ons verlangen

om het goede te doen, en denken niet zoo juist van de heiligheid Gods, omdat wij zoo pas een diepe en rijke teug gedronken hebben uit den kelk van Gods liefde. Dan meenen wij in onzen Petrus-overmoed alles te kunnen en ook alles te mogen, tot zelfs het wandelen op de ongestadige golven, omdat de Heere dit ook doet. Dan willen wij vooruit, steeds vooruit tot in het binnenste heiligdom, achter het voorhangsel, totdat een goddelijk „terug" ons tegenklinkt.

„En Hij zeide: nader hier niet toe; trek uwe schoenen uit van uwe voeten; want de plaats waarop gij staat is Heilig land." Het verbod wijst Mozes aan om terug te blijven; het gebod moet hem leeren, hoe hij heeft te naderen; en de verklarende reden wijst hem daarvan de oorzaak aan. Niet te stout, niet te vermetel voorttegaan, de gestelde grenzen in het heilige niet te overschrijden, door geen zondige nieuwsgierigheid zich te laten verleiden, dat herinnerde Gods woord dezen Mozes. Daarom moest deze later het volk waarschuwen, „dat zij niet doorbreken tot den Heere om te bezien" (Ex. 19 : 21); daarom was er ook het voorhof en de voorhang van tempel en tabernakel. — En toch vergeten wij het nog zoo menigmalen, als wij roekeloos en verwaten vorschen naar dingen, die ons te hoog en te wonderbaar zijn. Laat ons voorzichtig zijn, en met het heilige niet onheilig en oneerbiedig omgaan, gelijk Uza deed, die ook door des Heeren hand werd getroffen (2 Sam. 6 : 7).

Daar moet ten allen tijde bij ons een besef zijn van een ontzach voor het heilige Gods, waardoor wij tot die schuchterheid in het heilige komen, die een armen tollenaar en, over 't geheel, het arme volk Gods kenmerkt. De stemming des harten spreke zich daarbij ook naar buiten uit in houding en gebaar, en wat gij in de tegenwoordigheid van uw aardschen koning,

door stil ontzach weerhouden, niet zoudt wagen, waarom zoudt gij dat wel in de tegenwoordigheid en als onder het oog Gods durven? Zie, Mozes zoude de voorhoven van een oostersch vorst niet durven betreden met de sandalen aan de voeten; daarom moeten hem nu ook de bestoven schoenen van de voeten.

Maar hij kon het niet weten, dat die plaats door God ten gewijd doeleind afgezonderd was; daarom komt de Heere het hem zeggen, dat deze plaats „heilig" was. Heilig in dezen zin is toch alles wat door God zelven van het algemeen gebruik is afgezonderd en tot een hooger, een goddelijk doel is bestemd. Daarom ook is het deze plaats, die het natuurlijk niet is door zich zelve, maar wel door datgene, waartoe God haar wil gebruiken, namelijk om door zijne aanwezigheid haar te doen strekken tot openbaring zijner heerlijkheid. De heiligheid van eenige zaak of van eenigen mensch, ook van uw eigen persoon — o, vergeet dit nooit, worstelende ziel! — spruit niet uit den aard van het schepsel, maar uit de bestemming, daaraan door den Schepper geschonken; hangt niet af van de eigenlijke natuur dier zaak of van dien mensch, maar geheel en alleen van datgene, wat de Heere zelf daaromtrent verklaart, daaraan toevoegt of daarvan wil maken.

En trekken wij nu in weinige woorden enkele leeringen samen, waartoe het gehoorde ons aanleiding gaf, dan zouden wij reeds deze stelregelen veilig durven aangeven. 1°. Laat ons nooit in eigen kracht en op eigen aandrift de bijzondere en bovennatuurlijke openbaringen en zelfmededeelingen Gods onvoorzichtig en onbedachtzaam zoeken. De Heere moet ons zoeken, ook met zijne openbaringen en uitgietingen der genade en buitengewone oefeningen Zijner nabijheid. 2°. Om de bijzondere nabijheid en

inniger gemeenschap en nauweren omgang met God deelachtig te worden, is het niet noodig, dat wij den gewonen dagelijkschen arbeid vlieden; want onder het werk verscheen de Heere aan Mozes, aan Elisa, aan de herders in Bethlehem Epratha's velden. Zoo wil de Heere de gewone bezigheden des levens in ons beroep heiligen tot een goddelijk beroep, gelijk het huwelijksformulier dit ook alzoo noemt. 3°. Wanneer evenwel God ons nabij komt of de ziel nader tot Hem doet treden, moet de dagelijksche en gewone stemming der ziel bij ons wijken, om plaats te maken voor stillen eerbied en heilig ontzach. Want de gemeenzaamheid Gods met ons mag ons nog niet verleiden, om ons even gemeenzaam te gedragen tegenover Hem. 4°. Op de gewijde plaats zij er een gewijde stemming. In de voorhoven des Heeren, ja reeds op den drempel van het heiligdom, past ons het eerbiedig opzien van den oogopslag of wel het neergezonken hoofd des ootmoeds of de gevouwen handen des gebeds of de gebogen knie der aanbidding. Niet omdat iets zoo gemakkelijk in een eerbiedigen vorm kan verloopen, staat het ons nog vrij de vormen des eerbieds van ons te werpen. 5°. Wanneer God iets of iemand heilig heeft verklaard, zult gij dit niet gemeen maken of dit als onheilig gaan behandelen. Hebt eerbied voor het heilige, waar gij dit ook aantreft, zelfs al geldt het slechts een doornbosch en een stuk gronds. Ook dan de schoenen van de voeten! Niet naar hetgeen g ij heilig acht hebt gij u te gedragen; dan zou willekeur en eigen inzicht de maatstaf der heiligheid gaan worden. Veel is heilig, wat gij daarvoor niet hield. Gods woord zal dit verklaren. 6°. Noch Kanaän, noch Jerusalem, noch de tempel, noch uw kerk, noch uw hart zijn op zich zelven heilig; maar zij worden dit door de aanwezigheid Gods in hun midden. Indien de Heilige Geest

daar toeft en woont gaat er van Hem heiligheid uit. Wie Gods heiligheden schendt, vergrijpt zich aan de Majesteit des Heiligen Geestes, ook in uw hart.

Indien gij nu meent vroeger wel eens door een bijzonder gezicht verwaardigd geworden te zijn, moet gij de waarheid daarvan kunnen afmeten aan den geestelijken invloed, die daarvan voor u is uitgegaan, aan den trap van vooruitgang, dien gij daardoor gevorderd zijt in de kennisse van God, diens deugden en diens eischen. Indien eene zoodanige kracht van uw vermeend gezicht niet is uitgegaan, tot verlichting des verstands en des harten, bestaat er welgegronde reden voor de vraag, of uwe inbeelding het gezicht dan wel het gezicht zelf u tot zich riep. Dat laatste was het bij Mozes als hij de kudde aan den berg Horeb weidde. En in dat gezicht komt dan ook de hoogere openbaring des Heeren.

Waar de Heere God tegenwoordig is, daar zijn de heiligheden des Heeren; maar waar die heiligheden zijn, daar moet ook eene meerdere ontdekking, de nadere openbaring der waarheid Gods zijn, in de kerk, bij het sacrament, voor uw hart. Ook bij de verschijning Gods in het braambosch moet de waarheid der heiligheid en de werkelijkheid der goddelijke natuur dier verschijning mede getoetst worden aan de mate der geopenbaarde waarheid, die daarvan is uitgegaan. De verschijning Gods komt er steeds, ter ontdekking der waarheid aangaande Gods persoon, Gods deugden en Gods eischen.

Wel terecht zegt de apostel, dat de onzienlijke dingen Gods van de schepping der wereld aan uit de schepping worden verstaan en doorzien, beide Zijne eeuwige kracht en goddelijkheid (Rom. 1 : 12). Wel terecht wijst de psalmist op de stille pracht van den eenzamen nacht met zijn blinkend sterrenschrift daar

boven hen aan den hoogen hemel, die grootsch en indrukwekkend de majesteit des Heeren verkondigt. (Ps. 19 : 2). O, de sporen van Gods almacht, wijsheid en heerlijkheid speurt gij overal, waar gij den blik laat rondweiden in de onmetelijke schepping. Een nameloos gevoel van plechtigen eerbied en heilig ontzach grijpt u onweerstaanbaar aan, als gij u zoo klein gaat gevoelen in dat zoo groot heelal, bij de gedachte aan den nog oneindig grooter Geest, die dit alles in het aanzijn riep, door zijn machtwoord schiep, nog onderhoudt en regeert.

Maar dat algemeen bewustzijn, dat er een zekere hoogere en onbegrijpelijke, verhevene macht is; dat onbestemd en onbegrensd gevoel, dat er iets goddelijks in dat alles rondzweeft, dat er een God is; dat alles is niet genoeg voor de waarachtige godsvrucht der ziel, die niet van gissingen en vermoedens kan leven. De mensch heeft aan de natuurlijke Godskennis niet genoeg, daar zij hem geen persoonlijken God predikt. Daartoe heeft hij de bovennatuurlijke of geopenbaarde Godskennis noodig. Daarom mocht ook zelfs Mozes niet overgelaten worden alleen aan den machtigen indruk van dat grootsche schouwspel, dat zijn geheele ziel innam. God kwam hem bovendien openbaren, wie Hij was, die tot hem was gekomen en nu met hem sprak.

„Hij zeide voorts: Ik ben de God uws vaders, de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob." Uit de verklaring van den Zoon Gods, die alleen den Vader kent gelijk Deze is, weten wij nu, dat de Heere God zich in deze woorden niet alleen bekend maakte als een persoonlijk God des levens, maar ook als den God der levenden (Matth. 22 : 32). Hij is die God, die niet slechts door Amram den vader van Mozes werd erkend en beleden; die dien Amram 't leven

had geschonken, hem had geleid, verzorgd en tot de Zijnen aangenomen; maar die ook, gelijk wij uit de vorige geschiedenissen weten, met de aartsvaderen, elk in 't bijzonder, een verbond had gesloten, waarbij Hij zich, tegenover elk op zich zelven, verbonden had, hun nakroost te behoeden en te zegenen. Om die bijzondere betrekking Gods tot elken aartsvader in 't bijzonder krachtig te doen uitkomen, wordt des Heeren Naam bij hunnen naam telkens herhaald: „de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob."

Was het de verkondiging des Heeren aangaande Amrams uitnemendheid, waardoor Mozes zoo diep ontroerd werd? Of was het veeleer de gedachte, dat hij zich tegenover God zelven bevond, waardoor hij eensklaps eigen onwaardigheid klaar inzag? Gewis was 't het besef van eigen onwaardigheid bij de wetenschap van Gods hoogheid, waarom „Mozes zijn aangezicht verbergde; want hij vreesde God aan te zien." Dus hebben ook andere dienaren des Heeren dit in volgende tijden gedaan, gelijk een Elia, die zich het aangezicht omwond (1 Kon. 19 : 13). Ja de majesteit Gods is zoo groot, dat zelfs de engelen in den hemel hun aangezicht met hunne vleugelen bedekken in de tegenwoordigheid van des Heeren mogendheden (Jes. 6 : 2).

O, zegt me, past het ons ook, wanneer we het heiligdom des Heeren betreden, waar de Heere in Zijnen tempel aanwezig is en de voorhoven vervult met den klank Zijner waarheid, past het ons ook het deksel des hoofds aftenemen en, gelijk het zoo menigmaal de onwillekeurige uiting van de behoefte der ziel is, daarmede het aangezicht te bedekken? Weet gij nu ook, waarom de innerlijk verbroken en verbrijzelde tollenaar zijne oogen niet dorst op te heffen naar dien hemel, waar hij God in de majesteit Zijner gerechtigheid vreesde te zullen aanschouwen? Als maar eerst de ge-

dachte in de ziel leeft, 't is God, de allerhoogste zelf, die met u spreekt, die in het woord Zich tot u, nietig menschenkind, nederbuigt, die u ziet en hoort, dan komt er van zelf die ootmoedige gestalte, die ons betaamt tegenover den alleen Machtige.

Dan zullen wij ook met de innerlijke vreeze van den kinderlijken eerbied kunnen luisteren naar hetgeen de Heere ons heeft te verkondigen van Zichzelven en eigen deugden: alomtegenwoordigheid, alwetendheid, barmhartigheid, bereidwillige ontferming en eeuwige almacht. Immers wordt de alwetendheid Gods aanstonds duidelijk, doordien Hij „gezien heeft de verdrukking zijns volks, hetwelk in Egypte is en hun geschrei gehoord van wege hunne drijvers." Gewis is hier sprake van die kennisse Gods welke onze vaderen noemden de natuurlijke kennisse, genaamd die eener eenvoudige bevatting, waardoor God alles kent, buiten opzicht op zijn besluit, van eeuwigheid, en welke kennis ook uitgebreid kan worden tot eene bloote kennisneming in het algemeen.

Deze is ter onderscheiding van de vrije kennisse Gods, die ook de kennisse des gezichts genaamd wordt, en waardoor God alles weet, hetgeen Hij van eeuwigheid heeft besloten te zullen uitvoeren in den tijd. Deze laatste kennis evenwel, die eene krachtdadige en werkzame deelneming Gods in de leiding der zijnen insluit, wordt door de volgende woorden uitgedrukt: „want Ik heb hunne smarten bekend." Maar daardoor wordt dan tevens die zoogenaamde middelkennis in God uitgesloten, waardoor Hij voor Zijn besluit zoude vóórzien hebben al wat het redelijk schepsel onder zekere omstandigheden, naar zijn ingeboren vrijheid zoude doen; terwijl het schepsel zelf dit even zoo goed laten of zelfs het daaraan tegenovergestelde doen kon. Dit is een uitvindsel en noodhulp van het halfgeloof, dat den

moed mist om geheel ongeloovig te worden, maar evenzoo de kracht en den lust om tot een vol en eenvoudig schriftmatig geloof door te breken. (Zie Dord. leerr. I , 10.)

't Is evenwel niet om die afgetrokken begrippen en dorre kundigheden aan Mozes medetedeelen, dat de Heere zijn plechtig woord heeft gesproken of in den bijbel nedergelegd. Ook deze begrippen evenwel, die uit de worstelingen des geloofs tegen het ongeloof, uit de wrijving en botsing der edelste en diepste vernuften zijn ontstaan, zijn er noodig voor de klaarheid der ontwikkelde geloofsovertuigingen. Maar toch geeft Gods woord ons de waarheid onmiddellijk, zooals zij rein en frisch, levend en in haar eerste kracht uit de fontein des levens opborrelt. Al wat de Heere tot Mozes hier heeft gesproken, moet hem nog meer bevestigen, dat hij met een levenden God te doen heeft, die niet maar alleen in 't verleden bij de aartsvaderen in hunne tijden leefde en werkte, maar die dit ook nog doet in het heden, in zijne dagen; met eenen God, die ziet, hoort en kent. Och, of ook wij dit mochten begrijpen, al zien wij ook niet, even als die kinderen Israels in hunne dagen, de onmiskenbare blijken en buitengewone teekenen van Gods almachtig leven, dat in den tijd zich openbaart.

Ook dat moest Mozes vernemen, dat de Heere God geen ongevoelig en onverschillig toeschouwer is van de daden en gevallen der menschenkinderen. Om dit te doen uitkomen, hebben onze Statenvertalers het oorspronkelijke, waar het stamwoord „zien" verdubbeld voorkomt, getracht weertegeven door hun nadrukkelijk „Ik heb zeer wel gezien;" aldus het hebreeuwsche „ziende gezien" vertalende. Aldus betuigt de Heere, dat de aanblik van al die smart en doorgeworstelde ellende Hem tot in het diepst van zijn hart was gegaan en Zijne ingewanden der barmhartigheid had doen rom-

melen van medelijden en ontferming. Zoo heeft Hij Israels verdrukking gezien, de kreten des volks gehoord en daarbij hunne plagen, hunne kwelling, hun hartzeer en benauwdheid gekend.

En hetgeen de Heere op dit oogenblik voor Mozes aangezicht was doende, gaf wel het bewijs, dat God den weg der rechtvaardigen kent en dat het Hem om te verlossen niet aan de macht ontbreekt; indien Hij de uiting dier almacht, van wege Zijne gerechtigheid, naar Zijne ondoorgrondelijke wijsheid, ook lang heeft teruggehouden. Hoor slechts het woord des Heeren tot Mozes uit het braambosch nog verder gesproken: „Daarom ben ik nedergekomen, dat ik het verlosse uit de hand der Egyptenaren en het opvoere uit dit land, naar een goed en ruim land, naar een land vloeiende van melk en honig; tot de plaats der Kananieten, der Hethieten en der Amorieten en der Feresieten en der Hevieten en der Jebusieten."

Merk op, hoe bij de onwrikbaarheid van Gods Almacht, tevens de innigheid en teederheid van Zijne liefde in deze woorden uitkomt. Hij had gesproken van de verdrukking „mijns volks," als om te doen gevoelen, dat dit volk ook in de verdrukking het Zijne bleef, door de verdrukking als 't ware het eerst recht werd. Dat mag het volk des Heeren, dat in druk nederzit, waarlijk nog wel eens uit Gods woord hooren: dat het in verdrukking kan wezen en toch Gods volk zijn en blijven. Maar ziet ook welk goed en liefelijk deel de Heere in de toekomst tegenover die verdrukking weet te stellen. Naar de zwaarte van den druk is ook de grootte van het beloofde goed.

Gelijk de moeder voor het pijnlijke en bedroefde kind al de fraaiigheden van het beloofde geschenk zoo uitvoerig mogelijk gaat beschrijven, om de felheid der smart door dergelijke afleiding eenigszins te temperen,

zoo doet het de Heere, die meer dan eene moeder lief heeft, in de uitvoerige teekening en beschrijving van het beloofde land. Daartoe, namelijk tot troost voor het bedrukte volk des Heeren, zijn ook al die heerlijke schilderingen van den hemel in het boek der Openbaring ons bewaard. O, hoe teeder en zorgend is de liefde Gods, die al de behoeften der Zijnen niet alleen zoo nauwkeurig mogelijk kent, maar die ook zoo volledig mogelijk daarin wil voorzien. Hoe juist is bovendien het woord Gods, dat ook hier reeds zegt: dat de volkomen verlossing uit twee stukken bestaat: uit de uitleiding uit Egypte en de inleiding in het beloofde land (Heid. Cath. vr. 37). Het geldt toch zoowel de verlossing van de verdoemenis, als de verwerving van de genade Gods en het daaruit voortvloeiende leven.

Hij kan verlossen. Daaraan is niet te twijfelen. Geen onkunde van de dingen der menschen houdt die verlossing Gods terug; want Hij kent, en ziet en hoort ze. Evenmin houdt de sterkte des vijands zijn arm tot verlossing uitgestrekt terug of weert ooit de macht des tegenstanders Zijne almacht af. Immers zijne verschijning aan Mozes moet dezen verzekeren, dat Hij juist daartoe in het braambosch is nedergedaald, opdat Hij zijn volk zoude gaan verlossen uit de sterke hand der Egyptenaren en het zoude leiden in een land van de niet minder sterke inwoners dier landen, al zijn deze natiën ook nog zoovelen sterk. Hier worden er een zestal, elders een zevental (Deut. 7:1), een enkele maal zelfs tien (Gen. 15:19, 20) stammen der inboorlingen genoemd.

Zoo bleek dan tot dus verre, dat wat waar is ter kenschetsing van het algemeene doel der bijzondere openbaring Gods, namelijk de verspreiding van meer en helderder licht aangaande God zelven en diens deugden, ook evenzeer waar is bij de meer bijzondere openbarin-

gen en verschijningen aan enkele menschen. Maar, als die openbaring Gods tot den mensch komt, dan moet dit toch gewis ook zijn, opdat deze, bestraald door het licht der kennisse Gods, dat licht ook wederom in het leven zelf doe afschijnen. Met andere woorden: als er eene openbaring Gods tot den mensch komt, dan is het niet alleen, dat er meerdere overtuiging komt aangaande Gods persoonlijk en zelfstandig bestaan en zijne volmaaktheden; maar dan komt daarmede tevens een eisch tot den mensch voor eigen leven. De openbaring des Heeren aan den mensch wordt kenbaar ook aan de eischen tot dien mensch, waarin dezen juist het eigenaardig karakter der bijzondere roeping wordt aangewezen.

Ook bij Mozes is dit het geval. Opdat hij nu van te voren reeds wete, dat God de Heere nooit met onredelijke eischen tot ons komt, wordt hem allereerst de aanleiding tot dien eisch verklaard; daarna wordt hij gewezen op den omvang van den eisch, en straks daarna op de te verwachten uitkomst daarvan. Immers was er aanleiding genoeg voor de opdracht, die de Heere aanstonds aan Mozes zal geven, in verband met de ellende des volks en Mozes eigen vroeger, zoo jammerlijk mislukt pogen, om daaraan een einde te maken. De Heere zeide: „En nu, zie het (angst)geschrei der kinderen Israels is tot mij gekomen (heeft mijne ooren bereikt en mijne deernis opgewekt); en ook heb Ik gezien de verdrukking waarmede de Egyptenaars hen verdrukken." Twee dingen vielen bij den druk des volks samen: de jammer van de kinderen des Heeren geleden, en het onrecht van de vijanden Gods bedreven.

Dat kon en mocht niet langer. En nu komt de eisch in al zijn omvang tot Mozes: „zoo kom nu, Ik zal u tot Pharao zenden." — Kromp Mozes' hart bij 't hooren van die opdracht en bij het vernemen van dien ge-

vreesden naam des konings niet in een? Hoe klopte hem het hart bij de stem van het beschuldigend geweten en de waarschuwing der vrees, dat hij toch waarlijk niet naar den koning zelven kon gaan. Immers was er nog een vonnis tegen hem. Evengoed kon hij zich in den gapenden muil van gindschen afgrond werpen. Naar Pharao!... hij naar Pharao!... Maar juist daarom zegt de Heere hem ook alles aanstonds voluit, zonder iets terug te houden. De vluchteling, die het recht der wet door zijne uitlandigheid zocht te ontwijken, moet zelf den wettigen rechter gaan opzoeken. Maar ook verzekert de Heere Mozes onmiddellijk van de vast besloten en ontwijfelbare uitkomst „opdat gij mijn volk (de kinderen Israels) uit Egypte voert."

Eigenlijk is het in 't oorspronkelijke meer een dadelijk bevel dat tot Mozes komt. „Ga en voer mijn volk uit, omdat ik u gezonden heb;" zoo spreekt de Heer tot Mozes, om hem gehoorzaamheid op het woord Gods te leeren, en in den eisch zelven reeds de voorwaarde en waarborg des welslagens hem te geven. Zoo is het met al de geboden Gods, die de kinderen des Heeren in 't bijzonder aangaan. In den eisch zelven, als deze van den God des volks tot het volk Gods komt, ligt reeds een voorrecht der genade en belofte des heils. Indien de kinderen des Heeren dit meer inzagen, zij zouden, eenmaal geroepen, door de wet minder verschrikt worden. Zij zouden begrijpen, dat als de Heere tot zijne eigene kinderen zegt: „weest dan volmaakt gelijk de Vader in de hemelen volmaakt is;" dat dan de Heere voor hen gewis ook reeds eenen weg der volmaaktheid gevonden en gebaand heeft; zoowel als bij Mozes een pad der verlossing voor Israel.

Als waarborg van dit alles wordt straks aan Mozes, die aarzelt en aanvankelijk voor de wel eervolle, maar

op zich zelve zoo hachlijke taak terugdeinst, de eeuwige bondsnaam Gods genoemd (vs. 11—15). Immers schijnt het Mozes te groot een zaak toe en gevoelt hij zich in zich zelven te zwak en te onwaardig, om zoo iets groots tot stand te brengen. „Toen zeide Mozes tot God: wie ben ik, dat ik tot Pharao zou gaan, en dat ik de kinderen Israels uit Egypte zou voeren?" Twee dingen bovenal beschouwt hij als schier onmogelijk: dat hij geschikt zoude wezen om als afgezant tot eenen koning zoo gewichtigen last overtebrengen; en ten tweede, dat hij als leider des volks zou kunnen optreden. Want dat gevoelt hij zeer wel, dat Gods woord dit tweevoudig ambt van afgezant tot den koning en van leider des volks hem voorstelt. Dat durft hij niet.

Een belofte en een teeken wordt nu den weifelenden Mozes van God gegeven, om hem te bemoedigen en tot zijne grootsche taak te bewegen. „Hij dan zeide: Ik zal voorzeker met u zijn." In het oorspronkelijke komt de beteekenis van deze moedgevende belofte des Heeren als weerklank en antwoord op de aarzelende vraag van Mozes veel schooner en juister uit dan dit in de vertaling is weergegeven. Zie, als Mozes vraagt: „wie ben ik, dat ik tot Pharao zoude gaan en dat ik de kinderen Israels uit Egypte zou voeren," is het antwoord Gods: dat ik met u zal zijn en dat ik u gezonden heb. Dat moet genoeg wezen. God belooft hem, met hem te zullen wezen, d. i. met Zijne genadige tegenwoordigheid, gewissen bijstand en alvermogende hulp hem steeds ten dienste te zullen zijn. Want dit is gewoonlijk de zin der bijbelsche zegswijze: „ik ben met u." 't Is de verzekering van eene werkdadige en tot hulp steeds gereede nabijheid van den Almachtigen God, die van deze nabijheid dan ook de duidelijke blijken en kenmerken geeft.

De belofte van Gods nabijheid weegt wel op tegen het ontzach, dat de optreding zelfs voor den machtigsten koning zou kunnen verwekken. En indien Mozes nu een teeken wenscht voor de gewisheid van zijn welslagen, zoowel als voor de godlijkheid zijner roeping, dan heeft hij in dezen berg, waar hij op dat oogenblik vertoeft, dit begeerde teeken. „En dit zal u een teeken zijn, dat Ik u gezonden heb; wanneer gij dit volk uit Egypte geleid hebt, zult gijlieden God dienen op dezen berg." Waarin bestond dan nu eigenlijk het teeken, zoo vraagt ge; en wat zal een teeken baten, dat niet vooraf, maar eerst aan 't einde der volbrachte taak wordt gezien, wanneer men toch waarlijk geen nader teeken meer behoeft?

Om op deze schijnbaar gegronde tegenwerpingen een bevredigend antwoord te geven, moeten wij ons vooraf afvragen: waartoe Mozes een teeken behoefde, waaraan hij twijfelde, en waarin het teeken dan eigenlijk bestond? Twee dingen staan vooraf vast: ten eerste dat Gods uitgesproken woord steeds terugziet op een verborgen vrees of gedachte des menschen; en ten tweede, dat het teeken gewoonlijk in overeenstemming is met de gestalte des gemoeds van hem die vreest. Aan twee dingen twijfelt Mozes: aan eigen bekwaamheid en aan de geschiktheid des volks voor zoo grootsche en verheven taak. Aan de eerste kwam de belofte Gods te hulp. Maar wat zal hij met dit ongeschikte en onwillige volk beginnen? Hij had dit volk aanvankelijk leeren kennen. Wie weet, hoe menigmalen hij juist bij dezen berg, ook daarover had nagedacht en gepeinsd, gelijk Nathanael later onder den vijgenboom had gedaan.

En gelijk de Heere Jezus dezen Nathanael aan dien vijgenboom, getuige zijner overpeinzingen herinnert, zoo stelt de Heere God, als met den vinger dien aan-

wijzende, dezen berg tot een teeken. Met dien verstande evenwel, dat het volk in hetwelk Mozes geene geschiktheid of wilvaardigheid daartoe veronderstelde, juist aan dezen, hem welbekenden, berg, mèt hem zelven, God zal dienen. Mozes moest aldus leeren, dat God het wist, wat deze berg voor Mozes gewis zoo menigmaal was geweest, als een gewijde plek der aanbidding en eene plaats, waar hij de heiligende gemeenschap Gods had gezocht. Dàt zoude Israel daar evenals hij komen doen en dat met hem! Dat is voor Mozes dan genoegzaam teeken: het geestelijk doel van Israels bevrijding is: het dienen van dat volk, dat Mozes zoo geheel anders had leeren kennen, op dézen berg, waar Mozes zelf den Heere God als den machtigen Bondsgod der vaderen had leeren kennen. — De gewisheid der beloften Gods, die aan het teeken voorafgaat, geeft daaraan tevens de noodige vastheid, bewijskracht en grond van overtuiging, namelijk voor zooveel Mozes daaraan behoefte had.

Aldus kon Mozes door God verzekerd zijn geworden van Israels geschiktheid voor zijne zedelijke roeping, om als volk Gods daar te midden der volkeren alleen te staan, gelijk gindsche berg alleen de kruin verheft boven zoovele lager liggende toppen; maar wat zal aan dit volk zelf de overtuiging geven van Mozes' geschiktheid voor zijn taak en van de waarheid zijner roeping? Want 't is niet genoeg, dat Mozes overtuigd is van het volk, het volk moet wederkeerig ook overtuigd wezen van hem. Er moet een wederzijdsch vertrouwen en wederkeerig geloof aan en in elkander zijn van geleiden en leiders, indien alles goed zal gaan.

Dezen berg evenwel kan hij als bewijs der waarheid voor Israel niet naar Egypte brengen, en hoe zal hij dan dit volk naar dezen getuige van Gods waarheid kunnen brengen? Maar indien hij dezen berg der openbaring

Gods niet met zich voeren kan, welke nieuwe openbaring Gods kan hij van dezen berg met zich voeren? Dat is ingewikkeld de beteekenis van Mozes vraag, in die stonde den Heere gedaan. „Toen zeide Mozes tot God, zie, wanneer ik kom tot de kinderen Israels, en zeg tot hen: de God uwer vaderen heeft mij tot ulieden gezonden, en zij mij zeggen: hoe is Zijn naam? Wat zal ik tot hen zeggen?"

Zoo klinkt de diepzinnige vraag van den man, die door God zelven tot de hooge levenstaak was geroepen, om een volk, dat macht- en weerloos zucht onder de steeds opgeheven zweep van den slavendrijver, van onder dat juk uit- en tot een vrij en fier volk opteleiden; tot een volk dat aan de spits der natiën zal staan, wat godsdienstkennis en de wetenschap van het hoogste, van het geestelijk leven betreft. Die vraag toont reeds, wat hooge en machtige vlucht die geest reeds had genomen, en hoe lang hij reeds over het wezen Gods had gepeinsd. Slechts een naam wil hij, om dien God te kunnen kennen, een woord, een samenvatting van klanken, die hen dien God des levens en bron van alle zijn en bestaan zou verklaren; opdat hij-zelf dit in zich kunne opnemen en straks, als een korte leuze, als een aangrijpend teeken aan het volk dit kunne voorstellen. Geen afgetrokken begrip, geen uitgesponnen bespiegeling, geen diepzinnige en hoogvliegende beschouwingen van en over God; maar een Naam, als dien van een Persoon, van een levenden God.

Daarom is er bij den Heere ook geene bestraffing of veroordeeling van dit schijnbaar zoo vermetel pogen. Neen, 't is bij Mozes niet de wanhopige vraag des amechtigen twijfels, die hopeloos en afgemat eindelijk vraagt: wie noemt mij den onnoembaren? Hij weet het, dat indien God is, Hij ook een naam heeft; maar een naam, dien het menschelijk verstand niet eerst kan uit-

denken of uitspreken; een naam dien God zelf moet noemen, zal hij de openbaring zijn van het eigenlijk wezen. Alleen wie God kent, kent ook Zijnen naam. Alleen God kent God. Niemand kent de Vader dan de Zoon en wie deze het wil openbaren (Matth. 11 : 27). Daarom kan God ook alleen dien heiligen, ondoorgrondelijken naam noemen, zoo dat deze niet tekort doet aan het driemaal heilig, heerlijk, eeuwig, allesomvattend, elke gedachte tebovengaande wezen Gods.

En de Heere heeft aan Mozes op zijne vraag dien eenigen Naam genoemd; opdat deze door alle eeuwen heen, tot in de eeuwigheid zoude voortklinken opdat ook wij, eerbiedig en ootmoedig, dien heiligen klank der majesteit in ons oor en in ons hart zouden opvangen en bewaren. „En God zeide tot Mozes: Ik zal zijn die Ik zijn zal! Ook zeide Hij: alzoo zult gij tot de kinderen Israels zeggen: Ik zal zijn heeft mij tot ulieden gezonden"..... Laat ons een oogenblik stille zijn na zoo hooge en heilige openbaring van den Heere God. De Heere heeft gesproken in Zijn heiligdom; laat ons zwijgen en stille zijn. De lofzang zij in stilheid tot onzen God. Zwijgt voor den Heere, gij alle einden der aarde!" (Hab. 2 : 20). — Ook in den hemel kent men dat stilzwijgen der heilige ontroering der diep eerbiedige ziel (Openb. 8 : 1). Jehova heeft gesproken.... op de knieën, bidt en aanbidt!

Psalm 65 : 1.

Laat de ziener op Patmos, door den Heiligen Geest aangeblazen en gedreven, in de geestvervoering zijner ziel u zeggen, wat deze grootsche naam in heeft. Deze is de Naam. Tot vijfmalen toe noemt Johannes u dien (Openb. 1 : 4, 8; 4 : 8; 11 : 17; 16 : 5), en telkens juist, als hij in het, voor zijn starend oog door God ontrolde,

tafereel der wereldgeschiedenis een rustpunt, straks een keerpunt der gebeurtenissen schouwt. JEHOVA is Hij, die is, die was, en die komen zal; die dus alle einden der tijden en eeuwen met zijne volheid vervult en naar wezen, wil en macht dezelfde, de onvergankelijke is in het heden, het verleden en de verste toekomst, tot in aller eeuwigheden eeuwigheid.

Hoe gij dien naam der majesteit in de uitspraak der lippen het zuiverst wedergeeft? Zal het Jehova, Jahveh of Jehveh moeten luiden? Door eerbiedigen, te ver gaanden schroom geleid, waagde het volk, voor hetwelk eigenlijk de openbaring van dien naam geschiedde, en welks hoogepriester dien hoogheerlijken naam op den voorhoofdband droeg, (Ex. 28 : 36—39), het nooit dien naam uitte spreken; maar deed het onder dat viertal medeklinkers, waaruit het woord zelf bestaat, de klinkers van het woord Heere (Adonai) schrijven. Daarom luidt het woord, in navolging van Israels uitspraak, JEHOVAH. Of de ware uitspraak nu Jahveh, Jehveh of Jihveh moet wezen, zal wel niemand kunnen uitmaken; met hoeveel vertoon van geleerdheid men ook bergen van allerlei gissingen en vermoedens daaromtrent op elkander gestapeld heeft.

Zelf een schijn van geleerdheid daarmede verwerven kan men wel; het volk zelf daarmede iets geleerder maken of de ware, echte geleerdheid daarmede dienen kan men niet. Och, laat ons ons niet begeven op dat zondig gebied van dorre letterknechterij, die elk vermoedelijk puntjen en titteltjen van den Jehova-naam zoekt uittevorschen, maar middelerwijl Jehovah zelven uit den bijbel en uit de harten zoude willen bannen. Hun titteltjes en jota's zullen in de eeuwigheid blijken niets dan ledig schuim en opgeblazen ijdelheid geweest te zijn, terwijl zij het zullen moeten aanzien, dat van Gods eigen woord geen tittel of jota is ter

aarde gevallen. Die valsche geleerdheid wil leeren en spreken over den naam en het woord Jehova; terwijl zij eerst moesten leeren buigen voor dien Jehova en eerbiedig luisteren naar Zijn spreken.

Het hebreeuwsche stamwoord van dien naam beteekent: zijn (hajah) en is verwant met leven (chaja). Als het zijn, het wezen zich openbaart, dan is er het leven; en leven is niet anders dan de werkzaamheid van het zijn; en zoowel de aard als de grond van die werkzaamheid wordt uitgedrukt door den naam. Zoo is Jehovah het alleen, die is en leeft. d. i. die den grond van Zijn eigen bestaan en van alle zijn en leven in zich zelven heeft. Daarom kan ook van den Zoon in volle waarheid getuigd worden, dat Hij in den beginne was" (Joh. 1 : 1), en „dat in het zelve was het leven" (Joh. 1 : 4). Daarom kon Hij getuigen: eer Abraham werd, ben Ik (Joh. 8 : 58, naar de juiste vertaling); omdat Hij het mede zeggen kon, dat niemand Zijn leven van hem nam; want dat „de Vader hem gegeven had: het leven te hebben in zich zelven" (Joh. 5 : 26; 10 : 18). Met den Vader en den Heiligen Geest is Hij de Zijnde, de Levende, die van alle eeuwigheid is en tot in alle eeuwigheid zal zijn: de Zijnde en de Levende.

Dat nu het Zijn of Wezen op zich zelven, en dit als grond van alle leven, de hoofdbeteekenis en toongevende zin van den onuitputtelijken naam Jehovah is, toont des Heeren woord zelf aan, als Hij verklarende zegt: „Ik zal zijn (Ehjeh) heeft mij gezonden! Hier wordt het stamwoord zijn (hajah) zelf aangegeven. Reeds vroeger liet de Heere de majesteit van dien Jehova-naam eenigszins doorklinken voor het oor van den vader der geloovigen, als Hij zeide: Ik ben de Heere (Jehova) die u uitgeleid heb uit Ur der Chaldeën (Gen. 14 : 7). Maar het verbondsleven, de

verbondsbeloften, de verbondseisch werden toen niet aan dien naam der openbaringe Gods vastgeknoopt.

Dat blijkt uit den naam Gods El-Schaddai (Gen. 17 : 1), die later aan Abraham is geopenbaard. Jehova was toen niet de verbondsnaam. Dat geschiedde hier eerst aan Mozes, door wien, als middelaar, het verbond met Israel zoude opgericht worden. Daarom betwijfelen wij ook zeer, of die naam Gods wel vroeger in gewone naamverbindingen voorkwam en kennen wij hun, die dien naam toch Jahveh willen lezen, wetenschappelijk niet het recht toe, om den naam van Mozes' moeder Jochebed door den verbondsnaam Jehova te verklaren; hetgeen men alleen doet, of om aldus de dierbare waarheid des bijbels bewust te ondermijnen, of om het woord der toongevers gedachteloos natespreken; terwijl reeds Josua's naam dezulken iets anders had kunnen leeren (Num. 13 : 16).

Zelfs Israel kon dien eenigen Naam in zijn vollen, onmetelijk rijken zin en inhoud nog niet vatten. Dat blijkt wel uit hetgeen de Heere onmiddellijk na het uitspreken van Zijnen eigenlijken wezensnaam liet volgen. „Toen zeide God verder tot Mozes: aldus zult gij tot de kinderen Israels zeggen: de Heere, de God uwer vaderen, de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob heeft mij tot ulieden gezonden, dat is mijn naam eeuwiglijk, en dat is mijne gedachtenis van geslacht tot geslacht." — De Jehova-naam alleen, op zich zelven genomen, werd dus niet als de naam ter gedachtenis voor de volgende geslachten gesteld, maar die Jehova-naam verbonden met dien anderen van God (Elohiem).

En hier worden wij nog meer bevestigd in hetgeen wij vroeger (Dl. I. blz. 54) ontwikkelden, ter duidelijker onderscheiding van de Namen Gods in den bijbel. Als God op zich zelven beschouwd en gesteld

tegenover de Schepping, heet Hij HEERE = JEHOVA; als God, in algemeene betrekking tot die schepping, waarvan Hij de Werkmeester is, heet Hij GOD = ELOHIEM; en als God, die in eene bondsbetrekking staat tot het uitverkoren deel dier schepping, heet Hij HEERE GOD = JEHOVA ELOHIEM. Met dit onderscheiden gebruik der namen Gods zult gij veel gevorderd zijn tot recht verstand van menige schriftuurplaats en tot weerlegging van menige vijandige tegenspraak.

In den naam van den Bondsgod Israels moest Mozes dan optreden, als afgezant van den God Abrahams, Izaks en Jakobs tot het volk des Heeren gezonden, om, met de gezanten en vertegenwoordigers van dat volk zelf, den verdrukkenden koning den last Gods aantezeggen. Opdat hij dit met te meer vrijmoedigheid zou doen, wordt hem eerst nog het uitgesproken voornemen des Heeren bekend gemaakt (vs. 16—22). — In welken gevorderden weg des rechts hij had te wandelen (vs. 16, 17), wat ernstige boodschap bij den koning had te brengen (vs. 18), welken teleurstellenden uitslag op zijne zending hij zou vinden (vs. 19), met wat heilig doel die afwijzing geschieden (vs. 20), wat de eindelijke uitkomst van dit alles zijn zoude (vs 21, 22), wordt hem door den Heere vooraf bekend gemaakt.

Ook wanneer de Heere zich op buitengewone wijze en langs een buitengewonen weg openbaart, wil Hij in Zijne wijsheid evenwel, dat de vruchten dier openbaring langs den gewonen weg der menschlijke ontwikkeling en in den geordenden weg der gestelde middelen tot den mensch komen. Het wonder ook wordt in zijne ontwikkeling in de gangen der voorzienigheid Gods opgenomen en langs de draden van het natuurlijk weefsel voortgeleid. Uit Zijne eeuwige voorverordineering

vloeien de ordeningen Gods, en daarop rusten dan de wettige ordeningen der maatschappij, indien zij ten minste goed en proefhoudend zullen blijken. Zoo had de Heere in Zijne voorzienigheid gewis ook gezorgd, dat onder den drukkenden invloed der ellende bij Israel niet alle orde en regelmaat des volks zoude ophouden. Daartoe was reeds de twaalfdeelige onderscheiding des volks in stammen gegeven. Maar ook schijnen dezen wederom hunne hoofden, gelijk de enkele geslachten en gezinnen hunne oudsten, voortdurend gehad te hebben.

Dat mogen wij hieruit opmaken, dat de Heere tot Mozes bij de opdracht van Zijn uitgesproken voornemen, gewaagt van oudsten, met wie hij had te rade te gaan. „Ga heen en verzamel de oudsten van Israel en zeg tot hen: de Heere, de God uwer vaderen is mij verschenen, de God van Abraham, Izak en Jakob, zeggende: Ik heb ulieden getrouwelijk bezocht (gedenkende gedacht) en hetgeen ulieden in Egypte is aangedaan." Gewis waren deze oudsten mannen van aanzien en onderscheiding onder het volk, die niet door eenige openbare opdracht van wege de overheid des lands, maar door zekeren persoonlijken invloed, door hooggeklommen leeftijd en betrekking van bloedverwantschap eene zekere eereplaats onder Israel bezetten.

Tot het beslechten van onderlinge geschillen en het bijleggen van familietwisten werd waarschijnlijk hun hulp ingeroepen, zonder dat zij nog daarom openbare rechtspraak hadden of oefenden. Uit dergelijke oudsten zal Mozes wellicht later de mannen gekozen hebben die, op Jetro's raad, tot rechters werden aangesteld. (Num. 11 : 16; Deut. 21 : 2; 22 : 15). Steeds treden zij als vertegenwoordigers, nooit als de hoofden des volks op. (Ex. 4 : 29; 12 : 21; 17 : 5, 6; 18 : 12; 19 : 7; enz.) Alleen in tijden van regeringloosheid werden hun voor een wijle de teugels in

handen gegeven of wel door hen zelven in handen genomen. (Richt. 2 : 7).

Maar de aanwezigheid van dergelijke oudsten wees toch op zekere geordende samenbinding van Israels aangelegenheden en onderlinge belangen, die ook door Mozes vroeger, bij zijne eerste eigenmachtige pogingen om Israel te verlossen, niet hadden mogen voorbijgezien zijn. Dat doet de Heere hem gevoelen door hem te gebieden, zich vóór alles met de oudsten des volks in aanraking te stellen en hun de opdracht mededeelen. Dat Mozes hun moest spreken van „den God uwer vaderen" en niet „onzer vaderen" zal wel hebben moeten strekken, om ook hunne groote beteekenis voor het volk in het licht te stellen.

En als hij ten laatste zegt, dat de God hunner vaderen hem, Mozes, is verschenen, wordt tevens de band aangewezen, die de natuurlijke hoofden des volks en den door God gestelden leider te samen moest verbinden. Wat dat getrouwelijk bezoeken of krachtdadig gedenken Gods mag beteekenen is reeds vroeger uiteengezet. (Dl. I : 292, 293, 646). 't Is het nabijbrengen van de vervulling der belofte, het waar maken van het woord Gods. Hier wordt het voortdurend of, zooals het wordt teruggegeven, getrouwelijk gedenken Gods, naar deszelfs onafgebroken en zekeren samenhang, in het oorspronkelijke aangeduid door de verdubbeling van het wortelwoord „gedenken". Dergelijke verdubbeling van het woord in 't hebreeuwsch wijst op eene versterking en grooter gewisheid van het begrip heen, en komt als zoodanig bovenal uit in zegeningen en bedreigingen. (Gen. 2 : 17, enz.)

Als bewijs der onveranderlijke trouw Gods, die door Zijn „getrouwelijk gedenken" van Israel hier wordt uitgedrukt, maar ook reeds door Jozefs belofte (Gen. 50 : 25) aan het volk was toegezegd, moet nu de

innerlijke gedachte Gods, die reeds aan Mozes was geopenbaard, ook voor de ooren der oudsten worden uitgesproken. Mozes had het woord des Heeren tot hen te brengen: „Daarom heb ik gezegd: Ik zal ulieden uit de verdrukking van Egypte opvoeren tot het land der Kenaänieten en der Hethieten en der Amorieten en der Feresieten en der Hevieten en der Jebusieten, tot het land vloeiende van melk en honing." Zie, Mozes had feitelijk nooit in de verdrukking gedeeld; was daaraan ook reeds vroeger ontkomen; door zijne samenkomst met de oudsten toonde hij evenwel, tot dat verdrukte volk mede te behooren; en van wege dit alles kon hij even waar als nauwkeurig tot deze oudsten, die het volk vertegenwoordigden, zeggen: de Heer zal „ulieden" opvoeren, zich zelven daarbij tevens insluitende.

Indien wij in den geordenden weg wandelen zullen wij de noodige bemoediging en geloofsversterking vinden in den weg der middelen en, aldus versterkt, ook kracht en moed hebben, om den moeilijksten last te volbrengen. Dat zoude Mozes ondervinden. De Heere verzekerde hem dingen van de oudsten, die hij, aan het verleden denkende, gewis niet had durven hopen, „en zij zullen uwe stem hooren." Zij, die vroeger hem als vriendelijk raadgever smadelijk verworpen hadden, zij zouden nu naar hem luisteren.

Zoo zal het steeds gaan, wanneer men op het woord Gods en niet naar eigen ingeving iets wil of de menschen voor zich zoekt te winnen. Dan ook zal men door eendrachtig samenwerken en door veler samenstemming indrukwekkender voor de machten en overheden kunnen optreden, dan wanneer men alleen staat en alleen, hoe groote geest men ook zij, den strijd aanbindt. Door geheel alleen alles te willen doen heeft menigeen, die veel had kunnen tot stand brengen,

niets verricht, — dan zichzelven veel verdriet en den zijnen de nederlaag te berokkenen.

Dat weet de Heere en daarom draagt Hij aan Mozes en de oudsten te samen de ernstige boodschap op (vs. 18), die zij den Koning hebben te brengen. Zooveel mogelijk moet er zijn een gesamenlijk optreden des volks of der gemeente, niet een op zich zelve staande poging van een enkel persoon. „En gij zult gaan, gij èn de oudsten van Israel tot den Koning van Egypte en gijlieden zult tot hem zeggen: de Heere, de God der Hebreën is ons ontmoet; zoo laat ons nu toch gaan den weg van drie dagen in de woestijn, opdat wij den Heere onzen God offeren". Wie hun hooge Lastgever is, op welke bijzondere wijze die last tot hen was gekomen, en welken eisch die last inhoudt hadden zij den Koning medetedeelen.

„Den God der Hebreën," zoo hebben zij tegenover Egyptes Koning Jehova te noemen, niet den God der Israelieten; omdat deze laatste volksnaam wellicht meer een bondsnaam in betrekking tot God was, terwijl zij tegenover de andere volkeren Hebreën waren. Die God was hun op buitengewone, niet te voorziene wijze tegemoet gekomen. Dit is de beteekenis van dit „ontmoeten", dat dikwijls als een toevallig tegenkomen wordt opgevat, maar steeds van een onvermoed en onverwacht vinden, dat van den mensch zelven niet uitgaat, wordt gebruikt, en daardoor elk begrip van toeval, dat de bijbel in den heidenschen zin van het woord niet kent, ten sterkste buiten sluit. Wanneer God ons vindt of ons doet vinden, zonder dat wij de middellijke oorzaken daarvan zelven hebben uitgedacht of gevonden, dan is er sprake van dat ontmoeten, dat geheel eene bijzondere beschikking is van de Voorzienigheid Gods.

Met dat bijzondere der ontmoeting is dan ook in

overeenstemming wat de boodschap des Heeren als eisch der gehoorzaamheid aan den koning moet brengen. Het gold allereerst de onderwerping van Egyptes koning, van den tijdelijken heerscher en onderdrukker Israels, aan den eigenlijken eeuwigen Koning, den eenigen Souverein van zijn volk. Pharao had Jehova als zijn meerdere te erkennen en te gehoorzamen. 't Was met die boodschap aan Pharao niet allereerst om de verlossing van den druk des volks, maar om de erkening van Gods gezach en majesteit, als geldende ook tegenover Pharao, te doen. Uit erkenning van het gezach van God als Israels Souverein, moest noodzakelijk de behandeling van Israel als een vrij volk voortvloeien. Niet in eens maar langzamerhand moest de koning daartoe opgeleid worden.

Daartoe kwam de eisch om Israel als een vrij volk te beschouwen en te behandelen, ook in dien gematigden vorm van Israel een weg van drie dagen te laten trekken; maar dan toch „in de woestijn", buiten de grenzen des lands. Door die daad der vergunning zou de onafhankelijkheid van het volk in verhouding tot Egypte en deszelfs koning openlijk erkend moeten worden. In de vergunning om den Heere hunnen God te offeren, lag dan nog die andere erkenning, dat God alleen de Souverein was, wien het nu onderdrukte volk toebehoorde, had te dienen en hulde te bieden. Tot Pharao kwam de eisch, om voortaan Israel te beschouwen als een vrij volk van een Souvereinen Koning, namelijk: van God. Door deze eenvoudige en natuurlijke beschouwing vervallen alle moeilijkheden, die men tegen de oprechtheid en den waarheidszin van dezen eisch Gods, van de zijde der twijfeling en des ongeloofs, heeft ingebracht.

Maar, zie, het volk des Heeren als een eigen, vrij en zelfstandig volk te beschouwen en te bejegenen;

en dit te doen enkel omdat God deszelfs Souvereine Koning is, dat wil er bij de wereld, bij den staat en de machten der wereld niet in. Dat weet de Heere, die daarom ook Mozes van den teleurstellenden uitslag (vs. 19), die zijn deel zal worden, vooraf kennis geeft. „Doch ik weet, dat de koning van Egypte ulieden niet zal laten gaan, ook niet door eene sterke hand." Men kon meenen, dat hierin eenige tegenspraak of ten minste moeilijk te verklaren zin ligt, in vergelijking met het volgende vers, waarin de eindelijke uitkomst wordt gemeld, en dat aldus luidt: „Want ik zal mijne hand uitstrekken en Egypte slaan met al mijne wonderen, die ik in het midden van dezelve doen zal; daarna zal hij ulieden laten vertrekken."

Immers eerst wordt verzekerd, dat Pharao het volk niet zou laten gaan, zelfs niet door een sterke hand gedwongen; en daarna wordt betuigd, dat hij na de uitstrekking van die sterke hand, het volk wel zou laten vertrekken. Schijnt dit niet klaarblijkelijk met elkander in strijd? Zie dan hier, wat eene, al is 't in schijnbare kleinigheden, onnauwkeurige vertaling schade kan doen aan het recht verstand van de fijne zinwending, juiste onderscheiding en diepen zin van het oorspronkelijke. Bewonderenswaardig juist en leerrijk spreekt de bijbel ook hier in het oorspronkelijke taaleigen, en steeds heeft men verzuimd dit optemerken. Ge moet weten, dat de Heere aan Mozes zegt, dat Pharao aan het volk nooit zal toestaan of vergunnen (jittén) om zelf te gaan, dat is, natuurlijk op verzoek of voorstel van Mozes; maar wel zou hij het volk laten vertrekken (schillach, in piél), dat is schijnbaar op eigen gezach en door eigen aandrift wegzenden, gelijk er in 't oorspronkelijke staat.

Als eigene vrije machtsdaad, dit is de bedoeling

van Gods woord, zoodat zijn gezach schijnbaar geen schade leed, zoo dat hij de Souvereiniteit Gods, als een meerdere dan de Zijne, niet zoude schijnen te erkennen, zal hij het heengaan Israels gelasten; terwijl geen macht ter wereld het trotsch en stug gemoed tot een gewillig buigen voor, en bewust zich onderwerpen aan den eisch van den hoogen God zou kunnen brengen. Liever wil hij den uiterlijken schijn van geweld in de oefening van eigen gezach, dan dien van gehoorzaamheid in de erkenning van Gods gezach. Ziedaar in den grond de reden, waarom men menigmalen het volk des Heeren liever ruw en woest een weldaad schijnbaar als uit eigen beweging zal toewerpen, dan door zachte overreding of schijn van dreiging zich iets zoodanigs te laten afdwingen. Men wil liever gunsten verleenen, dan rechten erkennen; omdat aldus eigen trots gespaard blijft.

Als de schijn van eigen ongekrenkt gezach; — en dat noemt men dan zijne eer en waardigheid ophouden, — maar behouden blijft, door het gezach God niet te huldigen. Liever het volk Israels of uwen vromen knecht of uwen godvruchtigen ondergeschikte wegjagen, dan op zijn verzoek of op Gods bevel hem te laten gaan. Wegjagen of laten gaan; tusschen deze twee had Pharao te kiezen. Indien hij het laatste koos, boog hij openlijk en ootmoedig voor Gods hoogere macht, met erkenning van eigen minderheid; indien het eerste, dan gaf hij in de oogen zijns volks schijnbaar niet toe en bleef hij zich, ofschoon voor de overmacht in 't geheim bukkende, in den openlijken vorm evenwel tegen de hoogste Majesteit verzetten.

Dikwerf is er in het geen gewilligheid schijnt een groote mate van eigenwilligheid en hoogmoed verborgen; ook bij u, die bij een gedwongen toegeven, even-

wel uw vermeend goed recht tegenover anderen, zij 't dan ook maar in den vorm, zoekt te handhaven. Door uwe voorkomendheid zoekt gij menigmalen uwen tegenstander voor te komen; door uw vrijwillig aanbod, zijn rechtmatig verzoek aftesnijden; door uw vriendelijk toegeven uittewerken, dat gij niet behoeft gedwongen tot hetgeen gij evenwel zoudt moeten toestaan. Liever de schijn van uit eigen aandrift te doen, dan door vreemden dwang het te moeten! Zoo spreekt het trotsch gemoed maar al te vaak. — Zoo ziet gij dan ook weder uit dit voorbeeld, hoe juist en nauwkeurig de bijbel zich steeds uitdrukt en hoe het schijnbaar gemis aan samenhang en de oogenschijnlijke tegenspraak in de schrift niet aan den bijbel, maar aan ons onverstand moeten geweten worden. Als wij maar wat meer aan ons eigen juist inzicht leerden twijfelen, zouden wij uit den bijbel veel goeds nog kunnen leeren, en bovenal, van aan diens beter recht nooit te twijfelen.

Niet dan door overmacht der sterke hand Gods gedwongen zoude Egyptes koning voor God bukken; ofschoon hij ook daarbij nog den schijn van eigen waardigheid en gezach zoude zoeken te redden, door Israel wegtejagen. Maar zoo zoude het kunnen geschieden, dat Israel arm en verlaten, van alles verstoken en beroofd, Egypte zoude moeten verlaten. Daartegen moest gewaakt. Indien ook al de Koning den schijn aannam van het volk om wille van het staatsbelang uit zijn rijk te bannen; het volk zelf moest beter weten en ook die juistere wetenschap door daden aan den dag leggen. Daarom belooft de Heere aan Mozes: „En Ik zal dit volk genade geven in de oogen der Egyptenaren; en het zal geschieden, wanneer gijlieden uitgaan zult, zult gij niet ledig uitgaan." Neen het was geen slavenhorde, die men maar ontsloeg en

wegjaagde. Israel was een vrij en zelfstandig volk. Zoo was het in Egypte gekomen en zoo moest het daar weer uittrekken, en dit in alles, ook in zijne houding toonen.

In overeenstemming daarmede komt het bevel Gods, dat Israel niet maar vragen maar eischen moet, zooals onze statenvertalers keurig en juist het woord hebben weergegeven. Ja zelfs zoo groot zoude het ontzach des volks bij de Egyptenaren zijn, dat men hen als een vrijen en zeeghaften stam, niet maar als uitgeworpenen zoude bejegenen; ja, het zoude voldoen indien zelfs geen man, indien maar eene vrouw, straks een kind het noodige eischte of vraagde. Het was als een strijd tusschen twee grootmachtige Souvereinen, die elkander, ten aanschouwe van het volk en ten wille van dat volk, de oppermacht betwisten.

Pharao wil dit toonen in het smadelijk verjagen van het volk Israels; de Heere zal Zijne eere handhaven door zijn volk met eere te laten uittrekken. „Maar elke vrouw zal van hare naburin en van de waardin haars huizes eischen zilveren vaten en gouden vaten en kleederen." Als overwinnaars uit den kamp getreden, zullen zij ook naar oorlogsrecht den buit medenemen, zonder roof of plundering, maar als rechtmatig toekomende oorlogsbuit en overwinningsschatting medegedragen. Zoo zal de Heere zijn volk laten gaan en het als met slaande trom en vliegende vaandelen, als op een zegekar, uit Egypte laten trekken.

Aldus bleek ons ook uit Mozes' roeping, hoe het volk des Heeren naar eigenlijke bestemming moet zijn, namelijk: vrij, wat het in den tijd meestal in werkelijkheid is; gebonden; wat daarvan het heilig doel is: de eere Gods; en wat de eindelijke uitkomst van dit alles zal wezen: de eervolle bevrijding des volks.

Ja, zoo moest het volk dan uittrekken, gelijk het gekomen was, gelijk de Heer Zijn volk wil beschouwd hebben, een vrij en onafhankelijk volk, van niemand dan van den Heere alleen afhankelijk gemaakt. Geene dienstknechten der menschen, of der wereld, of der zonde, of des vleesches mogen de kinderen Gods zijn.

Tot vrijheid zijn zij geroepen en dat zij dan ook staan in de vrijheid waartoe zij geroepen zijn. Vrijheid van de wereld door afhankelijkheid van God, is naar het getuigenis van Gods woord de oorspronkelijke bestemming des menschen, die naar Gods beeld geschapen is. Ook de Heere Jezus is gekomen om de Zijnen vrij te maken. De waarheid zal hen vrij maken. Van die vrijmaking was reeds het Jubeljaar met zijne ordeningen als het profetisch voorspel. In vrijheid zullen zij eenmaal uitgaan, want vrijheid is de bestemming van het kind Gods, dat tot vrijheid is geroepen.

En hoe weinig beantwoordt meestal daaraan de werkelijkheid van het leven aan deze zijde van het graf? Door de zonde en om wille der zonde heeft de mensch de vrijheid verbeurd. In stee van vrijheid ontmoet het kind Gods overal banden en verdrukking; ter nauwernood laat men den geloovige adem halen. Het wordt hem menigmaal zoo eng, zelfs in de kerk, als in een kerker, als in een graf. Ach, maar al te dikwerf zoekt de Christen zelf de banden van de slavernij der zonde, der wereld, des vleesches, des hoogmoeds en der roemzucht op; of ook wel zoekt hij de hem aangelegde, zoo noodige banden vóór den tijd, in eigen kracht te verbreken.

Maar toch ook buitendien is er voor Israel een Egypte, waar de Heere zelf zijn volk heeft binnengeleid, en na dat Egypte — de woestijn. Toch is er voor Jezus, den Koning Israels, een kribbe, zijn er banden, is er een

graf. Hoe is dan de werkelijkheid meestal in strijd met de bestemming? O, zegt: wat mag het heilig doel daarvan zijn? Israels geschiedenis, door Gods eigen woord bestraald en verklaard, zegge het ons.

Opdat Gods heilig recht, eeuwige trouw, ondoorgrondelijke wijsheid, onweerstaanbare macht op het schoonst mogen uitkomen, als Hij Zijn volk zal uitleiden. 't Moet alles wezen tot verheerlijking van Gods genade. Daartoe ook de openbaring van des volks kleinheid en machteloosheid in den druk en volstrekte onmacht om dien druk van zich aftewerpen; totdat de Heere zelf met uitgestrekten arm en in hooge eere het uitleidt uit Egypte en, dáár zelfs rijk gemaakt, het inleidt in Kanaan.

Want dat zal gewis de eindelijke uitkomst wezen. Gods volk in eere uitgeleid, uit zwaren druk gered, uit de groote verdrukking gekomen, om straks God te dienen in Zijnen tempel dag en nacht. En het Lam, dat in het midden van den troon is, zal hen weiden en zal hun, beter dan Mozes weleer vóór Israel, een leidsman zijn tot fonteinen der levende wateren. (Openb. 7 : 14—17.)

Daar zingen zij dan van hulp en heil hun aangebracht. Maar ook in Egypte mag de strijdende kerk, ziende op de toekomstige heerlijkheid, mogen de kinderen Gods ook onder den druk nog wel zingen van kruis en kroon, bovenal des Lams.

Ps. 89 : 1, 8.

IV.

DE AARZELENDE MOZES DOOR GOD TOT AANVAARDING ZIJNER ROEPING GEBRACHT.

Exodus IV : 1—31.

INHOUD: De gang der heilswaarheid naar Ps. 19; verband tusschen het inzicht der heiligheid der wet en dat van onze eigene zonde; niet kunnen en niet willen; het eerste door God overwonnen, het laatste vergeven. — Het onderwerp en deszelfs indeeling; Mozes van eigen zonde overtuigd (vs. 1—9), van Gods Almacht verzekerd (vs. 10—18), door Gods toornen verschrikt (vs. 19—26), door Gods uitkomsten verrast (vs. 27-31).

Mozes, achter het ongeloof van anderen wegschuilend, door God van eigen zonde overtuigd (vs. 1—9). De arglistigheid des harten als uiting (vs. 1—5), het inwonend bederf als oorzaak (vs. 6—8), de doemwaardigheid der ziel als gevolg der zonde (vs. 9). Hierin ligt de verklaring van het drietal teekenen: Slang, melaatschheid en bloed. Mozes lijden en teleurstelling straf zijner overijling; waarom de mensch meestal liever uit eigen beweging handelt dan op last of aansporing van anderen. Mozes' kleinmoedige aarzeling; wat hij eigenlijk begeert. Fout in de opvatting der wetenschap; niet door het juiste inzicht tot het geloof, maar door het geloof tot het juiste inzicht der waarheid. In God alleen is de waarborg der waarheid; behoefte aan zekerheid bij den mensch; verzekering des geloofs; het geloof als genadegave Gods; niet slechts de weg, maar ook de bron der waarheid dient gekend. De bedoeling van het teeken en het wonder ter bevestiging van den goddelijken oorsprong der waarheid en het goddelijk gezach der tolken Gods. Niet het teeken te willen is zoo kwaad, maar het te willen

omdat men anderen wantrouwt. De staf van Mozes; de weggeworpen staf een dreigend gevaar geworden; in een slang veranderd; op 's Heeren bevel weer opgegrepen; de roeping, die wij loslieten, laat ons nog niet los; bij den staart opgegrepen; aposiopèsis of verzwijging; beschaming voor Mozes; de slang een juist beeld der arglistigheid. — Het inwonend bederf des menschen voorgesteld onder het beeld der melaatschheid; wat Mozes' hand moest doen: den staf wegwerpen, de slang opgrijpen, in eigen boezem gebracht worden. De reiniging der melaatschen door den Heere Jezus; de gezondmaking der hand door God na het inbrengen derzelve in des menschen boezem. — Eigen schuld ontdekt; erfsmet en erfschuld; rood de kleur der zonde en des bloeds; bloed = bloedschuld. Leeringen.

Mozes, op eigen onmacht zich beroepende, van de Almacht Gods verzekerd (vs. 10—18). — Gods schepping predikt haar (vs. 8—12), uw naaste omgeving verkondigt ze (v. 13—16), Gods wondermacht bevestigt ze (vs. 17, 18). De jammerlijke uitvlucht der onmacht aan het licht gebracht, de onwil daarin geopenbaard, de overgebogen wil gehoorzaam gemaakt. Niet de macht der omstandigheden buiten ons maar het ongeloof in ons maakt ons onbekwaam tot het goede; wat de menigte het meest boeit; de hulpmiddelen der uiterlijke welsprekendheid, hoewel niet geheel verwerpelijk, evenwel niet te hoog te stellen. Gods beroep op Zijn almacht, in de schepping geopenbaard; een goede wenk, een moedgevende opwekking, ook voor herders en leeraren. Wat ons meestal ontbreekt? Gehoorzaamheid. Onmacht of onwil? Geen bescheiden terughouding of beschaafde weigering verontschuldigt onze ongehoorzaamheid; wat onverschilligheid en onwilligheid is doet zich menigmalen voor als nederigheid en ootmoed. — Belemmering in het spreken, gemis aan de noodige vrijmoedigheid; de taak op een ander schuiven is wel gemakkelijk, maar niet billijk; Aäron door Mozes voorgesteld; in plaats van de vraag komt het gebod des Heeren. Gods wondermacht eene oorzaak der bemoediging voor Mozes, de weg gemakkelijk gemaakt; Jethro's verlof; de gelijkenis der verontschuldigingen op Mozes en op ons toepasselijk. Hoe de Heere de karakterzonden in de Zijnen bestrijdt.

Mozes, op den weg vertragende, door Gods toornen verschrikt (vs. 19—26): de vriendelijke waarschuwing (vs. 19—20), de ernstige herinnering (vs. 21—23), de schrikwekkende

dreiging (vs. 24—26). De bezwaren die wij vreezen dikwerf door den Heere reeds lang te voren uit den weg geruimd; Mozes met vrouw en kroost op reis naar Egypte; de «staf Gods." — Wat de herinnering van Godswege ons leert aangaande onze roeping: den geheelen omvang (vs. 21a), de mogelijke teleurstelling (vs. 21b), de strafeischende gerechtigheid Gods (vs. 22, 23). Wat het «verstokken" beteekent. De schrikwekkende dreiging voor Pharao of voor Mozes? Zippora, het steenen mes; de bloed-bruidegom; de juiste voorstelling der zaak. Zippora als vrouw; meer dan eens scheef beoordeeld. De beteekenis der vrouw in Israels geschiedenis; de Christelijke vrouw.

Mozes, God gehoorzamende, door Gods uitkomsten verrast (vs. 27—31): de broederlijke begroeting (vs. 27) de onverwachte volgzaamheid Aärons (vs. 28— 30) het bechamend geloof des volks (vs. 31). Als het tijd is van Gods zegeningen te genieten moet men dien tijd niet doorbrengen met angstig te vorschen en te zoeken naar den oorsprong dier zegeningen. — Het broederpaar hereenigd; de steen weggewenteld; ons wantrouwen in menschen meest geboren uit ons wantrouwen in God. De hoofden gebogen; aanbiddinge Gods het einde. — Een woord van opmerking, toepassing en besturing, aangaande den zondigen toestand van ons hart; den weg om daarvan overtuigd te worden en de wijze der bemoediging eener toegebrachte ziel. De weg dien de Heere met den zondaar houdt. Besluit.

Psalm 19 : 6.

Wat geleidelijke, door God geschonken, maar als uit de eigen levenservaring opgegrepen voorstelling van den gang der waarheid biedt ons deze psalm. Eerst is er de natuurlijke godskennis, vernomen uit de ordeningen en gewrochten van Gods almachtige en scheppende hand (Ps. 19 : 1—7). Daarna leidt de bovennatuurlijke openbaring Gods tot dien hoogeren trap der volmaaktheid (vs. 8, 9), tot wier betrachting de vreeze Gods het leidend beginsel is (vs. 10); maar waardoor dan ook al de dierbaar-

heid van het woord voor het heilzoekend hart eerst recht wordt erkend (vs. 11).

Dan zinkt de hooge moed des menschen ineen (vs. 12). Want het komt er op aan, niet slechts het geklank te kennen, maar ook deszelfs heiligen inhoud te volbrengen. Indien gij deze dingen weet, zalig zijt gij, zoo gij dezelve doet. Dan huivert de ziel verschrikt terug met den angstkreet op de lippen: Heere! wie is tot deze dingen bekwaam? Eerst bij het rechte inzicht in de volmaaktheid van het woord Gods, wordt de ontroerende vreeze in ons machtig en levendig, dat wij, het nu kennende, het niet zullen kunnen. Het inzicht der dierbaarheid en volmaaktheid der wet Gods roept in ons zelven het gevoel en besef van eigen volstrekte onmacht op. Ook in dien zin is des apostels woord zoo waar: door de wet is de kennis der zonde.

Want niet te kunnen is even duidelijk gevolg der zonde, als niet te willen de juiste uiting er van is. De macht der zonde nu in al haren omvang kan slechts door Gods almacht in ons overwonnen, verbroken en vernietigd worden. Niet door het hooren alleen van Gods woord en wet wordt ge nog geschikt of genegen voor de volbrenging van dat woord. 't Is Gods genade, die in u en het willen en het volbrengen moet werken; want van nature zijn wij afkeerig en traag, onwillig om ons aan het woord te onderwerpen. Wij zullen zoeken de tot ons gebrachte roeping óf te overtreden, gelijk het eerste menschenpaar; óf voorzichtig weigeren die te aanvaarden, gelijk een Mozes.

Maar daarin blijkt de onwederstandelijke macht der genaderijke ontferming Gods, dat Hij zoowel de eerste weet te vergeven, als het laatste te overwinnen. Hoe Hij dit tweede kan en doet, leert ons het vierde hoofdstuk van Exodus, welks inhoud ge aldus kunt

aangeven: de aarzelende Mozes door God tot aanvaarding zijner roeping gebracht. Mozes zelf verontschuldigt zich met de algemeene boosheid van het menschelijk hart en het daaruit voortvloeiend ongeloof van anderen, maar wordt door God van eigen zonde overtuigd (vs. 1-9); hij beroept zich op eigen onmacht, maar wordt van Gods Almacht verzekerd (vs. 10—18); vertraagt op den weg, maar wordt door Gods toornen verschrikt (vs.19-26); gehoorzaamt ten laatste en wordt door Gods uitkomsten verrast (vs. 27—31). Zoo treedt Mozes hier op als het beeld van den man, die van eigen zonde overtuigd, van Gods almacht verzekerd, door Gods toornen verschrikt, door de uitkomsten wordt verrast.

Zal de mensch ooit „de overleggingen kunnen ter nederwerpen en alle hoogte, die zich verheft tegen de kennis van God, en alle gedachten gevangen leiden tot de gehoorzaamheid en gereed hebben, hetgeen dient om te wreken alle ongehoorzaamheid" (2 Cor. 10 : 5, 6), dan moet de Heere zelf eerst die overleggingen van het zoozeer boos hart in al heur ongerechtigheid en arlistigheid ten toon gesteld en ter neder geworpen hebben. En dat doet de Heere door Mozes, die eigen onwil met een voorgewende vrees voor het ongeloof van Israel tracht te verontschuldigen, te overtuigen van eigen inwonende zonde. Bij Mozes, van eigen zonde door God overtuigd (vs. 1—9), wordt eerst de arlistigheid des harten als uiting der zonde (vs. 1—5) in het licht gesteld; daarna wordt hij bij het inwonende bederf als oorzaak (vs. 6—8). en ten laatste bij de doemwaardigheid der ziel als gevolg der zonde (vs. 9) bepaald. Daartoe moeten dan dat drietal beelden en teekenen: slang, melaatschheid en bloed dienen. Het verhaal zelf moge ons dit duidelijk maken.

Eene gewichtige roeping was onder de heilige teekenen eener goddelijke majesteit van Gods wege tot Mozes gekomen, en eene moeilijke taak was hem daarbij op de schouderen gelegd. Hij zoude de redder van het volk Gods worden. Vroeger reeds meende hij daartoe in eigen aandrift des harten de opwekking te gevoelen; maar bij de eerste poging, om door eene stoutmoedige daad de geestdrift en het vrijheidsgevoel bij zijne stamverwanten te doen opvlammen, was hij jammerlijk teleurgesteld. Zijn hart had er gewisselijk veel onder geleden; maar zijne neerlaag was de gewone straf geweest, die er volgt op het staan en streven in eigen kracht. Lijden en teleurstelling is steeds, ook voor u, de vrucht dier ongezonde overijling en der driftige voorbarigheid, die buiten God omgaat.

Nu had God zelf hem tot die hooge taak der verlossing Israels opgeroepen en had hem daartoe geboden naar Egypte te gaan. Maar 't is meestal bij den mensch alsof hij 't een of ander liever uit eigen aandrift opvat, dan dat hij dit doet op aandringen, op last of aansporing van anderen, zelfs van God. Want bij het welslagen smaakt de eerzucht dan het meest genot, als niet alleen uitvoering, maar ook het ontwerp zelf, en de eerste gedachte daaraan ons eigen werk zijn. Was het iets dergelijks, dat Mozes, die veertig jaren geleden zoo vermetel optrad, nu kleinmoedig terugtrad en aarzelend de roeping schier afwees? „Toen antwoordde Mozes en zeide: maar zie, zij zullen mij niet gelooven, noch mijne stem hooren; want zij zullen zeggen: de Heere is u niet verschenen."

Wat bedoelt Mozes met deze woorden? Wil hij zich aan de opdracht reeds voor goed onttrekken, en zoekt hij het gemis aan moed bij zich zelven te dekken met vrees voor het ongeloof bij anderen? Dat nog wel niet geheel; maar toch wenscht hij tot waarborg des wel-

slagens en als een noodzakelijk vereischte voor de mogelijkheid eener goede uitkomst van zijne zending, een of andere bijzondere gave of macht der teekenen, waardoor hij Israel onwederlegbaar van de waarheid zijner zending kon overtuigen. Want gewis, hoe heerlijk en in en uit zichzelve blijkbaar als het licht aan den hemel de waarheid ook moge wezen; indien de mensch, die van nature tot leugen geneigd en van de waarheid afkeerig is, haar als waarheid zal kunnen aannemen, dan moet hij daartoe ontvankelijk gemaakt of door eenige uitwendige aantrekkingskracht daarheen geleid zijn.

Om de waarheid als waarheid Gods te doen erkennen, moogt ge bij den natuurlijken mensch niet op haar innerlijke kracht en klaarheid alleen vertrouwen. Dat is de groote fout van de mannen der zoogenaamde wetenschap, en is in strijd met de gegevens der geschiedenis en der ervaring van ons eigen leven. Niet door de macht der waarheid komt de mensch tot het geloof aan God; maar, omgekeerd, door het geloof aan God komt de mensch tot de erkenning der waarheid. Is er een God, dan is er ook eene zedelijke orde der dingen, dan ook eene hoogere waarheid. Een naam Gods dus zonder den waarborg, dat die naam ook door God zelven is uitgesproken en medegedeeld, zoude Israel waarschijnlijk niet bevredigen.

Daarvoor vreest Mozes eenigszins en dit met recht. De mensch gevoelt allereerst behoefte aan zekerheid, aan gewisheid, dat hetgeen zich bij hem als waarheid aanmeldt, dan ook in oorsprong en geloofsbrief zijn karakter als zoodanig kunne vertoonen. Immers heeft het geloovig hart er niet genoeg aan te weten dat het gelooft in God, het moet weten dat het uit God en door God dat geloof heeft ontvangen. Niet een opgegrepen of aangenomen of maar toegeëigend geloof bevredigt de ziel, maar een geloof dat eene geschonkene gena-

degave Gods is. Op twee dingen komt het, bij de waarheid zoowel als bij het geloof aan de belofte vooral aan: op de zuivere bron waaruit en den rechten weg waarlangs zij tot ons zijn gekomen. Immers niet slechts de weg waarlangs zij tot ons kwamen, maar ook de bron waaruit zij werden geput, dient gekend.

Aan die rechtmatige behoefte des menschen, om waarborg voor het gezach der waarheid te vinden in haar onmiddellijk verband tot haar onmiddellijken uitgang uit God, komt de Heere zelf hem telkens tegemoet. Immers gaf Hij het Zijnen gezanten en apostelen door wonderen en teekenen, voorspellingen en profetiën de waarheid hunner goddelijke zending voor het volk te bevestigen. Ja ook de Heere zelf beriep zich tegenover de Joden op zijne machtsdaden en wonderen, om hen tot geloof in zijn persoon op te leiden (Joh. 5). Een Nicodemus mede was juist door die teekenen van de voortreffelijkheid des Heeren overtuigd geworden (Joh. 3). De wonderen zelve moge teekenen zijn van Gods almacht; het verrichten dier wonderen was het bewijs voor de betrouwbaarheid Zijner tolken en gezanten.

Indien Mozes iets dergelijks nu bedoeld heeft, kunt gij hem van geen onrecht beschuldigen; maar wel daarvan, dat hij zelf, zonder genoegzame ondervinding, hem geheel onbekenden van wantrouwen en ongeloof ging beschuldigen. Was dit de naast voor de hand liggende oorzaak zijner aarzeling? Wellicht meende hij zelf dit; gelijk de mensch meestal, vooral wanneer het op zelfveroordeeling aankomt, de reden ver weg bij anderen zoekt, in stee van in hetgeen wat voor de hand ligt, in zich zelven. Doelt daarop mogelijk de verrassende vraag des Heeren, die zoo plotseling komt, en het korte antwoord der verbazing daarop gegeven? „En de Heere zeide tot hem: wat is er in uwe hand? En hij zeide: een staf."

't Was gewis de staf, dien hij als herder gewoon was met zich mede te dragen, en die, als beeld der leiding van dikwijls onwillige schapen, hier uitnemend dienst kon doen. Ook elders, ook later is de herdersstaf het zinnebeeld der leiding en heerschappij, zooal niet het eerste beginsel van den vorstelijken scepter. Nu evenwel moest er een ander gebruik van gemaakt worden, volkomen beantwoordende aan de innerlijke voornemens van Mozes, om de leiding van het volk Israel van zich te stooten. „De Heere zeide tot hem: werp hem ter aarde." Onmiddellijk gehoorzaamt Mozes. Ook voor hem scheen gelijk voor zoo menigeen, het laten gemakkelijker dan het doen.

Maar de staf die in zijne hand dienst had kunnen doen, werd, eenmaal weggeworpen, voor hem een dreigend gevaar, dat hem ijlings de vlucht deed nemen. Want zie de weggeworpen staf „werd tot eene slang en Mozes vlood van haar." Zoo zal een door u geweigerde roeping, een in eigen kracht geweigerde betrekking, een door u afgeslagen taak, die ten wille van het volk des Heeren door u had moeten ontvangen en aangenomen worden, later, als zij eenmaal buiten uwe hand en macht is, een doodelijk wapen kunnen worden, dat zich tegen u wendt, en dat u noopt om te vlieden; zoo de Heere het u niet belet en u dwingt om den afgewezen eisch zelf weer op te vatten en straks te volbrengen. De herdersstaf, die eigenwillig werd weggeworpen, wordt straks, tot eene slang geworden, op 's Heeren bevel weer opgegrepen.

Al hebben wij onze roeping losgelaten, de roeping of liever de Heer der roeping deed het ons daarom nog niet. Zij wendt zich tegen ons, terwijl wij haar trachten te ontvluchten en des Heeren woord tot stilstaan ons dwingt. „Toen zeide de Heere tot Mozes: strek uwe hand uit en grijp haar bij haren staart."

Niet slechts dat hij den tot slang geworden staf wederom moest opgrijpen, maar hij moest dit op de gevaarlijkste plaats doen, bij den staart, terwijl, bij een kleine ombuiging van het uitgerekte lichaam, de gevaarlijke muil hem naken kon. Indien hij het nog bij of achter den platten kop had mogen doen! Maar neen, bij den staart had de Heere hem geboden. „Toen strekte hij zijne hand uit en vattede haar en zij werd tot eenen staf in zijn hand."

Maar dit geschiedde niet, voordat de vroegere vrees waardoor hij zich aan zijne roeping had onttrokken, in beginsel was overwonnen door het geloof, waarmede hij nu de gevaarlijke slang op het woord Gods had vastgegrepen en — daarop komt het 't meeste aan — vastgehouden. Aldus had, in beeldspraak en door eene zinnebeeldige daad, Mozes zich weder voor de aanvaarding zijner roeping bereid verklaard, en het teeken tot bevestiging zijner goddelijke zending voor Israel werd hem nu ook gegund. Want terwijl hij den staf nog in zijne hand houdt, komt het woord des Heeren tot hem: „Opdat zij gelooven dat u verschenen is de Heere, de God hunner vaderen, de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob," en dat gij dus van Mijzelven zijt gezonden, zult gij, indien dit noodig is, dit teeken voor hen doen.

Deze laatste woorden moeten en mogen wij tot aanvulling van den afgebroken zin er bijvoegen, naar den aard van het spraakkunstige gebruik, dat men dat der verzwijging (aposiopesis) noemt. Dat wij tot deze opvatting recht hebben, blijkt wel uit het feit dat de nederwerping van den staf en diens verandering in eene slang, bij Pharao's gebleken ongeloof ook het eerste teeken was, dat Mozes in de tegenwoordigheid des konings deed (Ex. 7 : 9). Bij Israel was dit teeken niet noodig geweest; want tot beschaming van Mozes wan-

trouwige en onredelijke vrees, bleken de Israelieten, volgens het slotvers van dit hoofdstuk, niet slechts Mozes zending te gelooven, maar ook in aanbidding voor zooveel goedheid Gods als wegtezinken.

Daarom was ook de slang een juist gekozen beeld, om de innerlijke stemming van Mozes hart en de oorzaak zijner woorden aantegeven. 't Was de arglistigheid van het vreezend en onrustig gemoed, dat eigen traagheid en onwil zoekt te verbergen achter het ongeloof van anderen, gelijk wij dit reeds mochten opmerken. Arglistigheid toch is het karakter van het dier, dat reeds in Eden bleek „listiger te zijn dan al het gedierte des velds" (Gen. 3), dat door Jezus Christus als de uitdrukking der „voorzichtigheid" tegenover de oprechtheid van de duif wordt gesteld (Matth. 10 : 16); en dat ook in het laatste boek des bijbels onder den naam van „de oude slang welke genaamd wordt duivel en satanas" voorkomt (Openb. 12 : 8). 't Is dan de overgroote voorzichtigheid, het sluw overleg, de verborgen arglistigheid, die door het beeld der slang in Mozes aangetoond en veroordeeld wordt.

Maar deze arglistigheid, waarmede de zonde optreedt, is niets dan eene openbaring en uiting van het inwonend bederf des menschen. Ook deze moet Mozes leeren kennen. Daartoe kwam het tweede teeken der melaatschheid. „En de Heere zeide verder tot hem: steek nu uwe hand in uwen boezem. En hij stak zijn hand in zijnen boezem; daarna trok hij ze uit en ziet zijne hand was melaatsch, wit als sneeuw." Diezelfde hand, die eerst moest dienen, om den staf weg te werpen en daarna dezen, in eene slang veranderd, bij den staart weer op te grijpen,die zelfde hand moest nu in den boezem, namelijk onder het bedekkende opperkleed van het verborgene des harten, gestoken worden; opdat zij, daaruit weergebracht, zoude openbaren wat daar binnen was: melaatschheid der ziele.

Zoo brengt het peillood, in het hart der zee neergelaten, van den bodem het vuile slijk mede. Door de glinsterende wateren was het in de gedurige strooming bedekt gehouden; maar nu aan het licht gebracht blijkt eerst recht hoe afzichtelijk het is. Ook is „het brengen der hand in den boezem" in den bijbel soms het beeld der moedwillige werkeloosheid, van het onverschillig aanzien van eenig groot leed, dat men zou kunnen maar niet wil afwenden. Zoo heet het van den Heere zelven, Ps. 74:11. — Dat de zonde door de melaatschheid wordt afgebeeld, blijkt ook uit de zonde Mirjams, die met melaatschheid werd gestraft (Num. 12:10). Ook wordt geene enkele krankte in Gods woord als zoo diep onrein gebrandmerkt en bij geene ook was, na herstel, zoo ingrijpend reinigingsoffer noodig. Ook is er geene enkele krankte, die zoo diep verborgen, zoo ongeneeslijk doodelijk is en zoo besmettend zich naar buiten openbaart.

De reiniging der melaatschen door den Heere Jezus in het Nieuwe Verbond, is dan ook de zinnebeeldige voorstelling van de reinigende kracht des bloeds, waarmede Hij de zondaren rein wascht van hunne zonden. Laat u de uitdrukking „wit als sneeuw", bij de uitgebotte melaatschheid gebezigd, niet van het goede spoor brengen; omdat deze soms op een gunstig teeken van mogelijke genezing wijst, die anders schier onmogelijk scheen. Alleen door een wonder van Gods almacht kon deze plaats vinden, gelijk het was bij Naäman den Syrier (2 Kon. 5); gelijk ook slechts door een wonder van Gods wederbarende. Almacht de zonde kan worden uitgeroeid.

Ook Mozes zoude dat ondervinden. Want als de Heere „zeide: Steek uwe hand wederom in uwen boezem, stak hij zijne hand wederom in zijnen boezem; daarna trok hij ze uit zijnen boezem; en zie, zij was

weder als zijn ander vleesch," gaaf en gezond, gereinigd en genezen. Aldus werd het hem tot een teeken gegeven, om het karakter van eigen ongeloof en van alle ongeloof te leeren kennen. In den grond is het 't innerlijk in den boezem schuilende verderf, de oorzaak der uitbottende zonde of van elke andere melaatschheid der ziel, die alle andere leden, krachten en vermogens des lichaams aansteekt en besmet. God alleen kan de gezondmaking der melaatsche hand werken; maar daartoe laat Hij die eerst in den boezem van den schuldige brengen. Daarom ook zeide de Heere hem van dat teeken: „En het zal geschieden, zoo zij u niet gelooven, noch naar de stem van het eerste teeken gelooven;" wanneer zij namelijk daarbij in eigen boezem tasten en door de stem huns gewetens zich laten overtuigen.

Maar dan zullen zij ook hunne schuld gevoelen, hunne dood- en doemwaardigheid als gevolg van de zonde erkennen. Daarop wijst het derde teeken des bloeds, dat aan Mozes gegeven werd. Gij kunt de zonde in hare werking als tweevoudig beschouwen, al naardat zij zich tegen God of tegen den mensch zelven richt. In het laatste is zij als eene zedelijke melaatschheid, besmettend en doodend, in het eerste is zij schuldig en strafwaardig. Daarom onderscheiden wij in de erfzonde ook den erfsmet en de erfschuld. Van deze laatste nu is het bloed het zinrijk beeld. Want dat het bloed met de zonde naar de zijde van haar schuld of strafwaardigheid in verband staat bewijst zoo menige uitspraak aangaande het offerbloed. Daarom is er ook sprake van vergeving der zonde door het bloed van Christus (Ef. 1 : 7 en elders). Daarom is de kleur der zonde ook rood; en dit steeds, naar hare zijde, die naar God is gekeerd, d. i. die hare schuld doet uitkomen (Jes. 1 : 18; Openb. 6 : 4).

Maar daarom is ook het derde teeken, dat aan Mozes door God werd gegeven, dat des bloeds. „En het zal geschieden, zoo spreekt de Heere tot hem, zoo zij ook deze twee teekenen niet gelooven, noch naar uwe stem hooren; zoo neem van de wateren der rivier en giet ze op het drooge; zoo zullen de wateren, die gij uit de rivier zult nemen, diezelve zullen tot bloed worden op het drooge." — Zoo moest Mozes tegen het ongeloof des volks door het zinrijk beeld des bloeds getuigen, dat het in den grond strafschuldige, dood- en doemwaardige zonde was.

Dat was geen teeken, dat Mozes nu reeds, gelijk dit met de twee vorigen het geval was geweest, vooraf had te doen. Eerst later zoude het te pas komen; maar reeds nu werd het gegeven, opdat Mozes aanstonds er uit leeren konde, wat ook zijn ongeloof eigenlijk als noodzakelijk gevolg verdiende: de uitgieting des bloeds, d. i. het oordeel des doods. Want in dien zin wordt het woord bloed (dam) in Gods woord meer dan eens opgevat, gelijk het dan ook op elf schriftplaatsen door bloedschuld vertaald wordt en dan ook geene andere vertaling duldt. (Ex. 22 : 2, 3; Num. 35 : 27; Deut. 19 : 10; 22 : 8; Ps. 51 : 16; 106 : 36; Jes. 4 : 4; 33 : 15; Hos. 1 : 4; 4 : 2).

Indien wij nu naar de leering vragen, die het eerste negental verzen van dit hoofdstuk, mede in dat drietal zinrijke beelden ons brengt, dan zouden wij dit in weinige woorden kunnen samenvatten. De man Mozes en elk geloovige, die zich aan zijne taak wenscht te onttrekken en aarzelt om aan Gods roepstem gehoor te geven, omdat hij meent op eene van hem onafhankelijke macht der omstandigheden en den onwil der tegenstanders zich ter verontschuldiging te kunnen beroepen, handelt onverstandig en wordt door Gods woord van zonde overtuigd. Het ongeloof, in welken

vorm ook optredende, achter welk lommer zich ook verschuilende, is en blijft zonde, naar haar arglistig karakter, innerlijken bodem der besmetting en zekere gevolgen des doods en der doemschuld.

Zal de aarzelende Mozes nu voor zijne roeping gewonnen zijn en zich geheel en zonder meerdere tegenstribbeling aan den wil en de leiding zijns Gods overgeven? Zal hij het stoute stuk van Israels verlossing nu op des Heeren woord gaan wagen? Ten tweeden male werd hem nu eene tegenwerping ontnomen en het wapen van tegenweer hem uit de hand geslagen. Eerst beriep hij zich op eigen geringheid (Ex. 3:11). Maar hij immers was het ook niet, die Israels verlossing moest bewerken, maar Jehova zelf, die ook de vaderen heeft geleid, zoude het doen (Ex 3:12—22). Daarna had hij op de macht der omstandigheden, die het gekozen middel krachteloos zouden maken, gewezen; maar de Heer had hem in dit zijn beweren de arglistige, doemschuldige zonde aangetoond. Wat nu nog? O, het hart is niet zoo spoedig geneigd, om zich gevangen en geheel over te geven. Nog rest Mozes, en immers ook u, het beroep op uwe onmacht; die ten leste onwil blijkt, om u aan uwe heilige roeping te onttrekken. Maar zie nu, hoe de man Gods, die zich met eigen onmacht verontschuldigt, van de almacht Gods verzekerd wordt (vs. 10—18). Gods schepping predikt haar (vs. 8—12); zijn naaste omgeving verkondigt ze, (vs. 13—16), Gods wondermacht bevestigt hetzelfde (vs. 17, 18). Zoo wordt, achtereenvolgens, de jammerlijke uitvlucht onzer onmacht aan het licht gebracht; zoo komt op het duidelijkst onze onwil uit; maar zoo ook triumfeert ten laatste de overgebogen wil, die door de wondermacht Gods daartoe werd geleid.

Neen, niet langer bij anderen en bij de macht der omstandigheden buiten hem zoekt Mozes de reden zijner onwilligheid om naar de stemme zijns Gods te luisteren. Hij gevoelt te zeer zijne eigene onbekwaamheid en gevoelt zich niet opgewassen voor de ontzachlijke taak, door de Heere hem voorgesteld. „Toen zeide Mozes tot den Heere: och Heere! ik ben geen man wel ter tale, noch van gisteren, noch van eergisteren, noch van toen af, toen gij tot uwen knecht gesproken hebt. Want ik ben zwaar van mond en zwaar van tong." Mozes schijnt een man geweest te zijn, die niet op den roem van welbespraaktheid kon bogen, die noch spoedig de woorden vond om de zich verdringende gedachten zijns harten uittedrukken; noch, wanneer hij dit soms kon, dit in sierlijke bewoordingen vermocht; of wel dezen met eene aangename stem en op een liefelijken toon te uiten.

En in dit alles schuilen toch de machtige hulpmiddelen van den volksredenaar en volksleider. Want over het geheel; dit moet toegestemd; wordt de menigte meer aangelokt door welklinkende en juist afgeronde zinsneden, met eene welluidende en aangename stem voorgedragen, dan door ware en verheven gedachten of door de juiste afronding en degelijke uitwerking der denkbeelden. Vraag den gewonen kerkganger, wien hij over 't geheel het liefste hoort. 't Is niet altijd hem die het zuiverst, maar die het sierlijkst de waarheid verkondigt. De sierlijke en boeiende rede wordt, helaas! gewoonlijk hooger geschat dan de bijbelsche en eenvoudige voorstelling der bijbelwaarheden. Holle klanken, op plechtigen toon en met deftige gebaren geuit, vermogen meestal meer dan degelijk betoog op stroeve wijze en op soberen toon uitgesproken.

Het getuigt én tegen de hoorders én tegen de sprekers, maar moet toch ook voor de laatsten een drang-

reden zijn, om de uiterlijke welsprekendheid niet geheel te verzuimen, indien deze, dienstbaar gemaakt aan de zuivere prediking der waarheid, een middel kan worden, om zielen voor koning Jezus te winnen. Men kan deze niet op eens machtig worden, wanneer men ze in 't verleden door 't geheele leven heen verwaarloosd heeft. En dit laatste doet Mozes gevoelen, als hij er op wijst, dat hij „noch van gistsren, noch van eergisteren," noch in dit eigen oogenblik op de benijdenswaardige gave der welbespraaktheid zich heeft toegelegd. Och, of Mozes had bedacht, dat men, indien men slechts waar en natuurlijk is, reeds welsprekend is en de uitkomst gerust aan den Heere kan overlaten.

Is Mozes bij deze woorden ook niet wederom al te zeer verstrikt in het warnet van eigen kracht, waardoor men alles aan zich zelven en aan eigen inspanning alleen wil te danken hebben? Dan rekent men gewoonlijk niet op het tusschenbeide treden der Almacht Gods, die ons al het ontbrekende geven kan en zal; ja, indien er bij ons slechts de ware lust en rechte begeerte der volgzame gehoorzaamheid wordt gevonden. Dat doet de Heere hem gevoelen. „En de Heere zeide tot hem: wie heeft den mensch den mond gemaakt? of wie heeft den stommen of dooven of zienden of blinden gemaakt? Ben Ik het niet de Heere? En nu ga henen en Ik zal met uwen mond zijn en zal u leeren wat gij spreken zult."

Dit is niet slechts een g o e d e w e n k voor hen, die van het gezicht of gehoor beroofd zijn, opdat zij dit stil en geduldig dragen, daar dit toch ook de wil en het werk van een alwijs en ontfermend God is; maar 't is ook eene aanmaning tot nederigheid voor hen, die zich in zeer scherpe en geoefende zintuigen mogen verheugen. Ook is het evenzeer eene o p w e k k i n g tot moed en inspanning voor de minder goed bedeelden, om, onder biddend opzien tot den Werkmeester van

alle kracht en macht, werkzaam te blijven met die kleine vermogens, die de Heere toch ook gewrocht heeft, die Hij toch ook kan zegenen en, bij ootmoedige oefening, gewis wil doen toenemen.

Indien er maar eerst gehoorzaamheid bij u wordt gevonden, zult gij, o dienstknecht des Heeren! in uwen weg ook eindelijk alles vinden, wat voor eene voortdurende gehoorzaamheid u behoefte mag wezen. De almacht Gods, die in de schepping is gebleken en in de onderhouding van al het geschapene voortdurend werkzaam blijft, zij en een Mozes en u, o prediker der waarheid! daarvoor ten waarborg. Met de Almacht Gods tot grond en steun des levens en der roeping kunt gij met den apostel zeggen: „ik vermag alle dingen door Jezus Christus, die mij kracht geeft." In den weg der gehoorzaamheid aan God wordt het leven, maar ook de noodige kracht voor dat leven zelf gevonden.

Maar aan die gehoorzaamheid ontbreekt het ons meestal, en daarbij aan de noodige oprechtheid en zelfkennis. Achter het beroep op onze onmacht verbergt zich meestal onze onwil. Dat bleek nu bij Mozes. „Doch hij zeide: och Heere! zend toch door de hand (desgenen, dien) gij zoudt zenden." Men kan aan deze woorden niet een zeker gevoel van eerbied en van bescheidene terughouding ontzeggen. Indien Mozes zelf niet wil gaan, begeert hij evenmin invloed op de keus van een ander uitteoefenen en ook niet eenigen raad aan den Heere te geven; gelijk wij dan menigmalen nog, hoewel zelven onwillig om aan eenig verzoek te voldoen, de onbescheidenheid hebben, om de keuze op een ander, die ons lief is of tot onze bijzondere vrienden behoort, te willen vestigen. Ook, dit moet erkend, spreekt Mozes op nederigen toon en met het diepst ontzach.

Maar geen eerbiedige toon van bescheiden terughouding, waarmede men zich menigmalen geheel aan de zaak wil onttrekken en die dikwerf uit onverschilligheid kan voortspruiten, kan den schijn van welgemeende hoogachting redden, waar de uitgesproken weigering onzen onwil heeft aan den dag gebracht. Het bleef toch bij Mozes, hoe ook ingekleed, de weigering van den onwil. Daarom ook, „toen ontstak de toorn des Heeren over Mozes en hij zeide: is niet Aäron de Leviet uw broeder? Ik weet, dat hij zeer wel spreken zal, en ook, zie, hij zal uitgaan u te gemoet; wanneer hij u ziet, zoo zal hij in zijn hart verblijd zijn. Gij dan zult tot hem spreken en de woorden in zijnen mond leggen; en Ik zal met uwen mond en met zijnen mond zijn, en Ik zal ulieden leeren, wat gij doen zult."

Uit deze woorden Gods blijkt wel, dat het Mozes meest haperde aan eene zekere vrijmoedigheid. Daardoor gevoelde hij zich in het spreken tegenover anderen belemmerd. Gelijk het dikwijls ook met de verstandigste en geleerdste mannen kan gaan, die, door zeker gemis aan betamelijk zelfvertrouwen, door anderen met veel minder gaven op zijde, en straks voorbij gestreefd worden. Mozes kent Aäron zijn broeder, den Leviet, en diens gaven van zijne jeugd af. Heeft deze meer gaven? Hij is uit zijne naaste omgeving. Wat onderscheidde hem, wat anders dan de genade Gods? Wat de Heere dezen verleende, kon hij immers ook aan Mozes schenken. En het wekte den toorn Gods op, dat Mozes dit alles niet had bedacht, van Aäron zelfs niet had gerept, en daardoor toonde voor de heilige zaak als 't ware geheel onverschillig geworden te zijn. Immers, indien het hem ernst ware geworden, om, bij alle eigene, werkelijke en ingebeelde zwakheid, evenwel den Heere met al Zijn krachten te dienen, dan had hij om zijne naaste omgeving kunnen denken.

En, wat men alleen niet kan, dat zullen er mogelijk twee verrichten; indien het ons maar waarlijk om de zaak zelve en niet om onze eigene eer, of ons gemak te doen is.

Daarom vraagt de Heere Mozes nu ook niet langer; maar gebiedt Hij hem, wat hij te doen heeft, al zal Mozes zelf nu ook de eer verbeuren van zelf te mogen spreken. „En hij (Aäron) zal voor u tot het volk spreken; en het zal geschieden, dat hij u tot een mond (tot een tolk) zal zijn en gij zult hem tot een God zijn," wiens woord hij als het Mijne heeft te ontvangen en gehoorzaam uittespreken. Het moet voor Mozes wel beschamend geweest zijn, dat een oudere broeder aan hem, den jongere, den dienst wilde doen, dien hij zelf aan den hoogen God volstandig had geweigerd.

Maar niet om Mozes te beschamen is het den Heere te doen, wel om hem moed in te spreken. Daartoe wijst hij Mozes nadrukkelijk op het geschonken teeken Zijner wondermacht, op den staf, die onder het spreken wellicht aan Mozes hand was ontvallen. Deze staf was dezelfde, die door 's Heeren wonderdoende macht eerst in eene slang en daarna weder in een staf was veranderd. Niets kon dus voor den vreesachtigen Mozes beter de onweerstaanbare almacht Gods vertegenwoordigen. Daarom werd hij ook later (vs. 20) de staf Gods genoemd. — Door die laatste woorden schijnt Mozes overwonnen, zoo ook nog niet overtuigd. Ten minste hij heeft geen woord van tegenspraak meer op de lippen, al is het mogelijk in zijn hart ook nog niet geheel stil geworden; en ook keert hij huiswaarts, om, naar 't scheen, straks naar Egypte optetrekken.

Maar nu wordt hem ook reeds de weg gemakkelijker gemaakt. De God, die zich machtig betoonde om dezen verkeerden wil omtebuigen en aan Hem te onderwer-

werpen, die God weet ook de menschen en omstandigheden ondergeschikt te maken aan Zijn heilig doel en aan onze wenschen, zoo dezen met het doel Godes samenstemmen. Immers, „toen ging Mozes heen en keerde weder tot Jether (Jethro), zijnen schoonvader en zeide tot hem: laat mij toch gaan, dat ik wederkeere tot mijne broederen, die in Egypte zijn en zie, of zij nog leven. Jethro dan zeide tot Mozes: ga in vrede." — Zoo maakt de Heere, die door de vlakke velden rijdt, ook onzen weg vlak en effen, indien wij slechts in Zijnen weg wenschen te wandelen.

En is het niet, gelijk het bij Mozes was, meestal ook bij ons, wanneer de Heere ons tot het een of ander werk in Zijnen dienst roept? De gelijkenis van de verontschuldigingen (Luk. 14 : 16—24) leert ons het wel. Gewoonlijk brengen wij allerlei verontschuldigingen, tegenredenen en tegenbedenkingen tegen den Heere in en zeggen dan niet te kunnen gelooven, dat een zoo heerlijke God der Majesteit met ons, nietige en zondige aardwormen, bemoeienis zoude willen hebben. Ontzet en verlegen vragen wij: wie ben ik Heere? En als het antwoord Gods in de ziel weerklonk: „gij? gij niets, maar Ik alles!" dan hebben wij weer andere bezwaren. Niet ons eigen, zoo meenen wij, maar het ongeloof van anderen ergert ons, maakt ons ontevreden en belemmert ons. Wij zouden wel willen, zoo maken wij ons diets, maar de omstandigheden zijn tegen ons. Als de Heere nu ook daarin ons tegenkwam, dan werpen wij het weder op onze onmacht, die ons waarlijk niet verontschuldigt. Ten laatste blijkt het eigenlijk geheel en al onze onwil te zijn, die gebroken moet worden.

Vraagt gij, langs welken weg de Heere God meestal tegen deze zonden des karakters en des harten optrekt, dan geeft de geschiedenis van den man Gods u hier

het geschikte antwoord. Eerst komt de Heere en wijst u op de zondigheid van uw streven en ontdekt u uw schuld; daarna toont Hij u wat Zijne almacht kan. Let daar op en gij zult in de mogendheden des Heeren en door de kracht Zijner genade uwen onmoed en onwil kunnen overwinnen. Let allereerst op de scheppingswonderen, die alomme in het groot heelal getuigenis geven van hetgeen uw God vermag. Zie daarna in uwe naaste omgeving om u heen, en zie, wat de genade des Heeren bij uwen broeder of zuster reeds heeft gewrocht. Waarom zoude Hij ditzelfde bij en voor u ook niet kunnen? En als dit alles u nog niet overtuigt, kom dan tot uzelven en herrinner u uw eigen verleden en bedenk, wat de Heere reeds daarin voor u geweest is. Zoo wordt de kring uwer beschouwingen wel steeds kleiner, maar komt de Heere u ook steeds nader en biedt Hij uw wankelenden voet en bevende hand den noodigen steun en staf.

Maar ook, indien de wil reeds is overgebogen en onder de macht Gods gebracht, moet hij toch telkens door 's Heeren hand weer bij- en recht gebogen worden, zal hij niet den vroegeren verkeerden stand weer aannemen. Daar is onophoudelijke en met ieder oogenblik verzellende en achtervolgende genade noodig, zal de toegebrachte mensch bij de gedane keuze blijven, of liever, zal het door Gods hand gewrochte goede bij dien mensch blijven. Want zelfs een Mozes, eenmaal door God van eigen zonde en van Gods onweerstaanbare almacht evenzeer overtuigd, schijnt wel tot gehoorzaamheid bereid geworden; maar, als het op de volhardende oefening daarvan aankomt, blijkt het genoeg, dat er nog zooveel aan ontbreekt, dat hij nog eerst door den Heere moet worden opgewekt, straks door des Heeren toornen verschrikt (vs. 19—26).

Had Mozes misschien gehoopt, dat zijn schoonvader hem het gevraagde verlof niet zoude geven? Wij weten het niet; maar dat hij nog niet in alles bereid en gewillig was, om des Heeren stemme te gehoorzamen en den gevaarlijken tocht te aanvaarden, dat blijkt wel uit alles. Immers bleef hij nog altijd in Midian toeven, en als hij eindelijk gaat, neemt hij vrouw en kinderen mede; hetgeen hem toch niet door God gezegd was en dat hem gewis in de geschikte en volledige uitvoering van den hem opgedragen last belemmeren moest. Dat bleek later wel (Ex. 18 : 2) en werd ook duidelijk door hetgeen Mozes op den weg ontmoette.

Trouwens, als men er zoo op uit is, om tot zelfs het minste puntjen van de gebruikelijke vormen eerst te volbrengen en men daarvoor nog zooveel tijd veil heeft, is er wel bewijs, dat er nog niet de rechte ernst voor de zaak is en de ware ijver Gods nog altijd wordt gemist. Dan komt de Heere de aarzelende en talmende geloovigen opwekken, des noods opschrikken. Zoo was het bij Mozes, die nog altijd toevende en talmende door 's Heeren toornen werd opgeschrikt, opdat hij zoude komen tot eene volkomene en volledige gehoorzaamheid. Eerst bracht de Heere tot hem eene vriendelijke waarschuwing (vs. 19, 20); daarna komt eene ernstige herinnering (vs. 21—23), en ten laatste de schrikwekkende dreiging (vs. 24—26).

't Was toch wel eene vriendelijke waarschuwing, waarmede de Heere Mozes bezocht, die van den berg Horeb, waar de Heere hem verschenen was, nu naar dit Midian was teruggekeerd, waar hij steeds nog toefde. Wat hem terughield en zijn hart met vrees vervulde blijkt wel uit de vriendelijke mededeeling van God, die hem tevens daarin een noodigen wenk tot voortvarendheid en spoed gaf. Hij duchtte nog altijd

de wraak der wet, die hij voor dezen in Egypte had geschonden door den Egyptenaar te dooden. Daarom zocht de Heere hem gerust te stellen. „Ook zeide de Heere tot Mozes in Midian: ga heen, keer weder in Egypte; want al de mannen zijn dood, die uwe ziel (uw leven) zochten." Menigmaal zijn al de bezwaren reeds opgeheven, die ons nog steeds bezwaren en angstig maken. Voor een groot deel moet onze vrees aan denkbeeldige gevaren geweten worden, die ons eigen kwaad geweten opriep, om ons daarmede angstig te maken.

Op dit woord des Heeren is Mozes gerustgesteld. „Mozes dan nam zijne vrouw en zijne zonen, en voerde hen op eenen ezel, en keerde weder in Egypteland." Rijk was Mozes daar bij zijn schoonvader niet geworden. Al wat hij bezat kon hij gemakkelijk op het schamel lastdier laden. Zelf ging hij te voet. Maar iets had hij nog, wat menschen hem niet konden geven, „den staf Gods" en daarin: een bron van rijke herinnering, een bewijs van Gods macht, een heerlijke belofte des welslagens en een zekeren steun der goede uitkomst. Dat alles zeide hem de staf, dien hij in de hand nam. Om te doen uitkomen wat bij die handeling in zijne ziel omging, voegt de bijbel, die soms met een enkel woord zoo veel zegt, hier de woorden bij: „en Mozes nam den staf in zijne hand." Met een zoodanigen steun voor uw hart toegerust moogt gij, bij het wentelen der jaren en tijden, bij elke wending van uwen levensweg, bij elk keerpunt op uw pad, rustig en veilig uw tocht aanvaarden en voortzetten.

Gelijk vroeger de berg Horeb „een berg Gods" werd genoemd, omdat deze het schouwtooneel van Gods bijzondere openbaring was geworden, zoo heet ook de staf een staf Gods, omdat deze een middel was geworden tot bijzondere openbaring van Gods wondermacht.

Al wat aldus met den naam Gods in den bijbel wordt te samen gevoegd, wijst op eene zekere nauwe betrekking van het genoemde voorwerp tot God en diens deugden, vooral tot diens bovennatuurlijke krachten en openbaringen. Zoo is het met de uitdrukkingen volk Gods, dag des Heeren, tempel Gods, berg Gods en staf Gods. Maar zoo is het ook met het geloof, als dit door den Zaligmaker een „werk Gods", en dat nog wel „het werk Gods" bij uitnemendheid wordt genoemd (Joh. 6 : 29). Daarbij hebben wij steeds om het wonderdadige als teeken van Gods almacht te denken.

Wel gevoelde Mozes behoefte aan den steun van dien staf. Want zijn hart was nog altijd bekommerd en hij zelf nog niet genoeg met ijver voor zijne heilige taak toegerust of ten minste van haar omvang, gewicht en einddoel nog niet genoeg overtuigd. Hoe zoude hij zich anders op reis en in Egypte met de zorg voor eigen gezin belast hebben, waar hij bovenal voor het in banden zuchtend volk des Heeren had optetreden? De Heere wist dit en kwam daarom met eene ernstige herinnering tot hem, terwijl hij zich gereed maakte, om optetrekken. Juist bij den aanvang van den weg, bij het begin ook van ónzen bekeeringsweg, hebben wij menigmalen die dringende en ernstige herinnering zoo noodig, die ons op den geheelen omvang van (vs. 21[a]), de mogelijke teleurstelling in (vs. 21[b]) en de strafeischende gerechtigheid Gods nà (vs. 22, 23) het volbrengen onzer roeping opmerkzaam maakt.

't Gebeurt ons zoo licht, dat we het eene deel onzer taak als belangrijker gaan beschouwen dan het ander; gelijk we er even spoedig toe komen, de geboden Gods in lichtere en zwaardere te onderscheiden; waarvan dan de eerste gewoonlijk de zoodanigen zijn,

die ons het best bevallen en daarom het eerst gedaan worden; de laatste daarentegen het belangrijkste worden geacht en waarvan wij ons het minst mogen ontslaan. Elk woord Gods en elk gebod Gods is even groot en gewichtig; over geen enkel hebben wij de vrije beschikking om dit naar ons believen te doen of te laten. Daarom zegt ook de catechismus zoo terecht van het tweede stuk der bekeering, dat zij bestaat in een lust om alle geboden der wet te volbrengen.

Daarom is het ook zoo waar, dat hij, die één gebod overtreedt, tegen de geheele wet heeft gezondigd. Maar daarom ook herinnert de Heere Mozes aldus aan den ganschen omvang der lastgeving, „En de Heere zeide tot Mozes, terwijl gij heentrekt, om weder in Egypte te keeren, zie toe dat gij alle wonderen doet, die ik in uwe hand gesteld heb." 't Kon anders gebeuren dat Mozes zijne taak te licht opnam of te spoedig voor afgedaan hield. Daarvoor moet een geloovige zich ten uiterste wachten. God zelf stelt ons onze roeping nooit te licht voor. Daarom zendt de Heere Jezus hen terug, die Zijn kruis niet willen op zich nemen, of die in de wereld geen verdrukking wenschen te lijden, of die zich niet voorbereid houden op het soms langdurig wachten.

Menige teleurstelling wacht den geloovige, als hij oprecht en getrouw zijne roeping wenscht te volbrengen. De Heere waarschuwt Mozes vooraf en doet hem den toekomstigen tegenstand kennen als door Hem zelven verordend en beschikt. Immers heet het van den koning Pharao, tot wien Mozes gezonden werd: „Ik zal zijn hart verstokken, dat hij het volk niet zal laten gaan." Om de uitkomst dier verstokking des harten, niet om deze zelve was het te doen. Pharao moest weigeren Israel op den eisch Gods te laten trekken, opdat Gods Souvereine macht tegen-

over hem en tot afschrikwekkend voorbeeld voor Israel te schitterender kon uitkomen. Zoo wordt Mozes vooraf reeds voorbereid op den tegenstand, dien hij zou ontmoeten en vooraf reeds gesterkt tegen de teleurstellingen, die anders hem te zeer zouden nederslaan. Eigenlijk is er in 't oorspronkelijke hier geen sprake van „verstokken", maar van „stout en sterk maken" des harten (Chazak).

Maar dan moest ook de eisch van Gods straffende gerechtigheid worden gehoord. „Dan zult gij tot Pharao zeggen: alzoo zegt de Heere: mijn zoon, mijn eerstgeborene is Israel. En ik heb tot u gezegd laat mijnen zoon trekken, dat hij Mij diene! Maar gij hebt geweigerd hem te laten trekken; zie Ik zal uwen zoon, uwen eerstgeboren, dooden!" Wat de laatste plage, als besluit van al de voorgaande en uiterst dwangmiddel zoude zijn, wordt nu reeds verkondigd. Maar ook wordt deze dood der eerstgeborenen van Egypte als de wraakoefening van een heilig God reeds gerechtvaardigd. Immers Israel, dat duizend dooden onder Pharao's martelingen schier elken dag moest sterven; Israel, hetwelk Pharao niet het leven gunde, dat er ligt in den zaligenden dienst des Heeren; dat Israel is, als de aangenomen „zoon" Gods, boven al de andere volkeren en natiën uitverkoren, om als „de eerstgeborene" aan de spits van allen te staan en boven allen bevoorrecht te zijn.

Maar waarom werd dit Mozes reeds nu aangezegd? Moest deze eisch van Gods strafeischende gerechtigheid misschien ook een wenk voor hem zelven wezen en hem de verklaring bieden van hetgeen op den weg met hem geschiedde, als God de Heere tot hem naderde met eene schrikwekkende dreiging des doods en des oordeels? Is er ook verband tusschen hetgeen tegen Pharao werd gedreigd en hetgeen Mozes over-

kwam van den Heere? Beiden stonden eenigszins aan dezelfde zonde schuldig. De een wilde het Israel, Gods eerstgeboren zoon niet laten trekken; en de ander wilde, om dezen daartoe te brengen, zelf niet optrekken. De een, Pharao, weigerde het volk ten heiligen dienst te laten gaan, en de ander, Mozes, had verzuimd zijn zoon door de besnijdenis den volke ten gewijden dienst in te lijven. Beiden hadden zich dus vergrepen aan Israel, dat Gods eerstgeboren zoon krachtens aanneming was.

Voor beiden gold dan ook de bedreiging: Ik zal uwen zoon, uwen eerstgeborenen dooden! Later werd zij aan Pharao vervuld; voor Mozes bleef zij eene schrikwekkende dreiging, maar die hem dan toch van zeer nabij was gebracht. Ook hij had haast zijn eerstgeboren zoon moeten missen. „En het geschiedde op den weg in de herberg, dat de Heere hem tegenkwam en zocht hem te dooden." Wien? Mozes of zijn oudsten zoon Gerson? Het gaat niet aan dat Mozes, die nu naar Gods woord naar Egypte op weg was om den last Gods te volbrengen, met den dood gedreigd werd. Het gewone gevoelen noemt den vader als dengene wien het bedoelde onheil trof. Maar uit al hetgeen de angstige moeder deed, zouden wij wel zeggen, dat haar oudste zoon het was, wien iets vreemds, iets bijzonders, eenige plotselinge krankte misschien, waarin de eigene hand des Heeren kennelijk werd gezien, in de herberg was overkomen.

Dat hier de karanvansera of herberg van het oosten uitdrukkelijk als de plaats genoemd wordt, waar zij dien grooten schrik hadden, zal wel moeten aanduiden, dat Mozes reeds op weg naar Egypte en dus aanvankelijk, schoon talmende en zonder spoed te maken, des Heeren woord gehoorzamende was. Evenwel bleef hij schuldig, vooral als vader des gezins, tegenover

den heiligen God, diens heilige ordeningen des verbonds en diens uitverkoren bondsvolk. Immers had de Heere voorheen tot Abraham gezegd „al wat mannelijk is, de voorhuid hebbende, wiens voorhuidsvleesch niet zal besneden worden, diezelve ziel zal uit hare volken uitgeroeid (afgesneden = carath) worden; hij heeft zijn verbond gebroken" (Gen. 17 : 14). En zie, Mozes' zonen waren in het vreemde land, misschien door den invloed der vreemde vrouw, nog niet besneden! En nu kwam de Heere God hun tegen.

„Toen nam Zippora een steenen mes (dat naar men meent meest voor dit doel werd gebruikt) en besneed (carath) de voorhuid haars zoons en wierp die voor zijne voeten en zeide: Voorwaar gij zijt een bloedbruidegom! Wij moeten hier haar geloofsdaad, haar zielestemming en haar beschuldigend woord wel onderscheiden. Gewis kende Zippora, de Midianietische, die aldus ook van Abraham afstamde, de instelling der besnijdenis; zelfs zouden wij bijna zeggen tot de plechtige inzettingswoorden en haar heilige beteekenis daarbij. Zij begreep dat er verband moest bestaan tusschen de gedreigde afsnijding (carath) van het leven haars zoons en de verzuimde afsnijding (carath) van de voorhuid van dienzelfden zoon. Immers moest de besnijdenis door de daarmede gepaard gaande bloedstorting aanduiden, dat daarbij een deel voor het geheel werd genomen en dat de besnedene zelf eigenlijk, hoewel nog een kind, reeds door de geboorte uit Adam den dood had verdiend.

Daarom noemt Zippora ook of haar kind of haren man, hetgeen aanstonds niet zoo heel duidelijk is, een bloedbruidegom (chatan-damim), d. i. iemand die onder een bloedschuld ligt, gelijk wij reeds vroeger het woord bloed hebben verklaard, bij het teeken van het bloed. Gewis lagen vader en zoon beiden onder de bloed-

schuld of onder het uitgesproken vonnis des doods; daar toch de vader juist daarom had gevreesd naar Egypte optetrekken en de zoon nog altijd onbesneden was en daarom met den wissen dood was gedreigd. Dat zij evenwel niet den vader, maar haar eigen kind aldus aanspreekt, blijkt uit de herhaling van hetzelfde woord „bloedbruidegom" in het volgende vers, waar het toegelicht en genoegzaam verklaard wordt door het toegevoegde „van wege de besnijdenis." Aldus worden wij door deze bijvoeging onmiddellijk, ter nadere opheldering, naar datzelfde Gen. 17 : 14 verwezen, dat wij u zoo pas hebben verklaard.

Nu de Heere na de volbrachte daad der besnijdenis van het kind losliet, was aan Zippora nog klaarder gebleken, waarom de dood haren lieveling zoo nabij was gekomen en waarom hij een bloedbruidegom mocht heeten. De bloedschuld was het nalaten der besnijdenis. Dit wordt nog duidelijker door het volgende vers: „en Hij liet van hem af. Toen zeide zij: bloedbruidegom, van wege de besnijdenis." Bloedbruidegom is dan eene verbinding van woorden gelijk wij er in „kinderen des doods" (2 Sam. 12 : 5), „man des doods" (1 Kon. 2 : 26) aantreffen. Bloedbruidegom is dan hij, die als met eene bloedschuld (damien) verloofd, gehuwd, dus als met den dood getrouwd, daaraan verbonden en daartoe gewisselijk door een straffenden God gewijd is. Dit zult gij wel willen toegeven, dat het woord „bruidegom" in eigenlijken zin genomen, door Zippora evenmin van haren man als van haren zoon gebezigd kon worden, maar dat het in oneigenlijken zin, naar de verklaring die wij er van gaven, zoowel van den zoon als van den vader kan gebruikt worden.

Indien nu onze opvatting juist is — en wij zien niet in wat met grond daartegen ingebracht kan worden — indien nu onze opvatting juist is, hebben wij ons zoo

omstreeks eene voorstelling van de zaak te maken. Mozes, op Gods bevel met vrouw en kinderen naar Egypte op reis, was door den Heere ernstig gewaarschuwd, om in ieder opzicht eene volstrekte gehoorzaamheid te betoonen. Wellicht had hij alles aan zijne echtvriendin medegedeeld, wat hem gezegd was van de teekenen, die hij had te doen en van de straffe des doods van de eerstgeborenen, die hij Pharao had aan te zeggen. Den daaropvolgenden nacht wordt zijn eigen eerstgeboren zoon door een onverklaarbaar iets, dat een plotselingen dood dreigde, aangetast. Met de snelle bevatting der vrouw en der moeder, bevroedt Zippora onmiddellijk, dat het hier geldt de gehoorzaamheid aan een verbond dat geschonden is. Zij denkt om het teeken des bloeds, om de dreiging aan Pharao, om het verbond der besnijdenis, en grijpt het eerste op wat zij gebruiken kan, om dit teeken des verbonds ook haren zoon te verzekeren en redt dezen aldus van een vroegtijdigen dood.

In welke zielestemming van afgrijzen, schrik en ontzetting zij dit deed, zegt ons de uitdrukking: „zij wierp (de afgesneden voorhuid) hem voor de voeten, alsof zij, zoo trouw schildert de bijbel, met innerlijken afschuw dat van zich wierp. Opdat het leven van haar kind niet werde afgesneden (carat = Gen. 17 : 4), snijdt zij de voorhuid van haar kind af.

Maar dan verschijnt Zippora ook in een geheel ander licht, dan waarin zij meestal wordt voorgesteld. Dan is zij veel meer, gelijk een Rebekka en Mirjam, de welberaden en ras handelende dan wel de heftige en kribbige vrouw en echtvriendin, waarvoor men haar meestal houdt. Dan verdient zij eene eereplaats naast andere groote vrouwen, die uit het heidendom tot Israel gekomen, voor dat volk eene vurige liefde gevoelden, gelijk eene Thamar, eene Rahab en eene Ruth.

Niet Jethro, die, zooals de Joden beweren, de eerste jodengenoot zoude geweest zijn, verdient dan die onderscheiding, maar wel zijne dochter Zippora. Dan was zij in waarheid de rechte vrouw voor den eenigszins peinzenden, afgetrokken, weifelenden en onbeslisten Mozes dier dagen. — O gewis, de vrouw die voor u het beste is, plaatste de Heer aan uwe zijde als eene hulpe tegenover u. Indien gij, echtelieden! dit niet inziet, niet erkent, is dit niet Gods, maar uw schuld.

En nu wij daarop wijzen, mogen wij eene opmerking niet terughouden, die bij de bewerking van dat gedeelte der heilige Schrift voortdurend bij ons opkwam. Men beweert, en terecht, dat in de zoogenaamde voorgeschiedenis van des Heeren optreding, bovenal de vrouw en haar invloed op den voorgrond treedt in Elizabeth, Maria, Anna de profetes en vele vrouwen meer. Men heeft daaruit eene gevolgtrekking willen maken die het Oude Verbond onrecht aandoet, namelijk: dat eerst door den Christus aan de vrouw de haar toekomende plaats der eere werd gegund. Tegenover het heidendom heeft men daarmede recht, niet tegenover dat Israel, in welks voorgeschiedenis juist het werkdadige deel der reddende hulp bijna steeds mede aan de vrouw wordt toevertrouwd en toegekend.

Twee vrouwen, Siphra en Pua, worden in Gods hand het middel om Israel te bewaren; eene andere vrouw, een koningsdochter moet hetzelfde zijn voor Israels leider, Mozes, daarin bijgestaan door een dochterken Mirjam. Wederom eene vrouw, Zippora, moet het dreigend zwaard des doods, reeds boven het hoofd van man of kind zwevende, door haar kloeken en rasbesloten geloofsdaad terugslaan. Zoo is ook in de Oud-Testamentische voorgeschiedenis, zoowel als in het Nieuw Verbond, de vrouw het die handelend en werkzaam optreedt. Zoude het niet zijn, omdat de bij-

zondere openbaring Gods het steeds moet toonen, dat God niet het sterke en machtige behoeft, om het machtige te doen? Juist van het kleine en zwakke, van het arme en verachte, van de hand eener heidensche vrouw, bedient Hij zich om het groote in het aanzijn te roepen en te houden.

Hoe menigmalen is het niet de vrouw, die door stil en vroom gebed den man, door Gods rechtmatig toornen verschrikt, nog ophoudt en opbeurt en voor wanhoop bewaart! Hoe menigmalen is zij het ook in onze dagen, die nog voor hare kinderen toont prijs te stellen op het heilig sacrament des doops, dat de betweterij en trotsche onverschilligheid des bezigen mans maar al te veel zoude verzuimen en overlaten! Gelukkig de man, die eene dergelijke gade aan zijne zijde heeft, gelukkig het huisgezin waarvan de leiding en het bestuur aan eene dergelijke vrouw zijn toevertrouwd, die nog toont de heilige ordeningen Gods te kennen, te waardeeren en te willen opvolgen. Hoe menig twist zal zij niet voorkomen! hoe menig gevaar is wellicht niet op haar gebed van u en van uw huis afgewend! hoe menig schrik des Heeren sloeg haar om het hart, als zij dien voor u niet maar zocht af te keeren maar zelfs te verbergen! Hoe menigmaal was zij bezig met uw beider kind en zat biddend aan zijn bedje, terwijl gij verre weg, aan uw spel of aan uw grootsche taak waart? De vrome christelijke vrouw en moeder heeft iets van haren God geleerd: in stilte voor u werkzaam te zijn en straks in vriendelijke verrassingen hare liefde te uiten.

Want dezelfde God, die, in toorn ontstoken, Mozes van wege zijne verbondsbreuk verschrikt, is toch ook weder dezelfde, die hem, eens op den weg geleid en daarop voortgaande, met verrassingen voorkomt. Dat

merken wij uit het slotvijftal verzen (vs. 27—31), dat ons Mozes opvoert als door Gods uitkomsten verrast. Ja, gewis, indien de Heere het aangezicht verbergt, zoo worden wij verschrikt (Ps. 30:8). Maar evenzeer is zoo waar wat troost geeft aan het hart, dat, moge er een oogenblik zijn in Zijn toorn, er ook een leven is in Zijne goedgunstigheid (Ps. 30:6). Ook Mozes zoude ondervinden, dat hij met een verrassend God te doen had, in de broederlijke begroeting (vs. 27), in de vriendelijke volgzaamheid Aärons (vs. 28—30) en in het beschamend geloof van het volk (vs. 31).

Daar is geen God gelijk onze God, die trouwe houdt tot in eeuwigheid en die bij den eisch ook de kracht wil schenken om dien te volbrengen. Wat meer is, die Zelf ook den weg zoo leidt, de middelen zoo bestuurt, onze gangen zoo richt, dat de gehoorzame volbrenging eene mogelijkheid en als van-zelfsheid wordt. De Heere zelf had Mozes op zijnen broeder Aäron gewezen. Maar hoe zoude Mozes dezen, die in Egypte toefde, ooit kunnen ontmoeten? De Heere zal zorgen, eer gij daarom nog denkt, en anders dan gij dit ooit zoudt vermoeden. „De Heere zeide tot Aäron: ga Mozes tegemoet in de woestijn." Hoe dit nu Aäron aangezegd werd, of door eene buitengewone verschijning, een gezicht, of in eenen droom, wat wij uit Num. 12:6 vermoeden zouden, of wel door zekeren innerlijken aandrang des harten, weten wij niet, doet ook minder ter zake.

Het gestelde doel werd bereikt. Lang te vorschen naar den vermoedelijken weg waarlangs de zegeningen Gods tot ons komen, terwijl het tijd wordt om die zegeningen zelve te genieten, is het euvel van zeer vele geloovigen. Ons is het genoeg te weten, dat Aäron aan des Heeren stem onmiddellijk gehoor gaf. „En hij

ging en ontmoette hem (Mozes) aan den berg Gods (Horeb) en hij kuste hem." Wat liefelijke verrassing voor dien armen banneling, dien opgejaagden zwerveling, als hij voor 't eerst na lange, lange scheiding, weer een zijner broederen en magen aan het warme hart mag drukken! En dit bij dien Horeb, waar zooveel geschied was! Had de Heere Aäron die plaats aangewezen, of was zij misschien eene, aan de Israelieten der verdrukking alleen bekende, verzamelplaats, waar men elkander ontmoette, om over de gemeenschappelijke belangen van het verdrukte volk te beraadslagen? Ging Mozes misschien juist daarom wel eens daarheen? 't Kon zijn, maar zeker weten wij dit niet.

En ras was het broederpaar in een ernstig gesprek gewikkeld. „En Mozes gaf Aäron te kennen al de woorden des Heeren, die hem gezonden had en al de teekenen, die Hij hem bevolen had." — Daarop komt het dan ook vooral aan, ook in het vertrouwelijk gesprek van vrienden en broeders: om elkander al de woorden des Heeren te zeggen, zonder er eenige terugtehouden; want in de teruggehoudenen kon juist het woord en de prikkel schuilen, die uw vriend noodig heeft. Dan zal er ook die willige volgzaamheid zijn, die, als wij ze vinden waar wij ze minst verwachtten, ons zelven een raadsel, en voor de geloovige ziel eene verrassinge Gods wordt. Want er is geen spoor van tegenstribbeling bij Aäron. Onmiddellijk sloot hij zich aan Mozes aan. „Toen ging Mozes en Aäron en zij verzamelden al de oudsten der kinderen Israels." Mozes wordt het eerst genoemd, omdat hij toch eigenlijk de man is, die de opdracht van God ontvangen heeft en aan wien Aäron als ondergeschikte is toegevoegd.

Maar dat is nu juist het verrassende in die vriendelijke volgzaamheid Aärons, dat het hier een ouderen broeder geldt, die zich bereidwillig aan den

jongeren onderwerpt en naar diens of liever naar Gods aanwijzingen slechts begeert te handelen. „En Aäron sprak al de woorden, die de Heere tot Mozes gesproken had en hij deed de teekenen (van den staf en het bloed?) voor de oogen des volks." Gewis hadden de oudsten, van wie vroeger bij 3 : 16 reeds gesproken is, op aansporing van de beide broeders, het volk op eene of andere hun bekende plaats ter vergadering opgeroepen. Daar verschenen dan ook Mozes en Aäron, om de naderende ure der verlossing en het jaar van vrijmaking der banden hun te prediken.

En zie, dat waarvoor Mozes gevreesd had, dat hem reeds lang te voren verontrust had, als een dier vele bezwaren, die hem boven op de ziel lagen en daarom het eerst werden uitgesproken (4 : 1), namelijk dat zijne woorden en goede bedoelingen zouden afstuiten op het ongeloof der kinderen Israels, zie, dat juist gebeurde niet. Wel geschiedde het tegendeel. „En het volk geloofde en zij hoorden, dat de Heere de kinderen Israels bezocht en dat Hij hunne verdrukking zag", d. i. had aangezien om hun daaruit eene volkomene verlossing te bereiden. O, hoe moet dat geloof dezen Mozes beschaamd hebben, die in zijn voorbarig en onredelijk oordeel zoo geheel andere gedachten van het volk had gekoesterd!

Gelooft me, wij vertrouwen menigmalen de menschen niet, omdat wij eigenlijk God niet vertrouwen. En wederom, wij vertrouwen den Heere niet, omdat wij op ons eigen inzicht en scherp oordeel te zeer vertrouwen. Wij durven de taak niet aan en zij schijnt ons zoo hachelijk toe, omdat wij vreezen toch geene medewerking bij dezen, geene instemming bij de meesten te zullen vinden. Wij vergeten daarbij, dat wij met een verrassend God te doen hebben, die de Aarons gewillig kan maken en het volk doet luisteren, ja het,

straks door geestdrift medegesleept, ons zelfs doet vooruitsnellen in geloof en veerkracht. „En zij neigden hunne hoofden," in diepen ootmoed, om te gaan doen wat in dit oogenblik aller behoefte was: „en zij aanbaden." Zij huldigden de Trouw, de Almacht, de Goedheid Gods, die hunner gedacht, hen wilde bezoeken en redden van de ellende.

Vergunt mij nu nog een enkel woord van opmerking, toepassing en besturing, uit dit verhaal van Gods woord opgezameld en voorgesteld, aangaande den toestand van ons zondaars hart, den weg der overtuiging van dit hart en de wijze der bemoediging van de toegebrachte ziel. Hebt gij niet bij dezen Mozes opgemerkt, hoe uit al zijne woorden achtereenvolgens de volslagen onbekendheid zijns harten uitkwam, èn aangaande eigen toestand èn wat betreft de heilige bedoelingen Gods. Bij deze, op zich zelve reeds doodelijke, onkunde kwam dan nog het beroep op zijn volstrekte onmacht, die hij wel gevoelde en beleed, maar alleen om zich voor God te kunnen verontschuldigen. Daaraan paarde zich nog een besliste onwil, die den heiligen toorn Gods opwekte en slechts door diens Almacht overgebogen kon worden.

Daaruit ontspringt eerst wantrouwen tegen anderen, gemakzucht voor zich zelven, traagheid des vleesches, het zoeken van huislijk genot, het verzuimen van de eerste verplichtingen zijner roeping, het verzaken en vergeten van het Sacrament, zelfs voor zijne kinderen. Dit alles kwam voort uit en was vermengd met een zondig ongeloof, dat hem werkeloos en vadsig maakte. — En, o mijne lieven! indien het nu er aldus uitziet in het hart van een der uitnemendsten onder de uitnemenden; hoe moet het dan met ons hart gesteld zijn? Is het ook noodig, dat dit hart wedergeboren worde, en een-

maal wedergeboren, voortdurend door den God onzer hope bewaard en bewaakt blijve? En dat wil de Heere doen, naar den rijkdom Zijner genade.

Welken weg ter overbuiging des harten, van wantrouwen tot vertrouwen, de Heere bewandelt, werd ons uit Mozes' voorbeeld in het helderst daglicht gesteld, en daaraan mede moogt gij uwen geloofsweg toetsen. — Eerst is er eene klare overtuiging van zonde en schuld, zoodat Hij het ons door eigene ondervinding leert inzien en kennen, en aldus geneest Hij ons van onze geestelijke onkunde.

Als wij dan zouden bezwijken door het zien van onze volstrekte geestelijke onmacht ten goede, brengt Hij ons de verzekering van Zijne onwederstaanbare Almacht, blijkbaar in de schepping, in onze omgeving en in ons eigen verleden. Om dan uwen nog overgebleven inwonenden onwil te breken, komt Hij u menigmalen in Zijnen toorn verschrikken en maakt Hij uwe ziele vervaard door de dreigingen en schrik des doods.

Vandaar zoo menigmalen bij u, o geloovige! die schrik en ontzetting in uwe ziel! 't Is de Heere, die u van uwen onwil nog meer gaat overtuigen en uwe eigene machteloosheid u leeren; totdat gij uit uzelven niets meer durft, geen woord meer hebt, geen stap meer waagt te doen, en dat een klein kind en eene zwakke vrouw u zouden kunnen beschamen.

Als dan de wil zoozeer is overgebogen, dat wij zwijgende instemmen, dat God alles is en ook alles moet doen, dan komt de Heere met Zijne zoete vertroostingen ons toonen, dat Hij een verrassend God is. Hij bereidt de bijzondere ontmoetingen met broeders en zusters, Hij brengt een Maria en Johannes, maar ook een Mozes en Aäron tot elkander. Hij zorgt voor die innige gemeenschap der heiligen, die het hart zoo

goeddoet. Hij bezorgt u het verwante hart, de trouwe vrienden, met wie ge zoetelijk kunt overleggen.

Hij versterkt u door het geloof der broederen en brengt u met dezulken in aanraking en leidt u in die samenkomsten, waar men als van zelve het hoofd leert buigen en ter aarde neigen, om God als getrouwen Redder en Heilaanbrenger te aanbidden.

Ja, dit is de weg, dien de Heere met den zondaar houdt: uit de diepte der eigene ellende trekt Hij hem op, om hem de macht en de heerlijkheid Gods te doen zien. Opdat hij leere Gode alleen de eer te geven, het hoofd voor Hem alleen te neigen en Hem alleen te aanbidden.

PSALM 84 : 1.

Hoe lieflijk, hoe vol heilgenot,
O Heer, der legerscharen God!
Zijn mij uw huis en tempelzangen!
Hoe branden mijn genegenheên,
Om 's Heeren voorhof in te treên!
Mijn ziel bezwijkt van sterk verlangen:
Mijn hart roept uit tot God, die leeft,
En aan mijn ziel het leven geeft.

V.

DE ZENDING VAN MOZES BIJ PHARAO EN BIJ HET VOLK SCHIJNBAAR MISLUKT.

Exodus V : 1—24.

INHOUD: Wolken en donkerheid rondom den Heere; licht en donker; licht in donker; omschrijving der godsregering; de donkerheid beeld der diepte van Gods raadslagen. Het onderwerp en deszelfs verdeeling: het bevel Gods smadelijk afgewezen (vs. 1—9); het gebod des konings trouw opgevolgd (vs. 10—18); God ten onrechte van onbillijkheid beschuldigd (vs. 19—24).

Het bevel Gods smadelijk afgewezen (vs. 1—9); het gezach des Heeren versmaad (vs. 1, 2), de dienst zijner gezanten bespot (vs. 3, 4), de ellende zijns volks verzwaard (vs. 5—9). — Der broederen aanspraak aan Pharao: de God »Israels" genaamd; Pharao's antwoord en loochening Gods; de broeders niet afgeschrikt door des konings ruwheid maar hun waardigheid daar tegenover gesteld; de God der »Hebreën;" beweerde zelfstandigheid des volks; uitnemende kieschheid en voorzichtigheid in het spreken van Mozes; de billijkheid, de tijd, de inhoud en het doel van hun verzoek. Van de zijde des konings hoon in stee van waardering: voor de gezanten, hun dienst en hun volk. De ellende verzwaard door 's konings bevelen aan de »aandrijvers;" autocraten zijn of worden dwingelanden; partijzuchtige meerderheid oefent tirannie; slaven, lijfeigenen, pandelingen; het begin ook van onzen geloofsweg kenmerkt zich meestal door verzwaring van tijdelijken druk. Doel daarvan. Met verzwaarde belastingen tegen vastheid van beginsel en drang des gewetens gestreden!

Het bevel des konings trouw opgevolgd (vs. 10—18). Over het algemeen is dit overal waar, als het den dienst der wereld en des satans geldt. De geloovige door God aan het werk en onder den druk gehouden, opdat de satan hem geen oorkussen der luiheid biede; de satan in eigen arglistigheid gevangen. — Hoe de koning gehoorzaamheid vindt. Hij vindt gehoorzaame dienaren, een schier uitgedoofd volk en daarenboven het schamper woord. De „aandrijvers en ambtlieden"; wat de dienstvaardigheid der praktijk vermag; het stroo onthouden; de schrijvers (schotér); waartoe het stroo? werktuigelijke fabrieksarbeid verlamt en dooft een volk uit; „am-haärez"; het onmogelijke geëischt maar onuitvoerbaar; schijnheiligheid der verdrukkende wereld in haar aangenomen houding der onnoozelheid; ook in onze huishouding tegenover de ondergeschikten? Naar den koning! De koning zal recht doen! Het „schreeuwen" (zaäk) des volks; die scheldt en raast heeft ongelijk en bewijst zijn gebrek aan goede tegenredenen. Israels godsdienstzin de oorzaak van des vijands haat; de godsdienstige behoefte van het volk door de regeerders niet begrepen en verkeerd verklaard; onheilige doeleinden toegedicht; geef aan het volk den godsdienst weer, breng den bijbel op de volksschool. Materieële welvaart zonder meer doodt een volk. Voor werkgevers en fabrieksheeren!

God ten onrechte van onredelijkheid beschuldigd (vs. 19—24): Mozes door menschen kwalijk bejegend (vs. 19—21), God ten onrechte beschuldigd (vs. 22, 23), 's Heeren trouw te meer verzekerd (vs. 24). — De taak om leidsman en volksmenner te zijn: Mozes en Aäron door het volk miskend; ondervonden grieven van anderen worden door ons in grieven tegen weer anderen omgezet; dat moet het huisgezin dikwijls ondervinden; succes is een jammerlijke maatstaf voor de zuiverheid van het beginsel; beschuldiging tegen Mozes en Aäron; door Mozes op God zelven teruggeworpen. Menschen van buitengewone geestesgaven dikwijls zwakke karakters; grootheid van karakter en stout zelfvertrouwen gaan niet altijd hand aan hand; zwaarmoedige opvatting en vooroordeel aangaande zich-zelven; van de tijdelijke uiting naar de eeuwige gedachte Gods opgezien! „Laten uittrekken" of „uitdrijven?" De Naam Gods en de bezetenheid der goddeloozen; zien en gelooven; de heerlijkheid Gods het einddoel der openbaring Gods. Ook de tegenstand der vijanden Gods moet daartoe medewerken.

Gods Gerechtigheid, Heiligheid, Wijsheid, Bondstrouw, Almacht. — De lichtstralen der openbaringe Gods heenglijdende over de strafgerichten der wereld. Besluit.

Psalm 97 : 1, 7.

Wat de vromen wel eens belet om te juichen in hun lot, wat hun lied wel eens op de lippen doet verstommen, is juist, dat rondom den Heere wolken en donkerheid zijn en zij Hem dus niet zien, uit Wien en in Wien al hun heil en vroolijkheid is. O, indien zij in het donker maar Hem mochten zien, dan zoude het licht worden voor hun ziel. Want het volk dat in de duisternis is gezeten, heeft een groot licht gezien. Maar het gemis van dat licht maakt de duisternis zoo donker.

Wel mocht de profeet dezulken toeroepen: „indien gij in de duisternissen wandelt en geen licht heb, zoo vertrouwt op den Naam des Heeren en steunt op Zijne sterkte." Dan is het bovenal noodig, dat de Naam d. i. de openbaringe Gods en de gewisheid Zijner kracht onze steun en sterkte zijn. Maar, ach! dat is zoo dikwerf het moeilijke: „rondom Hem zijn wolken en donkerheid;" al weten wij, dat gerechtigheid en gericht de vastigheid van Zijnen troon zijn.

„Rondom Hem zijn wolken en donkerheid." — Dat woord is als 't ware de omschrijving van die Godsregering, waarmede deze psalm aanheft en die oorzaak der verheuginge voor de aarde en de eilanden moet zijn (Ps. 97 : 1). Maar is niet juist dat donkere, dat ondoorgrondelijke, dat geheimzinnige en onverklaarbare duister een kenmerk van het Godsbestuur, zooals het zich menigmalen aan ons starend oog voordoet. Is het niet daarom ook, dat de koninklijke bidder het in den aanvang van zijne tempelbede zegt: „de

Heere heeft gezegd, dat Hij in donkerheid zoude wonen" (1 Kon. 8 : 12; 2 Kron. 6 : 1).

Daarom ook moest Mozes tot „de donkerheid naderen, alwaar God was" (Exod. 20 : 21); daarom verscheen Deze op het verzoendeksel in een wolk (Lev. 16 : 2); daarom herinnert Mozes later het volk dat er om den berg der wetgeving „duisternis en wolken en donkerheid was" (Deut. 4 : 11). De donkerheid wijst op de ondoorgrondelijke diepte van Gods verborgen en onuitsprekelijken Raad, doelt op de geheimzinnige, meest onzichtbare leidingen Zijner Voorzienigheid; maar bovenal op het voor mensch en eenig ander schepsel onnaspeurlijke van Gods eigen, heilig wezen. Dat zoude Mozes reeds in den aanvang zijner werkzaamheid moeten ondervinden.

Wel kon hij dit leeren uit hetgeen ons in het hoofdstuk wordt verhaald, dat wij nu te samen wenschen te overdenken en welks inhoud is: de zending van Mozes bij Pharao en bij het volk schijnbaar mislukt. Wel hebben wij ook hierbij met schijnbaar onoplosbare raadselen Gods te doen, waarbij ons de natuurlijke oogen gaan schemeren en waarbij het natuurlijk verstand stilstaat. Mozes is door God zelven gezonden en evenwel zien wij achtereenvolgens het bevel Gods smadelijk afgewezen (vs. 1—9), het gebod des konings trouw opgevolgd (vs. 10—18) en God ten onrechte van onbillijkheid beschuldigd (vs. 19—24).

Zoo was de vreeze van Mozes wel zeer beschaamd geworden. Elk zijner bezwaren, die hij in menigte had gemaakt, was uit den weg geruimd. Hij had in Aäron een moedig hart gevonden, dat hem verstond, en in dienzelfden Aäron tevens een welbespraakten mond, die het woord voor hem doen kon, en bij het

volk en deszelfs oudsten toegenegen ooren en ontvankelijke harten, om het woord zijns Gods met eerbied en kinderlijk ontzach aantenemen. Toch zoude de weg dien Mozes niet gemakkelijk vallen. Allerlei raadselen zouden zich aan hem voordoen, als hij in naam van zijnen God het woord tot den koning des lands en tot zijn eigen volk richten moest.

Het bevel Gods werd smadelijk afgewezen (vs. 1—9). En daarbij werd het gezach des Heeren versmaad (vs. 1, 2), de dienst Zijner gezanten bespot (vs. 3, 4), daarenboven de ellende Zijns volks verzwaard (vs. 5—9). — Niet lang toefden de beide broeders met het volvoeren van den door Israels God hun opgelegden last. „En daarna gingen Mozes en Aäron heen en zeiden tot Pharao: „Alzoo zegt de Heere, de God van Israel: laat Mijn volk trekken, dat het Mij een feest houde in de woestijn." In hun eerste aanspraak aan den koning zwijgen Mozes en Aäron geheel van zich zelven en noemen slechts den Bondsgod, in Wiens naam zij zijn opgetreden, Wiens last zij hebben over te brengen en Wiens eisch zij hebben medetedeelen.

Daarom spreken zij ook nu van „den God Israels," alsof zij den heidenschen koning wilden uitnoodigen, om mede Hem als den zoodanigen te erkennen en te belijden. Maar norsch en ruw is het geweldige antwoord, waarmede de koning van Egypte den God Israels smaadt en voor zich zelven verwerpt. „Maar Pharao zeide: wie is de Heere, wiens stem ik gehoorzamen zou, om Israel te laten trekken?" Met de diepste verachting en smadelijk gebaar gewaagt hij van den hoogverheven God, aan Wiens gezach hij weigert zich te onderwerpen, Wien hij zelfs als weigert te begroeten. Wie is Hij? „Ik ken den Heere niet, en ik zal ook Israel niet laten trekken."

't Is alsof hij tegelijk Gods bestaan loochent en tevens zich voorneemt, indien Hij mocht bestaan, zich met alle kracht tegen dien vreemden God te verzetten. Israel noemt hij niet, gelijk Mozes en Aäron dit hadden gedaan, het volk van dien God. Hij erkent dien God niet als Souverein van een volk, dat hij zelf als zijn eigendom beschouwt. Hij alleen meent het recht te hebben, om naar welbehagen over dat ras van slaven te beschikken. Hij zal zijn slaven, zijn eigendom, dat volk van Israel niet laten trekken. Twee dingen loochent hij aldus: en het gezach Gods over hem zelven, en het bestaan van eene betrekking tusschen dien God en dat volk Israel.

Door dien forschen toon des dwingelands en geweldenaars laten Mozes en Aäron zich evenwel niet afschrikken. Stel tegenover ruwheid van anderen nooit ruwheid van uwe zijde. Daardoor zoudt gij u zelven verlagen. Maar wilt gij de ruwheid in al haar naaktheid ten toon stellen, blijf dan kalm en waardig. „Zij dan zeiden: de God der Hebreën is ons ontmoet; zoo laat ons toch heentrekken, den weg van drie dagen in de woestijn en den Heere onzen God offeren, dat hij ons niet overkome met pestilentie of het zwaard."

Indien Pharao dan mogelijk den God Israels in Diens bondsbetrekking tot Zijn volk niet erkent, wellicht zal hij het zelfstandig volksbestaan van dat volk als volk erkennen; wellicht Amrams zonen ook als zonen van dat volk en als belanghebbende stamverwanten, die door hun eigen Souverein en God zijn afgezonden, erkennen. Daarom spreken zij nu van „den God der Hebreën," en sluiten bovendien zich zelven nu bij het volk in en spreken daarom van „wij" en „ons". Zij wijzen bovendien op de mogelijke gevaren, die voor hen konden verrijzen, indien zij weigerden, aan het gebod van hun eigen God en Koning gehoor te geven.

Als Diens gezanten treden zij in hun woord nu op. God zelf heeft „hun ontmoet," d.i. heeft hen opontboden en wat zij nu vroegen hun in last gegeven. En zoo machtig is hun Zender, dat Hij bij weigering der gehoorzaamheid aan Hem, over de Zijnen allerlei oordeelen, als pestilentie of het zwaard zoude brengen. — Opdat hun verzoek in niets op eene dreiging zoude gelijken, doen zij duidelijk uitkomen, dat dan over Israel, niet over de Egyptenaren, dat verderf zoude komen; „opdat ons niet overkome." Om op de billijkheid en het onschuldige van hun verzoek te wijzen, omschrijven zij opzettelijk den korten tijd, slechts een weg van „drie dagen" is 't, dien zij wenschen. Onschadelijk is ook het doel, waartoe zij dit begeeren; 't is om „den Heere hun God te offeren."

En de koning Pharao, die geen God Israels en geen volk des Heeren wilde erkennen, drijft op krenkenden toon en minachtende wijze den spot met hun gezantschap, hun dienst en hun beweerden goddelijken last. Hun last is naar zijn oordeel een geheel andere. „Toen zeide de koning van Egypte tot hen, gij Mozes en Aäron! waarom trekt gij het volk af van hunne werken? gaat heen tot uwe lasten." — Met het volk mede te werken in de tichelovens, dat was de last, en wel de zware, afbeulende last van dat tweetal mannen, die zich verwaten in naam van een zekeren God, en in naam van een stamvolk, zich voor het aangezicht van een zoo machtigen koning durven stellen, hem wagen aan te spreken, om hem voorstellen te doen. Zoo spot hij met hun God en met hun lot.

't Is hem niet genoeg, Mozes en Aäron op het diepst te vernederen en hun goddelijke opdracht belachelijk te maken, maar nog dieper wil hij hen krenken, door op honende wijze van het volk te spreken, en aldus te toonen, hoe weinig hij den last Gods wenschte ter harte

te nemen. Wat? rust voor een volk van slaven, welks bestaan zelfs hem een afkeer en oorzaak van vreeze is! Voor hen geen rust, maar de zweep des drijvers, opdat zij van de aarde langzamerhand verdwijnen! „Verder zeide Pharao: ziet het volk des lands is alreede veel en zoudt gijlieden hen doen rusten van hunne lasten?" Het wordt erkend, door de keus van het woord zelf, dat de dagtaak des arbeids van het volk zeer zwaar is; maar ook moeten Mozes en Aäron begrijpen, dat die bange zwaarte van den arbeid door den haat, die naar hun dood verlangt, hun wordt opgelegd.

Dat volk van slaven noemt de koning, om Mozes en Aaron nog dieper te grieven en om zijne verachting voor hen nog sterker uittespreken, een volk des lands (am-haärez), een teelt van boerenarbeiders, van werkslaven en pandelingen. 't Is een volk dat aan den grond, waarop het geboren is en waarop het arbeidt, aanbehoort, 't is een aanhoorigheid van den bodem. 't Zijn niets dan lijfeigenen, goed om te zwoegen en te slaven in den tred- en aan de watermolens. Dat volk is veel en blijft veel, in weerwil van al de aangewende pogingen om het uitteroeien. En wilt gij voor dat volk nog de weldaad der rust (sabbath). Voor dat volk geen rust, geen sabbath dan in het graf!

Veeleer wordt hunne ellende nog meer verzwaard. „Daarom beval Pharao tenzelfden dage aan de aandrijvers onder het volk en deszelfs ambtlieden, zeggende: gij zult voortaan aan deze lieden geen stroo meer geven, tot het maken van tichelsteenen, als gisteren en eergisteren, laat hen zelven heengaan en stroo voor zich zelven verzamelen, en het getal der tichelsteenen, die zij gisteren en eergisteren gemaakt hebben, zult gij hun opleggen, gij zult daarvan niet verminderen, want zij gaan ledig. Daarom roepen zij, zeggende laat ons gaan, laat ons onzen

God offeren! Men verzware den dienst over deze mannen, dat zij daaraan te doen hebben en zich niet vergapen op leugenachtige woorden."

Dat is het oordeel van de dwingelandij en van de willekeurige heerschzucht, die door geene wet van het algemeen volksbelang of van het eigen zedelijk gevoel of van het openbare volkerenrecht zich laat binden, maar die alleen luistert naar de stem van het persoonlijk inzicht, naar luim en gril van een enkel oogenblik. Wat van God en in Zijnen naam gesproken wordt noemt de ongebreidelde overmoed leugenachtige woorden. En, wilt gij den volkskreet in de geboorte smoren, of, reeds begonnen, spoedig fnuiken, o voorstanders der verdrukking van het volk des Heeren! vermeerdert dan den druk des harten; opdat het volk de lust verga, om aan iets hoogers te denken of naar iets reiners te trachten, dan het alledaagsche leven biedt.

Wee u, volk des Heeren! Gemeente der Christenen! indien een partij- en heerschzuchtige meerderheid, spottende met uwe grieven, uw gewetensbezwaren niet tellende, straks, door het verzwaren van uwen druk, u uwe Christelijke scholen zou kunnen ontrooven. Indien gij getrouw zijt, zal de Heere ook daarin uwe trouw beproeven, dat Hij allereerst uw ellende laat zwaarder worden, de moeite laat toenemen, maar straks zal Hij door eigen kracht, als in een oogenblik u daarvan ontheffen, om u vrij uitteleiden. Hebt gij nooit opgemerkt, ook in uw bijzonder leven, mijn Christen! dat de weg uwer eerste ontdekking en bekeering gewoonlijk ook begon met verzwaring van uwen druk, of door de wereld of door de wet? Zoo moet het, opdat uw geloof beproefd worde en gij later der genade Gods alleen de eere moogt geven.

Het billijk verzoek des volks, om God naar den

eisch van het geweten en het voorschrift van Zijn heilig woord in allen eenvoud te mogen dienen, was dan aldus door den koning des lands beantwoord met versmading van het recht Gods, met bespotting Zijner gezanten en met verzwaring der lasten Zijns volks. Alsof Israels geschiedenis aan het volk des Heeren van alle tijden en oorden moest leeren, dat het steeds de toeleg van de vijanden des volks is, om door zwaren druk van lasten en belastingen, door de aangezette schroef van uitmergeling hen tot ontrouw aan hunnen God en diens dienst te brengen. Om het geweten te verkrachten, spant men alle krachten in en verdrukt men de krachten des volks. De Souvereine God wordt smadelijk verworpen, en middelerwijl eischt en verwacht men van het verdrukte volk onderwerping en gehoorzaamheid.

En hoe trouw wordt het bevel des konings opgevolgd! De ijver der wereldlingen voor hetgeen hun aan het harte gaat kan in menig opzicht de traagheid en het gemis aan ijver bij de kinderen Gods beschamen. Daarin ligt toch iets opmerkelijks: terwijl de dienstknechten en dienstmaagden des Heeren menigmalen sluimerig worden, zijn de trawanten des duivels niet alleen bij dag, maar ook bij nacht wakende en druk bezig met veel dienens. Terwijl de tempelen Gods menigmalen ledig staan en de psalmen zwijgen, dreunen de tenten des Satans van menschen en weergalmen daar de wanden van de onheiligste liederen. Gaat het u niet aan, vrienden des Heeren! dat aldus ook den naam des Heeren door u mede smaadheid wordt aangedaan en zijne vijanden tegelijkertijd Hem lasteren en, in hun tijdelijken triumf zich verheugende, uwe werkeloosheid met hun schaterlach vieren?

O, indien de Heere u niet den druk zond en dien druk soms deed verzwaren, van u zoude Pharao's be-

schuldiging in allen deele gelden: „gij gaat ledig, gij gaat ledig!" Maar opdat de vorst der duisternis u dit oorkussen niet zoude kunnen spreiden, wordt de vader der leugenen en der arglistigheden in zijne eigene netten der arglistigheid gevangen, en moeten al zijne pogingen medewerken, om u aan het werk te houden, opdat gij u niet in ledigheid verloopt en alzoo uwen Schepper vergeet. Daartoe dan ook wordt het bevel des konings trouw opgevolgd. Hij vindt gehoorzame dienaren, een schier uitgedoofd volk en voor beiden nog het schamper woord.

En de aandrijvers des volks en deszelfs ambtlieden waren gewillige dienaren der ongerechtigheid eens tirannieken konings. Hoeveel zachte en meegaande ondergeschikten menigmalen de hardheid en scherpte der regeerders en hunner voorschriften kunnen verzachten, ja voorkomen, dat hadden de beide vroedvrouwen Siphra en Pua wel getoond. Maar nauw was nu het wreede woord nog van des konings lippen of „toen gingen de aandrijvers des volks uit en deszelfs ambtlieden en spraken tot het volk, zeggende: zoo zegt Pharao: ik zal ulieden geen stroo geven. Gaat gij zelven heen, haalt u stroo, waar gij het vindt; doch van uwen dienst zal niet verminderd worden."

Om uit de aanwezigheid dezer „aandrijvers en ambtlieden" te besluiten tot eene zelfstandige en geordende macht van regeling en bestuur onder het volk Israel zelf gaat niet aan. Wel mochten wij dit eenigszins opmaken uit het bestaan der „oudsten," met wie Mozes op bevel Gods moest raadplegen, en die hem bij den koning vergezellen moesten, die ook het volk als ter volksvergadering konden samenroepen. Immers waren de aandrijvers, die met stok of zweep gewapend waren, gelijk de oude afbeeldingen ons nog doen zien, uit de verdrukkende Egyptenaren zelven genomen. De

lieden daarentegen, die door onze vertalers als ambtlieden beschouwd worden, waren een zeker soort van schrijvers, wat de beteekenis van het oorspronkelijk woord (schotér) ook aangeeft.

Het schijnt dat dezen, uit het Israelietische volk zelf genomen, over de afzonderlijke ploegen, waarin het volk ten arbeid verdeeld was, gesteld waren. Zij moesten dan aanteekening houden van het juist getal der afgeleverde steenen, voor wier vol aantal zij dan aansprakelijk waren gesteld. Waarom zij ook, bij gebreke daarvan, door de aandrijvers geslagen werden. En dat is juist het smartelijke, dat ook deze Israelietische ambtlieden mede hielpen, om den druk Israels te helpen verzwaren. Geen banden van bloed en stamverwantschap, maar eenheid des geloofs en der geestelijke hope, werken dat mededoogen en dat gevoel van wederkeerige gehechtheid en onderlinge verantwoordelijkheid, waardoor zooveel, anders onheelbaar, lijden verzacht en voorkomen wordt.

Onmenschelijk wreed was wel het bevel, dat van den koning was uitgevaardigd, en aan welks trouwe uitvoering door allerlei ambtlieden en opzieners streng de hand werd gehouden. Waartoe nu wel het stroo bij de bereiding der steenen gebezigd moest worden? Naar ons gevoelen, om de steenen daarop te bleeken te leggen en ze door gelijkmatige afkoeling voor te groote broosheid en scheuren te bewaren. Het ophouden van den toevoer van staatswege, bij den voorgeschreven plicht voor de arme werklieden, om desnietemin hetzelfde aantal steenen afteleveren, maakte den arbeid elken dag meer dan dubbel. Immers moest een deel des volks aan den dagelijkschen arbeid onttrokken worden, om hier en daar, door het geheele land heen, het door den Staat onthouden stroo optezamelen; zoodat daardoor het werk der arbeidenden, aan zooveel min-

der handen toevertrouwd, de achtergeblevenen schier tot overspanning en vertwijfeling moest drijven.

Maar zoo diep was het volk onder den ontzenuwenden en verlammenden invloed van het werktuigelijk fabriekswerk reeds gezonken, dat het als een schier uitgedoofde natie, zonder morren en als gevoelloos zich tot den gedwongen arbeid schikte. 't Was immers het volk, dat, als lijfeigenen en als een stuk van den bouwgrond, als eene aanhoorigheid des lands, het volk des lands (am-haárez) werd genoemd. „Toen verstrooide zich het volk in het gansche land van Egypte, dat het stoppelen verzamelde, voor stroo." Juist omdat dus, naar het oordeel der arbeiders zelven, de stoppelen denzelfden dienst konden doen als het stroo, meenen wij recht te hebben voor ons gevoelen, dat het stroo voor de verwerking van de kleiaarde zelve geen dienst behoefde te doen, wel voor de schikking, legering en drooging der afgewerkte en op elkaar gestapelde steenen.

Maar met alle mogelijke inspanning kon men toch de onmogelijke taak niet afwerken. Daarom viel de zware stok der aandrijvers op de naakte schouders der ambtlieden en werklieden bij herhaling neder. „En de aandrijvers drongen aan, zeggende: voleindigt uwe werken, elk dagwerk op zijnen dag, gelijk toen er stroo was. En de ambtlieden der kinderen Israels, die Pharao's aandrijvers over hen gesteld hadden, werden geslagen, en men zeide: waarom hebt gijlieden uw gezette werk niet voleindigd, in het maken der tichelsteenen, gelijk te voren, alzoo ook gisteren en heden?" — Waarom niet? Wisten deze drijvers dit dan niet? „Omdat wij hun het stroo onthouden," zoo hadden zij zichzelven kunnen antwoorden.

O, dat is de groote kunst der verdrukkende wereld, dat zij doet, als of zij niets ter wereld van de grieven

der verdrukten heeft opgemerkt. Daar is veinzerij in hare gestrenge en schijnbaar oprechte houding, daar is huichelachtigheid in haar woord en vraag. Zij houdt zich onnoozel, opdat haar schuld niet al te zeer openbaar worde en in al haar verachtelijkheid ten toon gesteld; zoo dat zij zelfs den anders onopmerkzamen en schier reeds geheel verstompten arbeiders in het oog springt. Zoo tracht zij den schijn van billijkheid en recht aan hare zijde te houden. Die vragen der aangenomen onnoozelheid, bij de wetenschap dat men het wel beter weet en zelf het best het antwoord kon geven, doen der ziele meer pijn, dan de striemende zweepslagen dit het lichaam doen.

't Kon ook zijn, dat het met de ambtlieden ging, gelijk het menigmalen in allerlei huishoudingen, gelijk 't met opzichters en ambtenaren gaat: dat men namelijk voor de veranderde omstandigheden geen oog en dus voor hun redenen geen oor heeft en dat men van zijne ondergeschikten voor het heden dezelfde diensten blijft vergen als in 't verleden, hoewel er sints dien tijd machtig veel veranderd is. Gelijk vele gemeenten van velen hunner dienaren hetzelfde blijven eischen, hoewel zij in hetgeen zij voor dezen doen, geene rekening houden met de gewijzigde omstandigheden van inkomsten en uitgaven. Men denkt er eenvoudig niet om; men is met zijn tijd medegaan; alles is gewoonte geworden en nu gaat men maar zoo voort. Uw vijftigjarige dienstbode kàn immers niet meer doen wat zij dertig jaren geleden deed, en uw tegenwoordige leeraar kan niet meer leven van hetgeen men voor vijftig jaren leefde. De verhoudingen des levens zijn veranderd en men eischt steeds hetzelfde, hoewel men zelf daarvoor zich doof en blind houdt. Dat is zeer onredelijk.

De ambtlieden verwaardigen zich dan ook niet hun te antwoorden, maar zij willen naar den koning heen,

die, naar hunne meening, toch geen vrede kon hebben met dergelijke mishandeling zijns volks. Het arme volk kan nooit vermoeden, dat de overheid zelve, die boven de partijen moest staan, tot zoo misdadige staatkunde en zoo openlijke partijzucht zich zou laten verleiden. Het meent dat dit alles het werk is der mindere beambten en ondergeschikte dienaren, die, door het volk dan verantwoordelijk gesteld en, meestal zeer onbillijk, kwalijk bejegend worden. Dat wil Israel in zijne ambtlieden niet. Het zal naar den koning gaan, naar den vader des lands en verzorger van al zijne onderdanen. Hoe zij teleurgesteld zullen worden door het schamper woord des konings! — Maar toch mogen zij zich van hunnen plicht door het vooruitzicht van teleurstelling niet laten terughouden.

„Derhalve gingen de ambtlieden der kinderen Israels en schreeuwden tot Pharao, zeggende: Waarom doet gij uwen knechten alzoo? Aan uwe knechten wordt geen stroo gegeven en zij zeggen tot ons: maakt de tichelsteenen; en ziet uwe knechten worden geslagen, doch de schuld is uws volks!" Zeer juist wordt het oorspronkelijke woord (zaäk) bij onze vertalers door „schreeuwen" teruggegeven. O, als zij hunne droeve weeklacht tot den koning brachten, waren er tranen in hunne stem, stokte hun soms de stem in de keel, en dan deed het groot verdriet hun weer hun lijden, en smart uitschreeuwen. 't Was een kreet des harten, als een laatste levensteeken van een vertrapt en uitgemergeld volk, dat zich zelf „slaven" en zijne drijvers „het volk des konings" noemt. Zooveel vrijmoedigheid hebben zij nog overgehouden, dat zij het ten minste wagen dezen de schuld te geven; en zooveel gevoel van billijkheid verwachten zij nog van den koning, dat hij hun recht zal laten geschieden, en herstel van rechtmatige grieven zal schenken.

Maar deze? Als men geene goede tegenredenen heeft, moeten scheldwoorden en heftigheid dikwijls dienst doen; maar alzoo toont men ook zijn ongelijk. Een bits en schamper, diep beleedigend en smalend woord slingert hij hun naar 't beschaamde aangezicht en in de reeds zoo fel verscheurde ziel. Tot bloedens toe zal zijn woord hen striemen, pijnlijker dan zijn drijvers het hun lichamen deden. „Hij dan zeide: gijlieden gaat ledig, ledig gaat gij; daarom zegt gij: laat ons gaan, laat ons den Heere offeren!"

Pharao is niet de eenige die de godsdienstige behoefte des menschen wil verklaren uit eenige ziekelijke afwijking van het verstand of aan de traagheid des geestes wijten, die de inspanning des denkens en werkens ducht. Naar zich zelven beoordeelt hij een ander. Wie zelf geen behoefte gevoelt aan God en hoogere dingen, kan de aanwezigheid eener dergelijke behoefte bij anderen niet verklaren. Daar komt nog bij dat de koning zelf het onrecht dat hij pleegt, gewis gevoelt. Dat bewijst de heftigheid van zijn woord, dat tot tweemalen toe wordt herhaald: „gij zijt luiaards, luie ledigloopers!" Bij den koning is reeds de verharding des harten begonnen. Dit blijkt uit zijn voortgaan met het geweld, hoewel hij zelf het onrecht daarvan gevoelt.

Wat hem bovendien en bovenal tot zoo bittere heftigheid stemde, verheelt hij evenmin. 't Is Israels zucht om den Heere te offeren. Niets vreest de dwingeland zoozeer dan de herleving en wederopstanding van dit in het stof vertreden, onder zijn voet zuchtend volk. En hij begrijpt dat de godsdienst het eenige is, wat een zoodanig, wat elk volk uit zijne diepte der verstomping kan opheffen. Daarom geen godsdienst voor dat ras van slaven! Ontneem den godsdienst en zijn machtig voertuig, den bijbel, aan het volk en aan de

mindere klassen, en gij geeft het willoos over aan de fabriekheeren en den werktuigelijken fabriekarbeid, aan verstomping en verdierlijking. Zelfs het laatste sprankjen van geest en zelfstandigheid en vrijheidsbesef zal bij dat volk worden uitgedoofd.

Geef aan dat vernederde volk, versmachtende in zijn druk, den godsdienst weer, den bijbel op de scholen, en gij heft het uit zijne laagte op, en maakt het wederom vatbaar voor edeler indrukken, reiner strevingen en grootscher gedachten. Dat wist ook Pharao en dat weten alle Pharao's van alle tijden zeer wel. Maar daarom ook moeten die inbeeldingen en droomen eener godsdienstige behoefte bij het volk met wortel en tak uitgeroeid worden. En het beste middel daartoe is de slaafsche druk van den werktuigelijken arbeid. „Zoo gaat nu heen, arbeidt!" Werken, werken, dat is alles; dan hebt gij brood!

Het volk slechts aan den stoffelijken arbeid te zetten, dat is den geest uitdooven; indien gij het bij dien arbeid niet iets beters weet te geven, niet aan iets hoogers weet te gewennen. Werken, werken, en werken wederom, tot aan de ure des doods toe! En steeds meer, steeds zwaarder, elken dag zóóveel! „Doch stroo zal u niet gegeven worden, evenwel zult gij het getal der tichelsteenen leveren." — O, gij werkgevers en fabriekheeren! o, gij machtig kapitaal en gij voorstanders der nijverheid! O gij aannemers van groote werken, gij koningen op het gebied der groote ondernemingen! Wat doet gij voor uwe ondergeschikten, voor uwe fabriekarbeiders en fabriekskinderen anders dan deze Pharao, indien gij hun niet den tijd gunt en de gelegenheid biedt om ook aan God te denken en Gods Woord te lezen? Brengt den bijbel in uwe tempelen en tenten der nijverheid, en gij hebt uwen dienstbaren meer dan stroo gegeven; dat juist wat hun kracht

moet en kan bieden voor, opgewektheid onder, en ontspanning na den zwaren, eentoonigen arbeid.

Wie niets anders geleerd heeft dan zijne opgegeven dagtaak van werk aftedoen, diens blik reikt ook niet verder dan diezelfde dagtaak, dan dat stuk gronds, waarop hij zwoegt, dan dien kleinen kring, waarin hij als opgesloten is. Hij leeft, indien het leven heeten mag, voor het oogenblik zelf; en elk oogenblik dat hij aan zijn dagwerk of aan zijn meester kan ontwoekeren, zal hij wijden aan 't zinnelijk genot, aan steeds grover genietingen. Daar is ten laatste geene verheffing, geene hoop, geene zielskracht meer; maar een werktuigelijk berusten, een gewillig bukken, een dompig zwijgen. Berusten is het eigenlijk niet, maar machteloos wrokken en mokken bij het zwijgen van den onwil en der onverschilligheid, slechts afgebroken door onredelijke beschuldiging van allen en van ieder, behalve van zich zelven.

Het volk wantrouwt dan alles en ieder en leert ten laatste, bij de minste aanleiding, zelfs aan zijne beste vrienden en anders zoo gevierde leidslieden te twijfelen. Dan is het een kwade tijd voor volksleiders en volksmenners, die menigmalen op de booze hartstochten van de menigte hunne zondige verwachtingen gebouwd hadden. Wee dan dezen mannen, indien ook zij door de algemeene geesteloosheid zijn aangetast en worden medegesleept, al is het ook slechts voor een enkel oogenblik. Onvatbaar om het heilige doel Gods te begrijpen of zelfs maar te vermoeden, zullen zij God zelven de oorzaak van het kwaad noemen; gelijk de Heere zelfs door een Mozes ten onrechte van onredelijkheid beschuldigd werd. Kwalijk bejegend door menschen (vs. 19—21), werpt deze de beschuldiging op God terug (vs. 22, 23), maar wordt van Diens gewisse trouw door God zelven verzekerd (vs. 24).

Geen schooner en edeler, maar ook geen ondankbaarder en moeilijker taak dan die van leidsman des volks te zijn; vooral indien deze opgetreden is, om den druk des volks te verlichten en dat volk zelf uit de diepte, waarin het verzonken ligt, opteheffen. De volksmannen hebben hunne oogenblikken, waarin zij volop van den behaalden triumf en den blijkbaren bijval des volks genieten kunnen; maar meestal is miskenning en veroordeeling hun deel; zij moeten tegen de algemeene voorstellingen op en in, en gewoonlijk worden zij kwalijk begrepen. Bij de minste wending, bij ongunstigen afloop der dingen, worden juist zij, onverdiend en ondankbaar, voor den kwaden uitslag verantwoordelijk gesteld, en het toejuichende hosanna van gisteren eindigt in het „kruist hem" van heden.

Zoo ging het ook bij Israel in Egypte, na dat bittere en vernederende woord des konings. „Toen zagen de ambtlieden der kinderen Israels, dat het kwalijk met hen stond, dewijl men zeide: gij zult niet minderen van uwe tichelsteenen, van het dagwerk op zijnen dag. En zij ontmoetten Mozes en Aaron, die tegen hen overstonden, toen zij van Pharao uitgingen. En zeiden tot hen: De Heere zie op u, en richte het! dewijl dat gij onzen reuk hebt stinkende gemaakt voor Pharao, en voor zijne knechten, gevende een zwaard in hunne handen, om ons te dooden."

Hadden Mozes en Aäron misschien dezen mannen den raad gegeven, om zich tot den koning te wenden, en „stonden zij nu tegenover hen," in spanning het bericht van den afloop en der uitkomst afwachtende? Was het daardoor dat de teleurgestelde afgevaardigden en klagers des volks aanstonds op Mozes en Aäron stootten en aan hen ook aanstonds hun toorn konden koelen? Was het wellicht daardoor mede, nog onder den eersten verschen en levendigen indruk van de onder-

vonden vernedering, dat zij hun raadsmannen ook iets daarvan wilden laten ondervinden?

Want zoo is de mensch: het grievende dat hij van den eenen ondervindt, zet hij om in grieven tegen een anderen. Den innerlijken wrok over kwade bejegening, buitenshuis ondergaan, doet hij meest te huis dezulken ontgelden, die niets dan het goede voor hem willen en bovendien door zijn leed zelven toch al genoeg lijden. Al waren het maar vrouw en kinderen en de gewone huisgenooten, die binnenshuis 't het pijnlijkst ervaren, wat onrecht men u daarbuiten aandeed. Wat de vijanden u doen, moeten uwe vrienden meestal misgelden.

Wat stroom van bitse verwijtingen bruischt Moses en Aäron tegen! Zij zijn de oorzaak van het verzwaarde leed des volks! Hun vloekwaardige eerzucht, hun bemoeizieke trots, hun ingebeelde vrijheidsdorst hebben al deze nieuwe rampen teweeggebracht. Die God zelf zal hen oordeelen, van Wien zij zeiden eene roeping ontvangen te hebben! De uitkomst zelve logenstrafte immers hun beweren. „De Heere zie op u en richte het, o Mozes en Aäron!" — Naar de dadelijke uitkomst wordt meestal de zuiverheid der roeping beoordeeld, en een aanvankelijk goede uitslag moet voor velen teeken en zegel, waarborg en onderpand van hunne of van anderer roeping zijn. Hoe men zich daarin bedriegt! God de Heere doet in het geestelijke gelijk in het natuurleven: tegen het aanbreken van den morgen wordt de nachtelijke donkerheid nog donkerder. De goede uitslag van eenige zaak is steeds een ellendige maatstaf voor de zuiverheid of den adel van 't beginsel dat daartoe dreef.

In plaats van beter, hebben, naar het oordeel der klagende ambtlieden, Amrams zonen de goede zaak erger gemaakt. Immers staat zij nu in eene kwaden reuk. Gelijk Jakob eens zeide tot zijne zonen Simeon

en Levi, zoo betichtten Israels zonen nu Mozes en Aäron, dat zij hunnen reuk stinkende gemaakt hebben voor Pharao en zijne knechten. Behalvedien hadden zij door hunne voorbarige pogingen den slapenden leeuw wakker en de opmerkzaamheid der vijanden gaande gemaakt. Wat hadden zij eene ijdele hoop voor te spiegelen en eene verwachting op te wekken, die, niet vervuld, den tegenstander te meer een wapen ter verdrukking en ter vergoelijking van zijn onrecht in handen zoude geven. Had men maar liever gezwegen. Zoo spreekt het wantrouwige ongeloof en het door teleurstelling zoo bitter gegriefde gemoed, dat op zijn beurt onbillijk wordt en ook zijn weldoeners met ondankbare miskenning bejegent.

Mozes deed wel met, bij die pijnlijke ondervinding, tot den Heere zijn toevlucht te nemen; maar hij deed niet wel met dit te doen, zooals hij het deed. „Toen keerde Mozes, ontmoedigd en terneergeslagen, weder tot den Heere en zeide: Heere! waarom hebt Gij dit volk kwaad gedaan" (terwijl Gij het zooveel goeds beloofd hadt)? „Waarom hebt Gij mij gezonden?" 't Is alsof Mozes tegenover den Heere nog altijd zijne vroegere aarzeling wil rechtvaardigen. Neen hij twijfelt niet aan God, maar wel aan zich zelven en aan eigene geschiktheid voor de taak, waartoe de Heere hem heeft gezonden. Daarom vraagt hij: waarom hebt Gij mij gezonden? Ware een ander niet beter geweest, zooals ik het U te voren gezegd heb? toen Gij mij niet wildet gelooven. Mozes waant zich zelven beter te kennen dan de Heere hem kende.

Bij menschen, overigens van buitengewone geestesgaven, zult gij menigmalen dat rampzalige gemis aan zelfvertrouwen vinden, dat niet altijd uit nederigheid ontspruit, maar dikwijls uit zekere zwaarmoedigheid voortkomt, waarbij men met zich zelven ontevreden is

en tegen elke inspanning opziet, elke eigene inmenging in de lands- of kerkezaken vreest, omdat men toch niet de aangename en geschikte persoonlijkheid is. Daar komt dan dikwijls eene noodlottige meening, dat onze bemoeiing de goede zaak nog meer bederven zal, omdat wij toch altijd ongelukkig zijn, als onder een ongelukkig gesternte geboren, om ramp en onheil aan te brengen aan alles en aan allen, die met ons te doen hebben.

Een dergelijk voorwendsel aangaande zich zelven komt veel voor en drukt dan loodzwaar op den geest, die eigenlijk in den grond der zaak nog veel te veel met zichzelven en te weinig met de zaak zelve zich bezig houdt. Van daar, uit die diep verborgen zelfzucht, spruit dan dat gemis aan zelfvertrouwen. Men vreest iets kwaads voor zich zelven; wantrouwt daarom zich zelven, omdat men God niet vertrouwt. Neen, nederigheid of geringe gedachte aangaande zich zelven, is er niet de oorzaak van. Veeleer een zekere onbewuste hoogmoed, geboren uit het besef, dat men toch zelf ook wel vermogens bezit, veel meer dan anderen, die evenwel veel meer dan wij vooruitkomen. Uit de vergelijking van onzen eigen aanleg en tijdelijken toestand met dien van anderen ontstaat dat neerslachtig gevoel.

Hoor dien toon van zwaarmoedigheid en wantrouwen aan zich zelven in dat onbillijk beklag van Mozes: „Want van toen af, dat ik tot Pharao ben ingegaan, om in uwen naam te spreken, heeft hij dit volk kwaad gedaan; en Gij hebt dit volk geenszins verlost." 't Komt alles door Mozes. Pharao is tegen hem, en daarom tegen het volk; de Heere is tegen hem en daarom heeft Hij het volk niet verlost. Kent gij dan ook niet van die oogenblikken in uw leven, van die toestanden in uw gemoed, dat gij voor uw eigen gevoel de Jona zijt, die van alle leed en jammer eigenlijk de onbekende oorzaak zijt? Die toestand wil wel eens komen, als gij, zoo pas

aan u zelven en aan eigene zonde ontdekt, eigene doem- en doodwaardigheid hebt leeren inzien.

Maar, weet ge, wat ook gewoonlijk het geval is, en dit als zuivere ontwikkeling en dus als bewijs van de macht der waarheid. Dat alles betrekkelijk goed gaat, zoolang de heilige zaak van den godsdienst er niet mede gemengd is. Maar zoodra het duidelijk wordt dat er godsdienstige beginselen achter schuilen, verandert de zaak in het oog der wereld aanstonds van gedaante. Dan wordt zij gevaarlijk en moet bestreden worden. Ook zullen des satans trawanten nooit feller binnen in u razen, dan wanneer, in den naam des Heeren, de strijd tegen hen verklaard en aangebonden wordt. Zoodra Mozes den naam Gods noemde, is ook de felste haat ontbrand. — Daarom waren er ook zoo vele bezetenen ten dage van de omwandeling des Heeren op aarde. Daarom beginnen de zondige neigingen in uw hart en de zondige wereld buiten uw hart zich zoo geweldig te roeren, zoodra de ure der bekeering voor u nabij is gekomen. Gij begrijpt uzelven dan niet; gelijk Mozes den raadselachtigen toestand van zijn eigen hart niet verstaat.

Welzalig, die dan het woord des Heeren mag hooren en verstaan en die van de omstandigheden, van de tijdelijke uiting van Gods leidende Voorzienigheid mag afgetrokken en bij de eeuwige gedachte des Heeren, bij Zijn onwrikbaar voornemen, mag bepaald worden. Zoo ging het Mozes, door Gods genade en voorlichting, die daartoe zoozeer noodig is. „Toen zeide de Heere tot Mozes: nu zult gij zien wat Ik aan Pharao doen zal; want door eene machtige hand zal hij hen laten trekken; ja, door eene machtige hand zal hij hen uit het land drijven." Ter meerdere openbaring van de onwederstaanbaarheid der hooge macht Gods moet al die tegenstand Pharao's, die schijnbare mis-

lukking van Mozes' eerste zending strekken. Immers niet slechts dat Pharao de kinderen Israels zoude laten „uittrekken," maar hij zoude zelf „uitdrijven."

Daartoe zoude „de sterke hand" Gods, de almachtige kracht des Heeren, die zich in hare hoogheid openbaart, hem dwingen. En de vrucht van dit alles voor Mozes zoude zijn, dat hij daarvan de getuige zoude wezen; hij zelf zoude „met eigen oogen zien," wat hij nu schier niet gelooven, veelminder verwachten konde. Nù had hij te gelooven, opdat hij eenmaal zoude zien; nù werd zijn geloof beproefd, opdat bij het eindelijke zien hem te meer de verzekering van Gods Almacht, Heiligheid, Gerechtigheid, Wijsheid en Trouw zoude blijken. Als gij het na dezen zult verstaan, zult ge van achteren de wegen Gods rechtvaardigen, waarop gij van te voren hebt gesmaald. Dan zal die rechtvaardiging van het beleid des Heeren de stoffe worden uwer dankzegging en der verheerlijking Gods.

De heerlijkheid Gods is het einddoel zoo der goddelijke openbaring aan als Zijner goddelijke leiding met Zijn bondsvolk. De heerlijke eere Gods is evenzeer het einddoel van alle gangen der geschiedenis en van de wegen der gerechtigheid, die de Heere met de volkeren houdt. Zoo komen er de trotsche tegenstanders en overmoedige wederpartijders Gods; opdat zij door hun diepen val na hunnen hoogen staat voor eene geheele verbaasde wereld de boodschappers en tolken der Almacht en Gerechtigheid Gods zouden worden.

Zij stijgen zoo hoog in eere en hun woord klinkt zoo forsch en zoo stout; opdat hun val te dieper zij en opdat over de diepte van hun val de hoogte van Gods majesteit zweve; opdat door de diepte zelve van den onmetelijken val de eindelooze hoogte van Gods souvereine macht te meer uitkome. Zoo verkondigt

Hij Zijne gerechtigheid aan de volkeren en brengt Hij Zijne oordeelen en gerichten over de machtigen en koningen en grooten der wereld; opdat de kleinen leeren sidderen en de inwoners der aarde gerechtigheid leeren.

Maar aldus zal ook door den geopenbaarden wrevel en uitgesproken tegenstand Zijner vijanden de Heiligheid Zijner oordeelen en de reinheid en rechtvaardigheid Zijner gerichten blijken, als die over eene booze wereld heengaan, gelijk de losgelaten orkaan door een woud van jonge en zwakke stammen heenvaart.

En het volk des Heeren leert de Wijsheid Gods aanbiddend erkennen en dankbaar begroeten. Na dezen leeren zij verstaan, waarom de Heere vertraagde te komen en wat Zijn uitgestrekten arm der heilige wrake zoolang nog terughield. Zij zullen het eenmaal zien en zeggen: neen de arm des Heeren is niet verkort; maar, wat dien terughield van reeds te slaan, 't was de heilige wijsheid Gods die niet slechts slaat, maar door het slaan ook redt.

Ja, slaande, redt Hij de zijnen. Zoo verheerlijkt Hij Zijne eeuwige Bondstrouw aan Zijn bondsvolk; zoo leert Hij hen wachten en geloof oefenen; zoo leert hij hen, bij de uitkomst, der genade alleen alle eere te geven. Daarom moeten alle menschelijke pogingen eerst schipbreuk lijden, en dan grijpt Hij, met machtige hand de schipbreukelingen, die op de wijde golven hier en daar worstelende rondwaren, om ze behouden op de vaste rots van Gods trouw neer te zetten.

Ja, Zijne vijanden maar ook Zijne vrienden slaande, redt de Heere de Zijnen door dezelfde daad der almacht, waardoor Hij Zijne vijanden nederwerpt en vernedert. Gelijk Hij een Pharao verheft om hem te dieper te doen vallen, zoo doet hij de Zijnen in de vernedering komen, om hen te hooger te verheffen. Opdat zij zien mogen de machtige hand des Heeren.

De lichtstraal die de toppen der bergen verlicht, glijdt soms in den diepen afgrond af, aan welks rand gij juist staat, o geloovige! Dan blikt gij met ijzing in die peillooze diepte — om ras den blik weer naar boven te heffen. Die lichtstraal deed u juist zien, hoe diep de afgrond is. En 't was noodig ook; want anders wildet gij het niet gelooven.

Zoo glijdt de lichtstraal der openbaringe Gods over de strafgerichten der wereld heen, opdat gij zien zoudt, en moed houden en kracht hebben en geloof leeren. De ellende blijft voor een wijle, opdat gij te luider zoudt zingen bij de aangebrachte verlossing. Zoo was het ook met Israel in Egypte, zoo met uw lijden op aarde, o kind Gods!

Opdat er een hemelvaart zij voor het volk des Heeren, moet er eerst een hellevaart wezen. Israels Messias leert het ons. Eer de morgen der opstanding daagde, was er een graf en op dat graf een zware steen en op dien steen een vorstelijk zegel en bij dat alles een sterke wacht. Dat alles werd als weggevaagd!

Maar nu hebt gij ook gezien, door welke sterke machtige hand dit alles werd weggedreven en hoe de donkerheid van dood en graf slechts de achtergrond was voor het heerlijk en eeuwig licht der opstanding en der verlossing.

PSALM 66 : 4.

Looft, looft den Heer der legerscharen,
O volken! heft een lofzang aan:
Hij wil ons in het leven sparen,
Ons hoeden op de steilste paên,
Voor wank'len onzen voet bevrijden.
Gij hebt ons voor een tijd beproefd,
En ons gelouterd door het lijden,
Gelijk het zilver wordt beproefd.

JEHOVA TEGEN EGYPTE.

EXODUS VI—X.

Jehova de Wreker Israels en daarom de Richter der heidenen, is inhoud van Exodus tweede hoofddeel. De eeuwige verkiezing en verwerping spreekt duidelijk zich uit. Israel vertegenwoordigt het uitverkoren volk, Pharao de verworpen wereld.

Uit vier onderdeelen (Ex. VI : 1—VII : 5; VII : 6—VIII : 32; IX : 1—35 en X : 1—29) bestaat dit hoofddeel. Het eerste wil door openbaring en geschiedenis leeren, dat Jehova alleen is de Heere, de Verlosser Israels (Ex. VI : 1—VII : 5). Het tweede leert hoe Pharao door vier plagen er toe gebracht werd om God als Heere (Ex. VII : 6—VIII : 15) en als Bondsgod Israels (VIII : 16—VIII : 32) te erkennen.

't Derde (Ex. IX) toont dat God een eigen bondsvolk heeft en dat Pharao dit moet erkennen. Hiertoe de onderscheiding bij de vier volgende plagen tusschen Egypte dat verdrukt en Israel dat bewaard wordt.

Het vierde eindelijk (Ex. X) leert het oordeel der verwerping en der verharding kennen. De Egyptische duisternis bovenal is daarvan het afschrikwekkend beeld. Dit alles geschiedt, opdat de Heere Zijne kracht betoone en opdat men Zijnen naam op de gansche aarde verkondige (Ex. IX : 16; Rom. IX : 17).

VI.

JEHOVA ALLEEN IS DE HEERE, DE VERLOSSER ISRAELS.

Exodus VI : 1—VII : 5.

INHOUD: „Jehova is de Heere"; de hoofdwaarheid van Ps. 81; de Jehova-naam in zijn grootsche beteekenis, ook in het boek Exodus. Een woord aan den geloovige. Het onderwerp en deszelfs verdeeling; De heerlijke en verlossende macht Jehova's, gebleken uit: eene vernieuwde openbaring (vs. 1—7), het menschelijk ongeloof (vs. 8—12), de bewaring Israels (vs. 13—24), de roeping van Amrams zonen (vs. 25—29), des konings beslisten onwil (VII : 1—5).

De vernieuwde openbaring Gods (vs. 1—7): de Naam (vs. 1, 2), het Verbond (vs. 3, 4), de Onveranderlijkheid (vs. 4), de Almacht (vs. 5), de Goedertierenheid (vs. 6), de Trouwe Gods (vs. 7). — De Naam: de wijze der openbaring, het spreken Gods, de openbaring Gods, de aanhef en inhoud dier openbaring; „spreken" en „zeggen" (dibbér en amar). „Ik Jehova", de Persoonlijkheid Gods, de Wezenheid. De beteekenis van Jehova; opklimming en trapsgewijze vooruitgang in de openbaring. — Het Verbond: de stichter, de belofte en de deelgenooten des verbonds. Vrije gunst Gods tegenover de onverdienstelijkheid der menschen. Het hooren Gods vloeit voort uit de vastheid zijns verbonds, niet omgekeerd. De „arm Gods." De onveranderlijkheid Gods benevens zijne andere deugden. Wat zegeningen daaruit voor 't kind Gods ontspringen? de aanneming tot kinderen, bijzondere bondsbetrekking, geestelijke bevinding en heilige dankbaarheid. Ook voor u, o kind des Heeren! De Trouw Gods, middenpunt van

al het heil; tot driemalen herhaald; de eedzwering Jehova's. Samenvatting van het geheel.

Het ongeloof des menschen (vs. 8—12): de aanleidende oorzaken daarvan zijn: benauwdheid des geestes (vs. 8), onbekwaamheid der gezondenen (vs. 9—11), onwilligheid des konings (vs. 12). De mensch niets, God alles; zachtheid en trouw van onzen goeden bijbel; ongeloof en ongeloovigheid verschillen niet meer in trap dan in wezen en oorsprong; voor de bekommerde is echter de onderscheiding van geloof en ongeloovigheid zeer noodig; „kortademigheid des geloofs." De verschooning Gods voor Israel geldt niet altijd voor u; waaruit de ongeloovigheid bovendien voorkomt. Mozes ongeloovigheid, zijn geestelijke eerlijkheid, goedmoedige beoordeeling, nederige gedachte, „voor het aangezicht des Heeren," Pharao's ongeloof, beslist en bewust; de onwederstandelijke Almacht Gods tegenover dit alles.

De bijzondere bewaring Israels (vs. 13—24), de lange levensduur, het geslachtsregister Rubens en Simeons; dat van Levi, Rubens geslacht; Levi, Kehath, Amram, Mozes. — Waartoe moet de opgave dier namen dienen? Mozes naaste bloedverwanten; de geslachtslijn van Jizhar, des stamvader Korah's, des tegenstanders van Mozes; tijdrekenkundige aanknoopingspunten; leiding des Heiligen Geestes bij het ordenen, schiften en te boek stellen der feiten, behoort evenzeer tot de ingeving des bijbels.

De roeping der zonen Amrams (vs. 25—29): hun gewichtige last (vs. 25), hun gehoorzame opvolging (vs. 26), het bevel des Heeren (vs. 27, 28), tegen menschlijke verwachting in (vs. 29). Terugblik en samenhang met het vorige. „Naar hunne heiren"; Mozes zelf vermocht niets; hij zelf daarvoor de getuige.

Des konings besliste onwil (VII: 1—5): tegenover het woord Gods geplaatst (vs. 1, 2), onder de macht Gods gebracht (vs. 3), in ongehoorzaamheid zich uitsprekende (vs. 4*a*), tegenover Gods Raad onmachtig (vs. 4*b*), tot verheerlijking Gods (vs. 5). Alles om wille van den Heere gewrocht! Het ongeloof tegen de waarheid botsend. De profeet = Nabie; wat deze eigenlijk is. Het ongeloof werktuig in de hand Gods; niet de geaardheid maar de hardheid van het ongeloof door goddelijken invloed bewerkt. Verharding des harten, verbeening, onderbinding der levenssappen. Het teeken (ôth); woord en teeken;

het teeken verworpen teeken van opzettelijke verharding; het teeken voor de geloovigen; het ongeloof als daad; niet de aanwezigheid maar de toeneming des ongeloofs, gevolg der werkzaamheid Gods aan 's menschen hart. De onmacht des ongeloofs tegenover Gods Raad; in de tentoongestelde machteloosheid middel ter verheerlijking Gods; wat hieruit voor ons te leeren? Wat zal de toekomst der ongeloovige wereld brengen? Aan ouden van dagen. Nu en later; nu en eeuwig; nu en het sterfbed. Besluit.

Psalm 81 : 5, 11.

Bovenal op de bijzondere openbaringe, aan 't verdrukte Israel, in het heidensche Egypte, door God geschonken, wijst Ps. 81 terug. Daarom moet het loflied Hem ter eere schallen. Zingt vroolijk Gode onze sterkte! Juicht den God van Jakob! (vs. 2). Daar, in Egypte heeft Israel „eene sprake gehoord, die het niet verstond, als God uitgetogen was tegen Egypte" (vs. 6). En wilt gij weten welke die taal was, voor dezen nog niet vernomen, en, eenmaal vernomen, nog niet verstaan? Dezelfde zanger Asaf verkondigt het in het lied, u zoo straks op de lippen gelegd: „Ik ben de Heere, uw God."

Ja, de Heere is God, en niemand meer en onze God is de Heere, de Jehova. Hij de Bewaarder Israels is ook de Wreker Israels en daarom de Richter der heidenen. Bleek ons reeds uit het eerste vijftal hoofdstukken (H. I—V), hoe zalig het is, den God Jakobs tot zijne hulpe te hebben, als dengenen, die het „wormken Jakobs" weet te bewaren, zelfs onder de verdrukking van Egypte; het tweede vijftal (VI—X) leert ons dien God Jakobs nader kennen als dien Jehova, die een naijverig God is, die noch Zijne eere aan een ander geeft, noch zich Zijn eigendom, Zijn volk, laat ontrooven.

Van dit tweede hoofddeel is het zesde hoofdstuk het

gewichtig en door onmiddellijke openbaring Gods aangrijpend begin. Het woord, dat als aan den ingang van het geheel staat, het majestueus „Ik ben de Heere," dat woord Gods is de grondtoon van het geheel. Telkens keert het terug, en geheel het beloop der volgende gebeurtenissen moet de waarheid daarvan nog meer komen bevestigen en in nog helderder licht stellen. Deze waarheid is de grondslag, de inhoud, de verborgen zedelijke rechtsgrond van al hetgeen later door dien God is geopenbaard en gewrocht.

De grootsche en hoogverheven Jehova-naam was Mozes reeds bekend gemaakt (Ex. 3 : 14); maar de onuitputtelijke en onmetelijke rijkdom der waarheid, trouw en almacht Gods, die daarin verborgen was, was voor Mozes hart en geestesoog nog niet ontsloten. De alwijze God, die de krachten van zijn zwak en broos schepsel kent, stort de volle maat Zijner heerlijkheid niet in eene enkele maal, en gewis niet voor de eerste maal, in eens en in haar geheel uit. Langzamerhand leert hij den mensch de klimmende behoefte aan openbaring Gods en mededeeling van hooger licht kennen, en naar die klimmende, door Hem zelven gewekte, behoefte deelt Hij zich dan ook verder mede.

Zoo ondervond het ook Mozes, de man Gods bij uitnemendheid. Ook hij moest allengskens, bij trappen, geoefend en wijzer worden in den weg der waarheid. Zoudt gij dan, mijn geloovige broeder of zuster! die goddelijke waarheid in eens deelachtig willen worden? Waarom bedroeft het u zoozeer, dat gij, in den aanvang van uwen bekeeringsweg, niet even rijk zijt aan kennis, bevinding en geestelijke ervaring als die ouderen en vromeren, die veel langer dan gij reeds op den weg zijn? Niet in eens komt de volle kennis, ziet het aan Mozes. Den Jehova-naam kende hij, zonder nog daarom den rijkdom der geloofswaarheid te kunnen

omvatten, die met dien naam zelven was gegeven. Zoo gaat het nu u ook met den dierbaren naam van uwen Heer en Heiland Jezus Christus; zoo gaat het u nog altijd met den driemaal heiligen Verbondsnaam, in den doop over uw hoofd en dat van uw kroost uitgesproken.

Den naam Jehova met eerbied voor Pharao uitstamelen kon Mozes. Maar als de koning hem vraagde: „Wie is de Heere?" Als hij daarbij tevens doelde op de betrekking van dien Heere tot Israel, kon Mozes niets antwoorden. Het volk Israel zelf had voorloopig genoeg aan het vernemen van den Naam Gods; maar Pharao had meer dan den naam te kennen. O, de geloovige heeft dikwijls aan den naam van zijn God genoeg, waar zelfs de geopenbaarde kracht van dien God het ongeloof niet bevredigt. Nu zal aan Mozes bekend gemaakt worden, wie dan de Heere is. Het hoofdstuk dat wij nu behandelen geeft er het antwoord op: Jehova alleen is de Heere, de Verlosser Israels. Daar is maar eene macht en deze is de heerlijke en verlossende Macht Jehovas.

Ziedaar den inhoud van Ex. VI : 1—VII : 5 u aangegeven. Eerst blijkt deze uit eene vernieuwde openbaring (vs. 1—7), daarna uit het menschelijk ongeloof (vs. 8—12), niet minder uit de bewaringe Israels (vs. 13—24), evenzeer uit de roeping van Amrams zonen (vs. 25—29) en ten laatste uit den beslisten onwil (VII : 5) van Egyptes koning. Uit dit alles wordt achtereenvolgens duidelijk, hoe de Heere niet slechts de Jehova, de Bondsgod Israels is, maar ook hoe Hij alleen en niemand anders, niemand uit de menschenkinderen, de verlossinge Israels bij zich zelven heeft voorgenomen, het ontwerp daarvan beraamd, aan ongeloovige handen en harten ter volvoering dit toevertrouwd, en, in weerwil van den tegenstand van het besliste ongeloof,

door zwakke grijsaards, mannen boven de tachtig jaren, heeft volbracht.

Welke schatten der kennisse Gods die naam Jehova in zijnen heiligen schoot bergt, zie, dat had Mozes zelf niet kunnen vermoeden. Daartoe moest eene vernieuwde openbaring Gods tot hem komen, die het eerste zevental verzen van dit hoofdstuk omvat en achtereenvolgens gewaagt van den Naam (vs. 1, 2), het Verbond (vs.3), de Onveranderlijkheid (vs.4), de Almacht (vs. 5), de Goedertierenheid (vs. 6), en de eeuwige Trouw Gods (vs. 7). Langs welken weg of op welke wijze deze nieuwe openbaring tot Mozes kwam, is ons niet geboekt, maar mag eenigszins vermoed worden uit hetgeen Gods woord ons bericht (Ex. 33 : 11 en Num. 12 : 8) van het spreken des Heeren met Mozes, gelijk een man met zijnen vriend spreekt, namelijk van mond tot mond.

Zoo zal het ook in Egypte geweest zijn, als de Naam des Heeren andermaal voor Mozes werd uitgesproken. „Verder sprak God tot Mozes en zeide tot hem: Ik ben de Heere; en Ik ben aan Abraham, Izak en Jakob verschenen, als God de Almachtige; doch met mijnen naam Heere ben ik hun niet bekend geweest." In dit getuigenis Gods is er veel dat der aandacht overwaardig is. Allereerst de wijze waarop van dit spreken Gods zelf gewaagd wordt, daarna het woord dat op die wijze der openbaring Gods doelt. Hij is „verschenen," staat er hier in Gods woord; dat wil dus zeggen, gelijk wij dit reeds vroeger verklaard hebben, in eenige zichtbare gestalte tot Mozes gekomen. Straks treft ons de aanhef en inhoud der bijzondere verkondiging, aan Mozes in tegenstelling met de aartsvaderen geschied en verklaard, en waardoor de beteekenis van den Naam Gods bijzonder uitkomt.

Wat het spreken Gods, op zich zelve beschouwd, aangaat, wordt dit als in twee opvolgende werkzaamheden onderscheiden. Eerst is er het „spreken" (dibbér) en dan het „zeggen" (amar). Het eerste woord wordt meer in deftiger zin van het spreken des redenaars en bij verheven onderwerpen, het tweede meer voor de gemeenzame dagelijksche spreektaal gebezigd, waarmede iets wordt medegedeeld. Hier wordt voor het eerst die onderscheiding gemaakt, die ook later wel voorkomt, maar toch altijd slechts van des Heeren spreken met de menschen. Alsof ook daarin moet uitkomen, dat dit spreken Gods met den mensch is eene nederdaling uit de hoogere sfeer des goddelijken zijns tot het lager gebied van het menschelijk leven.

Trouwens wordt ditzelfde toch ook door dien grootschen en statigen aanhef aangeduid. „Ik, de Heere," zoo ruischt het rondom Mozes en spreekt het tot Mozes; „Ik Jehova," zoo plaatst de Heere zich voor en tegenover Mozes. In onze moedertaal is er nog het bindingswoord „ben" noodig; maar in 't oorspronkelijke is dit er niet en luidt het slechts: „Ik Jehova." Met majesteit wordt het goddelijk Ik, de hoogverheven persoonlijkheid Gods vooropgesteld en wijst, door die nadrukkelijke vooropplaatsing het aan, hoe die persoonlijkheid alleen alles beheerscht en elke andere persoonlijkheid bepaalt en terugdringt. Maar ook wordt door die alles beheerschende vooropstelling van het woordeke „Ik," de Heere God als een persoonlijk God gekend en geopenbaard en aldus het persoonlijk bestaan Gods tegenover de vergoding der natuurkrachten en het algodendom van Egypte gesteld.

Nadat dus allereerst de Ik-heid of persoonlijkheid Gods onomwonden was uitgesproken, wordt ook Zijn wezenheid of zelfstandig bestaan even duidelijk in het licht gesteld, doordien Hij zich de Jehova noemt,

van welk woord zelf wij reeds vroeger hebben gehandeld. Deze is voortaan de hoogheerlijke naam onder Israel van Hem, die als de almachtige God aan Abraham, Izak en Jakob was verschenen, maar voor hunne ooren den naam Jehova nog niet had uitgesproken. En indien deze heilige naam vroeger reeds over des Heeren lippen scheen gekomen (Gen. 15 : 7), moet dit evenwel meer uit den geest des verhalers dan uit het feit zelf begrepen en verklaard worden.

De naam Jehova wijst aan, dat deze God den grond Zijns bestaans in zich zelven heeft en daarom ook de eenige en algenoegzame grond is van alle bestaan buiten Hem, dat slechts uit Hem, door Hem en in Hem is. Het „Ik" vóór dat Jehova doet het plechtig uitkomen, dat de Heere God zich van Zijn eigen bestaan als zoodanig en in betrekking tot al het bestaande bewust en daarom eene persoonlijkheid, de eenige en waarachtige God is. Zoo is er eene merkbare schrede voorwaarts gedaan in de openbaring Gods aangaande Zich zelven, Zijn wezen en bestaanswijze. Zoo valt er ook licht op de trapsgewijze voortgang der openbaring zelve, en op den samenhang tusschen de onderscheiden vormen dier openbaring.

Indien wij namelijk deze uitspraak des Heeren vergelijken met die, welke aan Abraham (Gen. 17 : 1) is te beurt gevallen, en die andere, waarvan Ex. 3 melding maakt, dan zien wij klaarblijkelijk vooruitgang en toenemende verklaring der voorgaande trappen van de openbaring. Hebben wij vroeger vernomen, dat de El Schaddai of almachtige God eigenlijk de zedelijke grond was van Elohiem of God; hier blijkt ons dat de grondoorzaak van het God-zijn des Heeren ligt in Zijn goddelijk wezen, het Jehova-bestaan. Omdat Hij is die Hij is (Jehova), daarom is Hij de Almachtige (El Schaddai); en omdat Hij in Zijn alvermogen voor

het schepsel optreedt, daarom is Hij God (Elohiem), die met bewondering en ontzetting wordt aangestaard en erkend.

Wat deze, voor den mensch onuitsprekelijke God, den menschen evenwel op bijzondere en bovennatuurlijke wijze aangaande Zich zelven wilde bekend maken, dit deed Hij in den vorm van het Verbond, welks wezen en onderscheiden karakter reeds vroeger (Deel I, blz. 269—271) uitvoerig is aangewezen. Ook bij deze openbaring Gods en afkondiging van den nieuwen Naam der openbaring herinnert de Heere aan het Verbond. „En ook heb ik Mijn verbond met hen opgericht, dat Ik hun geven zoude het land Kanaän, het land hunner vreemdelingschappen, waarin zij vreemdelingen geweest zijn." — De Heere noemt daarin zich zelven als den Oprichter des Verbonds, noemt de belofte des Verbonds, de schenking van het land Kanaän aan Abrahams geslacht, en wijst op de onwaardigheid der bondgenooten, die op dat land der belofte geen eigen recht hadden, geene aanspraken konden doen gelden, omdat zij slechts vreemdelingen in dat land waren.

Uit geheel vrijen en ongehouden aandrang der innerlijke liefde Gods, zonder eenig aanzien of waardij van de zijde der bondgenooten, heeft de Heere dat verbond opgericht in Zijne souvereine ontferming, die geene rekenschap geeft van hare daden en met het hare kan doen, hetgeen zij wil. Indien dan de Heere God ook nu in medelijden neerziet op de kinderen Israels, zoo zwaar thans in Egypte verdrukt, dan is dit niet om wille van die ellendigen en nooddruftigen zelven, maar eeniglijk en alleen uit kracht van het verbond, dat Hij zelf met de vaderen heeft opgericht. „En ook heb ik gehoord het gekerm der kinderen Israels, die de Egyptenaars in dienstbaarheid houden en Ik heb aan Mijn Verbond gedacht."

Dit nu wil waarlijk niet zeggen, dat de Heere eerst door het zien der ellende der Israelieten er toe gekomen was, om aan Zijn verbond te denken. Integendeel; door het denken aan Zijn verbond, moest God wel de ellende Zijns volks zien, om straks deze opteheffen. Bij de oprichting immers van dat verbond en bij de duidelijke omschrijving der gebeurtenissen, daaruit voortvloeiende en daarmede in onafgebroken samenhang, was de dienstbaarheid Israels onder een vreemde macht, als noodzakelijke schakel in de keten der ontwikkeling, aanstonds voorgesteld. Van de toekomstige verdrukking was reeds „de schrik en groote duisternis," die op Abrahams ziel was gevallen, het profetisch beeld geweest en voorafgegaan aan het verklarend woord: „Weet voorzeker, dat uw zaad vreemd zal zijn in een land, dat het hunne niet is en zij zullen hun dienen, en zij zullen hen verdrukken vierhonderd jaren" (Gen. 15 : 12, 13).

Vraagt ge misschien, of dan de Heere door het vooraf bepaalde tijdvak van vier honderd jaren der verdrukking, voor Abrahams nageslacht gesteld, gedwongen werd, om op al die ellende al dien tijd niet het oog te slaan, dan bewijst de oorspronkelijke tekst, door zijn juiste en keurige woordschikking, u juist het tegendeel. „En ook Ik heb, zoo spreekt de Heere tot Mozes, gehoord het gekerm der kinderen Israels;" terwijl onze statenvertaling leest: „En ook heb Ik gehoord." Niet dat wil de Heere zeggen, dat Hij gehoord heeft; Hij hoort altijd. Maar dat betuigt de Heere, dat Hij zelf en juist Hij in bijzonderen zin heeft gehoord, juist omdat Hij het verbond had opgericht. Ja de Heere God heeft gehoord naar het jammergeschrei van Zijn bondsvolk, al scheen Hij, door Zijn langdurig zwijgen, zoowel Zijn volk als Zijn verbond vergeten te hebben.

„Daarom," d.i. met het oog op dat verbond; dat pas genoemd is en aan dezen zin aanstonds voorafgaat; „daarom," om wille van dat verbond en niet om de verdienste of ellende des volks; „daarom zeg tot de kinderen Israels: Ik ben de Heere! en Ik zal ulieden uitleiden van onder de lasten der Egyptenaren en Ik zal u redden uit hunne dienstbaarheid en zal u verlossen door eenen uitgestrekten arm en door groote gerichten." Die last aan Mozes ten opzichte van Israels verlossing door God gegeven is een uitvloeisel van het Verbond, door God eenmaal met Abraham gesloten. 't Is dezelfde God; daarom wordt ook hier dezelfde betuiging: „Ik de Heere" herhaald; daarom werd er ook zooveel klem gelegd op dat „ook Ik," dat wij zoo aanstonds hebben verklaard. 't Is alsof de Heere reeds nu het woord spreekt, wat eerst later werd gehoord; „Ik de Heere uw God worde niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs niet verteerd" (Mal. 3 : 6). Dat alles doet de Onveranderlijkheid Gods en de onwrikbaarheid Zijner beloften helder als het licht uitkomen.

Die Onveranderlijkheid Gods heeft zoowel op Zijn wezen, als op Zijne beloften en bedreigingen betrekking. „Ik ben de Heere" zegt wel, dat bij den Heere zelven geene verandering of schaduw van omkeering is (Jacob. 1 : 17). Het „redden uit de dienstbaarheid en verlossen door eenen uitgestrekten arm," wijst op de handhaving van Gods onverbrekelijke beloftenissen. Het gewag maken van de „groote gerichten" of ontzettende oordeelen Gods, over Egypte uittegieten, bevestigt de waarheid der strafeischende gerechtigheid Gods. — Naar twee zijden heen openbaart zich aldus tegenover den mensch die deugd Gods, die Zijne Onveranderlijkheid wordt genoemd: naar de zijde der geloovigen in den vorm van doorgaande verlossing,

naar de zijde der ongeloovige wereld in den vorm der strafeischende gerechtigheid, die in oordeelen en strafgerichten zich kond geeft. In de ontplooiing dier eeuwig zichzelve gelijk blijvende onveranderlijkheid Gods schitteren tevens al Gods volmaaktheden mede op het schoonst uit. Hoe blinkt hier de Almacht Gods, die door Egyptes sluwe maatregelen, geweldige kracht en driesten koning in hare werking niet zal tegengehouden worden. Ja de tegenstand van het land der vijandschap moet juist strekken, om te meer 's Heeren Almacht te openbaren. Het zal bij Hem zijn een „uitgestrekte arm," gelijk die van een koenen en machtigen strijder, die het blinkend wraakzwaard heeft opgegrepen en den arm heeft uitgestrekt en het doodend zwaard zwaait, om recht en gerechtigheid te handhaven en een wreker der verdrukten te zijn. Wie zal den Heere wederstaan, als Hij optrekt ten gerichte!

Maar niet alleen verlossing uit ellende, ook schenking van het waarachtig goede, van het heil-zelf, is de uiting van Gods Goedertierenheid en het uitvloeisel van het door Hem gemaakt verbond met zijn volk. Ook dat moet Israel weten. „En Ik zal ulieden tot Mijn volk aannemen en Ik zal u tot eenen God zijn en gijlieden zult bekennen, dat Ik de Heere, uw God ben, die u uitleid van onder de lasten der Egyptenaren." Wat heerlijke opening des onwaardeerbaren heils wordt aldus aan het volk gegund! Welken blik mocht het werpen in de schoone toekomst. Al wat het recht gestemd hart slechts begeeren kan, belooft de goedertierenheid des Heeren: aanneming tot eigen volk, een bijzondere bondsbetrekking Gods, de geestelijke bevinding van het heil, heilige dankbaarheid der verlosten.

Och, of gij met een opmerkzaam en geloovig hart acht mocht geven op hetgeen de Heere hier aan zijn eigen

volk toezegt. Want wat van het volk des Heeren geldt, geldt evenzeer uw eigen leven, indien gij tot dat volk des Heeren moogt behooren. Een viertal gewichtige voorrechten worden aldus èn aan het volk èn aan de uitverkoren ziel verzekerd. Allereerst de toeëigenende daad Gods, waarmede Hij de Zijnen wil aannemen, als Zijn bijzonder erfdeel zich wil toeëigenen, bejegenen, beschermen en behoeden. Daarom wordt Israel later een eigen volk, een verkregen volk genoemd (Ex. 19:5; 1 Petr. 2:9), een bijzonder eigendom des Heeren. Dan mag het heeten: „Welgelukzalig is het volk, diens God de Heere is" (Ps. 144:15).

Uit die toeëigenende daad Gods, waardoor Hij Zijne uitverkorenen tot de Zijnen verklaart en als openlijk toeëigent, vloeit nu van zelf voort: dat Hij zich ook als den zoodanigen doet kennen in de bijzondere bondsbetrekking van openbaring, omgang, eerdienst en zegeningen, waardoor Hij de Zijnen van andere volkeren onderscheidt en het doet uitkomen, dat Hij zelf hun Bondsgod is. Daarin ligt evenwel voor het volk zelf of voor den uitverkoren geloovige wel het heil, maar nog niet het genot des heils en de genieting dier zaligheid; die in Gods voornemen moge bestaan, in Zijne daden moge blijken, maar aan het hart zelf nog niet bewust is geworden. Maar dat is het heerlijke, dat tegelijk ook de verzekering des heils in de geestelijke bevinding en blijmoedige belijdenis wordt toegezegd.

Israel zoude als antwoord op en als vrucht van de toeëigenende en onderscheidende weldaad Gods, dien zegen met bewustheid aanvaarden in het bekennen dat de Heere zijn God is. Dan eerst is er de rechte waardeering van en heilige dankbaarheid voor die zegeningen Gods mogelijk. Maar dan is het ook onmogelijk, dat deze dankbare erkentenis op den duur uit-

blijve. 't Is God, zegt het volk en zegt de juichende ziel met dat volk des Heeren, „die mij uitleidde uit de duisternis van Egypte." Genade ontvangt dan alleen de eer. En de ziele, aldus voortgeleid, ziet in hare redding en volkomen verlossing ten leste niets anders dan de Trouwe Gods, die zij heeft groot te maken.

Die Trouw Gods is het ten laatste, die de Jehovanaam Gods bij deze openbaring zoo luide predikt. „En Ik zal ulieden brengen in dat land, waarover Ik mijne hand opgeheven heb (waarvan ik gezworen heb), dat Ik het aan Abraham, Izak en Jakob geven zoude; en Ik zal het ulieden geven tot een erfdeel, Ik de Heere!" Dit is ten derde male dat die hoogheerlijke uitspraak des Heeren aangaande Zichzelven hier, in ééne en dezelfde openbaring, wordt vernomen. Zij staat aan den aanvang (vs 1), zij staat in het midden (vs. 5), en zij staat aan het einde (vs. 7); alsof zij door hare plaatsing zelve moest verkondigen, dat de Heere zelf het begin, de voortgang en het einde van iedere openbaring en van elke heilsbelofte is.

Is het niet, alsof de Heere zich op nieuw met plechtige eedzwering komt verbinden, om nu vastelijk te vervullen wat Hij in vroegere dagen eenmaal had gezworen? En indien de Heere door een eed aldus een einde komt maken aan alle tegenspreking, is het gewis niet om Zich zelven door dien eed tot eene gewisse volbrenging te verplichten. Hij, de onveranderlijke, behoeft voorwaar dit niet te getuigen. 't Is om vastheid, moed en geloof in de aderen der ziel en in de gangen des geestes van den mensch uittestorten. „Hij gedenkt aan Zijn verbond tot in eeuwigheid, aan het woord dat Hij ingesteld heeft, tot in duizend geslachten, dat Hij met Abraham heeft gemaakt en aan Zijn eed met Izak" (Ps. 105:8, 9). Gewis wat Hij eens heeft beloofd, dat zal Hij ook schenken.

En gij hebt dit te gelooven en uwe ziele zal er wel bij varen. In Gods eeuwige bondstrouw, eenmaal u verzekerd en verzegeld, dalen al Gods goedigheden over u neder. En vraagt gij wat dan voor de kennisse der waarheid en voor het geloof des harten de vrucht van dit alles zijn zal? Hoort denzelfden psalmist (Ps. 105 : 4—7), die u antwoordt: „vraagt naar den Heere en zijne sterkte, zoekt Zijn aangezicht geduriglijk. Hij is de Heere, onze God." Opdat reeds vooraf zoude blijken wat Sinais wetgeving later kwam verkondigen, namelijk: dat Jehova God is en niemand meer, spreekt Hij zelf den eenigen Naam uit, bevestigt Hij zijn verbond, verheerlijkt Hij al zijne deugden, en laat ze al te samen schitteren door en in Zijne Trouw.

Maar zoo wordt te meer bevestigd wat wij als opschrift boven dit gedeelte der Schrift stelden: „Jehova alleen is de Heere, de Verlosser Israels." Wat Gods eigen woord der openbaring aldus verkondigde, komt zelfs het ongeloof der menschen (vs. 8—12) bevestigen en waar maken. En vraagt ge naar de oorzaken van dat ongeloof bij Israel, Mozes en Pharao, Gods woord wijst u op der Israelieten benauwdheid des geestes (vs. 8), op de onbekwaamheid der gezondenen (vs. 9—11), en op de onwilligheid van Pharao (vs. 12).

Israel kon de hoop op verlossing zelfs niet aangrijpen, hoe veel minder zoude het kracht hebben om die verlossing zelve te werken; Mozes dorst zelfs de boodschap der verlossing niet brengen, hoeveel te minder zoude hij die verlossinge Israels door eigen kracht kunnen bewerkstelligen; Pharao zoude het bevel der verlossinge des volks niet willen aannemen, hoeveel minder zoude hij dan dat volk vrij laten gaan. Neen, indien Israel, in weerwil van dit alles evenwel later,

gered en verlost, Egypte kon verlaten, is dit het werk van Gods alvermogen alleen. Dat is het wat hier zoo schoon moet uitkomen. De mensch kan en wil niets goeds voor zijn eigen tijdelijk en eeuwig welzijn; Gods genademacht moet alles doen.

Gods woord handelt met verschooning zelfs tegen de zondaars, indien er slechts eenige reden van verschooning aanwezig is; maar meestal heeft de zonde geenen enkelen grond van verontschuldiging of zelfs maar van vergoelijking. Nauw is er evenwel van deze laatste als de geringste schijn of schaduw, of de bijbel zal dit ook met bewustheid in het licht stellen. Hoe geheel anders handelen die menschen, die voor de kwade daden, ja ook voor de goede, altijd kwade redenen en oorzaken vinden, omdat zij die zoeken en willen vinden. Bij hunne onbarmhartigheid worden dezulken nog bovendien hatelijk, en toonen, door aldus te oordeelen, wat hen zelven gewoonlijk tot het kwade drijft. Immers datzelfde wat in hen werkzaam is, vermoeden zij ook in anderen.

De bijbel is ook in dit opzicht zoo lief en zoo trouw bij al den waarheidszin, die hem het aanzijn gaf, en sinds bewaarde. De discipelen, zoo leert hij ons, konden het van blijdschap niet gelooven (Luk. 24:41). Een andermaal waren hunne oogen bezwaard van wege de droefheid hunner ziel (Luk. 22:45). Zoo brengt Gods woord altijd de redenen ter verschooning van het ongeloof zeer stellig mede in rekening. Wees er van verzekerd, dat als Gods getuigenis u veroordeelt, het met u wel moet zijn, zooals de bijbel het aangeeft; want deze is een-en-al zachtheid, mededoogen en vriendelijke ontferming. Als Gods woord uwe zonden niet zoekt te verontschuldigen, doe gij het dan toch ook niet, om uws levens wil, mijn goede vriend! Want dan is er geene oorzaak van verschooning.

Zie hoe de bijbel over het ongeloof der kinderen Israels in Egypte een zachtmoedig oordeel velt. Ook zij waren ongeloovig, maar niet door een ongeloof dat naar oorsprong en wezen op zich zelve bestaat, maar meer door eene, uit de omstandigheden geboren en daaruit te verklaren, ongeloovigheid. In hare uiting kunt gij deze laatste, ook voor u zelven, niet altijd van het ongeloof onderscheiden, hoewel er tusschen beide een zeer groot verschil is. Dat bemerken wij als wij den vader van den bezeten knaap hooren krijten: „ik geloof, Heere! kom mijne ongeloovigheid te hulp!" (Marc. 9 : 24). Ongeloovigheid en ongeloof zijn daarin van elkander onderscheiden, dat de eerste voortspruit uit den druk der omstandigheden, die van onzen wil onafhankelijk zijn; de laatste evenwel is de uiting van het hoogmoedig verstand, dat, afgezien van alle omstandigheden, slechts eigen denkkracht en oordeel wil erkennen en huldigen en daarom alles wat daar boven gaat, bewust en willens, verwerpt.

Dat laatste was het, naar de getuigenis der Schrift, gewis bij Israel niet, als het aan Mozes' voorstellingen en voorspiegelende vooruitzichten van eene toekomstige verlossing niet langer het oor wilde bieden. „En Mozes sprak alzoo (gelijk de Heere hem gezegd had) tot de kinderen Israels; doch zij hoorden naar Mozes niet, van wege de benauwdheid des geestes en van wege de harde dienstbaarheid." Dat is, zij ontkenden niet de Almacht Gods, zij loochenden niet de waarheid van Diens woord, zij wantrouwden niet de vastheid Zijner beloften; maar zij misten alle opgewektheid en geestdrift om die te aanvaarden. Zij waren als „kortademig" geworden, met angstig bedrukte en benepen borst; zoodat de zuivere ademhaling des geloofs, die vrij en ruim uit de volle borst ophaalt, hun niet was gegund.

Dat was het gevolg dier harde dienstbaarheid, die stelselmatig er op was aangelegd, om elke sprank van geestdrift en zieleleven in hun hart te dooden.

Mijne lieven! kan het misschien met uwe tijdelijke ongeloovigheid, die gij dan voor uw gevoel met beslist ongeloof gaat verwarren, ook soms zoo gesteld zijn? Kan zij wellicht mede uit uwe drukkende omgeving, uit den benauwden geestelijken dampkring om u heen, uit dat dagelijks loopen in den tredmolen van gewoonte en sleur zijn geboren? Verontschuldigt niet al te ras de droeve wangestalte van het geloofsleven in u, die dofheid en doodigheid, waarbij gij klaagt, niets aan Gods woord en beloften voor uwe ziel te hebben; waarbij gij voor 't oogenblik niets gevoelt, geen leven en geen kracht, geen blijdschap, maar ook geene droefheid; als alles u koud en gevoelloos, onaandoenlijk, dof en mat laat blijven.

Maar 't kon zijn dat gij in 't land van Mesech aan diezelfde „kortademigheid des geloofs" lijdt, waaronder de kinderen Israels in Egypte gebukt gingen en die de Staten-Vertaling „benauwdheid des geestes" noemt. Bij Israel was zij uit de gedwongen dienstbaarheid in Egypte voortgekomen; bij u ontstaat zij soms door uwe dienstbaarheid onder het zelf gekozen juk der wet, waaronder gij u zelven, gelijk de Galatiers weleer (Gal. 3 : 3), gebracht hebt. De verschooning van Gods woord voor Israels zonen in Egypte, kan niet voor u gelden, die reeds uit Egypte zijt uitgeleid en voor wie die benauwdheid des geestes, die kortademigheid des gebeds — want het gebed is de ademhaling des geloofs — het teeken der ongeloovigheid en het juk der tijdelijke dienstbaarheid werd.

Ook kan eene zekere mate van ongeloovigheid, die van ongeloof wel te onderscheiden is, uit een zeker gevoel van eigen onbekwaamheid en eigen onwaardig-

heid voortvloeien. Wij zagen dit reeds meermalen en zien het nu wederom bij Mozes. „De Heere namelijk had verder tot Mozes gesproken, zeggende: Ga heen, spreek tot Pharao, den koning van Egypte, dat hij de kinderen Israels uit zijn land trekken late." Het is opmerkelijk, dat het land Egypte het land van den koning wordt genoemd. Het land zelf behoorde hem en het volk mede, dat tot dit land behoorde. Maar de kinderen Israels behoorden niet hem, maar hunnen God en Koning. Daarom moest hij dezen laten trekken. Dit had Mozes in naam van God den koning aan te zeggen.

„Doch Mozes sprak voor (voor het aangezicht, in tegenwoordigheid van) den Heere, zeggende: zie de kinderen Israels hebben naar mij niet gehoord; hoe zoude mij dan Pharao hooren? Daartoe ben ik onbesneden van lippen." Let hierbij op Mozes geestelijke eerlijkheid, op zijn goedmoedige beoordeeling van anderen en op zijn nederige gedachte aangaande zich zelven. Immers wat hij te zeggen en tegen den Heere op te merken had verbergt hij niet in de donkere plooien van zijn arglistig hart; gelijk wij dit doen, als wij Gods doen wel niet luide gaan beoordeelen, maar toch innerlijk daarover mokken en wrokken. Hij sprak als in 't gebed, open en rond „voor het aangezicht des Heeren."

Het niet gelukken van zijne zending schrijft hij ook niet aan Israels onwil en traagheid des geestes, maar geheel aan eigen gebrek en gemis der noodige bekwaamheid toe. Hij roert het niet aan, waarom Israel naar hem niet wilde hooren; hij noemt alleen het feit. Hij is er zelfs niet verstoord over. Hem bedroefd maken kon het, hem bitter stemmen niet. Daarvoor is hij te zeer van eigen onhandigheid en ongeschiktheid voor zoo gewichtige taak overtuigd. Die hem heen zond is goed; zij tot wien hij gezonden werd zijn ook goed; de

zaak waarvoor hij moet optreden is ook goed; alleen hij zelf, hij is niet goed, hij deugt voor niets. Zoo moest het ook steeds bij ons in ons oordeelen zijn.

Ook Pharao zal hem niet hooren. Hij is te weinig een welsprekend man, veeleer daarvan het tegendeel. Aan dat nederig oordeel over zich zelven bij waardeering van anderen herkent gij den grooten en ootmoedigen man. Daarentegen speurt gij ook steeds den hoogmoed en de ingenomenheid met eigen ingebeelde persoonlijkheid, indien de schuld van onze mislukkingen door ons steeds op den onwil of de onvatbaarheid van anderen wordt geschoven. — Waarom gelukt dat stelsel van opvoeding onder uwe leiding niet? Indien men u gelooven moet, deugde of het stelsel niet, of wel zij op wie het toegepast moest worden, waren er nog niet rijp voor. Maar zoude de schuld soms ook niet aan u of aan uwe ongeschiktheid kunnen liggen?

Wat Pharao's ongeloof betreft, kunt ge dit gewisselijk niet aan Mozes of aan diens gemis van welbespraaktheid wijten. Het bleek ons uit het vroeger behandelde en zal later bij hem nog meer uitkomen, dat het beslist en vooropgevat, klaar bewust en kalm uitgesproken ongeloof was, als uiting van een heerschzuchtigen en zelfgenoegzamen geest, die aan geen anderen als mindere zich wil onderwerpen. Maar in weerwil van ongeloovigheid en ongeloof zal des Heeren raad volbracht worden en blijft derhalve Zijn eisch onherroepen. „Evenwel sprak de Heere tot Mozes en Aaron en gaf hun bevel aan de kinderen Israels en aan Pharao, den koning van Egypte, om de kinderen Israels uit Egypte uitteleiden."

Want aldus zoude het nog beter kunnen blijken, dat het noch de begeerte van Israel, noch de wilskracht van een Mozes, noch de buigzaamheid van een Pharao, maar alleen de onwederstaanbare wil des Heeren was,

waardoor Israel uit Egypte werd verlost. Zoo ook zoude Jehova de Heere van deze daad Zijns heils alleen de eere moeten hebben. Door niets in Israel was zij verdiend, niets had Mozes daartoe kunnen toebrengen. Naar een onwillig volk breidde de Heere de armen der genade uit. In weerwil van henzelven werden de kinderen Israels gered; en dit met zwakke, stamelende hulpmiddelen, gelijk Mozes dit van zich zelven getuigde. De Heere zelf heeft dit alles gewrocht!

Want die God, die het volk Israel tot dien tijd toe, onder zoo vele verdrukkingen heeft behoed en bewaard, diezelfde God zoude ook wel de macht hebben, om Zijn volk, in weerwil van allen tegenstand, uit Egypte te leiden. Indien ge slechts acht wilt geven op de bijzondere bewaring (vs. 13—24) en den verwonderlijk langen levensduur van het volk Israels, die alleen mogelijk was, doordien God de Heere zijn machtigen arm der hulpe had uitgestrekt. Dit blijkt niet zoo zeer nog uit het geslachtsregister van Ruben en Simeon, als wel uit dat van Levi, uit welken stam Mozes werd geboren.

Maar dit blijkt ten minste, dat het viertal zonen „van Ruben, den eerstgeborene van Israel," waarvan reeds vroeger sprake was (Gen. 46 : 9) de hoofden van een talrijk geslacht zijn geworden. Want Henoch en Pallu, Hezron en Charmi zijn nu „hoofden van het huis hunner vaderen, en zoo staan zij aan het hoofd van al de huisgezinnen van Ruben." Aldus is het ook met de afstammelingen Simeons. Hij had een zestal zonen, en deze allen, Jemuel en Jamim, Ohad en Jachin, Zohar en Saul, de laatste de zoon eener Kananietische vrouw, vormden eene reeks van gezinnen, die al te samen aan het hoofd van Simeons stam stonden.

Uitvoeriger is de beschrijving van den stam Levi, waaruit Mozes geboren is, en die juist zoo onwederleg-

baar toont, wat hier in het licht moet gesteld worden namelijk, hoe de Heere God de Zijnen weet te bewaren. Let slechts op den hoogen leeftijd, die schier achtereenvolgens door de opvolgende geslachten van Levi werd bereikt; hoewel toch zeer te vreezen was, dat dit bij den bangen druk der Egyptenaren bijna onmogelijk zoude geweest zijn.

Laat ons een enkelen blik op Levi en zijne afstammelingen werpen, tot aan het vierde geslacht toe, dat, naar de belofte Gods, aan Abraham gegeven, uit het vreemde land naar het Kanaän der belofte zoude optrekken (Gen. 15 : 13). Zoowel Levi als zijn zoon Kehath en kleinzoon Amram, de vader van Mozes, bereikten een zeer hoogen leeftijd. Immers Levi en Amram werden 137, Kehath 133 jaren. Behalve Kehath waren nog Gerson en Merari de zonen van Levi, uit welken later de stam Levi met deszelfs indeelingen is voortgekomen.

Is het den bijbelschen geschiedschrijver er om te doen, om slechts Mozes en Aarons geslachtslijst ons te geven, als die van den stam Levi ons zoo nauwkeurig wordt voorgesteld? Of wel moet aldus de waarheid en trouw van Gods beloften uitkomen, die aan Abraham had beloofd, dat het vierde geslacht uit Egypte zoude trekken? In waarheid is toch Mozes de vierde van Levi en nog veertig jaren in leven, nadat de kinderen Israels uit Egypte opgetrokken waren. Maar waartoe dan hier in dit verband eene opgave van namen, die toch elders wederom wordt genoemd? (Num. 3 : 17 enz.). Het kan er niet om te doen zijn om alleen de stamtafel van Amrams zonen te geven. Dan zouden toch niet Ruben en Simeon mede genoemd zijn; en evenmin zoude herinnerd worden, dat „de zonen van Gerson Libni en Simli, naar hunne huisgezinnen" waren. Dan ook zouden Kehaths andere

zonen „Jizhar, Hebron en Uzziel" niet vermeld zijn geworden; evenmin als de zonen Merari's: Machli en Musi, die al te samen de huisgezinnen van Levi naar hunne geboorten uitmaakten.

Gewis wordt de opgave van Levi's stamtafel tevens aangegrepen, om ons eenigszins meer van naderbij met de naaste bloedverwanten en afstamming van Mozes bekend te maken; terwijl bij diezelfde gelegenheid ons dan nog de namen van Amrams broeders en hun zonen worden opgenoemd. Amram had drie broeders: Jizhar, Hebron en Uzziel. De middelste schijnt kinderloos gestorven te zijn, maar de beide anderen schonken ieder aan een drietal zonen het leven. De zonen van Jizhar waren: Korah, Nepheg en Zichri, en de zonen van Uzziel waren: Misael, Elzafan en Sithri. En Amram nam Jochebed, zijne moei, (Levi's dochter, Num. 26 : 59) zich tot eene huisvrouw en zij baarde hem Aaron en Mozes. En Aaron nam zich tot eene vrouw Eliseba (uit het geslacht van Juda) dochter van Amminadab, zuster van Nahesson, en zij baarde hem Nadab en Abihu, Eleazar en Ithamar.

Nu wordt nog aangetoond, hoe de lijn van Jizhar, den broeder Amrams, in Korah, den lateren tegenstander van Mozes, werd voortgezet. De zonen van Korah waren Assir, Elkana en Abiasaf; dit zijn de huisgezinnen der Korachieten. En wilt gij nu Levi's geslacht in zijn uitstekende en invloedrijke persoonlijkheden voltallig voor u zien, verneem dan nog, dat Eleazar, de zoon van Aaron, voor zich eene van de dochters van Putiel (welke de joodsche overlevering voor denzelfden als Mozes schoonvader houdt) tot eene vrouw nam; en deze baarde Phinehas. Dit zijn de hoofden van de vaderen der Levieten, naar hunne huisgezinnen.

Zoude het ook kunnen wezen, dat de bijbel in die

geslachtsrekeningen ter loops tijdrekenkundige aanknoopingspunten wilde geven, om aldus den waarschijnlijken duur van Israels verblijf in Egypte ons eenigszins te bepalen? Over het geheel genomen kunt ge wel zeggen, dat de heilige Schrift, die zich met de gedachten der eeuwigheid bezig houdt, er niet zoo beslist op uit is, om een welgeordende en opvolgende tafel van jaartallen te geven. Die dorre bewijsvoering voor de waarheid van eenige gebeurtenis, die aan de nauwkeurige tijdsbepaling zelve ontleend wordt, laat de bijbel aan de onzekere menschelijke wetenschap over. Ook zonder die hulpmiddelen der gewone geschiedbeoefening weet Gods woord waar en getrouw te zijn.

Het moge nu niet de bepaalde bedoeling van den bijbelschrijver zijn, om ook in de vermelding van deze geslachtslijst en van den hoogen leeftijd in den stam Levi, die gedachte te doen uitkomen, die wij er in uitgedrukt zien, namelijk, dat ook hier uit blijkt, hoe Jehova alleen het is, die ook door Israels bewaring te midden van den ontzettenden druk van Egypte, toonde, dat Hij de Bewaarder en Verlosser der Zijnen mag heeten. Evenwel gelooven wij, dat het de leiding des Heiligen Geestes is, waardoor de heilige bijbelschrijvers bij het ordenen en samenstellen der bijbelstof zoo werden bestuurd, dat zij juist dit alles en dit alleen moesten vermelden, waardoor de grootheid van Gods luister te schitterender kon uitkomen. Immers de leiding des H. Geestes bij het opzamelen, schiften, ordenen en verwerken der opgezamelde stof, behoort evenzeer tot de ingeving der H. Schrift.

Jehova alleen moet de eere hebben, Zijn goddelijke kracht heeft de verlossing gewrocht. Dat maakt ge niet alleen op uit de schier onbegrijpelijke bewaring van het geslacht Jakobs, maar ook uit hetgeen nu volgt en blijkt van de roeping der zonen Amrams

(vs. 25—29). Eerst wordt hun gewichtige last vermeld (vs. 25), daarna hunne gehoorzaamheid aan dien last (vs. 26), en ten laatste hoe dit geschiedde op bevel des Heeren (vs. 27, 28) en tegen de verwachting zelfs van die geroepen gezanten in (vs. 29). Want al wat vroeger uitvoerig was uiteengezet, wordt nu aan het slot, als in weinige woorden en enkele hoofdtrekken, tesamen gevat, om in een enkelen oogopslag als 't ware een beknopt maar duidelijk overzicht van het geheel te geven.

Nadat de wonderdadige omstandigheden van Mozes geboorte, zijne eerste eigenmachtige optreding, zijn jammerlijke vlucht uit Egypte, zijn weldadig verblijf in Midian, zijne roeping bij Horeb, zijn aanvankelijke tegenstand, waardoor de hulp van Aaron noodzakelijk werd, vermeld zijn; nadat bovendien de eerste uitslag zijner zending tot Pharao, het ondervonden ongeloof, de smartelijke teleurstelling zijn verhaald; bericht de bijbel nog eenmaal wat van dit alles de verborgen oorzaak was, namelijk: de last Gods om de kinderen Israels uit Egypte te leiden en deze ongehoorde zaak van den koning des lands zelven in den naam des Heeren te eischen. „Dit is Aaron en Mozes, tot welke de Heere zeide: leidt de kinderen Israels uit Egypteland, naar hunne heiren."

Wat nu door die „heiren" werd bedoeld, wordt reeds duidelijk uit de geslachtslijst van Jakobs oudste drie zonen, zoo pas vermeld. Naar de orde van hunne stammen, geslachten, familiegroepen en stamafdeelingen, en aldus in orde en met bedachtzame regelmaat, moesten de kinderen Israels uittrekken. Het moest in niets op een gejaagde vlucht gelijken. Want de Heere zelf zoude als overwinnaar Zijn bondsvolk uitleiden. En dit moest Pharao weten. Daarom wordt er aan toegevoegd: „dezen zijn het, die tot Pharao, den koning

van Egypte, spraken, opdat zij de kinderen Israels uit Egypte leiden; dit is Mozes en Aaron, die, zwak in zich zelven, evenwel aan die goddelijke opdracht gehoorzaamden.

Dat had de Heere God zelf gewrocht. Immers „en het geschiedde te dien dage, als de Heere tot Mozes sprak in Egypteland, zoo sprak de Heere tot Mozes zeggende: Ik ben de Heere! spreek tot Pharao, den koning van Egypte alles wat Ik tot u spreek." Alle eigen werkzaamheid, elk mogelijk ontwerp, ja elk eigen woord werd dus aan Mozes ontzegd. Niets dan een gewillig werktuig in de hand des Heeren, niets dan een tolk van den Almachtige, die diens woord bracht, niets dan eene stem die aan Gods medegedeelde gedachten klank gaf, mocht hij zijn. Dat zelfs vermocht Mozes nog niet. Zelfs den zuiveren klank had hij niet. Hij deinsde voor de bezwaren terug. „Toen zeide Mozes voor het aangezicht des Heeren: zie ik ben onbesneden van lippen, hoe zal dan Pharao naar mij hooren?"

Was het wonder dat hij de grootte van eigen onbekwaamheid zoo diep gevoelde, bij de wetenschap der macht en der beslistheid van het ongeloof des konings, die in zijn persoon openlijk dien God, die hem gezonden had, dorst weerstaan en, als antwoord op den eisch des Heeren, de lasten van diens volk zoo ondragelijk had verzwaard? Laat ons dan ook dien beslisten onwil, die zich, duidelijk en onbedekt tegenover Jehova stelt, trachten te leeren kennen. Jehova heeft zich ten behoeve van Zijn bondsvolk tegen Pharao ten strijde opgemaakt; en Pharao, in stee van ootmoedig te buigen en den roekeloozen kamp te ontwijken, stelt zich schrap en neemt den aangeboden kamp, bewust en onvervaard aan. Ziedaar het besliste, welbewuste ongeloof (VIII : 1—5).

Wij zullen dat ongeloof zien tegenover het Woord Gods geplaatst (vs. 1, 2), in weerwil van zich zelf onder de macht Gods gebracht (vs. 3), in ongehoorzaamheid zich uitsprekende (vs. 4a), maar tegenover Gods Raad onmachtig bevonden (vs. 4b), en veeleer tot verheerlijking Gods opgetreden (vs. 5). Zoo zal het dan zelfs van het ongeloof moeten blijken, dat ook dit er is, om middel te worden ter verheffing van dien God, die van zich zelven getuigt: „Opdat men wete van den opgang der zon tot haren ondergang, dat er buiten Mij niets is. Ik ben de Heere en niemand meer! Ik formeer het licht en schep de duisternis, Ik maak den vrede en schep het kwaad; Ik de Heere doe al deze dingen" (Jes. 45 : 6, 7; Amos 3 : 6). Opdat ook in Pharao bevestigd worde het woord der Schrift: „De Heere heeft alles om Zich zelfs wille gewrocht; ja, ook den goddelooze tot den dag des kwaads" (Spr. 16 : 4).

Immers ook daartoe komt het ongeloof in aanraking met de waarheid Gods en wordt daartegenover geplaatst; gelijk de werkmeester menigmalen den adem over het blauwe staal laat gaan, om deszelfs deugd te beproeven of deszelfs minder karakter aan den dag te brengen. Ook van Gods Woord raakte de adem Pharao aan en streek er langs heen. Het door den Heere daartoe afgezonderd en geroepen broederpaar had het Woord Gods aan Pharao te brengen. „Toen zeide de Heere tot Mozes: zie Ik heb u tot eenen God gezet over Pharao (aan wien hij als aan Mij moet gehoorzamen, omdat gij mijn vertegenwoordiger zijt) en Aäron uw broeder zal uw profeet zijn."

Hier komt de eigenlijke beteekenis van het woord profeet (nabie) uitstekend uit. Deze was een welbespraakte tolk, die in naam van een ander het woord had te spreken. Gelijk Aäron dit was van en voor

Mozes, zoo moest deze dit tegenover Israel van en voor God den Heere zijn; om namelijk Zijne woorden overte brengen, aan Diens gedachten vorm en klank te geven. Naar hem dan had het volk te luisteren, als sprak door en in den profeet de Heere zelf. Mozes was de profeet Gods en Aäron was de profeet van Mozes. „Want, zoo zegt de Heere, gij zult spreken alles wat Ik u gebieden zal; en Aäron uw broeder, zal tot Pharao spreken, dat hij de kinderen Israels uit zijn land trekken laat."

Zoo wordt dan zelfs het stout en driest ongeloof onder de beademing van het Evangelie gebracht; de heilige eisch Gods wordt het niet onthouden; het kan met onkunde zich later nooit verontschuldigen. Hoe fier en weerbarstig dat ongeloof eener vijandige en overmoedige wereld evenwel ook moge wezen; waan niet, dat het zich aan den almachtigen invloed Godes kan onttrekken of van Zijne sterke hand met geweld en naar eigen willekeur zich losrukken. De Heere zelf leidde en bestuurde ook dat ongeloof van Pharao, niet om het te ontwikkelen en uittelokken; maar om het in zijn boosaardigheid en goddeloozen wrevel ten toon te stellen. Het wordt onder de macht Gods gebracht.

Dat is de zin en bedoeling der volgende woorden: „doch Ik zal Pharao's hart verharden, en Ik zal Mijne teekenen en Mijne wonderheden in Egypteland vermenigvuldigen." Gelijk de steen die uit de groeve zoo pas opgegraven nog week en indrukkelijk is, maar als metselsteen gebezigd en aan de open lucht blootgesteld van zelf hard wordt, zoo is het met het ongeloof, dat onder den invloed van het Woord Gods komt. De steensoort ontvangt niet de geaardheid, maar wel deszelfs hardheid van de vrije en frissche lucht daar buiten. En wilt gij er een inschrift op, graveer dit er dan op

in de groeve zelve, als hij in den donkeren schoot der aarde nog zoo week is en zoo gemakkelijk insnijdingen toelaat. Zoo werkt de macht Gods op het hart van Pharao en zoo treedt dit straks naar buiten en openbaart het zijn eigenlijken aard van steen.

Toch zoudt gij het begrip van de verharding des harten door een ander verschijnsel van het gewone natuurleven als beeld beter kunnen verklaren. Daar is ook eene zekere, langzaam voortgaande, maar zekerlijk doodende krankte: de verbeening of verharding van het hart, waardoor dat lichaamsdeel langzamerhand lenigheid en uitzettingsvermogen verliest, straks de vrije ademhaling belemmert en eindigt in benauwden dood. Nog is er juister beeld, en evenzeer aan de natuur ontleend. Zie hoe de weeke en buigzame twijg langzamerhand tot stoeren en strakken tak verhardt; of wel hoe door onderbinding of van eenig lichaamsdeel of van eenige plant er knobbels en verstijfde geledingen en algemeene hardheid ontstaan. Niet slechts dat alles tot been of hout zich zet, maar in dat hout vindt ge zelfs de harde kwasten, waarop de scherpste bijl wordt bot geschaard.

Neen, God de Heere laat zelfs eenen Pharao niet aan zich zelven over. Het woord dat tot hem komt, wordt een oordeel voor hem, door eigen toedoen en schuld, door den Heere evenwel, in stee van verhinderd en weggenomen, eer toegelaten en door vrije ontwikkeling begunstigd. Gelijk de pijnlijke jicht toeneemt en de ledematen meer en meer doet verstijven door dezelfde middelen, waardoor het gezonde lichaam tiert en sterk wordt. Ook het ongeloof is aan de macht Gods onderworpen en het wordt het vaste en steenharde voetstuk, waarop de grootsche betooning van Gods onweerstandelijke almacht heerlijk verrijst. Im-

mers moest Pharao's ongeloof dienen, opdat de Heere „Zijne teekenen en Zijne wonderheden in Egypteland vermenigvuldige."

Het teeken (ôth) is in het algemeen meer: eene de opmerkzaamheid wekkende aanwijzing; terwijl de wonderheden (mopéth) meer die aanwijzingen aangeven, die door het buitengewone, het wonderdadige dat daarin ligt, de verbazing en ontzetting in het hart oproepen en plotseling treffen. Reeds vroeger hebben wij van de teekenen elders gesproken. 't Is terecht aangaande het teeken opgemerkt, dat het een verschijnsel in de werkelijkheid is, dat naast het woord geplaatst wordt, om de kracht van het woord te ontdekken. Gelijk het woord een klank is, waarin het leven zich uitspreekt, zoo is omgekeerd het teeken een verschijnsel, waarin het woord geteekend ligt. Vooral de wonderheden hebben als teekenen door God gesteld een groote beteekenis voor de ongeloovigen, tot verharding van hun hart en tot verzwaring van hun oordeel.

Indien er immers niets dan een woord van de zijde Gods ware uitgegaan, dan zoude het nog kunnen zijn, dat men dit woord als een blooten klank had opgenomen en deszelfs diepen zin misverstaan. Wordt evenwel bij dat woord Gods het teeken gevoegd, wijst de Heere als met den vinger bij, bij het voorstellen van Zijnen uitgedrukten wil, dan valt bij den mensch, die dit ziet, de verontschuldiging geheel weg, en wordt hij in de verwerping van het teeken, en daarmede van het woord, zich zelven van het dadelijk ongeloof bewust. Immers het teeken is een verschijnsel en verklaring des woords, waarbij geen misverstand meer denkbaar is, en dat slechts door opzettelijke verharding kan geloochend worden.

Voor den geloovige is het teeken eene daad en hulpmiddel Gods, om hem daardoor tot geloof te bren-

gen, het geloof in hem te doen doorbreken en het ongeloof in hem terugtedringen. Voor hen daarentegen, voor de ongeloovigen, die, ook tegen zulk een teeken in, zich blijven verharden, ontsluit het teeken den heiligen inhoud, waartoe het eigenlijk gegeven is, niet. De profetie, die daarin werd nedergelegd, suist als een onverstaanbare galm oor en hart voorbij. Maar niettemin blijft het teeken Gods tegenover dezulken staan en wel, gelijk onze ouden zeggen, als teeken van Gods toorn en als voorbode van Zijn heilig en strafrichterlijk oordeel. Met het afslaan van het teeken, dat kwam tot bevestiging van het woord, is het besliste ongeloof ook kennelijk uitgesproken, als stemming en als woord.

Maar als daad is het uitgesproken ongehoorzaamheid. „Pharao nu zal naar ulieden niet hooren," zoo waarschuwt de Heere zijne schuchtere gezanten reeds vooraf. Het ongeloof blijkt dus te zijn, wat het in zijn diepsten grond is: ongehoorzaamheid tegen God en diens woord. Naar God en zijne gezanten niet te willen hooren, hoewel Zijn woord door onweersprekelijke teekenen is bevestigd en waar gemaakt, zietdaar het eigenlijk, het wezenlijk ongeloof, dat in stemming des harten, in woorden der lippen, in houding des lichaams, in de daden des levens, op elk gebied en in elken kring van werkzaamheid, aldus zich kond geeft.

O, de Heere kende ook dat Pharao's hart, Hij wist wat daarin omgaat en vooraf kon Hij voorspellen, dat het als de speelbal van het onzinnig en roekeloos ongeloof zich zoude openbaren. Van dat ongeloof zelf wordt niet gezegd dat het door den Heere in Pharao's hart is gebracht; maar wel, dat het daarin aanwezig ongeloof werd versterkt en verhard. Niet de aanwezigheid, wel de toeneming van het ongeloof is gevolg der werkzaamheid Gods aan 's menschen

hart, voor zoover Hij door Zijn wederbarende macht des Geestes dat hart niet voor zich wil winnen en overtuigen. Ook daartoe komt het woord der prediking, daartoe èn het teeken èn het wonder, door God gesteld, ook om weersproken te worden. (Luk. 2 : 34.)

Maar deze ongehoorzaamheid des ongeloofs kan den raad Gods evenmin breken als deszelfs ontwikkeling in den tijd tegenhouden. Tegenover Gods Raad blijft en blijkt het onmachtig. Eene ongeloovige wereld komt er door onder het oordeel, en Gods volk wordt met te vaster hand op de wegen der verlossing voortgeleid. Immers wordt het oordeel reeds aan des konings land en volk aangezegd. Want aldus spreekt de Heere: „Ik zal mijne hand (der macht en der straf) aan Egypte leggen." De heilige God spreekt aldus zijn voornemen uit, om Egypte, dat onbuigzaam zich verzet en, met zijnen koning medeplichtig, Gods geboden openlijk weerstaat, door eene sterke hand tot onderwerping te zullen dwingen. En volk en land zullen het ontwaren, dat Jehova ten gerichte is uitgetrokken.

En terwijl Egypte's koning het volk Israel niet wilde laten trekken, zoude de Heere zelf het als bij de hand nemen, om het uit en voortteleiden. Met dezelfde hand, waarmede Hij des konings volk tuchtigt, zal Hij Zijn volk, Zijne heiren, de kinderen Israels voeren uit Egypteland, met groote gerichten." Zoo wordt niet alleen de leiding Gods aan Israel beloofd, maar ook wordt het reeds nu verzekerd, dat het talrijk en in welgeregelde orde, „met heiren" zoude optrekken; het zoude bovendien een enkel geheel vormen en een zelfstandig volk zijn, dat de Heere toebehoort; 't zou „Zijn volk wezen. Bovendien zoude het zijn eigen naam dragen als „Kinderen Israels." Gelijk zij eenmaal vrij en onafhankelijk, als Jakobs zonen in het land waren gekomen, zoo zouden zij ook weder daaruit optrekken."

En zoo dan wordt het ongeloof mede een voetstuk voor Gods hoogheid en ter verheerlijking van Gods majesteit. „Dan zullen de Egyptenaren weten, dat ik de Heere ben, wanneer ik mijne hand over Egypte uitstrekke en de kinderen Israels uit het midden van hen uitleidde." Wetenschap zoude ook voor de Egyptenaren de vrucht der hooge openbaringen Gods zijn. Maar daarmede is voor het ongeloof geen sprake van heiligende wetenschap of zaligmakende kennis. 't Is een bloot verstandelijke erkenning, die, bij 't besef en gevoel van eigen machteloosheid, zich vergrimt en met spijtig knarsetanden door eigen wrok zich verteert. Zoo hebben ook de duivelen eene wetenschap; want zij gelooven en sidderen. Zoo had een Judas Iscarioth de wetenschap van Christus onschuld en heiligheid; en door die rampzalige wetenschap voortgezweept, sloeg hij de misdadige hand aan eigen leven! Dat is de wetenschap des ongeloofs naar wezen en vrucht!

Als Israel „uit hun midden" — niet doelloos wordt het zoo schilderachtig aangegeven — als Israel uit het midden des volks, als voor hun oogen, als dwars door hun rijen heen, ongedeerd en juichend optrok, dan ook zouden de Egyptenaren het wel moeten toestemmen, dat er een God Israels is en dat deze God de Jehova, de Heere is, voor wiens majesteit zij voordezen hadden geweigerd te buigen, omdat zij die niet hadden erkend. Zoo zal eenmaal eene verbaasde en ontzette wereld op den Christus Gods zien, als Hij zal zitten op Zijnen troon om te oordeelen; als zij Hem, dien zij verworpen hadden, zullen aanschouwen met eere en heerlijkheid gekroond, en zij zich voor Hem in het stof zullen nederbuigen, — maar dan, ter zaligheid — te laat.

Ja, dan zullen ook zij erkennen, dat Jehova de Heere is. Dit is de hoofdgedachte van dit geheele verhaal van Israels verlossing. Jehova alleen moet van deze redding de eere hebben. En opdat ook gij, geloovige! dit weten en nimmer weêr vergeten moogt, wordt gij nog eenmaal op de armelijke gestalte van Mozes en Aäron, van deze gezanten Gods gewezen, die kracht ontvingen door hun geloof, maar in zich zelven gansch onmachtig waren. Zij werden sterk door hun geloof.

„Toen deed Mozes en Aäron als hun de Heere geboden had, alzoo deden zij." Maar wat zoudt gij overigens van die mannen voor moed en kracht en hulp verwachten. Jehova alleen moest het doen. „En Mozes was tachtig jaar oud en Aäron was drie en tachtig jaar oud, toen zij tot Pharao spraken."

Wat konden een dergelijk paar oude mannen op dien leeftijd nog doen? — O, zoolang de Heere u nog het leven laat, o grijsaard! heeft de Heere gewis ook nog wat voor u te doen. Al is het dat gij het met bevende handen en bevende harten doet, wat nood, des Heeren kracht wordt in zwakheid volbracht. Zijne genade is genoeg.

Zijn er dan ook niet voor u die bijbelsche voorbeelden van een Simeon en eene Anna? Gij ziet het mede aan dat oude broederpaar, aan deze twee reeds meer dan tachtigjarigen. Is er dan ook niet voor u eene belofte des Heeren? De jongelingen zullen moede en mat worden, maar de ouden zullen de krachten vernieuwen als die der arenden (Jes. 40 : 30, 31). Zij zullen loopen en niet moede worden, wandelen en niet mat worden."

Is er dan ook niet voor u een gebed in den ouderdom? „Verwerp mij niet in den tijd des ouderdoms, verlaat mij niet terwijl mijn kracht vergaat." (Ps. 71 : 9).

Is er dan ook niet voor u eene liefelijke herinnering en eene daaraan verbonden zekere verwachting? „O God! Gij hebt mij geleerd van mijne jeugd aan en tot nog toe verkondig ik uwe wonderen. Daarom ook terwijl de ouderdom en de grijsheid daar is, verlaat mij niet, o God! totdat ik dezen geslachte verkondige uwen arm, allen nakomelingen uwe macht" (Ps. 71 : 17, 18.)

Maar dan hebt gij ook aan het einde des levens een Simeons en Mozes' uitzicht, waarbij u de blik in het beloofde land wordt gegund. Nu beefde Mozes menigmalen, nog als hij stond in Egypte voor den koning; maar als hij heenging naar God, „was zijn oog niet donker geworden en zijn kracht niet vergaan." Want Mozes' kracht was uit God, en die kracht duurt eeuwig.

PSALM 71 : 12, 13.

Gij hebt mij, van mijn kindsche dagen,
Geleid en onderricht:
Nog blijf ik naar mijn plicht
Van uwe wondren blij gewagen.
O God! wil mij bewaren,
Bij 't klimmen mijner jaren.

Blijf mij in mijne grijsheid sterken;
Verkwik mijn ouderdom:
Bewaak mij van rondom;
Zoo meld' ik dit geslacht uw werken;
Zoo zal 'k uw grootheid zingen
Voor hun nakomelingen.

VII.

JEHOVA DOOR PHARAO ALS HEERE EN ALS ISRAELS BONDSGOD ERKEND.

Exodus VII : 6—VIII : 32.

INHOUD: De inhoud van Ps. 86; de Bijzondere Openbaring waarteeken van Gods waarachtigheid; ook bij Jesaia; Elia; en Mozes. Het onderwerp en deszelfs verdeeling: I. de erkenning van Jehova als den HEERE (Ex. VII : 6 — Ex. VIII : 14), II. de erkenning van Jehova als den Bondsgod Israels (Ex. VIII : 15—32). De Heere en het volk des Heeren. De erkenning van Jehova door Pharao als „DEN HEERE" (Ex. 7 : 6=VIII : 14): Een drietal Teekenen; ter inleiding (vs. 8—13), ter waarschuwing (vs. 14—25) ten richterlijk oordeel (Ex. 8 : 1—44); de teekenen zelve: de Slang, het Bloed en de Vorschen; de ontwikkeling van Pharao's boosheid: verstokking, onverschilligheid, gedwongen onderwerping.

I. Gods woord tot Mozes aangaande den staf; fijne woordschakering en keurige zinwendingen des bijbels; Gods kennis van het menschelijk hart; toevoorzicht voor de Zijnen; ordelievendheid en wijsheid. Ieder moet in zijn stand en kring geëerbiedigd worden; voorwaarde van orde en regel in het werk, 't voorkomen der wanorde; verdeeling van arbeid; ongevraagde bewijzen doen der waarheid schade. Op het gevraagde bewijs een voldoend antwoord door Mozes gegeven. De staf Aärons een slang geworden. De arglistigheid des harten daardoor aangewezen; Pharao's tegenproef op het teeken Gods; de toovenaars. Twee opmerkelijke zaken: het geldt den bewusten kamp van het wetenschappelijk ongeloof tegen

het belijdend geloof; ongeloovige wetenschap of wetenschappelijk ongeloof? Het werkelijk bestaan van bovenaardsche machten der boosheid bewezen. Het eigenlijk karakter van den kamp tusschen God en Pharao. Het veelgodendom een Babel in zijn soort. Aan wie behooren land en volk? Het bijgeloof der heidensche oudheid edeler dan het tegenwoordig ongeloof. De koning naar de opvatting der heidenen. Verband tusschen godsdienst des volks, het gezach Gods en het souvereine recht des konings. Hoe te oordeelen over de houding, het gedrag en de opvatting der Egyptische toovenaren? De onmacht der wijsheid der wereld tegenover God. Aärons staf verslindt de staven der toovenaren. Het karakter van het rijk des satans is gemis aan oorspronkelijkheid. De kracht des satans ligt in nabootsing Gods, die des geloofs in navolging. De satan een valsche munter. Nadoen; de daden, niet de beginselen. Het toekomstig einde van satans werk. Het samenvallen van Gods raad en des boozen werk. Nog geene verstokking, maar te groote verstouting; aanporring des satans. Drie te onderscheiden bij het kwaad: God als niet weerhoudende, satan als aandrijvende, de mensch de bedrijvende oorzaak van het kwaad. God wil het kwade niet, maar laat het toe, om wille der gevolgen. Gods eigen woord dienaangaande tot Pharao. Diens verantwoordelijkheid blijft even groot; de uitkomst van het eerste teeken: het bevel (vs. 8, 9), de uitvoering (vs. 10), de nabootsing (vs. 11, 12), de gevolgen (vs. 12, 13). De ongehoorzaamheid des konings en de Raad Gods.

Het waarschuwend teeken van het bloed ontdekt Pharao's onverschilligheid (vs. 14—25): de waarschuwing (vs. 14—18), uitvoering (vs. 19—21), gevolgen (vs. 22—25). De ontwikkeling der zonde; het zedelijk karakter der menschelijke geschiedenis is in strijd met eene opvatting van goddelijken dwang; drang en dwang; Gods waarschuwing aan Pharao en ook aan ons; Pharao's morgenwandelingen; »de staf" der gewijde herinnering: wie eischt, wat wordt geëischt, waartoe wordt geëischt? De dreiging des oordeels; de uitvoering door het bevel zelf, in 't algemeen en in 't bijzonder; uitvoerige teekening; de uitvoering door de daad; het bloed; de roode tint van »de Nijl"; Gods gerichten op aarde; hun gevolgen op zedelijk gebied; het pogen der mannen van de natuurwetenschap om wanorde en verwarring te brengen op zedelijk

gebied; de oorsprong van hun macht en invloed; stofvergoding; ontzettend gevaar; Pharao onverschillig; moedwillig; bron der ellende; de groote jammer; vergeefs gewroet en gegraven! getuigen tegen uwe zonde; de verantwoordelijkheid des menschen tegenover de natuur; waartoe het lang aanhouden van sommige straffen moet dienen; de beteekenis van de Nijl voor Egyptes maatschappelijk en godsdienstig belang; priesters van de Nijl. Volk en koning beiden schuldig.

Het richtend teeken der vorschen leidt Pharao tot gedwongen erkenning (Ex. 8 : 1—14): de aankondiging van het oordeel (vs. 1—4), de aanbrenging (vs. 5—7), de uitwerking (vs. 8—11), de afwending (vs. 12—14). — Zich willen is nog niet een zich kunnen onttrekken aan God; de eisch Gods blijft ook bij onwil des menschen, ook na de ondervonden straf. De beteekenis der vorschen. Verband tusschen het teeken van het bloed, de slang en de vorschen; zedelijke onreinheid; water, bodem en lucht teekenen de geheele omgeving; de hand met den staf. Des menschen hand vermag niets zonder Godes staf; de mannen der geijkte wetenschap nog niet pal gezet, verzwaren de ellende. Ellende verklaren en verzwaren mag de mensch kunnen, ellende bedaren kan alleen God. Eene eerste uitwerking ten goede op Pharao; begin van toenadering; voorwaardelijke gehoorzaamhed; het gevaarlijke „als"; wat volkomen gehoorzaamheid eischt; niet durven, niet kunnen of niet willen bidden? Geen te lange voorbereidselen en toespraken voor eene naderende ziel; o dienstknecht des Heeren! Mozes voorbeeld. — Het kind Gods en de eischen der bescheidenheid; Mozes laat Pharao de eer; Jehova de eer; als men met daden moet spreken, is spreken met woorden tijd verbeuzelen; bevinding en bespiegeling; inschikkelijkheid van 't geloof; voor een ander bidden; de Heere de hoorder der gebeden; waartoe soms de schijnbaar minder keurige uitdrukking en toevoegingen in de Schrift.

II. Jehova door Pharao als de Bondsgod Israels erkend: een ander tweetal plagen: luizen (vs. 15—19) en vermenging van het ongedierte (vs. 20—32). Verschil en overeenkomst tusschen beide paren. Overeenkomst wat de algemeene strekking, het bijzonder doel en de uitkomst betreft, ook wat God, den koning en de toovenaren aangaat. Verschil wat betreft den zetel der plagen, de verzellende vermaningen en de bijzondere strekking. — De derde plaag:

de aanleiding (vs. 15, 16), de aard (vs. 17), het onderscheiden karakter (vs. 18), de invloed (vs. 19). »De Heere heeft het gesproken." De alwetendheid Gods de waarborg van Zijn triumf; het stof door den staf van Mozes getroffen; de toovenaar pal gezet en ten einde raad; de «vinger Gods;" Pharao's hart nog stouter geworden; eentoonigheid der menschelijke zonde. — De vierde plaag. Het nieuwe en onderscheidende daarin; de »afzondering van het land Gosen," »in het midden van u;" »uit het midden;" door God gezocht; van God verlaten; eene scheidingslijn; omvang, voorwerp en slachtoffers der plaag; de kantteekenaren in hunne verklaring van de »vermenging van het ongedierte" gehandhaafd. Des konings eisch is onrecht tegenover God, onkiesch tegenover Egypte, onvoorzichtig tegenover Israel; Pharao's voorwaarde onredelijk; Pharao's oprechtheid door Mozes betwijfeld; Mozes voorkomendheid en inschikkelijkheid, maar nooit ten koste van waarheid en recht; Mozes' bidden; des Heeren verhooring bewijs van Gods Lankmoedigheid, Almacht en Trouw. — De plicht, het recht en de vrucht van 's Christens voorbidding. De ware Voorbidder is Christus onze voorspraak. Besluit.

Psalm 86 : 5.

„Onder de goden is niemand aan u gelijk, Heere! en er zijn geene gelijk uwe werken. Want Gij zijt groot en doet wonderwerken; Gij alleen zijt God." — Ook de heidenen, door den Heere gemaakt en die eens voor Zijn aanschijn in het stof zullen bukken, hebben hunne goden, die zij huldigen en vereeren. Maar straks komt het teeken en wonderwerk van God zelven, en dan zal het blijken, dat Jehova alleen God is.

Dat is de gedachtengang van het lied, dat wij daar te samen aanhieven. Op de bijzondere openbaringen van Gods eenige Almacht beroept zich de dichter, om de eenheid, macht en majesteit van Israels God tegenover de ongeloovigen te bewijzen. Dat doet ook de profeet Jesaia, als hij op de voorspellingen wijst als op de machtsopenbaringen van de eeuwige wetenschap

Gods, waaraan de bewijsvoering van Gods grootheid mede wordt vastgeknoopt.

Ja, ook de profeet Jesaia maakt het bestaan der wonderen en der anders onverklaarbare voorspellingen, tot een onweerlegbaar bewijs van de trouw en waarheid zijner eigene zending, door den Heere hem opgedragen. „Doet ons de toekomende dingen hooren," zoo roept hij zijnen tegenstanders toe, „verkondigt dingen die hierna komen zullen, opdat wij weten dat gij goden zijt" (Jes. 41 : 22, 23).

De goddelijkheid zijner zending en het daarop rustend gezach van den profeet des Heeren, tracht ook Elia aldus te staven. Daarom zegt hij tot Israel tegenover de Baäls priesters: „de God die door vuur antwoorden zal, die zal God zijn" (1 Kon. 18 : 24). De God die een hoorder der gebeden is en de werker der wonderen, verdient alleen den naam van God. Het wonderteeken moet komen, om het gezach Gods en dat zijner gezanten te staven, te handhaven en openlijk te bevestigen.

Daarom ook moest Mozes die teekenen in Egypte doen, opdat Egypte zoude erkennen, dat Jehova alleen God is. Daartoe werd hem die bijzondere macht verleend, daartoe ook hem die hooge last opgedragen; daartoe werd in Egypte die ontzachlijke reeks van ontzettende wonderteekenen ontrold. En dat doel werd volkomen bereikt. Jehova door Pharao als de Heere en als de Bondsgod Israels erkend, is de inhoud van dat gedeelte der Schrift, dat wij nu te samen wenschen te behandelen (Ex. VII : 8—VIII : 32).

Uit twee groote helften bestaat het geheel. De eerste (van Ex. 7 : 8—8 : 14) leert ons, hoe de koning van Egypte door drie opvolgende teekenen, die van de slang, het bloed en van de vorschen tot de erkenning van Jehova zelven wordt gebracht.

De tweede helft (Ex. 8 : 15—22) toont, dat de teekenen der luizen en van de vermenging van het ongedierte Pharao dwongen Jehova als den Bondsgod Israels te erkennen. Immers is er in de eerste helft bovenal sprake van de belijdenis: „dat er niemand is gelijk de Heere" (Ex. 8 : 10); terwijl in de tweede helft meer wordt gewaagd van het volk des Heeren, in onderscheiding van dat van Pharao (Ex. 8 : 29, 32). Ook kwamen de laatste twee van het eerste viertal plagen alleen over de Egyptenaren en niet over Israel, ter duidelijker aanwijzing van de bijzondere bondsbetrekking van dat volk tot zijn God.

Laat ons dan nu eerst vernemen, hoe de Heere een onwilligen en weerbarstigen Pharao dwong Hem als God en Heere te erkennen. Dat is gewis; — gelijk het ook uit de heiligheid, evenals uit de goedheid Gods vloeit; — dat de Heere niet aanstonds met dwang begint, noch bij eenen Pharao, noch bij u. Eerst zoekt Hij u verstandelijk te winnen, te overtuigen en toetebrengen. Daartoe komt het woord en het teeken of wel de eisch zelf en het bewijs voor de echtheid van het woord. Als deze niet baten, komt het strafteeken, straks het oordeel of strafgericht en eindelijk de gansche verwerping.

Zoo is het ook bij Pharao: het inleidend teeken van den slang bracht hem tot verstokking (vs. 8—13); het waarschuwend strafteeken van het bloed openbaart zijne opzettelijke onverschilligheid (vs. 14 : 25); maar het richtend teeken van de vorschen bracht hem tot de gedwongen erkenning van Gods hoogheid (8 : 1—14). Deze laatste evenwel is slechts van korten duur, en zal, straks weer losgelaten, nieuwe en feller oordeelen Gods noodig maken en oproepen. Nu echter is allereerst noodig, dat Pharao het gezach Gods erkenne en dat hem geene

enkele reden van verontschuldiging der goddeloosheid gelaten worden. Nooit zal hij daartoe onkunde mogen voorwenden.

Daarom kwam des Heeren woord andermaal tot Mozes, in betrekking tot hetgeen met Pharao geschieden moest. „En de Heere sprak tot Mozes en tot Aaron, zeggende: wanneer Pharao tot ulieden spreken zal, zeggende: doet een wonderteeken voor ulieden," namelijk om ulieder goddelijk gezach en de waarheid uwer goddelijke zending te bevestigen; „zoo zult gij tot Aäron zeggen: neem uwen staf en werp hem voor Pharao's aangezicht neder, hij zal tot een draak worden." Enkele uitdrukkingen en zinwendingen verdienen hier door fijne schakeering der woorden en keurige zinwending zeer de aandacht.

Wel blijkt hier allereerst des Heeren kennis van het menschelijk hart, dat Hij het vooraf weet, hoe Pharao eene poging zal wagen, om Mozes en Aärons gezach in de oogen der aanwezigen te vernederen. Hij zal hun een teeken, en nog wel een wonderteeken (mopheth) als geloofsbrief en tot waarmaking van de trouw hunner zending vragen. Hij vraagt geen teeken ten behoeve van zich zelven; hij was immers vast besloten zich niet te laten overtuigen; hij zal ten behoeve van Mozes en Aäron het vragen, opdat zij, als voorgewende gezanten en bedriegelijke indringers op heeter daad betrapt, den dood zouden moeten sterven. Daarom zegt de Schrift dat Pharao zoude vragen: „doet een teeken voor ulieden," d. i. immers ten behoeve van u zelven, niet omdat ik dit noodig heb.

Ook blijkt hieruit niet minder des Heeren toevoorzicht, die voor de Zijnen trouw de wacht houdt en hen bekend maakt, wat hun op het geschikte oogenblik noodig en dienstig kan zijn. De Heer wil niet dat Zijne gezanten verrast en verlegen voor het aangezicht

des konings zullen staan; daarom maakt Hij hun vooraf bekend wat zonderlinge vraag, waarop zij geenszins bedacht konden zijn, tot hen zoude komen. — Eer ook gij, o mensch! ergens heen gaat of eenigen moeielijken last op u neemt, zal het goed wezen, dat ook gij u vooraf rekenschap geeft van hetgeen u misschien op den weg daarheen zal ontmoeten en welke vragen u wellicht kunnen gedaan worden; opdat gij in de beslissende ure niet onvoorbereid en daardoor te zeer onthutst en ongeschikt mocht worden bevonden.

Niet minder komen in deze opdracht des Heeren Zijne ordelievendheid en wijsheid uit. Of mag het niet ordelievendheid heeten, dat de Heere God toont, geen enkel oogenblik de ordeningen en geledingen van het door Hem ingestelde gezach te vergeten, dat Hij geen enkelen trap voorbijgaat, die bij het geven van eenig bevel eerst betreden moet worden? God kon het onmiddellijk aan Aäron zelven gezegd hebben, wat hij hem nu door Mozes gebood; maar onze God die een God van orde en regelmaat is, doet dit niet. Alles op zijne plaats en in zijne orde; opdat er regel en geleidelijke verdeeling van den arbeid zij. Aan Mozes het bevel en aan Aäron de uitvoering van het bevel.

Zoo wil de Heere ons ook leeren, niemand in zijn eenmaal aangewezen roeping en eenmaal vastgestelden werkkring moedwillig voorbij te gaan; opdat wij dezulken niet in hun eere tasten, en ook opdat het werk geregeld gedaan worde. Laat ieder in zijn eigen werk en bij zijne eigene roeping, en dan kunt ge vrucht van den gesamenlijken arbeid verwachten. Indien gij anders handelt, sticht gij wanorde en zal de goede uitvoering gewisselijk falen. In dergelijke kleine regelingen, die de wetten van het groot heelal beheerschen en op eene, alom verspreide, juist ingerichte verdeeling van den arbeid in de schepping wijzen, spreekt de wijs-

heid Gods zich uit. En deze wijsheid Gods moest u het voorbeeld geven in het bestieren ook van uwe zaken in huis en hof, gemeente en staat. Want eene rechte verdeeling van den arbeid is meer dan de helft van het werk.

Gewis zullen de beide zonen Amrams dit weldra voor zich zelven erkend hebben. „Toen ging Mozes en Aaron tot Pharao henen en deden alzoo, gelijk de Heere geboden had." Gij kunt er van verzekerd zijn, dat zij ook in alles het woord des Heeren, dat tot bedachtzaamheid en voorzichtigheid maande, zullen opgevolgd hebben. Dan zullen zij ook geen teeken gedaan hebben, voordat het hun door den koning gevraagd was. Want die zekere vrijgevig- en kwistigheid met vrijwillige betuigingen en aanbiedingen van bewijzen voor de waarheid, die men bij sommige menschen vindt, schaden de zaak der waarheid meer dan zij die voordeel aanbrengen. Ongevraagde diensten zijn zelden aangenaam, en ongevraagde bewijzen en overbodige verzekeringen overtuigen den tegenstander niet, maar wekken veeleer zeker wantrouwen en doen voor overrompeling vreezen.

Maar als de koning straks, gelijk de Heere het voorspeld had, een teeken tot waarborg hunner zending van de broeders eischte, gaf Mozes aan Aäron het bevel daartoe. Want al wordt dit ook nu niet duidelijk gezegd, mogen wij toch vrijelijk veronderstellen dat dit geschied is. Daarop „wierp Aaron zijnen staf neder voor Pharao's aangezicht en voor het aangezicht zijner knechten en hij werd tot een draak." Reeds vroeger hebben wij bij Mozes (Ex. 4 : 2—4) de beteekenis en strekking van dit teeken verklaard. Het moest op de arglistigheid des harten wijzen, waardoor men een minder aangenamen plicht zoekt te ontduiken, door zich achter den schijn van billijkheid en recht te verschuilen. Zoo was het vroeger bij Mozes en zoo was het nu ook bij Pharao.

Het teeken zelf kon de koning niet loochenen, want het was voor zijn aangezicht geschied. Maar wat hij daarbij uitgemaakt wilde zien was wel, dat Mozes en Aäron iets deden, wat hij en de zijnen niet vermochten, en dat zij dus toonden, onder de leiding en hoede van eenen God te staan, die hooger en machtiger was dan de goddelijke macht, die hij voor zich meende te moeten erkennen. Daarom wil de koning ook in dit opzicht de proef nemen. „Pharao nu riep ook de wijzen en guichelaars, en de Egyptische toovenaars (beeldschriftkundigen) deden ook alzoo met hunne bezweringen. Want een iegelijk wierp zijnen staf neder en zij werden tot draken." Tot recht verstand van hetgeen hier verhaald wordt dient een en ander opgemerkt en toegelicht.

Wat het karakter der zoogenaamde Egyptische toovenaren aangaat, hebben wij reeds het genoegzame in Jozefs geschiedenis gezegd (Gen. 31 : 8). Maar twee dingen dienen hier bovenal in acht genomen te worden. Ten eerste dat Pharao de hulp der priesterlijke wetenschap tegen Mozes en Aäron inroept; ten tweede dat hij aldus toont het eigenlijk karakter van den strijd, die slechts op godsdienstig gebied gestreden werd, zeer goed te begrijpen. Het gold dus een kamp tusschen Jehova, den God Israels, en tusschen de inheemsche goden des lands. De strijd van Pharao tegen de gezanten des Heeren is eene duidelijke en onomwonden kamp van het beslist en welverzekerd wetenschappelijk ongeloof tegen het kloek en belijdend geloof.

Pharao ook heeft, naar hij oordeelt, zijne macht ontvangen van zijnen God, gelijk Mozes en Aaron hunne zending en gezach van hunnen God. Dit wordt van weerszijden openlijk erkend, en daar, op de openbare kampplaats, zal het pleit beslecht worden, wie de meerdere is, of Pharao's inlandsche god of Israels

Jehova, die de beide Amrams zonen tot hem gezonden en hem geboden heeft, om Zijn volk te laten trekken. 't Is een schouwspel, grootsch en verheven, gelijk op den Karmel, als Elia dáár stond tegenover de Baälspriesters (1 Kon. 18). Vergeet hierbij niet, dat door den geheelen bijbel heen het werkelijk bestaan van zekere bovenaardsche machten der boosheid en der vijandschap niet maar wordt verondersteld, maar duidelijk geleerd.

Tot deze machten der boosheid moet gij voor een deel ook de goden des heidendoms brengen, die door zekere Satanische invloeden en inwerkingen voor een tijd de verstanden en gemoederen der menschen innamen, verblindden en overheerschten. Elk volk had zijn volksgod, elke stam zijn stamgod. Die versnippering van het oorspronkelijk geloof aan het bestaan van slechts éénen God in het veelsoortig en verbrokkeld veelgodendom, is in het godsdienstig leven der menschheid juist een dergelijk feit en gevolg der zonde geworden, als het uiteengaan der volkeren in velerlei natiën en talen dit werd op maatschappelijk en staatkundig gebied.

Het land en het volk behoorden dus eigenlijk aan den God, wien het was gewijd, wien men als zoodanig had erkend en wien men daarom had te gehoorzamen. Dat was de overtuiging van schier alle volkeren der oudheid; en deze overtuiging wijst op de aanwezigheid van zeker algemeen godsdienstig gevoel, dat, op zich zelve beschouwd, eer ten verderve dan tot heil leidt; maar dat dan toch nog oneindig beter is, dan de schromelijke zelfverheffing van den mensch der tegenwoordige dagen, die zich zelven als den heer en meester der wereld erkent en geen koning wil dan bij de gratie des volks. Bij de oude heidenen zelfs was de koning de vertegenwoordiger en wilsuitvoerder der goden.

Daarom zoeken ook de oude Romeinen de goden der overwonnen volkeren met zich mede te nemen. Maar daarom zegt ook Jephtha dat Jehova den Israelieten hun erfdeel heeft gegeven, gelijk de god Kamôs den kinderen Ammons het hunne had gegeven (Richt. 11 : 24). Daarom hoont ook Rabsaké den God Hiskia's en wijst op de onmacht van de goden der volken, die de Assyriers veroverd hadden (2 Kon. 19 : 12). En om die zelfde welgegronde reden, dat Pharao de werkelijke macht van zijn eigen inheemschen god erkent en tegen het gezach van Jehova wil stellen, roept hij de hulp der priesterlijke wetenschap in. Deze is aanstonds bereid; want het gold hier het belang van den volksgodsdienst, van het gezach van hun god en van het daarmede innig samenhangend en nauw verbonden souvereine recht van koning en volk.

Ook zij wagen de proef door Aaron op Gods bevel voorgesteld, en ook zij schenen te slagen en aldus het gezach van hun god te kunnen handhaven. Hoe zullen wij dat kunnen verklaren? Zochten zij anderen te bedriegen of bedrogen zij zich zelven, of waren zij misschien de speelbal van eene macht, die hen zonder hun weten gebruikte? Kon het niet zijn dat zij, als engelen des satans, optraden als engelen des lichts (2 Cor. 11 : 14), om de waardigheid van hun eigenlijken heer en meester te handhaven? Hebben wij bij dit alles aan eene zekere verborgene en geheimzinnige macht der duisternis en der boosheid te denken, die, overal op aarde aanwezig, in sommige brandpunten der werkzaamheid haar kracht openbaart? Maar hoe staat het dan met hare verhouding tot God en Diens almacht?

Reeds het volgende Schriftwoord geeft op enkele dezer vragen een vrij juist antwoord. „Maar Aarons staf verslond hunne staven." Het feit der verandering van de staven der Egyptische wijzen in slangen wordt

aldus erkend; maar ook de onmacht dier wijzen tegenover Gods macht is gebleken; het geheim hunner bezwering eenigszins ontdekt en tevens het eigenlijk karakter van het satanische werken aan het licht gebracht. Voor een tijd verblindt het, een tijdelijk doel weet het te bereiken; maar 't kan op geene blijvende uitkomsten als duurzame vrucht van werkzaamheid en inspanning wijzen. 't Is voorbijgaand en mist alle oorspronkelijk karakter.

Vooral deze laatste karaktertrek treedt uitnemend als kenmerkende eigenschap van het rijk des satans in het volle licht. God nabootsen, naäpen kan de duivel, zelf scheppen of uitvinden kan hij niet. Terecht heeft men den vorst der duisternis den aap van God genoemd; zijn gebied is het rijk der schimmen en der schaduwen. De afgeworpen schaduw weet hij op te vangen, eene zekere grillige gestalte en onzekeren vorm daaraan te geven, om aan de aldus omgewerkte schaduw den schijn van eenig werkelijk wezen te verleenen. Zelfs in het kwade is hij gedoemd de slaafsche navolger van het goede te zijn; en zelfs dat kwade weet hij geen ingang te doen vinden, dan door het als iets goeds voor te doen en het met de afgevallen lompen van het goede en schoone te bekleeden. Valsche munter is de duivel, en den valschen stempel kan hij zelf nog niet uitdenken, maar moet hij aan de echte munt ontstelen. Terwijl de kracht des geloofs bestaat in navolging, zoekt de satan de zijne in nabootsing Gods.

Zoo weten ook de Egyptische toovenaars Mozes en Aaron natedoen in hetgeen dezen verrichten. Telkens bootsen zij hen na, maar in hunne gewrochten is zoo min iets blijvends als er iets oorspronkelijks in was. Hunne staven worden door dien van Aaron verslonden. Aan Gods werk — dit blijkt reeds daaruit — blijft

toch de eindelijke overwinning. Wat blijkt hier meer uit? Dat des konings wetenschappelijke mannen door het aanwenden der gewone verdoovingsmiddelen, die nog in Egypte inheemsch zijn, de slangen wisten te belezen en voor een tijd roer- en gevoelloos te maken, zoodat zij stijf en strak als een stok werden.

Dat bleek kennelijk uit hun loomheid, waardoor zij, traag en vadzig, het gevaar niet wisten te ontkomen; terwijl de slang, uit Aarons staf door Gods macht ontstaan, levendig en krachtig, ze allen verslond. — Zoo zal aan het einde der dagen alle werk der verblinding en verbijsterende begoocheling van den satan en zijne trawanten, van verbeelding en hartstocht, van driften en ziedende begeerten, verzwolgen worden door de macht des Heeren en die Zijner getrouwe dienstknechten. Voor een tijd kruipt en beweegt zich ook het maak- en taakwerk, het jammerlijk geknutsel der ijdele droomerijen eener oppervlakkige wereld; maar het einde is vernietiging en spoorlooze verdwijning. Hoe waar is hierin ook het woord des dichters: de Heere toch kent den weg der rechtvaardigen, maar de weg der goddeloozen zal vergaan (Ps. 1 : 6).

En niet alleen dat het werk der boozen verslonden zal worden, aan eene zekere vernietiging gewijd, ook op zich zelf is het eene oorzaak en macht van dood en vernietiging. Het perst het leven en de beweging uit aderen en vaten, door dezen te doen versteenen, hard te maken en hun ten leste alle buigzaamheid en lenigheid te rooven. De macht des satans is die eener doodende verstijving van alle leven. Zie hoe het bij Pharao werd, mede door den aanblik van de verrichtingen dier duivelskunstenaren. „Doch Pharao's hart verstokte, zoodat hij naar hen niet hoorde, gelijk de Heere gesproken had." Ziedaar het samenvallen der twee medewerkende oorzaken: De Heere had het kwaad

voorspeld, en de kwaaddoener zelf heeft het bedreven.

Eigenlijk is er hier in 't oorspronkelijke geen sprake van verstokking, wel van verstouting en verkloeking des harten. Het hart maakte zich vast en zette zich schrap tegen God en handelde tegen de aanrading en influistering van beter in. Soms is er sprake van, dat Pharao zelf, een andermaal dat de Heere het hart des konings verhardde, in het kwade deed volharden. 't Is hier eenigszins gelijk ons verhaald wordt van David, dat „de Heere hem aanspoorde" tegen Israels belangen (2 Sam. 24 : 1); terwijl op eene andere plaats (1 Kron. 21 : 1) de satan als degene genoemd wordt, die David tot de zonde der volkstelling aanporde. Toch zijn dergelijke spreekwijzen, hoe schijnbaar ook met elkander in strijd, niet zoo onoverkomelijk moeielijk.

Immers bij elk bedreven kwaad kan er op drie oorzaken gelet worden: God is de niet weerhoudende, de satan is de aandrijvende, maar de zondaar zelf is de bedrijvende oorzaak van het kwade; om nu van de vele drang- en beweegredenen, prikkelen en drijfveeren der zonde als medewerkende oorzaken niet te spreken. Al naarmate de verhaler of schrijver zich nu op verschillend standpunt der beschouwing stelt, zal hij het kwade of aan God die het niet weerhield, of aan den satan die er de ontwerper van was, of aan den mensch die het bedreef, gaan toeschrijven. Als kwaad heeft God voorzeker het kwade niet gewild; maar Hij heeft het in Zijne wijsheid toegelaten, omdat Hij de gevolgen heeft gewild en deze heeft opgenomen in Zijn eeuwigen ondoorgrondelijken raad.

Dat dit laatste volkomenlijk bij Pharao waar is, blijkt genoegzaam uit hetgeen de Heere zelf daarom-

trent in Zijn heilig woord verkondigt en ook Pharao zelven doet aanzeggen: „Maar waarlijk daartoe heb Ik u verwekt, opdat ik mijne kracht aan u betoonde en opdat men Mijnen naam vertelle op de gansche aarde" (Ex. 9 : 16; Rom. 9 : 17). Wij zeiden het reeds vroeger en herinneren het u nogmaals: dat heft Pharao's verantwoordelijkheid niet op en maakt hem gewis niet onschuldig of onstraffelijk tegenover God. Immers het woord der prediking, ernstige vermaning en dreigende waarschuwing kwam onophoudelijk tot hem. De Heere laat niet af hem op het ernstig gevaar opmerkzaam te maken. Indien hij zich dan tegen Gods woorden verhardt, zal hij later daarover nooit door onkunde zich kunnen verontschuldigen.

Openbaring en verzwaring van Pharao's eigen schuld is dan de uitkomst van het eerste en inleidend teeken der verandering van Aarons staf in eene slang. Eerst werd het goddelijk bevel tot (vs. 8, 9), daarna de gehoorzame uitvoering (vs. 10), straks de duivelsche nabootsing (vs. 11, 12) en ten laatste de wonderbare en zedelijke gevolgen (vs. 12, 13) van dit wonderteeken in het licht gesteld. De verstouting van Pharao's hart, dat is de verkrachting van zijn geweten bij de onderdrukking en miskenning van zijn geheimen angst, was er het onmiddellijk gevolg van. Daaruit vloeide dan de ongehoorzaamheid des konings voort, „zoodat hij naar hen niet hoorde." Maar dit was in overeenstemming met den Raad Gods, „gelijk de Heere gesproken had."

Maar wie zal ten laatste de zege wegdragen? De Overste dezer wereld, vertegenwoordigd door zijne priesters en trawanten en bovenal door dezen koning des lands, of wel de groote Koning des heelals, de Bonds-

god van zijn volk Israel en de Zender van Mozes en Aäron? Het voorspel der overwinning is reeds gegeven in dat beteekenisvol feit: „maar Aarons staf verslond hunne staven." Langzaam maar zeker schrijdt de Heere ter overwinning voort. Niet zonder eerst te vermanen en herhaaldelijk te waarschuwen geeft God u, o mensch! aan het oordeel des gerichts over. Daarom volgt er, zelfs voor eenen Pharao, nog op het inleidend teeken van den staf, eerst een waarschuwend teeken van het bloed. Door dit laatste moet Pharao's opzettelijke onverschilligheid aan den dag komen (vs. 14—25).

Eerst wordt op Gods bevel de dreigende waarschuwing tot Pharao gebracht (vs. 14—18); daarna volgt de vreeselijke uitvoering zelve (vs. 19 - 21); terwijl ten laatste de blijkbare gevolgen van het teeken worden geschilderd (vs. 22—25). Zoo zult gij het kunnen zien, hoe de zonde klimt en steeds meer openbaar wordt om u heen, maar ook in u. Want wat met Pharao geschiedde, vindt dagelijks nog, al is het niet in zoo hooge en duidelijke mate, om en in uw eigen leven en omgeving plaats. Neen, gij hoort niet altijd het ernstig oordeel, dat over u en uw gedrag in den hemel wordt geveld; maar evenwel blijft uwe houding en zielestemming onder en na de oordeelen Gods bij den Heere niet onopgemerkt.

Zal het van u niet dikwijls moeten heeten, gelijk het nu uit 's Heeren mond van Pharao luidt? „Toen zeide de Heere tot Mozes: Pharao's hart is zwaar; hij weigert het volk te laten trekken." Is het niet, alsof wij hier den Heere God zwaarlijk hooren zuchten over zijn ellendig menschenkind? Maar, zoo zegt ge wellicht, de almachtige en onwederstaanbare God had immers zeer gemakkelijk Pharao's boos hart kunnen overbuigen en aldus hem zelven kunnen redden en Zijn

eigen bondsvolk veel smart en verdriet kunnen besparen. Met den apostel Paulus nemen wij hier het woord op: „Gij zult dan tot mij zeggen: wat klaagt Hij dan nog? Want wie heeft Zijnen wil wederstaan?" (Rom. 9:19). Of liever, zooals gij het bedoelt: Wat reden van klachte is er, daar toch, indien God het anders wilde, niemand hem zou kunnen wederstaan.

Gij vergeet dan, dat, met uwe opvatting, het zedelijk karakter der menschelijke geschiedenis zoude ophouden te bestaan en het gebied der zedelijke vrijheid aldus geheel zou verloren gaan. Neen, Pharao is een persoonlijk wezen; hij moet weerstand kunnen bieden, al blijkt zijn hart straks ook moeilijk te genaken en schier onvatbaar voor hoogere indrukken van het reine en goede; toch moet het bearbeid worden. Wel is dat hart „zwaar", geheel en alleen als uit vaste en ondoordringbare stoffen samengesteld. Want dat is de beteekenis van „zwaar" (kabéd); het is het stoffelijke, het trage en loome, dat uit zijnen aard weerstand biedt. Daaruit vloeit het voort, dat hij aan den goddelijken drang gehoor noch wil noch kan geven. En waar het hart niet buigt voor den innerlijken geestelijken drang, zal het straks moeten bukken voor den uitwendigen stoffelijken dwang.

Vooraf gaat nog de zedelijke maar dreigende waarschuwing. Aldus vervolgde de Heere met tot Mozes te spreken, nadat Hij Zijn heilig oordeel over diens onwaardige houding had geveld, „ga heen tot Pharao in den morgenstond, zie, hij zal uitgaan naar het water toe; zoo stel u tegen hem over aan den oever der rivier; en den staf die in eene slang veranderd is geweest, zult gij in uwe hand nemen." — Zoo wordt geene enkele gelegenheid verzuimd, die nog nuttig kan zijn en dienst kan doen. Elke tijd, elke plaats, elke gelegenheid wordt waargenomen, gelijk het in uw

leven ook was en is. Op elken tijd, in den avond en in den morgen van den dag en van uw leven, op elke plaats, komt de Heere u met zijne waarschuwende stemme tegen. Bovenal doet Hij het op den tijd en op de plaats der gewone godsdienstige verrichtingen, in de kerk, bij de bijbellezing, bij de bediening van het sacrament, dat ten laatste voor u, helaas! slechts eene ledige gewoonte en ijdele vorm werd.

Gewis ging Pharao ook in den vroegen morgen, bij het krieken van den dag, naar de wijze van Egypte, naar de heilige rivier, om de opkomst der zon met de gewone wasschingen en oefeningen te begroeten. Daar moest Mozes hem vinden, als hij dan, betrekkelijker wijze gesproken, in eene zoogenaamd opgewekte en godsdienstige stemming was. Mozes zelf mocht de noodige maatregelen der voorzichtigheid en der wijze behoedzaamheid tegenover dezen koning niet verzuimen. Zelf kon hij immers zwak zijn en daarbij de koning overmoedig. Voor beiden was de herinnering aan Gods wondermacht, door den welbekenden staf vertegenwoordigd, voorzeker niet overbodig. — Als gij in uwe roeping tegenover de wereld en hare machten moet optreden, o, verzuim dan de zoo noodige hulpmiddelen ter versterking van uw geloof en bestrijding van het ongeloof niet. Gij ook hebt een staf, getuige van Gods wondermacht; en deze staf is Gods wondervol woord.

Met den staf der gewijde herinnering in de hand, hebt gij slechts Gods woord te spreken. „En gij zult tot hem zeggen: de Heere, de God der Hebreën heeft mij tot u gezonden, zeggende: laat Mijn volk trekken, dat het Mij diene in de woestijn! Doch zie gij hebt het tot nu toe niet gehoord." Nogmaals moet aan Pharao herinnerd worden, wie het eigenlijk is, die den eisch tot hem deed komen. 't Is Jehova, de God der Hebreën. Ook wordt de eisch zelf duidelijk herhaald:

Israel, als het volk dat den Heere toebehoort, te laten trekken. Maar evenmin wordt nu Pharao's zonde der ongehoorzaamheid verzwegen, daar hij tot dusverre niet wilde hooren.

Toch moet hij, tot de overtuiging komen, indien niet gewillig dan door teekenen en strafgerichten, dat Jehova de Heere is. „Zoo zegt de Heere, daaraan zult gij weten, dat Ik de Heere ben; zie, ik zal met dezen staf, die in mijne hand is, op het water, dat in deze rivier is, slaan en het zal in bloed veranderd worden. En de visch in de rivier zal sterven, zoodat de rivier zal stinken en de Egyptenaars zullen vermoeid worden (zullen er van walgen), dat zij het water uit de rivier drinken mogen." Aldus komt de dreigende waarschuwing, als met de duidelijkheid van een uitgestoken wijsvinger, tot den koning. Terwijl hij het woord des Heeren hoont, dartelt daar de visch nog vroolijk in het water. Straks zal dit water, daar aan zijn voet, bloed geworden zijn en dat schitterend en kleurig gewemel van leven en beweging ophouden en alles daar dood en stil liggen, door de hand des Heeren getroffen. Want dat het de hand des Heeren zoude doen, moet juist de naar boven opgeheven staf aantoonen.

Wat zal Pharao op dat woord doen? Hij heeft aanstonds eene keuze te doen. Hij weigert; en onmiddellijk volgt op de dreiging ook de uitvoering van het ernstig waarschuwend teeken, allereerst in het uitgesproken bevel: „Verder zeide de Heere tot Mozes: Zeg tot Aäron: neem uwen staf en strek uwe hand uit over de wateren der Egyptenaren." Dat was het bevel in het algemeen, dat nu in deszelfs bijzondere deelen nog nader wordt aangeduid: „over hunne stroomen, over hunne rivieren en over hunne poelen (bij stilstaande wateren) en over alle (afgeleide) vergadering hunner wateren, dat zij bloed worden; en er

zij bloed in het gansche Egypteland, beide in houten en in steenen vaten!"

Daar is eene zekere uitvoerigheid in de teekening, en langzaam, steeds schilderend en als steeds grooteren kring omschrijvend, gaat de teekening verder. 't Is alsof ge de sombere vloekspreuk van eenigen bezweerder hoort aflezen, of liever, 't is alsof, op statigen en indrukwekkenden toon, het huiveringwekkend vonnis, dat pas geveld is, openlijk wordt afgekondigd: „het zal bloed zijn;" bloed waar anders water was en met grond kon verwacht worden. 't Was er juist om te doen, om de aandacht op dat verschijnsel van het bloed te vestigen, waardoor de bloedschuld van het geheele volk werd aangeduid en voor Egypte herhaald wat vroeger aan Mozes was geboden (Ex. 4 : 9).

En de uitvoering zelve van het bevel volgt aanstonds. „Mozes nu en Aäron deden alzoo, gelijk de Heere geboden had en hij hief den staf op en sloeg het water, dat in de rivier was, voor de oogen van Pharao en voor de oogen van zijne knechten en al het water der rivier werd in bloed veranderd." Er zijn er die meenen, dat dit geschiedde juist tegen den tijd, dat de jaarlijksche overstroomingen van den Nijl plaats vinden en het water door de meegevoerde kleiaarde rood ziet. Deze meening is evenwel bepaald onjuist en in strijd met de gegevens van het verhaal zelf. Want ten tijde der overstroomingen kon de koning niet naar den oever gaan en konden ook de bewoners des lands niet rondom de rivier putten graven, gelijk wij toch lezen dat zij gedaan hebben.

De bloedkleur en roode tint van het Nijlwater wees op een algemeen beginsel van verderf en verrotting, dat in Egypte zetelde en ook als straf over Egypte was losgelaten. Immers bleek dat overvloedig uit de onzalige gevolgen aanstonds in het rijk der natuur.

„En de visch, die in de rivier was, stierf; en de rivier stonk, zoodat de Egyptenaars het water uit de rivier niet drinken konden en er was bloed in het gansche Egypteland." Zoo was dan door de ongehoorzaamheid des konings datgene wat anders het volk ten heil en zegen was gesteld, het tot een vloek geworden. En opdat volk en koning weten mochten, dat het een twist was van den God Israels tegen den Nijlgod van Egypte, moest eensklaps het water van den Nijl, waar het ook in houten of steenen vaten gevonden werd, door dezelfde plage getroffen worden.

Als Gods gerichten op aarde zijn en zich in allerlei plagen op het gebied van het natuurlijk leven openbaren, dan geschiedt dit, opdat de inwoners der wereld gerechtigheid zouden leeren. Daartoe komen de rampen en ellenden over een land, volk, huis of gezin. De Heere wil ons daarmede leeren, dat er eenige reden voor Zijn heilig ongenoegen door ons is gegeven; en van de natuurlijke ellende moet de oorzaak gezocht worden in eenige zedelijke zonde. Indien dit evenwel niet wordt ingezien, komt bij de natuurlijke ook nog de zedelijke ellende, en vertoonen zich de jammerlijke gevolgen van het kwaad bovendien op zedelijk gebied.

Men zal den ernst der zaak onderschatten of trachten wegteschertsen, de eigenlijke oorzaak van den jammer aan het juist inzicht trachten te onttrekken, men zal boven alles het recht en gezond oordeel over de oorsprongen van het onheil-zelf trachten te benevelen en te verwarren. Niet God, maar het toeval of de willekeurige wetenschap van eenige verborgen en geheime kennis heeft het kwaad in het aanzijn geroepen. „Doch de Egyptische toovenaars deden ook alzoo met hunne bezweringen." — Enkele vragen doen zich hier op, die beantwoording vereischen. Gij vraagt mis-

schien vanwaar het water kwam, dat door de Egyptische toovenaren in bloed werd veranderd, daar toch alle water door Mozes reeds was veranderd. Maar hierin vergist men zich, gelijk wel uit het vervolg kan blijken. Immers alleen het Nijlwater was door des Heeren macht in bloed omgezet. Put- en bronnenwater bleef er genoeg voor de Egyptische toovenaren over.

Indien gij nu vraagt, vanwaar dezen de macht hadden om iets dergelijks te kunnen, dan moet herinnerd worden, dat de Heere God aan het rijk der boosheid eene zekere macht heeft gelaten, die groot genoeg is om de verstanden der menschen te verwarren, maar niet zoo groot, dat zij de almacht des Heeren zou kunnen breken of ten einde toe tegengaan. De macht van den vorst der duisternis is begrensd, zelfs door de macht der geloovigen (1 Petr. 5 : 9), hoeveel meer dan door die van den Heer des geloofs. Deze macht des satans, die zich in allerlei bedriegelijke wetenschap en ijdele kundigheden der opgeblazen kennis uitspreekt, gaat er op uit om het oordeel des ongeloofs nog meer gevangen te nemen, nog sterker te vervalschen en tot nog krachtiger verzet tegen God en Diens woord te prikkelen. Daartoe moet bij de wereld meestal de wetenschap der wereld dienen. Zij brengt alles tot natuur en zuiver natuur terug en meent voor alles middellijke en zichtbare oorzaken te kunnen aanwijzen. Aldus wordt het geloof aan het bovennatuurlijke ondermijnd; men blijft met zijne opvattingen en inzichten laag bij den grond, zonder zich ooit tot eene hoogere, waarschijnlijk-zedelijke eerste en hoogste Oorzaak te kunnen opheffen.

Daar geschiedt niets in het wijde rijk der natuur, dat, eenmaal onder het bereik van het menschelijk oordeel gebracht, niet tevens eenig spoor in het zedelijk leven achterlaat, of ten goede of ten kwade. Bij den gewonen,

onbekeerden en geesteloozen mensch wordt verharding gewerkt. Men gaat op in stof en natuur en eindigt in die doffe en gevoellooze onverschilligheid, die schier in niets van de botte stompzinnigheid en ijskoude onaandoenlijkheid van het dier verschilt. Aldus openbaart zich het zedelijk gevolg van het onheil op natuurlijk gebied bij eenen Pharao in toenemende onverschilligheid. „En Pharao keerde zich om en ging naar zijn huis en hij zettede zijn hart daar ook niet op."

Toenemende en moedwillig betoonde onverschilligheid was aldus bij Pharao het zedelijk gevolg van het waarschuwend teeken der verandering van het water in bloed. Door de almacht Gods was eerst een dood stuk hout in een levend, maar vergiftig wezen, dat veel gevaar dreigde, veranderd. Dat blijk van Gods almacht had slechts gestrekt, om Pharao's hart nog driester te maken. En nu bij het tweede teeken het levend water in giftig bloed was veranderd, wordt de koele minachting door niets meer teruggehouden, maar zelfs door houding en gebaar opzettelijk getoond. Dat was te schuldiger, omdat toch het lijden zijns volks hem wel tot andere gedachten had mogen brengen.

Want „alle Egyptenaars groeven rondom de rivier, om water te drinken." Zij zochten aldus wel- of grondwater buiten gemeenschap met de rivier staande. Hieruit blijkt ook wel, dat alleen het water van den Nijl, den stroomgod van Egypte, met Gods strafroede werd getroffen. „Want zij konden het water der rivier niet drinken. Alzoo werden zeven dagen vervuld, nadat de Heere de rivier geslagen had." Om wille van de zonde der menschen, om wier wille de aarde er is, en aan wien zij door den Schepper is onderworpen, moet de gansche schepping lijden. Immers was reeds vroeger de aarde vervloekt om des menschen wil (Gen. 3 : 15). De doornen en distelen, die uwe hand en voet wonden

en doen bloeden, zijn voor u de getuigen tegen uwe zonde. En daarom mocht de apostel wel zeggen: „want het schepsel is der ijdelheid onderworpen, niet gewillig, maar om diens wil, die het der ijdelheid onderworpen heeft (Rom. 8 : 20).

Wat verantwoordelijkheid dan voor den mensch, ook tegenover de schepping! Indien gij dit bedacht, zoudt gij den moed missen om nog ooit te klagen over de ongeriefelijkheden en ongemakken van jaar- en weergetijden, van lucht- en dampkringsgesteldheden, zoo menigmalen schadelijk voor des menschen gezondheid. Indien gij dit meer bedacht, zoudt gij misschien ook ernstiger gestemd worden bij volksrampen en gemeentelijke onheilen. Bovenal zouden de overheden en hoofden van bestuur, de mannen van invloed en regeering tot zich zelven moeten inkeeren, als zij hunne onderdanen en ondergeschikten zien lijden. Dan past hun de vraag des gewetens, of het misschien ook is om hunne zonden. Zouden de schapen niet soms geslagen worden, opdat de herder tot inkeer kome? Zouden de huisgenooten niet soms met lijden bezocht worden, opdat de hoofden des huizes daaruit iets leeren?

En soms wordt de straf aangehouden, omdat het te bereiken doel door u werd voorbijgezien of opzettelijk miskend. Zoo bleef het water van den Nijl eene gansche week, volle zeven dagen verdorven en stinkende. Hoewel het moet toegestemd, dat de zevendaagsche tijdsbepaling evenzeer kan genomen worden van de tijdruimte, die er lag tusschen de eerste en tweede plaag. Ten minste zal het oordeel lang genoeg geduurd hebben, om de volle beteekenis van de straf duidelijk te doen gevoelen en algemeen te doen erkennen. Gij moet het gewicht der beteekenis afmeten naar de plaats, die de rivier de Nijl èn op godsdienstig èn op maatschaplijk gebied in het Egyptische leven innam.

Wij weten uit het getuigenis der ongewijde geschiedenis, dat er steeds priesters van den Nijl gevonden werden; te Nilopolis was een tempel aan den Nijl gewijd. Hij werd als de hoogste God der Egyptenaren vereerd en met Osiris gelijk gesteld. Op de gedenkteekenen draagt hij den naam van den God Nijl, die de levenwekkende vader van al het geschapene en de vader der goden is. Wat het maatschappelijk leven betreft kan het gewicht der rivier, waarvan voor Egypteland vruchtbaarheid en onvruchtbaarheid telkenjare afhankelijk is, niet hoog genoeg gesteld worden. Alleen Nijlwater is in Egypte voor huishoudelijk gebruik en om er van te drinken geschikt, en de bewoners des lands drinken er met onbegrijpelijk genot van en achten het schier een godendrank. Bovendien is de rivier overal zeer vischrijk en levert allerlei soorten van visch in ongelooflijke hoeveelheid op.

Niet te lang dus kon het Nijlwater aan den Egyptenaar onthouden worden, zonder hem met algeheelen ondergang te bedreigen. Daarom duurde misschien ook de straf zoolang, totdat deszelfs zwaarte de overtuiginh van de macht Jehova's bij het volk had gewerkt, al bleek dit voor den koning niet gelukt. Voor hem waren er meer en zwaarder teekenen noodig; en zoo dan moet menigmalen om de zonde van den koning een geheel volk lijden. Dit zelf is daarom niet onschuldig; want gewis heeft dat volk voor dien koning dan ook niet gebeden; en even gewis volgde dat volk in zijn geest en uiting toch de richting en den gang van deszelfs tegen God gekante overheid. Daarom moet de Heere voortvaren met oordeelen en strafgerichten.

Pharao zal moeten bukken voor de macht Godes en Diens gezach zal hij aanvankelijk moeten erkennen. Daartoe komt nu het richtend teeken van de vor-

schen, waardoor Pharao komt tot de gedwongen erkenning van de hoogheid Gods (Ex. 1 : 1—4). Wat het inleidend teeken der slang niet had vermocht, daar Pharao daardoor nog meer werd verhard; wat het waarschuwend teeken van het bloed niet had kunnen bewerken, daar het Pharao onverschillig had gelaten; dat moest nu het derde teeken, dat der vorschen doen. Eerst wordt ons weer de aankondiging van het oordeel gemeld (vs. 1—4), daarna de aanbrenging (vs. 5—7), straks de uitwerking (vs. 8—11) en ten laatste de afwending (vs. 12—14) van de zware plage ons bericht.

Door ongehoorzaamheid en uitgesproken onwil mag men zich voor een tijd aan de vervulling van Gods eisch kunnen onttrekken, zich door ongehoorzaamheid van dien eisch te ontslaan kan men daarom niet. Ook het dragen van de straf, die op de ongehoorzaamheid is gesteld, heft daarom den eisch zelven niet op; evenmin als de geleden straf de plaats kan innemen van den volbrachten eisch. Daarom moest ook aan des Heeren lijdelijke de dadelijke gehoorzaamheid voorafgaan. Eerst door de gewillige en volle vervulling van den eisch Gods is er aan het heilig Recht Gods voldaan; maar ook wanneer de gewilligheid er niet is, houdt evenwel de eisch zijn recht en kracht.

Dat zoude Pharao ondervinden, voor wien, ook na het ondervonden leed, de eisch des Heeren om Israel te laten trekken, in zijn geheel bleef staan. „Daarna zeide de Heere tot Mozes: ga in tot Pharao en zeg tot hem: zoo zegt de Heere: laat mijn volk trekken opdat zij mij dienen." Gij ziet het, daar gaat niets van den eisch af. Hij blijft dezelfde. Bij ongehoorzaamheid wordt wederom Gods rechtvaardige toorn gedreigd. „Indien gij het weigert te laten trekken, zie, zoo zal Ik uwe gansche landpale met vorschen slaan;

dat de rivier van vorschen zal krielen; die zullen opkomen en in uw huis komen en in uwe slaapkamer, ja ook op uw bed."

En niet slechts dat deze afzichtelijke en glibberige dieren aldus des konings eigen huis en hof, kelder en kamer, bed en baktrog zouden verontreinigen en over alles een waas van afgrijselijkheid spreiden; maar „ook in de huizen uwer knechten en op uw volk en in uwe bakovens en in uwe baktroggen zullen de vorschen opkomen, op u en op uw volk en op al uwe knechten." Niets zoude gespaard worden, noch de hooggeplaatste persoon des konings zelven, noch zijn koninklijke hofstoet, de sleep van aanzienlijke hofbeambten en hoogwaardigheidsbekleeders, noch het geringere deel des volks, in zijn afzonderlijke geledingen, verschillende rangen en standen.

Indien het bloed het meest geschikt was, om de schuld, de slang om de arglistigheid der zonde aftebeelden, de vorschen drukken treffend de stuitende en walgelijke onreinheid dier zonde uit. Daarom worden ook de onreine geesten, die uit den mond der draken en der beesten uitgingen, bij vorschen vergeleken (Openb. 17 : 13). Niet aldus staat deze gedreigde plaag in verband met de vorige, dat de vorschen in de verrottende bestanddeelen van het Nijlwater overvloediger gelegenheid vonden om zich te vermenigvuldigen, maar wel daardoor, dat van haar uitdrukkelijk gezegd wordt, dat ook zij uit het water voortkwamen. Dezelfde Nijl, die anders door zijn rijken waterschat voor Egypte een bron van genot en reinheid was, werd nu onder de strafroede Gods de bron van ellende en onreinheid. Later zal dit ook met den bodem, nog later met de lucht en den dampkring van Egypte hetzelfde wezen.

Ook het woord des Heeren, dat aangaande deze plaag

der vorschen tot Mozes kwam, wijst, door de uitvoerige omschrijving van het water als den eigenlijken zetel en de bron van het kwaad, op den samenhang, die er aldus is tusschen de eerste en tweede plaag, die aldus als een bij elkander behoorend tweetal, als een paar behooren aangemerkt te worden. Hoort slechts het woord des Heeren dat de aanbrenging van het oordeel gelast „Verder zeide de Heere tot Mozes: zeg tot Aäron, strek uwe hand uit met uwen staf, over de stroomen, en over de rivieren en over de poelen, en doe vorschen opkomen over Egypteland." In Gods woord is geen woord te veel. En als wij hier dan weer dezelfde uitvoerigheid der omschrijving, waarop wij ook zoo straks wezen, bij deze plaag opmerken, is dit gewis ook, om op beider aangewezen verband opmerkzaam te maken.

't Is ook niet te vergeefs, dat uitdrukkelijk wordt voorgeschreven, dat Aäron zijne hand met zijnen staf had uittestrekken. Want des menschen hand zonder den staf Gods vermag niets; en 't is deze staf, die de hand steunt, opgericht houdt en haar macht verleent. Dat moeten we begrijpen bij hetgeen de bijbel ons nu verder verhaalt: „En Aäron strekte zijne hand uit over de wateren van Egypte en er kwamen vorschen op en bedekten Egypteland." Niet door den wenk van Aärons uitgestrekte hand, maar door de macht van Gods uitgezonden woord, door den staf als 't ware afgebeeld, geschiedde dit ontzettend wonder.

En de eerste uitwerking van dit teeken Gods op de menschen was, dat de mannen der geijkte wetenschap en van den godsdienst van Staat, om den weldadigen indruk van dit wonderwerk op koning en volk te voorkomen en te verzwakken, de ellende zelve nog gingen verzwaren. „Toen deden de toovenaars ook alzoo door hunne bezweringen; en zij deden vorschen

over het land opkomen." Evenals de vorige maal beproefden zij ook nu de macht van hunne bezweringen of, wilt ge liever, naar het eigenlijk oorspronkelijk woord, van „hunne geheime kunsten" (lotéhem). Niet de ellende te verklaren of die te verzwaren — en ellende verklaren is menigmalen juist die verzwaren — moet de roeping der weldadige wetenschap zijn. En toch vermag zij niets anders. Ellende bedaren, ellende opheffen, kan alleen God.

Dat was ten minste eene eerste uitwerking ten goede op Pharao, dat hij dit begon intezien. „En Pharao riep Mozes en Aäron en zeide: bidt vuriglijk tot den Heere, dat Hij de vorschen van mij en van mijn volk wegneme, zoo zal ik het volk trekken laten, dat zij den Heere offeren." Waarom roept hij nu ook niet zijne wijzen en toovenaren, dat dezen hem helpen en van de afzichtelijke plage verlossen. 't Is met hem, gelijk het in dagen van benauwdheid en pestilentie gaat met u en met de wereld; gelijk het ging met de dwaze maagden in de beslissende ure, als de bruidegom op het punt stond van te komen. Dan zendt men naar en om hen, die men vroeger verachtte en meed. Want eene stemme des gewetens zegt hun: dat alleen deze God redden en behouden kan.

Reeds daarin ligt een begin van toenadering en aldus van verootmoediging. In de daad zelve der heenwending naar hen, die men vroeger als zijne tegenstanders beschouwde en bejegende, ligt reeds een beginsel der erkenning van eigen ongelijk, al wordt dit nog niet openlijk en met zoovele woorden uitgesproken. Ook is hier eene belijdenis van eigen onmacht in zake dier zoo zware plagen, waartegenover Pharao met al zijne helpers weer- en machteloos is. Niet minder is hier eene erkenning van Gods macht en hoogheid. Maar bij dit alles, — hoe kon 't anders bij 't onbekeerde hart?

— een sluwe en omzichtige achterhoudendheid, eene belofte der voorwaardelijke gehoorzaamheid aan dien God, Wiens macht Pharao erkent en aan Wiens macht Pharao zich dan zal onderwerpen, maar eerst nadat die God zich aan hem heeft onderworpen en zijn verzoek, door Mozes tot Hem gebracht, heeft ingewilligd.

Eerst moet God de Heere de straf hebben opgeheven, dan zal Pharao de Israelieten laten trekken. Gelijk ook wij zoo menigmalen aan de betooning onzer gehoorzaamheid de inwilliging van eenigen wensch begeeren voorafgegaan te zien. Als wij uit deze krankte zullen opgericht zijn, als onze kinderen groot zijn, als deze zaak goed afloopt, zullen wij den Heere dienen. God de Heere heeft wel het recht u, gij evenwel niet Gode voorwaarden te stellen. Zal de gehoorzaamheid in alle stukken en deelen aan Gods eisch beantwoorden, dan moet zij gewillig, onvoorwaardelijk, onmiddellijk en volkomen zijn. Daaraan ontbrak bij Pharao, daaraan ontbreekt bij ons niet maar veel, maar alles.

Waarom bidt Pharao zelf niet den Heere, maar wil hij dat Mozes voor hem tusschenbeiden trede? 't Kon zijn dat hij te bidden niet durfde; 't kon ook zijn dat hij het niet verstond; 't kon ook wezen dat hij het niet wilde. Immers uit al deze drie oorzaken tegelijk of ook wel uit eene derzelven alleen ontspruit meestal onze aarzeling ten gebede, bij de overtuiging dat er evenwel gebeden moet worden. Zij ontspringt of uit een zeker gemis der noodige vrijmoedigheid, geboren uit het besef van eigene onwaardigheid of onkunde. Het kan ook zijn dat zij uit die onkunde zelve voortkomt, dat men niet weet wat en hoe men bidden zal. Maar meest evenwel ontspruit zij uit den boozen onwil, dat men zich nog niet in zooverre en zoo diep wil vernederen, iets zelf te gaan vragen; terwijl men het wel door eenigen tusschenpersoon wil.

Daar zich te moeten aanmelden, waarop men vroeger uit de hoogte nederzag, stuit onzen hoogmoed al te zeer en is voor het gevoel al te groote vernedering. Was het dit misschien bij Pharao?

Maar een trouwe dienstknecht des Heeren zal niet al te lang blijven staan bij een dergelijk onderzoek, als eene, voorheen bepaald afkeerige, ziel nu blijken van toenadering wenscht te geven. Reeds daarin verblijdt zich de gewillige dienstknecht Gods, wien het niet om eigen eer, maar om die van zijnen God en om het heil der zielen te doen is. Aan God laat hij de beoordeeling der beweegredenen en der mogelijke uitkomst over; zelf grijpt hij gretig de aangeboden gelegenheid aan, om de afgedwaalde ziel tegemoet te komen. Aldus Mozes. „Doch Mozes zeide tot Pharao: Heb de eere boven mij! Tegen wanneer zal ik voor u en voor uwe knechten en voor uw volk vuriglijk bidden, om deze vorschen van u en van uwe huizen te verdelgen, dat zij alleen in de rivier overblijven?"

Het kind Gods — wij zagen dat vroeger bij Abraham, wij zien dit nu ook bij Mozes — het kind Gods mag nooit de regelen en voorschriften eener gepaste bescheidenheid uit het oog verliezen. Rang en stand worden door de hoogere wetten des geloofslevens niet opgeheven, naar hun uitwendige openbaring en blijvende kracht voor het maatschappelijk leven. Ook Mozes heeft eere te geven aan wie eere toekomt, al is deze ook een vijand en een vervolger. Niets geeft, o Christen! u het recht in het tijdelijke u den meerdere boven uwe hooger geplaatsten te wanen, omdat gij in geloof en kennis hen te boven gaat. Zelfs huns gelijke zijt gij daarom nog niet. En indien gij in dit stuk anders oordeelt, of in uwe gewone handelwijze iets anders daaromtrent toont te gevoelen, is dit alzoo, omdat er bij u de rechte ootmoed nog niet wordt gevonden, of omdat

gij, gelijk het, helaas! zoo dikwijls gaat, de dingen van het geestelijk leven en die van het aardsche bestaan maar al te zeer ondereen mengt en met elkaar verwart.

Mozes laat de eer geheel aan Pharao. Omdat deze vroeger zoo hoog en koel was tegenover hem, heeft hij daarom nog niet het recht, om dit op zijne beurt nu ook tegenover dezen te zijn. Hij moet lokken, trekken, niet afstooten en verwijderen. Hij moet den vijand door zijn goed voorbeeld van zachtmoedigheid en bescheidenheid voor Gods zaak zoeken te winnen; niet door het navolgen van des vijands kwaad voorbeeld zich zelven van Gods zaak laten aftrekken. Hij wil gaarne de minste zijn en laat aan Pharao de tijdsbepaling èn van zijn bidden èn van de verhooring des gebeds over. Hebt gij, tegenover of uwe meerderen of uwe gelijken of zelfs uwe minderen ooit de minste willen zijn, om de tegenstanders te kunnen winnen voor den Heere, en opdat deze God blijke alleen aller Meester en aller Heer te zijn?

Want daarom alleen is het Mozes te doen. Dat blijkt genoegzaam uit hetgeen hij den koning op diens kort en voornaam antwoord ten bescheid geeft. Op de vriendelijke en ootmoedige vraag van Mozes had Pharao een kort en snel antwoord gegeven: „tegen morgen!" Gewis stelde Egyptes vorst aan Mozes den kortst mogelijken tijd voor, waarin hij de vervulling van zijnen wensch mogelijk achtte. Dat hij evenwel de afwending der plaag niet oogenblikkelijk vraagde kwam misschien hieruit voort, dat hij den Heere en diens dienstknecht naar zich zelven en eigen ondergeschikten afmat. Immers zijne priesters en wijzen zouden om te kunnen bidden, eerst allerlei voor- en toebereidselen van offer- en andere plechtigheden noodig geacht hebben. Dit verwachtte hij nu ook van Mozes, en daarom stelde hij

dezen den tijd des gebeds op morgen, in dien zin, den kortst mogelijken tijd.

Mozes houdt zich niet op met Pharao daaromtrent beter in te lichten. — Menig geloovige verbeuzelt zijnen kostbaren tijd met door redenen te willen overtuigen, waar hij door daden de kracht en uitnemendheid zijns geloofs heeft te toonen. Klaarheid van begrippen en juistheid van inzicht in de voorname stukken der waarheid zijn hoog noodig; maar deze allereerst noodzakelijk te achten en vóór alles te willen aanbrengen, wanneer dadelijke hulp en bijstand in daden noodig is, wijst op eene strakheid van beginselen en starheid van inzichten, die niet uit het bevindelijke leven, maar uit de bespiegelende kennis en dorre leerheiligheid zijn geboren. Als men u vraagt om te bidden en God u dit geeft, ga bidden, zonder vooraf angstig te onderzoeken of gij wel moogt bidden, of hij die 't u vraagt het wel begrijpt of wel waardig is. Indien er van waardigheid voor God sprake moet zijn, bezit noch gij die, noch hij, noch eenig ander mensch. Te mogen bidden is reeds genade, en op het gebed verhooring te vinden nog grooter genade. In dit alles moet God alleen de eere hebben.

Dat gevoelde Mozes; en daarom zeide hij: „het zij naar uw woord, opdat gij weet dat er niemand is gelijk de Heere onze God." Dat moet het wezen: de vermeerderde kennisse Gods, als vrucht van ons gebed en van de gebedsverhooring; niet maar om onzen wensch te verkrijgen, maar om voor den Heere eer te verwerven. Daarom besluit ook de Heere Jezus het volmaakte gebed met dit heerlijke: „want Uw is het koninkrijk, de kracht en de heerlijkheid tot in alle eeuwigheid." Aan dit groote en verheven doel is ook hier al het andere en mindere ondergeschikt; gelijk Mozes het zegt: „zoo zullen de vorschen van u en van uwe huizen en van

uwe knechten en van uw volk wijken; zij zullen alleen in de rivier overblijven."

Mozes behoorde niet tot die menschen, die, onder den machtigen indruk van den oogenblikkelijken raad, geen oog hebben voor de behoeften der toekomst. Als iets te zwaar ons drukt, wenschen wij gewoonlijk van den geheelen last in eens ontheven te worden, en bedenken daarbij niet, dat niet de zaak zelve, maar wat daaraan te veel is ons tot last is geworden. Dat te veel moet weggenomen, dan is het overgelaten deel juist dat, dat wij noodig hebben en blijvend behoeven. Het kind slingert het mes ver weg, waaraan het zich wondde, terwijl het mes dit toch eigenlijk niet deed, wel de eigen onvoorzichtigheid. In de overijling van den hartstocht zegt gij van het onaangename ook zoo ras: ik wil er niets meer mede te doen hebben. Mozes oordeelt dat de overtollige vorschen moeten ophouden; evenwel moeten er in de rivier nog blijven. Daar behooren ze. Laat iedere zaak op de plaats, die God haar aangewezen heeft, daar zal zij u niet hinderen. Indien zij u daar evenwel hindert, zijt gij niet op uwe plaats; indien zij buiten haar plaats u mocht hinderen, dan is het gewis alzoo, omdat het gebod of de ordeningen Gods u allereerst hinderden.

Mozes behoorde ook niet tot die menschen, die zoo spoedig, daartoe aangezocht, op zich nemen voor dezen of genen te bidden, terwijl zij het of niét ernstig opnemen of straks reeds weer hebben vergeten; die aldus aan eene dubbele zonde zich schuldig maken: aan ontrouw aan eigen belofte en aan bevordering der zorgeloosheid bij anderen, die op hunne voorbede vertrouwden. Als Mozes beloofd heeft iemand of iets in den gebede te gedenken, doet hij dit ook en zoo spoedig mogelijk; omdat door uitstel van zoo aangelegen zaak dikwijls een geheel vergeten van die zaak ontstaat. „Toen

ging Mozes en Aäron uit van Pharao en Mozes riep tot den Heere ter oorzake der vorschen, die Hij Pharao had opgelegd."

En de Heere is een hoorder der gebeden. Zij er slechts het noodige gebedsvertrouwen, het besef van eigen onmacht en onwaardigheid, en daarbenevens de onwrikbare overtuiging, dat bij den Heere de macht en de kracht is, om naar Zijn welbehagen te doen. „En de Heere deed naar 't woord van Mozes; en de vorschen stierven, uit de huizen, uit de voorzalen en uit de velden." Ziedaar het amen Gods op het gebed van Zijn dienstknecht, wiens kinderlijk geloofsvertrouwen niet werd beschaamd. De Heere zelf is de Amen, de Waarmaker van Zijn woord, gelijk Hij is de Vervuller Zijner beloften. En datzelfde geloofsvertrouwen, dat met zoo gezegende uitkomst wordt bekroond, drukt de bidder ook door zijn „amen" uit; niet omdat hij het heeft gebeden, maar omdat Hij, tot Wien hij bad, alleen is: de Amen.

Indien de goedheid Gods de straf zelve nu ook afwendt, moet gij daarom niet verwachten, dat de natuurlijke gevolgen dier straf ook aanstonds opgeheven zijn. Integendeel. De genade Gods wordt verkondigd door de verhooring des gebeds en opheffing der ellende; de gerechtigheid Gods blijft zichtbaar in de lidteekenen der diepe wonden door de zonden geslagen. Ook Egypte ondervond dit. Want zie, als het ontzettend aantal vorschen eensklaps wegstierf, „vergaderde men ze te samen bij hoopen," zoo zelfs dat de hoopen schier onafgebroken op elkander volgden en het gansche land vervulden; „en het land stonk." Een pestlucht schier ontwikkelde zich uit den benauwden walm en de walgelijke uitwasemingen der vele vorschen, die op het land lagen te rotten.

Waartoe, zegt ge, die minder keurige toevoeging?

Opdat duidelijk zoude worden, hoe groot de omvang van de plaag was geweest, die alleen uit een wonder verklaard kan worden. Maar ook opdat zoude blijken, hoe groot de uitredding van zoo groote ellende was, waartoe gewis een ander wonder noodig werd. O, de Heere kent des menschen hart; Hij weet van welk maaksel wij zijn en dat wij het leed aanstonds wederom vergeten hebben, zoodra wij er van bevrijd zijn. De stank, die in het land opging, moest wijzen op de vreeselijke gevolgen der zonde en tot bekeering aanmanen. Daarop wijst ook de profeet Amos (Am. 4 : 10). Maar gelijk de geur der bloemen vervliegt, gelijk de uitwaseming der moerasdampen wijkt, zoo ook vluchten bij den mensch de goede indrukken en de aanmaningen tot bekeering, indien er niets anders aanwezig is.

Dat blijkt wel uit een Pharao, die aanvankelijk tot erkenning van Jehova gebracht was, ja, ook gedwongen werd, om de belofte afteleggen van Israel te laten trekken, maar die straks evenwel alles wederom vergat. Maar de Heere God had evenmin Zijn eigen eisch als Pharao's gelofte vergeten; en andermaal treedt Hij dan ook met oordeelen en gerichten op, om Pharao daaraan te herinneren en hem tot eene vernieuwde erkenning van Jehova als God te nopen, daarenboven hem tot de erkenning van dien Jehova als den Bondsgod van het volk Israel te brengen. Daartoe komt andermaal een tweetal plagen (vs. 15—32), nu niet uit het water maar uit den bodem oprijzende, over het land van Egypte. Ook nu hebben wij wederom met een, bij elkander behoorend, paar te doen.

In enkele opzichten komt dit tweede paar plagen, der luizen (vs. 15—19) en der vermenging van het ongedierte (vs. 20—32), met het eerste paar overeen; in enkele opzichten verschilt het daar van.

Overeenkomst is er wat de algemeene strekking betreft, die Gods hoogheid, 's menschen kleinheid, het doellooze van diens tegenstand en de strafwaardigheid zijner zonde aan den dag moet brengen. Overeenkomst is er ook wat den koning zelven betreft, die bij beide paren op dezelfde wijze gewaarschuwd en vermaand werd, als hij des morgens uitging naar het water en daar Mozes ontmoette. Zoo ook wat betreft de toovenaren, die ook nu beschaamd werden, doordien hunne machteloosheid openbaar werd, gelijk dit bij de staven reeds vroeger was gebleken. Ook nu wachtte hen eene nederlaag. Ook wat de eindelijke uitkomst, de erkenning Gods betreft, is er overeenstemming op te merken.

Toch is er ook in menig opzicht een zeker verschil waar te nemen, en wel wat den zetel der plagen, wat den omvang, de daaraan vastgeknoopte vermaning en de bijzondere strekking aangaat; om nu niet van het eigenlijk karakter der plaag zelve te spreken, die door den naam zelven reeds het onderscheid aangeeft, dat er natuurlijk tusschen het viertal plagen bestaat. Wij vernamen reeds, dat bij het eerste paar het water de eigenlijke bron en zetel der plaag was; bij het tweede paar wordt als zoodanig uitdrukkelijk de aarde of vaste bodem genoemd. De eerste twee plagen omvatten het geheele volk, zoowel Egyptenaren als Israelieten, die toen ter tijde het land bewoonden; het tweede paar eindigde met het land en het volk der Israelieten te sparen.

Zoo moest ook de meer bijzondere strekking uitkomen, om duidelijk te maken, dat Jehova de Bondsgod van dat volk Israel was. Hij die als Jehova moest worden erkend, moest dit evenzeer in Zijne bijzondere betrekking tot Zijn bondsvolk. Immers beschouwde Pharao dit volk geheel als zijn eigendom, als de slaven-

teelt des lands, met welks zonen en dochteren hij naar welgevallen kon handelen. Hij alleen had over dat volk te beschikken, en kon het zooveel lasten opleggen als hij zelf wilde. Indien hij het wilde uitroeien, vernietigde hij slechts zijn bijzonder eigendom, en aan niemand was hij, de souverein ook van dat volk, daarvan rekenschap en verantwoording schuldig. Dat er een ander en bijzonder Beschermer van dat verdrukte volk bestond, moesten de twee plagen, die nu volgden, koning en volk leeren.

Hooren wij wat tot deze derde plaag aanleiding gaf (vs. 15, 16), waarin zij bestond (vs. 17), waarin zij zich van de vorigen onderscheidde (vs. 18) en welke haar invloed op Pharao was (vs. 19). — De Heere had het gebed van Zijn dienstknecht Mozes verhoord, en de afgrijselijke plaag der vorschen was van Pharao en diens volk geweken; maar even ras vergat de koning ook wat hij in zijn angst en benauwdheid der ziel had beloofd. „Toen nu Pharao zag dat er verademing was, verzwaarde hij zijn hart, dat hij naar hen niet hoorde, gelijk als de Heere gesproken had." Uit deze woorden blijkt zeer duidelijk, dat Mozes en Aäron den koning aan zijne belofte bleven herinneren, maar dit vruchteloos deden, want „hij hoorde niet naar hen." Ook vernemen wij wat van die onwilligheid de verborgen oorzaak was en Pharao steeds meer tot geheimen onwil aanspoorde. „Hij verzwaarde zijn hart," d. i. hij zette er zich steeds meer tegen in en bestreed opzettelijk elke opkomende neiging om toetegeven, opdat hij niet zwak tegenover God zoude schijnen.

Maar ook was dit wederom in overeenstemming met den Raad Gods, hoewel de koning dit niet bevroedde, dit ook niet wilde, maar veeleer Gods wil en raad wilde breken. Dit alles geschiedde, „gelijk als de Heere gesproken had," toen Hij Mozes reeds vooraf, bij den aanvang

der zending (Ex. 7 : 14) dit had voorspeld. Niet te dikwijls kan herhaald worden, wat deze verklaarde toevoeging wil doen uitkomen: al mogen de gedachten en raadslagen der vijanden Gods den raad des Heeren menigmalen schijnen te kruisen en te weerstaan, zijn zij evenwel, al treden zij op tegen den Raad des Heeren, toch naar dienzelfden Raad, die gewisselijk zal bestaan. — „De Heere had het gesproken." Is het niet alsof het ook hier wordt verkondigd, wat de psalmist zingt: „Heere! Gij doorgrondt en kent mij; Gij weet mijn zitten en mijn opstaan; Gij verstaat van verre mijne gedachten" (Ps. 139 : 1, 2)? Ligt in die alwetendheid en voorwetenschap Gods niet reeds de gewisheid van Gods triumf over de booze raadslagen der menschen? De Heere vernietigt den raad der heidenen, Hij breekt de gedachten der volkeren. De Raad des Heeren bestaat in eeuwigheid (Ps. 33 : 10, 11).

Ook nu, bij Pharao's onwil, zal dit blijken. „Verder zeide de Heere tot Mozes: Zeg tot Aäron, strek uwen staf uit en sla het stof der aarde, dat het tot luizen worde, in het gansche Egypteland." Reeds komt de straf zonder voorafgaande waarschuwing en vermanende dreiging. Want zonder den koning eerst daarvan bericht te geven, deden zij alzoo. Want „Aäron strekte zijne hand uit met zijnen staf en sloeg het stof der aarde en er werden vele luizen aan de menschen en aan het vee; al het stof der aarde werd luizen, in het gansch Egypteland." Velen meenen, maar ten onrechte, dat wij hier aan een zeker soort muggen moeten denken; maar zij vergeten daarbij, dat het hier juist eene plaag betrof — en dat doet Gods Woord herhaaldelijk en met kracht, als opzettelijk uitkomen — die uit de aarde en niet uit het water haar oorsprong nam.

Het is bekend, dat de muggen bovenal in het water broeden; terwijl hier van het stof der aarde, dat luizen werd, sprake is. Ook toont men dan de eigenlijke beteekenis der plaag niet juist gevat te hebben. Wat de vorschen uit het water moesten aanduiden, datzelfde moesten de luizen uit het stof der aarde getuigen: de walgelijke onreinheid der zonde. Wat de kracht van het oorspronkelijke woord (kinniem) betreft, dat wij aldus vertaald hebben, het beteekent eigenlijk: dicht opeen gedrongen, overal nestelend, wriemelend ongedierte, dat, klein als stof, met opeengepakte menigte de voorwerpen bedekt, en een voorwerp van walging voor ieder is. Bloed, vorschen, luizen, dezen al te samen wijzen op dood, schuld en stuitende onreinheid.

Te vergeefs beproefden de Egyptische beeldschriftkundigen ook deze plagen in het aanzijn te roepen. Hier schoot hun macht tekort en moesten zij hunne onmacht en minderheid tegenover Mozes en Aäron bekennen. „De toovenaars deden ook alzoo met hunne bezweringen (geheime kunsten), opdat zij luizen voortbrachten; doch zij konden niet." Gewis kwam de Heere hun daarin tegen en wilde hij aan hunne ingebeelde kennis en overmoedigen wedijver een einde maken. En niet alleen dat zij de ellende niet konden oproepen, ook konden zij die niet verjagen of doen afnemen. In weerwil van al hunne pogingen, „zoo waren de luizen aan de menschen en aan het vee." Zij zelven zagen dan ook daarin iets groots en wonderbaars, een bijzonder ingrijpen van Gods hand. Daarom „zeiden de toovenaars tot Pharao: Dit is Gods vinger!"

Men zoude zeggen dat een dergelijke kreet der verbazing van zijn vrienden en medestanders den koning te eer moest bewogen hebben, om van zijnen nutteloozen tegenstand aftelaten en aan den wil des Heeren toetegeven. Zoo was het evenwel niet. Nog stouter

werd en bleef Pharao's hart onder dit alles. Het hield zich onverzettelijk vast aan het eenmaal opgevat voornemen van een tegenstand tot het uiterste voortgezet; en daartoe behoorde wel allereerst zich niet te willen laten overtuigen, door wien of wat dan ook. „Zoodat hij dan ook naar hen niet hoorde, gelijk de Heere gesproken had." Gelijk hij geweigerd had naar Mozes en Aäron te luisteren, zoo weigerde hij nu ook door het woord zijner wijzen zich te laten overtuigen. Die telkens wederkeerende herhaling derzelfde uitspraak vindt ge eentoonig en afmattend. Vergeet daarbij niet, dat dit slechts de beschrijving van het zondig menschelijk leven is, èn gelijk het is van nature in zich zelf, èn gelijk het door Gods heilig oog wordt beschouwd.

Die eentoonigheid der menschelijke zonde, die onafgebroken voortgaat, is het juist wat de Heere tot den mensch doet zeggen: gij hebt mij vermoeid met uwe ongerechtigheden (Jes. 43 : 24). Gij vermoeit den Heere met uwe woorden (Mal. 3 : 17). Is het dan wonder dat de vermelding dier „ongerechtigheden" en het teruggeven dier „woorden" ook voor ons iets vermoeiends en afmattends heeft? Evenwel wordt de Heere noch moede noch mat, en evenmin laat Hij zich door den tegenstand zijner vijanden afmatten, om zich van zijnen weg te laten afbrengen of van zijn doel te laten wegdringen. Ook indien Pharao zelfs naar de waarschuwing zijner wijzen niet wil luisteren, indien hij moge voortgaan „zijn hart daartegen te versterken" (chazak); indien hij blijft weigeren Jehova als den Bondsgod Israels te erkennen, de Heere zal hem niet loslaten, maar telkens op nieuw hem laten waarschuwen.

En nu zal het dan onweersprekelijk blijken, dat Jehova als de Souverein Israels den strijd heeft aangebonden tegen den souverein van Egypte. Daartoe kwam de plaag van de vermenging van het ongedierte,

waarbij, voor het eerst, Israel en het land waar dit afgezonderd en uitverkoren volk woonde, verschoond bleven, opdat blijken zoude dat de strijd alleen tegen Egypte was. Eerst komt weer de waarschuwende aankondiging (vs. 20—23), dan weer het gedreigde strafgericht zelf (vs. 24). Daarna wordt ons de aanvankelijke indruk daarvan op Pharao's hart vermeld (vs. 25—28); terwijl ten laatste de afgebeden opheffing van den volksramp wordt bericht (vs. 29—31).

Gelijk het was geschied bij de eerste plaag, zoo gebeurde het ook bij de vierde, dat het oordeel eerst Pharao werd aangekondigd, met het doel waartoe dit over hem en zijn volk zoude komen. Gelijk toen, luidde het ook nu: „verder zeide de Heere tot Mozes: maak u morgen vroeg op en stel u voor Pharao's aangezicht; zie hij zal aan het water uitgaan, en zeg tot hem: zoo zegt de Heere: laat mijn volk trekken, dat zij Mij dienen." — Toen evenwel kwam de bedreiging opdat Pharao zoude weten, dat Jehova de Heere is (Ex. 7 : 17); nù daarentegen moest blijken, dat Jehova de Heere in het midden des lands, d.i. onder Zijn eigen volk woont (Ex. 8 : 22); met andere woorden, dat Jehova als beschermer van Zijn volk zal optreden. „Want zoo gij Mijn volk niet laat trekken, zal Ik eene vermenging van ongedierte zenden op u en uwe knechten en op uw volk en in uwe huizen; alzoo dat de huizen der Egyptenaren met deze vermenging zullen vervuld worden en ook het aardrijk waarop zij zijn."

Niet daardoor zoude Jehova bovenal als Bondsgod Israels optreden, doordien Hij deszelfs vijanden en verdrukkers bezocht; maar door tegelijkertijd Zijn volk van de plaag bevrijd te houden. Dat was vroeger nog niet alzoo geschied en dat is bovenal het nieuwe en onderscheidende in het tweetal plagen, dat Mozes,

op Gods bevel, dan ook uitdrukkelijk voor Pharao's ooren moest doen uitkomen. „En Ik zal te dien dage het land Gosen, waarin mijn volk woont, afzonderen." Niet omdat het het land Gosen is, en aldus ook een deel van Egypte, maar omdat het de woonplaats van Abrahams nakroost is. Vraagt ge naar de bestemming dier afzondering, 't is, „dat dáár geene vermenging van ongedierte zij." En vraagt ge naar het doel dier onderscheidende afzondering, 't is, o Pharao! „opdat gij weet, dat Ik de Heere in het midden dezes lands ben," tegenwoordig om alles te zien en alles te leiden.

Nog krachtiger wordt de bondsbetrekking Gods tot Zijn volk aangeduid door de uitdrukking: „in het midden des lands zijn," die bij vergelijking met andere schriftuurplaatsen, steeds op bijzondere bescherming doelt. Zoo is het b.v. als de Heere zegt, dat Israel zich niet moet ontzetten voor zijne vijanden; „want de Heere uw God is in het midden van u, een groot en vreeslijk God" (Deut. 7 : 21). Zoo luidt elders de belofte: „Want de Heere uw God wandelt in het midden van uw leger, om u te verlossen" (Deut. 33 : 14). Dat is het ook wat Jozua den kinderen Israels belooft, dat de levende God in het midden van henlieden zoude zijn (Jos. 3 : 10). Daarom zingen ook de kinderen van Korah van de stad Gods, die door de beekjes der rivier verblijd wordt, „God is in het midden van haar, zij zal niet wankelen" (Ps. 46 : 6).

Zoo is ook het tegendeel steeds waar, dat, als de Heer uit het midden des volks en des lands geweken, er dan jammer en nederlaag nabij is, omdat Israels sterkte is heengegaan. Zoo waarschuwt Mozes het volk Israels van niet tegen den vijand optetrekken, daar zij zeker geslagen zouden worden; want de Heere zal in het midden van u niet zijn" (Num. 14 : 42). Dat is het van God verlaten worden, indien God uit

het midden van Israel wegtrekt; hetgeen dan ook door de afwezigheid van de wolke der heerlijkheid werd afgebeeld (Deut. 31 : 17). Als God dus in het midden des volks was, geschiedde dit steeds om zijn strijd tegen zijne vijanden te strijden. Maar dan is dit ook nu de beteekenis van hetgeen de Heere nu door Mozes Pharao laat aanzeggen: „Opdat gij weet dat Ik de Heere in het midden dezes lands ben," in de woonplaats van mijn volk, in Gosen.

Niet minder helder wordt deze zelfde gedachte door de omschrijving en keus der volgende woorden en uitdrukkingen aangegeven. „En Ik zal eene verlossing zetten tusschen mijn volk en tusschen uw volk." Hier wordt voor het eerst duidelijk uitgesproken, dat er in het eene land twee volkeren zijn, die elk hun eigen Heer en gebieder hebben; gelijk het eens tot Rebekka was gezegd, dat onder één hart en in éénen schoot twee volkeren en twee natiën waren (Gen. 25 : 23). Tusschen deze twee volkeren is als 't ware eene lijn der scheiding getrokken, aan wier eene zijde de bescherming, aan wier andere zijde het strafgericht Gods heerschappij zal voeren.

En opdat ook Mozes gelijk Pharao het zouden weten, dat de scheidslijn der redding niet afhankelijk is van de uitnemendheid des aangenomen volks, maar van de Souvereine macht Zijns Konings en Gods, wordt Israels vrijdom van de plage uitdrukkelijk eene verlossing, eene loskooping (phedûth) genoemd. Ja de Heer alleen is het, die het alzoo beschikt. — Wil nooit de bewaring van deze of gene plaats te midden der algemeen heerschende pestilentiën of oordeelen aan deze of gene bijkomende en medewerkende oorzaak van land- of luchtgesteldheid toeschrijven; maar eenig en alleen aan den heiligen wil en bijzondere beschikking Gods. De mensch is steeds geneigd dit te vergeten; maar

opdat Pharao dit wete, wordt vooraf de tijd nauwkeurig bepaald: „tegen morgen zal dit teeken geschieden!" Indien toch bepaling van tijd en omstandigheden alleen van God is, zullen omvang en voorwerpen en slachtoffers dierzelfde plaag dit ook wel moeten zijn.

Dat bleek welras. „En de Heere deed alzoo en er kwam eene zeer zware vermenging van ongedierte in het huis van Pharao en in de huizen van zijne knechten en over het gansche Egypteland. Het land werd verdorven van deze vermenging." Niet aan allerlei grootere en verscheurende wilde dieren, als leeuwen en tijgers, moet hier gedacht worden; hoewel sommigen dit gevoelen voorstonden. Veeleer moeten wij hier met onze kantteekenaren, gelijk voordezen reeds de zeventig vertalers en ook Philo, aan allerlei zwermen van gevleugeld gedierte denken, dat de lucht vervulde en bovenal op bloed van dieren en menschen aast; maar waaronder er toch ook soorten zullen geweest zijn, die het: „land verdierven," door kruid en gewas te verslinden (Ps. 78:45).

Het wordt Pharao benauwd onder dit alles. Het valt niet meer te ontkennen, dat er onderscheid is optemerken tusschen Egypte, en Israel en dat uit de onderscheiden bedeeling der volkeren wel duidelijk blijkt, dat Israel een zelfstandig volk is en een eigen koning heeft. Dat wil hij nu ook voor Mozes uitspreken. „Toen riep Pharao Mozes en Aäron en zeide: Gaat heen en offert uwen God in dit land." — Voorheen, 't was nog niet zoolang geleden, had Pharao smadelijk gevraagd: Wie is de Heere? Ik ken den Heere niet! Maar nu spreekt hij reeds tot Mozes van uwen God; nu reeds wil hij eene enkele godsdienstoefening ter eere van dien God in zijn land gedoogen. Reeds wil hij met Jehova in eene schikking treden, Diens rech-

ten op het volk erkennen; maar het geheel reeds als het volk des Heeren te beschouwen en het uit zijn land te laten trekken wil hij nog niet.

Daartoe moest het evenwel komen en daarom kon Mozes ook niet in deze schikking treden. „Mozes dan zeide: het is niet recht dat men alzoo doe; want wij zouden der Egyptenaren gruwel den Heere onzen God mogen offeren. Zie, indien wij der Egyptenaren gruwel voor hunne oogen offerden, zouden zij ons niet steenigen?" Mozes betoogt dat, door te handelen gelijk de koning voorstelt, onrecht tegenover God, onkieschheid tegenover Egypte en onvoorzichtigheid tegenover Israel werd gepleegd. Onrecht tegenover God, want deze had iets anders geboden; onkieschheid tegenover Egypte, want men zoude voor hunne oogen eenig dier gaan offeren of dit op eene wijze gaan doen, dat den Egyptenaren een gruwel was. Dat zoude zijn: het kiesch gevoel, dat men ook bij een vijand moet ontzien, moedwillig te kwetsen.

Wat een ander heilig is mag voor u, en dit wel het minst in tegenwoordigheid van dien anderen, geen voorwerp van spot en ontheiliging zijn. Daarom te meer nog zoude het offeren in Egypte niet alleen onkiesch, maar ook roekeloos zijn en een groote mate van onvoorzichtigheid verraden. Door de Egyptenaren als 't ware te tergen, zoude men hun wraakzucht tegen zich in 't harnas roepen. Om dit alles te voorkomen is het nu, gelijk het dit altijd is, het veiligst, eenvoudig Gods bevel optevolgen. „Laat ons den weg van drie dagen in de woestijn gaan, dat wij den Heere onzen God offeren, gelijk Hij tot ons zeggen zal." Aan God en diens woord alleen wil Mozes zich houden. Dat is het eenig veilig uitgangs- en standpunt bij elke onderhandeling, ook op godsdienstig gebied. De vraag moet alleen zijn: Wat heeft de Heere

gesproken? Wat wil God? Laat ons dat doen en willen, wat God wil dat we doen?

Op twee voorwaarden wil Pharao dit aan Mozes en het volk toestaan. „Toen zeide Pharao: Ik zal u laten trekken, dat gijlieden den Heere uwen God offert in de woestijn; alleen dat gij in het gaan geenszins te verre trekt! Bidt vuriglijk voor mij." Pharao wil het volk onder zijn bereik houden, om te ieder oogenblik er de hand weer op te kunnen leggen. Ten minste neemt hij den schijn daarvan aan. Misschien ook, dat hij door den nood gedwongen, het gevraagd verlof wilde toestaan en dit in oprechtheid meende; indien slechts, op Mozes voorspraak het vreeselijk euvel, dat op dit oogenblik deze landen kwelde, van hem mocht weggenomen worden.

Mozes zelf twijfelt wel eenigszins aan Pharao's oprechtheid. Dat blijkt uit de ernstige waarschuwing die hij onmiddellijk liet volgen op de woorden, waarmede hij zijne toestemming aan Pharao's voorstel geeft. „Mozes nu zeide: zie, ik ga van u en zal den Heere vuriglijk bidden, dat deze vermenging van ongedierte van Pharao, van zijne knechten en van zijn volk moge wegwijken! Alleenlijk dat Pharao niet meer bedriegelijk handele, dit volk niet latende gaan, om den Heere te offeren." Zou 't niet beter geweest zijn, dat Mozes de voorwaarde had omgekeerd en eerst de wegzending Israels gevraagd en afgewacht en daarna den bijstand zijns gebeds geboden? Laat ons niet beginnen met wantrouwen, en evenmin, waar overigens grond voor wantrouwen is, dit aanstonds uiten; al schijnt de oprechtheid ons te gebieden, het uit te spreken.

Evenwel willigde Mozes niet aanstonds Pharao's verzoek in, in zooverre hij de wegneming der plaag eerst op den volgenden dag stelde. Maar ook daarin was de voorkomendheid en opmerkzaamheid van Mozes zicht-

baar. Hij had het niet vergeten, dat de koning zelf hun de vorige maal den volgenden dag als tijdsbepaling had gegeven. Maar bidden deed hij aanstonds. „Toen ging Mozes uit van Pharao en bad vuriglijk tot den Heere, en de Heere deed naar 't woord van Mozes en de vermenging van ongedierte week van Pharao, van zijne knechten, en van zijn volk. Er bleef niet één over."

In deze verhooring des gebeds van Zijnen dienstknecht ten behoeve van een tegenstander, leeren wij veel aangaande den Hoorder der gebeden en de opzending dier gebeden zelve. Daarin blinken wel zeer Gods lankmoedigheid, almacht en trouw uit, ook tegenover en ten wille eener ongeloovige wereld. Immers de Heere wist reeds nu, wat ons aan het slot van dit hoofdstuk wordt verhaald en dat wij, bij de reeds opgedane kennis van Pharao's karakter, wel eenigszins konden vermoeden, namelijk: dat „Pharao ook op ditmaal zijn hart zou verzwaren en het volk niet zoude laten trekken." Evenwel wil de Heere God Mozes bereidwilligheid en Pharao nog langmoedigheid bewijzen, en andermaal de roede wegnemen, om den koning en diens volk wederom te sparen. Zoo doet de Heere ook met u, o zondaar! 't Zijn Zijne goedertierenheden dat wij nog niet vernield zijn. Wij hadden 't op ons zelven reeds lang verdiend.

't Is door de langmoedigheid en door de Almacht Gods, dat ons het leven wordt verlengd. Want duizende gevaren omringen ons van alle zijden; de ellende en de dood grimmen ons ieder oogenblik aan; plotselinge ongevallen, die wij niet konden voorzien noch konden afwenden, bedreigen voortdurend ons bestaan. Maar de Heere is het die uitkomst kan geven; en die, naar de grootte van Zijne macht, ook volkomen uitkomst biedt. Niet ééne vlieg bleef over. Wel mocht reeds, daarop ziende, Mozes later tot Pharao zeggen, dat van Israel

niet een klauw zoude achterblijven in dat Egypte, waarin op zijn gebed geen enkele kwade vlieg was overgebleven.

Wel mocht hij daartoe staat maken op de Trouw Gods, hij die deze trouwe reeds zoo heerlijk had bevestigd gezien, zelfs waar het gold Gods vijanden goed te doen en 's Heeren woord te houden. Evenmin als de Heere van Zijn recht aflaat, evenmin laat Hij Zijne trouw los. O, als de Heere iets belooft dan moogt gij er veilig op rekenen. Wat de Heere doet aanbieden, laat Hij in alle oprechtheid aanbieden, en geene tusschentredende omstandigheden kunnen òf het voornemen Gods òf den voorgenomen gang der ontwikkeling stuiten (Dordsch. leerr. over de aanbieding).

Ook op den plicht, het recht en de vrucht der voorbiddinge van geloovigen voor geloovigen, wijst ons dit verhaal. Door Mozes als tusschenpersoon tusschen zichzelven en den koning te stellen, had de Heere als 't ware Mozes' recht erkend, om op zijn tijd ook voor Pharao tusschenbeide te treden. En indien deze Pharao den Heere nu ook niet wilde erkennen, indien hij Mozes' waardigheid en bedoelingen bleef miskennen, toch ontsloeg dit alles den man Gods niet van voor hem te bidden. De natuurlijke moedwil van het ongeloof geeft geen vrijbrief aan den natuurlijken onwil der geloovigen, en de plichtverzaking eener vijandige wereld geeft het kind Gods geen recht zijn plicht te vergeten. Aan het recht en den plicht der voorbiddinge hielden zich een Abraham, een Mozes, de profeet bij Jerobeam, een Elia en al de kinderen Gods. Aan het recht en den plicht der voorbiddinge voor koning en volk, voor land en gemeente, voor gezin en kroost, hebt ook gij u te houden.

De vrucht daarvan is blijkbaar en gewis. Indien al ook niet voor de eeuwigheid, dan toch voor den

tijd; gelijk het voor Pharao strekte tot wegneming van den tijdelijken druk. Indien ook al niet voor het hart van den ongeloovige, dan toch voor uw eigen gemoed, ter uwer eigene verantwoording voor God en opdat gij vrij zijt van het bloed van uwen naaste.

Zoo ook is er bij Mozes reeds onder het oude verbond eene vervulling van den eisch des Nieuwen Verbonds, te bidden voor zijne vijanden. ook in dien zin is Mozes de voorlooper van den Christus.

De Middelaar des ouden Verbonds is de voorspraak voor een ongeloovigen koning en later ook voor een ongeloovig volk, tot wegneming der tijdelijke ellende en schenking eener tijdelijke verademing.

Maar van den Middelaar des Nieuwen Verbonds heet het, dat Hij volkomen kan zalig maken degenen, die door Hem tot God gaat, dewijl Hij altijd leeft om voor hen te bidden. De verlossing, die Mozes werkt, is voor den tijd; die Christus schenkt, voor de eeuwigheid.

De voorbiddinge van Mozes redt van den tijdelijken dood, bewaart slechts de vijanden Gods voor een tijd van aardschen druk; de voorspraak van Jezus Christus brengt eene eeuwige verlossing aan; en deze geldt Zijn eigen bondsvolk voor de eeuwigheid.

PSALM 34 : 11.

De Heer verlost en spaart zijn volk,
Dat op Zijn hulp vertrouwt;
Het zal door Hem in gunst beschouwd,
Niet schuldig zijn verklaard.

VIII.

ISRAEL DOOR PHARAO EN DIENS VOLK ALS BONDSVOLK JEHOVA'S ERKEND.

Exodus IX : 1—35.

INHOUD: De behoefte om den Heere als zijn eigendom te kennen, te belijden en om aldus beleden te worden. De zucht naar een teeken niet altijd goed te keuren; 't van des Heeren wijsheid te verwachten. Het onderwerp en deszelfs verdeeling. Het dadelijk doel der strafgerichten in betrekking tot Israel en Egypte. Algemeene gezichtspunten.

Het oordeel der veepest en Israels eigendom (vs. 1—7); de eisch niet losgelaten, een nieuwe dreiging; zetel, voorwerpen en strekking der volgende plagen; uit de diepte naar boven; verlossing (phedûth) en afzondering (pheleh); de scheidingslijn door God gesteld; de tijdsbepaling; morgen; de bestemde tijd; de tijd ingedeeld door den mensch en door God in de eeuwigheid ingelijfd; op de dreiging volgt bij volgehouden ongeloof zeer zeker de uitvoering; kennisneming moeder van bloot verstandelijke of bevindelijke kennis. Verzwaring des menschelijken oordeels maakt verzwaarde oordeelen Gods noodig.

De booze zweren en Egypte's uitnemendsten (vs. 8—12): de strijders tegenover elkander; Mozes op den voorgrond; asch uit den oven genomen en in de lucht opgeworpen; besmettelijke ziekten en bacterien; verbazingwekkende wetenschap des bijbels: de goddelijke ingeving der H. Schrift omvat ook de geschreven woorden; de toovenaren door de roede Gods gezocht en bezocht; ten derden male beschaamd. — Aan een keerpunt in de zedelijke beteekenis der plagen! iets naders

over de verstokking des harten in verband tot de persoonlijkheid des menschen; de mensch in den staat der rechtheid; de mensch na den val, de wedergeboren mensch; God en mensch twee strijdende persoonlijkheden; bewust verzet, gedwongen onderwerping of vrijwillige overgave; de tegenstand tegen God, met bewustheid door Pharao aanvaard, door God zelven terneergeworpen. „God verhardde Pharao's hart" tot vijfmalen herhaald, nadat ook vijfmalen voorafging dat Pharao zelf dit deed. Verband daartusschen; gevolgen der verharding.

De zevende plaag, de hagel en Israels woonsteden (vs. 13—35): plechtig aangekondigd (vs. 13—16), ter toetsing vooraf bepaald (vs. 17—21), onder geweldige teekenen geschied (vs. 22—26), door Pharao met schrik ondervonden (vs. 27—30), op Mozes voorbede afgewend (vs. 31—35). Eene nieuwe wending in de voorstelling gelijk in den loop der gebeurtenissen; des Heeren volk en Pharao's volk tegenover elkander; de dreigende en strenge toon van Gods woord; op „het hart" gemikt; de natuurlijke zin; buiten het hart om; het verstand aan 't werk. — Het verderf Pharao reeds nabij; eene verheven uitspraak aangaande de verworpen leer der verwerping; geklommen om neergestort te worden; bewijs van Gods Souvereine Vrijmacht; gesteld tot verheerlijking van Gods Naam. De Naam Gods openbaring zijner deugden. — Vernederende aankondiging; geen toeval; heilig doel bij alles; zorg Gods voor de Zijnen. Een woord aan de vijanden van Gods volk; ook de vijanden door God gewaarschuwd; hun onmacht hun ontdekt. De eisch Gods gehandhaafd, indien niet tot bekeering des harten, dan tot handhaving van Gods recht. Gods eeuwig besluit en onze roeping; de geopenbaarde wil Gods is maatstaf en regel van ons doen. Egyptes roekelooze handelwijze vergeleken met de uwe; de sparende langmoedigheid Gods ook tegenover de wereld. — De geweldige teekenen: Mozes opgeheven hand; door de richting, de oorsprong aangewezen; eene prachtige natuurbeschrijving; de teekening van den geweldigen hagelslag; ook de natuur eene gewillige dienaresse Gods; Gods wakende voorzienigheid ook in den orkaan. — Des konings Pharao's toenadering uit angst geboren; eigen ongelijk erkend; belijdenis van schuld niet omdat de zonde kwelt, maar de straf gevreesd wordt; aan sterfbedden. — Mozes de leerende, als voorbiddende dienstknecht des Heeren: de belofte ter voorbidding, de verzekering van Gods goedheid, de aanwijzing van het heilzame doel der straf,

de ontdekking van de verborgen zonde des harten. Kinderlijke en angstige vrees: de plaag op Mozes bede afgewend. De uitwerkselen, duur, de maat der strafgerichten Gods over Pharao. De zelfzucht in eigen klein ik zoo ontzettend groot; herhaalde verstokking; wat zij is; Pharao en de Satan; God als God en Zijn volk als volk erkend. Wat deze geschiedenis ons van de Genade en de Gerechtigheid Gods leert. Besluit.

PSALM 86 : 8, 9.

Zooals de geloovige er soms behoefte aan heeft, voor zich zelven verzekerd te zijn, dat de Heere de Zijne is, evenzoo gevoelt hij soms het verlangen, om overtuigd te mogen worden dat Hij des Heeren is. Op het: „gij zijt de mijne", laat de ziel zoo gaarne dat andere volgen: „en ik ben de uwe, Heere!" Want daarin wordt het dankend uitgesproken, dat het 't innig en teederst verlangen der ziel is geworden, dien Heere, die zich aan haar heeft gegeven, nu ook in al hare verrichtingen, aandoeningen en gewaarwordingen, geheel en al toe te behooren, aan te hangen en achteraan te kleven.

En gelijk de ziel behoefte heeft om openlijk voor wereld en duivel te belijden, dat hij den Heere heeft verkozen tot zijn deel en zijn God, zoo heeft zij wederkeerig ook behoefte, dat die Heere het tegenover wereld en duivel openbare, dat ook Hij haar heeft verkoren tot de Zijne in eeuwigheid. Daarom zoude het kind Gods, gelijk David het in dezen psalm bidt (Ps. 86:17), het zoo gaarne zien, dat die God in tijden van onzekerheid en bestrijding met een teeken tusschenbeide trad; niet zoo zeer om wille der geloovige ziel zelve, als wel ter overtuiging en beschaming van het ongeloof, dat in drieste loochening zich opmaakt tegen den Heere en zijn volk.

Menigmalen is er voorbarigheid en haastende ongeloovigheid in dat dringen op, dat smeeken om een teeken. Nooit geschiede het tot verzekering van eigen

geloof; waar zoo ernstig en zoo oprecht het teeken Gods wordt gevraagd, is reeds het geloof, schoon dikwerf onbewust, in de ziel aanwezig en krachtig werkzaam. Indien het evenwel wordt gevraagd tot beschaming van den tegenstander, dient wel overwogen, wat men met dat teeken dan eigenlijk bedoelt: of dat eigen recht, of dat Gods eere in het rechte licht wordt gesteld. Om dit laatste moet het den Christen steeds te doen zijn.

Maar dan kunnen wij haar ook veilig aan den Heere zelven overlaten. Hij zal op Zijnen tijd zorgen, dat de eere ook van Zijn volk aan den dag wordt gebracht en dat duidelijk blijkt, dat Hij niet alleen hun God is, maar dat zij ook Zijn volk zijn, dat Hij wil beschermen, leiden, troosten en verheerlijken. Zoo bleek het ook in Egypte met het volk Israels. Nadat Jehova eerst den koning door een viertal teekenen had gedwongen om Hem als den God Israels te erkennen, bracht hij dien koning en diens volk tevens door volgende strafgerichten tot de gedwongen erkenning, dat het volk door hen verdrukt het eigen volk van dien Jehova was.

Israel door Pharao en diens volk als het bondsvolk Jehova's erkend, ziedaar den inhoud van hoofdstuk IX van Exodus, dat wij nu te samen wenschen te behandelen. De Heere brengt Pharao daartoe in drie strafgerichten, die der veepest (vs. 1-7), der booze zweren (vs. 8—12) en van den geweldigen hagel (vs. 13—35). In het eerste zien we Israels eigendom op bijzondere wijze gespaard, bij het tweede des konings uitnemendste dienaren getroffen, bij het derde Israels woonstede genadiglijk verschoond. Zoo moest blijken, dat eene hoogere en goddelijke macht voor het verdrukte volk waakte, terwijl de strijd tegen deszelfs verdrukkers was aangebonden.

Zoo ook moest Pharao wel leeren inzien, dat Israel een bijzonder eigendom Gods was. En hoewel hij, na twee plagen, nog bleef zwijgen op de vraag des Heeren: „Verheft gij uzelven nog tegen mijn volk?" (vs. 17); als de derde plaag hem trof, moest hij, klein en angstig, betuigen: „ik en mijn volk zijn goddeloozen." (vs. 27) Aldus had hij geleerd volk tegenover volk te stellen, en niet langer Israel als zijn eigen volk te beschouwen. Zoo had de Heere hem, die roekeloos gezegd had: „ik ken den Heere niet en ik zal ook Israel niet laten trekken" (Ex. 5 : 2), in den weg der gerichten Gods doen vernemen, wie de Heere is: Jehova de God des heelals; en daarenboven dat hij Israel moest laten trekken, omdat het het volk des Heeren was.

Israel is niet Pharao's onderdaan, maar des Heeren volk; daarop zal voortaan alle nadruk moeten vallen, en dat komt ook aanstonds in des Heeren eigen woord uit. „Daarna zeide de Heer tot Mozes: ga tot Pharao en zeg tot hem: alzoo zegt de Heere, de God der Hebreën: Laat mijn volk trekken, dat het Mij diene." 't Is dezelfde e i s c h, dien wij van den aanvang gehoord hebben en die telkens, nu reeds tot vijf malen toe, terugkeerde (Ex. 5 : 1; 7 : 16; 8 : 1, 20; 9 : 1). Van den eenmaal uitgesproken eisch laat de Heere nimmermeer af. Dat kan ook niet, omdat alle woord hetgeen des Heeren mond uitgaat, de uiting Zijner eeuwig onveranderlijke gedachte is. Wat wilt gij dan aan het gebod Gods gaan tornen en rukken, alsof gij dit zoudt kunnen veranderen, of daarvan iets afdingen? Ook de door u geleden smart en straf zal van den eisch Gods niets kunnen afdoen.

Bij den reeds dikwerf herhaalden eisch komt nu eene nieuwe d r e i g i n g. „Want zoo gij hen weigert te laten trekken en gij hen nog met geweld ophoudt, zie, de

hand des Heeren zal zijn over uw vee, dat in het veld is, over de paarden, over de ezelen, over de kemelen, over de runderen en over het klein vee door eene zeer zware pestilentie." Van de vorige plagen hadden er twee het water, twee anderen den bodem des lands getroffen; het tweetal dat nu volgt moet eerst het vee dan de menschen slaan; terwijl de zevende den dampkring van het ongehoorzame land en volk beroert.

Zoo klom de ellende, van boven neergezonden, als uit de diepte op, om langzamerhand naar boven te stijgen en ten laatste, door den dood zelven, de schuldigen voor Gods rechterstoel te brengen. Geheel het door de zonde verontreinigde land wordt achtereenvolgens door Gods straffende hand aangeraakt en beroerd: water, bodem, levende wezens en lucht. De „hand des Heeren" deed dit, d. i. geen toeval, maar de voorzienige en richtende macht des heiligen Gods, die aldus Zijne souvereine macht tegenover Pharao, ook over diens eigen land en volk handhaaft. Daarom wordt opzettelijk „de hand des Heeren" in de dreiging genoemd, gelijk ook opzettelijk de veelvuldige rijkdom van Egypte in vee wordt vermeld.

Maar bovenal moest aldus de strekking der plaag doen uitkomen, dat Israel het bijzonder eigendom van dien zelfden God was, en dat de felle verdrukking, door de Egyptenaren dat volk aangedaan, de oorzaak was van de zware bezoekingen over hen gebracht. „En de Heere zal eene afzondering maken tusschen het vee der Israelieten en tusschen het vee der Egyptenaren, dat er niets sterve van al wat van de kinderen Israels is." Wat vroeger (Ex. 8 : 23) eene „verlossing" (pheduth) was genoemd, wordt nu met den naam van „afzondering" (phele'h) aangeduid; om er met te meer nadruk op te wijzen, dat het eene door Gods wonderbare hand

aldus beschikte en gemaakte lijn der scheiding en der afzondering was, die, opvallend en op den eersten blik herkenbaar, door niemand meer geloochend kon worden.

En gelijk bij de vorige plaag wordt ook nu de zekere tijdsbepaling er bij gevoegd, om als een ontwijfelbaar kenmerk te zijn van het eigen werk Gods, dat reeds van te voren aldus was aangekondigd. „En de Heere bestemde eenen zekeren tijd, zeggende: morgen zal de Heere deze zaak in dit land doen." Op zich zelven beschouwd is het „morgen" (machar) steeeds iets onzekers voor den mensch, en niemand onzer weet of hij morgen zal zien, er dan nog zal zijn. Maar als dat morgen eenmaal in Gods raad in verband tot eenige zaak aangaande u en de uwen is opgenomen en aldus een bepaalde en „bestemde tijd" (moéd) is geworden, dan zal dit morgen voor u ook gewisselijk komen. De bestemde tijd is steeds het door God vooraf tot eenig bepaald doel aangewezen en afgebakend tijdstip, waarop iets geschieden moet.

Ook in het Nieuwe Testament is daar een bijzonder woord voor (kairos) dat wel zeer te onderscheiden is van het begrip tijd, in het algemeen genomen (chronos). Juist door die aanwijzing en bestemming Gods wordt ook het schier ondeelbaar kleine oogenblik en zelfs het deel eens oogenbliks, uit het gebied van het toevallige en wisselvallige opgenomen, om deel te gaan uitmaken van de vaste en onwrikbare ordeningen der eeuwigheid. Zoo wordt de tijd in de eeuwigheid van Gods raad ingelijfd en zoo het onvergankelijke en eeuwige Gods gezaaid in de velden des vergankelijken tijds. Dat is het onbewegelijke te midden van het bewegelijke; en dit eeuwige te midden van het tijdelijke te doen opmerken, is het heilig doel der Schrift; het op te merken de roeping van het kind Gods; het opgemerkt te hebben de voorsmaak der eeuwigheid.

Maar het zoo op te merken dat het een zegen wordt voor de ziel, zoodat het hart des opmerkers er niet hetzelfde onder blijft, is alleen het door den Heiligen Geest geschonken voorrecht der kinderen Gods. De wereld merkt er niets van, of indien zij 't al vluchtig opmerkt, zij gevoelt er niets van. Ziet het aan Pharao. Op de dreiging volgt te bestemder tijde de uitvoering der straf. „En de Heere deed deze zaak des anderen daags; en al het vee der Egyptenaren stierf; maar van het vee der kinderen Israels stierf er niet een." Dat was, als vooruit aangekondigd, niet te loochenen. Kennisneming was hier gemakkelijk. Ook Pharao zocht deze. „En Pharao zond er heen; en ziet van het vee van Israel was niet tot één toe gestorven."

Het feit zelf kon niet ontkend worden. Maar hier ziet gij nu het onderscheid in de gevolgen der oordeelen des Heeren voor de wereld en voor de kinderen Gods. Bij beiden is er gewis een daaruit geboren kennis; maar 't is of slechts eene bloot verstandelijke, of wel eene bevindelijke en zaligmakende, al naar mate deze bij den eenen wel, bij den ander niet met geloof is gemengd.

Alleen in het eerste geval doet het nut. Gelijk de apostolische schrijver van eene andere omstandigheid omtrent Israel getuigt: „maar het woord der prediking deed hun geen nut, dewijl het met het geloof niet gemengd was in degenen die het gehoord hebben" (Hebr. 4 : 1). De afwezigheid des geloofs maakt alle kennis en wetenschap ijdel en opgeblazen en vermeerdert de oppervlakkigheid; of werkt, bij ernstiger karakters, verzwaring des gewetens en des oordeels. „Doch het hart van Pharao werd verzwaard en hij liet het volk niet trekken."

Verzwaring des menschelijken oordeels maakt van zelve verzwaring der oordeelen Gods noodig. Ook Pharao

zoude dit ondervinden. Aanvankelijk was hij nu door eigen waarneming en nauwlettend onderzoek er toe gebracht om te moeten toestemmen, dat de Heere het volk Israel in Zijne bijzondere bescherming had genomen en aldus openlijk als Zijn eigen volk, dat Pharao geenszins toebehoorde, behandelde en het ook aldus wilde behandeld hebben. Wat derhalve bij de vijfde plaag was gebleken, dat Israel als het bijzonder eigendom Gods was gespaard, moest den koning als door eene tegenproef worden bevestigd. Hij zelf en zijn volk moesten nog in de uitnemendsten uit hun midden worden getroffen. Dit geschiedde bij de zesde plaag.

Daar stonden aan de eene zijde, als in het openbare strijdperk, God en Pharao tegenover elkander. Beiden beweerden een bijzonder recht op hetzelfde volk Israel te hebben. Voor Jehova traden Mozes en Aaron in het krijt, voor de koning diens geleerden, wijzen en beeldschriftkundigen. Maar zie, wat geschiedt nu? „Toen zeide de Heere tot Mozes en Aäron: neemt gijlieden uwe vuisten vol asch uit den oven; en Mozes strooie die naar den hemel voor de oogen van Pharao." Mozes was eigelijk de man die als kampvechter Gods voor de goede zaak optrad. Dit wordt uit het geheele verhaal onweersprekelijk duidelijk gemaakt. Mozes was tot een God over Pharao gesteld, Aäron hem als profeet ter zijde gezet (Ex. 7 : 1).

Daarom moest nu ook Mozes, waar het den bepaalden kamp tegen Pharao's vertegenwoordigers gold, op uitdrukkelijk bevel Gods, de asch naar den hemel strooien. Nu mocht Aäron dit niet verrichten, nu het geschiedde, wederom op uitdrukkelijk bevel Gods, „voor de oogen van Pharao"; opdat deze daarop bijzonder acht zoude geven en tot opmerkzaamheid zou worden geleid. Somtijds draagt de Heere aan een geheele partij, soms

aan een enkel hoofd of leider de taak op, die verricht moet worden; al naarmate meer het belang der partij of de zaak der waarheid moet worden voorgestaan. Gewoonlijk gaan beide samen.

Te samen moeten Mozes en Aäron, de beide vertegenwoordigers van het volk Israel, de asch uit den oven nemen; maar Mozes alleen, de vertegenwoordiger Gods bij uitnemendheid tegenover Pharao, moest die ten hemel strooien. En deze zoude, in het oneindige verdeeld, tot klein stof worden over gansch Egypteland en zij zal aan de menschen en aan het vee worden tot zweren, uitbrekende met blaren, in het gansche Egypteland. En zoo geschiedde het. „En zij namen asch uit den oven en stonden voor Pharao's aangezicht; „en Mozes (niet Aäron) strooide die naar den hemel (wierp die naar boven); toen werden er zweren uitbrekende met blaren aan menschen en vee." Hoe blijkt ook hier dat de jongste onderzoekingen der wetenschap, die het ontstaan van besmettelijke krankten en pestilentiën aan ondeelbaar kleine smetstoffen, in de buitenlucht rondzwervende, toeschrijven, reeds door den bijbel ook daarin zijn voorgegaan.

Maar hoe toch kon een schrijver uit zoo hooge oudheid, toen de wetenschap schier nog in hare windselen lag, en door gemis aan de noodige werktuigen en het genoegzaam aantal onderzoekingen, tot geene dergelijke uitspraken in staat kon geacht worden; hoe kon, bid ik u, een schrijver als Mozes toen reeds stellingen verkondigen, die de wetenschap der negentiende eeuw, toegerust met al de hulpmiddelen eener tot het hoogste toppunt opgevoerde kunst, eerst na jaren van ingespannen strijd, na eindeloos onderzoek en niet dan noode en al schoorvoetend kwam beamen? Hoe, bid ik u, indien het niet is, dat die schrijver slechts uitsprak wat de Heilige Geest hem ingaf?

En zoo ook hebt gij in dergelijke, nauwelijks opgemerkte, schijnbaar nietsbeteekenende, kleine aanduidingen der Schrift zelve, de klaarste en onwederlegbare bewijzen voor de goddelijke ingeving dier Schrift. En dezen zijn te krachtiger, omdat zij niet gezocht zijn, niet opzettelijk in de Schrift aangebracht, maar kunsteloos en eenvoudig uit den geest des gewijden schrijvers vloeiden, zonder dat deze zelf dit had bedoeld. Ja, in waarheid alle schrift, ook het kleinste verhaal, is van God ingegeven, en de heilige mannen Gods hebben die woorden des Heeren niet alleen gesproken, maar ook geschreven, gedreven zijnde door den Heiligen Geest.

Maar dat willen de mannen dier zoo hooggeroemde aardsche wetenschap gewoonlijk niet inzien. Zij kunnen opmerken, waarnemen, gevolgtrekkingen maken, slotsommen der redeneringen samenstellen; maar de hoogere, de zedelijke beteekenis daarvan te tasten, den heiligen achtergrond, die door dit alles moet heenbreken en openbaar worden, daarachter op te merken, dat vermogen zij niet. Evenmin als Pharao en zijne wijzen en toovenaars dit konden. Zij juist waren boven allen, de voorwerpen dier bezoeking Gods. „Alzoo dat de toovenaars voor Mozes niet staan konden, van wege de zweren. Want aan de toovenaars waren zweren en aan al de Egyptenaren."

't Was juist om die toovenaren te doen. Daarom worden zij bij deze gelegenheid ook bij name genoemd en op den voorgrond gesteld. Gelijk het meestal gaat bij volksrampen en algemeene ellenden, zoo zal het ook hier geschied zijn. Men zal wellicht voor die veepest wel eene of andere natuurlijke oorzaak en toevallige reden van ontstaan gezocht hebben, zonder daarin eene bijzondere bezoeking en slaande hand Gods te willen zien. Dan trekt de Heere door en valt Zijne hand nog

zwaarder neer. Die wijzen zelven moesten tegenover Mozes en Aäron niet kunnen bestaan. Dit was de derde maal dat zij beschaamd en vernederd werden: eerst met hun staven, door Aärons staf verslonden; daarna met het wonderteeken der luizen, waarbij hun onmacht bleek; en nu bij de zweren, toen zij zelven bezocht werden en moesten wijken.

Met dit tweetal plagen, die bij elkander behooren en aldus wederom een paar vormen, maar dat dan ook het middelste paar is, zijn wij aan een hoogte-, aan een keerpunt in deze geschiedenis, naar haar zedelijke zijde. Tot vijfmalen toe werden wij op de zedelijke gevolgen gewezen, die er voor Pharao uit de oordeelen Gods, over hem gebracht, ontsproten zijn. De eerste maal luidde het: „Pharao's hart verstoutte zich" (Ex. 7 : 13); daarna zelfs klonk het: „Pharao zette zijn hart er niet op" (Ex. 7 : 23); straks is het reeds dat „hij zijn hart verzwaarde" (Ex. 8 : 15), hetgeen nog tot twee malen toe wordt herhaald (Ex. 8 : 32 en 9 : 7). Nu evenwel luidt het getuigenis Gods, dat met ontzetting en schrik vervult: „doch de Heere verstokte Pharao's hart; dat hij naar hen niet hoorde gelijk de Heere tot Mozes gesproken had."

Hoe hebben wij toch wel deze moeielijke uitdrukking, die reeds zoo menigen tegenstander een wapen in de vijandige hand heeft gegeven, hier of elders op te vatten? Juist zooals de Schrift die aangeeft, maar dan ook in het verband waarin en de bedoeling waarmede de Schrift die aangeeft. Ontegenzeggelijk is de mensch, die naar Gods beeld geschapen is, eene persoonlijkheid, d. i. een zoodanig wezen, dat zich niet alleen van eigen zelfstandig bestaan, maar ook van de mogelijkheid om, als zoodanig, aan andere wezens weerstand te bieden bewust is.

God heeft den mensch zoo geschapen, dat hij met

vrije keuze des gewilligen harten Hem zoude kunnen dienen. Zonder vrije keuze bij de gewilligheid houdt immers de deugd op deugd te zijn; dan is zij, wat wij alom in de natuur en de zoogenaamde natuurwetten zien, onvrije noodwendigheid en gebonden natuurdrift. Waar zedelijk leven is, moet de vrije keuze aanwezig of zijn of geweest zijn. Ja, God heeft aldus des menschen persoonlijkheid, als bewustzijn van mogelijken wederstand, zelfs tegenover den Schepper, onloochenbaar gewild.

In het heerlijk en heilig Eden, vóór den verdervenden val, in den staat der rechtheid, had de mensch dat van boven geschonken, geestelijk vermogen, om den Heere God met vrije keuze des harten of te kunnen dienen, of wel Hem tegen te staan en ongehoorzaam te zijn. Daarin juist bestond de veranderlijke heiligheid des menschen, dat hij kon heilig blijven door vrijwillige gehoorzaamheid, maar ook onheilig worden door vrijwillige ongehoorzaamheid. Nu is juist de val, naar het getuigenis der Schrift, het zich stellen des menschen tegen God en Zijnen gezalfde. Na den val blijft de zonde de voortdurende tegenstand van het ik des menschen tegen het Ik of den persoon Gods.

Ook de wedergeboren mensch heeft en kent nog zijn „eigen ik", dat, wel te onderscheiden is van het beginsel des levens door den Heiligen Geest in hem gewrocht, en dat tegenover God en het nieuwe leven in den mensch zelven zich stelt. Het vleesch begeert steeds tegen den geest, en, terwijl de nieuwe mensch steeds God en het goede wil, is er in dien zelfden mensch eene andere wet, die hem onder de macht des vleesches gevangen houdt. Dat leerde, o geloovige! uwe eigene bevinding, als die van een worstelend kind Gods, u wel bij den onafgebroken kamp tusschen den ouden mensch in u, die naar de wereld terug wil, en den nieuwen mensch, die naar God uitgaat.

Daar zijn dan over het algemeen twee persoonlijkheden, die tegen elkander strijd voeren: God en de mensch. In dien strijd komt òf het menschelijk ik tot zijn volle ontwikkeling, òf het wordt in die ontwikkeling door eene hoogere macht gestuit; òf wel het wordt door die goddelijke macht innerlijk omgezet. In het eerste geval is er bewust verzet, in het tweede vrijwillige overgave van het „eigen ik". Bij den satan en zijne trawanten vindt gij het eerste. God en het goede te haten is hun onveranderlijke natuur geworden. Er is een God, machtiger dan zij zelven zijn; zij gevoelen het, zij weten het; en evenwel willen zij zich aan dézen God niet onderwerpen.

Datzelfde is het bij Pharao. De tegenstand tegen God en Diens volk is door hem met bewustheid aanvaard. De zelfzucht is zich bewust geworden en streeft willens naar de vergoding en aanbidding van het eigen ik. Maar zie, meestal wordt eene zoodanige ontwikkeling der menschelijke persoonlijkheid, die geheel in zondige zelfzucht opgegaan is, door God gewelddadig afgebroken. De macht der zelfzucht wordt eensklaps gestuit, de veerkracht gebroken, de valsche geestdrift uitgedoofd. Dan ontstaat bij den tegenstander Gods die gedwongen onderwerping, waarbij het „eigen ik" des menschen voor eene wijle terugdeinst voor het hoogverheven Ik des Heeren.

Het onderwerpt zich dan, omdat het moet, niet omdat het wil; omdat het in die schijnbare onderwerping eenig redmiddel van tijdelijk behoud meent te zien, terwijl het om eeuwige behoudenis zich niet bekommert Gelijk de zoon van het heete Oosten voor den blakenden gloedwind ter aarde bukt, soms bewust, soms onbewust, maar altijd onwillig.

Zie, als de felle kracht van het „eigen ik" door God zelven werd gebroken en het evenwel niet gewillig zich

onderwept, dan is het oordeel der verharding of verstokking over de Pharao's harten gekomen. In eigen ontwikkeling gestuit, als onderbonden, drogen de noodige levenssappen op, worden de weeke vezelen tot hout en kan het hart evenwel tot God niet komen. God laat dan dat hoogmoedig en zelfzuchtig menschelijk hart geheel aan zich zelf over, zonder dat Zijn heiligenden invloed nog eenigszins daarop inwerkt; terwijl Zijn woord, wet en wil in al hun kracht blijven gelden en even ernstig worden voorgesteld.

In dien zin moet dan de uitdrukking „de Heere verhardde het hart van Pharao" begrepen worden. Maar vergete men daarbij toch niet, dat vijfmalen achtereen eerst voorafging, dat Pharao zelf dit deed. Eerst nà de vijfde waarschuwing, ernstige dreiging en toegezonden straf trok de Heere God Zijne hand der goedheid van Pharao af. Daarom willen wij het duidelijk opgemerkt hebben, dat juist deze verklaring, dat God zelf nu het hart van Pharao verhardde, op een keerpunt in de zedelijke ontwikkeling in deze geschiedenis wijst. God de Heere had den menschelijken trots en de, zichzelve genoegzame, zelfzucht in dat trotsche en stugge hart tot haar volle ontwikkeling laten komen en haar hoogst toppunt laten bereiken.

Maar zoodra dit bereikt is, is ook de zaak, ook naar buiten voor goed beslist. Gods richterlijke wil is de oorzaak dier verharding. Het oordeel der onbekeerlijkheid en der verharding is uitgesproken en zal door hetgeen nu verder geschiedt bevestigd worden. En dit alles is niet maar zoo, omdat de Heere zich daarbij richt naar den gang en de ontwikkeling der gebeurtenissen, alsof deze Hem, den eeuwig vrijen en souvereinen Beschikker van den loop des heelals en des menschen, in Zijne overleggingen en daden zouden bepalen en leiden. Neen, 't is alles geschied en zal verder

gebeuren naar den onwankelbaren Raad Gods. Daarom heet het wederom: „gelijk de Heere tot Mozes gesproken had."

Als onmiddellijk gevolg dier verharding, dier terugtrekking van den goddelijken invloed, wordt ons door de Schrift Pharao's ongezeggelijkheid en onbuigzaamheid genoemd, waar het des Heeren woord en het gezach Zijner gezanten gold: „zoodat hij naar hen niet hoorde." Ook reeds vroeger (Ex. 7 : 13 en 8 : 15) werd dit treurig getuigenis aangaande Pharao gegeven; maar toen, als gevolg van zijn eigen overleg, nù als uitkomst van 's Heeren onmiddellijken invloed. Deze laatste treedt evenwel eerst dan op, als er eenig spoor van toegefelijkheid bij hem scheen opgekomen, die straks moedwillig en opzettelijk, met verkrachting van eigen geweten, misdadig werd onderdrukt.

Nu die verkrachting des gewetens, die verstokking des harten, die dooding van alle beter gevoel, die uitblussching van ook de laatste vonk der zedelijke verantwoordelijkheid voor God bij Pharao een voldongen feit is geworden, en zich uitsprak in het zich beslist afwenden van Gods gezach en Gods woord, nu is het ook onwederlegbaar duidelijk geworden, dat Pharao thans voor Gods aangezicht is verworpen. Een geheel ander toon komt er voortaan in het woord, dat de Heere tot hem doet spreken; ook opdat hij wete, dat de verworpenen des Heeren gewis niet het recht hebben, om de uitverkorenen Gods als hunne verworpenen te behandelen. Zij moeten integendeel nu nog meer leeren, het volk des Heeren als zoodanig te erkennen en te eeren.

En gelijk Jehova daartoe eerst op bijzondere wijze Israels eigendom had gespaard, daarna Egyptes uitnemendste dienaren had getroffen, zoo wordt nu nog

ten laatste, met datzelfde doel, in tegenoverstelling met de landpalen der Egyptenaren, Israels woonstede genadiglijk verschoond (vs. 13—35). Dit geschiedde door middel der zevende plaag, die van den geweldigen hagel; die, bijzonder plechtig aangekondigd (vs. 13—16), tot toetsing van het volk vooraf bepaald (vs. 17—21), onder geweldige teekenen geschied (vs. 22—26), door Pharao met schrik ondervonden (vs. 27—30), eindelijk op Mozes voorbede afgewend werd (vs. 31—35).

Het was wederom gelijk bij de eerste en vierde plaag, nadat Pharao's onwil kennelijk gebleken was, dat de Heere aan Mozes eene bijzondere opdracht gaf, om in den vroegen morgenstond, als Pharao uitging naar het water, zich voor diens aangezicht te stellen, om hem den ontzachlijken last des Heeren aan te zeggen. Het was het eerste woord, wat Pharao in dien morgen moest hooren. „Toen zeide de Heere tot Mozes: maak u morgen vroeg op, en stel u voor Pharao's aangezicht en zeg tot hem: zoo zegt de Heere, de God der Hebreën: laat mijn volk trekken, dat zij mij dienen."

Dit was aldus dan de derde maal, dat 's Heeren woord op die wijze tot den koning kwam. Telkens ook wordt met deze aandachtwekkende wending in de voorstelling mede eene nieuwe wending in het verloop der geschiedenis aangeduid. Het gold ook nu de afzondering en onderscheiding van de woonsteden der Israelieten van die der Egyptenaren (vs. 26). Maar terwijl het vroeger slechts gold de tegenstelling van Pharao, den regeerder des volks, en den verdrukten stam, geldt het nu de tegenstelling van Pharao's volk, als met zijn koning vereenzelvigd, en des Heeren volk, mede door Pharao's onderdanen verdrukt.

In de dreiging des oordeels wordt het volk zelf nu bij name genoemd. Immers zeide de Heere: „want ditmaal zal Ik al mijne plagen in uw hart zenden, en over uwe knechten, en over uw volk; opdat gij weet dat er niemand is gelijk ik op de gansche aarde." 't Is waar, ook bij de pestilentie was het volk zelf niet gespaard, gelijk dit ook wordt herinnerd: „want nu heb Ik mijne hand uitgestrekt, opdat ik u en uw volk met de pestilentie zoude slaan." Maar toen was het volk zelf als zoodanig niet vooraf bedreigd geworden. Nu evenwel geschiedde dit wel.

Gelijk we reeds opmerkten, heerscht in den geheelen toon van deze dreigende toespraak eene plechtigheid en statige kracht, gelijk wij die bij de vorige gelegenheden nog niet vernomen hebben. De geheele toon is dreigender en strenger. 't Is omdat de beslissing is gevallen en het toppunt bereikt. „Ditmaal," zoo spreekt de Heere; d. i. van dit oogenblik af, met dit oogenblik zelf te beginnen en dit in tegenoverstelling met al het vroegere reeds zoo ontzettende van Gods strafgerichten; „ditmaal zal Ik al mijn plagen in uw hart zenden." Gewis worden hiermede niet al de plagen bedoeld, die de Heere kon zenden, maar die Hij bij zich zelven had voorgenomen en vastelijk besloten over Pharao en diens volk uittegieten. Nu zouden dezen Pharao's gemoed en „hart" nog meer dan de vroegere bereiken en hem met schrik en vervaardheid slaan, zijne ziel met beving en ontroering bevangen.

Al de gewaarwordingen van angst en vrees, van den sidderenden hartstocht en de huiverende gejaagdheid zouden hen aangrijpen en zijn hart beklemmen en van bange vrees doen ineenkrimpen. Gelijk de schicht in de hand des vijandelijken schutters op het hart van den tegenstander wordt gericht, om dat te doorboren en doodelijk te treffen; zoo zouden de pijlen van 's Hee-

ren verbolgenheid op Pharao's hart worden afgezonden, om dat hart zelf doodelijk te wonden. Gij begrijpt lichtelijk, dat met dit „hart" Pharao's niet eenig zedelijk begrip aangeduid wordt, maar dat het in tegenoverstelling met de andere lichaamsdeelen voor de meest doodelijke plek wordt gesteld. In natuurlijken, niet in geestelijken of zedelijken zin moet het hier opgenomen worden.

Ook datgene wat als gevolg van dezen geweldigen aanval op den driesten vijand Gods wordt genoemd, dat Pharao namelijk tot de erkentenis zal gebracht worden, „dat er niemand gelijk Jehova op de gansche aarde is," gaat geheel buiten zijn hart om. Het is toch slechts eene erkentenis van het verstand, dat, na zoo duidelijke blijken van Gods Almacht, deze gewisselijk niet meer kan loochenen, al weigeren hart en geweten ook, om zich klein en ootmoedig daaraan te onderwerpen. Immers is er een bloot verstandelijke belijdenis en redematig inzicht denkbaar, waarmede het hart niets van doen heeft; gelijk het bij de duivelen is, die ook gelooven en sidderen; gelijk het bij de mannen der wetenschap is, die eene eerste zelfbewuste oorzaak van alles moeten aannemen, door hun eigen verstand en onwedersprekelijke denkkracht daartoe gedwongen, terwijl hun gemoed bij alles even koud en hun leven zelfs even goddeloos blijft en tegen hun leer getuigt.

Juist omdat Pharao, bij verstandelijk inzicht der waarheid tot dusver, zelfs na opzettelijke waarneming en ingesteld onderzoek, evenwel met zijn hart bleef weigeren, om God te erkennen en door de daad des levens en der gehoorzaamheid Hem hulde te bieden, was het noodzakelijk geworden, dat Gods hand of sterke en besturende macht uitgestrekt werd om hem met de pestilentie te slaan. In de vorige plaag

was deze over Egypte gekomen en waren daardoor, als in zijne naaste omgeving, ook de toovenaren getroffen. Door deze zelfde plage was ook Pharao bedreigd „dat hij van de aarde zoude verdelgd worden." Ja, toen zoude ook Pharao reeds gedood zijn, indien God de Heere hem niet voor nog iets ergers in het leven had gespaard. Het verderf was hem toen reeds nabij.

Waarom Gods hand hem dan nog niet doodelijk had getroffen? Waarom dan zoo menig goddelooze nog zoolang in het leven blijft? Hoort het ontzettend antwoord des Heeren op deze vraag, die bij het zien van het woeste drijven der goddeloosheid, ook in onzen tijd, ook in onze omgeving, zoo menigmaal in het harte opkomt. „Maar waarlijk, daarom heb Ik u verwekt, opdat ik mijne kracht aan u betoonde en opdat men Mijnen naam vertelle op de gansche aarde." Dat is eene grootsche en verheven uitspraak; als een lichtende bliksemflits, die door de donkere lucht heenbreekt, om voor een oogenblik, wolken en nevelen scheurende, den somberen omtrek te verlichten.

Hier wordt ons een goddelijk geheim ontraadseld en ons een blik gegund in de verborgene diepten van het heilig albestuur Gods, dat ons zoo dikwerf allerlei vragen der ongerustheid en twijfelende onzekerheid op de lippen brengt. Ja, hier wordt ons, met het leerstuk der eeuwige verkiezing, ook de nog veel meer bestreden geheimvolle waarheid der verwerping van eeuwigheid duidelijk geleerd. Zij treedt in Pharao's geschiedenis onomwonden op, zij wordt door God zelven uitgesproken, zij moet het geheim van de macht der goddeloosheid verklaren en boven alles in haar onlosmakelijk verband tot het zedelijk bewustzijn en de heiligheid van Gods wezen en werken blijken. Ook de verwerping heeft de eere Gods ten heilig doel en tot gewisse uitkomst.

Pharao is slechts koning geworden, opdat hij te dieper vernederd zoude worden; opdat ook hij middel zoude zijn ter bereiking van Gods doeleinden, daartoe heeft hij den troon beklommen. Dus wordt dit „daartoe heb ik u verwekt" of u koning gemaakt aangeduid. Er zijn er wel die dit van het sparen Pharao's te midden der pestilentie meenen te moeten verstaan; alsof de Heere tot hem had willen zeggen: daartoe heb ik u doen in 't leven blijven. Dezen beschouwen deze woorden dan van Pharao gesproken in tegenoverstelling met de toovenaren „die voor Mozes aangezicht niet staan konden" (vs. 11). Anderen wederom meenen dit tot het eeuwig besluit Gods te moeten trekken. Gewis is hetgeen door het woord zelf wordt aangeduid daarvan het uitvloeisel; maar wat het woord op zich zelf betreft, dit beteekent in den bijbel bijna overal: in de regeering instellen, op den troon verheffen, tot koning maken.

Hiermede is niet in strijd wat de apostel Paulus daarvan in den brief aan de Romeinen zegt. Aangaande de eigenlijke beteekenis van het woord wordt daar niets gezegd; daar slechts de uitspraak des Heeren zelve wordt aangehaald (Rom. 9 : 17), om daarmede de onbetwistbare waarheid van Gods souvereine vrijmacht te bevestigen, „die Zich ontfermt diens Hij wil, maar ook verhardt wien Hij wil." Zie, het eenig doel van Pharao's gansche optreding als alleenheerscher is, om een doelwit voor Gods heilige ontwerpen te zijn, om aldus eene medeoorzaak te worden van de verkondiging der deugden Gods en van de openbaring Zijner onwederstaanbare Almacht.

Dat is het wat deze woorden: „opdat men Mijnen naam op de gansche aarde vertelle," ons moeten zeggen. Immers, wij zagen dit reeds vroeger, door Gods Naam wordt Gods wezen aangeduid, de openbaring

Zijner Voorzienigheid en de naar buiten treding van Zijnen raad. En wel is Pharao in zijn tergenden tegenstand een bewijs te meer voor den luister van Gods deugden. Van Diens Lankmoedigheid, die hem zoo lang nog verdraagt; van Zijne straffende Gerechtigheid, die het kwade niet ongewroken laat; van Zijne Macht, doordien Hij des konings macht ter aarde nederwerpt; van diens Wijsheid, die Hij ten toon spreidt door des konings hardnekkigen trots, heerschzucht en wreedheid tot diens ondergang te doen strekken en tot verlossing van Zijn volk Israel; van Zijne Getrouwheid in de vervulling zoowel der beloften aan Abrahams zaad, als der bedreigingen aan Pharao en diens volk gedaan.

Daartoe wordt het dreigend en steeds meer naderend oordeel dan zoo statig en zoo plechtig aangekondigd. Het moest blijken, hoe dit geheel in verband stond met Gods eigen en hoogverheven Raad der heerlijkheid. Ook daarin moest uitkomen, groots en majestueus uitkomen, hoe God alles om Zich zelfs wille, ook den goddelooze voor den dag des kwaads heeft gewrocht. Ook de dwingelanden en verdrukkers der volkeren zijn de standaarddragers van Gods majesteit en, indien al niet hun leven, hun ontzettend einde moet de hoogheid Gods verkondigen. Ook hun verwerping is de verheffing van Gods eer. Ziedaar den zedelijken achtergrond van het bestaan van het rijk des satans en der tijdelijke heerschappij zijner dienaren. Hun einde zal zijn de verheerlijking van Gods naam, Gods recht, Gods macht, Gods heiligheid.

De ongeloovige wereld begrijpt dit niet, wil dit niet inzien en houdt de voor een tijd verleende macht voor het gewrocht en het bewijs der sterkte van eigen kracht. Soms echter wordt het oordeel aangekondigd, opdat ook de wereld de waarheid Gods zoude leeren

onderkennen en, indien het dan ook niet is ter eeuwige zaligheid, toch tot een tijdelijke ontkoming zoude huldigen. Daartoe ook werd, tot toetsing van het volk zelf, het oordeel vooraf bepaald. Aldus spreekt de Heere, het vooraf aankondigende: „Verheft gij u zelven nog tegen mijn volk, dat gij het niet wilt trekken laten? Zie, Ik zal morgen omtrent dezen tijd een zeer zwaren hagel doen regenen; desgelijks in Egypte niet geweest is van den dag af dat het gegrond is, tot nu toe."

Wederom; om te beter overtuigen, dat hetgeen geschieden zoude niet maar eene toevallige gebeurtenis zoude zijn, of slechts eenige ontzettende jammer op het gebied van het natuurleven, zonder verband met het hooger zedelijk leven of de heilige ordeningen Gods; wederom wordt het tijdstip, waarop het gedreigde oordeel zoude komen, vooraf op den volgenden dag vastgesteld. Opdat ook aan het weerbarstig ongeloof elke reden tot verontschuldiging van eigen onkunde zoude worden afgesneden; opdat de heilige gerechtigheid Gods in de verdoemenis der ongeloovige wereld te helderder zoude schijnen; opdat de Heere ook daardoor rechtvaardig zoude blijken in Zijn spreken en rein in Zijne gerichten (Ps. 51 : 6).

Want indien de Heere tegen Pharao optreedt, geschiedt dit, omdat deze volhardt dit tegen den Heere te doen. Schijnbaar had hij God wel erkend; evenwel ging hij door de daad zelve voort, zich tegen God te verzetten, door zich tegen diens volk te verheffen, die voordureud te onderdrukken en het niet te vergunnen om uit zijn land heentegaan. Want wie des Heeren volk aanrandt, doet dit den Heere zelven. Aldus beschouwt het Jehova, die de zaak en het belang van Zijn volk vereenzelvigt met de Zijne. Daarom spreekt de Heere door den mond van Zijnen profeet tot

Zijn volk, aangaande de heidenen die het verdrukken: „want die ulieden aanraakt, die raakt Zijnen oogappel aan" (Zach. 2 : 9). Daarom ook spreekt de Koning der eere tot zijne jongeren: „Voor zooveel gij dit éénen van mijne minste broeders gedaan hebt, zoo hebt gij dit mij gedaan" (Matth. 25 : 40). Daarom ook beschuldigt diezelfde Heere den dreiging en moordblazenden Saulus, dat deze hem zelven, hem zelven in de Zijnen vervolgde (Hand. 9 : 4).

Weet het dan wel, o ongeloovige en drieste spotters, gij verdrukkers van het arme volk des Heeren, die de kinderkens en de kleinen den Heeren zoo menigmalen kwelt en sart, weet het wel, gij hebt met den Heere zelven te doen. Moge het volk ook klein en zwak zijn, hun God is groot en machtig. — Maar weet gij het dan ook wel, o gij klein kuddeke, dat de Heere uwe zaak te zijner tijde voor u zal opnemen. Vertraag niet, houd moed, geloof alleenlijk, word niet ongeduldig; „vrees niet, gij klein kuddeke; want het is des Vaders welbehagen, ulieden het koninkrijk te geven" (Luk. XII : 32). Ook wat u betreft zal eenmaal het woord van uwen God tegen uwe verdrukkers luiden: „verheft gij u zelven nog tegen mijn volk?" En wat zullen uwe haters en smaders dan antwoorden in den dag, als de Heere den Satan haast onder uwe voeten zal verpletteren en gij zult zitten en zult oordeelen ook de engelen, de booze dienaren van den Vorst der duisternis; den vijand en den wraakgierige boven allen?

Evenwel laat de Heere zelfs de vijanden niet zonder vermaning en ernstige waarschuwing aan hun lot over. Zelfs nu God Pharao's hart reeds verhard heeft, komt Hij nog met Zijne heilige eischen tot hem; al kan deze ze ook niet meer volbrengen, gelijk hij het ook niet meer wil. Wil daarbij nooit vergeten,

ook gij die over uwe aangeboren gansche verdorvenheid en volstrekte onmacht ten goede klaagt, dat toch het recht Gods om gehoorzaamheid van u te eischen door uwe onmacht niet wordt opgeheven of gebroken. Uwe onmacht zelve getuigt van uwen onwil, gelijk zij de vrucht daarvan is. Of zoude dan in eenigen welgeordenden staat de boosheid van een groot deel der inwoners den koning er ooit toe mogen brengen, om nu maar wet en recht krachteloos te verklaren en alzoo zelf den triumf der boosheid openlijk af te kondigen.

Neen, de Heere blijft bij Zijnen eisch, indien niet ter bekeering der zondaars, dan ter handhaving van het recht Gods; en Hij vermaant zelfs eenen Pharao nog, Zijn volk te laten trekken. En zoo leert God ons dan, dat Gods eeuwig besluit, hetzij ten leven, hetzij ten doode, noch onzen plicht noch den weg der geordende middelen opheft. Immers niet naar het verborgen besluit Gods, maar naar Zijn geopenbaarden wil, niet naar den wil des besluits, maar naar dien des bevels, hebben wij onzen weg en wandel in te richten. En zoolang het oordeel zelf nog niet is gekomen, moeten Gods wegen en woorden strekken, om een onderscheid te maken tusschen de boetvaardigen die nog gered kunnen worden en de onverbeterlijken, die gewisselijk verloren zullen gaan. Ook onder die groote wereld kunnen er nog zijn, in wie betere indrukken leven en die wellicht voor het goede woord nog onvankelijkheid bezitten. Misschien zijn er daaronder ook nog andere schapen, niet van de stal Israëls, die evenwel moeten toegebracht worden.

Daartoe komt het woord der waarschuwing ter toetsing van het volk. „En nu zend heen, vergader het vee en alles wat gij op het veld hebt; alle mensch en gedierte, dat op het veld gezonden zal worden

en niet in huis verzameld zal zijn, als deze hagel op hen zal vallen, zoo zullen zij sterven. Wie onder Pharao's knechten des Heeren woord vreesde, (nog ontzach en eerbied voor dat woord had en dat als waar en getrouw erkende), die deed zijne knechten en zijn vee — de menschen moeten in onze belangstelling voor ons vee gaan — in de huizen vlieden. Doch die zijn hart niet zette tot des Heeren woord (dat minachtte en niet telde) die liet zijne knechten en het vee op het veld;" d. i. liet ze roekeloos, en zonder de minste poging om hen aan het wis gevaar te onttrekken, aan het oordeel Gods over. Gelijk gij soms met uwe vrienden, ja met uwe kinderen handelt, als gij ze daar buiten laat, te midden eener wereld, die aan het oordeel is overgegeven.

O, de Heere is zoo onuitsprekelijk barmhartig en langmoedig! De bijl ligt zoolang, zoolang aan den wortel van den boom, eer hij nedervalt. Ook voor de wereld is er bij den Heer in den tijd nog eene betooning van ontferming en algemeene genade. Dat blijkt wel uit de leidingen dier algemeene voorzienigheid, waardoor verzadigd wordt a l wat daar leeft en de zon opgaat over goeden en boozen. Maar dat blijkt gewis niet minder uit de verzachting van den gedreigden jammer of uit de intrekking van de gedreigde straf, zelfs bij slechts uitwendige bekeering. Zoo was het bij de Ninevieten in de dagen van Jona (Jona 3 : 10), bij Achab ten tijde van den profeet Elia (1 Kon. 29 : 21). Zoo is 't hier bij de Egyptenaren, wier personen en vee gespaard werden, omdat zij het woord des Heeren, schoon geheel uitwendig, geloofden en vreesden.

Maar het eenmaal voorspeld oordeel komt evenwel en is onder geweldige teekenen geschied. „Zoo zeide de Heere tot Mozes: strek uwe hand uit naar den hemel en er zal hagel zijn in het gansche

Egypteland; over de menschen, en over het vee en over al het kruid des velds in Egypte." De gewisheid der zaak moest door het plechtig gebaar worden aangewezen; de oorsprong en eigenlijke oorzaak van het te komen onheil moest daar gezocht worden, waarheen de opgeheven hand van Mozes wees. In de richting naar den hemel moest oog en hart zich wenden, als de hagelslag verpletterend zoude nederkletteren. De omvang der plaag en hare uitgestrektheid in de bijzonderheden wordt tevens vooraf aangeduid.

En nauw was het bevel des Heeren vernomen, of „Mozes strekte zijnen staf (dien hij in zijne hand hield) naar den hemel." En nu volgt eene der schoonste en stoutste beschrijvingen van een geweldig natuurtooneel, gelijk wij die ook in Ps. 18 en 19, in Job 38 en 39 vinden. „De Heere gaf donder en hagel en het vuur schoot naar de aarde (wandelde langs de oppervlakte van de aarde) en de Heere liet hagel regenen over Egypteland." Neen, dat was geene stormvlaag van voortgestuwde hageljacht, geen ijzige onweersbui; maar 't was een onophoudelijke, dichte en gestadige regen, waarvan elke droppel een brok hagel, een stuk ijs was.

„En er was hagel en vuur in het midden van den hagel vervangen, d. i. met onophoudelijke bliksemstralen vermengd; zoo dat het vuur niet van den hemel was, en de eene bliksemflits zonder ophouden de andere verving; om straks weer door een nog felleren slag, door nog rossiger licht en nog aakliger vuur te worden opgevolgd. De hemel stond in één gloed, was rood van vuur en de aarde was geheel bedekt met en gansch wit van ijs. „Hij was zeer zwaar, desgelijks in het gansche Egypteland nooit geweest, sedert het tot een volk geweest is." En vreeslijk waren de gevolgen. Alles werd geteisterd. „En de hagel sloeg, in het gansche Egypteland, alles wat op het

veld was, van de menschen af tot de beesten toe; ook sloeg de hagel al het kruid des velds, en verbrak al het geboomte des velds."

Dat woeden der elementen en der losgebroken orkanen was wederom niet maar een woest en wild spel der onstuimige en als uit den band gesprongen natuur. 't Was Gods wil en werk. Ook de natuur, in haar woeste uitbarstingen en ontzettendste, onstuimigste oogenblikken, blijft de volgzame en gewillige dienaresse des Heeren. Dat wil Gods woord u duidelijk doen gevoelen, gelijk Pharao en zijne onderdanen mede daardoor moesten leeren, dat het is, gelijk Jehova het had gesproken (vs. 14), niemand op aarde is gelijk Hij. Immers ook aan het woeden der opgeruide en opgezweepte natuur was een perk gesteld. „Alleen in het land Gosen waar de kinderen Israels waren, daar was geen hagel."

Al de haren van uw hoofd zijn geteld; zonder den wil des Heeren zal geene daarvan ter aarde vallen. Maar tot zelfs het aantal der vallende regendroppelen en dat der neerstortende hagelsteenen is geteld; en geen enkele meer zal neerkomen, dan de Heere heeft bepaald; en nergens anders zullen zij neerdalen, dan langs weg en op de plek die de Heere zelf den heeft voorgeschreven en aangewezen. Wat vreest gij dan nog, o kind Gods! als het onweer raast en de stormen loeien in de stoffelijke of in de geestelijke wereld? Gosen is veilig, omdat Israel daar toeft; en Israel is veilig, omdat de Heere het eene verberging is. De oordeelen Gods zijn er om eene goddelooze wereld te treffen en te straffen; maar gewis ook om u iets van de Majesteit Gods te leeren.

Wel werd het trotsche hart van eenen Pharao ontzet en verschrikt. Dat gansche oordeel Gods werd door Pharao met schrik ondervonden. „Toen

schikte Pharao heen en hij riep Mozes en Aäron en zeide tot hen: „ik heb mij ditmaal verzondigd; de Heer is rechtvaardig; ik daarentegen en mijn volk zijn goddeloozen!" Dat is dan de belijdenis van een door en door goddeloos, voorzeker onbekeerlijk hart, in de ure der benauwdheid. 't Is de de angstkreet der ziel en van den verbijsterenden schrik, die voor een wijle tot matiging en bezinning stemt. Hier is eerst de vernedering, van tegenover de smadelijk bejegende Amramszonen nu gaarne en ongevraagd de minste te willen zijn; daarbij de ongevergde belijdenis van eigen verkeerd inzicht (chata); daarenboven de erkenning van Gods heilig recht bij het niet loochenen van eigen misdadig verzet evenmin als van dat des volks.

Want juist daardoor zijn vorst en volk, naar het getuigenis des konings zelven, de misdadigen, omdat God is de volstrekt Rechtvaardige. Zoo wordt het eigen ongelijk voor een oogenblik erkend, terwijl tevens Gods onkreukbaar recht wordt uitgesproken. — Ja, er komt ook voor den ongeloovige, voor den tot den einde toe onbekeerde eene ure van recht inzicht der schuld en van belijdenis der eigen zondige dwaasheid; al leidt zij ook niet tot bekeering, wel tot verscherping van het wee. Aan deze zijde van het graf openbaart dat berouw van en naar de wereld zich in een Kains wreveligen wrok, in Ezau's brandende tranen van vruchteloozen spijt, in den vertwijfelenden schrik van een Pharao, in de radelooze wanhoop van een Judas. Aan de overzijde van het graf is er is er de bittere klacht en eeuwig schrijnende wroeging van den rijken man, die zijne oogen opsloeg in de helle, zijnde in de pijn.

Die belijdenis van schuld is er niet om van de oor zaak daarvan, van de zonde, maar om van het gevolg daarvan, van de straf ontheven te worden. Daarom ook wendt Pharao zich tot Mozes met de bede: „bidt

vuriglijk (aanhoudend) tot den Heere (want het is genoeg), dat geen donder Gods noch hagel meer zij; dan zal ik ulieden trekken laten en gij zult niet langer blijven." Zoo gaat het ook op menig sterfbed van dezulken, die in hun gezonde dagen noch van God noch van Zijn gebod, noch van Zijne gezanten hebben willen hooren. Als de doodsbenauwdheid komt zenden zij om den leeraar; gelijk de dwaze maagden, bij het middernachtelijk „de bruidegom komt," ijlings en verschrikt naar de verkoopers henensnelden. Dan wil men alles toestaan, indien het gevaar maar wordt afgewend; dan huizen en kasteelen, gansche bezittingen aan armen en kerk offeren; maar dan is het menigmalen voor den vrede der ziel, ach, maar al te laat.

Toch zal de dienstknecht des Heeren nog doen al wat hij kan met belofte ter voorbiddinge, met verzekering van Gods goedheid; maar ook tot aanwijzing van het heilzame doel der straf en tot ontdekking van de verborgen zonde des harten. Dit vierledig doel beoogt het antwoord, dat Mozes op het verzoek van Pharao dezen geeft. „Toen zeide Mozes tot hem: wanneer ik ter stad uitgegaan zal zijn, zoo zal ik mijne handen (ten gebede) uitbreiden (de armen opheffen en uitstrekken) voor den Heere. De donder zal ophouden en de hagel zal niet meer zijn." Zoo zeker is Mozes er van, dat de Heere wel barmhartig en goedertieren wil zijn en dat Hij is een Hoorder der gebeden. Maar dan moet ook het doel waartoe de Heere zijne gerichten uitzond bereikt en erkend zijn: „opdat gij weet dat de aarde (het eigendom) des Heeren is."

O, dat Pharao toch niet wane, dat Mozes slechts uit zelfzucht en eigenbelang tot vergevensgezindheid bereid is en als voorbidder wenscht op te treden. Hij weet reeds bij ondervinding, hoe vluchtig de gewetens-

indrukken bij een Pharao zijn. Hij maakt zich daaromtrent geene overdreven voorstellingen. Dat zegt hij den koning ook, opdat hij als een getrouw dienstknecht des Heeren, deze zijn verborgen zonde en arglistigheid des harten ontdekke. „Nogtans u en uwe knechten aangaande weet ik, dat gijlieden voor het aangezicht van den Heere nog niet vreezen zult." Voor den Heere of voor Zijn aangezicht te vreezen is gansch iets anders dan dit voor Zijne straffen en oordeelen te doen.

Het eerste is de kinderlijke vrees der stille godsvrucht, het tweede het luidruchtig misbaar van het sidderend bijgeloof. De godsvrucht is kalm, nederig stil en bescheiden, zij weet te beiden en te bidden, het bijgeloof is steeds haastende, gejaagd en geprikkeld, vreest de gevolgen maar niet den Heere. Het zoekt de straffen af te wenden en de gunsten Gods te verkrijgen; maar alleen om die gunsten is het te doen en niet om daarin God te bezitten. God wil dat wij voor Zijn aangezicht wandelen, en evenzoo dat wij voor Zijn aangezicht vreezen; en 't is het gebed en de vurige wensch der geloovige godsvrucht, dat Gods aangezicht met ons medetrekke. De koele godsdienst en het verstandelijk geloof kunnen het aangezicht, de nabijheid Gods zeer wel missen, indien zij slechts de liefelijkheden daarvan kunnen ontvangen. Zij willen boven alles het genot, niet het bezit; den glans en de vreugde des heils, niet het heil op zich zelf. Wat dunkt u van u zelven?

Als het kwaad maar eerst is afgewend! zoo denkt misschien Pharao. En zie, op Mozes bede werd de plaag afgewend. Groot waren anders reeds hare uitwerkselen in den lande. „Het vlas nu en de gerst werden geslagen; want de gerst was in de aar en het vlas was in den halm; maar de tarwe en spelt

werden niet geslagen, want zij waren bedekt;" d. i. zij waren nog niet in halm of aar, maar pas ontloken, zoodat zij, teêr en buigzaam, aan den hagelslag beter weerstand konden bieden. Hier is wel eenigszins eene aanwijzing van den tijd des jaars, waarop deze plaag Egypte trof. Uit ongewijde schrijvers blijkt namelijk, dat de gerst omstreeks Maart, de tarwe niet voor April begon te rijpen.

Zoo zoude men ook eenigszins den duur van het straftijdperk kunnen opmaken. Immers geschiedde de uittocht der Israelieten den 14den Nisan of omstreeks half April. Het laatste viertal plagen viel dus tusschen half Maart en de helft der volgende maand. Tusschen de eerste en tweede plaag ligt de tijdruimte eener volle week van zeven dagen (Ex. 7 : 25). Indien nu; wat sommigen gissen en anderen tegenspreken, wat evenwel uit overeenkomst der evenredigheden waarschijnlijk is, indien nu tusschen iedere plaag dezelfde tijdruimte lag, dan zouden de tien plagen te samen omstreeks ruim twee maanden geduurd hebben.

Hoe lang ook de plagen al te samen mogen hebben geduurd, elk derzelve duurde gewis niet langer dan de Heere wilde. Want ook de rampen en plagen kennen de maat door God hun gesteld; en met die maat doet dezelfde alwetende God het gebed der Zijnen om afwending van het kwaad te samen vallen. „Zoo ging Mozes van Pharao ter stad uit en breidde zijne handen tot den Heere en de donder en de hagel hielden op en de regen (die er naderhand was bijgekomen) werd niet meer uitgegoten op de aarde." Zie Pharao, om wiens wille al die ellende over land en volk was gekomen, hij zelf ontvluchtte het leed, dat het veld daarbuiten het meest trof, terwijl hij zich schuil hield in de stad. Zoude Gods woord ons iets daarvan heb-

ben willen laten gevoelen, door juist hier melding te maken van „de stad"?

Zoo ten minste was Pharao. De man die geen hart heeft voor God en godsdienst, kan gewis ook geen hart hebben voor zijn volk. Zulke harten gaan geheel op in zich zelve en leven geheel voor zich zelve. Dat hart krimpt ten laatste geheel in het enge, kleine en bekrompen ik te samen. „Toen Pharao zag, dat de regen en hagel en donder ophielden, zoo verzondigde hij zich verder en hij verzwaarde zijn hart, hij en zijne knechten." Na betoonde goedheid Gods, nadat het geweten eerst in angst en vervaardheid zich had uitgesproken, nadat er vrijwillige belijdenis van schuld is gedaan, na de verootmoediging, te gaan handelen alsof er van dit alles nooit iets geschied was, zie dat mag wel heeten: „zich verzondigen."

Maar daarin openbaart zich juist die „verstokking des harten," waarvan de bijbel gewaagt en die ook hier vermeld wordt. „Alzoo werd Pharao's hart verstokt, dat hij de kinderen Israels niet trekken liet, gelijk als de Heere gesproken had door Mozes." Mozes zelf had het dan ook reeds voorspeld, want God de Heere had het hem vooraf bekend gemaakt. Hoezeer deze Pharao ook meer dan iemand het waarschuwend voorbeeld dier verstokking mag heeten, toch moest zelfs hij zoowel de hoogheid Gods als het voorrecht van Diens bijzonder erfvolk erkennen.

Misschien deed hij het met wrokkenden spijt en al tandenknersende; maar doen moest hij het. Bukken moest hij voor de almacht Gods; gelijk satan dit steeds moet; gelijk al de dienstknechten en trawanten van satan het eens zullen. Ook daarin dus, ook in de verworpenen wordt Gods naam verheerlijkt. Voor Hem zal alle knie zich buigen. Ook in degenen die verloren gaan zal het evangelie en de God des evangelies

verheerlijkt worden. Indien zij niet buigen, moeten zij bukken.

En niet slechts in de verwerping en onderwerping aan de almacht Gods van allen, die driest en overmoedig zich tegen Hem stelden zal de Heere zich verheerlijken; maar ook door die verworpenen zelven zal Hij eenmaal erkend worden. Zij zelven zullen Gode de eere moeten geven, al dreigt hun hart daarbij van spijt en ergernis te moeten bersten. Ook deze onwillige en afgedwongen erkenning van Gods macht zal een deel der helsche straf zijn, door satan en de zijnen in de eeuwigheid te dragen.

En wat gewis het leed en den spijt niet weinig zal verhoogen zal dit zijn: dat zij dat volk, dat zij veracht en bespot, gehoond en verdrukt hebben, omdat het het volk Gods heette en was, dat zij nu ook dit volk als zoodanig moeten erkennen en het in eere zien gesteld. Aldus zag de rijke man in de hel en van uit die hel den armen Lazarus, die bedelend aan zijn deur plag te liggen, maar nu lag in Abrahams schoot. Hij moest hem wel herkennen en daarenboven — erkennen.

Wat zoekt gij dan, o kinderen Gods! de erkenning van de wereld hier af te bedelen? Wat zoekt gij, ijdel en dwaas nog altijd, haar reeds hier een lonk af te prachen? Wat gaat u toch de goed- of afkeuring der Pharao's en der zijnen aan? Laat ze u smaden en smalen, verguizen en bespotten; eenmaal komt het einde uwer miskenning, — als zij vernederd en gij verhoogd zult zijn.

God zal als God, maar ook Zijn volk zal als Zijn volk erkend worden; in spijt en in weerwil van alle vijandschap en tegenkanting. Den menschelijken trots ten trots zal God triumferen; en gij zult dit zien; gij ziet

het soms reeds in de vernedering der machtigen en in de nederwerping der sterken.

Alle Pharao's en Achabs en Herodessen, alle vijanden des Heeren zullen te onder gaan; en de Heere zal heerschen in eeuwigheid. En de Heere zal den satan haast onder uwe voeten verpletteren. Dat einde komt gewis en daarin zal God zich zelven verheerlijken.

En in die verheerlijking Gods ligt ook de uwe. Wat zoekt gij dan allereerst de uwe en niet die des Heeren? Als Gods naam maar mag worden groot gemaakt, dan zal uw naam, als die van Zijn volk, het gewisselijk worden.

Dat leerde u ook deze geschiedenis: daar is een volk des Heeren. Daarin wil God Zijne genade en Zijne bondstrouw verheerlijken. Daar is ook een volk dat verworpen is. Daarin wil Hij Zijne gerechtigheid groot maken.

Ook van de verwerping is dan de eere Gods de heilige achtergrond. Zijn Naam alleen moet van alles, moet eeuwig de eer ontvangen.

PSALM 72 : 6, 11.

Ja elk der vorsten zal zich buigen,
En vallen voor Hem neer;
Al 't heidendom Zijn lof getuigen,
Dienstvaardig tot Zijn eer.
't Behoeftig volk, in hunne nooden,
In hunne ellend' en pijn;
Gansch hulpeloos tot Hem gevloden,
Zal Hij ten redder zijn.

Zijn naam moet eeuwig eer ontvangen.
Men loov' Hem vroeg en spâ;
De wereld hoor' en volg' mijn zangen
Met Amen, Amen na.

IX.

PHARAO TEN BEHOEVE VAN HET BONDSVOLK TOT VERHARDING GEBRACHT.

Exodus X : 1—29.

INHOUD: De onmacht der goddeloozen eene verheerlijking Gods, de inhoud van Ps. 76; het doel daarvan; Pharao's geschiedenis de bevestiging van dit alles. Het onderwerp en deszelfs verdeeling: het tweetal plagen der sprinkhanen en der duisternis. Het paar: doel en uitkomst wel te onderscheiden; de macht des uiterlijken verderfs en die der innerlijke verduistering; werking en wezen der zonde tegenover den mensch.

I. Het heilig doel der strafeischende gerechtigheid Gods ten behoeve van Zijn eigen volk (vs. 1—20): de vernieuwde dreiging Gods (vs. 1—6); de uitgesproken weigering des konings (vs. 7—11); de vreeslijkheid der gekomen plaag (vs. 12—15); de vernederende uitkomst der straf (vs. 16—20). — De vernieuwde dreiging: een voorafgaande schakel in de keten van het Godsbestuur; de inhoud der dreiging: het drieledig doel der strafgerichten Gods = de verkondiging Zijner strafeischende gerechtigheid, de openbaring Zijner goedertierenheid, de bevordering Zijner Kennis. »Opdat," naar deszelfs bijzondere beteekenis; ten behoeve van het volk geschiedde de openbaring Gods; roeping der ouders; de beste methode van godsdienstonderwijs aan kinderen te geven. Vertellen van de daden Gods; Gods middelen en wegen om de zijnen tot de ware en zaligmakende kennis op te leiden; voorbereidend onderwijs en voorkomende genade Gods; de verzellende genade volgt. Gewillige ge-

hoorzaamheid haar vrucht; de moedige vraag haar bewijs; de harde eisch haar recht; het dreigend woord haar klem; deze laatste gebleken in de trouwe omschrijving, voorspelden duur en wijden omvang; op rotsen te moeten ploegen soms de bange taak van leeraars, opvoeders en onderwijzers. Het recht Gods.

De uitgesproken weigering des konings (vs. 7—11). de voorzichtige raad van eigen omgeving (vs. 7), eene beperkte vergunning verleend (vs. 8), eene fiere weigering als antwoord (vs. 9), eene smadelijke intrekking (vs. 10) ten laatste. — De macht der verblinding; de strijd van eigenbelang en trots; Pharao's »knechten," een valstrik; partijdrift verblindt; wat partijgenooten vermogen; hun plicht; beperking; onjuist inzicht bij de wereld aangaande de wederkeerige verhouding van volk en leiders; verkeerde taktiek. — Het geheel, niet een deel; recht of gunst? De wereld wil gunsten geven, geen recht verleenen; het kind Gods handhaaft zijn recht en wil slechts gunst van zijn God. Wie ongelijk heeft maakt zich boos en gaat vloeken; onwil Pharao's; terging; zelfs de vloeker moet hulde brengen aan Gods naam — ook in den vloek; de vloek van den goddelooze eene stem des gewetens; om de kinderen is het den vijand te doen! Indien ge uw kroost aan den duivel geeft zal deze u zelven ongemoeid laten. De straf de maat der zonde.

De vreeslijke plaag (vs. 12—15): het bevel Gods (vs. 12); de gehoorzaamheid der dienenden (vs. 13); de omvang des kwaads (vs. 14, 15). Herhaling van 't bevel; »de staf uitgestrekt." — Een drietal ondergeschikten Gods: de man Mozes, de stormwind, die Zijn wil doet, de gekorven dieren. Vierderlei gehoorzaamheid aan en door God: der engelen door de inwonende natuur, der geloovigen door verleende genade, der natuur door natuurdrift, der ongeloovigen door opgelegde macht. — De vreeselijke plaag naar haar omvang; de ingeving der Heilige Schrift; de zedelijke beteekenis der sprinkhanen-plaag.

De vernederende uitkomst der straf (vs. 16—20). de zondige schuldbelijdenis (vs. 16); het zondig gebed (vs. 17) des konings; het edel gedrag van Mozes (vs. 18); de sparende lankmoedigheid (vs. 19); de straffende gerechtigheid Gods (vs. 20). — Het belijden en bidden der wereld; het gebed aan de ellende, niet aan de zonde ontperst;

het vernederende in de houding der wereld te midden van haar ellende; geleden leed ras vergeten; niet tot inkeer gekomen! Niet de werking, maar het wezen der zonde moet in al de vreeslijkheid der schuld gezien, gevoeld en beleden worden.

II. Een somber lied der duisternis: de ontzettende plaag (vs. 21—23), de diepe vernedering (vs. 24—26), de uitgesproken verharding (vs. 27—29). Een negental verzen; drie maal drie; een drietal strofen; — Het goddelijk bevel; zegen in vloek veranderd; duisternis is niet slechts onttrekking van licht, maar aanbrenging der donkerheid; zonde is een positief kwaad; zonde en dood zijn werkelijkheden en niet maar ontkenningen van hun tegendeel. De driedaagsche duisternis, in Egypte, bij Jona in den visch, op Golgotha aan het kruis; de uitwerkselen; de ontzetting; joodsche overlevering; »kwade engelen" van Ps. 78. —

De bijzondere omstandigheden: licht! licht gezaaid; licht in de huizen; licht in het hart; licht in de eeuwigheid. — Alles toegestaan? Het christelijk onderwijs in onze dagen; vasthouden aan beginselen bij helderheid van doorzicht blijkbaar bij Mozes; geen vasthoudendheid, maar vastheid; de zorg des christens voor het tijdelijke; zuinig niet karig; het leed verhardt den goddelooze nog meer; wangunst; elke toenadering afgesneden; weggejaagd; de smaad aanvaard; eindelijk doel bereikt; het einde der wereld de dood; deze is er, als men de draden der genade doorsnijdt; 't is zich zelven de middelen des heils afsnijden. Hoe geheel anders het kind Gods! — Besluit.

Psalm 76 : 4, 5.

„Want de grimmigheid des Heeren zal U loffelijk maken." Alles, ook de opstand der goddeloozen tegen den God der majesteit; alles, ook de verbroken pijlen en het botgeschaard zwaard van den grimmigen vijand; alles, ook de roofkasteelen, die als arendsnesten hoog op de roofbergen verscholen liggen, veilig op de eenzame rotsspitsen; alles is voor een gewijden zanger als Azaf is de stoffe voor het heilig lied en de aanleiding tot een godverheerlijkenden psalm. Dat heeft

de Heilige Geest door zijne inblazing in de ziel des dichters gewerkt.

Ja, „God is doorluchtiger en heerlijker dan de roofbergen" (Ps. 76 : 5). De neergeworpen sterkten en de roofgierige burchten, die tot puin geworden zijn, verkondigen de sterkte en de kracht van dien God, die „een oordeel uit den hemel deed hooren." De hooge tinnen en welbevestigde kasteelen der roofburchten bogen zich voor onzen God en vielen ter aarde in puin, voor dien God, die bekend is in Juda, wiens naam groot is in Israel, die in Salem Zijne hut en in Zion Zijne woning heeft" (Ps. 76 : 2, 3).

Daardoor juist zal de weerbarstige grimmigheid des menschen den lof des Heeren mede moeten verkondigen, omdat zij voor Hem moest wijken, dewijl Hij haar overwon en terneder wierp. Ja vreeslijk is de Heere! wie zal voor Zijn aangezicht bestaan? Het geloovig kind Gods merkt dit op en doet geloften den Heere, zijnen God en wil Hem zijne geloften betalen." O laat hen, die den Heere vreezen ook daarom dien geduchten God, die te vreezen is, de geschenken der aanbidding en des vertrouwens brengen (Ps. 76 : 12).

Opdat „de zachtmoedigen des lands, die de Heere gaat verlossen," dit mogen leeren, daartoe mede wordt het oordeel Gods uitgegoten over de hovaardigen en weelderigen van gemoed. Daartoe mede moet de boosheid voortvaren en den ruigen kop stout en trotsch opsteken, opdat de geloovigen hare vernedering mogen zien; opdat zij in die vernedering der machtigen de hoogheid van den Machtige Jakobs onderkennen en huldigen. Want is 't den geloovige goed verdrukt geweest te zijn; opdat hij leere zeggen: dat de Heere hem uit getrouwigheid verdrukt heeft. Evenzoo is het om zijnentwille en om hem opteleiden in geloof en kennisse Gods, dat de nog zwaardere verdrukking van Gods hand komt

over het boos en overspelig geslacht der goddeloosheid.

Daartoe mede moest die verharding over Pharao komen, opdat zijn oordeel te zwaarder werd en opdat Israel, dat oordeel ziende, te meer zoude vreezen voor dien God, die den geest der vorsten afsnijdt als druiven, die voor de koningen der aarde vreeslijk is" (Ps. 76 : 13). Dat leert zoo duidelijk het tiende hoofdstuk van Exodus, hetwelk gij tot opschrift zoudt kunnen geven: Pharao ten behoeve van het bondsvolk tot verharding gebracht. Hoe de strafroede des Heeren wederom tot tweemalen, in de plaag der sprinkhanen (vs. 1—20) en die der duisternis (vs. 21—29) over Egypte werd uitgestrekt vernemen we daaruit.

Ook bij dit tweetal plagen hebben we wederom met een paar te doen, die bij elkander behooren, elkaar aanvullen en door overeenstemming en geleidelijke opklimming der zedelijke gevolgen, een geheel vormen. In de eerste wordt uitdrukkelijk gezegd, wat het eigenlijk doel der strafgerichten in het algemeen is; in de tweede zien wij uit de eindelijke uitkomst zelve, hoe dit goddelijk doel ten volle werd bereikt. Welke macht des verderfs naar buiten er in den tegenstand tegen God schuilt, leert de verwoestende plaag der sprinkhanen; wat innerlijke macht der verduistering de zonde in zichzelve is, en hoe ze juist daardoor de oorzaak van alle ellende wordt, predikt de plaag dier tastelijke duisternis. Zoo verkondigen beide te samen: de werking en het wezen der zonde tegenover den mensch.

Uit twee stukken bestaat dan dit hoofdstuk. Het eerste van vs. 1—20 moet in het licht stellen, waartoe de verharding eigenlijk over Pharao is gekomen. Zij moet het heilig doel daarvan aantoonen, ter openbaring van de strafeischende gerechtigheid Gods; zooals deze

namelijk ten behoeve van het uitverkoren bondsvolk is geschied. Het tweede stuk (vs. 21—29) wijst aan, hoe dit doel in ieder opzicht is bereikt; doordien eene volledige scheiding van het volk Gods en de wereld, als eindelijke uitkomst van de strafgerichten Gods over die wereld, de bate daarvan is voor het volk Gods zelf. Het doel wordt aldus kenbaar gemaakt in de vernieuwde dreiging Gods (vs. 1—6), in de uitgesproken weigering des konings (vs. 7—11), in de vreeslijkheid der gekomen plaag (vs. 12—15), in de vernederende uitkomst der straf (vs. 16—20.)

I.

In de vernieuwde dreiging Gods (vs. 1—6) wordt aanstonds het heerlijk en heilig doel blootgelegd, waartoe 's Heeren ontzettende strafgerichten over Egypte werden gebracht. 't Was niet alleen omdat Egypte was tegen Israel (H. I—5), dat nu Israëls Bondsgod was tegen Egypte (H. VI—X). Juist opdat dit laatste zoude kunnen zijn de aanleiding tot de heerlijke openbaring van Gods majesteit, moest het eerste vooraf gegaan wezen. Ook die onderdrukking Israëls door de Egyptenaren was eene noodwendige schakel in de onafgebroken keten van het albestuur Gods, dat er op aangelegd is, om ook reeds op aarde de heerlijkheid van den God des hemels te openbaren.

Opdat de Heere God den koninklijken mantel Zijner onschendbare gerechtigheid zoude ophangen aan den stroeven haak van Pharao's verharding; daartoe was deze laatste gekomen. Maar ook opdat het luisterrijk tafereel van Gods groote daden, de heilige geschiedrol van de macht des Heeren daaraan werd vastgehecht, om voor de ooren van de kinderen Israels te

worden afgelezen; opdat de vrucht van dit alles zoude zijn: de kennisse Gods waarin het eeuwige leven gevonden wordt. Met andere woorden de vernieuwde dreiging heeft tot inhoud: de openbaring van het drieledig doel der strafgerichten Gods over Egypte: de verkondiging Zijner strafeischende gerechtigheid, de openbaring Zijner goedertierenheid en de bevordering Zijner kennis onder het uitverkoren volk.

De verkondiging van Gods strafeischende gerechtigheid wordt allereerst gemeld en dadelijk vooropgesteld, als „de Heere tot Mozes zeide: ga in tot Pharao; want ik heb Zijn hart verzwaard! ook het hart Zijner knechten, opdat ik deze mijne teekenen in het midden van hen zette." Let op dat beteekenisvol „opdat", waardoor ons het eigenlijk zedelijk doel en de onvermijdelijke vrucht ter kennisse van Gods heerlijkheid, gelijk die uit de plagen moeten voortspruiten, duidelijk wordt in het licht gesteld. De goddeloosheid der wereld wordt in hare openbaring van wrevel en stuitende ongerechtigheid door den almachtigen God voor eene wijle toegelaten, opdat zij Hem gelegenheid zouden bieden, om de kracht Zijner gerechtigheid tegenover en te midden van dit alles ten toon te spreiden.

Maar niet ten wille en ten behoeve eener verworpen wereld, wel ten behoeve van het volk des Heeren geschiedt de openbaring Gods. „En opdat gij voor de ooren uwer kinderen en kindskinderen moogt vertellen, wat Ik in Egypte uitgericht heb en mijne teekenen, die Ik onder hen gesteld heb." — Ziedaar in de roeping van Mozes en Israel uwe eigene roeping u aangewezen, o kinderen des Verbonds! die door 's Heeren macht genadiglijk zijt uitgeleid, bewaard en behoed, te midden van duizend en duizend gevaren, die het dierbaar vaderland, het veel beproefd gezin, uwe eigene ziel van de zijde des overmoedigen

wederpartijders bedreigden. 't Is opdat gij aan uwe kinderen en kindskinderen de groote daden Gods zoudt verkondigen. Op dien heiligen plicht der ouders tegenover hun kroost wordt in Gods woord herhaaldelijk aangedrongen.

Kom bij kinderen niet met afgetrokken stelsels der waarheid en diepzinnige leerstukken; zij vatten die niet met hun kinderlijk verstand. Dikwijls zult ge zelfs jeugdige menschen van de waarheid afkeerig kunnen maken, door hun de waarheden dor en droog, koud en stijf voortehouden, waar ge levendig en warm moet vertellen. Dat gebiedt de Heere in Zijne ondoorgrondelijke wijsheid en Zijn om alles denkende voorzorg aan Mozes, opdat gij mede het ter harte moogt nemen, dat hij „den kinderen en kleinkinderen moest vertellen."

Hij moest vertellen hetgeen God gedaan heeft; niet allereerst bespreken wat God gedacht had; veel minder dan hetgeen gij of andere menschen over Gods doen denken of ooit gedacht hebben. Wat God in de geschiedenis des vaderlands gewrocht heeft, moet de inhoud ook van uw onderwijs der vaderlandsche geschiedenis zijn. Het eenvoudig en onopgesmukt bijbelverhaal, ook op de zondagscholen, is voor kinderen oneindig beter en leerzamer dan duizend stichtelijke overdenkingen en velerlei menschelijke redeneringen over de kostelijke waarheid.

Dan kunt gij op de heilzame vrucht van dit alles hopen, waartoe de Heere God zelf zich heeft geopenbaard: „opdat gijlieden weet dat Ik de Heere ben." Nu is het er niet meer om te doen, dat Pharao tot de erkentenis gebracht worde, dat Israels Bondsgod de Jehova is; maar veeleer opdat dit bondsvolk zelf leere belijden, dat deze Jehova alleen de Heere is. Zoo dan waren de strafgerichten in Egypte, als openba-

ring van Gods wezen en werk, reeds eene voorbereidende kennis voor datgene wat het volk later bij Sinai's wetgeving als gebod des Heeren zoude vernemen: „Ik ben de Heere uw God, die u uit Egypteland, uit het diensthuis opgevoerd heb."

Maar zoo zijn al de wegen, die de Heere met zijn volk, en met de wereld voor de oogen Zijns volks, gaat houden, als zoovele middelen waardoor Hij de Zijnen tot de ware en zaligmakende kennisse der waarheid opleidt. Het leven hier beneden, met al deszelfs oefeningen, velerlei ervaringen, beproevingen en zegeningen, is als eene oefenschool voor het hoogere en geestelijke leven. Wij genieten hier, als de kinderen op eene bewaarschool, het voorbereidend onderwijs, welks inhoud, strekking en doel geheel en alleen is de verwerving dier wetenschap: dat Jehova de Heere is. Maar die kennis, op rechte wijze verkregen, juist toegepast en door den Heiligen Geest geheiligd, is ook genoeg èn voor den tijd èn voor de eeuwigheid. In dat voorbereidend onderwijs komt de voorkomende genade tot ons en onze kinderen. Och, dat wij er acht op gaven en ons gewillig lieten voor- en toebereiden voor en tot het heil.

Dan volgt op de voorkomende ook de verzellende genade Gods, die ons het oor opent, het verstand verlicht en het hart toerust tot eene gewillige gehoorzaamheid aan God, die de eerste vrucht is der zuivere en zaligmakende kennis van God. Deze ziet gij bij Mozes en Aäron. „Zoo ging Mozes en Aäron tot Pharao en zeiden tot hem: Zoo zegt de Heere, de God der Hebreën: hoe lang weigert gij u voor Mijn aangezicht te verootmoedigen?" — Er behoorde voor eenvoudige mannen uit het volk moed en toewijding toe, om aan eenen koning des lands, die elk oogenblik hen aan den beul kon overleveren, zoo vernederende en

beschuldigende vraag te doen. Maar de gehoorzaamheid, die de vrucht der kennisse Gods en het gewrocht des Heiligen Geestes is, rekent niet kleinmoedig en armgeestig met bezwaren en gevaren, maar gaat deze, indien ze er zijn, in het vertrouwen op Gods macht, kloek en fier, onbeschroomd en onvervaard te gemoet.

En bij de vraag bleef het niet. Daarbij kwam nog een harde eisch: „laat mijn volk trekken, dat zij mij dienen." — Zelfs gij, o kinderen der wereld! die kinderen Gods in uw dienst hebt, zelfs als u zulks gevraagd werd en uwe natuurlijke goedhartigheid u daartoe raden zoude, zelfs gij moogt nooit dezen laten trekken; tenzij dan met het doel, dat zij hun God dienen, om Hem feest te vieren; nooit om in een of ander opzicht met uwe wereld en hare feesten mede te doen. 't Is de eisch Gods dat de koning het bondsvolk late trekken, „om den Heere te dienen;" en 't is Gods eisch aan u, dat ook gij „uw volk" laat trekken, om naar Gods huis te gaan, om daar Hem te dienen; opdat zij daarna met lust en opgewektheid ook u mogen dienen.

Bij ongehoorzaamheid aan den eisch Gods zegt Zijn dreigend woord wat u van dien Wreker des onrechts te wachten staat. „Want indien gij weigert, mijn volk te laten trekken; zie, zoo zal Ik morgen sprinkhanen in uwe landpale brengen." Dat was eene der vreeslijkste plagen, die ooit over eenig land kon komen. Hoort slechts, hoe die plaag wordt geteekend in de trouwe omschrijving: „en zij zullen het gezicht des lands bedekken, alzoo dat men de aarde niet zal kunnen zien," (van wege de dichte menigte, die als eene donkere wolk over 't land zal komen en als een sluier des doods zich er over uitspreiden zal). „En zij zullen afeten het overige van hetgeen ontkomen is, hetgeen ulieden overgebleven was van den hagel;

zij zullen ook al het geboomte afeten, dat ulieden uit het veld voortkomt."

Nog werd de ernst der dreigende waarschuwing verhoogd, doordien de Heere, bij voortdurende ongehoorzaamheid van Pharao, den langen duur der plaag tegelijkertijd liet aanzeggen. Daarop immers wijst het volgende: „en zij zullen vervullen uwe huizen en de huizen van al uwe knechten en de huizen van alle Egyptenaren; dewelke uwe vaders, noch de vaderen uwer vaders niet gezien hebben, van dien dag af, dat zij op den aardbodem geweest zijn tot op dezen dag." Want zie, als de sprinkhanen eerst alles afgegeten hebben, wat op het land is, soms tot de laatste stoppels op den akker, tot de laatste twijgen aan den stam toe, eerst daarna zoeken zij hun prooi in de huizen. Wel werd dan aldus een lange duur der plaag voorspeld.

En Mozes verwachtte niets anders, nadat hij Pharao's weerbarstigheid reeds zoo herhaaldelijk van zoo ongunstige zijde had leeren kennen. „En hij keerde zich om en ging uit van Pharao", zonder op antwoord te wachten. Hij wist immers van den Heere zelven, dat deze Pharao's harte had verhard. — Hierin ligt een wenk voor u, o onderwijzers en opvoeders der jeugd! voor u, o herders en leeraars der gemeente! Wij moeten soms op rotsen ploegen; wij moeten soms zelfs, gelijk een Mozes later, tegen eene rots spreken. En wij zullen, bij de ondervinding daarvan minder mismoedig worden, indien wij slechts beseffen, dat wij daarbij in onze roeping en tevens in den weg des Heeren zijn.

Bovenal zal dit geschieden, indien wij begrijpen, dat met die prediking en werkzaamheid niet eigen eer maar Gods naam en eer moet bedoeld worden, en dat onze verkondiging der waarheid daarenboven eene daad van gehoorzaamheid aan God moet zijn. Aan ons het bewandelen van den gestelden weg, aan ons het

bezaaien van den aangewezen akker; aan God zij de uitkomst van dien weg en de opkomst van het zaad overgelaten. Indien wij slechts den rechten weg bewandelen en het goede zaad zaaien, zullen wij met den apostel Paulus kunnen zeggen: „indien mijn Evangelie bedekt is, is het bedekt in degenen die verloren gaan (2 Cor. 4 : 3).

En ook daarin wordt het heilig recht Gods verheerlijkt. En daarom bovenal, niet minder gewis dan om het redden van zielen, moet het een trouwen dienstknecht des Heeren te doen zijn. Dan kunnen wij teleurstelling en ontmoediging beter dragen, en, onder alles stil en lijdzaam, ook dan, wanneer wij het woord der beschuldiging en der dreiging den onbekeerlijken hebben toe te roepen, blijmoedig wandelen. Dan leeft het besef, dat toch Gods eer door alles heen moet bereikt worden. Ook hier van geldt, Mozes begreep dit, dat wie zijne hand aan den ploeg slaat niet mag omzien. Daarom ook bracht Mozes alleen zijne boodschap aan den koning, zonder omtezien naar, of te rekenen met de uitkomst daarvan. Deze liet hij den Heere, zijnen Zender, over.

Verschrikkelijk voor het liefhebbend gemoed is de uitkomst, die in de uitgesproken weigering des konings duidelijk wordt (vs. 7—11). Als gevolg van den voorzichtigen raad van zijne eigene omgeving (vs 7), verleent hij aan Mozes en Aäron eene beperkte vergunning (vs. 8), die door deze met eene fiere weigering wordt afgewezen (vs. 9) en door eene smadelijke intrekking van het verlof door den snooden en achterdochtigen koning wordt beantwoord (vs. 10, 11).

Hoe ver de macht der verblinding en verharding des harten kan gaan, blijkt wel bij dezen onbuigzamen koning van Egypte, die, om maar niet toetegeven, niet alleen zijn eeuwig welzijn er aan waagt, maar

ook eigen tijdelijke welvaart, het belang des lands en den welstand zijner onderdanen op het spel zet. Blindelings holt hij voort op het spoor, dat zijne vijandschap tegen God hem heeft aangewezen en waarin te volharden zijne eigenzinnigheid hem drijft. Dit noemt men vasthoudendheid en beginselvastheid, hoewel dit alles met een beginsel niets van doen heeft en, door de wisselingen der aandoeningen en gewaarwordingen van vrees en hoop, op de rustige gelijkmatigheid der standvastigheid van geest gewis geen aanspraak maken kan.

Het eigenbelang raadt aan om toetegeven, maar de ongebroken trots drijft tot het tegendeel. Er is voortdurende slingering. Zoo was het bij Pharao, als hij den voorzichtigen raad zijner omgeving vernam, die, uit zucht naar eigen zelfbehoud, haar inzicht hem mededeelde. „En de knechten van Pharao (zijn bijzondere hofkring en de raadslieden der kroon) zeiden tot hem: hoe lang zal ons deze (Mozes) tot een strik zijn? Laat de mannen trekken, dat zij den Heere hunnen God dienen! Weet gij nog niet, dat Egypte verdorven is?" Zij hebben het goed en juist ingezien, dat Pharao, door Mozes telkens teleurtestellen, dezen voor zich zelven tot eenen valstrik maakte, in welks garen en draden hij zich zelven verwarde.

Zij zien duidelijk, dat een tot den einde volhardend verzet onloochenbaar op een volslagen verderf van Egypte moet uitloopen. De angst en vrees maken hen scherpzichtig voor die ontzettende gevolgen, die de schuldige zelf menigmalen niet zoo goed ziet, omdat hij door hartstocht en partijdrift verblind is. Partijdige menschen, die in blinden hartstocht eenmaal partij gekozen en stelling genomen hebben, kunnen zelven de gevolgen van hunne woorden en daden niet overzien. Wel kunnen dit de meer voorzichtige partijgenooten, wier plicht het dan ook is, hun hoof-

den te waarschuwen en met voorzichtigen raad te dienen. Indien zij beter zien dan de gestelde leidslieden, bij wie zij invloed hebben, indien zij daarbij van hun invloed, uit menschen vrees en oogendienst, tot heil des lands geen gebruik maken, dan worden zij aan deze leidslieden en bovendien aan hun Volk en Vaderland dubbel schuldig.

De raad der eigen partijgenooten vermag dikwijls zeer veel, waar zelfs het eerlijkste en best gemeende woord van den tegenstander op den onwil der tegeningenomenheid doelloos afstuit. Op den raad zijner omgeving keert ook Pharao voor een oogenblik tot zich zelven in en vraagt hij misschien zich af, of hij wel goed en wijs handelt, met zoo hardnekkig bij zijn stuk en eenmaal ingenomen standpunt te blijven staan. Hij komt tot een beperkte vergunning en ontbiedt Mozes en Aäron om hun die voorteslaan. „Toen werden Mozes en Aäron weder tot Pharao gebracht en hij zeide tot hen: gaat henen, dient den Heere uwen God!" — Maar eer het zoover komt, wil hij de namen kennen dergenen, die zullen optrekken.

Het volk als volk wil hij dus niet laten trekken, wel enkelen uit dit volk, en dezen slechts in beperkten getale; zoo weinigen slechts, dat hij verwacht, dat hunne namen op staande voet zouden kunnen medegedeeld worden. „Wie en wie zijn zij, die gaan zullen?" aldus vraagt hij. Misschien koestert hij eene heimelijke hoop in het hart, dat hij aldus van de mannen zoude bevrijd worden, die hij als opruiers en beroerders des volks beschouwde. Want gewoonlijk zullen de tegenstanders der waarheid en verdrukkers van des Heeren volk den onverbrekelijken tegenstand van het volk zelf aan enkele leidslieden des volks toeschrijven; als of dezen slechts aan het volk voorspiegelden en ingaven wat het volk zelf niet gevoelt, begeert en wil.

Zoo zoekt men de leidslieden en het volk van elkander te scheiden, en — waarin men helaas! maar al te dikwerf slaagt — door gunsten toetestaan aan de hoofden en leidslieden, dezen ontrouw te maken aan en geheel aftetrekken van de zaak des volks. Gelukkig als dit bij tijds wordt ingezien; gelukkig als door de weigering der aangeboden ambten en betrekkingen blijken mag, dat men niet zich zelven, maar de zaak des volks in oprechtheid wenschte te dienen. — Mozes weigert het verlof, gelijk dit door den koning werd voorgesteld, te aanvaarden. „En Mozes zeide: Wij zullen gaan mèt onze jonge en mèt onze oude lieden; met onze zonen en met onze dochteren; met onze schapen en met onze runderen zullen wij gaan." Ook deze laatsten zijn noodig, indien de Heere dezen misschien van hen ten offer mocht vragen. „Want wij hebben een feest des Heeren."

De man Gods stelt de zaak, die Pharao, schijnbaar toegevende, evenwel juist wil verwarren en uit het verband rukken, in het rechte licht. Het geldt de bevrijding van het geheel, van het geheele volk en niet van een deel, enkelen daaruit genomen. Het geldt de erkenning van een recht en niet het verleenen van een gunst. Het geldt hier het volk in zijn ruimsten omvang genomen als eenheid, als bondsvolk en als erfdeel Gods, en niet enkele bevoorrechten. Evenmin wil hij eene opvatting van een volk, dat naar het begrip van menschen of naar de voorschriften van den Staat en indeelingen der Wet gesplitst en verknipt is. Tot het volk behooren ook de kinderen, ook de ouden van dagen, rijken en armen, beschaafden en onbeschaafden, alle lieden van elken stand en rang. En aan dat volk behoort ook deszelfs eigendom en veelsoortige bezitting.

Dat kan de koning niet toestaan. Hij wil wel een gunst verleenen, maar geen recht toestaan; want door

dit laatste zoude hij erkend hebben, dat niet hij, maar God de wettige Souverein van het uitverkoren volk was. Dan zoude hij aldus het pleit toegeven, dat blijkbaar door deze uitkomst ten zijnen nadeele beslist was; dan zou hij de zaak en het beginsel gewonnen gegeven hebben, waarover het pleit liep: God zelf en niet hij de rechthebbende koning, de Heer van het bondsvolk. Daarom volgt nu, op de door Mozes, rechtmatig en fier, geschiede weigering van het verleende verlof, van 's konings zijde eene smadelijke intrekking van de eerst verleende vergunning.

„Toen zeide hij tot hen: de Heere zij alzoo met ulieden, gelijk ik u en uwe kinderen zal trekken laten! Ziet toe, want er is kwaad voor ulieder aangezicht! Niet alzoo! gij mannen, gaat nu heen en dient den Heere; want dat hebt gijlieden verzocht!" In deze heftige woorden, losbarsting van den met moeite onderdrukten wrevel, die, zelfs door de geringe mate van toegevendheid, die hij om wille zijner omgeving moest toestaan, nog is toegenomen; en in die bitse, hooghartige, op krenking aangelegde taal onderscheidt ge gemakkelijk: de boosaardige vervloeking, de kwaadwillige dreiging en den tergenden spot. Hij gevoelde dat de standvastigheid eener besliste overtuiging en de onbuigzame volharding van een beginsel tegenover hem stonden en dat alles maakte hem te weerbarstiger en zijn woord te spijtiger.

Hij had wel degelijk bij zich zelven besloten den eisch van Mozes niet in te willigen. Dit stond bij hem vast: hij zou Israel niet laten trekken, te minste den kleinen kinderen dit niet toestaan. En zoo gewis als nu de weigering was, zoo zeker hoopte hij dat hun ook zou onttrokken worden de tegenwoordigheid van dien bondsgod Jehova, op wiens steun en sterkte die mannen zich beriepen. Hij wenscht hun toe

dat zij door dien God verlaten worden. Daarbij waarschuwt hij hen met dreigend woord, dat, bij volharding in hun opzet, een zeer groot kwaad hun wachtte, als voor de voeten stond, „er is kwaad voor ulieden aangericht. En om de maat van hoon en terging hun vol te meten, duwt hij hun nog spottend ten afscheid toe, dat zij nu vrijelijk allen konden optrekken, om, naar den hem geopenbaarden wensch, nu hun God te dienen.

't Is opmerkelijk, hoe zelfs de tegenstander der waarheid Gods, in toorn en drift, den naam Gods op de lippen heeft — alleen ter vervloeking; gelijk gij het ook, helaas! in onze straten en huizen maar al te dikwerf hoort. Maar evenwel bewijst ook de vloek van den goddelooze dat zijn geweten hem zegt, dat er een God is. Even opmerkelijk gewis is het, dat de laatste bewijsvoering van het ongeloof meestal is die des gewelds en der dreiging van de verpletterende overmacht. Indien het ongeloof noch door overreding, noch door aangeboden gunsten u tot verzaking van uw beginsel kon brengen, neemt het ten laatste de toevlucht tot dreiging en vreesaanjaging. Ach, maar al te dikwerf gelukt dit. Zult ook gij u daardoor vervaard maken en van uwen weg afleiden laten.

Niet minder opmerkelijk is ten derde, dat ook uit deze woorden wederom blijkt, hoe het den vijand van het volk Gods steeds om de kinderen, om die kiem en hoop der toekomst te doen is. Als Pharao onbedacht in onstuimige drift zijne verborgenste gedachte uitspreekt, zegt hij duidelijk, dat het om de kinderen te doen is. Hij zal de kleine kinderen zich niet aan zijne macht laten onttrekken. O, Christelijke ouders! O vaders en hoofden van gemeenten! O kerke des Heeren, Gemeente Gods! vergeet het niet: de vijand wil het liefst

en zoo lang mogelijk uwe kinderen. Die de kinderen heeft beheerscht de toekomst. Des Heeren onzes God is de toekomst; daarom behooren Hem onze kinderen. Maar daarom ook behooren alomme Christelijke scholen te verrijzen, waarheen gij uwe kinderen kunt zenden.

Men zoekt met u te onderhandelen en wil u zelven des noods vrij laten gaan, indien gij maar uw kroost aan den invloed des vijands overlaat. O, dan ziet men zelfs gaarne u gaan; men zou u wel willen wegdrijven, geeft u zelfs daartoe de noodige wenken; ja zoude u, indien men dit kon en mocht, als gij al te lastig wordt, met sterke hand weg- en uitdrijven. „En men dreef hen uit, van Pharao's aangezicht." Misschien geschiedde het op een wenk van den koninklijken meester; misschien ook was dit het werk van den al te inschikkelijken en kruipenden oogendienst der ondergeschikten, die, om de meesters te believen, veelal nog harder zijn dan die meesters zelven. Hoe dit ook zij; dit was het einde der onderhandeling en het bewijs tevens van Pharao's toenemende verharding, die ook weldra door het oordeel Gods werd achtervolgd.

Naar de mate der straf kunt gij de grootte der zonde afmeten. Op de vraag hoe groot uwe ongerechtigheid wel is, hebt gij slechts te bedenken, hoe ontzettend de straffe des doods is, die een heilig en rechtvaardig God daarop heeft gesteld. Ook naar de vreeslijkheid der plaag (vs. 12—15), die nu kwam, kunt ge het schrikkelijke van Pharao's verharding nu beoordeelen. Daartoe wordt deze zoo uitvoerig geteekend. Eerst hooren wij het onmiddellijk bevel Gods (vs. 12), daarna de gehoorzaamheid der dienenden (vs. 13) en straks den ontzettenden omvang des kwaads (vs. 14, 15). Het bevel Gods was reeds vroeger aangekondigd, maar wordt nu ter

dadelijke uitvoering luide uitgesproken. „Toen zeide de Heere tot Mozes: Strek uwe hand uit over Egypteland, om de sprinkhanen, dat zij opkomen over Egypteland, en al het kruid des lands opeten, al wat de hagel heeft overgelaten."

Het bevel Gods, reeds vroeger aan Mozes gegeven, werd nu herhaald, zoo zeiden we. Maar gewis is ook die herhaling niet doelloos, maar moet ons iets leeren. Voorzeker ook wel dit: indien er eenige algemeene bepaling des Heeren is tot het oefenen van strafrecht, moet er vooraf eene bijzondere aanleiding en nadere aanwijzing zijn, om dit recht in beoefening te brengen. Doordien Mozes eerst nog het nader bevel Gods op Pharao's weigering afwachtte, toonde hij wel, dat het hem om geene persoonlijke wraakneming bij dit alles te doen was, en dat hij niet de handhaving van eigen eere, maar die van het recht Gods zocht. Aan dat bevel des Heeren gehoorzaamde hij onmiddellijk.

„Toen strekte Mozes zijnen staf over Egypteland, en de Heere bracht eenen oostewind in dat land, dien geheelen dag en dien ganschen nacht. Het geschiedde des morgens, dat de oostewind de sprinkhanen opbracht. En de sprinkhanen kwamen op over het gansche Egypteland, en lieten zich neder aan al de palen der Egyptenaren, zeer zwaar." Hoe uitnemend schoon komt, tegenover de weerbarstigheid van den hardnekkigen en schier tot waanzin toe weerstrevenden koning des lands, de gewillige gehoorzaamheid van 's Heeren dienaren uit. — Drie worden er hier genoemd: de man Mozes, de getrouwe dienstknecht in Zijn huis, de stormwind, die Zijn wil doet, en de gevleugelde en gekorven dieren, die, hoe kleine en redelooze wezens zij ook mogen zijn, toch de voor God aangewezen grenzen, de landpalen van Egypte,

geen haarbreedte overschrijden. Ja, de Heere heeft er ook, die Hem dienen.

Drie, ja vier zijn er, die den wil des Heeren volbrengen. 't Zijn de Engelen Gods, die het doen door inwonende natuur; 't zijn de geloovige dienaren Gods, die het doen door verleende genade; 't is de onbezielde natuur, die het doet met onbewuste natuurdrift; maar 't is ook de ongeloovige, die ten laatste moet bukken voor de almacht Gods en die Gods wil doet, gedwongen door 's Heeren opgelegde macht. Bij dezen laatsten is er evenwel niet de toon des lofs, waartoe de psalmist maant, als hij gewaagt van de heerlijkheid en lofwaardigheid van zijnen God, gewaagt van de juichende en lofzingende bereidwilligheid dergenen, die den Heere dienen (Ps. 103 : 20—23); en waartoe hij ook eigen ziele opwekt met het woord: „loof den Heere, mijne ziele."

Niet slechts God dienen, maar Hem lovende dienen, is het geheim van den vrede der ziel onder het werk. Zoo zal het in de eeuwigheid met de kinderen Gods in den hemel zijn, waar zij den Heere zullen dienen in Zijnen tempel dag en nacht (Openb. 7 : 15). Dit dienen is het heerschen der geloovigen (Openb. 22 : 5). Die aldus hier dienen zullen eenmaal daarboven heerschen; en de heerschers der aarde, ook zij zullen eenmaal ergens dienen. Dan en daar zal er bij hen geen lof en geen lied, maar de smart en de klachte, de rouwe en de treurtoon zijn. Ook hier, aan deze zijde van het graf, komt het soms reeds daartoe, onder de oordeelen Gods, als deze bang en zwaar de ziele angstig en radeloos maken. Een zoodanig oordeel had Pharao nu getroffen, waaronder de stugge en trotsche heerscher wel leerde klein te worden.

Want het was geen geringe plaag, die des Heeren toorn nu over hem had gebracht. Daartoe juist wordt de

ontzettende omvang zoo uitvoerig beschreven. „Vóór dezen (tijd) zijn dergelijke sprinkhanen als deze nooit geweest en na dezen zullen er zulke niet wezen." Indien de schrijver, bij het neerzetten van dit bericht, niet onder den machtigen invloed van den Heiligen Geest der profetie had gestaan, hoe zoude hij dan met zooveel beslistheid, die geen zweem van twijfeling in 't eigen gemoed verraadt, dit aldus hebben kunnen verzekeren? „Want zij bedekten het gezicht des ganschen lands, alzoo dat het land verduisterd werd; en zij aten al het kruid des lands op en al de vruchten der boomen, die de hagel had overig gelaten; en er bleef niets groens aan de boomen, noch aan de kruiden des velds, in het gansche Egypteland."

Ja, de Heere zond onder hen de hittigheid Zijns toorns, verbolgenheid en verstoordheid en benauwdheid, met uitzending der boden van veel kwaad." (Ps. 78 : 49). De Heere „sprak en er kwamen sprinkhanen en kevers en dat zonder getal." (Ps. 105 : 34). Zoo weet de Heere Zijne tegenstanders te vernederen en te verbreken. Want ook naar het gevoelen der heidenen waren de sprinkhanen een kennelijk bewijs van den toorn Gods, die een twist met de wereld had. Zelfs ongewijde schrijvers noemen deze plaag: eene pest, door den toorn der goden gezonden." Deze beteekenis kon zelfs door een Pharao niet geloochend worden.

Bij zoo ontzettende uitbreiding van het oordeel Gods, kromp het hart van Pharao van schrik en angst ineen, en de hooghartige bejegening der dienaren Gods maakte plaats voor even lafhartige en huichelachtige houding des konings, als de vernederende uitkomst dier plaag (vs. 16—20). Wel mocht die uitkomst eene diep vernederende heeten, zoo door de zondige schuldbelijdenis (vs. 16) en door het zondig gebed (vs. 17) van den koning, als door het edel gedrag van Mozes

(vs. 18) en de openbaring der sparende lankmoedigheid (vs. 19), gelijk die der straffende gerechtigheid Gods (vs. 20).

Alles toonde aan, hoe laag en onedel de wereld denkt, is en handelt; hoe edel daarentegen de kinderen Gods gezind zijn; maar bovenal hoe hoog verheven, met heilige trouw barmhartigheid bewijzende en evenwel recht doende, die God van Israel is, die den strijd tegen Pharao en diens macht heeft aangebonden. Indien Hij al op het gebed van den middelaar des ouden Verbonds de tijdelijke straf opheft, juist door die betoonde barmhartigheid, daalt de geestelijke straf der verharding met te grooter kracht, in al hare zwaarte, op de schuldige ziel en het vermetel hart van dien trotschen koning neder.

Zelfs het belijden en bidden eener ongeloovige wereld keert als zonde en oordeel tot haar weder. Want ook die belijdenis van schuld en ook dat gebed is diep zondig en stuit het vroom en eenvoudig gemoed. Ziet het in deze geschiedenis. Ook Pharao heeft zijne belijdenis! Maar welk eene! Hij erkent Jehova wel als den God van Mozes, maar niet als den zijnen; hij spreekt niet God zelven, maar de menschen aan; hij legt het zwaartepunt der belijdenis in zijne zonde tegen de menschen. En gelijk zijne belijdenis, aldus is ook zijn gebed, door het gezicht en den druk der ellende, niet door de kennis zijner zonde hem ontperst.

Dat alles juist is het vernederende in de houding van de kinderen der wereld, dat zij zoo laag gaan kruipen, na eerst zoo trotschelijk het hoofd zoo hoog gedragen te hebben. „Toen haastte Pharao, om Mozes en Aäron te roepen en zeide: ik heb gezondigd tegen den Heere uwen God en tegen ulieden." Zie, tot een „Heere mijn God" komt het niet bij den koning, evenmin als hij het van zich verkrijgen kan, dezen God om vergeving te vragen;

Mozes bidt hij daarom. „En nu vergeeft mij toch mijne zonde alleen ditmaal en bidt vuriglijk tot den Heere uwen God, dat Hij slechts dezen dood van mij wegneme." Onder den indruk dus van de nadering des hongerdoods, door de vraatzucht der sprinkhanen veroorzaakt, bidt hij om vergeving; omdat hij weet, dat alleen de Heere machtig is, hem van de ellende te verlossen.

Het walgelijke in Pharao's houding, die snelle omkeer van beleedigenden hoogmoed tot kruipende vleijerij, die gewoonlijk de wereld kenmerkt, mag Mozes' edel gemoed stuiten; geen oogenblik evenwel wordt hij daardoor weerhouden, om aan den aandrang van zijn medelijdend hart gehoor te geven. „En hij ging uit van Pharao en bad vuriglijk tot den Heere." En ook de Heere, die barmhartig is en genadig, lankmoedig en groot van goedertierenheid, de Heere hoorde het gebed van Mozes, al ging het voor een hardnekkigen en verstokten Pharao op. „Toen keerde de Heere eenen sterken westewind, die hief de sprinkhanen op, en wierp ze in de Schelfzee (de Roode zee); er bleef niet één sprinkhaan overig in al de landpalen van Egypte."

Zoudt ge niet verwacht hebben, dat de koning, door zoo veel leeds geleerd, eindelijk zoude toegeven en het volk zoude laten trekken? O, als het leed eenmaal is geleden, is het zoo ras vergeten, ten minste wat de leering en waarschuwing betreft, waartoe het eigenlijk gezonden werd. Of liever, op het laatst komt, in de ongunst des Heeren, het leed alleen tot een straf en tot een oordeel, zonder eenigen zedelijken prikkel in de ziel achter te laten. Als de ellende in dien vorm van zuiver straf optreedt, vervult zij slechts het zwellend en ongeduldig hart met wrok en wrevel en drijft zij den mensch steeds verder in de zondige sporen der drieste verharding. „Doch de Heere verstokte Pharao's hart, dat hij de kinderen Israels niet liet trekken."

Tot inkeer kwam Pharao dan niet, al wilde hij voor een oogenblik bukken en zich geveinsdelijk onderwerpen; den Heere als God voortdurend erkennen wilde hij niet. Hoe ontzettend de uitwerking der plaag ook was en hoezeer geschikt, om hem de verwoestende werking der zonde in eigen hart en in wijde omgeving te leeren kennen; dit alles baatte niet. Omdat zijn verstand verduisterd en hij in zijn oordeel verblind was, daarom bleef hij blind voor het heilig doel der oordeelen Gods. En ook dit zullen de oordeelen Gods hem komen aanzeggen, eer de beslissende laatste plaag nog komt. Gelijk de sprinkhanen hem de vreeselijke werking der zonde naar buiten openbaarden, zoo moest nu nog de plaag der tastelijke duisternis hem het donker wezen der zonde naar binnen bekend maken. Opdat ook gij het weten moogt, dat niet maar naar hare werking, maar naar haar wezen, naar hare zondigheid en schuld, de zonde gekend, gevoeld en beleden moet worden.

II.

Als wij het negental verzen lezen, waarin, als besluit van dit hoofdstuk, de verschriklijkheden der Egyptische duisternis beschreven worden, is het alsof wij eenig keurig bewerkt en juist afgerond lied lezen, dat uit drie versgroepen, elk van drie verzen bestaat. Het eerste drietal (vs. 21—23) maalt de ontzettende plaag zelve, het tweede (vs. 24—26) teekent de diepe vernedering Pharao's, en het derde (vs. 27—29) bepaalt ons bij diens uitgesproken verharding. Deze is tot een beslist en onherstelbaar feit geworden en al de donkerheid, al de weerspannigheid van dat duister gemoed en wrevelig hart, komen somber en huiveringwekkend daarin uit.

Zonder voorafgaande waarschuwing, die, gelijk uit

al de vroegere ervaringen was gebleken, toch gansch doelloos zoude zijn gebleven, komt nu tot Mozes onmiddellijk het goddelijk bevel. „Toen zeide de Heere tot Mozes: Strek uwe hand uit naar den hemel en er zal duisternis komen over Egypteland, dat men de duisternis tasten zal." Van den hemel komen anders het licht en de vreugde en de vroolijkheid. Maar zie, wat anders door 's Heeren goedertierenheden voor den mensch een onuitputtelijke bron van rijk genot is, wordt, onder den invloed van den toorn Gods, eene oorzaak van rouw en jammer voor den onbekeerden en onbekeerlijken zondaar. Zoo wordt de zegen Gods door de zonde der menschenkinderen in een vloek verkeerd.

En die duisternis zou er niet zijn door ontrekking van licht, maar door aanbrenging van de donkerheid. Eene tastelijke duisternis, wier werkelijk bestaan men waarnemen, men als tasten kon, zoude het wezen. Opdat gij het zoudt weten, wat ook een Pharao moest weten, dat de zonde niet maar een kwaad is door afwezigheid of gemis van het goede, maar door aanwezigheid van het werkelijk kwade. Aldus zal ook de rampzaligheid niet bestaan in het derven slechts van de gunst en het licht des Heeren, maar in het werkelijk dragen en dulden van de wezenlijke uitwerkselen van den toorn Gods.

De duisternis, als bijbelsch begrip, en al wat daarmede samenhangt, als zonde, dood, verderf en eeuwige rampzaligheid moeten niet maar door ontkenning en gemis (negatief) verklaard, maar als stellige en wezenlijke (positive en reële) zaken en toestanden, als werkelijkheden opgevat worden. Daarom moet het eene duisternis zijn, die men „tasten" kan. Misschien kwam een koude, dicht opeengepakte, klamme mist, kwamen er ondoordringbare nevelen op het reeds zoo fel geteisterde Egypte nederstrijken en roofden het licht der zon en

hulden alles in meer dan nachtelijke duisternis. Een akelig en ijzingwekkend gezicht, omdat men niets meer zag, zelfs geen donkerheid; terwijl alles als met een lijkwade en doodenkleed was overspreid.

Zoo ten minste bleek het bij de uitvoering van het bevel Gods. „Als Mozes zijne hand uitstrekte naar den hemel, werd er eene dikke duisternis in het gansche Egypteland, drie dagen." Duisternis is steeds een teeken van Gods heiligen toorn. Dan bedekt als 't ware het gruwelijk kwaad de aarde en werpt een somberen sluier daarover heen, opdat Gods oogen, die te rein zijn om het kwade te aanschouwen, haar niet langer zien mogen. En opdat dit gevoeld zoude worden, was er een tijd gesteld, die door de bepaling van het drietal op een goddelijk gericht heenwees. Zoo duurde de duisternis om Golgotha's kruis drie uren, zoo de duisternis in Jona's levend graf drie dagen en drie nachten; en zoo ook omvat de duisternis in Jezus dood een driedaagsch tijdperk.

Vreeslijk waren dan ook de uitwerkselen van het strafgericht Gods, door des Heeren woord over Egypte uitgezonden. „Zij zagen de een den anderen niet; er stond ook niemand op van zijne plaats, in drie dagen." Zoo groot was de verschrikking van die duisternis, dat de arme en angstige inwoners des lands zich schier niet bewegen dorsten, maar dat zij in die houding bleven, waarin de ijzingwekkende nacht des oordeels hen had overvallen. Niemand waagde het van zijne plaats zich te verroeren; die stond bleef staan en die gezeten was rees van zijne zitplaats niet op. Gelijk het den menschen gebeurt, die, door plotselingen schrik aangegrepen, van verbazing en ontroering stokstijf blijven staan en staren. Volgens de overleveringen der Joden, ons in het apocryphe boek der wijsheid (17 : 5) bewaard, werden de Egyptenaren in hun

angst nog meer gekweld door allerlei sombere en naargeestige geluiden, die de onbegrijpelijke duisternis vervulden en die, als de akelige stemmen van een angstig geweten, hen deden ijzen, bij het rondwaren van zoovele schrikgestalten, de „boden des kwaads" of uitgezonden kwade engelen, waarvan de psalmist gewaagt (Ps. 78 : 49).

Dat dit alles ontegenzeggelijk een oordeel Gods was, kwam nog meer uit door de bijzondere omstandigheid, die daarmede gepaard ging. „Maar bij al de kinderen Israëls was het licht in hunne woningen." Is het niet alsof wij in het boek Esther (Esth. 8 : 16) den terugslag van deze liefelijke teekening vinden? Ook toen werd aan Israels zonen, in tegenoverstelling met hun vijanden en belagers, verlossing en vreugde gezonden. Het was bij hen licht. Ja het licht is gezaaid voor de rechtvaardigen (Ps. 97 : 11). En dat licht is er niet slechts door de tegenstelling met de duisternis, die dan gemis van licht moet zijn; maar door de werkelijke aanwezigheid van Hem, die zelf een licht is, waarin geen duisternis is, en die de bron is van alle licht op stoffelijk, verstandelijk, zedelijk en geestelijk gebied.

Daarom ook heet het, dat als God Zijn aangezicht verbergt, wij verschrikt worden (Ps. 104 : 29); want dan wordt het donker in de ziel en donker ook voor het oog des geloofs. Maar daarom ook was het steeds licht in het allerheiligste, waar de Heere in de lichtende wolk troonde op het verzoendeksel tusschen de Cherubijnen. Maar daarom ook kon de Heere getuigen: „die mij volgt zal in de duisternis niet wandelen, maar het licht des levens hebben" (Joh. 8 : 12). Daarom mede kon de zanger, die zich aan den Heere vasthield, getuigen: „indien ik in de duisternis gezeten ben, zal mijn God mij een licht zijn (Mich. 7 : 8).

En evenzeer kon een ander profeet aldus vertroosten: „indien gij in de duisternis wandelt en geen licht hebt, zoo steunt op den Naam des Heeren en vertrouwt op Zijne sterkte" (Jes. 50 : 10).

Dien steun in de duisternis hebben de goddeloozen niet. De schrik grijpt hen aan en zij zoeken overal licht, maar niet bij den Heere. Tot menschen wendt zich ook een Pharao. „Toen riep Pharao Mozes, en zeide: gaat heen, dient den Heere!" Wel wordt de vergunning om Israel naar den eisch des Heeren te laten gaan Pharao wederom afgedwongen; maar wederom ook voegt hij eene beperking daaraan toe, waardoor hij het gegeven verlof als onmogelijk ter aanvaarding maakt. „Alleen uwe schapen en uwe runderen zullen vast blijven." De eigendom wordt nu geweigerd, terwijl wel wordt toegestaan, wat overigens bij eene vroegere gelegenheid was ontzegd: „ook zullen uwe kinderkens met u gaan."

Ziet, mijne lieven! stuk voor stuk moet der wereld het erfdeel des Heeren uit de handen gewrongen worden. Gewillig het volk des Heeren te laten gaan, daartoe komt het evenwel bij haar niet; want de Heere moet met geweld Zijn volk er uitleiden. Hij alleen moet er de eere van hebben en geene wereld moet zich een deel van die eere kunnen toeschrijven. Eerst wilde Pharao de kinderen gevangen terughouden. Nu hij ook dezen vrijheid moet geven, wil hij ten minste het volk onder den druk der armoede en ontbering houden. — Is het niet gelijk in onze dagen op het gebied der school met onze kinderen? Hun geheel de vrijheid van Christelijk onderwijs ontnemen kan men niet; maar nu tracht men hun de middelen te onthouden, waardoor de oefening der vrijheid mogelijk wordt. O, het volk Gods heeft ten allen tijde denzelfden strijd; en dat geeft

ons ook moed voor de toekomst. Want door de hulpe des Heeren mocht het volk steeds uit elken strijd ten laatste zegevierend uitgaan.

Indien men maar aan zijn beginsel vasthoudt, om niets, geen stofjen zelfs van hetgeen het volk des Heeren toebehoort, en dus het eigendom des Heeren is, aan eene listige en vijandige wereld over te laten. Die vastheid van beginsel bij helderheid van doorzicht bespeurt gij in Mozes' antwoord. „Doch Mozes zeide: ook zult gij (ons vee als) slachtofferen en brandofferen in onze handen geven, die wij den Heere onzen God doen mogen." Dat moet het beginsel van ons ijverig toezicht zijn, ook voor die bezittingen, die der kerke toebehooren en het „kerkelijk goed" genoemd worden, en waarop de wereld zoo gierig aast. Niet om de waarde dier kerkelijke goederen op zich zelve ijveren wij daarvoor; maar omdat zij het eigendom des Heeren zijn is het heilig goed, en moet dit in en tot den dienst des Heeren aangewend worden.

Dat wijst Mozes aan, als hij den koning antwoordt: „En ons vee zal ook met ons gaan, er zal niet een klauw achterblijven; want van hetzelve zullen wij nemen, om den Heere onzen God te dienen. Want wij weten niet, waarmede wij den Heere onzen God dienen zullen, totdat wij daar komen (gekomen zijn)." Den rechten prijs stellen en nauwlettend acht geven ook op onze tijdelijke bezittingen is plicht en roeping ook voor den Christen. Maar dan moet dit ook uit het rechte beginsel geschieden, namelijk: dat het den Heere toebehoort en dat wij dezen God eenmaal, als beheerders en rentmeesters van het ons toebetrouwde goed, hebben rekenschap te geven. Daartoe hebben wij in het dagelijksche leven zuinig te zijn, opdat wij, als de zaak des Heeren het soms vereischt, niet karig behoeven te wezen.

Maar dit wilde Pharao juist niet, dat dien Jehova,

dien Koning, welken hij met zijn gansche hart haatte, niet slechts een geheel volk, maar bovendien een rijk en machtig volk zoude toevallen. Dat gunde hij noch den Heere zelven, noch dat verachte volk. „Doch de Heere verhardde Pharao's hart en hij wilde hen niet laten trekken." Daardoor ging alles, wat overigens de schrik des doods en de buitengewone ontroering der ziel voor goeds en edels in een hart kunnen werken, dit wreede en trotsche hart vruchteloos voorbij. 't Werd hem tot galle en alsem, tot verhooging van den wrevel en tot bitterheid des geestes, wat bij een ander wellicht verootmoediging en toegefelijkheid zoude hebben gewerkt. Tot steeds onstuimiger en driester drift schreed hij voort, na elk oogenblik van aandoening; als scheen hij daarover zich wel het meest als over eenige onwaardige zwakheid te schamen.

Maar Pharao zeide tot hem (tot Mozes): „ga van mij! Wacht u, dat gij niet meer mijn aangezicht ziet; want op welken dag gij mijn aangezicht zult zien, zult gij sterven." Hij zelf wil voortaan elke gelegenheid van toenadering afsnijden, omdat, naar hij zich diets maakte, elke toegefelijkheid van zijne zijde die ongeroepen mannen nog stouter maakte in hunne eischen. Daar moest een einde aan komen. 't Was een ongelijke kamp, waarin hij telkens de neêrlaag leed; terwijl hij daarenboven den moed miste, om dezen mannen naar het leven te staan. Immers had hij eenmaal, vergeet dit niet, als koning en strijder der tweekamp aangenomen. Daarom mocht hij, om wille van zijn eigen volk en hofkring, die mannen ook niet ongewaarschuwd dooden.

En Mozes greep gretig dat woord op, hij die van den Heere zelven wist, dat er voor dezen verstokten Pharao toch geene redding of bekeering meer mogelijk was. Het was een pijnlijke en afmattende strijd, die zijne edele ziel begon te walgen; omdat hij toch aan het medelij-

den der ziel, dat hem bewoog en meermalen tot voorbidding gedreven had, geen gehoor kon geven. Daarom aanvaardt hij moedig en fier het woord des afscheids, dat hem uit het aangezicht des konings dreef en uit diens tegenwoordigheid voor goed verbande. „Mozes nu zeide: gij hebt recht gesproken," d. i. overeenkomstig de werkelijkheid, die zich weldra openbaren zoude. „Ik zal niet meer uw aangezicht zien;" d. i. hij zoude niet meer uit eigen beweging naar den koning gaan, tenzij deze zelf hem liet roepen.

Daartoe moest het eindelijk komen, tot eene volledige scheiding tusschen den vertegenwoordiger der wereld en tusschen den dienstknecht Gods. Daarop moest deze strijd eindelijk uitloopen, gelijk dit het einde zal zijn der geheele wereldgeschiedenis: eene volledige, door de wereld zelve uitgelokte en uitgesproken scheiding der goddelooze wereld van dien God, die koning ook dier wereld is. De machten der boosheid zullen wrevelig den kamp tegen God moeten opgeven en voor Zijn machtigen aanblik terugdeinzen.

Maar dat is voor deze machten zelve, gelijk ook uit het vervolg van dit verhaal zal blijken, de dood. 't Is de dood dien zij zelven over zich inroepen; want van God gescheiden te leven is — den dood sterven. Maar juist dit is het einde der verharding, dier gruwelijke verstokking, die, uit opstand tegen God geboren, door hoogmoed gekweekt, door zelfzucht gevoed, op deze jammerlijke scheiding uitloopt.

O, als dit geschied is, dat men moedwillig de draden heeft losgesneden, die ons nog aan de middelen der genade bonden; als die middelen zelve worden versmaad en weggeworpen; dan is het gewisse oordeel gekomen; want dan heeft men zich zelf, bewust en opzettelijk, buiten den weg der middelen gesteld. 't Is de zelfmoord

aan eigen ziel, gepleegd met welbedachten rade, terwijl men het vleesch nog spaarde.

Hoe gansch anders is het daarentegen met het kind Gods. Het kan allen en alles missen, slechts niet zijn God en diens nabijheid. Ook het kind Gods leert de oordeelen Gods van nabij kennen en ondervindt de smart Zijner strafroeden in velerlei beproevingen en wederwaardigheden. Maar hij wenscht die roeden te kussen, en zij juist drijven hem weer uit naar God.

Als het hem banger wordt, en alles om hem heen donker is, zoekt hij juist de woorden en tolken van zijn God. Bij Hem wil hij schuilen, ook in de ure der scheiding door den dood: opdat hij eeuwiglijk bij en met God moge wezen en diens aangezicht in Christus aanschouwen.

PSALM 73 : 14.

Wie, ver van U, de weelde zoekt,
Vergaat eerlang en wordt vervloekt:
Gij roeit hen uit die afhoereeren,
En U den trotschen nek toekeeren;
Maar 't is mij goed, mijn zaligst lot,
Nabij te wezen bij mijn God:
'k Vertrouw op Hem geheel en al,
Den Heer, wiens werk ik roemen zal.

ISRAEL DOOR JEHOVA VERLOST.

EXODUS XI—XV.

Ook Exodus derde groote hoofddeel bestaat uit vijf hoofdstukken (Ex. XI—XV). Inhoud is: de verlossing Israels; en wel hoe deze werd aangekondigd door het woord (H. X), afgebeeld door het pascha (H. XII: 1—28), gewrocht door de hand Gods (XII : 29—51), geheiligd door de instelling (H. XIII), bevestigd door der vijanden ondergang (H. XIV), verheerlijkt door het zegelied des bondsvolks (H. XV).

Uit dit alles blijkt, dat JEHOVA, die is de Bewaarder Jakobs (H. I—V) en de Richter der wereld (H. VI—X), tevens is de Machtige Overwinnaar (H. XI—XV). — Was 't eerst Egypte tegen Israel, later Jehova tegen Egypte, nu blijkt het te zijn: Jehova voor Israel!

Tegenover de langzaam rijpende verwerping Pharao's en die der wereld, treedt met majesteit het feit der verkiezing, verlossing en uitleiding des bondsvolks op. Verharding des harten, verklaard uit de goddelijke verwerping, staat tegenover de gehoorzaamheid, 't gewrocht der Genade.

Woord en teeken, beeld en werk, verharding en verlossing, Pascha en Roode zee, alles verkondigt des Heeren deugden: Zijne eeuwige Voorkennis, onwederstaanbare Almacht, ongebroken Trouw; Zijne heiligheid, gerechtigheid, ontferming en genade.

X.

DE VERLOSSING VAN HET BONDSVOLK DOOR JEHOVA AANGEKONDIGD.

Exodus XI : 1—10.

INHOUD: De eere Gods het doel der heilsgeschiedenis; Asafs getuigenis in Ps. 78; verband van dit hoofddeel met de voorgaanden; samenvatting der vijf volgende hoofdstukken; het onderwerp en deszelfs verdeeling. De verlossinge Israels aangekondigd (H. XI : 1—10): door het woord Gods aan Mozes (vs. 1—3); het woord van Mozes tot Pharao (vs. 4—8); het werk Gods aan aller hart (vs. 9, 10).

Het woord Gods aan Mozes (vs. 1—3): onze kortzichtigheid niet onze scherpzinnigheid oorzaak van onzen achterdocht; wat Mozes zooveel vastheid gaf in 't spreken? Gods eigen openbaring aan Mozes het geheim van diens kracht, Gods voornemen ter uitvoering; het gevolg der uitvoering; de wijze der uitvoering. Het woord Gods voor Mozes (vs. 1), voor Israel (vs. 2), voor Egypte (vs. 3). — De Heer alleen heeft het gewrocht. Het woord Gods of tot een alleen of tot meerderen, al naar de onderscheiden behoeften. De eisch Gods aan Israel; niet leenen, maar eischen; het recht Israels daartoe; het recht Gods bovendien; de erkenning van Egypte daarbij. De betaalde oorlogsschatting.

Het woord van Mozes tot Pharao (vs. 4—8): het voornemen Gods verklaard (vs. 4), het naderend oordeel aangekondigd (vs. 5, 6), het heilige doel aangewezen (vs. 7), de eindelijke uitkomst voorspeld (vs. 8*a*), door zinrijke daad afgebeeld (vs. 8*b*). Waartoe dit alles? Het voornemen om „te middernacht" te komen; het nachtelijk komen, ten oordeel! de eerst-

geborenen met den dood bedreigd; het eerstgeboorterecht; de openbaring van Gods strafeischende gerechtigheid het heilig doel Zijner oordeelen; de bewaring van het uitverkoren volk daarvan het bewijs; deszelfs afzondering de bedoeling; Gods vrijmacht; de erkenning van Gods volk en gezanten; de uitkomst; „knechten" en knechtelijke zin; Mozes heengaan een daad; het kalm en waardig heengaan uit eene vergadering soms noodig.

Het werk Gods voor aller hart (vs. 9, 10): verkondigd door het voorafgegane woord (vs. 9), betoond in verleende kracht (vs. 10*a*), gewrocht ook in den tegenstand (vs. 10*b*). De eeuwige voorkennisse Gods; in verband met de zonde; de eere Gods gehandhaafd door den tegenstand der vijanden en de verleende kracht Zijner dienaren; de verbazing der wereld over het welslagen der kinderen Gods begrijpelijk; Mozes en Aäron van nature niet beter dan Pharao; niet willen en wel willen; de leer onzer vaderen daaromtrent; D. Leerr. III: 11—15; Mozes gewilligheid en Pharao's verharding; ontwikkeling der boosheid in het hart en het leven; niet willen, niet kunnen, niet mogen. — Besluit.

SALM 78 : 2, 26.

„De loffelijkheden des Heeren te vermelden, en Zijne sterkheid en Zijne wonderen, die Hij gedaan heeft", is het heilig doel der heilsgeschiedenis. Dat moet, naar de onderwijzing Asafs, het bondsvolk steeds beter leeren begrijpen. Daartoe spande de gewijde zanger de snaren en opende hij het oor voor het lied der waarheid Gods, dat de Heilige Geest hem voorspeelde; daartoe opende hij zijne lippen, opdat zijn mond des Heeren lof zoude verkondigen.

Daartoe ook laat hij den blik over de heilige geschiedbladen weiden; en als dan de Geest des Heeren dien blik op een of ander machtig en aangrijpend feit dier geschiedenis wijst en daarbij vasthoudt, dan klopt hem het hart van verrukking en geestdrift, en grijpt hij in de snaren, om te zingen van Gods trouw, Gods macht

en onverwinb're krachten. „Opdat de volgende geslachten ook hunne hoop op God zouden stellen en Gods daden niet vergeten, maar Zijne geboden bewaren" (Ps. 78 : 7).

Hij gewaagt van Gods wonderdaden ten wille van Zijn bondsvolk gedaan. En hoe zoude hij dan kunnen zwijgen van dat Egypteland en dat veld van Zoän (Ps. 78 : 12); als God Zijne teekenen stelde in Egypte en Zijne wonderheden in het veld van Zoän (Ps. 78 : 43), en onder hen de hittigheid zijns toorns bracht, verbolgenheid en verstoordheid, en benauwdheid met uitzending der boden van veel kwaads (Ps. 78 : 49). Opdat Hij zijn volk voerde als schapen en hen leidde als eene kudde" (Ps. 78 : 52).

Daartoe moest het komen. God zelf had naar het woord der belofte, aan Abraham gedaan, zijn uitverkoren volk voor een tijd afgezonderd en veilig weggeborgen als in de doodkist van Egypte. Daar had Hij het beproefd en gelouterd, in de verdrukking geworpen en voor een tijd gelaten; opdat Hij zelf het uit de verdrukking met eene sterke en hoogopgerichte hand zoude uitleiden. Egypte tegen het Bondsvolk, zoo luidde het opschrift van het eerste hoofddeel van Exodus (Ex. I—V). Israels Bondsgod tegen Egypte werd door het bloedig tafereel van een tiental zware plagen verkondigd (Ex. VI—X). Opdat het zoude blijken, dat Jehova is voor Israel, blijkt Israels Bondsgod de overwinnaar te zijn, die Zijn volk de verlossing bereid heeft (Ex. XI—XV).

Dat is het derde groote hoofddeel van het boek Exodus, waarin de verlossinge Israels door zijn Bondsgod Jehova wordt aangekondigd (H. X), afgebeeld (H. XI), gewrocht (H. XII), geheiligd (H. XIII), bevestigd (H. XIV) en ten laatste verheerlijkt (H. XV). Het eerste tweetal hoofdstukken, die aller-

eerst in de rij der opvolging onze aandacht vergen, gewagen van die verlossinge Israels door het woord Gods aangekondigd, door het paaschlam afgebeeld en door de hand Gods gewerkt. Spreken wij eerst, naar aanleiding van Hoofdst. XI, over de aankondiging der verlossinge Israels door het woord en het werk Gods; door het woord Gods tot Mozes (vs. 1—3), het woord van Mozes tot Pharao (vs. 4—8) en door het werk Gods aan aller hart (vs. 9, 10). Hier volgt het werk Gods op het voorspellend woord; gelijk ook elders het verklarend woord het werk voorafgaat; maar steeds is het èn het woord èn het werk Gods.

Zeer veel wat ons in het Godsbestuur en in de heilige Schrift raadselachtig voorkomt en daardoor tot ongeloof prikkelt, is dit slechts aldus, voorzoover en omdat onze onkunde zoo groot is. Indien wij achter het voorhangsel konden zien, dat als voor onze oogen is neergelaten en waarachter de Heere God de verborgen draden van het weefsel der geschiedenis als opzet, zouden wij, beschaamd en verlegen, onzen twijfel meer inhouden, en, bewonderende hetgeen wij daar zien en begrijpen, ten laatste niet meer twijfelen aan hetgeen wij daar buiten wel zien, maar niet begrijpen. 't Is steeds onze kortzichtigheid, niet onze scherpzinnigheid, die oorzaak wordt van onzen achterdocht tegen de goddelijke waarheid. Zoo was het ook met Pharao bij gelegenheid van het fiere woord door Mozes tot Pharao gesproken, dat het voorgaande hoofdstuk besloot.

Hoe kon toch Mozes zoo beslist tot Pharao zeggen, dat hij, tenzij dan geroepen, des konings aangezicht niet meer zien zoude? 't Was omdat de Heere zelf hem dit vooraf had bekend gemaakt. „Want de Heere had tot Mozes gesproken: Ik zal nog eene plaag over Pha-

rao en over Egypte brengen; daarna zal hij ulieden van hier trekken laten. Als hij u geheellijk zal trekken laten, zoo zal hij u haastelijk van hier uitdrijven." In het woord Gods tot Mozes gesproken, ligt het geheim van diens kracht en besliste overtuiging. Zoolang het woord des Heeren niet in onze ziele is doorgedrongen en daar weerklank vond, is er niet die heilige moed, dien wij tegenover de vijanden Gods en der Kerk zoozeer behoeven, om staande te blijven in den strijd.

Wat de Heere voornemens was te doen, dat maakte Hij vooraf aan Mozes bekend. Reeds in Abrahams geschiedenis vernamen wij bij Sodoms val eene dergelijke handeling des Heeren, die de Zijnen menigmalen vooraf bekend maakt wat Hij gaat doen (Gen. 18 : 17—19). Nu zoude Hij nog ééne plaag over Egypte brengen. Wat daarvan het gevolg zoude zijn, dat Pharao namelijk, daardoor bevreesd geworden, het volk zoude laten trekken, wordt mede aan Mozes geopenbaard. Op welke wijze dit geschieden zoude, wordt insgelijks vooraf aangekondigd: hij zoude het volk maar niet alleen laten trekken, maar het veeleer als uitdrijven. En hierop wordt bovenal de nadruk gelegd, dat het volk in zijn geheel zoude uittrekken; gelijk Mozes het had gezegd, „met kinderen en vee." Zoo zoude uit alles blijken, ook door den haast waarmede de koning Israel uitdreef, of gelijk het oorspronkelijke heet, „uitdrijvende zoude uitdrijven," dat de Heere God dit alles, in weerwil van des konings onwil, en trots zijn trots, had bewerkt; de Heere alleen.

Dat was het woord des Heeren, dat Mozes bovenal, ja Mozes alleen gold; opdat hij tegenover de heftigheid en den schier waanzinnigen haat van dien Egyptischen koning den noodigen moed en, tot den einde toe, de vereischte volharding zoude hebben. Maar bij het woord

Gods, dat voor Mozes alleen bestemd was, kwam nu nog een ander, dat tot het volk moest gebracht worden; omdat nu de tijd van handelen spoedig nabij was en het volk op dat oogenblik gereed moest zijn. Zie, de koning van Egypte had, gewis met instemming zijns volks, de Israelieten van de vruchten hunner jaren-, neen eeuwenlange spaarzaamheid willen berooven; hun niet willen laten wat zij van ouder tot ouder geërfd en zelven uitgebreid hadden. Want hun vee en have had hij in Egypte willen houden en het volk zelf laten trekken. Zoo zouden zij in eens arm geweest zijn.

Gansch anders zoude het worden. Het kwaad, dat de koning tegen Israel had bedacht, zoude op zijn eigen volk nederkomen, en Jakobs nakroost, gelijk het rijk en welgesteld met velerlei goed en geschenken in Egypte was gekomen, zoude het ook aldus verlaten. „Spreek nu voor de ooren des volks," zoo zeide de Heere tot Mozes, „dat ieder man van zijnen naaste en iedere vrouw van hare naaste zilveren vaten en gouden vaten eische." Er is hier geen sprake van eenig vaatwerk, maar wel van allerlei sieraden en kleinodiën van goud en zilver. Israel moest het ook niet leenen, maar „e i s c h e n;" zoo zegt de Schrift uitdrukkelijk. Het had daar recht op, na die lange reeks van jaren, waarin men het zijn rechtmatig loon had onthouden.

Het deed er gewis geen onrecht mede; daar het als volk des Heeren overwinnend uit den tweekamp optrok en dus een recht op den verworven buit kon laten gelden. Het was als een vrij en rijk, een zelfstandig en aanzienlijk volk Egypte binnengetrokken; zoude het dan nu, na eeuwen zwaren arbeids, ontbloot van alles, zonder have of goed datzelfde Egypteland moeten verlaten? Dat ging niet. De Heere, die de eigenaar is van alles, mag met het Zijne doen wat Hij wil. En indien Hij, Pharao's openbare Overwinnaar, Pharao's

buit wil wegschenken aan de Zijnen, gelijk Sodoms koning dit vroeger wilde aan Abraham (Gen. 14 : 21), dan is er noch van de zijde Gods die het beveelt, noch van de zijde des volks dat het bevel opvolgt, eenig onrecht in gelegen.

Zelfs de Egyptenaren; die den toenmaligen toestand toch het best konden overzien en de betrekkelijke billijkheid van de gestelde eischen naar recht konden schatten; zelfs deze Egyptenaren zagen in dien eisch des volks niets onbillijks; evenmin als een overwonnen volk of land, hoe zwaar het opbrengen zelf ook vallen moge, in de opgelegde oorlogsschatting een onrecht zal zien. En mede als te betalen oorlogsschatting, aan de overwinnende Israelieten uit te keeren, moest de opbrengst der gouden en zilveren voorwerpen beschouwd worden. Het volk van Egypte was er mede tevreden en bewonderde daarin tevens de gematigdheid van Mozes, die zijne eischen zeker nog veel hooger had kunnen stellen.

„En de Heere gaf het volk genade (toegenegen ooren en harten) in de oogen (naar het oordeel) der Egyptenaren. Ook was de man Mozes zeer groot (in aanzien) in Egypteland, voor de oogen van Pharao's knechten en voor de oogen des volks." De eisch Gods, door Mozes den Egyptenaren aangezegd, was een duidelijke aankondiging der ras naderende verlossing. Men had daar volkomen vrede mede en bood daarenboven aan den leider des volks, aan Mozes zelven de hulde der bewondering. Zoover is het er vandaan, dat, gelijk sommigen lasteren, er iets oneerlijks en onhebbelijks in Israels handelwijze met het eischen van goud en zilver was gelegen, dat Mozes veeleer om zijne matiging werd geprezen. Indien men maar begrijpt, dat men hier niet met een ter leen vragen, maar met een rechtens eischen te doen heeft.

Gelijk dus door het woord Gods aan Mozes, aangaande dezen zelven (vs. 1), voor het volk (vs. 2) en voor Egypte (vs. 3) de verlossing Israels werd aangekondigd; zoo geschiedde dit evenzeer door het woord van Mozes tot Pharao (vs. 4—8). Viervoudigen inhoud heeft deze laatste rede van Mozes tot den koning. Eerst verklaart zij het voornemen Gods (vs. 4), daarna kondigt zij het naderend oordeel aan (vs. 5, 6), wijst op het heilige doel daarvan (vs. 7) en voorspelt de eindelijke uitkomst (vs. 8^a); die door de zinrijke daad van Mozes heengaan reeds in beginsel werd aangetoond (vs. 8^b). En al wat hier wordt uiteengezet geschiedt mede, om daardoor de reden van Mozes stout en onverwacht vertrek, waarvan het vorig hoofdstuk gewaagde, nader aantegeven. Ons worden namelijk die wonderen Gods vermeld, die de Heere reeds vooraf aan Mozes en deze wederom op zijne beurt gewis aan Pharao had medegedeeld.

Neen, Mozes zoude niet meer voor Pharao's aangezicht verschijnen. De gezant kon vrijelijk heengaan; want zijn groote Zender maakte zich gereed, om zelf te komen en zelf voor Pharao te verschijnen. „Verder zeide Mozes: omtrent middernacht zal Ik uitgaan door het midden van Egypte." Zoo wordt het voornemen van den hoogheerlijken God zelven aan den koning geopenbaard.

Te middernacht zoude Hij komen, die steeds in het licht wandelt, die daar troont in het eeuwig ongeschapen licht, maar die ook de duisternis heeft geschapen en wandelt te midden der donkerheid. Te middernacht zoude Hij komen, Zijne machtige lendenen omgord met het kleed van den duisteren nacht. Te middernacht, als alles sliep en aan de zorgelooze rust zich pas had overgegeven; te middernacht als

slechts het verscheurend wouddier waakt en op zijne prooi loert, als de hyena rondom de graven sluipt en de jakhals schoffeert; onverwacht zoude hij optreden, als niemand Hem verwachtte. Want dit is steeds de beteekenis van dit „te middernacht," ook in de gelijkenis des Heeren van de tien maagden, die sluimerig waren geworden, toen zij plotseling uit de zondige sluimering werden opgeschrikt door den kreet: „de bruidegom komt, gaat uit hem tegemoet" (Matth. 25 : 8).

Te middernacht, als de eenzame geloovige waakt in het gebed (Ps. 119 : 72; Hand. 16 : 25), schrijdt de Heere, de Rechter van hemel en aarde voort ten oordeel. Hem weerhoudt geen nachtelijke duisternis, om het pad des gerichts en des oordeels „door het midden van Egypte" heen te vinden. Hij maakte zich op om gericht te houden. „En alle eerstgeborenen in Egypteland zullen sterven, van Pharao's eerstgeborene af, die op zijnen troon zitten zoude, tot den eerstgeborene der dienstmaagd, die achter den molen is (om op het veld het lager liggend land te besproeien) en alle eerstgeborenen van het vee." Indien de eerstgeborenen met den dood bedreigd worden, geschiedt dit, omdat in dezen gewoonlijk het beginsel der kracht vertegenwoordigd is (Gen. 49 : 3) en zij ook meest altijd de meest beminden zijn.

In Gods woord is er eene eigene opvatting van het eerstgeboorterecht, waarbij wij weldra gelegenheid zullen vinden om voor een oogenblik stil te staan. Bij deze eerstgeborenen moet bovenal op den voorgrond treden het richterlijke en opzettelijke der strafoefening, als eene bepaalde richterlijke daad Gods, waardoor juist dezen werden getroffen, terwijl de andere leden des gezins door den dood werden gespaard. Zoo moest blijken, dat bij deze strafoefening aan een bepaalde daad Gods moest gedacht worden, en niet aan eenig

grillig toeval, dat als in den blinde rondom zich sloeg en zijne slachtoffers maakte.

Dat zoude men ook in het heidensch en weerbarstig Egypte leeren begrijpen; en alle inwoners, met vervaardheid en schrik geslagen, zouden de macht Gods erkennen. „En er zal een groot geschrei zijn in het gansche Egypteland; desgelijks nooit geweest is en desgelijks nooit meer wezen zal." Een hartverscheurend gekerm, een zieldoorborende kreet van radeloozen angst en bange vertwijfeling zoude alomme, in ieder gezin opgaan, waar men dezen of genen der huisgenooten door den dood zag nedervellen, zonder te weten van waar de jammer eigenlijk kwam en waar die jammer ten laatste zoude eindigen. Al wat er ooit vroeger van leed was geleden of voor de toekomst ooit werd geducht, dat alles zoude in het niet wegzinken bij dat groote onheil. Ook dan zoude het blijken, dat in den dood armen en rijken zich ontmoeten; dat de Heere ze allen gemaakt heeft en dat diezelfde God een woord spreekt en den mensch doet wederkeeren tot verbrijzeling.

Maar indien God Zijne strafgerichten op aarde zendt, beoogt Hij ook daarmede het heiligste doel: de openbaring zoowel Zijner strafeischende gerechtigheid als die Zijner vrij onderscheidende genade. Te midden van en door de vreeselijke oordeelen zelve moest het blijken, dat Israel Zijn uitverkoren volk was, voor hetwelk Hij ten strijde was uitgetrokken en waarvoor Hij het machtig zwaard des doods had ontbloot. „Maar bij al de kinderen Israels zal niet een hond zijn tong verroeren, van de menschen af tot de beesten toe." De eigenaardige uitdrukking van „de tong roeren" voor iemand met woorden of geluiden bedreigen, wordt ook elders in Gods woord (Jos. 10 : 11) gebezigd. Hier beduidt het, dat terwijl overal elders verwarde stemmen van schrik en benauwdheid zouden opgaan, onder Israel

zelfs de, anders zoo spoedig opgewekte en waakzame, honden zouden zwijgen en zich stilhouden; zoodat de diepe en vredige stilte van den nacht onder Israel door geen schrillen kreet zelfs zoude worden gestoord, en daardoor des te aangrijpender tegenstelling met Egypte zoude vormen.

En zoo gij nu naar de heilige bedoeling van die treffende tegenstelling tusschen het verward rumoer der Egyptenaren en de weldadige stilte bij Israel vraagt, hoort dan wat God zelf daarvan getuigt: „opdat gij lieden weet, dat de Heere tusschen de Egyptenaren en tusschen de Israelieten eene afzondering maakt." Wat reeds vroeger bij de plagen van de vermenging der ongedierten, van de veepest, den hagel enz. kennelijk was gebleken; waartoe eigenlijk deze geheele geschiedenis als leering moet dienen; wat meer dan eens door den Heere werd uitgesproken; dat moest nu in het holle van den nacht zelfs door de stomme en redelooze dieren worden bevestigd; wat ook de laatste dag met doorluchtige heerlijkheid zal prediken: „het onderscheid tusschen de rechtvaardigen en de goddeloozen, tusschen dien, die God vreest en dien die Hem niet dient" (Mal. 3 : 18). Maar ook dit, wat Mozes later in het woord betuigde: dat de Heere naar Zijne vrije verkiezing ich ontfermt, diens Hij zich ontfermt (Ex. 33 : 19; Rom. 9 : 15).

De erkenning van Mozes als den gezant, en van Israel als het volk Gods, en deze in het openbaar geschied, zoude dan ook de uitkomst van deze tweevoudige betooning der heiligheid Gods zijn. Immers, zoo zegt Mozes tot Pharao, als dit voorspelde geschrei des jammers onder de Egyptenaren zoude opgaan, terwijl het bij Israel stil en vredig zoude zijn, „dan zullen al deze uwe knechten tot mij afkomen en zich voor mij neigen, zeggende: trek uit, gij en al het volk, dat uwe voet-

stappen volgt (dat het met u houdt), en daarna zal ik uitgaan. — Dat was het fiere antwoord van den man Gods op de smadelijke bejegening, van den koning en van diens pluimstrijkende hovelingen ondergaan.

„Die knechten" want lage knechten waren die vleiende hovelingen, die om wille van den luim huns heerschers een zoo hoog en waardig karakter als Mozes was, zoo laag en zoo onwaardig dorsten te bejegenen; „die knechten", 't is alsof Mozes ze met den vinger aanwijst, terwijl zij ongeloovig spottend en smalend zich om den koning verdringen en dezen stijven in zijn verzet tegen God en diens gezant; die knechten zullen zelven komen, door den koning tot hem gezonden en diep voor hem zich buigen en openlijk hem erkennen. Wat omkeer dan! Ja, de geloovige kan op den smaad en de vernederingen van het oogenblik kalm en gelaten, met een medelijdenden glimlach neerzien; want daar komt een dag, waarop het alles anders zal zijn.

Toch trilt het hart soms van verontwaardiging onder dit alles en beeft de ziel van heilige ontroering bij de gedachte aan den hoon, den hoogen God in Zijne gezanten en Zijn volk aangedaan. Dan zoude het bits en schamper woord over de lippen komen. Dat mag nooit. Beter is het dan, tot getuigenis kalm en waardig heen te gaan, dan in toorn en met honend woord te midden der onwaardigen te blijven. Zoo was het ook bij Mozes. En een zinrijke daad komt afbeelden wat er in hem omgaat en wat hij weldra verwacht; „hij ging uit van Pharao in hitte des toorns."

Neen! het mag niet het lafhartig vluchten van een angstig en bevreesd hart schijnen. 't Was ook niet de houding van iemand, die smadelijk weggejaagd was, misschien om nog door het spottend geschater van den ganschen hofkring achtervolgd te worden. Met kalmen tred, waardige houding en fier opgeheven hoofd, ging

hij heen, wel diep beleedigd, maar voor zijn gevoel in niets vernederd. Hij rekende op de toekomst, omdat hij rekende op zijn God, in Wiens machtige hand ook de verste toekomst is.

En dit woord van Mozes tot Pharao kwam aldus aan aller hart de verklaring van het werk Gods geven; gelijk dit namelijk tot dusver was geschied (vs. 9, 10), en vooraf was verkondigd door het aan Mozes geopenbaarde woord (vs. 9), betoond in de kracht, aan 's Heeren dienstknechten verleend (vs. 10*a*), gewrocht ook in den tegenstand, aan zijne hateren gezonden (vs. 10*b*). Dat alles wordt ons uiteengezet in het enkel paar verzen, waarmede het elfde hoofdstuk wordt besloten en die wij nu nader hebben te verklaren; opdat ons nog duidelijker worde, hoe Mozes, de man Gods zoo stout kon spreken en zoo fier kon handelen. Want zie de kloeke woorden en moedige daden der geloovigen zijn steeds het uitvloeisel èn van het woord èn van het werk Gods, tot hun oor gebracht en aan hun hart geheiligd.

„De Heere dan had tot Mozes gesproken: Pharao zal naar ulieden niet hooren." Zoo blijkt daarin ook de eeuwige voorkennisse Gods, niet slechts doordien Hij het groot geheel en het groote einddoel en de beslissende uitkomsten van dit alles kent; maar ook doordien Hij de kleinste bijzonderheden, ook de opkomende gedachten en geheime overleggingen in het hart van een Pharao of Herodes ziet, voordat zij zelfs nog in dit hart zijn opgekomen of tot rijpheid gebracht. Want ook deze gedachten zijn ondergeschikt aan den hoogen en heiligen Raad Gods.

Immers, „opdat mijne wonderen in Egypte vermenigvuldigd worden," zoo sprak de Heere tot Mozes, „moet dit alles geschieden." Gelijk we reeds vroeger aantoonden, ook de zonden der vijanden Gods en de

felste tegenstand Zijner weerpartijders wordt de donkere achtergrond waartegen, het hooge voetstuk waarop de eere en mogendheid Gods te schitterender uitkomt. Indien we dit steeds in het oog hielden, we zouden ons minder verwonderen, wanneer de roekeloosheid zoo hoog in eere stijgt; opdat ook de meerdere snelheid en diepte van haar val te meer gewagen van de grootheid en hoogheid onzes Gods (Ps. 73 : 17—19).

De eere Gods is de eindelijke uitkomst van den tegenstand des ongeloofs tegen Hem, en de kracht Gods is de grond van den strijd des geloofs voor Hem. Zoo bleek dit ook in Egypte door de kracht aan Mozes en Aäron, 's Heeren dienstknechten, verleend. „En Mozes en Aäron hebben al deze wonderen gedaan voor Pharao's aangezicht." Ja, „voor Pharao's aangezicht" deden zij dit alles van wonderen en teekenen en hij moest het aanzien, hoezeer hij schier vergrimde; hij moest het aanzien, hoezeer hij menigmalen had gehoopt, dat zij in hun pogen gelogenstraft zouden worden; hij moest het aanzien zonder het te kunnen beletten, hoe gaarne hij dit voorzeker had gewild.

Zoo zal de Heere menigmalen Zijne zwakke volgelingen doen slagen, terwijl een spijtige wereld dit met gram en wrok, maar weerloos moet aanzien. Heeft de Heere dit niet soms in uwe eigene omgeving, in uw eigen leven u getoond? Hoe zoudt gij er anders, onder zooveel tegenstand en bij zoovele benijders, die u het licht in de oogen schier niet gunden, ooit gekomen zijn, gelijk dit toch bij u plaats had. Mocht gij u zelven daarop toch nooit verheffen, maar daarvan den Heere God de eer geven. Dat wordt maar al te dikwijls vergeten, vooral door 't al te zeer acht geven op de houding der tegenstanders.

Maar ook in dien tegenstand heeft de Heere het zijne gewrocht. „Doch de Heere verhardde Pharao's

hart, dat hij de kinderen Israels uit zijn land niet trekken liet." Gelooft gij, dat het hart van Mozes, die zijn hater doodsloeg, of van Aaron, die later uit vrees het gouden kalf maakte, of van Israel, dat zoo menigmalen van den Heere ondankbaar afweek; gelooft gij dat hun aller hart van nature beter was dan dat van Pharao? Pharao moest de hulpe Gods, de ondersteuning der genade derven. De Heere verhardde Pharao's hart. Hij kon niet anders, ook omdat hij niet anders wilde; maar ook wilde hij niet meer anders, omdat hij niet anders meer kon. Maar ook wij willen van nature niet anders. En indien wij anders willen, is dit alzoo, omdat des Heeren onweerstandelijke genade onzen wil heeft omgebogen, zoodat wij door Zijne macht anders kunnen, omdat Hij-zelf anders wilde.

Hoort wat onze vrome voorvaderen daarvan in de belijdenis zeggen: „Door de uitwerkende kracht van den wederbarenden Geest, dringt God tot in de binnenste schuilhoeken der menschen, opent hunne geslotene harten, maakt het harde week, besnijdt het onbesnedene, stort nieuwe hoedanigheden in den wil en maakt denzelven van dood levende, van kwaad goed, van niet willende gewillig. En daarop wordt de nu vernieuwde wil niet alleen van God bewrocht en bewogen, maar van God bewrocht zijnde, werkt die ook zelf.... Daarom ook voor anderen, die nog niet geroepen zijn, heeft men God te bidden, die de dingen roept, die niet zijn, alsof zij waren; maar geenszins mag men zich tegen dezen trotschelijk aanstellen, alsof wij ons zelven onderscheiden hadden." (Dord. Leerr. III: 11—15).

Immers dat Mozes gewillig was had hij niet aan zich zelven en aan eigen booze natuur, maar alleen aan de onweerstaanbare werking der genade Gods te danken. En dat Pharao, in die onbegrijpelijke dwaasheid zich bleef verzetten tegen den billijken eisch des Heeren,

is toch slechts verklaarbaar door de inwerking van invloeden, die buiten hem gelegen, afhankelijk van eene hoogere macht, evenwel op hem hunne werking uitoefenden. Gewis bleef Pharao voor zijne daden aan den Heere God verantwoordelijk, en nooit kon hij eigen misslagen en vergrijpen door het beroep op verleiding van buiten verontschuldigen, veel minder rechtvaardigen. En al kon hij dit, of al kondet gij 't uwe daden doen; daarmede hebt gij het noch uzelven, noch uwe persoonlijkheid gedaan. Zonden begrijpelijk en verklaarbaar te maken, d.i. het kwaad zelf te verontschuldigen, is toch nog waarlijk niet den zondaar rein te maken of den kwaaddoener goed te heeten.

Ook Mozes begreep die ontzettende macht ten verderve, die van buiten af op Egyptes koning aandrong en hem telkens op nieuw voor het woord Gods onvatbaarder en zijn hart steeds minder indrukkelijk, minder aandoenlijk maakte voor den reddenden invloed van het werk Gods. Neen, welk heerlijk woord of ontzettend werk ook tot hem kwam, hij zoude Israel niet meer vrijwillig laten trekken. Hij kon dit niet meer; ook mocht hij het niet meer. Want het goede wat men eerst niet wilde, zal men later niet meer kunnen, ook wanneer men het wil; zal men nog later niet meer mogen, zelfs indien men het kon of wilde.

Niet willen, niet kunnen, niet mogen; ziedaar de opklimming der trappen van het kwade in het hart en in het leven. Dat is de ontwikkeling van het booze in ons en om ons tot in de eeuwigheid. Eerst wil men niet doen wat God wil; daarna kan men niet meer doen wat God wil; en daarin reeds openbaart zich 't begin van het hopeloos berouw. Ten leste zal men zelfs niet meer mogen; gelijk het was met den rijken man in de hel; wat men waant en wel te willen en wel te

kunnen. Dat zal zijn de eeuwige wroeging; en bij de eeuwige wroeging, de eindelooze wrok, een eeuwig woelen en wroeten in eigen onmacht en spijt. — Dat is het einde der goddeloozen.

Maar zie daarentegen het volk des Heeren. Pharao houdt het terug, wil het niet laten trekken. Ja zelfs wordt hij verhard, om het niet te doen. En waartoe dit alles? Opdat God zelf het later uitleide, met eere uitleide; opdat het geoefend uitga, om Gods macht, trouw en genade daarin te erkennen.

Het volk des Heeren wordt door de boosheid der wereld, door de overmacht der Pharao's, door de macht van het stof, door de banden des vleesches van het zoozeer begeerde uitgaan terug en tegengehouden. Ook de Apostel Paulus wenschte wel uit het lichaam uit- en bij Christus intewonen. Nog mocht het niet.

Ook het volk Gods moet soms wachten; opdat het, eenmaal uitgegaan, dit met te grooter gejuich moge kunnen doen. — Wacht dan, ook gij geloovige! nu nog, soms in smart; wacht! eens zal het zijn een uitgaan in blijdschap en in vreugde, een uitgaan met en naar — den Heere!

Psalm 27 : 7.

Zoo ik niet had geloofd, dat in dit leven
Mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou,
Mijn God! waar was mijn hoop, mijn moed gebleven?
Ik was vergaan in al mijn smart en rouw.
Wacht op den Heer, godvruchte schaar, houd moed;
Hij is getrouw, de bron van alle goed;
Zoo daalt zijn kracht op u in zwakheid neer:
Wacht dan, ja wacht; verlaat u op den Heer.

XI.

ISRAELS VERLOSSING DOOR HET PASCHA ALS BONDSTEEKEN AFGEBEELD.

Exodus XII : 1—28.

INHOUD: De roeping der christelijke opvoeding. De beteekenis van Ps. 78 in verband tot het paaschfeest Israels en den paaschavond: de psalmen Asaphs; het onderwerp en deszelfs verdeeling: (verband der Sacramenten) I. het voorschrift Gods aan Mozes aangaande het paaschlam; II. de overbrenging daarvan door Mozes aan het volk.

I. Het voorschrift zelf (vs. 1—20): de voorbereidende werkzaamheden (vs. 1—7), de toebereiding en viering (vs. 8—13), de feestelijke herdenking (vs. 14—20).— Wat voorafgaat? tijd, gezin, bestanddeel, beteekende zaak. De juiste tijd: »het hoofd der maanden"; de eerste der maanden; zeven en tien; Nisan en Tischri; Paasch en Groote Verzoendag; gewijde en natuurlijke tijdkring, natuur en genade; de heiliging van den tijd; de nieuwe maan; uw levenstijd geheiligd door de wedergeboorte; wat daartoe noodig: kring van arbeid en kring van personen; doel gezocht in werkkring en belanghebbenden; heiliging van 't gezin; een feestmaal; het doel in groote hoofdtrekken aangegeven; eenheid, verkwikking, versterking. — Het hoofdbestanddeel van den maaltijd: gehalte, geslacht, leeftijd, soort, afzondering van het lam; wat is volkomenheid van het lam? het lam in verband tot het gezin. Het teeken van schuld in het bloed.

De toebereiding en viering: de bestemming van het lam (vs. 8—10), de bijzondere wijze des gebruiks (vs. 11), de heilige beteekenis (vs. 12, 13). Het vuur, middel der toebe-

reiding, de wijze der toebereiding; de beteekenis van het vuur in de Schrift; de geheelheid van het lam; aldus voorafschaduwing van het Lam Gods; geheel en onverdeeld; sacramenteele spijze; wat deze noodig maakt en als zoodanig veronderstelt = eene geschiedkundige herinnering, eene tegenwoordige behoefte en eene profetische heenwijzing. — »Met haast eten"; wat bovenal eisch is bij eene godsdienstige verrichting; haast u om uws levens wil; de inzettingswoorden van het Sacrament des pascha's = »het is des Heeren pascha!" de beteekenis dier woorden: Jehova de eenige en eeuwige Verlosser, ook de Insteller der middelen ter verlossing; ook de God der openbaring als Bondsgod Israels; het teeken des »bloeds"; schuld tot den dood; belijdenis des volks in het bestrijken met het bloed; bloed en leven; bloed van Christus; besprenging des bloeds; eeuwig geldende beteekenis van 't paaschlam; type en zinnebeeld.

De feestelijke herdenking (vs. 14—20): de geschiedkundige grondslag, het heilig doel, het waardig voorwerp, de feestelijke stemming en de vruchtbare kiem zijn noodzakelijke bestanddeelen van elk godsdienstig feest; onze feesten aan deze eischen getoetst. — Het eigenlijk doel en de geestelijke beteekenis der feestviering. — Het slachten van het Lam en de uitzuivering van het zuurdeeg = rechtvaardigmaking. en heiligmaking; de »ongezuurde brooden" der reinheid; de zuurdeesem; het heilig getal wederom ook in de bepaling van het getal der feestdagen; de vertreding van het bloed der verzoening; de wijze der viering in overeenstemming met het gewijde karakter; onderscheiding der vergaderingen; met den naam Gods onze feesten en vergaderingen te beginnen en te eindigen; eindigen bovenal; het paaschfeest geen Sabbath; het onderscheid. — Het geschiedkundig feit herinnerd; de uittocht nit Egypte; de ware grondslag van feest en sacrament ligt in het feit. — Tijd, duur, plicht en algemeenheid van het feest.

II. De overbrenging aan het volk (vs. 21—28); de beschouwing van Mozes aangaande het pascha: eene daad van gehoorzaamheid (vs. 21, 22), betuiging des geloofs (vs. 23), teeken der herinnering (vs. 24, 25), offer der dankbaarheid (vs. 26, 27). — De last aangaande het lam (vs. 21), de bloedsprenging (vs 22a), de personen (vs. 22b), de aanleidende gebeurtenis (vs. 23) en de instelling zelve (vs. 24). — Boven de goed- of afkeuring des menschen verheven; het »pascha" naar

spraakkundige beteekenis; beginsel en *uitvoering*; *strijd* over de middelen niet over de beginselen; geloof de noodzakelijke voorwaarde voor gehoorzaamheid; geen wreede toeschouwer te worden; Gods belofte te gelooven; de feestviering plicht des volks; de beteekenis der feesten voor de geschiedenis als middel ter opleiding en vorming van ons kroost; tot ontwikkeling van het zelfbewustzijn des volks. — Israels volgzaamheid; onze feesten. Besluit.

Ps. 78 : 3, 4.

„En dat zij hunne hoop op God zullen stellen en Gods daden niet vergeten; maar Zijne geboden bewaren." Zietdaar het groote doel van alle onderwijs en opvoeding; zietdaar het groote doel, dat ook in de Christelijke scholen en in het Christelijk gezin moet nagejaagd worden, als einduitkomst van alle opleiding en onderrichting in wetenschap en geschiedenis. Daar moet in het kinderhart vertrouwen komen op God, reeds in het kinderlijk verstand moeten de groote daden Gods opgenomen hebben; opdat de vrucht daarvan zij de leiding ook van den kinderlijken wil, om Gods geboden te bewaren.

Want van den heiligen plicht der ouders tegenover hunne kinderen, wat hunne roeping der opvoeding van het kroost betreft, spreekt deze psalm 78 gewis niet het minst. Maar doet hij dit niet, omdat hij gelijk Ps. 111, 116 en 118, een der nagalmen van den eersten paaschnacht is? Dan zat het gezin rondom den paaschdisch, en hief het lied der verlossing aan, om straks, naar het gebod des Heeren, verhalende en zingende, de verwonderde kinderen op de groote daden, wonderen en het verbond Gods opmerkzaam te maken (Ps. 78 : 10, 11, 12, 13 enz.). In 't algemeen zouden we zeggen, dat de psalmen Asaphs de hooge beteekenis der heilige feesten Israels voor het volk moesten doen uitkomen.

Een nagalm van het Paaschwonder is dan Ps. 78, gelijk Ps. 81 van het feest der nieuwe maan. Niet alsof dit lied reeds in Egypte, of in een der naastvolgende paaschfeesten zoude vervaardigd zijn; maar wel zoo, dat het voor latere tijden de herinnering aan dergelijke feestvieringen zocht vast te houden, om die steeds verder voortteplanten en te bewaren van geslacht tot geslacht. Immers zijn er in dezen psalm zoovele toespelingen op gebeurtenissen en zoovele eigenaardige woordvormingen, die slechts uit Mozes verhaal der verlossinge Israels en uit zijn zegelied genoegzaam verklaard kunnen worden (Ps. 78 : 1—7, vergeleken met Ex. 12 : 24—27 en Ex. 13 : 8—10; Ps. 78 : 52—55 vergeleken met Ex. 15 : 13—17).

Wij begrijpen ons, hoe; bij de groote schuchterheid in het heilige, die het ware geloof steeds kenmerkt en die bovenal in de heilige oogenblikken der geestvervoering, gelijk de psalmist en de profeet die kennen, zich laat gelden; hoe er van die heilgeheimen en van die bondsteekenen zijn, waarvan niet uitdrukkelijk en bij name gesproken wordt in het gewijde lied. Zij behooren tot die „verborgenheden des Heeren die zijn voor diegenen die Hem vreezen en van Zijn verbond om hem die bekend te maken." (Ps. 25 : 14). De Heere zelf moet den diepen zin aan het hart openbaren. Daarom wordt er bij psalmist en profeet zoo schaarsche vermelding van besnijdenis en paaschlam gemaakt; hoewel en omdat deze beiden tot teekenen des Verbonds zijn gesteld en een schat van waarheid, diepen zin en rijke beloften in hun schoot bergen.

Maar toch klinkt hun geschiedkundige oorsprong, hun eeuwenoude grondslag, hun hoog verheven beteekenis, hun heilig doel, hun afgezonderde bestemming ook in het woord en den toon van het heilige lied telkens door; voor hem namelijk, die ooren heeft om te hooren.

Deze ééne gedachte bovenal moesten zij brengen, welke ook het verbond Gods predikt: dat de verlossing van het bondsvolk des Heeren het heilig werk van de onderscheidende genade van den Bondsgod des volks is.

Dat de verlossinge Israels het werk der onderscheidene genade des Heeren was, dat werd mede door de instelling van het paaschlam afgebeeld (XII: 1—27). Al wat wij vroeger van de besnijdenis opmerkten, geldt ook van het paaschlam als sacrament. Alleen is er dit onderscheid, dat de besnijdenis het sacrament van intreding of inlijving in het verbond is, het paaschlam dat van inblijving in of volharding bij het Verbond. De besnijdenis heeft dan, uit den aard der zaak, evenals de doop, meer een persoonlijk, het paaschlam, evenals het Avondmaal, meer een gemeenschappelijk karakter.

Laat ons de omstandigheden der instelling van het paaschlam meer in bijzonderheden nagaan. Twee groote hoofddeelen van het geheele stuk kunnen wij onderscheiden: ten eerste het voorschrift Gods omtrent het paaschlam aan Mozes gegeven (vs. 1—20), ten tweede de overbrenging daarvan door Mozes aan het volk (vs. 21—27). In het eerste zijn wederom kennelijk een drietal, schier even groote, onderdeelen te onderscheiden: vs. 1—7, vs. 8—13, vs. 14—20. Eerst worden de voorbereidende werkzaamheden voor, ten tweede de bereiding en viering en ten leste de feestelijke herdenking van het pas ingestelde sacrament voorgeschreven.

I.

Tot de voorbereidende werkzaamheden, die de eigenlijke instelling en viering van het sacrament voorafgingen, behooren de bepaling van den tijd, de aan-

duiding van het gezin, de omschrijving van het bestanddeel en de bewustheid van de beteekende zaak. Nauwkeurig en uitvoerig worden al dezen in Gods woord bij de instelling van het paaschlam aangeduid, en op schier elke bijzonderheid daarin wordt nauwlettend acht gegeven. Let slechts op de bepaling van den juisten tijd. „De Heere nu had tot Mozes en Aäron gesproken in Egypteland, zeggende: deze zelfde maand zal ulieden het hoofd der maanden zijn; zij zal u de eerste van de maanden des jaars zijn. Spreekt tot de gansche vergadering van Israel, zeggende: aan den tienden dezer maand neme een iegelijk een lam."

Uit de bepaling, die in vs. 2 gegeven wordt, van deze zelfde maand, blijkt genoegzaam het juiste tijdstip, waarop de Heere al wat nu volgt tot Mozes gesproken heeft, gelijk ons in vs. 1 dit wordt bericht. Op den tienden dag der eerste maand, Abib (Ex. 13 : 4; 23 : 15) en ook Nisan (Neh. 2 : 1; Esth. 3 : 7) genaamd, kwam het woord des Heeren tot Mozes. Daardoor wordt tevens duidelijk, dat vroeger eene andere maand, hoogstwaarschijnlijk Tischri, nu de zevende, toen de eerste der Joodsche maanden was. Naar vrij algemeen gevoelen was vóór den uittocht uit Egypte de maand Tischri de eerste ook van het burgerlijke jaar; maar nà den uittocht werd Abib of Nisan de eerste van het burgerlijke, Tischri die van het heilige of kerkelijke jaar.

Opmerkelijk is wel, dat ook de tiende dag der zevende maand, door God bijzonder geheiligd was. Op dezen dag immers, werd de groote Verzoendag met zijn offerbloed in het allerheiligste gevierd, gelijk op den tienden dag der eerste maand het eigenlijk paaschlam tot het bloed der verzoening werd afgezonderd. Dat zijn van die treffende overeenkom-

sten, die, als door God zelven duidelijk bepaald en aangewezen, op iets hoogers moeten wijzen; al weten wij den diepen zin van dit alles ook niet aanstonds aantewijzen. Zeer zeker is toch, dat èn het getal zeven èn dat van tien in Gods woord heilig geacht worden. Zoo deed de bepaling van tienden dag der eerste en ook van tienden dag der zevende maand reeds aan iets heiligs en gewijds denken.

Gewis is het, dat Israel een onderscheid moest leeren kennen tusschen gewijden en natuurlijken tijdkring, die op een rijk der natuur en der genade moesten wijzen. Maar dan moest daarbij wel bedacht worden, dat ook het natuurlijk of burgerlijk jaar geheiligd dient door de ordeningen van, en aldus mede gewijd aan den dienst van dien God, die het gesproken heeft: „Weest heilig, want Ik ben heilig." — O, mijne lieven! een stroom van het heilige leven Gods moet ook door en over de strooming van ons tijdelijk leven heengaan; opdat dit voorbereiding kunne zijn voor en een henenleiding tot het eeuwige. Valt daartoe wellicht de gang van 't burgerlijk en kerkelijk jaar soms zoo merkwaardig samen, om door die treffende overeenkomst onwillekeurig de aandacht te boeien?

Zoo is er het opstandingsfeest der natuur in het voorjaar, dat samenvalt met het paasch-, het opstandingsfeest der Christenheid in geestelijken zin. Zoo is er het gezegende oogstfeest, als de rijkdom des lands werd binnengehaald en in de schuren en op de vloeren hoog werd opgetast, en het liefelijk pinksterfeest, dat gewaagt van den eersten grooten oogst van zielen op het herinneringsfeest van de uitstorting des Heiligen Geestes. Zoo is er het oud heidensche feest der overwinnende zon, dat in de laatste maand des jaars te midden van den doodschen winter werd gevierd, en het daarmede samenvallende feest van de geboorte

onzes Heeren Jezus Christus, die de blinkende zonne der gerechtigheid is, te midden van de heerschappij des doods opgerezen, om den killen dood der zonde ganschelijk te overwinnen.

Moest Israel iets dergelijks reeds vroeg leeren opmerken in den samenvallenden gang van burgerlijk en geheiligd jaar, die beide, door Gods woord aanstonds onderscheiden, toch zoo merkwaardige punten van overeenkomst bleven bieden? Dat schijnt wel zoo. Ten minste in het woord des Heeren, tot Mozes gesproken, komt de bedoelde heiliging van den tijd zeer helder uit, door de wijding van de aanvangen der tijdsindeeling. De eerste maand van het jaar was heilig, de eerste dag der maand was dit wederom, naar het later getuigenis van Gods woord (Num. 10:10; 28:11, 15; 1 Sam. 20:24; Jes. 1:24; Ps. 81 enz). Bovendien bleef steeds de zevende dag de geheiligde en gezegende Sabbath; daarbij kwam de zevende maand als de maand van den grooten Verzoendag, die ook een Sabbath werd; daaraan sloot zich het zevende jaar of het rustjaar aan, waarop ten laatste de zevende jaarweek of het jubeljaar volgde.

Zoo was het geheel beloop des tijds geheiligd en wees in zijn kringloop op de eindelooze eeuwigheid der heiligheid en der ruste Gods. En daarop doelt dan ook reeds de bepaling, die wij hier uit des Heeren mond vernamen. Juist daarom wordt voortaan de eerste maand Abib of Nisan voor hoofd- of aanvangsmaand geacht, omdat daarmede het geheiligde jaar begint. Zoo wordt ook elders de eerste dag der maand (Num. 10:10) het hoofd der maand of nieuwe maan genoemd. Iets anders of meer moet men in deze benaming „hoofd der maanden" niet zoeken. Niet omdat de ontwikkeling der natuur op nieuwe ontwaking des levens in de lente des tijds wees; maar omdat God

dien tijd daartoe geheiligd had, was deze maand de eerste en merkwaardigste. Zoo kan en moet, ook in uw leven, de aanvangstijd van het leven der wedergeboorte aan den ontwikkelingstijd van uwe natuurlijke geboorte eerst het waar belang en de echte beteekenis geven. En niet die tijd zelf, maar wat in dien tijd verricht wordt, waartoe hij bestemd wordt, en wat aan het einde daarvan wordt verwacht, geeft aan den tijd waarde en gewicht.

Ter algemeene voorbereiding is het niet genoeg, dat men een zekeren tijd aanwijst en bepaalt; het komt er vooral op aan, waartoe en voor wie men dien tijd heeft bestemd. „Aan den tienden dezer maand neme een iegelijk een lam, naar de huizen der vaderen, een lam voor een huis; maar indien een huis te klein is voor een lam, zoo neme hij het en zijn naburen, de naaste aan zijn huis, naar het getal der zielen, een iegelijk, naardat hij eten kan; gij zult rekening maken naar het lam." Het lam zelf moet het voornaamste bestanddeel van het sacrament zijn; daarover wordt straks gehandeld; nu echter is er meer sprake van hen, voor wie het eigenlijk genomen moest worden. Het geldt hier in de allereerste plaats de heiliging van het gezin, van de familie, en, door deze, die van het geheele volk naar zijn afzonderlijke deelen en geledingen.

Dat het paaschlam ook moest strekken voor een feestelijken maaltijd des huizes komt hier zeer duidelijk uit. Immers het moest zijn: „een lam voor een huis," d. i. voor ieder huisgezin een geheel lam; tenzij het gezin voor het gebruik te klein mocht wezen. Feestgelagen mogen nooit tot slemppartijen en overdadige onmatigheid leiden. Matigheid moest steeds den toon aangeven. Daarom moesten de Israëlieten, in verhou-

ding naar het getal der wederkeerige huisgenooten, zich bij twee of drie gezinnen vereenigen aan een gemeenschappelijk maal. Het gastmaal is telkens in de H. Schrift het passend beeld voor het koningrijk Gods. Ook de Heere Jezus gewaagt meer dan eens van den bruiloftsdisch des Lams. Ook de Heere gaf het door Hem gebroken brood aan Zijne discipelen; gelijk de Israëlietische huisvader dit op den eersten paaschavond nog altijd doet aan zijne huisgenooten, die aan den feestdisch vereenigd zijn.

Wij mogen toch wel gelooven, dat de Heere, ook met het oog op het meermalen door hem gebezigde beeld van gastmaal, het Sacrament des Avondmaals heeft ingesteld. Gewis doelde de Heer dan op de groote hoofdtrekken van het doel, dat met ieder gastmaal wordt beoogd: eenheid of gemeenschap der feestgenooten onderling, verkwikking des harten door den overvloed bereid, en daarbij versterking des levens door betamelijke voeding. Verzadiging met het goede, bij onderlinge gemeenschap in eenheid der verlossing is dan ook, bij het aanschikken rondom den disch van het paaschlam, de hoofdgedachte. Maar daarbij moet vriendelijke gezindheid in het gezin, goede verstandhouding en nabuurschap onder de buren, en eendrachtige samenwerking onder het geheele volk bovenal betracht worden. En dat alles ligt in de omschrijving, van hen, die rondom het afgezonderde en bestemde, straks geslachte en gebraden lam, zich hadden te vereenigen.

Maar 't moest iets anders dan een gewoon feestmaal des huizes zijn. Dat blijkt wel uit de nadere omschrijving van het hoofdbestanddeel van dien maaltijd, van het paaschlam zelf. „Gij zult een volkomen lam hebben, een manneken, één jaar oud; van de schapen of van de geitenbokken zult gij het

nemen. En gij zult het in bewaring hebben tot den veertienden dag dezer maand; en de gansche gemeente der vergadering van Israel zal het slachten tusschen twee avonden." — Alles wat het dus te nemen lam betrof wordt uitvoerig omschreven: gehalte, het moest volkomen, d.i. zonder eenig gebrek zijn; geslacht, 't moest een mannetje wezen; leeftijd, niet ouder dan één jaar, dit ten minste nog niet uitgetreden; soort, het moest van de tamme of huisdieren zijn, een jong schaap, of bij gebreke daarvan een geitenbokjen. Het moest, eenmaal met zorg uitgezocht en van de kudde afgezonderd, ook afgezonderd bewaard worden en door allen op denzelfden tijd „tusschen de beide avonden," en dus als in gemeenschappelijke en gelijktijdige handeling, als door het geheele volk geslacht worden.

Ieder deze afzonderlijke vereischten heeft misschien nog wel het een en ander ter verklaring noodig. Indien ge wellicht vraagt, waarin de volkomenheid van het lam eigenlijk bestond, kan Lev. 2 : 22—24 benevens Deut. 15 : 22 en 17 : 1 u het antwoord geven. In de eerste plaats worden tien gebreken opgeteld, die eenig dier ongeschikt ten offer maakten. Deze mochten dus ook aan het paaschlam niet zijn. Gij zult wel niet vragen, waarom het juist van het mannelijk geslacht moest wezen, daar toch de man in de H. S. overal de kracht en het aanzien vertegenwoordigt en daarenboven de man, niet de vrouw, als het bondshoofd en de verantwoordelijke zondaar optreedt. Het lam moest bovendien in de eerste en volle kracht nog wezen; en daarop juist wees de leeftijd heen.

Hoewel het lam, voor ieder gezin afzonderlijk genomen, op de zelfstandigheid van dit gezin wees, en de voortduur der instelling aldus ook van het blijvend zelfstandig bestaan der familie bewijs gaf; hoewel dus

het paaschlam het gezin deed kennen als een in zichzelven afgesloten kring, met eigen rechten en eigen verplichtingen; zoo kwam evenwel, in het gelijktijdige en gemeenschappelijke van aller handeling, de samenhang van dit gezin met het geheele volk uit. De veiligheid van het gezin is toch afhankelijk van den welstand des volks, en, omgekeerd, hangt de welstand des volks op het innigst samen met den goeden toestand van het gezin, waaruit het geslacht, de stam, de gemeente en het volk wordt opgebouwd. Om dit aantewijzen moest het lam op één en hetzelfde tijdstip door allen geslacht worden; en dit juist beteekent de uitdrukking „de gansche gemeente der vergadering." Zie, de godsdienstige handelingen van het enkele gezin moeten wortelen in de geloofsovertuigingen en de belijdenis van het geheele volk. De gemeente of de kerk is de band, die alle gezinnen omspant, is de gaarde waarin de afzonderlijke boomen en stammen staan en tieren. Maar elke boom geeft desniettemin zijn eigen vrucht.

Één teeken van schuld en belijdenis moest alle woningen van het geheele volk en door het geheele land van Israel heen evenzeer merken. En dat teeken was — het bloed. „En zij zullen van het bloed nemen en strijken het aan beide zijkanten en aan den bovendorpel, aan de huizen in welke zij het eten zullen." De geheele ingang dus van het huis was als met bloed geverfd en wees aldus aan, dat daar als een ingang der doemschuld en des doods was. Want dit is de beteekenis van het bloed. Met roode letteren was dan als 't ware voor het huis geschreven: hier is de poorte des doods; wie hier binnentreden zijn kinderen des doods, kinderen der bloedschuld, wier eigen bloed verdiende vergoten te worden.

Welke de verzoenende kracht is, die aan dat bloed

des paaschlams als aan het offerbloed werd toegekend, zal straks bij vs. 13 kunnen blijken. Dit is een onderdeel van hetgeen volgt en waarin bovenal sprake is van de eigenlijke bediening en viering van het sacrament des paaschlams, of, wilt gij liever, van de wijze waarop het lam zelf tot eigenlijk offer werd toebereid en straks gesamenlijk gebruikt. Wij zullen daarbij hebben te letten op de toebereiding zelve van het eigenlijke paaschlam, het hoofdbestanddeel des sacraments (vs. 8—10), op de bijzondere wijze der eigenlijke viering (vs. 11) en op de heilige beteekenis, die door dit alles werd aangegeven (vs. 12, 13).

Wat met het lam; nadat het, ter uitstorting en opvanging van het verzoenend offerbloed, was geslacht, verder moest gedaan worden, opdat het ten gebruike voor den volgenden offermaaltijd geschikt zoude worden, is zeer uitvoerig opgeteekend. Het vleesch zelf was bestemd om gegeten te worden, niet om als zonde- of schuldoffer in rook op te gaan. Immers wordt hiertoe nadrukkelijk gezegd: „en zij zullen het vleesch eten in denzelven nacht," namelijk dien van den beloofden uittocht uit Egypte. Maar de wijze waarop dit vleesch werd toebereid werd geene onverschillige zaak geacht. Het moest „aan het vuur gebraden zijn."

Dit voorschrift wordt nog nader herhaald, met duidelijke uitsluiting van elke andere mogelijke wijze der toebereiding. „Gij zult daarvan niet rauw eten, ook geenszins in water gezoden, maar aan het vuur gebraden." Daarbij moet het in zijn geheel worden gebraden en opgedragen, „zijn hoofd met zijne schenkels en met zijn ingewand." En gelijk het in zijn geheel moest toebereid worden, enz., zoo moest het ook geheel gebruikt worden. „Gij zult daarvan ook niet laten overblijven tot den morgen." Indien er evenwel, tegen de nauwkeurigste berekening en waarschijn-

lijkste verwachting in, iets was overgebleven, moest dit voedsel van het vuur worden. „Hetgeen daarvan overblijft tot den morgen zult gij met vuur verbranden."

Waarop dus bij de voorgeschreven toebereiding van het lam bovenal de aandacht moet vallen zijn deze twee zaken: het vuur als middel en de geheelheid van het lam als wijze, waardoor en waarop deze moest geschieden. Over deze beide zijn dus eenige woorden van verklaring niet onnoodig. Wat beteekent het vuur in de Schrift; waarop doelt meestal de geheelheid? Van den toorn Gods, en dezen als openbaring van Diens strafeischende gerechtigheid is het vuur in den bijbel het gewoon en treffend teeken, als zinrijk beeld der strafrichterlijke heiligheid Gods. Het wijst op den heiligen gloed van Gods verterende grimmigheid en werd aldus afgebeeld in Sinaïs brandenden bergtop bij de wetgeving; werd gepredikt in de heilige instellingen van vuuroffer en brandend altaar, werd verkondigd door de strafgerichten Gods bij Sodom en Gomorra, Aärons zonen en den dood van Korach en diens rotgenooten; werd weergegeven in de beeldspraak des bijbels, die gewaagt van 's Heeren brandenden toorn; het wordt voltooid bij het laatste oordeel, wanneer in den laatsten vuurbrand de wereld brandende zal vergaan, en er voor de duivelen en ongeloovigen niets overblijft dan een eeuwig brandend vuur.

Nu zal tevens bij het vuur de vereischte geheelheid des lams ons duidelijk geworden zijn, als wij het paaschlam vergelijken met het ware Lam Gods, dat daardoor vooraf afgebeeld werd. Het paaschlam met het vuur in aanraking gebracht en evenwel niet, gelijk het vuuroffer, ganschelijk verteerd, maar juist in zijn geheel voor het gebruik bewaard, is eene juiste voorafschaduwing van het Lam Gods, dat,

onder de hitte van Gods toorn gebracht, wel werd gedood, maar niet vernietigd. En het voorbeeldig paaschlam èn deszelfs tegenbeeld Jezus Christus bleven naar den uitwendigen vorm des lichaams geheel en onverdeeld, en werden juist door de werking van het vuur, de sacramentele spijze voor het bondsvolk des Heeren. Ziet welke machtige tegenstellingen in het paaschlam samenvallen en tot een komen: het vuur en de geheelheid. Daar is niets dat de geheelheid krachtiger aangrijpt en volledíger ontbindt dan juist het vuur; en in weerwil van dat vuur zoude het lam evenwel in zijn geheel blijven. Evenals er later geen been aan het Lam Gods gebroken mocht worden.

En gelijk het paaschlam geheel moest genoten worden, zoo moet het ook de Christus, die door den Apostel zeer uitdrukkelijk „ons paaschlam" wordt genoemd (1 Cor. 5 : 7, 8); die, met het oog ook bovenal daarop, een onbevlekkelijk en onstraffelijk lam heet (1 Petr. 1 : 19). Aldus reeds werd hij door den profeet des Ouden Verbonds begroet (Jes. 53 : 5), zoo door den profeet des Nieuwen Verbonds aangewezen (Joh. 1 : 29, 36). Ook in den Hemel wordt hij aldus toegejuicht rondom den troon des Lams (Openb. 5 : 6, 8, 12, 13; 7 : 9, 10 enz.). Uit dit alles blijkt genoegzaam, dat het paaschlam op den Christus wijst, en door dezen eerst recht kan worden verstaan. Al wat met dit lam geschiedde kan in deszelfs hooge beteekenis eerst nà Christus worden begrepen.

Ook datgene wat bovendien bij het gebruik der sacramenteele viering noodig was kan dan genoegzaam verklaard worden; deels uit eene geschiedkundige herinnering van het verleden, deels uit de behoefte van het tegenwoordig oogenblik, deels als eene profetische heenwijzing naar de toekomst. Het paaschlam moest „met ongezuurde brooden en

met bittere saus" gegeten worden. De bittere saus deed als van zelve denken aan de bitterheid des levens, die de kinderen Israëls in Egypte in hun slavendienst hadden gesmaakt, en wijst evenzeer op de bitterheid van den dienst der zonde, waaruit de geloovige moet verlost worden. Het ongezuurde brood was juist geschikt voor den haast, waarmede zij straks zouden moeten vertrekken; maar wees toch nog veel meer, gelijk de apostel Paulus ons leert (1 Cor. 5 : 8), op de zedelijke en geestelijke beteekenis van dit alles: om „feest te houden in de ongezuurde brooden der oprechtheid en der waarheid." De oude zuurdeesem moest ook bij Israël nog uitgezuiverd worden en het moest een ongezuurd deeg zijn.

Als reizigers, die tot den op- en uittocht uit het land der vreemdelingschap en der slavernij gereed stonden, moesten de kinderen Israëls het paaschlam haastig nuttigen. Daarop doelde de bijzondere wijze der viering zelve. „Aldus nu zult gij het eten: uwe lenden zullen opgeschort zijn," gelijk de reiziger in het oosten het lange en ruime sleepkleed opschort om te beter te kunnen wandelen. „Uwe schoenen aan uwe voeten," die anders binnenshuis en aan den disch ongeschoeid bleven, maar voor de stoffige wegen op reis geschoeid werden. Daarbij hadden zij dan nog den reisstaf in de hand te houden. Opdat alles hen tot meerderen haast zoude dringen, alles van dien haast getuigenis zoude afleggen. „En gij zult het met haast eten."

Niet op den langen duur, maar op den diepen ernst van eenige godsdienstige verrichting komt het bovenal aan. In het beslissend oogenblik, als de verlossing naakt, past geene traagheid of aarzelende weifeling. Dan betaamt beslistheid des geestes, die ook wordt geleerd in den haast. Zoo maande de engel Gods daartoe, als Lot uit Sodom moest gered worden. Dan

is het, alsof de kreet weerklinkt: haast u, om uws levens wil. En in den haast spreekt zich dan het diep gevoel en juist besef van het hoognoodige en dringende der verlossing uit. 't Is dan niet het jagend haasten van het ongeloof; maar veeleer het haastend verlangen van het geloof, dat de aangeboden redding aangrijpt.

De haast, waarmede 't met zorg afgezonderde, drie dagen lang bewaarde, met veel moeite toebereide lam eindelijk werd gegeten, beantwoordde volkomen aan de houding en kleeding, die men daarbij moest aannemen. Alles wees op een nabijzijnd vertrek, door den Heere beloofd en door het hart in kinderlijken eenvoud geloofd. Ook die haast moest alzoo van dat geloof getuigenis afleggen; ook die haast was aldus een belijdenis. De kinderen Israëls — en ook wij — hadden zich, bovenal bij het genot der offerspijze, te beschouwen als degenen, die elk oogenblik konden af- en opgeroepen worden. Daarom paste hun daarbij geen overvloedige tafel of weelderig rekken van het genot. Want, zie „het is des Heeren pascha."

Wij zouden deze laatste woorden schier als de inzettingswoorden van het sacrament des paaschlams willen beschouwen, die er het geheele karakter van moesten aangeven, en die, straks verklaard, ook de diepere beteekenis, die er in lag, in het licht moesten stellen. Eigenlijk staat er in het oorspronkelijke, en dit, door de tegenstelling met al het voorgaande te krachtiger uitgedrukt, „'t is het pascha, den Heere gewijd;" dat wil zeggen dat het Jehova en niet het volk Israël toebehoort; dat het er is, om op Jehova te wijzen, Zijne tegenwoordigheid aan te duiden en Zijne gewisse hulp te verkondigen. Even als het elders heet: „dat is mijn lichaam," „het brood dat we breken is de gemeenschap van het lichaam des Heeren," zoo klinkt

het hier plechtig en statig: „het is het pascha des Heeren," of liever nog „het pascha den Heere."

God zelf geeft de verklaring van dit „des Heeren," door de beteekenis van dit inzettingswoord en der geheele instelling nader te omschrijven: „want Ik zal in dezen nacht door Egypteland gaan en alle eerstgeborenen in Egypteland slaan, van de menschen af tot de beesten toe; en Ik zal gerichten oefenen aan al de goden der Egyptenaren, Ik, de Heere." Daar is in deze woorden Gods zeer veel, dat onze, tot dusver voorgestelde, opvatting van den waren aard der strafgerichten Gods in Egypte, als een tweekamp Gods tegen de machten van dat land, komt bevestigen. Tevens doen zij dit wat ons inzicht betreft, aangaande de voorgaande inzettingswoorden: „het pascha des Heeren."

Immers is de majestueuse betuiging: „Ik, de Heere" zoo geheel overeenkomstig met hetgeen wij als opschrift en inhoud van dit geheele hoofddeel beschouwden, namelijk dat Jehova alleen de Heere is, die verlossen kan. En daarbij moet waarlijk niet vergeten worden, dat Jehova het hier zelf uitspreekt, dat Hij gerichten gaat oefenen, niet aan het volk, maar „aan al de goden der Egyptenaren." De goden zijn, gelijk wij reeds vroeger verklaarden, de machten en overheden eens lands en eens volks, hetzij in wereldlijken, hetzij in geestelijken zin genomen. Ook wijst de beloofde nadering Gods ten gerichte over Egypte, en derhalve mede tot verlossinge Israels, op eene nadere en hoogere openbaring van dienzelfden God, als den Bondsgod Israels.

Van dit laatste moest het bloed des lams aan de beide zijposten en den bovendorpel der deur gestreken, en waaronder en waartusschen elk Israeliet bij het binnentreden des huizes dus moest doorgaan, het welsprekend teeken zijn. „En dat bloed zal ulieden tot een teeken zijn aan de huizen, waarin gij zijt;

wanneer *Ik* het bloed *zie*, zal *Ik* ulieden voorbijgaan (met den dood); en er zal geene plaag onder ulieden ten verderve zijn, wanneer Ik Egypteland slaan zal." Let er wel op, dat de Heere niet zegt, dat het bloed Hemzelven tot een teeken zoude zijn, wel voor de Israelieten, „ulieden" namelijk. Het zoude hun namelijk een gewis onderpand der beloofde redding, hun een waarborg der genadige sparing zijn. Want ook zij hadden het verdiend, door de strafgerichten Gods getroffen te worden; want ook zij hadden schuld tot den dood. Daarop doelde dit bloed, dat gelijk wij weten — wederom zij het gezegd — de doodschuld moest afbeelden, en dat, aan voorzijde en ingang van het huis gestreken, aldus daarvan openlijk als belijdenis moest afleggen.

Gelijk het pascha; terecht is dit gezegd; gelijk het pascha het middelpunt is van Israels uittocht uit Egypte, zoo is wederom het bloed des lams het middelpunt der geheele handeling. Ook in de huizen der Israelieten was de dood gekomen, maar niet de schuldige zonen en dochteren treffende, maar het paaschlam, dat daar in hun midden op den disch lag en waaromheen het gansche gezin thans, met ontroering in de ziel geschaard stond. Het bloed daarbuiten aan de huizen getuigde mede van hun schuld. Maar gelijk bij Egypte de doemschuld des geheelen volks gewroken werd alleen aan „de eerstgeborenen," die God slaan zoude als de plaatsvervangers van al de anderen; zoo ook was de schuld voor het volk des Heeren bij plaatsvervanging op dat paaschlam gelegd.

In het bloed werd deszelfs leven uitgestort. In het bloed is het leven. En ook de Christus, het ware Lam Gods, heeft zijn bloed gestort, om veler zonden weg te nemen. Daarom luidt het ook zoo trouw en innig waar in het getuigenis der Schrift aangaande

het geestelijk Israel: „gij zijt door het dierbaar bloed van Christus, als van een onbevlekt en onstraffelijk lam verlost (1 Petr. 1 : 19); gelijk het ook elders heet: „In Christus hebben wij de verlossing door Zijn bloed" (Eph. 1 : 7). Zie dat werd door het bloed ook des paaschlams aangeduid, dat er zonder bloedstorting geene vergeving der zonden kan geschieden (Heb. 9 : 22). Daarom is er ook verzoening door het geloof in het bloed des Heeren (Rom. 3 : 25), waardoor ook de rechtvaardiging is verkregen (Rom. 5 : 9). Daarom moet Christus „met Zijn eigen bloed ingaan in het heiligdom" (Hebr. 9 : 12); „opdat Hij met Zijn eigen bloed, het bloed des eeuwigen Testaments, het volk zoude heiligen" (Hebr. 10 : 19; 13 : 12). Daartoe „heeft Hij het p a s c h a uitgericht, en de besprenging des bloeds" (Hebr. 11 : 28).

Wat dan als nabij door het Woord Gods was aangekondigd, werd als zoodanig door de instelling van het paaschlam nog nader afgebeeld: de toekomstige verlossing Israëls. Door het onmiskenbaar verband, dat er bestaat tusschen het vooraf beeldende lam in Egypte en het ware Lam Gods Jezus Christus, blijkt nu ook ontegensprekelijk, dat deze t ij d e l ij k e verlossing eene voorafschaduwende voorafbeeldinge moest zijn van de ware en geestelijke en eeuwige verlossing van het volk Gods. Eenmaal zoude dit vrij uitgeleid worden uit het slavenland der zonde, het juk der ongerechtigheid zou worden verbroken, en in heerlijkheid zou 't volk uitgaan, te midden van de strafgerichten en ontzettende oordeelen Gods, die komen zullen over eene zondige wereld. Reeds is deze voor het verderf bestemd en gaandeweg wordt zij er meer voor bereid. Maar voor 't volk Gods is Christus het verzoenend en reddend Lam.

Daarom mocht ook de gewichtige gebeurtenis van dien

nacht nimmermeer vergeten worden en moest zij in hare hooge beteekenis ook voor de toekomst worden vastgehouden. Daartoe wordt de feestelijke herdenking en verplichte jaarlijksche viering van het pas ingestelde sacrament des paaschlams zoo nauwkeurig mogelijk vastgesteld. „En deze dag zal ulieden wezen ter gedachtenis, en gij zult hem den Heere tot een feest vieren; gij zult hem vieren onder uwe geslachten tot eene eeuwige inzetting." En wederom het feest moet „den Heere," niet den menschen gevierd worden. Al wat eigenlijk het wezen van een feest uitmaakt wordt in deze instelling aangegeven.

Er moet zijn eene geschiedkundige grondslag, op eenig feit in het geestelijk of burgerlijk leven des volks berustende. Er moet zijn een heilig doel en waardig voorwerp; het moet ter eere des Heeren, niet maar om genot te hebben gevierd worden. Er moet een feestelijke stemming wezen; want het is een feest, dat gevierd wordt, of, naar de kracht van het oorspronkelijk woord (chag), dat met vroolijkheid en gejuich, met gezang en gewijden dans werd gehouden.

Ten vierde of ten laatste moet de feestelijke herinnering ook de kiemen en bestanddeelen van de toekomstige vreugde voor het nageslacht reeds in zich hebben. Want het moest met evenveel opgewektheid en vromen zin ook onder en door de volgende geslachten kunnen gevierd worden, tot aan het einde der dagen, zoolang het volk eene geschiedenis heeft. Daartoe moet het bij den geschiedkundigen grondslag ook de geestelijke beteekenis in zich bevatten. Aldus wordt het eerst op zichzelf eene liefelijke herinnering en daarna eene nog liefelijker profetie van verlossing en heil. Het paaschfeest was ook aldus tot een eeuwige inzetting gesteld. Geen wonder; want het was immers mede een beeld der eeuwige verlossing. Nog in de eeuwig-

heid ruischt de paaschpsalm door de ruime hemelgewelven, van hen „die overwonnen hebben door het bloed des Lams: Gij hebt ons Gode gekocht met uw bloed" (Openb. 12 : 11; 5 : 9).

Och of gij aan deze eischen eener blijvende feestvreugde uwe huislijke en andere feesten eens wildet toetsen. Wij vreezen zeer, dat uwe feesten maar al te zeer ten behoeve van het oogenblikkelijk genot, ten wille van enkele personen, of dan van het gezin of van daar buiten, worden in het leven geroepen. Geen ander recht van bestaan hebben zij menigmalen dan de zucht naar genot en uitspanning voor een enkel oogenblik hun geeft. Zij missen den blijvenden grondslag, eene hoogere beteekenis, en het heilig doel. Immers zoolang zij niet den Heere gewijd zijn, niet voor dergelijke wijding vatbaar zijn, hebben zij ook geene eigenlijke levensvatbaarheid, laten zij geene weldadige herinnering na en beloven zij niets voor de toekomst. Och, mocht gij steeds zulke feesten en dezen in zulke stemming vieren, dat zij èn hier den Heere gevierd worden, èn hierna, nog in de eeuwigheid, kunnen voortgezet worden. Zoo is het in waarheid met de Christelijke feestdagen; zoo moet het worden met úwe feestdagen.

Alles moet dan daarbij op het eigenlijke doel en de geestelijke beteekenis van het feest zelf wijzen. Zoo gebood de Heere het omtrent het paaschfeest. „Zeven dagen zult gijlieden ongezuurde brooden eten; maar aan den eersten dag zult gij het zuurdeeg wegdoen uit uwe huizen; want wie het gedeesemde eet, van den eersten dag af tot op den zevenden dag, diezelve ziel zal uitgeroeid worden, uit Israël." — Op de rechtvaardigmaking volgt de heiligmaking, en deze vloeit uit gene. Hoe duidelijk wordt ons dit ook hier geleerd; daar op het slachten van het lam nu volgde de uitzuivering van het zuur-

deeg. Want dat door „het wegdoen van het zuurdeeg," de heiliging, het wegdoen der zonde bedoeld wordt, blijkt ons klaar, wanneer wij, schrift met schrift vergelijkende, het woord van den apostel Paulus hier ter nadere opheldering en juiste verklaring inroepen.

In denzelfden brief en in hetzelfde redeverband, waarin de apostel Paulus Christus ons Pascha noemt (1 Cor. 5 : 7), spreekt hij ook van de ongezuurde brooden. Eerst wijst hij aan, hoe een weinig zuurdeesem het geheele deeg zuur maakt; hoe het d s roeping is den ouden zuurdeesem uittezuiv , opdat wij een nieuw deeg zijn mogen. Dan ei ijk komt hij met de opwekking: „Zoo laat ons dan feest houden, niet in den ouden zuurdeesem, noch in den zuurdeesem der kwaadheid en der boosheid, maar in de ongezuurde brooden der oprechtheid en der waarheid."

Zoo ook spreekt de Heere Jezus van den zuurdeesem der Fariseërs en Sadduceërs (Matth. 16 : 6), waarvoor zijne discipelen zich hadden te wachten. Datzelfde werd nu door de ongezuurde brooden op het paaschfeest afgebeeld. Israël, nu verlost en vrijgemaakt uit Egypte optrekkende, mocht niets van den ouden zuurdeesem van dit Egypte met zich medenemen, moest ook voortdurend trachten zich daarvan vrij te houden. Dat zeide het telkens wederkeerend feest der ongezuurde brooden het volk aan; gelijk het ook u toeroept, om, eenmaal vrij gemaakt en gerechtvaardigd, ook geheiligd te worden en in heiligmaking toetenemen.

Immers reeds het aantal dagen van het feest, dat daartoe bestemd was, wees op deszelfs heiligende bestemming. Het moest maar niet eene geheele week duren, waarin één Sabbath zoude zijn; veeleer moest het een zevental dagen aanhouden; en zeven, Israël wist dit, was een heilig getal. Wie dan van

het paaschlam gegeten had, moest ook de volgende zeven dagen van het ongezuurde brood eten; want het paaschlam te eten en de ongezuurde brooden niet te willen, zoude zijn: de rechtvaardiging wel en de heiligmaking niet aanvaarden; alsof men de verlossing van de banden wilde tot een wellust voor het vleesch. Dan toonde men daardoor de heilige beteekenis der geheele uitleiding geenszins begrepen te hebben. Dat zou zijn, wat elders genoemd wordt, schuldig staan aan het bloed en lichaam des Heeren (1 Cor. 11 : 27). Ja, het was het bloed der offerande onrein achten. Dat was de vertreding van het bloed der verzoening; waarom ook hij die het deed „uit Israël moest uitgeroeid worden." — Wel geldt hier dan het woord der Schrift: „hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die den Zoon van God vertreden heeft en het bloed des Testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was en den Geest der genade smaadheid heeft aangedaan?" (Hebr. 10:39).

Ook de wijze der viering zelve was geheel in overeenstemming met het gewijd en heilig karakter van het feest. Hoort, hoe deze moest geschieden. „En op den eersten dag zal er eene heilige verzameling zijn; ook zult gij eene heilige verzameling hebben op den zevenden dag." De verzamelingen of algemeene vergaderingen des volks werden onderscheiden in heilige en burgerlijke. De laatsten dienden ter behartiging en behandeling der algemeene staats- en volksbelangen; de eersten moesten louter dienen, ten behoeve van den eeredienst, om God den Heere te prijzen en te dienen. Daarin mochten geene strafzaken behandeld worden, die veeleer na den afloop daarvan aan de orde kwamen. Eene dergelijke bijeenkomst des volks dan, saamgeroepen om Jehova als Bondsgod te erkennen en te eeren, moest het feest zelf inleiden en

besluiten, om aldus op het heilig karakter en het geestelijk doel der feestviering te wijzen.

Geen feest, ook in ons leven, kan zegen geven, dat niet met de aanroeping van Gods naam in gebed en dankzegging kan begonnen en besloten worden. Zoowel op den zevenden als op den eersten dag moest men de heilige samenkomst vieren. 't Is ook niet genoeg, wat in vele huisgezinnen de fout is, met den naam Gods te beginnen, men moet ook het feest er mede eindigen. Indien men dit steeds gedurende het geheele feest ernstig in het oog houdt, zal de geheele viering zelve kalm en waardig blijven. Hoe menig feestmaal daarentegen wordt menigmaal, ja, wel met gebed begonnen, maar loopt straks af en uiteen, zonder dat men aan danken dacht? Was dan niet de geheele toon, die aan den disch heerschte, van dat verzuim de oorzaak, en is deze niet reeds daardoor te veroordeelen?

Vraag u aan het einde van elk feest af, of gij nog God kunt danken. Maar vraag ook God aan het begin van iedere feestviering, dat door Zijne genade aldus de leiding en het einde mogen zijn, dat gij ook dan nog oprechtelijk kunt danken. Laat begin en einde beide in en uit den Heere zijn, dan zal ook uw levenseinde voor u een feesture kunnen zijn, een einde met dankzegging, en dat einde het begin van den eeuwigen lof. Begin, einde en eeuwigheid zullen dan samenstemmen, uit, door en in den Heere.

Dan zal het zijn de eeuwige Sabbath. Hoewel het paaschfeest geen eigenlijke sabbathdag, maar een zuiver godsdienstig feest was. Dit wordt nauwkeurig onderscheiden. Immers „er mocht geen werk op denzelven gedaan worden; maar wat van iedere ziel gegeten zal worden, datzelve alleen mag van ulieden toegemaakt (toebereid) worden." Op den sabbath mocht ook de noodigste arbeid niet verricht worden.

Het was de sabbath des Heeren. Maar op de feestdagen moest slechts elk overtollig werk vermeden worden; terwijl de noodzakelijke dagelijksche verrichtingen geschieden mochten. De sabbath bleef eene eenige plaats in de heilige tijden en ordeningen behouden; waarmede slechts één dag werd gelijk gesteld, de groote Verzoendag.

Nu wordt nog in het kort het geschiedkundig feit herinnerd, dat aan de feestviering en aan het sacrament zelf ten grondslag ligt en waaraan beide steeds moeten vastgeknoopt blijven. Want weet dit wel, als men het sacrament van zijn eigenlijken geschiedkundigen oorsprong losmaakt, dan heft men het ware wezen van het sacrament, even als dat van de heilige feestdagen op. Daardoor zullen zij al het heiligende en waarlijk opbouwende verliezen, en geheel ophouden dit te zijn, wat zij eigenlijk willen en moeten zijn, waartoe zij ook ingesteld zijn en gevierd worden. — Zoo doen immers de ongeloovigen onzer dagen, in onze kerk, onder onze oogen, met de Christelijke feestdagen en de sacramenten van doop- en avondmaal. Men kan zich aan het sacrament vergrijpen; òf door het feit te loochenen, waaraan het zijn goddelijken oorsprong dankt, òf door de heilige beteekenis te ontkennen, die God zelf er in gelegd en waartoe hij het ingesteld heeft.

Bij de zinrijke beteekenis moest daarom bovenal de geschiedkundige herinnering van het paaschfeest onder Israël vastgehouden worden. Zoo wilde het de Heere, en daarom gebood Hij: „Zoo onderhoudt dan ongezuurde brooden, dewijl Ik even aan denzelfden dag ulieder heiren uit Egypteland geleid zal hebben; daarom zult gij dezen dag houden onder uwe geslachten tot eene eeuwige inzetting." Zoo wordt in weinige woorden herhaald wat reeds uitvoeriger was gezegd, om

alzoo nogmaals op het heilsfeit zelf te wijzen: de uitleiding uit Egypte. De eerste dag, met den voorafgaanden avond der slachting van het paaschlam, bleef dus van het geheele feest de voornaamste. Daaraan werd het feest zelf vastgeknoopt, en daaruit vloeiden de verplichtingen en plechtigheden der feestviering voort.

Ook dit wordt nogmaals herinnerd, met nauwkeurige opgave van den juisten tijd, duur, plicht en algemeenheid van het feest. „In de eerste maand, aan den veertienden dag der maand, in den avond zult gij ongezuurde brooden eten tot aan den een-en-twintigsten dag der maand in den avond. Dat er zeven dagen lang geen zuurdeesem in uwe huizen gevonden worde! Want al wie het gedeesemde eten zal, dezelve ziel zal uit de vergadering van Israël uitgeroeid worden; hij zij een vreemdeling of ingeborene des lands. Gij zult niets eten, dat gedeesemd is; in al uwe woningen zult gij ongezuurde brooden eten." Zoo luidde het bevel des Heeren, dat steeds in alles, opdat gij door onkunde u niet verontschuldigen zoudt, even beslist als duidelijk, even helder als bepaald is.

Men moest het paaschlam ja met haast eten, om wille van het zinrijke beeld; maar niet, om zich maar, gelijk menigeen dit doet, zoo spoedig mogelijk van zijn godsdienstplicht af te maken. Na het eten van 't paaschlam kwamen er nog zeven dagen der onthouding en oefening. — Wilt ook gij dit bedenken, bij het afwerpen van den zuurdeesem der zonde. Er moeten nog meerdere dagen van onthouding en bestrijding volgen, zullen de pogingen der eerste opwellingen niet ijdel blijken. Wie op den zevenden dag van het gedeesemde at, stond even schuldig aan de overtreding van 't gebod, als hij, die dit reeds den eersten dag had gedaan. Maar, weet ge, op den zevenden dag

zal men er eerder toe komen dan op den eersten; omdat dan de indruk niet meer zoo versch en levendig is. Daarom waakt! en aan het einde uwer geestelijke loopbaan nog meer dan aan haar begin.

Nadat wij aldus over het voorschrift Gods aangaande de instelling van het paaschfeest gehandeld hebben, moeten wij nu nog — hetwelk uit den aard der zaak korter kan geschieden — bij deszelfs overbrenging door Mozes aan het volk stilstaan (vs. 21—27). Duidelijk komt daarbij uit, hoe hij het pascha door het volk wenscht beschouwd te zien: als eene daad van gehoorzaamheid (vs. 21, 22), als eene betuiging des geloofs (vs. 23), als een teeken der herinnering (vs. 24, 25), en als een offer der dankbaarheid (vs. 26, 27). Om dit hun bekend te maken „riep Mozes al de oudsten van Israël" ter vergadering op. Zoo kan hij het best het volk zelf bereiken; maar om geen enkel deel van het volk voorbij te gaan, vergat hij ook geen enkelen der oudsten. Hij riep ze „allen" tot eene algemeene verzameling en raad des volks op; om hun last te geven aangaande het lam zelf (vs. 21), de bloedsprenging (vs. 22), de personen (vs. 22*b*), de gebeurtenis (vs. 23), en de geheele instelling (vs. 24).

Allereerst stelt hij deze stukken voor, na de door God voorgeschreven daad der gehoorzaamheid. In geen enkel opzicht wil hij dit aan hunne goedkeuring, overweging of beraadslaging overgegeven hebben, wat hij hun als gebod des Heeren oplegt. Hij „zeide tot hen: Leest uit en neemt uwe lammeren voor uwe huisgezinnen, en slacht het pascha." Kort en beslist is het woord. Dat moet, waar het de bevelen Gods raakt. 't Is de fout van vele ouders, opvoeders, onderwijzers en overheden, dat zij met de kinderen en ondergeschikten

menigmalen gaan overleggen datgene wat zij hun moesten bevelen. Niets knot meer het rechtmatig gezach en ondermijnt meer deszelfs hechtste grondslagen, dan wanneer men gaat verzoeken, waar men moest gebieden en gaat redekavelen, waar men eenvoudig een plicht of wet heeft voor te houden, en daarbij op den strikten eisch der gehoorzaamheid heeft aan te dringen.

Gewis zal Mozes hun eerst medegedeeld hebben wat God hem geboden had. Daarom kan hij ook kortweg van „het pascha" spreken, zonder eene uitvoeriger verklaring daaraan toe te voegen. Het is ons uit de toelichting van vs. 11 bekend, dat de Heere zelf het af te zonderen lam aldus genoemd had. „Pascha" was voortaan de wettig vastgestelde naam van het paaschoffer. Het zag op eene daad Godes, die met Zijn strafrichterlijk oordeel in den nacht van het strafgericht de met bloed bestreken huizen der kinderen Israëls zoude voorbijgaan. Want dit laatste is de beteekenis van het oorspronkelijke woord: pascha. Opmerkelijk is het wel, dat dezelfde samenvatting van klinkers en medeklinkers in één woord, naar de taal des N. Testaments, de beteekenis van lijden aangeeft. Waarom het pascha, ook naar den klank des woords, met nog te meer recht niet slechts op den Christus, maar bovenal op den lijdenden Christus werd toegepast.

Den zin van het woord nader te verklaren behoeft Mozes dus niet. Maar wat hij wel behoeft is, na de uitvaardiging van het bevel, ook de mogelijkheid der uitvoering aan te wijzen. Want menigmaal zal men eenig voorschrift trachten op zij te zetten, niet door het noodzakelijke daarvan te betwisten of door het goede daarin te ontkennen, maar door vooral op het onuitvoerbare daarvan te wijzen. Dit doen gewoonlijk

de lafhartige bestrijders van eenig voorstel, die geen ernstigen strijd over beginselen, maar het veel gemakkelijker gehaspel over de middelen willen. Mozes zoekt dit aanstonds te voorkomen — en dit is wijs — door de wijze van uitvoering tevens aan te geven.

„Neemt dan een bundelken hysop — dat sints dat bevel dezer bloedsprenging steeds het beeld van reiniging is gebleven — en doopt het in het bloed, dat in een bekken zal wezen, en strijkt aan den bovendorpel en aan de beide zijposten van dat bloed, hetwelk in het bekken zijn zal." Vele volksleiders, opvoeders en werkgevers kunnen van dezen Mozes nog veel leeren, ook wat hunne houding bij maatschappelijke vraagstukken en aangelegenheden aangaat. Gij kunt in uwe bevelen en gegeven orders niet te uitvoerig en te duidelijk zijn; mits de uitvoerigheid aan de duidelijkheid geene schade doe en geene overtollige langdradigheid worde. Gij moogt u niet tevreden stellen met alleen de beginselen en hoofdtrekken van uw ontwerp aan te geven, om de uitvoering der bijzonderheden en de uitwerking van het kleinere aan andere, mindere geesten over te laten; alsof dat kleinere voor uw kloeken en grooten geest te klein zoude zijn.

God, de groote God bezorgt zoowel het kleine als het groote; en zijn trouwe dienstknecht, Mozes lette op de kleinste kleinigheid der uitvoering en schreef alles voor. Dit is een bewijs, dat hij ook om alles had gedacht en dat het geheel ontwerp in al zijn deelen en onderdeelen hem klaar en helder voor den geest stond. Trouwens, hij had het ook aldus van den Heere ontvangen; en noch de hijzopkwast, noch het sprengbekken was vergeten. Door het kleine te weinig te tellen, zag menig volksleider en wetgever zijn groote ontwerpen falen, en juist op dat vele kleine, als op zoovele, niet vermoede, blinde klippen schipbreuk lijden.

Mozes mocht strikte gehoorzaamheid eischen, omdat het in dezen nacht het leven der personen zelven gold. „Doch u aangaande; niemand zal uitgaan uit de deur van zijn huis, tot aan den morgen." In het huis, waarin zij tot gebruik van het paaschlam waren tesamengekomen, moesten zij dien nacht blijven; al was het ook niet de eigen woning, maar die van den naasten buur. Om daarin te kunnen gehoorzamen, moest er allereerst geloof zijn. Want hoe licht zoude men anders even naar eigen huis terugkeeren, om vandaar de misschien vergeten kostbaarheid te halen. Dit mocht evenwel niet. Want in dit korte oogenblik kon de verderver hen ontmoeten en dooden. — Om het overal dreigend gevaar des doods te ontkomen, is het veiligst te allen tijde op die plaats te zijn, die God heeft aangewezen. Ook dan en daar redt strikte gehoorzaamheid van den dood. Maar om deze te kunnen betrachten, moet er het geloof aan Gods woord en dreiging zijn.

Want wat in dien nacht te gebeuren stond zoude vreeselijk wezen. „Want de Heer zal doorgaan, om de Egyptenaren te slaan." Nu mochten de Israelieten zich niet het wreed genot zoeken te verschaffen om de ellende hunner vijanden te gaan zien. Zij zelven mochten daar de getuigen niet van zijn. Want wat onderscheidde hen? Ook zij hadden den dood van Gods hand verdiend. Dat getuigde wel dat bloed aan zijposten en bovendorpel. Dat immers was eene belijdenis van eigen schuld. „Doch wanneer (de Heere) het bloed zien zal aan den bovendorpel en aan de twee zijposten, zoo zal de Heere de deur voorbijgaan en den verderver niet toelaten in uwe huizen te komen, om te slaan." Om dit voorrecht te genieten, had Israel Gods beloften te gelooven. En dat is het geloof: Gods woord, èn dat der dreiging èn dat der belofte, onvoorwaardelijk aan te nemen.

Hoe heerlijk werd aldus ook in dien nacht aan Israel

bevestigd, wat de dichter van den 91sten Psalm zingt: „die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen. Aan uwe zijde zullen er duizend vallen en tienduizend aan uwe rechterhand; tot u zal het niet genaken. Want Hij zal Zijne engelen van u bevelen" (Ps. 91 : 1, 7, 11). Ja, onder des Heeren hoede zijt gij veilig, o kind Gods! Maar ook alleen daar zijt gij veilig; niet door uw geloof op zich zelf, maar door de bewaring van den Machtige Jakobs.

Daarom juist is er te allen tijde de volstrekte gehoorzaamheid aan 's Heeren woord noodig. Want alleen in den weg der gehoorzaamheid wordt de dood ontweken, gelijk op de paden des geloofs het leven wordt gevonden. En tot de gehoorzaamheid wordt gij alleen door het geloof in staat gesteld. Gelijk het leven er is vóór den dood, zoo is er het geloof vóór de gehoorzaamheid; evenals, in de gedachte Gods, het Verbond der genade dat der werken voorafging.

Maar altijd, ook later moest Israel zich dat herinneren, om zich in gehoorzaamheid te oefenen. „Onderhoudt dan deze zaak, tot eene inzetting voor u en uwe kinderen tot in eeuwigheid." Het is de heilige roeping der getuigen van Gods groote daden, de herinnering daaraan ongerept en ongeschonden te bewaren. En niet slechts om wille van hen zelven, maar ook en bovenal om wille der geslachten, die na hen komen zouden en misschien dergelijke teekenen en blijken van Gods macht en grootheid niet zoo van nabij zouden aanschouwen. Immers de heilige instellingen en gewijde feesten reiken van eeuw tot eeuw de heugenis der groote daden Gods aan de opvolgende geslachten over. Daarom is de plechtige viering en waarderende wijding der gedenkdagen en overgeleverde instellingen een plicht des volks. Zoo getuigt het ook Ps. 78, die

als eene herinnering aan den paaschnacht, als een Paaschpsalm kan beschouwd worden.

Waar de glans dier feestelijke gelegenheden gaat tanen, is er een teeken van geestelijke verslapping en inzinking der nationale kracht bij eenig volk, welk dit ook zij. Meer nog om de kinderen, die nog verder van de aldus herinnerde feiten en daden afstaan dan wij, is het bij die instellingen te doen dan om ons zelven, ons, ouders en ouderen. Dat moest ook Israel steeds in het oog houden. De onderhouding van den gewijden dienst des paaschlams moest eene leerschool der dankbaarheid en godvruchtige erkenning worden voor de kinderen. Als een offer der dankbaarheid, aan een God der zegenrijke verlossing gebracht, moest, van jaar tot jaar, ook als Israel eenmaal in het beloofde land woonde, dit paaschlam beschouwd worden.

„En het zal geschieden, als gij in dat land komt, dat de Heere u geven zal, gelijk Hij gesproken heeft, zoo zult gij dezen dienst onderhouden. En het zal geschieden, wanneer uwe kinderen tot u zullen zeggen: wat hebt gij daar voor een dienst? Zoo zult gij zeggen: dit is den Heere een paaschoffer, die voor de kinderen Israels voorbijging in Egypte, toen Hij de Egyptenaren sloeg en onze huizen bevrijdde." Zoo luidde het samenvattend slot van het gansche voorschrift Gods, door Mozes aan de oudsten overgebracht. Hoe heerlijk komt daarin de roeping der ouders tegenover de kinderen uit, wat de godvruchtige opleiding van het kroost aangaat!

O, als de geschiedenis des bijbels en des vaderlands aan onze kinderen wordt onthouden, zal goddeloosheid en onvaderlandsche zin in ons midden gekweekt worden, tot groote schande voor het vaderland zelf, en tot jammerlijke schade voor onze kinderen niet minder. Israel begreep dit, en daarom nam het gewillig

en blijde het woord van Mozes aan: „Toen boog zich het volk en neigde zich," met eerbied en ontzach aldus de gewillige gehoorzaamheid betuigende. Maar 't is niet genoeg gehoorzaamheid te betuigen, men moet ze ook betoonen. Een diepe buiging des eerbieds zonder het bukken der gehoorzaamheid verzwaart slechts de schuld. Bij Israel werden toen beide gevonden.

En het volk aanvaardde de instelling des paaschlams als daad der gehoorzaamheid, als betuiging des geloofs, als teeken der herinnering en als offer der dankbaarheid. Het aanvaardde het voor zich zelf en voor zijn kroost, en had zich aldus, — gelijk gij, o ouders! door het sacrament des doops en des avondmaals, — voor het aangezicht Gods verbonden, om en zelf vromelijk te leven en ook de jeugd groot te brengen in de vreeze Gods en haar te leiden in de heilige paden des geloofs. „En de kinderen Israels gingen en deden het; gelijk als de Heere Mozes en Aäron geboden had, alzoo deden zij."

Geen diep gevoel van het oogenblik, geen ernstig voornemen voor de toekomst zal ooit u kunnen baten, indien niet de bevestigende daad daaraan wordt toegevoegd. Och, laat ook ons dat gevoelen bij levendige indrukken en bewegelijke gewaarwordingen, bij deze of gene plechtigheid in het hart ontvangen.

Maar laat ook ons bij de noodiging om tot het sacrament te komen, toch nooit vergeten, dat de opgang daarheen en het gebruik daarvan steeds en allereerst moet zijn eene daad der gehoorzaamheid. Daaraan mogen wij ons niet, eigenwillig en willekeurig naar het ons lust, onttrekken. Ook het gedenken van den dood des Heeren en het toebrengen onzer kinderen in den doop is bevel des Heeren. Moogt, kunt gij met een gerust geweten daaraan gehoorzaamheid weigeren?

Maar gij mist de noodige vrijmoedigheid. Is het niet omdat het u aan geloof ontbreekt? En is dan niet juist het deelnemen aan het sacrament zoowel eene betuiging des geloofs, als het is een uitspreken onzer behoefte aan dagelijksche vermeerdering en oefening! En zult gij door dadelijke en bewuste ongehoorzaamheid ooit het geloof kunnen oefenen?

Och, of het u steeds een teeken der herinnering mocht zijn, ter tegemoetkoming aan uwe bezwaren en bekommernissen; ter herinnering aan hetgeen Christus voor u gedaan heeft, in weerwil dat gij nog niets voor Hem hadt gedaan. Spreekt dan niet juist het sacrament van het bloed der verzoening, uit liefde gestort, ter verwerving der zaligheid om-niet, uit vrije genade?

Dan wordt het van uwe zijde tevens een offer der dankbaarheid voor groote zegeningen; — totdat gij eenmaal, aangezeten aan den bruiloftsdisch des Lams, geen teeken van het heil meer behoeft, omdat gij daar het Lam zelven ziet en geniet.

PSALM 116 : 10.

Ik zal uw Naam met dankerkentenis verheffen,
U al mijn geloften brengen;
'k Zal liefde en lof voor U ten offer mengen,
In 't heiligdom, daar 't volk vergaderd is.

XII.

ISRAELS VERLOSSING DOOR DEN BONDSGOD GEWROCHT.

Exodus XII : 29—51.

INHOUD: Leven en sterven, sterven om te leven; sterven leeren om het leven te ontvangen, bevestigd door Israel in en Israel uit Egypte; leven door sterven het kenmerkende der verlossing. Het onderwerp en deszelfs verdeeling; het aangekondigd oordeel gekomen (vs. 29—34), de beloofde verlossing geschied (vs. 35—41), de voorafbeeldende instelling gerechtvaardigd (vs. 42—51).

Het aangekondigd oordeel gekomen (vs. 29—34): God de wrekende richter (vs. 29, 30), Pharao de kruipende smeekeling (vs. 31, 32), het volk angstig gejaagd (vs. 33,34). De hoogheid Gods: Zijne onpartijdigheid, Zijne strafeischende gerechtigheid; de roede uitgestrekt over de eerstgeborenen. Pharao's verzoek, belijdenis, onvermogen tegenover het geloof, afgedwongen vergunning aan de geloovigen. Het radelooze volk, van angst bedwelmd; Israels vurigste hoop vervuld; Gods zorg voor het volk. Zij er slechts ernst en geloof bij 't volk.

De beloofde verlosssing geschied (vs. 35—41): de ruime toestand (vs. 35, 36), de aanvankelijke voorspoed (vs. 37—39), de lange duur (vs. 40, 41). Eindelijk wordt de belofte toch vervuld. Ruime overvloed; wat gij gewillig wilt afstaan zal uw God u ruimschoots toestaan. Als gij u zelven prijs geeft zal God u grooten prijs geven; overvloed! de rechtmatige en gewichtige eisch toegestaan; het mindere met liefde afgestaan uit vrees voor het grooter verlies; »de Egyptenaren beroofd"; bevestiging van Gods woord. — De aanvankelijke voorspoed:

de welgeslaagde uittocht, het groot zielental, het vreemdsoortig geleide, de eerste werkzaamheid. »Sukkôth"; joodsche verklaring; tenten; »Ramesses"; het harteloos ongeloof verlustige zich aan ongerijmde onwaarschijnlijkheden; »de gemengde hoop" van volgelingen; ook voor dezen brood; Gods zorg voor allen; Zijne voorzienigheid; lang vooraf gezorgd; en voorzien. — 430 jaren; het profetische gezichtspunt beheerscht hier alles; Abraham, Paulus, Stephanus stemmen met Mozes overeen; de juiste opvatting: Israels verlossing de vervulling van Gods beloften; »al de heiren".

De voorafbeeldende instelling gerechtvaardigd (vs. 42—51): de geschiedkundige oorsprong (vs. 49), de ware deelgerechtigden (vs. 43—45), de verplichtingen en voorrechten (vs 46—48), de zegeningen (vs. 49—51). »Deze nacht"; de hoofdinhoud: de naam des Heeren zevenmaal genoemd; »deze"; »de nacht"; overeenkomsten tusschen Paasch en Avondmaal; de nacht des Heeren; een dag en een nacht des Heeren; Sabbath en Paaschzondag en Avondmaal; de bondgenooten; geen vreemdeling; het sacrament der inlijving en der inblijving. — Eénheid van plaats, geheelheid des lichaams van het Lam, gesamenlijkheid des volks in het sacrament; »in één huis"; »één lichaam is het"; één doop; Cornelius met het geheele huis; minstens uitwendige toetreding; niet als ingeborene heeft men vrijheid om aan te zitten, maar aanzitten geeft bewijs van ingeborene te zijn; besneden of onbesneden; de opgang en de deelname aan het Sacrament verplichte daad der gehoorzaamheid. Verbod en gebod, voor inboorling en vreemdeling vloeien in één wet ineen; gelijkheid van allen voor de wet; het woord en begrip van thora hier voor 't eerst; Israels willige volgzaamheid; de kinderen des verbonds; gered maar ook geleid; gered om uitgeleid te worden. — Duidelijke aanwijzing voor ootmoedige dankbaargeid; liefelijke bemoediging tot kinderlijk vertrouwen; weldadige herinnering aan voorzichtigen wandel; ernstige toetsing van eigen beginsel. Besluit.

Ps. 118 : 8.

„Niet sterven maar leven!" Dat is het lied der verlossing, dàt de verwachting des harten, dat de bede op de krankesponde, dat nog menigmalen de stille ver-

zuchting in de stervensure. En toch om te leven, om eeuwig te leven zult gij eerst moeten gestorven zijn of zult gij nog moeten sterven; want de weg naar het leven gaat door den dood heen. In dien zin ook sprak de Heere van het tarwegraan, dat geene vrucht geeft voordat het eerst gestorven is.

Sterven en leven behooren bijeen; omdat door het misbruik des levens van eenen mensch de dood in de wereld is gekomen en door diens weigering van het leven de dood macht verkreeg over hem, die ten eeuwigen leven was geschapen. En nu kan en zal God de Heere, die genadig maar ook rechtvaardig is, u dat verbeurde leven niet schenken, tenzij gij eerst den dood zijt gestorven. En gij zelf, indien gij naar het leven tracht, indien gij ooit iets van dat leven hebt gesmaakt, gij zelf zult de rechtvaardigheid van dien dood om te leven onderschrijven.

Sterven om te leven! Het laatste wenscht de mensch, aan het eerste wil hij niet. Maar dan ook komt de Heere God en maakt den kinderen van 't bondsvolk dit duidelijk en leert hen te sterven, opdat zij „leven en de werken des Heeren vertellen;" die toch ook daarin het wonder Zijner Almacht wil verheerlijken, dat Hij het leven zendt te midden van den dood; Hij die doodt en die ook levend maakt. Gelijk er de duisternis moet zijn, opdat het licht er tegen schijne en doorheenbreke en haar overwinne, aldus staat tegenover het leven de dood.

Dat moest ook Israel leeren. En de Heere leidde het in Egypte, als in een graf des doods, opdat het als afgezonderd volk zoude blijven leven. Het moest telkens, in kindermoord en zwaren arbeid, als onder het juk des doods doorgaan, om evenwel te blijven leven; het had in het pascha het treffend beeld van eigen welverdienden dood, die over het lam gekomen was, opdat het volk zou kunnen leven. Nu moest het nog

met eigene oogen tot tweemalen toe de daadzaak der verlossing zelve aanschouwen. Het zoude zien, hoe de dood kwam, hoe het uitverkoren volk bleef leven, terwijl de goddelooze den dood inging. Terwijl de eerstgeborenen in Egypte stierven, bleef Israel gespaard. Straks is het evenzoo in de Roode Zee. Gestorven om te leven; dit is eigenlijk Israels verlossing. En dat moet, bij en na het pascha, èn de dood der eerstgeborenen in, èn de uittocht van Gods eerstgeborenen uit Egypte leeren. Hooren wij het verhaal.

De aangekondigde verlossing stond te komen; de voorafbeeldende instelling stond aanvankelijk vervuld te worden; het gedreigde oordeel was nabij, kwam reeds. Dat is het wat ons door Gods woord nu verder wordt verhaald, terwijl een allesomvattende terugblik ons nogmaals een overzicht over het geheel tracht te geven. De verlossing Israels door Jehova's hand gewrocht is dan de hoofdinhoud van dit derde groote deel (Ex. XII: 29—51), dat uit drie onderdeelen bestaat. Eerst wordt bericht, dat het aangekondigd oordeel is gekomen (vs. 29-34); daarna wordt vermeld, hoe de beloofde verlossing is geschied (vs. 35—41); terwijl ten laatste juist door dit alles de voorafbeeldende instelling werd gerechtvaardigd (vs. 42—51).

't Is een verschriklijk verheven tooneel, dat ons nu in het eerstvolgend zestal verzen wordt geopend. De heilige God treedt op als wrekend richter (vs. 29, 30), de trotsche Pharao wordt een kruipende smeekeling (vs. 31, 32), het voorheen spottend volk is thans angstig gejaagd (vs. 33, 34). 't Is de trotsche verheffing der leidslieden èn smalende meegaandheid der menigte, die smadelijk vernederd, ten laatste Gods hoogheid te voet valt, om, in het

stof der aarde neergeworpen, de majesteit van den God des hemels te erkennen; om het voor alle tijden en eeuwen te verkondigen, hoe waar des dichters woord is, „om den Heere met vreeze te dienen, opdat zij niet op den weg vergaan, als Zijn toorn maar een weinig zoude ontbranden" (Ps. 2). Opdat zij het zouden verkondigen: „dat de Heere groot is en dat onze Heere boven alle goden is" (Ps. 135 : 5).

De God der wrake had zich tegen Egypte opgemaakt en het dreigend oordeel was gekomen. Het was middernacht. Alles sliep. Eensklaps verhief zich een verward geschrei; een angstig gegil deed de haren van schrik te berge rijzen. Schier ieder huis had plotseling een doode, en deze doode was juist de oudste. Van waar kwam dit? Wat was het? O, men herinnerde het zich. Jehova's dienstknecht had het verkondigd. „En het geschiedde te middernacht, dat de Heere al de eerstgeborenen in Egypte sloeg, van den eerstgeborenen van Pharao af, die op zijnen troon zitten zou, tot op den eerstgeborene van den gevangene, die in het gevangenhuis zat en alle eerstgeborenen der beesten."

Neen, God maakt geen onderscheid, bij Hem is geen aanzien des persoons. Ook hier blijkt wederom, hoe in den dood rijken en armen zich ontmoeten. God heeft ze beiden gemaakt: en den rijken man en den armen Lazarus; zoowel den zoon van den gevangene, die in het donker en somber kerkerhol verkwijnde, als den prinselijken zoon des konings, die hem in de regering zoude opvolgen. Neen, bij God en Zijne strafgerichten hebben geene rijken en aanzienlijken iets voor boven de armen en geringeren, geene sterkeren boven de zwakken, geen gezonden boven de kranken, geen jeugd boven den ouderdom. De uitgezonden pestilentie treft

gelijkelijk elken stand en rang, elken leeftijd en gesteldheid; hoewel de aanzienlijken in hun luchtiger woning, de krachtigen in hun gezond gestel, de jeugdigen in hunne nog weinige jaren dan menigwerf meenen een grond van hoop te bezitten. Hoe zien zij zich weldra teleurgesteld!

Gods oordeel treft, buiten de uitverkorenen, behalve het overblijfsel naar de verkiezing der genade, alle werkers der ongerechtigheid, alle kinderen der wereld gelijkelijk. Dan, als Gods oordeelen op aarde zijn, leeren de kinderen der wereld gerechtigheid, dan worden de voorheen verlaten kerken en tempels weer bezocht en gevuld, dan herinnert men zich weer Gods woord. Dan, als de schrik om het hart sloeg en dat anders achteloos en onverschillig hart vervaard maakte, zoekt men weer naar het reeds lang vergeten gebed. „En Pharao stond op bij nacht, hij en al zijne knechten en al de Egyptenaren en er was een groot geschrei in Egypte. Want er was geen huis waarin niet een doode was." Tenminste zoo daar een eerstgeboren zoon of dochter was.

En de man, die in de hoogheid zijns overmoedigen harten den man Gods uit zijne tegenwoordigheid en van zijn drempel gejaagd had; de koning, die de gezanten des Heeren smadelijk had weggedreven, deed nu, op het diepst vernederd, bevend als het riet aan de oevers der rivier, diezelfde mannen ontbieden en gaf hun verlof om te gaan en willigde, laf en laag, al hunne eischen in en kroop als voor hen in het stof en bad zelf om hun zegen, hun heilaanbrengenden afscheidsgroet. „Toen riep hij Mozes en Aäron in den nacht en zeide: maakt u op, trekt uit het midden van mijn volk, zoo gijlieden als de kinderen Israels." Zoo heeft hij dan eindelijk erkend, dat Israel zijn volk niet is. Hij heeft de oordeelen des machtigen Gods gezien en

nu wil hij dan, door angst en vrees gedreven, erkennen, dat die God recht op zijn volk heeft.

„En gaat heen, dient den Heere, gelijk gijlieden gesproken hebt." Dat zal steeds voor het geloof het einde van den volhardenden kamp zijn, dat de vijandige wereld ten laatste het recht van Gods uitverkoren volk moet erkennen en den dienst des Heeren vrij laten. Daartoe dwong de Heere in de dagen onzer moedige vaderen den wreeden koning van Spanje; daartoe dwong Hij in Egypte den trotschen en wreeden Pharao: om het recht des gewetens op de vrije uitoefening van den godsdienst te erkennen. En zoo zal het, o mannen of vrouwen! ook onder u worden, indien een van beiden ongeloovig de rechten des geloofs beperkt en betwist. Indien de geloovige volhardt, zal God het ongeloof ten leste tot erkenning van het recht brengen. Indien gij slechts bidt en verbeidt, gelooft en vertrouwt.

Waant toch niet, o geloovige kinderen des Heeren! dat een te lang volgehouden strijd u eindelijk uitputten zal, geheel afmatten en ten laatste aan den bedelstaf brengen. Die God, die voor het geestelijke in u zorgt, weet ook wat gij naar het tijdelijke behoeft. Zelfs uwe vijanden zullen dan aan uwe welvaart moeten medewerken. Zoo ook moest het Pharao ten opzichte der kinderen Israels. Niet slechts dat hij hun vergunde om te vertrekken en den Heere naar diens eisch te dienen, maar ook zeide hij: „neemt ook met u uwe schapen en uwe runderen, zooals gijlieden gesproken hebt, en gaat heen." Ja, zoo diep is hij in eigen schatting op dit oogenblik vernederd en zoo hoog staan in zijn oog Mozes en Aäron, dat hij zelfs een vriendelijken afscheidsgroet van hen begeert. Want dit beteekenen de woorden waarmede hij zijn verzoek besluit: „en zegent mij ook."

En zooals het meestal gaat, gebeurde het nu ook in dien nacht van angst en wee in Egypte. De menigte streeft de leidslieden meestal voorbij, indien er maar eerst een enkel woord in dien zin van de toongevers is vernomen. Nu de koning zich zoo diep vernederd had, oordeelde het volk, dat voorheen met hem gedwaald en gespot had, nu ook hem te moeten volgen. Het is angstig en gejaagd; het weet niet wat te doen; radeloos ziet het om zich heen, elk oógenblik vreezende zelf door den dood verrast te worden. „En de Egyptenaren hielden sterk aan bij het volk, haastende om die uit het land te drijven." Want elk oogenblik toevens kon hun nog meer dierbare menschenlevens kosten. Daarom dreven zij te sterker aan. Zij zeiden dit ook. „Want zij zeiden: wij zijn allen dood!" reeds als ten doode gedoemd.

En Israel toefde niet lang. Zoo lang hadden zij met smachtend verlangen naar deze afgebeden ure uitgezien. In de gedachte daaraan en met de hoop dat de vroolijke ure der verlossing weldra zoude slaan, hadden zij alles, in het geloof op Gods woord en trouw, voor den uittocht reeds gereed gemaakt. Zoo pas hadden zij het pascha gegeten en de laatste overblijfselen in het vuur geworpen, toen men aan hun deuren bonsde en tot haastig vertrek hen aanmaande. „En het volk nam zijn deeg op (reeds vooraf klaar gemaakt), eer het gedeesemd was, hunne deegklompen, gebonden in hunne kleederen, op hunne schouders."

Zoo zorgt de Heere zelf bij de geloovigen voor het welslagen hunner gehoorzaamheid, indien er slechts bij hen een oprecht verlangen naar en een ernstig begin met de gehoorzaamheid is. De Heere zelf zorgde, dat zij door den haast het brood niet konden deesemen. Zoo zorgt de Heere ook voor u, o kind Gods! dat gij moogt wandelen in de goede werken welke God niet

alleen voorbereid heeft, maar wier uitvoering de trouw Zijner genade ook voor u mogelijk maakt. Indien het u slechts ernst is daarmede te beginnen en daarin te volharden. Indien gij slechts het ongezuurde brood op de schouderen, den last van Christus op u neemt, zal Hij zelf wel maken dat Zijn juk niet al te zwaar drukt en dat Zijn last u niet al te zwaar valt.

Zoo was het oogenblik der verlossing voor Israel geslagen. Daar trok het op „naar zijne heiren." Dit was, naar het aloude woord der voorspelling aan Abraham geschied, nà 430 jaren; maar ook, naar het woord der jongere belofte, door Mozes gebracht, vrij en rijk, niet ledig en niet onverzeld. Daartoe wordt ons bericht, hoe de verlossing is geschied (vs. 35—41). In een zevental verzen wordt ons dan vermeld, in welken ruimen toestand (vs. 35, 36), met welken aanvankelijken voorspoed (vs. 37—39), na welken langen duur (vs. 40, 41) de beloofde uitleiding den kinderen Israels eindelijk gewerd. Zoo moet blijken, dat Gods Woord, hoe lang geleden ook gesproken, door den Heere niet was vergeten, maar getrouwelijk werd vervuld; opdat in latere dagen èn het volk Israels èn ook gijlieden u ten allen tijde op dat Woord Gods zoudt kunnen verlaten.

Weest er van verzekerd, o geloovigen! dat, als de Heere God u uit Egypte of uit welk ander land ook der ellende en der zonde uitleidt, Hij ook wel zorgen zal, dat gij op den weg den noodigen teerkost zult hebben, en dat gij daar gewis niet van honger zult behoeven om te komen. Gij zelf moet al het tijdelijke voor en om wille van den Heere willen prijs geven, en dan zal de Heer u ook wel het noodige geven. Als gij gewillig om Zijnentwil alles wilt afstaan, zal Hij om uwentwil u meer nog toestaan. Dat ondervond ook

Israel, als het optrok uit Egypte. Met welken overvloed, in welken welhebbenden, ja ruimen toestand ging het heen!

De kinderen Israels nu hadden gedaan naar het woord van Mozes en hadden van de Egyptenaren geeischt zilveren vaten en gouden vaten en kleederen. Na al hetgeen wij omtrent het recht en den inhoud van dezen eisch, die waarlijk niets van een verzoek had, bij gelegenheid van hoofdst. 3 : 22 en 11 : 2 gezegd hebben, zal het niet noodig zijn andermaal hierbij stil te staan. 't Was geen onrecht, want God de Heere zou geen onrecht zelf voorstellen en evenmin 't gepleegde onrecht in Zijn Woord goedkeuren. Wat de kinderen Israels dus op bevel van God hadden gedaan was goed en recht. 't Was niets dan het gewone gebruik van het overal geldend oorlogsrecht. Hoort! 't is goed, Gods bevel steeds op te volgen, al schijnt dit ons, kortzichtigen en eigenwijzen menschen, soms minder goed toe. Men ziet het uit Israels voorbeeld: de gehoorzaamheid aan God maakt, zij het door de armoede heen, op den duur en aan het einde rijk, ook naar de wereld.

Met liefde hadden de Egyptenaren het geëischte dan ook gewillig aan Israel afgestaan. De koning zelf was immers, uit eigen beweging naar het scheen, begonnen met schapen en runderen aan te bieden, en zijn volk volgde gaarne, indien de gevreesde vreemdelingen, wier wrekend God zoo machtig bleek, zich slechts verwijderden. Alles wilde men wel geven, als zij maar gingen en men eigen lijf en leven kon behouden. Dat is de zin der volgende woorden, die men niet uit hun verband moet rukken, noch buiten hun verband trachten te verklaren, alsof de Egyptenaren de gehate Israelieten eensklaps liefkregen. Dat zoude nog grooter wonder geweest zijn dan hetgeen de Schrift ons nu verhaalt: „daartoe had de Heere het volk genade ge-

geven in de oogen der Egyptenaren," in dit opzicht namelijk, „dat zij hunne begeerte deden."

En op deze wijze beroofden zij de Egyptenaren, d. i. zij voerden hunne kostbaarheden van goud en zilver als krijgsbuit mede. Maar aldus werd toch wederom het bijbelwoord bevestigd: indien iemands wegen den Heere behagen, maakt Hij zelfs de vijanden tot vrienden. Men ziet hieruit tevens, hoe ook de goede opwellingen en oogenblikkelijke gehoorzaamheid der wereld door en onder den invloed van God zelven ge- en bewrocht worden. Van al het goede wat er ook in de wereld, ook onder de vijanden Gods gevonden wordt, moet God alleen de eere hebben. Zoo is er eene werkzaamheid der algemeene Voorzienigheid Gods te midden van de gangen der wereldgeschiedenis, maar die alleen den uitverkorenen ten heil gedijt en naar den raad der bijzondere Voorzienigheid Gods geschiedt.

Bij zooveel tijdelijken overvloed kwam bovendien nog veel aanvankelijke voorspoed. Dat bleek uit hun welgeslaagde uittocht, van Ramesses naar Sukkôth; uit hun groot aantal, meer dan zesmaal honderdduizend mannen; uit hun vreemdsoortig geleide, uit allerlei vermengd volk bestaande; en uit hun eerste werkzaamheid, die van de trouwe zorg Gods voor hen getuigenis gaf. Lees slechts wat de Schrift ons daarvan zegt. „Alzoo reisden de kinderen Israels van Ramesses naar Sukkôth, omtrent zeshonderdduizend te voet, mannen alleen, behalve de kinderkens. En veel vermengd volk trok ook met hen op, en schapen en runderen, gansch veel vee. En zij bakten van het deeg, dat zij uit Egypte gebracht hadden, ongezuurde koeken; want het was niet gedeesemd, overmits zij uit Egypte uitgedreven werden, zoodat zij niet vertoeven konden, noch ook tering voor zich bereiden."

Men moet bij dit „Sukkôth" niet denken aan eenige plaats van dien naam ten oosten van de Jordaan gelegen (Gen. 33 : 17); of men zoude met joodsche verklaarders moeten willen aannemen, dat God Zijn volk op dien eersten dag een afstand van meer dan 120 mijlen deed afleggen, en dat alzoo het Schriftwoord uit Deuteronomium 19 : 4 zijne verklaring vindt: „Hij heeft hen gedragen op arendsvleugelen." Sukkôth op zich zelve beteekent in het enkelvoud eene tent of nog liever een hut van ingeslagen palen, die met vellen, zeil of loof gedekt waren. Zoo is het ook in het loofhuttenfeest (Sukkôth). In het meervoud is het eene verzameling van tenten als in een kamp vereenigd. Daarom was Sukkoth wellicht de benaming voor iedere onverwachte rustplaats, waar de tenten als in een kamp werden opgeslagen.

Ramesses was de naam van een der schatsteden, die de Israelieten voor Pharao moesten bouwen (Ex. 1 : 11). Misschien had het geheele gewest, waar Israel zoolang verblijf had gehouden, van die stad den naam. Reeds vroeger werden de namen Gosen en Ramesses vereenzelvigd (Gen. 47 : 11). Van deze plaats dan trok Israel op en wel in verwonderlijk, maar niet in ongeloofelijk groot aantal, naar al hetgeen ons vroeger van de buitengewone vermenigvuldiging der kinderen Israels was bericht (Ex. 1 : 9, 12, 19, 20). 't Is waar, wanneer men de vrouwen en kinderen bij de zesmaal honderdduizend mannen boven de twintig jaren telt, komt men, naar de gewone berekening in dergelijke omstandigheden, boven de twee miljoen zielen. Maar waarom dit niet zou kunnen, zien wij om geen enkele reden van bezwaar in.

O, het ongeloof en de spottende twijfel kunnen hier weer hun hart, indien zij nog een hart hebben, aan allerlei waarschijnlijke bezwaren ophalen. Maar deze houden

het geloof niet op en verdienen ook niet, dat het geloof daarop acht geve, of dat het zich daarmede het hoofd breke, omdat het anderen aan hart voor de waarheid ontbreekt. Vanwaar zij spijze vonden op den langen weg? Hoe het langs ongebaande wegen met het vee moest gaan? Alsof de geschiedschrijver zelf, die bij alles tegenwoordig was, al die bezwaren niet mede zoude gevoeld hebben, en alsof hij die evenwel zoude neergeschreven hebben, indien zij zoo uitermate onwaarschijnlijk waren. Wilde hij dan niet geschiedenis schrijven? Dat is in alles blijkbaar.

Niet alleen dat er voor Israel weg, plaats en gelegenheid was, maar dit alles was er bovendien voor den grooten hoop van gemengd volk die mede op- en uittrok. Daaronder waren waarschijnlijk mede vele Egyptenaren. Want het blijkt ons uit de Schrift, dat enkele kinderen Israels zich door aanhuwelijking met de Egyptenaren vermaagschapt hadden (Lev. 24 : 10). Wellicht waren er onder van die Egyptenaren, die, naar Ex. 9 : 20, onder de vreeswekkende strafgerichten over Egypte gebracht, den Heere eenigszins hadden leeren vreezen. Wellicht behoorde tot hen ook een groot deel van het vee, dat zij mede uitvoerden, om het misschien bij de groote slachtofferande die zij verwachtten, met veel winst te kunnen verkoopen, om daarna naar hun eigen land terug te keeren. Misschien waren er ook slaven van vreemde herkomst bij, die van deze opengestelde gelegenheid gebruik hadden gemaakt, om zelven aan den zwaren en verlagenden dienst te ontkomen.

Ook dezen vonden hun brood. Gewis niet zonder moeite en inspanning. Voor Israel had de Heere trouw gezorgd. Zij hadden voor de eerste dagen hun teerkost bij zich. Het stuivend meel zelf zouden zij niet in zoo groote hoeveelheid zoo gemakkelijk met zich mede hebben kunnen voeren; maar met het deeg ging dit

gemakkelijk. En nu bestond hun eerste werkzaamheid in het bakken van het reeds vooraf bereide en toegemaakte deeg. Zoo had de Heere God tot voor de kleinste kleinigheid teederlijk gezorgd. En het einde van hun verblijf kon Israel wel doen begrijpen, dat God het niet vergeten had, gedurende al den bangen tijd, dien het in Egypte had doorgebracht.

En wel lang was de duur van dien tijd geweest. „De tijd nu der woning, die de kinderen Israels in Egypte gewoond hebben, is vierhonderd jaren en dertig jaren. En het geschiedde ten einde van die vierhonderd en dertig jaren, zoo is het even op denzelfden dag geschied, dat al de heiren des Heeren uit Egypteland gegaan zijn." — Hier is gewis veel moeilijks, dat evenwel geheel verdwijnt voor ieder die zich bij dit vraagstuk op het standpunt der Heilige Schrift stelt. Drie Schriftplaatsen komen hier ter vergelijking en verklaring in aanmerking: Gen. 15 : 13, Hand. 7 : 6 en Gal. 3 : 17. Het gezichtspunt dat hier bovendien alles beheerscht is het profetische, dat zoowel bij den heiligen schrijver Mozes als bij al de andere bijbelschrijvers vooropstaat en dat ook bij den lezer moet gelden.

Tot vader Abraham was reeds het profetisch woord gekomen, en, door den duisteren ovenrook als beeld, nader bevestigd, dat zijn nazaten vreemd zouden zijn in een land dat niet het hunne was, welks volk zij zouden dienen en door hetwelk zij zouden verdrukt worden vierhonderd jaren lang, waarna zij met groote have zouden uittrekken. Sinds die profetie waren bij Israels uittocht uit Egypte zoo omstreeks iets meer dan vierhonderd jaren verloopen. Toen was het dertig jaren geleden, nadat Abraham te Ur der Chaldeen door God was geroepen en hij zich had opgemaakt en straks, buiten zijn eigenlijken weg, naar Egypte trok (Gen. 12). Was het wellicht om Abrahams korte afwijking van

den weg naar Egypte dat deze vergelding des loons over hem kwam, dat zijn nakroost vierhonderd jaren in Egypte moest toeven?

Als de apostel Paulus in den brief aan de Galatiers (Gal. 3 : 17) van diezelfde tijdruimte van 430 jaren spreekt, stelt hij, als de twee eindpunten van aanvang en uiteinde, het verbond Gods met Abraham gemaakt (Gen. 15) en de wetgeving, die kort na Israels uittocht uit Egypte geschiedde. Ook Stephanus bracht de ruim vier eeuwen van Israels zijn in Egypte in verband met Abrahams vertrek uit Haran, met het verbond Gods met hem gemaakt en met de belofte des Heeren hem geschonken (Hand. 7 : 6). Uit dit alles blijkt dan genoegzaam, dat bij de berekening van Israels verblijf in Egypte ook het tijdelijk verblijf der aartsvaderen daaronder gerekend werd. En wij weten ook niet, welke uitdrukking, in den grondtekst, gelijk men dan soms wel beweert, met recht tegen deze opvatting kan ingebracht worden.

Alleen bij deze opvatting geschiedt er recht aan het profetisch standpunt, waarop Mozes zich in dit gansche verhaal stelt. Indien gij toch dit geheele hoofdstuk nauwkeurig leest en de enkele woorden en uitdrukkingen vergelijkt met degenen, die reeds vroeger gebezigd zijn, dan zult ge bevinden, dat het des schrijvers streven was, deze gansche verlossing te doen beschouwen als de trouwe vervulling van Gods eenmaal geschonken beloften. Gods trouw moest in dit alles verheerlijkt worden. Daarom wordt er ook door de keus der woorden zelve nadruk op gelegd, „dat al de heiren des Heeren uit Egypteland gegaan zijn." Zóó was dit voorspeld en in naam des Heeren door Mozes den koning Pharao aangezegd. En in even dienzelven nacht was het gansche woord Gods vervuld geworden. Geen klauw was achtergebleven.

Aldus was juist de voorafbeeldende instelling van het pascha gerechtvaardigd (vs. 42—51); waardoor zoowel zinnebeeldig Israels verlossing uit Egypte was voorgesteld als haar profetisch verband met de toekomstige geestelijke verlossing van zonde en dood door het veel heerlijker Pascha: Jezus Christus. Eerst als het groote feit geschied is, dat het allernaast door het paaschlam werd aangeduid, eerst dan kon blijken, dat het door den Heere God als een blijvend sacrament voor Israel in alle volgende geslachten was ingesteld. Daarom wordt de geschiedenis zelve als zoodanig hier ter plaatse herhaald, met nauwkeuriger opgave en van den geschiedkundigen oorsprong (vs. 42), en van de deelgerechtigden daaraan (vs. 43—45), van de verplichtingen en voorrechten (vs. 46—48) en ten laatste van de zegeningen die het vergezelde (vs. 49—51.)

Allereerst wordt de viering van het eten des paaschlams in het nauwst verband gebracht met de naaste omgeving in tijd en omstandigheden, die de wording er van kenmerkten. Dit alles wordt te samengevat in eene enkele beteekenisvolle uitdrukking „deze nacht." „Deze nacht zal men den Heere op het vlijtigst (op het nauwgezetst) houden, omdat Hij hen uit Egypte uitgeleid heeft; deze is de nacht des Heeren, die op het vlijtigst moet gehouden worden, van al de kinderen Israels, onder hunne geslachten." — Van het tiental verzen, waartoe dit eerste vers behoort, en die tesamen een geheele wetsafdeeling uitmaken, is juist dit eerste vers het hoofd en de hoofdinhoud. De volgende negen verzen, bestaande uit drie drietallen, geven er de nadere uitbreiding en omschrijvende verklaring van in de daaraan verbonden bijzonderheden. Liefst zouden wij ook het voorgaande vers 41 daaraan toevoegen; en dan is het wel opmerkelijk,

dat de naam des HEEREN daarin juist zevenmaal wordt genoemd.

Wat op den dag zelven der uitleiding Israels is geschied, moet uit den voorafgaanden nacht, uit „dezen" merkwaardigen, onvergetelijken, ontzettenden en heiligen nacht begrepen worden. Het sacrament des pascha's in den nacht gevierd, wordt helder bestraald door het licht, dat de gebeurtenissen van den eerstvolgenden dag daarop wierpen. Is het hier niet, alsof wij niet van Israels paaschlam, maar van des Heeren Avondmaal spreken? Paaschlam en Avondmaal bepalen ons beiden bij „den nacht, waarin de Heere het ingesteld heeft." En dit is gewis niet de eenige overeenkomst tusschen beide sacramenten, die beiden eerst recht duidelijk worden, doordien zij een voornaam deel uitmaken van den „nacht des Heeren."

Daar is een dag die „de dag des Heeren" genoemd wordt. 't Is de sabbath der geheiligde ruste. Maar daar is ook een nacht, die „de nacht des Heeren" is; de nacht waarin de verlossing door den Heere werd gewrocht, de nacht die den dag der uitleiding vooraf gaat en den Heere is gewijd; de nacht die den dag der eeuwige verlossing eens zal aanbrengen en de betooning is van Gods macht en heerlijkheid. Dan ook zal het heeten: „Toen was het avond geweest en het was morgen geweest, de eerste dag" (Gen. 1:5). En eenmaal zal het zijn: 't was avond geweest, 't was morgen geweest, de eeuwige dag. Geen morgen zonder voorafgaanden avond, geen heldere dag zonder den overwonnen donkeren nacht, geen licht dan nà duisternis, geen licht dan na en door het lijden heen! Geene heerlijkheid dan door de genade en almacht des Heeren!

Deze waarheid moest het paaschlam op den disch des gezins van den Israeliet, deze waarheid moeten brood en beker aan den avondmaalsdisch der Christelijke ge-

meente afbeeldende prediken. Daarom moest het pascha „van al de kinderen Israels", onder hunne geslachten op het ernstigst, het vlijtigst en nauwgezetst, gevierd worden. Maar om daaraan deel te kunnen nemen, moest men ook tot Israel behooren, in het bondsvolk ten minste uitwendig ingelijfd zijn. Alleen de bondgenooten en kinderen des Verbonds waren deelgerechtigden aan den paaschdisch. Het was voor het volk des Heeren ingesteld, voor de bondgenooten, die zoolang op de verlossing gehoopt hadden, die ze eindelijk van God hadden verkregen en wier kinderen, uit de ellende verlost, nog in latere tijden de gezegende vruchten mochten smaken.

Daarom ook „zeide de Heere verder tot Mozes en Aäron: dit is de inzetting van het pascha. Geen zoon eens vreemdelings zal daarvan eten." Van den gemengden hoop, die met Israel mede was op- en uitgetrokken, maar die evenwel tot Israel zelf niet behoorde, mocht niemand aan den heiligen disch mede aanzitten. Zelfs niet de inwoning in één huis, het behooren tot een gezin gaf daarop recht; tenzij men ook in geestelijken zin tot de huisgenooten behoorde. „Doch alle knecht van iedereen, die voor geld gekocht is," en dus in waarhen blijvend deel van het gezin uitmaakte, nadat gij hem zult besneden hebben, dan zal hij daarvan eten."

Hierdoor wordt duidelijk het verband aangegeven, dat er onlosmakelijk bestaat tusschen beide sacramenten, dat der inlijving en dat der inblijving in de gemeenschap van het bondsvolk, tusschen het sacrament der besnijdenis en des paaschlams. Gelijk ditzelfde verband geldt van Doop en Avondmaal. Zonder het eerste niet het laatste; zonder dit, gelijk bij de kinderen, wel het eerste. Men kan immers in een, ook naar buiten optredend, verbond of uit eigen keus of door andere omstandigheden opgenomen worden, zon-

der daartoe innerlijk te behooren of daarin steeds te willen blijven. Dit werd aldus door den eisch der voorafgaande besnijdenis aangeduid, dat nog krachtiger uitkomt door het onmiddellijk volgend verbod: „Geen uitlander noch huurling zal er van eten."

Het paaschlam wees immers op de geheelheid en eenheid des volks als volk des Heeren. Daarop wezen wij reeds vroeger, als wij melding maakten van de eenheid van tijd en wijze der slachting van het paaschlam. Hier komt dit nu nog duidelijker uit in de voorgeschreven eenheid der plaats waar het moest gegeten, in de geheelheid des lichaams waarin het bij de toebereiding moest gelaten, in de gesamenlijkheid des volks, waardoor het moest verricht worden. „In één huis zal het gegeten worden; gij zult van het vleesch niet buiten uit het huis dragen; en gij zult geen been daaraan breken. De gansche vergadering zal het doen." Ziedaar het boven aangeduide drieledig voorschrift.

Ook het paaschlam getuigde aldus, wat ons het avondmaal predikt en wat de apostel Paulus zoo schoon omschrijft: „één lichaam is het en één Geest, gelijk gij ook geroepen zijt tot ééne hoop uwer beroeping" (Eph. 4 : 4). Het lichaam van Christus mag niet gedeeld worden; zelfs zijn kleed zonder naad mocht niet gedeeld worden. Ach, hoe zijn wij kinderen des Verbonds dan nog, zoo dikwerf, zoo verdeeld! Wijst dan niet èn het paaschlam èn de drinkbeker der dankzegging èn het brood, dat wij breken, op de onverbrekelijke gemeenschap en eenheid des lichaams van Jezus Christus, welke is Zijne gemeente? (1 Cor. 10 : 16, 17) Het sacrament te midden der en door die gansche vergadering Israels gevierd, wijst er op, hoe God wil dat het volk des Heeren een en eenig zij.

Wie met u aldus aan het sacrament mocht aanzit-

ten, zij u een inboorling en broeder; al was hij voor dezen ook een vreemdeling; mits hij geen onbesnedene is gebleven. Aan het deelnemen aan het sacrament der verkwikking en versterking behoort de besnijdenis vooraf te gaan, d. i. die des harten die daardoor afgebeeld wordt. „Als nu een vreemdeling bij u verkeert en den Heere het pascha houden zal, dat alles, wat mannelijk is, bij hem besneden worde." 't Is dus niet genoeg dat het hoofd des gezins voor zich zelven belijdenis doe, om aldus tot de gemeente toetetreden. Hij moet het ook doen voor het gezin en voor zijne onderhoorigen, wier wettig hoofd hij is. Zoo was het ook bij Cornelius, bij Lydia en bij den Stokbewaarder, dat zij zij zich lieten doopen met hun geheele huis.

Er moest ten minste eene uitwendige toetreding tot het Verbond Gods in het openbaar voorafgaan, niet maar van den enkelen persoon, maar van hem met zijne geheele omgeving, zoude hij kunnen genieten van de zegeningen des verbonds. Zoo wordt, o avondmaalsganger! ook uwe roeping tegenover al de uwen, door uw aanzitten aan den bondsdisch u voorgesteld en op de ziel gebonden. Het Sacrament bindt en verbindt op nieuw u aan het bondsvolk en dit aan u; maar ook u zelven aan uw gezin en aan uw huis, dat mede den Heere moet toebehooren en tot Zijn verbond moet heengeleid worden. Het Sacrament is voor den bondgenoot. Nadat deze dus voor zich en de zijnen het teeken van 't bondgenootschap heeft aangenomen, „als hij namelijk besneden is, dan kome hij daartoe om dat te houden, en hij zal wezen als een ingeborene des lands."

Merk op, dat niet het ingeboren zijn in het land reeds de vrijheid schonk tot het Sacrament; maar dat integendeel het rechtens aanzitten aan het Sacrament onderpand werd van het ingeborene zijn van het land der belofte. Wat wil dit zeggen? Dit:

niet doordien gij in de kerk geboren zijt, hebt gij reeds het recht om u daar aan het avondmaal nedertezetten; maar door als arm, maar geloovig zondaar in waarheid deel te kunnen nemen aan het avondmaal, wordt gij ook in waarheid een ingeborene der kerk. Daaruit zal blijken of gij der besnijdenis in waarheid deelachtig zijt, „maar geen onbesnedene zal daarvan eten. Gelijk het nu den onbesnedene verboden was, zoo was het daarentegen den besnedene als een heilige plicht opgelegd en geboden, om aan den paaschdisch deel te nemen. — De opgang naar en de deelneming aan het Sacrament wordt door de geloovigen nog veel te weinig beschouwd als eene verplichte daad der gehoorzaamheid.

Gebod en verbod vloeien in dit opzicht samen en zijn een. De wet is een, wat gezach en geldende kracht aanging, zoowel voor Israels zonen als voor den vreemdeling, die als inwoner binnen Israels landpalen verblijf hield. Zoowel de onthouding als de deelneming, waar die opgelegd zijn, kunnen daden der gehoorzaamheid en soms des geloofs wezen. „Eenerlei wet zij voor den ingeborene en den vreemdeling, die als vreemdeling in het midden van u verkeert." De wet Gods (thora) — en hier komt het eerst dat zinrijk woord voor, dat gebezigd wordt voor het geheel der 10 geboden en verboden en eigenlijk onderrichting of leer beteekent — de wet Gods had over allen macht. Maar de vreemdeling, die zich de rechten van den ingeborene wilde aanmatigen en onrechtmatig toeëigenen, stond daar geheel buiten. De vreemdeling moest zich als vreemdeling gedragen, biddende en worstelende dat hij eenmaal een ingeborene mocht worden. Hij moest zich niet gaan inbeelden, noch zich gaan aanstellen, alsof hij reeds deel mocht hebben aan al de voorrechten en genietingen van het inboorlingschap, zonder dat hij

vooraf deszelfs rechten en verplichtingen had leeren kennen en volbrengen.

Israel begreep dit onmiddellijk. „En alle kinderen Israëls deden het, gelijk de Heere Mozes en Aäron geboden had, alzoo deden zij. En het geschiedde even ten zelfden dage, dat de Heere de kinderen Israels uit Egypte leidde, naar hunne heiren." Zoo was dan volkomenlijk vervuld al wat de Heere sinds eeuwen had beloofd. De kinderen Israels waren uitgeleid en hunne volkomene verlossing was een onweersprekelijk feit geworden. De Heere had trouwe gehouden; nog eenmaal, op het laatst, wordt het herhaald: in geregelde orde, zonder angstige overhaasting, als met slaande trom en vliegende vaandels, met al hun heiren rondom de ontrolde banieren voorttrekkende, d. i. „naar hunne heiren" trokken Israels kinderen uit en voort.

„De Heere leidde de kinderen Israels uit Egypte." Uitdrukkelijk wordt dit vermeld, opdat wij het zouden opmerken, wie de eigenlijke Redder en Leider des volks is: „de Heere!" Opdat wij het vernemen dat Hij niet alleen redt, maar ook uitleidt, maar ook verder „leidde." Opdat wij niet voorbijzien, dat het de kinderen der belofte, de kinderen des verbonds, „de kinderen Israels" zijn, die uitgeleid worden. En bovenal hebben wij te begrijpen, dat zij uit het land der schaduwen en des doods, uit het diensthuis der zonde, „uit Egypte" uitgeleid worden.

Daarin ligt voor u eene duidelijke aanwijzing, ook wat de bron en oorzaak uwer redding, verlossing en uitleiding betreft. Wie kon zoo zware taak zoo zegevierend ten einde brengen, indien het niet de Heere was. Wel hebt gij dan oorzaak om den Vader der lichten, den goeden Gever alles goeds geheel uw leven lang te danken. Wel past u ootmoedige dankbaarheid.

En wat gij van dit leven moogt genieten, dankt gij evenzeer aan Hem. 't Is Jezus Christus, die de trouwe Herder Zijner schapen is, die hen op den weg leidt, hen behoedt, den weg wijst en op den weg bewaart. Zoudt gij dan ooit Hem wantrouwen of mismoedig worden op den weg? Na zooveel liefelijke bemoediging uit Gods woord, past ook u wel kinderlijk vertrouwen.

Kinderlijk vertrouwen bij voorzichtigen wandel. Want 't is eene weldadige herinnering, als gij terugdenkt aan het oord, aan den toestand, waaruit Gods genade en almacht u hebben geleid: uit Egypte, uit de duisternis tot het licht, uit den dood ten leven. Vergeet het toch nooit, wat gij vroeger waart en waar gij vroeger verkeerdet.

Daartoe is er telkens ernstige toetsing van eigen staat, beginsel en wandel noodig. Met Israel trok een groote hoop van vermengd volk op; maar de kinderen Israels alleen werden door den Heere uit Egypte uitgeleid. Daartoe die ernstige waarschuwing, dat „God" de kinderen Israels heeft uitgeleid. Gaat gij met het bondsvolk niet slechts om, maar behoort gij ook er persoonlijk toe?

Voor dat volk de uitleiding uit Egypte! voor het bondsvolk de duidelijke aanwijzingen, liefelijke bemoedigingen, weldadige herinneringen, maar ook ernstige waarschuwingen van Gods Woord! — maar voor ditzelfde volk ook, na de uitleiding uit Egypte, de voortdurende leiding op den weg en de eindelijke inleiding, ook in het geestelijk Kanaän.

Psalm 105 : 23.

Dus toog 't verkoren volk des Heeren
Al juichend uit, op Gods begeeren.
Het land der heidnen van rondom
Schonk Hij hun tot een eigendom.

XIII.

HET VERLOSTE BONDSVOLK TEN EIGENDOM DES HEEREN GEHEILIGD.

Exodus XIII : 1—22.

INHOUD: Twee tegenstellingen: Gods heiligheid en Gods zondig volk verzoend. Het onderwerp en deszelfs indeeling, de hoofdgedachte is: heiliging van het volk en van den enkelen mensch (vs. 1, 2). De uitbreiding dier gedachte; heiliging van den tijd des levens (vs. 3—10), van het goed des levens (vs. 11—16) en van den weg des levens (vs. 17—22).

De hoofdgedachte is heiliging des volks: Het tijdstip waarop; den Heere door Wien het voorschrift is gegeven; de personen die het betrof; de zaak die het omvat; het doel dat het beoogt. — Besnijdenis en doop aan den aanvang des levens; de Heere alleen heeft rechten op ons; eerstgeborenen in godsdienstigen, staatkundigen en natuurlijken zin. »Heiligen" = afzonderen, toewijden; heiliging moet van God uitgaan. Gods recht op ons leven en op ons goed; waartoe de eisch; wet en evangelie; het »mijnen" des geloovigen de echo van het »mijnen" Gods; toeëigening en heiliging.

De heiliging van den tijd des levens (vs. 3—10) = de vaststelling van het paaschfeest: de tijd en duur (vs. 4—6), de wijze (vs. 7), de beteekenis (vs. 8—10) der feestviering uitvoerig in 't licht gesteld. — Voor ieder feest is een historische grondslag als rechtvaardiging der bestaansreden noodig; de grondleggende herinnering van het paaschfeest; de maand Abib: de bepaling van den juisten tijd aan geene willekeur overgelaten; deze regel geldt ook den duur; het doel der christelijke feesten; den Heere gewijd; de feestelijke stem-

ming aangehouden; een algemeen volksfeest. — De beteekenis van dit alles: kennis der vaderlandsche geschiedenis noodig ook voor ouders. De beteekenis van vs. 8; niet de joodsche opvatting aangaande de gebedsriemen, thephilliem of phylacterien; voorhoofd, mond en hand = gedachte, woord en daad; wijde omvang van het gebod; deszelfs diepe zin en geestelijke beteekenis. Onze vergankelijkheid; ons leven en de eeuwigheid.

De heiliging van het goed des levens (vs. 11—16). Eerst bij wettig geregeld bezit, kan er sprake zijn van goederen te hebben; noodzakelijke opmerking ter bestrijding van de twijfelingen des ongeloofs hier geopperd; eigenwillig verzuim schept geen wettig recht; God blijft Zijn recht handhaven; dadelijke gehoorzaamheid is in beginsel onmiddellijke eisch, ook bij nog onmogelijke uitvoering des gebods; een drietal gewichtige opmerkingen over het verband van verzekering, inleiding en verzegeling; de moeilijkste plichtsbetrachting wordt eene liefelijke geloofsverwachting; de eisch wordt eene belofte; de belofte eene behoefte. — Wezen, wijze, doel en reden dier heiliging; »heëbier"; de molochdienst veroordeeld; de heiliging een overgang van het onheilig tot het heilig gebruik; het reine dier; de eerstgeborenen van het dier. — Het onreine dier aan den dood gewijd; het jong der ezelin; beeld van het onreine dier. Eene opmerkelijke profetie en diepzinnige waarheid aangaande den Christus. De onreine zondaar, die niet door het Lam Christus gelost werd, moet naar het heilig recht Gods sterven! — De eerstgeborenen der menschen. Eene zeer gewichtige wet aangaande de drieërlei heiliging aan God. — De mensch onrein verklaard! De wet der lossing van het onreine, het reine en den mensch. — Het menschenoffer streng verboden. De reden der voorgeschreven lossing en van hare wijze; ouders en kinderen in hunne wederkeerige verhouding; de vragen der kinderen; Joden- en Christenouders; waarom juist de eerstgeborenen? Zij vertegenwoordigen het geheele kroost. Samenvatting.

De heiliging van den weg des levens (vs. 17—22): de weg zelf, het noodige voor en de steun op dien weg. Eerst het algemeene: weg, wijze, doel en richting van den tocht (vs. 17, 18); de bijzonderheden (vs. 19, 20); de eigenlijke Leidsman (vs. 21, 22). De weg des heils een niet gewone weg (vs. 17); de pelgrim wel toegerust (vs. 18); het aanvankelijk doel in de woestijn (vs. 18); heilige her-

inneringen de steun (vs. 19); de noodige rustplaatsen de verkwikking (vs. 20), de Heere de Leidsman (vs. 21), des Heeren nabijheid de teekenen (vs. 22) op den weg. Israels weg beeld van den weg des geloofs. De strijd en de wapenrusting des geloofs; „bij vijven" of wel gewapend? Velerlei onjuiste gissingen. — Jozefs geloof niet beschaamd; Gods trouw gebleken; de vrome zin gekroond. Mozes beeld van een kloeken leidsman: vrome zin, heilige moed, zorgvuldige ijver, gehoorzame trouw, opmerkzame blik. — Van Sukkôth naar Etham; rotsen en klippen op den weg, eer men in Elim komt. Een wenk voor pas bekeerde zielen! — Rusten aan, voordat men is in de woestijn! — De steun der geloovigen: God, Zijn leiding, licht en teekenen; een viertal steunsels op den weg. — De wolk- en vuurkolom; de wolk der heerlijkheid; bijbelsch getuigenis daaromtrent van Mozes tot Paulus; de Engel des verbonds; type van den Christus; Christus onze Leidsman. Besluit.

Psalm 99 : 4, 8.

„Verheft den Heere onzen God; buigt u voor den berg Zijner heiligheid; want de Heere onze God is heilig." Zoo luidt het slot; maar dat is ook de aanvang, dat de geheele inhoud van den negen-en-negentigsten psalm. Maar is datzelfde niet de heerlijke inhoud van schier den geheelen bijbel: de God der heiligheid is ook de God van Zijn volk, onze God? Moet daartoe niet de gansche Godsregering strekken?

Een heilig God en een onheilig volk! 't Zijn, zoo zoudt ge zeggen, het zijn twee tegenstellingen, die nimmermeer verzoend kunnen worden. Evenwel is dit laatste geschied, door de liefde, de wijsheid, de vrije genade van onzen God, die heilig blijft in Zich zelven en die evenwel de God wil zijn van een onheilig volk, dat Hij daartoe vooraf geheiligd heeft.

Daarin ligt de verklaring van het raadsel, dat een arm en zondig volk met stil ontzach kan gewagen van een heilig God en evenwel in Hem kan juichen,

en in Hem zich verblijden en op Hem hopen als op zijnen God. Dat heeft de Heere gedaan. Indien het volk soms met onuitsprekelijke vreugde fluisterend kan roemen: Hij is mijn God, de God mijns levens; dan is dit aldus, omdat de Heere het allereerst heeft toegesproken als Zijn volk.

Omdat Hij zelf het zich tot een volk heeft toegeeigend en straks geheiligd, daarom en daardoor alleen, is het Zijn volk, Zijn verkregen eigendom. Daartoe heeft Hij het verlost. Die Hij verlost, heeft Hij eerst tot de Zijnen gemaakt, en die de Zijnen zijn zal Hij gewis ook heiligen. Die Hij van eeuwigheid gekend heeft, heeft Hij ook geroepen, gerechtvaardigd, maar ook geheiligd en verheerlijkt. Toeëigening, Verlossing, Heiliging en Verheerlijking behooren bijeen.

Zoo moet het dan ook met Israel zijn, dat met opgeheven hand en onder machtige teekenen door den Heere uit Egypte is verlost. Het verloste Israel door den Heere ten eigendom geheiligd, is dan ook de inhoud van het naastvolgende hoofdstuk, dat onmiddellijk aan het hoofdstuk zich aansluit, waarin Israels uitleiding werd vermeld, en dat aldus het onderwerp onzer gesamenlijke overdenking zal wezen.

De heiliging Israels ten eigendom des Heeren, is de hoofdgedachte, die aan het hoofd van het geheel staat (vs. 1, 2). Hoe deze heiliging geschieden moest, wordt dan verder beschreven: door de heiliging van den tijd (vs. 3—10), door die van bezitting en personen (vs. 11—16), en ten slotte door die van den weg des levens (vs. 17—22).

Het veelomvattend voorschrift, dat als aan den ingang staat van het geheel der geboden, die de wetten der reiniging en heiliging omvatten, geeft met merkwaardige kortheid den diepen zin, de heilige bedoeling

van dezen aan. Wij hebben bij dit voorschrift te letten op den tijd waarop het gesproken werd, op Hem, die het gaf, op hen die het betrof, op de zaak, die het omvat, en ten laatste op het doel, dat het beoogt. Want dit alles wordt genoegzaam aangegeven door het eerste tweetal verzen, die de eerste woorden behelzen, door God tot Israel gesproken, nadat het van Egypte verlost was; en die dus van hooge beteekenis moeten geacht worden.

„Toen sprak de Heere tot Mozes, zeggende: Heilig Mij alle eerstgeborenen; wat eenige baarmoeder opent onder de kinderen Israels, van menschen en van beesten, dat is mijn." — Zoo luidt het heilig bevel des Heeren, dat te merkwaardiger is door het tijdstip zelf, waarop het tot Israel kwam. Het was toch zoo pas uitgeleid uit de zoo zware dienstbaarheid; het was zoo pas vrij en zich zelf geworden. Tot dusverre beweerde Pharao recht op dat volk te hebben, dat als op den eigen bodem des lands geboren, daartoe gerekend werd te behooren, als eigendom van den staat en daarom ook aan de willekeur van het hoofd van den staat vrijelijk overgelaten.

Aan wien moest dat volk, nu vrij geworden, voortaan behooren. Reeds aan den aanvang van het bestaan en des levens moet met ernst die vraag gesteld worden. Daarmede mag niet te lang gewacht. Dat toonde men vroeger reeds onder Israel zeer wel te begrijpen door de besnijdenis ten achtsten dage; dat begrijpt men onder de Christenen door de wijding van den kinderdoop. Van den aanvang af moet het uitgesproken en door de daad beleden worden, dat wij niet ons zelven toebehooren.

Maar wien dan? Het antwoord is uit het gebod des Heeren lichtelijk op te maken. Het leven des menschen behoort noch dezen zelven, noch den ouders, noch der maatschappij, noch den staat, maar Hem, die het

de voorwaarden des levens en gelegenheid om te zijn heeft geshonken. Het behoort den Heere. Daarom trad de Heere zelf onmiddellijk bij den uittocht met den eisch op: heilig „Mij alle eerstgeborenen." Aan God moeten de eerstelingen van al het geborene aanstonds geheiligd worden. Hij alleen heeft recht op het volk, dat Hij gevormd, bewaard, verlost en door Zijne macht uitgeleid heeft. Weet dat de Heere is God; Hij heeft ons gemaakt (en niet wij) Zijn volk en de schapen Zijner weide" (Ps. 100 : 3).

Dat het volk in zijn geheel, dat geheel het kroost — en het kroost is het volk der toekomst — den Heere God moest toebehooren, dat blijkt ten duidelijkste uit diegenen, wie in de allereerste plaats het gebod des Heeren betrof. Het zijn de eerstgeborenen, en, wilt ge dezen nog nader omschreven, 't zijn maar niet de eerstgeborenen, die het zijn in godsdienstigen of staatkundigen zin, naar de onderscheiden voorrechten van priesterlijk gezach en dubbel erfdeel in het gezin, die alleen de eerstgeborenen uit den vader hadden; maar het zijn de eerstgeborenen in den meer algemeenen, in den natuurlijken zin des woords. Wat van de moeder het eerst geboren werd, „wat eenige baarmoeder opent." Daarom gold het gebod evenzeer het vee, „de beesten"; omdat het den algemeenen grondslag des levens en des eigendoms betreft.

Later zullen wij, als wij, in 't vervolg van dit hoofdstuk, bij de uitbreiding van dit gebod, over de bijzonderheden hebben te handelen, kunnen vernemen, waarom de Heere juist van „de eerstgeborenen" gewaagt; nu moeten wij nog wijzen op de zaak zelve, die het voorschrift omvat. Met andere woorden vragen wij, wat „heiligen" hier beteekent. Reeds bij de instelling van den zevenden dag als dag der ruste (Gen. 2 : 3)

hebben wij over de beteekenis der bijbelsche uitdrukking „heiligen" gehandeld en zagen wij, dat dit allereerst de afzondering van het deel van het geheel aanduidt, daarna de afzondering met een bestemd doel, straks bovenal tot een heilig, d. i. Gode gewijd doel. Heiligen is dus: met het bepaalde doel om dit voor den dienst des Heeren te bestemmen en aan Hem toe te wijden iets van het geheel afnemen, dit alleen stellen en daarom en daardoor dit „heilig" verklaren. Dit moest ook met datgene gebeuren, wat in huis en hof, in het gezin en op het veld, het eerst, langs den weg der natuurlijke geboorte, voor zich zelven verkregen, ten eigendom verworven werd.

En het doel van dit alles is hetzelfde als al datgene wat er ook de grond, de bestaansreden en het rechtsbeginsel van is. „Dat is Mijn," zoo spreekt de Heere. 't Is Zijn eigendom, het behoort Hem geheel, Hem alleen. Hij is als Schepper de Eigenaar van, de Rechthebber op alles wat wij bezitten of verwerven. Immers indien Israel een in vrijheid geboren kroost mag bezitten, 't is alleen door dien God, die door Zijne macht het in vrijheid heeft uitgeleid. Indien het iets van goed of goud mag hebben, 't is de gave van dien God, die er zoo trouw voor gezorgd heeft. Israel had zelf niets; Pharao wilde niet alleen deszelfs arbeid niet loonen, maar zelfs het volk zonder vee of iets laten trekken of uitdrijven. Wel mocht dan de Heere van het volk zelf, van deszelfs kroost en bezittingen aldus spreken: „dat is Mijn."

Maar de algenoegzame God is zelf zoo onmetelijk, zoo onuitputtelijk rijk, dat Hij niets van het schamel menschenkind behoeft. Het vee op duizend bergen is het Zijne; Zijne is de wereld en hare volheid (Ps. 50 : 11, 12.) Hij behoeft dus niets van den mensch.

Indien hij dit evenwel eischt, geschiedt dit slechts tot handhaving van Zijn goddelijk recht, tot ontdekking van des menschen afhankelijkheid in alles, tot verzekering van het dikwijls weifelend geloof, tot bemoediging der angstige ziel, tot aanwijzing der heiligste roeping en tot vertroosting van het menigmalen bekommerde kind Gods. 't Gaat met dit woord: „dat is mijn," als met den aanhef van Sinai's heilige wet: „Ik ben de Heere uw God." Onder den vorm der Wet komt reeds het Evangelie. En wat daarin voor de ongeloovige wereld een dwingend bevel is, luidt den geloovige als eene dringende belofte. Het gebod wordt hem een gebed. Wat dreiging scheen, blijkt zalige vertroosting en verkwikking der ziel.

Let toch ook wel ter dege op dien gang der goddelijke gedachte, hier zoo duidelijk uitgesproken: er kan van geen ware heiliging aan des menschen zijde sprake zijn, zoolang deze niet van den Heere zelven is uitgegaan en door Hem niet als van het Zijne, als van Zijn bijzonder eigendom geschied, is erkend. Omdat het 't Zijne is, moet het geheiligd worden. Niet door de voorafgaande heiliging wordt dit het Zijne; maar wat het Zijne is wijdt Hij daartoe door de heiliging. Zoo valt ook alle eigen verdienste aan de zijde des menschen, ook alle verdienstelijkheid van de heiliging op zich zelve weg.

De Heere is het die alles vrijmachtig schonk, die het gebod ter heiliging van een deel van dit alles gaf, die de begeerte naar die heiliging nog in ons moet leggen, haarzelve moet werken en ten leste haar nog moet voltooien, door Zijne zegenende hand er op te leggen, haar te aanvaarden, door aldus te spreken: dat is Mijn. Dat is het ware mijnen: niet dat de mensch Zijnen God, maar dat die God den mensch wil mijnen. Dit laat Hij aan het hart van zijn kind gevoelen, als Hij in het binnenste daarvan spreekt: Gij zijt de Mijne.

Het mijnen van den geloovige is, zal het goed en waar zijn, slechts een weergalm van het mijnen Gods.

Bij Israels eerste optreding als zelfstandig volk, nu het zijne eigenlijke geschiedenis juist stond te beginnen, moest het, reeds bij den aanvang, onmiddellijk deze hooge waarheid leeren inzien. Daartoe kwam de last des Heeren, die door des Heeren dienstknecht Mozes nu meer in bijzonderheden, moest worden ontplooid. Wat de Heere reeds vroeger (Ex. 12 : 14—20) daaromtrent had geopenbaard, maar door Mozes nog niet aan het volk was medegedeeld, dat deed deze nu te gelijkertijd tijd, om juist op dit oogenblik het volk te leeren: dat de heiliging voor God mede bestond in de toewijding aan Hem, en mede in de heiliging van den tijd des levens aan den Heere (vs. 3—10). Hoe de dienstknecht Gods dit deed? Van het pascha, het paaschlam, waarvan hij reeds tot Israel had gesproken, gaat hij over tot de vaststelling der viering van het paaschfeest.

Eerst herinnert hij kortelijk de aanleiding van dit feest (vs. 3), daarna wijst hij uitvoeriger op den beteekenisvollen tijd en den duur daarvan (vs. 4—6), terwijl hij tevens de wijze der feestviering aangeeft (vs. 7), om ten laatste de heilige beteekenis (vs. 8—10) veelzijdig in het licht te stellen. Ook hier wederom blijkt, hoe voor en bij elke feestviering de historische grondslag het meest beslissende is. Zoodra gij de feestviering zelve van dien onmisbaren, het geheel kenmerkenden en rechtvaardigenden, grond losmaakt, is het een bodemloos, oppervlakkig vertoon van opgeschroefde vroolijkheid en luidruchtigen scherts misschien; maar zonder hoogere wijding, zonder dieperen zin, zonder verdere beteekenis dan die van wereldschen pret en schik. Dat zijn, helaas! de zoogenaamd Chris-

telijke feesten der ongeloovige wereld ook reeds geworden: goede gelegenheden om eens overvloedig te kunnen genieten en ongestoord dartel te zijn.

Als Israël het paaschfeest in 't vervolg viert, moet het weten wat het begin en beginsel, de aanleiding en het doel daarvan is. Daartoe komt de herhaalde herinnering. „Verder zeide Mozes tot het volk: gedenkt aan dezen zelfden dag, op welken gijlieden uit Egypte, uit het diensthuis, gegaan zijt. Want de Heere heeft u door eene sterke hand van hier uitgevoerd; daarom zal het gedeesemde niet gegeten worden." Reeds bij eene voorgaande gelegenheid is dit alles genoegzaam verklaard. Hier merken wij nog slechts op, dat Mozes wil bedacht hebben, dat de feestviering er is en moet zijn om het feit, dat haar in het aanzijn riep; maar dat daarentegen nooit het feit zelf uit de feestviering moet verklaard worden. Dat is ontrouw plegen aan de geschiedenis en het karakter der waarheid verloochenen. Daarom roept Mozes Israël toe „gedenkt." Daartoe moet de gestadige herinnering dienst doen; en op elk feest zelf — laat u dit nimmer rouwen — moet de feeststof „herdacht" en behandeld worden.

Dan juist komt het beteekenisvolle van den tijd nog meer uit. „Heden gaat gijlieden uit, in de maand Abib." De maand, die in het natuurleven ontwaking, herleving en opstanding spelt, brengt u ook in 't vervolg de herinnering aan uwe herleving en opstanding als zelfstandig volk. Dat mag nooit vergeten worden, ook niet in latere tijden. Want ook de bepaling der tijden en gelegenheden is niet willekeurig, maar van den Heere geschied en heeft in alles haar bijzondere beteekenis en doeleinden. Daarom „en het zal geschieden, als u de Heere zal gebracht hebben in het land der Kanaänieten en der Hethieten en der Amorieten en der Hevieten en der Jebusieten, hetwelk Hij uwen vaderen ge-

zworen heeft u te geven, een land vloeiende van melk en honig, zoo zult gij dezen dienst houden in deze maand."

't Mocht naderhand nimmer de vraag zijn, of er ook een beter en geschikter tijd kon gevonden worden; of niet door verschikking, verschuiving of samensmelting der onderscheiden feestelijke tijden, meer gehandeld kon worden in overeenstemming het de werkelijke behoeften des volks, gelijk men dit wel uitdrukt. „In deze maand Abib," waarin het feit der verlossing plaats vond, moest ook de feestelijke herinnering gevierd worden. Niet later mocht dit en ook niet vroeger; daar de tijden des verledens en ook des hedens onafhankelijk zijn en blijven van der menschen regeling en bestuur. In 't begin denkt men aan iets dergelijks wel niet, maar in dagen van weelderige rust en na eeuwen van jaarlijksche herdenking kon misschien iets dergelijks bij sommige leiders opkomen. Ook als zij rustig in het beloofde land waren, moesten de kinderen Israels zich in hunne feestvieringen trouw houden aan de geheiligde overleveringen der vaderen, door God zelven aldus bepaald.

Ditzelfde heeft betrekking op den duur van het feest. Zeven dagen moest het aanhouden. „Zeven dagen zult gij ongezuurde brooden eten en aan den zevenden dag zal den Heere een feest zijn." Den Heere zoude het een feest zijn, niet den menschen en ook niet den kleinen menschen, uwen kinderen; gelijk gij dit soms doet, om door uwe kinderen zelven te vrijer te kunnen feestvieren. Dat wordt bij onze christelijke feesten maar al te zeer vergeten, dat zij voor „den Heere" zijn ingesteld, d. i. dat zij den menschen zijn verordend, om den Heere daardoor te eeren, niet om allereerst zelven daarvan te genieten. Des Heeren naam moet dan herdacht, Zijne weldaden moeten herinnerd, Zijne zegeningen verhaald, Zijne deugden verkondigd worden.

Dat zal ons misschien, van wege onzen zondigen aanleg, spoedig te veel en te lang worden. Want als wij over menschen spreken verveelt ons dit niet zoo spoedig, en is ons dit niet zoo ras te veel; maar over den Heere te spreken vermoeit ons, o zoo snel. Dan zoeken wij den tijd te korten, den gestelden tijd te beperken en daarop aftedingen, ook in onze gewone samenkomsten en vastgestelde gezellige oefeningen. Wij haken naar het oogenblik, waarop het eigenlijk godsdienstige deel van den daarvoor bepaalden avond ten einde is, om te vrijer en te levendiger ons gewoon gesprek weer te kunnen opvatten. Tegen zoo iets waarschuwt de Heere, door op den vastgestelden tijd van zeven dagen aan te dringen, ook voor de toekomst.

Wat op den eersten dag met opgewektheid werd ingezet, moest met even groote opgewektheid de zes volgende dagen worden voortgezet. Op het aan- en vasthouden der stemming komt het aan, opdat het blijke geen hartstocht van 't oogenblik, geene opwinding van 't gevoel geweest te zijn; gelijk het zoo menigmalen met onze aandoeningen gaat. Daarom moest de wijze der feestviering, hoe afmattend en inspannend ook, voor alle zeven dagen dezelfde blijven. „Zeven dagen zullen ongezuurde brooden gegeten worden, en het gedeesemde zal bij u niet gezien worden; ja er zal geen zuurdeeg bij u gezien worden, in al uwe palen" (binnen al de grenzen van uw land).

't Moest een algemeen volksfeest zijn, dat evenwel van zijn heilig karakter niet ontdaan mocht worden, en, om volksfeest in waarheid te kunnen heeten en te kunnen zijn, ook op algemeenheid, eenparigheid en eenvormigheid der wijze van feestvieren moest kunnen bogen. Niets van dit alles mocht aan de willekeur der menschen, aan den grilligen smaak der tijden, of aan de onvoorziene wisseling der gelegenheden overgelaten

worden. Overal moesten de spijzen zelve, die telkens op den disch gelijkelijk wederkeerden, op de roeping der heiliging wijzen, die de herinnering, als vrucht der dankbaarheid, moest afwerpen, bij de gedachte aan het doorworstelde lijden der vaderen en de wonderdadige uitkomsten Gods.

Dat was de eigenlijke beteekenis van dit alles. Die ongewone onthouding, bij overvloed in ieder ander opzicht, zoude den nog niet ingewijden knaap kunnen bevreemden en hem tot de vraag leiden, waartoe dit alles was ingericht. Ja de ouders moesten zelfs zijne waarschijnlijke vragen voorkomen. „En gij zult uwen zoon te kennen geven te dierzelver dage, zeggende: Dit is om hetgeen de Heere mij gedaan heeft, toen ik uit Egypte toog." Ook hier gelijk op zoo menige andere schiftuurplaats worden de ouders, eerst de vaders maar ook de moeders, op hun plicht gewezen; om hunne kinderen de geschiedenis der waarheid en der groote daden Gods te verkondigen.

Maar, mijne lieven! hoe zouden zij dit kunnen, indien zij zelven de geschiedenis daarvan hadden vergeten. Hoe zult gij, o Christenen! het uwen kinderen doen? Ja, gij zendt ze naar Zondagschool en oefenplaats. Gewis de gezette middelen moeten gebruikt, de gestelde wegen bewandeld worden. Maar daaronder behoort in de allereerste plaats, dat gij zelven, o vader of moeder! uwe kinderen onderwijst van den weg. Zoo wil, zoo gebiedt het de Heere, en gij moogt om geene enkele reden u aan deze gehoorzaamheid onttrekken. Dit zult gij ook niet willen, wanneer u het heil uwer eigene ziel, en de welvaart van uw vaderland en het belang van uw kind oprechtelijk op de ziel zijn gebonden.

Immers gevoelt gij u dan een met uwe voorvaderen, die geleden en gestreden hebben, zoodat het u is, alsof

gij zelven met hen hadt omgegaan en uwe verbeelding u van zelve verplaatst in den tijd en de toestanden, waarin zij verkeerden. Dat doet Gods woord zoo schoon uitkomen, als het de ouders nog in latere eeuwen, rustig en wel, in eigen beloofd land, onder wijnstok en vijgeboom neergezeten, doet zeggen: „Om hetgeen de Heere mij gedaan heeft, toen ik uit Egypte optoog." — Wat zijnen vaderen gedaan is, dat is aan hem geschied, en met zijne vaderen trok ook hij op uit de ellende van het slavenland. De verlossing, door God den Heere aan het volk in zijne wording gewrocht, moest beschouwd worden als aan het volk van alle latere eeuwen geschied, en verplichtte daarom elk kind van dat volk tot geheele toewijding aan dien God.

Met de daad, met de gedachte, met het woord moest men dat bewijzen. Dit is de zin van het volgende vers, dat de joden letterlijk opvatten, en waardoor zij er toe gekomen zijn, om lederen gedenk-cedels of gebedsriemen bij de morgengebeden, en op den grooten Verzoendag bij die van den geheelen dag tusschen de oogen of, wat hetzelfde is, aan het voorhoofd en op de linker arm en hand te dragen (thephilliem = phylacterien). Dit zijn dan zeer lange en zeer smalle lederen strooken, aan perkamenten huisjes bevestigd, in zeker zinnebeeldig aantal malen om arm, hand en vinger gewonden. Zij doen daaraan gewis niet goed, dat zij den zuiver geestelijken zin achterstellen bij den letterlijken; maar wij herinneren ons toch ook niet, ooit ergens eene verklaring dezer beelden van hand, voorhoofd en mond gevonden te hebben, die ons in ieder opzicht kon voldoen.

Toch zijn deze beelden naar ons inzien zeer duidelijk te begrijpen, indien men ze slechts eenvoudig opvat en aldus verklaart. „En het zal u tot een teeken zijn op uwe hand, tot eene gedachtenis tusschen uwe oogen,

opdat de wet des Heeren in uwen mond zij." Ziedaar de woorden der H. Schrift zelve! En hunne beteekenis? Met andere woorden willen zij dit zeggen: De verlossinge Israels door God gewrocht moest de drijfveer zijn hunner daden („hand"), het onderwerp hunner overpeinzing („tusschen de oogen") en de inhoud van hun gesprekken (hun „mond").

Zoo is de zin eenvoudig en zoo is de beeldspraak duidelijk en treffend. Met gedachten, woorden en werken moest Israel den Heere dienen; „omdat de Heere het met eene sterke hand uit Egypte heeft uitgevoerd." Dit moest eene inzetting in den lande blijven. „Daarom onderhoudt deze inzetting te bestemder tijde van jaar tot jaar." Door de bijvoeging der laatste woorden komt duidelijk uit, dat dit geheele voorschrift op de heiliging van den ganschen tijd des levens ziet. Dit moest den kinderen reeds vroeg ingescherpt worden; dit moest de jongeling weten, dat vroege godsvrucht zegen belooft, en dat zij, die den Heere vroeg zoeken, van den Heere gevonden zullen worden.

Dit moest ook de man in den rijperen leeftijd bedenken en mocht ook de grijsaard later niet vergeten: onze tijden zijn in des Heeren hand (Ps. 31 : 16), Hem behooren dan ook deze onze tijden. En waar dit bedacht wordt, zullen wij wenschen „den tijd uittekoopen" (Eph. 5 : 16), om den Heere te kunnen dienen. Dan zal het straks tot in den laten avond des levens onze bede zijn: Heere! maak mij mijn levenseinde bekend, opdat ik wete hoe vergankelijk ik ben (Ps. 39 : 5); leer ons onze dagen tellen, opdat wij een wijs hart bekomen (Ps. 90 : 12). Laat ons dan ook al te samen het bedenken: dat de tijd voorts nabij is, ook de tijd van onzen dood; en laat ons dan den korten tijd van het ons geschonken en gelaten leven zoo trachten te doordringen van de gedachte aan

het geopenbaarde leven Gods, dat de korte tijd onzes levens, hier gewijd aan God, eenmaal moge opgaan in de eindelooze eeuwigheid des levens, daar doorgebracht met God.

Daartoe moet den Heere gewijd en geheiligd worden al wat wij in de spanne tijds van onze omwending, van onze omwandeling in dit land der vreemdelingschap bezitten. Al wat wij verwerven in den tijd behoort, gelijk die tijd zelf, den Heere der tijden en des levens toe. 't Is die heiliging van de goederen des levens, die Israel in het volgende deel van dit hoofdstuk wordt voorgeschreven (vs. 11—16). Het is zeer licht te begrijpen, dat de tijd ter geregelde uitvoering van al deze wetten geacht wordt te beginnen, en daarom ook bij de wet zelve bepaald wordt bij Israels komst in het beloofde land. Immers dan eerst kon Israel zich als een gezeten volk beschouwen, als een geregelde toestand der staatsregeling eene geregelde werkzaamheid en uitoefening der landwetten en der heilige voorschriften mogelijk maakte.

Dit geldt zoowel deze wettelijke bepalingen aangaande de heiliging des eigendoms als de voorgaande, die de heiliging des tijds betroffen. Daarom kan men ook geen reden vinden, om uit den vorm dezer voorschriften, waarbij de geregelde uitvoering der wetten tot aan Israels komst in het heilig land schijnt verschoven, optemaken, dat Israels voorvaderen gedurende hunne omzwervingen in de woestijn het paaschfeest niet behoefden te vieren. Men moet toch ook steeds onderscheiden tusschen den tijd der uitvaardiging, invoering en uitvoering eener wet. Ook nog een ander paaschfeest werd door de Israelieten in de woestijn gevierd; maar dit geschiedde dan ook op uitdrukkelijk vernieuwd en bijzonder bevel des Heeren (Num. 9 : 1, 2).

Immers lieten de Israelieten ook de besnijdenis in de woestijn na, en zonder deze mocht niemand aan het eten van het paaschlam deelnemen (Ex. 12 : 48).

Maar dit alles is evenwel meer aan eigenwillig en dus schuldig verzuim dan aan geoorloofd recht te wijten. Zeer zeker is het, daar er zoowel een heiligdom als een priesterlijk geslacht des Heeren in de woestijn was, dat er daar dan ook plaats, gelegenheid en personen bestonden, waar en door wie men zijn eigendom den Heere kon heiligen. Trouwens, waar het op de wijding van ons goud en goed aan den Heere aankomt, zoeken wij dit liefst zoolang mogelijk uittestellen, om ten laatste, zoo dit maar eenigszins met goed gevolg kan, ons daaraan geheel te onttrekken. De Heere blijft evenwel steeds op de volkomen gehoorzaamheid aan Zijne geboden aandringen. Gelijk ons dan ook uit Num. 12 : 13, 14 genoegzaam blijkt, dat de Heere al deszelfs eerstgeborenen van Israel eischte, hoewel Hij de Leviten in hunne plaats aannam.

Al werd de geregelde en onafgebroken uitvoering der geboden Gods dan ook tot Israels komst in het beloofde land uitgesteld, toch mogen wij veilig gelooven, dat de dadelijke gehoorzaamheid een onmiddellijke eisch was. Uit het aangehaalde voorbeeld der in de plaatsstelling van de Leviten blijkt wel, dat dit, wat de wijding der eerstgeborenen betrof, zeer zeker waar was. Aanstonds immers ging het gebod in, welks algeheele uitvoering evenwel tot later werd verdaagd. „Het zal ook geschieden, wanneer u de Heere in het land der Kanaanieten zal gebracht hebben, gelijk Hij u en uwen vaderen gezworen heeft, en Hij het u zal gegeven hebben; zoo zult gij tot den Heere doen overgaan alles wat de baarmoeder opent." Veel is hierbij optemerken.

Dit blijkt wel ten eerste, dat het niet genoeg was, dat God Israel uit Egypte had uitgeleid. Om in

Kanaän te kunnen komen moet God zelf „het daarin gebracht hebben." God moet niet den ouden mensch u uittrekken, maar ook den nieuwen mensch u aandoen. Hij moet alles doen, wat het leven aangaat; maar daarvan moet Hij dan ook alleen de eere hebben. Ten tweede blijkt hier uit deze woorden, dat de eed Gods, of met andere woorden, dat Gods eeuwige bondstrouw de waarborg is, dat Hij, indien Hij eenmaal uit Egypte heeft uitgeleid, gewisselijk ook in Kanaän zal inleiden; gelijk Hij den vaderen, maar ook u — let daar wel op, o ziele! — eenmaal „heeft gezworen."

Ten derde vergete men niet, dat God hier Israel belooft, het niet alleen in Kanaän te brengen, maar ook dit land het te zullen „geven." 't Is niet genoeg dat de Heere ons uit den eenen staat in den anderen overleidt, Hij moet den nieuwen staat met al diens heilgoederen ons ook persoonlijk en dadelijk schenken. Op de belofte volgt de uitleiding uit Egypte, op deze de inleiding in Kanaän en daarna de schenking des lands. Op de verzekering en inleiding volgt de verzegeling. Neemt dit ter harte. Verzekerd van het bezit des heils, daar reeds ingeleid, moet het u nog door God zelven geschonken, moet het daarna nog aan u verzegeld worden.

Maar dan wordt de uitvoering van den inhoud van dit gebod ook eene liefelijke belofte in plaats van een moeielijken plicht. De zware plichtsbetrachting wordt eene liefelijke geloofsverwachting. Dan wordt het een liefdedienst, die nog nooit heeft verdroten. 't Wordt eene belofte ook voor ons zaad, „om den Heere te doen overgaan al wat de baarmoeder opent," d. i. dit in het bezit, den eigendom des rechtmatigen Heeren doen overgaan. Straks geldt dit bovenal datgene, wat ons van alle aardsche bezittingen het liefst en dierbaarst is: ons kroost, vertegenwoordigd door het eerstgeboren

mannelijk zaad. Want van het mannelijk geslacht is sprake, omdat, naar de wet en de ordeningen Gods, het mannelijk geslacht steeds de persoonlijke kracht en het wettige gezach op aarde afbeeldt en voorstelt.

Waarin nu wezen, wijze, doel en reden der heiliging bestonden, leert ons juist de nadere omschrijving van het gebod ter heiliging des eigendoms. 't Was eene afzondering, eene overdracht om van eigen bezit te doen overgaan in dat des Heeren, die, krachtens het souvereine recht der schepping, en voor het bondsvolk bovendien krachtens de verkregen rechten der redding, de Heer en Eigenaar van alles is. Gewis geschiedde de overdracht op eene of andere plechtige wijze. Het woord, dat oorspronkelijk hiervoor gebezigd is (heëbier), bedoelt waarschijnlijk eene tegenstelling met het onmenschelijk gebruik van den molochdienst, waarbij men zijne kinderen door het vuur liet gaan, om ze aldus aan den afgod in den dood te wijden. Deze handeling wordt ook door hetzelfde woord aangeduid (Deut. 18:10; 2 Kon. 16:3).

De wijze der handeling wordt ons evenwel eenigszins duidelijker door eene latere omschrijving van de heiliging der tienden, als er sprake is van het „onder de roede doorgaan" (Lev. 27:32). De heiliging was dus een overgaan, waardoor de eerstgeborene van alle rein vee van al het andere werd afgezonderd, tot een heilig gebruik, namelijk om den Heere toetebehooren, Hem geofferd te worden. „Gij zult hen Mij geven," zoo gebood de Heere later (Ex. 22:30), te weten tot eene offerande voor Zijn altaar. Zoo zoude het zijn met „alles wat de baarmoeder opent van de vrucht der beesten, die gij hebben zult; de mannetjes zullen des Heeren zijn." Dat alles gold het reine vee, dat den Heere mocht gewijd worden; maar niets onreins moest men voor of in Zijn dienst bestemmen.

Al wat onrein was moest weggedaan worden; het had den dood verdiend. Dat werd zinnebeeldig uitgedrukt door hetgeen met de eerstgeborenen van de onreine dieren moest geschieden. „Doch al wat de baarmoeder der ezelin opent, zult gij lossen met een lam; wanneer gij het nu niet lost, zoo zult gij het den nek breken." De ezelin staat hier, als het in Kanaän meest gebruikte lastdier, in plaats van al de andere onreine dieren. Dit blijkt overtuigend uit de vergelijking van deze woorden met andere Schriftuurplaatsen (Num. 18 : 15), waar meer in 't algemeen gezegd wordt: „de eerstgeborenen der onreine beesten zult gij lossen." Dat jong eener ezelin moest de nek gebroken worden, d. i. het moest een geweldigen dood sterven (Deut. 21 : 4; Jes. 66 : 3).

Hier wordt ons een groote en gewichtige les gegeven, een diepzinnige waarheid wordt hier door God verkondigd; ja, zoo zouden wij bijna zeggen, hier is eene beschamende maar ook vertroostende profetie, hier ook wederom in den vorm van een gebod gegeven, aangaande hetgeen met Christus geschieden moest en zou. Het onreine dier zelf moest sterven, indien het niet gelost werd met een lam. Hier is beide: Wet en Evangelie. Het onreine dier moet sterven, omdat het onrein is; dat is de eisch van het recht Gods: ziedaar de Wet. Maar nog is er ontkoming aan den dood, indien er slechts een lam ter lossing is: ziedaar het Evangelie. Zoo moet de zondaar sterven naar het heilig recht van God, zoo hij niet gelost wordt door het Lam Christus. Overpeins dit gebod aangaande het onreine, en vraag u af, of gij voor u zelven reeds eenen Losser, een Goël hebt.

Niet minder zinrijk is hetgeen aangaande de eerstgeborenen onder de menschen is voorgeschreven. „Maar alle eerstgeboren des menschen onder uwe zonen zult

gij lossen." Ziedaar het verschil bij de wet aangaande drieërlei heiliging aan God. Het reine vee mocht niet gelost, maar moest den Heer geofferd worden; het onreine dier kon gelost of moest gedood worden; de mensch moest gelost, en mocht zelf noch geofferd noch gedood worden. Uit deze geheele ordening blijkt, dat de mensch onrein wordt geacht en dat hij zelf gewis den dood zoude zoeken en vinden, indien niet eene lossing van Godswege was bepaald en voorgeschreven. Hoedanig die lossing kon en moest geschieden wordt later gezegd (Num. 3), als verhaald wordt, hoe de Leviten in de plaats der eerstgeborenen werden gesteld, en dat zekere prijs ter lossing voor alle eerstgeborenen was bepaald.

Voorzeker had Israel dit gebod ook als een stellig verbod van het menschenoffer te beschouwen. Menschelijke offeranden toch waren in Israel volstrekt verboden. Hier betuigt de Heere, dat Hij zulke offeranden ten strengste afkeurde; daar Hem toch het reine vee mocht geofferd, het onreine dier kon gedood, maar de eerstgeborene der zonen stellig gelost moest worden. 't Was de gewoonte der heidenen dier dagen hun kroost den Moloch te offeren. Maar dat vreeselijk kwaad wilde de Heere in Israel voorkomen, hoewel het ook daar menigmalen doorbrak; gelijk uit de geboden Gods in Leviticus (Lev. 18 : 12; 20 : 2) onweersprekelijk blijkt en ook door de latere geschiedenis van Manasse en anderen wordt bevestigd. Over deze groote zonde jammert ook de Psalmist in zijnen tijd (Ps. 106 : 37, 38).

Welke de reden was der voorgeschreven lossing wordt mede in het licht gesteld en wel als noodzakelijk antwoord des vaders op de nieuwsgierige en belangstellende vraag van den knaap. Daar wordt in Gods woord eene rechte verhouding tusschen ouders en kinderen verondersteld. Daar moest dan ook tus-

schen vader en zoon wel zoo vertrouwelijke omgang zijn, dat de knaap vader iets vragen mocht en dorst. Maar dan moest toch ook de vader zoowel de achting als het vertrouwen van zijn kind gewonnen hebben. Dan gewis leert het kind ook van niemand liever en van niemand ook beter dan van zijne ouders; vooral wat de gedenkwaardigheden der heilige en der vaderlandsche geschiedenis betreft. Och, waarom vergeet en verzaakt gij dit zooveel, o christenouders! De vragen uwer kinderen zouden immers u zelven tot onderzoek dwingen en aldus uw eigene kennis vermeerderen kunnen.

Een Israelietisch vader moest kunnen — wat gij, o Christelijke ouders! bij den doop uwer kinderen hebt beloofd, maar na dien doop zoo slecht hebt volbracht — de kinderen groot te brengen in de vreeze des Heeren en te onderwijzen. Zoo was het in den paaschnacht, en zoo was het bij de lossing der eerstgeborenen. De verordeningen dienaangaande moesten door den vader aan diens pas gehuwden zoon of wanneer deze zelf voor het eerst vader werd, worden medegedeeld. „Wanneer het geschieden zal, dat uw zoon u morgen vragen zal, zeggende: wat is dat? Zoo zult gij tot hem zeggen: „de Heere heeft ons door eene sterke hand uit Egypte, uit het diensthuis uitgevoerd." — Geheel Israel behoorde dus daardoor en daarom den Heere als eigendom toe.

Indien ge evenwel vraagt, waarom juist de eerstgeborenen gelost moesten worden, dan is het antwoord gereed: „Want het geschiedde, toen Pharao zich verhardde ons te laten trekken, zoo doodde de Heere alle eerstgeborenen in Egypteland, van des menschen eerstgeborene af, tot den eerstgeborene der beesten. Daarom offer ik den Heere de mannetjes van alles wat de baarmoeder opent; doch alle eerstgeborenen mijner zonen los ik." Zoo werd het verband aangewezen tus-

schen den strafrichterlijken dood der eerstgeborenen in de laatste plaag van Egypte en tusschen de wettelijk voorgeschreven lossing van de eerstgeborenen in Israel. Gelijk de eersten hadden ook dezen den dood van Gods hand verdiend. Alleen genade had hen in het leven gespaard; en als teeken en belijdenis daarvan moesten zij nu den Heere gewijd worden. En bij Egypte èn bij Israel vertegenwoordigde de eerstgeboren zoon, als toekomstig hoofd, het geheele geslacht.

Alles wat dus eigendom genoemd kon worden, vrucht van eigen kracht en inspanning, vee en kroost moest den Heere gewijd worden, als het Hem toebehoorende, waarop Hij alleen recht had. Zoo ook bestaat de heiliging van Israel daarin, dat God niet slechts het volk, maar ook alles wat het bezit en verwerft, Zich ten eigendom verklaart. Eerst gold het den tijd des levens, nu de goederen des levens, die aldus geheiligd moeten worden. En gelijk de vorige afdeeling door een ernstige vermaning en opwekking besloten werd, zoo is het ook hier. „En het zal tot een teeken zijn op uwe hand en tot voorhoofdspanselen tusschen uwe oogen." Hier wordt niet, gelijk te voren van „den mond" of het woord gewaagd, omdat dit reeds in het voorgaande vers was geboden. Immers moest de vader den zoon verhalen wat nu volgt: „De Heere heeft ons door eene sterke hand uit Egypte, uit het diensthuis uitgeleid."

Gelijk nu tijd en goed des levens den Heere geheiligd moesten worden, aldus moest het ook zijn met den weg des levens. De weg is meer dan eens in Gods woord het welgekozen beeld voor den geheelen gang, de gewone richting en velerlei ervaringen des levens, als een samenhangend geheel opgevat. God zal Israel leeren, hoe Hij zelf in dat leven, met al

wat daartoe behoort, in deszelfs geleidelijken voortgang moet worden erkend; dan zal het blijken, hoe dit ook als een weg des rechtvaardigen door den Heere werd gekend (Ps. 1 : 16). Wij hebben daarbij te letten op den weg zelven, op het noodige voor dien weg en op den steun op dien weg.

Het slotdeel van dit hoofdstuk teekent dit in een zestal verzen (vs. 17—22): door eerst in het algemeen den weg, de richting, de wijze en het doel van Israels uittocht als opzettelijk aan te geven (vs. 17, 18); door de eigenlijke bijzonderheden op dien tocht daarna meer in het licht te stellen (vs. 19, 20); door op den Heere als den eigenlijken Leidsman ten laatste bovenal de aandacht te vestigen (vs. 21, 22). Zoo blijkt ons dat de weg des heils een niet gewone weg is (vs. 17), waarop ge wel gewapend en wel toegerust allereerst naar de woestijn optrekt (vs. 18), maar waarop u de heilige herinneringen (vs. 19) en noodige rustplaatsen (vs 20) ook niet zullen ontbreken; omdat gij den Heere als leidsman hebt (vs. 21), en Hij u daarbij de teekenen Zijner nabijheid laat zien (vs. 22). Zietdaar het beeld van den weg des geloofs, door Gods woord in Israels weg voorafgeschaduwd.

In het eerste tweetal verzen waren zeer duidelijk, in algemeene trekken, de weg, de richtingen de wijze van Israels uittocht aangegeven. Om dit te doen zien hebben wij u slechts de eigene woorden der Schrift voor te lezen. „En het is geschied, toen Pharao het volk had laten trekken, zoo leidde hen God niet op den weg van het land der Philistijnen, hoewel die nader was: want God zeide, — aan Mozes van Zijne bijzondere handelwijze in deze de reden gevende, — dat het den volke niet rouwe, als zij den strijd zien zouden." Langs den niet gewonen weg,

langs een bepaald aangewezen weg moest Israel dus optrekken; niet langs de breede heirbaan, waarop de wereld gewoonlijk reist en die schijnbaar recht op het doel afgaat, „die nader is;" maar op een bij God bekend en door Hem geopenbaard pad moest Israel gaan. 't Was gewis een smalle, lange weg, maar die juist geschikt was voor het doel, waartoe God dien voor Israel had uitgekozen.

Vraagt ge, waarom de Heere Zijn volk menigmaal langs eenzame en ongebaande wegen laat voorttrekken, dan onthoudt de Heere u daarvan in Zijn woord de noodige wetenschap niet. God kent Zijn eigen volk en Hij weet wel, hoe dit in zichzelf een angstig weifelend en veranderlijk volk is; hoe ras het op het gezicht der leeuwen en beeren op den weg ijlings terug wil. God vreesde dat Israel, met berouw over den verrassenden uittocht, uit vrees voor de Egyptenaren, het pas afgeworpen slavenjuk en den pas afgelegden zondedienst op nieuw zoude verkiezen boven eene verkregen vrijheid, die niet dan door inspannenden strijd behouden kon worden. De Heere wist, hoe ras Pharao, dat toonbeeld eener vijandige wereld, van besluit veranderen zoude, als eenmaal de straf was geweken. Den Heere was het niet onbekend, hoe hij dan Israel hittiglijk zoude najagen. Niet Pharao's macht, maar Israels vrees en lafhartigheid zoude het volk des Heeren dan op de vlucht drijven.

O volk des Heeren! niet de overmacht uwer vijanden, maar de onmacht van uw eigen ongeloof doet u vallen. Daarom houdt de Heere u menigmalen verre en uit het gezicht van die overmachtige, overmoedige vijanden; terwijl gij, onbekend met 's Heeren heilig doel, over uwe eenzaamheid en verlatenheid ontevreden, daarover zit te mokken en te wrokken. Is het dan niet goed en vriendelijk van den alweten-

den en trouw zorgenden God, dat Hij, die u en de mate uwer krachten beter kent dan gij zelf, u het gezicht en de inmenging van een strijd spaart, waarin uwe geestkracht u zoude begeven en waarin gij voorzeker zoudt bezwijken? Gewis gij zoudt de wereld weer verkiezen, als de Heere zelf niet menigmalen uwen weg verre van die wereld afleidde. Zie, in Gods eigen, wijze zorg vindt gij de verklaring van uwen, u meestal opgedrongen, zoo eenzamen weg.

En daaraan beantwoorden volkomen richting en wijze van uwen levensweg. Het schijnt naar eene woestijn te gaan en steeds moest gij wel toegerust en altijd gewapend voorttrekken. Zoo was het ten minste ook met Israel. „Maar God leidde het volk om, langs den weg van de woestijn der Schelfzee;" d. i. in de richting van en op de paden, die heen leidden naar de woeste zandvlakten, die aan de Roode of Schelfzee palen. Immers was het reeds in Egypte aan Pharao gevraagd, Israel een weg van drie dagen in de woestijn te laten optrekken. En nu, uit Egypte verlost, trok Israel daarheen op, door God zelven op dien weg geleid. Zoo blijkt ook hierin het later woord des profeten waarheid, eenmaal van het volk des Heeren voor alle tijden gesproken: „daarom, ziet, ik zal haar lokken en zal haar voeren in de woestijn; en Ik zal naar haar hart spreken" (Hos. 2 : 13).

Eerst in de dorre woestijn, niet te midden der vroolijkheid eener opgewekte wereld, leert het hart naar God dorsten. De dorheid der woestijn wekt toch ook den brandenden dorst; en dan eerst is het hart ontvankelijk voor het woord der vertroostinge Gods, voor „een woord naar het hart." Zie, ook daartoe moet het volk naar de woestijn geleid worden. Zelf zoude het uit eigen beweging daarheen niet gaan. God leidde het volk om, d. i. langs eenen omweg. Dat om de

wereld heen leiden door God is gansch iets anders dan de listige omleidingen des Satans (Eph. 6 : 11). Door dit laatste wordt de ziele juist van de woestijn af en de wereld ingeleid; God leidt ter behoudenis uit de wereld in de woestijn.

Maar die leiding Gods, in die bepaalde richting, naar dat eenzaam oord, mag het volk des Heeren niet zorgeloos maken. Daar dreigen oneindig veel gevaren op den weg zelven, waarvan men vooraf niets weet, die men niet vermoedde en die door het verrassende van den aanval veelal te dreigender aanzien en te treuriger afloop hebben. Israel moest gewapend en wel toegerust optrekken, gelijk het dit dan ook deed. Immers „de kinderen Israels togen ten strijde toegerust uit Egypteland." Wel hebben onze Statenvertalers het oorspronkelijke woord (chamoeschiem), dat wij door „ten strijde toegerust" hebben vertaald, anders opgevat; maar in de kantteekeningen geven ook zij deze vertaling aan, die zij ook op andere plaatsen der Schrift (Jos. 1 : 14; 4 : 13) in hun eigen tekst aldus hebben genomen.

De vertaling „bij vijven trok Israel uit Egypte" is eene navolging van de 70 vertalers, die dit evenwel anders opvatten; daar zij het vijfde geslacht dat optrok daarmede bedoelen (Jakob, Levi, Kehath, Amram, Mozes). Anderen meenen, maar zonder genoegzamen grond, dat het volk in vijf legerafdeelingen, anderen dat het in vijf gelederen of rijen uit Egypte ging. Het veiligst is wel, het woord dat wij hier vinden juist te vertalen, gelijk dit ook in het boek Josua op de aangehaalde plaatsen is geschied, door „ten strijde wel toegerust," met den wapenriem of krijgsgordel onder de vijfde rib, rondom het lijf gegord. Zoo moeten wij het ook in de geschiedenis van Joab verstaan (2 Sam. 20 : 10).

Israel moest dan wel gewapend optrekken, gelijk ook Paulus ons leert, om de geheele wapenrusting Gods aan te doen, om te kunnen staan tegen de listige omleidingen des duivels (Eph. 6 : 11), de lendenen omgord hebbende met de waarheid (Eph. 6 : 14). Nooit mocht Israel, nooit mogen de kinderen Gods het vergeten, dat wij den goeden strijd des geloofs hebben te strijden; dat wij hebben te strijden, om in te gaan, en dat de mensch, zoolang hij op aarde is, een strijd heeft. Ja ook bij de wetenschap, dat God zelf ons uit het diensthuis heeft uitgeleid en dat wij dus op eenen weg van genade en belofte voorttrekken, zullen wij de middelen, die noodig en voorgeschreven zijn, niet mogen verzuimen.

Wat mede daartoe behoort moge het tweede tweetal verzen (vs. 19, 20), dat ons meer bij de bijzonderheden op den weg bepaalt, ons aanwijzen. 't Zijn de heilige herinneringen (vs. 19), die wij met ons mededragen, en de enkele rustplaatsen die de Heere ons gunt op den weg (vs. 20). En Mozes nam de beenderen van Jozef met zich. Want deze had (gelijk wij uit Gen. 50 : 25 weten), met een zwaren eed de kinderen Israels bezworen, zeggende: „God zal ulieden voorzeker bezoeken: voert dan mijne beenderen met ulieden op van hier!" Hoe blijkt het hier dat Jozefs geloof en hoop niet werden beschaamd; omdat Gods trouw de beloften vervult; omdat Hij den vromen zin in het hart der nageslachten, ook van een Mozes legt.

Zietdaar wat de vrome en kloeke zin der kinderen, die in de sporen hunner voorvaderen wenschen te wandelen, uit de rijke schatkameren eener geheiligde herinnering met zich medevoeren, ook op hun tocht naar het hemelsch Kanaän; terwijl zij zoo groot een wolke van getuigen achter zich hebben, die hun spre-

ken van de vurige geloofsverwachting der vaderen en van de onwankelbare trouw van hun Bondsgod. — Maar zal dit kunnen, dan moet er bij de leidslieden en voorgangers, gelijk hier bij een Mozes, gevonden worden die vrome zin, heilige moed, zorgvuldige ijver, gehoorzame trouw en opmerkzame blik, waardoor men in staat gesteld wordt, te midden der velerlei drukten des levens en der veelsoortige bemoeiingen van het tijdelijke, nog tijd te vi n voor het eene noodige, en om daarvoor ook van d middelen het gewis niet geheel onnoodige en zekerlijk niet overbodige aantewenden.

Dat alles bewonderen wij in die kinderlijk vrome, zoo moedige en wijze daad van dien Godsman Mozes. Die een volk zal leiden, moet allereerst een hart hebben, dat de behoeften des volks verstaat en met en voor dat volk weet te gevoelen, te verwachten en te handelen. Maar daarom is Mozes ook de man, die niet, blindelings en zonder rust te gunnen, met gejaagden haast de hem toevertrouwde kudde onafgebroken voortdrijft. Al is er groot gevaar van de zijde van Egypte, toch moet Israel nu en dan rusten. „Alzoo reisden zij uit Sukkoth en zij legerden zich in Etham, aan het einde (den rand) der woestijn."

Sukkôth (hutten) en Etham (engten) waren de twee eerste rustplaatsen Israels, eer zij nog in de woestijn zelve waren gekomen. 't Waren gewis nog geen palmenrijke Elim's; want waarschijnlijk dankt, naar de beteekenis van het woord zelf, Etham den naam aan de ruwe en klippige omgeving en rotsengten, waarin het lag. — Hoe lang zij daar toefden is niet zeker te bepalen; maar gewis was het niet te lang. Want, weet het wel, o pas bekeerde zielen! in den aanvang van den weg moogt gij noch te aangename plaatsen der ruste hebben, noch te lang daar

toeven. 't Zijn slechts enkele hutten en engten, die, en dit nog wel voor slechts korten tijd, u gegund worden. Het op u aandringend gevaar is dan nog te groot en te dicht bij, en gij zelf zijt nog te onervaren en te zwak, om te lang te toeven. Maar toch laat de Heere Zijn volk eerst rusten aan, voordat zij gekomen zijn in de woestijn!

En op den verderen tocht naar en straks door de woestijn zal het den kinderen Israels niet falen aan dien steun des levens, dien de geloovigen zoo zeer behoeven, voor het welslagen van hun doel en om te volharden tot den einde toe. 't Is de Heere zelf die hen vooraan gaat; 't is Zijne leiding die hun deel is; 't is Zijn licht dat hun pad bestraalt; 't zijn de teekenen Zijner genaderijke nabijheid, die hun de verzekering van de tegenwoordigheid huns Bondsgods bieden. Dat viertal steunselen op den reisweg des volks wordt ons in het laatste tweetal verzen, die het hoofdstuk besluiten, als met den vinger aangewezen.

Immers de Heere zelf is aan de spitse getreden, zoodat het volk het zien en merken kon. „En de Heere toog voor hun aangezicht," en Israel bemerkte dit, èn gedurende den dag èn in de donkerheid van den nacht. De wijze waarop de Heere voor hun aangezicht, d. i. voor hen heen ging, was „des daags in een wolkkolom, dat Hij hen op den weg leidde" en des nachts in eene vuurkolom, dat Hij hen lichte, om voort te gaan dag en nacht." O de Heere maakt voor de Zijnen menigmaal den nacht tot dag; maar ook doet Hij soms op den helderen dag de wolken zich samenpakken, en juist in die wolken geeft Hij dan dikwijls de noodige wenken en aanwijzingen ter leiding en besturing van Zijn volk.

Wat de wereld daar buiten dan dikwerf voor eene samenpakking van donkere nevelen en dreigende wol-

ken houdt, is voor Israel zelf een teeken om voorttegaan en een bewijs, dat achter die wolken de Heere is die ze formeerde en zond, niet om te verschrikken, maar om te leiden. Als het waarlijk nacht is daar buiten of daar binnen, laat God nog menigwerf het vriendelijk licht Zijns aanschijns gloren, of wel geeft Hij Zijn woord, dat is een licht op ons pad en een lamp voor onzen voet. Donkerheid en licht beide moeten in hun afwissseling en opvolging getuigenissen Gods zijn voor de geloovige ziel, die op weg naar Kanaän is en door de woestijn moet voorttrekken.

Maar meer dan getuigenissen, wenken en wegwijzers waren wolk- en vuurkolom voor de kinderen Israels, meer dan bewegelijke en mede voorttrekkende handwijzers aan den weg, om het spoor van Gods eigen weg door de steeds voortschrijdende en Israel bedekkende zuil hun te toonen. 't Waren de teekenen, of liever, zij was het teeken van Gods genaderijke tegenwoordigheid onder het volk. Wat in tabernakel en tempel de wolke der heerlijkheid tusschen de cherubijnen op het verzoendeksel in het allerheiligste was, datzelfde was, op Israels tocht naar en door de woestijn, de wolk- en vuurkolom: een aanschouwbaar, ontwijfelbaar teeken en onderpand van Gods tegenwoordigheid. In den nacht was zij kenbaar door het licht; bij den dag bood zij schaduw, als duistere zuil van wolken.

Dat wij niet twee kolommen, één van vuur bij nacht en één van wolken bij dag, hebben te onderscheiden, maar bij deze beide schijngestalten slechts met ééne zuil te doen hebben, die naar de behoeften des tijds en den eisch der omstandigheden licht of donker was, blijkt uit menig plaats (Ex. 14 : 19; Num. 9 : 21). Daar komt ook duidelijk uit, dat wij in dit teeken des Heeren tot licht en leiding, het teeken der aanwezigheid van Gods Majesteit hebben te onderkennen. Im-

mers lezen wij later, dat na de oprichting en inwijding des tabernakels „de wolk de tente der samenkomst bedekte" en dat de heerlijkheid des Heeren den tabernakel vervulde" (Ex. 40 : 34).

Hieruit zouden wij opmaken, dat die hooge en statige kolom van vuur en licht, die zich soms tot een breeden scheidsmuur uitbreidde (Ex. 14 : 29), van binnen stralende heerlijkheid was, maar naar buiten donker afscheen; welke donkerheid alleen bij den dag te onderscheiden was, terwijl het licht zelf bij den dag niet werd gezien, omdat dan het zonlicht dit verhinderde. Ook van de wolk op den tabernakel wordt overigens hetzelfde getuigd wat van de wolk- en vuurkolom was gezegd: „Want de wolk des Heeren was op den tabernakel bij dag en het vuur was er bij nacht op, voor de oogen van het gansche volk Israels, in al hunne reizen" (Ex. 40 : 38).

Hoe diep en krachtig de machtige indruk van dit wonderbaar verschijnsel voor Israel is geweest, blijkt wel uit de lange en frissche heugenis van dit feit, waarop en een Nehemia (Neh. 9 : 12, 19) en de Psalmist meermalen terugkomen (Ps. 18 : 14, 105 : 39). Ook de Apostel Paulus beroept zich later op dezelfde gebeurtenis en zegt daarbij, dat onze vaders onder de wolk waren (1 Cor. 10 : 1), daarmede gewisselijk uitsprekende, dat de wolkkolom de Israelieten op hun tocht niet slechts voorafging, maar hen ook bedekte (Ps. 105 : 39), hen als koele schaduw voor de brandende zonnestralen der woestijn beschuttende, en als eene uitgespannen tenthemel hen bedekkende.

Deze wolk- en vuurkolom beeldde zichtbaar alles af, wat in al het voorgaande aangaande den steun der geloovigen op hun weg naar en door de woestijn was gezegd. Immers was zij het bewijs der tegenwoordigheid van God zelven, bood zij zelve bij

den dag de leiding, verschafte zij gedurende den nacht het licht en was zij in zich zelve gewis een teeken en voorbeeld. Daarom ziet ook de profeet Jesaia in zijne profetiën op haar terug. Aldus spreekt hij: „De Heere zal over alle woning van den berg Zions en over hare vergaderingen scheppen eene wolk des daags en eenen rook en den glans eens vlammenden vuurs des nachts; want over al wat heerlijk is zal eene beschutting wezen" (Jes. 4 : 5).

En als zoodanig is dat majestueus verschijnsel en luisterrijk teeken van Gods tegenwoordigheid onder Israel een treffend beeld van den Christus, den oversten Leidsman des geloofs (Hebr. 12 : 2). Naar den aard der verschijning zelve, is zij beeld van den Christus, in wien de Godheid lichamelijk woonde (Col. 2 : 9), die het afschijnsel is van Gods heerlijkheid (Hebr. 1 : 3). Naar binnen is goddelijke heerlijkheid en naar buiten de knechtsgestalte der vernedering, die evenwel nu en dan de blinkende stralen der inwonende godheid door liet.

Beeld ook van den Christus is zij naar bestemming en werkzaamheid: leiding, licht, bescherming. Want de Christus „leidt Zijne schapen" (Joh. 14 : 6), is het licht der wereld (Joh. 8 : 17), houdt de Zijnen in Zijne hand, bewaart en beschut hen.

Ja wel is de wolk- en vuurkolom het beeld, maar ook de openbaring van den Christus, die daarbinnen troonde; indien ten minste de Engel des Verbonds deze Christus is (zie Dl. II. blz. 739, enz.). Immers lezen wij in het volgende hoofdstuk, dat als „de Engel Gods, die voor het heir van Israel ging, vertrok en ging achter hen, de wolkkolom ook vertrok van hun aangezicht en stond achter hen" (Ex. 14 : 19).

Tegelijk met den Engel Gods bewoog zich ook die

wolk- en vuurzuil. En vergelijken wij nu daarmede het getuigenis, dat de Heere zelf in de kolom des vuurs en der wolk was en op de Egyptenaren zag (Ex. 14 : 24), dan lijdt het geen twijfel meer, of daar is verband tusschen die wonderbare zuil en den Christus, die is een Zuil en vastigheid der waarheid.

Meer dan de kinderen Israels, als zij naar en in de woestijn op weg naar Kanaän waren, in de vuur- en wolkkolom, als beeld, zetel en openbaring van den Christus bezaten, hebt gij, o kind des Nieuwen Verbonds in den Christus zelven, die u, op uwen weg naar het hemelsch Kanaän, geleidt met Zijn licht, uitwendig door Zijn woord en inwendig door den Geest; die u beschermt, door Zijne voorzienigheid van buiten u bewarende, door Zijnen Geest van binnen u versterkende; die u bedekt en verkwikt onder en door de schaduw Zijner vleugelen, onder welke is genezing en genade!

PSALM 84 : 3.

Welzalig hij, die al zijn kracht
En hulp alleen van U verwacht,
Die kiest de welgebaande wegen,
Steekt hen de heete middagzon
In 't moerbeidal, Gij zijt hun bron,
En stort op hen een milde regen,
Een regen, die hen overdekt,
Verkwikt, en hun tot zegen strekt.

XIV.

DE VERLOSSING VAN HET BONDSVOLK DOOR JEHOVA WONDERDADIG BEVESTIGD.

Exodus XIV : 1—31.

INHOUD: Hoe verder op den weg Gods, hoe dieper onder den indruk der Majesteit Gods; de psalmist in 't heiligdom; ook in den tempel van Gods daden is het heerlijk; een woud van wonderen; het onderwerp en deszelfs verdeeling: de verlossing van het bondsvolk (Ex. 14 : 1—31), in weerwil van den tegenstand des vijands (vs. 1—9), van het ongeloof der verlosten (vs. 10—14), naar Gods wijze beschikking (vs. 15—23), door 's Heeren heilige wondermacht (vs. 24—31). = Tot verschrikking, beschaming, bemoediging en verheerlijking.

I. In weerwil van den vijandelijken tegenstand (vs. 1—4), van den misdadigen spijt (vs.5—7), en van de zondige volharding (vs. 8, 9). — Verstand, gevoel en wil. — Het hooghartig onverstand door God zelven gewekt (vs. 1, 2), voorspeld (vs. 3), aangewend (vs. 4). — Een schijnbaar ongelegen legerplaats; Pi-hachirôth; een onbegrijpelijk bevel; Migdol en Baäl Zephon; de wijsheid Gods in 't bepalen van 's menschen wegen; Gods kennis van 't menschelijk hart; Gods gebruik van 's menschen fouten; de verheerlijking Gods het einddoel van alles. — De misdadige spijt: de aanleiding (vs. 5), de prikkel (vs. 6), de uitkomst (vs. 7). Voorbarige vreugde der wereld over de onbegrepen geloofsgehoorzaamheid des volks; de politiek van het succes; Pharao en wij; misdadigheid van den spijt; onzinnigheid Pharao's. — De zondige volharding tot den dood: voor een wijle toegelaten, tot onvruchtbaarheid gedoemd, aanvankelijk voorspoe-

dig. Een oude spreuk der heidenen bewaarheid in Pharao; zijn onzinnig drijven; geestelijke winst bij tijdelijk verlies; Gods hand in alles merkbaar, ook in de teleurstellingen des ongeloofs; een klein geluk voorbode van een grooter ongeluk. Vriend en vijand Gods in één en dezelfde engte opgesloten.

II. Voor beiden één ongelegenheid maar verschillend oordeel. Het ongeloof der verlosten (vs. 10—14); hun onmacht ten leven; hoe het ongeloof bij Israel optreedt als onbestemde vrees (vs. 10), onbillijk verwijt (vs. 11), welbewuste terging (vs. 12). — Het geloof van Mozes daartegenover: kalm vertrouwen, rustige verwachting, zekere hoop (vs. 13, 14). — Gods zorg in tijden van verslapping des geloofs; doelmatige woordenkeus des bijbels. — »Zij vreesden zeer"; 't overspannen gevoel heerscht; spijtige woorden in den mond der geredden; het tijdelijk ongeloof der geloovigen; tijdgeloof en tijd-ongeloof; onredelijke vrees zoekt baat bij tergenden achterdocht; spreken wat men niet meent, evenwel schuldig. Twist der kinderen Gods onderling; Mozes tegenover het sarrend ongeloof; het kleingeloof en een klein geloof; de laatste blik op den ergsten vijand; ook op het sterfbed; »ulieden" ten goede; Israels roeping, onze strijd; stil te zijn; zegen.

III Gods alwijze beschikking (vs. 15—23): het woord (vs. 15—18), de maatregelen (vs. 19, 20), de werkzaamheid (vs. 20—23). Eene beschamende vraag Gods: waartoe te bidden, als gehoorzaamheid betaamt? Een uitdrukkelijk bevel Gods: Israels weg onze levensweg: Egypte achter zich, de woestijn voor zich, Kanaän in 't verschiet; Israels werk ons werk; Israels steun onze steun; bij 't nieuwe jaar! Een vriendelijke bemoediging Gods; het gebiedend en besturend woord in deszelfs onderscheid; de staf der belofte de steun des geloofs; »gij" duidelijk aangewezen: een woord tot voorgangers en leidslieden der gemeente; woorden en daden. De ernstige bestraffing Gods: de opvolging en tegenstelling der onderscheiden personen: Israel, Mozes, de Heere, de Egyptenaren; het Ik Gods; het richtend woord; een woord aan de vijanden des Heeren. De werkzaamheid Gods (vs. 19—23): de eigenlijke leidsman (vs. 19), het gezette teeken (vs. 20), de dienstknecht en de natuur (vs. 21), de gemeente des Heeren (vs. 22), de vijanden (vs. 23). — Een zestal aanwijzingen aangaande de gangen Gods in de geschiedenis: het getuigenis van Gods woord, Zijne teekenen, de houding Zijner

dienstknechten, de verschijnselen op het gebied der natuur, de houding van Zijn volk en die der vijanden. — De »Engel die vooraan gaat"; eene ongewone beweging van het teeken Gods; verdubbelde werkzaamheid; het teeken maakt scheiding; de droog gemaakte zee; middel en oorzaak; hand en wind; de opmerkeiijke volgorde; een onvergetelijk feit, door Paulus herinnerd; ook door Petrus; de ingang in de Roode Zee; de beteekenis daarvan voor Israel; de waarschijnlijkste tijdsbepaling; de Egyptenaren in de zee; als de wereld zonder meer het voorbeeld der kinderen Gods volgt, kan dit roekeloosheid zijn.

IV. Gods heilige wondermacht (vs. 24—31): des Heeren wraak (vs. 24, 25), der vijanden ondergang (vs. 26—28), Israels behoud (29—31). Waarom heilig genoemd? — Hoe de wraak Gods zich openbaart in den blik den schrik en het verderf. Het »zien Gods" uit de vuurkolom; het »zien Gods" ter goedkeuring bij de schepping; het »aanzien Gods" van Abels offer; zien en kennen Gods ter redding; het zien ten oordeel; een panische schrik, door Mozes in het lied herdacht; een schrikwekkend schouwspel; het ontzettend werk des verderfs. De oorzaak, de tusschenpersonen en de middelen des verderfs; de eenvoud, goede trouw en objectiviteit der Heilige Schrift; soberheid der mededeelingen des bijbels; door geene joodsche overleveringen aan te vullen. Terugblik op de vreeselijke macht waaruit, de verlossing waarmede, den tijd waarop, de Verlosser waardoor, de voorwerpen waaraan, de vijanden waarvan verlossing is geschied. — Het heilig doel, de vruchten der verlossing. Het einddoel der geschiedenis verklaart haar geheel beloop. — Alles doelt op de komst van den Verlosser, die de eere Gods volkomen aanbrengt. — Besluit.

Ps. 77 : 8, 9.

O God, uw weg is het heiligdom! Wie is een groot God, gelijk God? — En 't is, alsof, hoe nader de weg in het heiligdom des Heeren ons tot Hem en Zijne wonderen brengt, wij ook te meer komen onder den machtigen indruk der ontzachlijkheden van de Majesteit onzes Gods. Zoo moet het den hoogepries-

priester geweest zijn, als hij op den grooten Verzoendag, uit den voorhof, door het heilige heen, met ontroerde ziel naar het allerheiligste opging. Zoo moet het Asaf geweest zijn, als hij bij de overdenking der Godsregering met zijne overpeinzingen als in het heiligdom inging. Zoo moet het Israels kinderen geweest zijn, als de Heere voor hun oogen „Zijne sterkte bekend maakte onder de volken" (Ps. 77 : 15).

Maar zoo zal het ook ons zijn, als wij „de daden des Heeren gedenken, Zijne wonderen van oudsher, als wij al Zijne werken betrachten en van Zijne daden spreken" (Ps. 77 : 12, 13). Als de wateren God zagen, beefden zij en weken terug; ook werden de afgronden beroerd, als Hij Zijn volk, zoo pas verlost, leidde als eene kudde, door de hand van Mozes en Aäron (Ps. 77 : 17, 21). Toen werd glorierijk bevestigd wat de Heere eerst had afgekondigd, afgebeeld en gewrocht en daarna had geheiligd, om straks verheerlijkt te worden. Hoe de door God gewrochte verlossing van het bondsvolk des Heeren door Hem wonderdadig werd bevestigd, leert ons het hoofdstuk, dat wij nu te samen willen overpeinzen.

De verlossing van het Bondsvolk door Jehova wonderdadig bevestigd, is de hoofdinhoud van genoemd hoofdstuk. Achtereenvolgens wordt aangetoond, hoe dit geschiedde: in weerwil van den vijandigen tegenstand (vs. 1—9), in weerwil ook des ongeloofs der verlosten zelven (vs. 10—14), naar Gods alwijze beschikking (vs. 15—23), en door 's Heeren heilige wondermacht (vs. 24—31). Uit dit alles moge ons wederom blijken, hoe de Raad Gods volvoerd wordt, door den tegenstand der vijanden heen en tegen de verwachting der geloovigen in. En moge de overdenking aldus strekken tot verschrikking der onverschilligen, tot bescha-

ming der ongeloovigen, tot bemoediging der kinderen Gods en tot verheerlijking van 's Heeren Almacht.

I.

Geen vijandige macht ter wereld kan de verlosten des Heeren uit Zijne hand rukken. Dat te weten is eene groote vertroosting voor het arme en zwakke volk Gods, dat, onmachtig in zich zelf, dagelijks in gevaar verkeert en zelf niets heeft, om met vrucht weerstand te kunnen bieden. Daarom doet het dit volk ook goed, deze troostrijke waarheid en in eigen leven en bovenal in Gods woord door onloochenbare voorbeelden bevestigd te zien. Wel had Israel dit noodig, dat, zoo pas uit Egypte uitgeleid, nog zoo kort maar op den weg was. Immers pas bekeerden hebben het meest te strijden tegen de aanvechtingen en aanvallen des satans en van diens trawanten.

Wel is Pharao met de zijnen een getrouw beeld van dien aartsvijand, die het volk Gods in boeien wil slaan, in de boeien wil houden, en ook, wanneer het door Gods genade en macht daaruit reeds verlost is, nog daarin wil terugbrengen. Maar zie, hoe ook al zijn pogen vruchteloos blijkt, tegenover den heiligen en onverbrekelijken Raad Gods. De verlossing van het bondsvolk wordt door Jehova bevestigd, in weerwil van den tegenstand der vijanden (vs. 1—9), die zich openbaart in hooghartig onverstand (vs. 1—4), in misdadigen spijt (vs. 4—7) en in zondige volharding (vs. 8, 9). Zoo blijkt tevens, dat de vijandschap zich naar verstand, gevoel en wil tegen God kant; gelijk het geloof daarentegen zich met al die vermogens des menschen naar God heenwendt en, naar de geheele persoonlijkheid, met denken, gevoelen en willen, aan Hem zich overgeeft.

De wijze en heilige wegen Gods wekken de minachting en beschimping der wereld op, omdat deze niets daarvan begrijpt en in haar hooghartige waanwijsheid de wijsheid Gods voor dwaasheid acht. Zoo ging het met Pharao's hooghartig onverstand, door 'sHeeren leidingen met Zijn volk gewekt (vs. 1, 2), door God aan Zijn dienstknecht voorspeld (vs. 3) en door God tot eigen verheerlijking aangewend (vs. 4). Immers datgene wat aan Pharao, aangaande Israels aanvankelijke reistochten, het toppunt van dwaasheid toescheen, dat juist was door den Heere zelven Israel voorgeschreven. „Toen sprak de Heere tot Mozes, zeggende: Spreek tot de kinderen Israels, dat zij wederkeeren en zich legeren voor Pi-Hachirôth, tusschen Migdol en de zee: voor Baal Zefon, daartegenover zult gij u legeren aan de zee."

't Scheen wel dat men geen ongelukkiger legerplaats kon kiezen, dan die de Heere thans zelf den Israelieten voorschreef. Immers leidde zij geheel van den weg af, die oogenschijnlijk, na van Ramesses over Sukkôth langs Etham geleid te hebben, over de landengte van Suez naar de woestijn moest gaan. En als nu de Israelieten aan hunne derde legerplaats waren, kwam onverwachts het goddelijk bevel tot hen, om zich, in rugwaartsche zuid-oostelijke richting, naar den oever der Roode zee te begeven. Daar evenwel was voor de Egyptenaren een open toegang, om Israel van achteren aan te vallen; terwijl aan dit volk zelf de vlucht, door het gebergte ter zijde en door de zee van voren, geheel was afgesneden.

De plaatsnaam zelf, die hier genoemd wordt: Pihachirôth, wijst op een enge vallei of dal, ter wederzijde door bergen en rotsen ingesloten, van achteren open en met den zeeoever der Roode Zee voor zich. Het kon zijn, dat Migdol (Jer. 44 : 1) en Baal Zephon bovendien versterkte steden met torens (migdol) en

bezettingen waren. Doch voor zeker kan men dit niet aannemen. Gewisselijk was Baäl Zephon eene stad (1 Kron. 4 : 33), die Baäl heette en Zephon of de noordelijke werd bijgenaamd; of omdat zij in 't noorden des lands gelegen was, of om haar van eene andere stad van denzelfden naam te onderscheiden. Ook kan zij aan den afgod Baäl haar naam misschien te danken hebben. Maar om hierom aan eenig standbeeld van dien god, die naar het Noorden uitzag of die de Heer (Baäl) van het Noorden (Zephon) was, te denken zien wij geen enkele reden.

Indien ge nu misschien vraagt, waarom de Heere dan toch wel een zoo ongeschikte en gevaarlijke gelegenheid van plaats den Israelieten ter legering voorschreef, dan moge het vervolg u het antwoord geven, en u tevens doen zien, hoe de alwijze God de zijnen soms in anders onverklaarbare en moeielijke wegen, in allerlei ongelegenheden brengt, alleen om hun tegenstanders op het dwaalspoor te leiden. Hij laat Zijn volk soms dwalen, om de vijanden aan het dwalen te brengen; en terwijl Hij zijn eigen volk van den dwaalweg terugbrengt, komt de tegenstander in en door zijn dwaling om. God voorspelt wat van deze schijnbare misvatting der Israelieten het gevolg zoude zijn bij de Egyptenaren en hun koning. „Pharao dan zal zeggen van de kinderen Israels: zij zijn verward (verdwaald, onkundig van den weg en onzeker waarheen te trekken) in het land; die woestijn heeft (en houdt) hen besloten."

Gewis had Pharao de wegtrekkende Israelieten door verspiedende kondschappers laten achtervolgen, en werd hij door dezen geregeld op de hoogte gehouden van hunne dagelijksche marschen en tochten. Dat wist en daarmede rekende de Heere. Immers bleek uit dergelijke handelwijze voldingend, dat Pharao's hart nog

steeds hetzelfde onwillige en onbuigzame gemoed was, waarin allerlei kwaad tegen Gods volk broedde. En nu moest Pharao's eigen boosheid strekken, om hem nog meer te verstrikken. Hij moest dezen laatsten opstand tegen God beramen, opdat het volk des Heeren volkomen veilig werd, hij zich zelven den vollen ondergang bereidde, en om aldus zelf de eere Gods nog schitterender te doen uitkomen. Zoo werd zijn bittere tegenstand door God tot heil des volks aangewend.

't Bleek uit de onafgebroken achtervolging en bespieding van Pharao's zijde toch wel, dat, zoolang deze vijand van het volk des Heeren leefde, hij nooit zoude toelaten, dat Israel den tocht door de woestijn gerustelijk kon voortzetten. Hij zoude het gewis door herhaalde aanvallen gedurig vervolgen en afmatten, en, het verzwakkende, aldus in gestadige onrust houden. Dat mocht niet. Daarom zeide de Heere: „Ik zal Pharao's hart verstokken, dat hij hen najage; en Ik zal aan Pharao en al zijn heir verheerlijkt worden; alzoo dat de Egyptenaars zullen weten, dat Ik de Heere ben." De verheerlijking Gods moest ook nu wederom het einde van alles zijn, en daartoe moet zelfs de verschrikking des harten bij de ongeloovigen het hare mede toebrengen, gelijk zij er ook toe medewerkt, om de uitleiding van het bondsvolk te bevestigen.

Indien slechts het volk Gods het woord Gods onvoorwaardelijk gelooft en met de daad gehoorzaamt, dan ook zal het spijtig gemoed en de onbuigzame wil van het ongeloof het niet kunnen deren, maar veelmeer, door de uitkomsten, God moeten eeren. Israel, hoe ongerijmd en gevaarlijk Gods bevel ook luidde, Israel volgde het op. „En zij deden alzoo." Maar nu zal ook uitkomen (vs. 5—7) welk gevoel van misdadigen spijt en wrokkend berouw steeds in Pharao's hart

en dat der zijnen was gebleven, ook nadat hij, door God daartoe gedwongen, Israel had laten trekken. Wat tot die uitbarsting aanleiding gaf (vs. 5), waartoe het hem aandreef (vs. 6), tot welke onzinnigheid het hem aanspoorde (vs. 7), zullen wij nu kunnen vernemen.

De onbegrepen geloofsgehoorzaamheid der kinderen Gods schijnt den wereldling meestal dwaasheid, en bovenal juicht hij, maar in voorbarige blijdschap, als hij meent te bespeuren, dat deze gehoorzaamheid het volk Gods in den val bracht en, naar het oordeel der wereld, eene onmiskenbare fout deed begaan. Zoo was het ook met Pharao. Naar den goeden uitslag van eenige onderneming beoordeelt men dan haar goed recht en beginsel der billijkheid. Zoo ging het ook Pharao. „Toen nu den koning van Egypte werd geboodschapt dat het volk vluchtte, zoo is het hart van Pharao en van zijne knechten veranderd tegen het volk en zij zeiden: waarom hebben wij dat gedaan, dat wij Israel hebben laten trekken, dat zij ons niet dienden?" „Dat zij ons niet dienden;" om het oogenblikkelijk gemis, om het geleden verlies, om het derven van den winst is het dus te doen. Daarop ziet de wereld het meest.

Zoo ook gevoelt gij soms spijt over hetgeen gij hadt toegestaan; en in dat pijnlijk leedwezen der hebzuchtige ziel zoudt gij zoo gaarne het gedane weer ongedaan willen maken. Gij vergeet daarbij, — en daarom is die spijt zoo misdadig, — gij vergeet daarbij wat in het oogenblik der toegefelijkheid u daartoe, in weerwil van u zelven, had gedwongen. Toen waart gij verzoend met de menschen en de omstandigheden, omdat gij niet anders kondet, omdat God u te machtig was geworden. Nu evenwel haat gij ze juist daarom te meer, en kunt het noch hun noch u zelven vergeven, dat gij zoo zwak

kondt zijn. Want zwakheid heet nu wat vroeger of goedhartige opwelling of wijze voorzichtigheid heette. Niet waar? de gave, het vredewoord der verzoening, op uwe krankesponde uitgesproken, bij het dreigen des doods afgezonderd, zoudt ge nu wel willen terugroepen, nu gij, wederom geheel hersteld, door de herrezen gezondheid het vroeger gevaar geheel hebt vergeten.

Reeds door dit alles is deze spijt over het eenmaal toegestane zondig en misdadig, omdat hij zich verheugt over de fouten en de ongelukken van anderen, naar aanleiding waarvan hij juist is ontstaan. Maar nog meer blijkt dit zondige uit hetgeen waartoe deze aandrijft, namelijk tot roekelooze ondernemingen en daden van geweld. „En hij spande zijnen wagen aan en nam zijn volk met zich." In allerijl werd het gebod uitgevaardigd tot de noodige krijgstoerustingen, en zoo kwam hij, door dit onheilig berouw gedreven, tot ontrouw tegenover een eenmaal gedane belofte, tot woordbreuk tegenover een geheel volk, tot opstand tegen God en tot verderf der zijnen.

Nog was dit niet genoeg; hij wilde het volk Israels of verpletteren of gewisselijk dwingen naar Egypte terug te gaan. Daartoe nam hij zoo groote overmacht van strijdwagenen en voetknechten met zich mede. „En hij nam zeshonderd wagens, al de wagens van Egypte en de hoofdlieden over die allen." Dat is wel onzinnigheid, voor dergelijke onderneming de geheele krijgsmacht des lands naar den eenen grens des lands te doen optrekken, en geheel het land zelf met deszelfs andere grenzen daardoor ongedekt en ongewapend te laten. Maar dat onheilig berouw koestert geen anderen wensch, dan het eenmaal gedane weer ongedaan te maken. Daarop alleen ziet het en tuurt het zich blind; het rekent met niets anders; door valsche schaamte gedreven, wil het eigen zwakheid

herstellen; snelt blindelings weg en roekeloos voort, eigen verderf te gemoet.

En gelijk de aanleiding tot en de voortgang in dergelijke booze opwelling van den afgunstigen en onredelijken haat op zich zelve reeds zondig en misdadig was; zoo blijkt dit zondige nog meer door de zondige volharding waarin, door de daad zelve, de onverzettelijkheid en onbuigzaamheid van den weerbarstigen wil zich toont. Gelijk de zaligheid der kinderen Gods wordt vastgeknoopt aan de volharding; — want wie volhardt tot het einde toe, die zal zalig worden; omdat juist uit de volharding de echtheid der zaak en haar oorsprong uit God blijkt; — aldus is het ook met het tegenovergestelde booze: uit de volharding waarmede het wordt volgehouden blijkt te meer deszelfs hardnekkig en boosaardig karakter.

Eene dergelijke boosheid, die vrij spel schijnt te hebben en te kunnen doen wat zij wil, moet wel voor een wijle door God toegelaten zijn, die haar toch kon weerhouden en dit evenwel niet deed; maar blijkt dan ook vooraf reeds tot vruchteloosheid gedoemd, al schijnt zij aanvankelijk voorspoedig in haar vaart en voornemen. Aldus wordt ons in dit drietal bijzonderheden het zondig leedgevoel Pharao's in deszelfs zondige volharding geteekend: door God toegelaten, tot teleurstelling gedoemd, in 't eerst het meest voorspoedig. „Want de Heere verstokte het hart van Pharao, den koning van Egypte, dat hij de kinderen Israels najaagde."

Wie de goden willen verderven berooven zij eerst van het verstand, maken zij eerst onzinnig, of liever ontnemen zij eerst den gezonden koelen zin; zoo spraken de oude heidenen. En daar is waarheid in hun woord, namelijk deze: dat wij uit zekere verblinding

in doen en laten, uit zeker onzinnig drijven bij anders bedaarde en sluw berekenende menschen wel eene inwerking Gods moeten zien, die zijne vijanden tot die roekelooze en gevaarlijke ondernemingen voortdrijft, waarin zij gewis zullen ondergaan. De satan, de vijand Gods, beproeft dit zelfde integendeel juist met de kinderen Gods; door hun allerlei gewaagde ondernemingen en roekelooze sprongen en waaghalzerijen als geoorloofd en zeer voordeelig te doen voorkomen. Had niet menig vroom kind des Heeren juist daaraan zijn tijdelijken ondergang te danken? Hoewel, 't moet toegestemd, dit juist dikwerf een middel voor zijne eeuwige behoudenis moest worden. Om wille van de geestelijke winst is dan het tijdelijk verlies beter te dragen.

Den vijanden Gods evenwel wacht slechts de teleurstelling, waartoe zij reeds van te voren zijn gedoemd. Tegenover Pharao's onzinnig drijven doet Gods woord dit zoo treffend uitkomen, door de eenvoudige vermelding: „doch de kinderen Israels waren door een hooge hand uitgeleid." Deze hooge hand der sterkte en der verheven macht moet voorzeker aan Jehova, Israels Bondsgod, toegekend worden. Het feit, dat Israels uitleiding uit Egypte, dat bovendien de wijze waarop deze geschied is, dat elke bijzondere omstandigheid daarvan de hand des Heeren duidelijk openbaarde, dat alles maakte Pharao's pogen nog zondiger en kenmerkte dit reeds vooraf als doelloos en met onvruchtbaarheid geslagen. Het volk, dat de Heere met zoo hooge hand uit Pharao's macht had verlost, zoude Hij immers niet in diens macht nu geven of laten! — Israel kon gerust wezen.

Ook indien zij van den aanvankelijken voorspoed van Pharao misschien de ontzette getuigen waren. Want menigmalen zal een klein geluk komen, om van een grooter ongeluk het begin te worden of

daarvan de voorbode te zijn; indien namelijk onze wegen van den Heere afleiden en tegen Zijne geboden in gaan.

Verwonder u dan ook niet over den aanvankelijken voorspoed der goddeloozen. Ook daarmede heeft de Heere zijn heilig doel. Zoo is het ook wanneer „de Egyptenaren Israel achterna jaagden en achterhaalden, daar zij zich gelegerd hadden aan de zee; al de paarden, de wagens van Pharao en zijne ruiters en zijn heir; nevens Pi-Hachirôth, voor Baäl Zephon." — Vriend en vijand Gods zijn daar in eene en dezelfde engte opgesloten!

II.

Maar beiden, al zijn zij in eene en dezelfde ongelegenheid gekomen, zijn daarom nog niet tot hetzelfde oordeel bestemd, al verdienen beiden, op zich zelven beschouwd, dit gewis evenzeer. Want mogen de wegen en woorden Gods bij de geloovigen ook niet dien doodelijken afkeer en dadelijken tegenstand ontmoeten, die wij bij Gods tegenstanders opmerken, toch is er bij hen ook niet aanstonds dat gewillig en onvoorwaardelijk geloof, dat blijmoedig en met vertrouwen de wegen betreedt, die de Heere heeft afgebakend. En indien wij uit het vorige dan moesten toestemmen, dat de raad Gods ter verlossinge van Zijn bondsvolk door Jehova wordt bevestigd, in weerwil van den tegenstand Zijner vijanden; niet minder waar zal het blijken, dat het ook mag heeten: in weerwil van het ongeloof der verlosten zelven (vs. 10—14).

Zoo moet uitkomen, dat het volk Gods de verkregen verlossing zelf noch verdienen, noch verwerven noch verweren, noch behouden noch behoeden kan. De Heere moet dit alles doen, naar den rijkdom Zijner genade. Waar het volk aan zich zelf is overgelaten, vervalt

het weldra tot ongeloof. En dit doet te pijnlijker aan, omdat er meestal bij dezen of genen enkeling dan juist te grooter mate van geloof wordt gevonden. Alsof door de tegenstelling zelve beschamend moest uitkomen, dat wij het ongeloof bij de geloovigen, gelijk wij dit meestal zoo gaarne en zoo spoedig willen doen, niet aan de omstandigheden rondom ons, maar aan den toestand en de stemming in ons eigen hart moeten wijten.

Zoo staan in dit geschiedverhaal het volk Israel en deszelfs tijdelijke leidsman als vertegenwoordigers van het ongeloof en van het geloof tegenover elkander. Eerst zien wij in Israel, hoe het ongeloof optreedt als onbestemde vrees (vs. 10), onbillijk verwijt (vs. 11), welbewuste terging (vs. 12); terwijl bij Mozes daarentegen het geloof zich uitspreekt in kalm vertrouwen, rustige verwachting en zekere hoop (vs. 13, 14). Zoo zorgt de Heere onze God, dat er in tijden van algemeene verslapping en inzinking des geloofs steeds enkelen gevonden worden, in wier hart Hij dan als den ganschen rijken schat van het innigst en teederst geloof heeft weggeborgen. Daardoor is het, dat gij het moedigst en krachtigst geloof juist in die oogenblikken ziet optreden, als de algemeene verflauwing dit het meest noodig maakt en deszelfs gemis tevens op 't scherpst doet uitkomen.

Wel was het nu noodig. Want „als Pharao nabij gekomen was, zoo hieven de kinderen Israels hunne oogen op, en ziet, de Egyptenaren togen achter hen." Dat hadden de Israelieten zeker niet verwacht; want en keus en bouw der woorden en uitdrukkingen, hier gebezigd, wijzen op de pijnlijke verbazing en plotselingen schrik van het volk. Als de geloovige eenmaal uit zijne zondige omgeving en wereld uitgeleid is, bedenkt hij niet genoeg, dat diezelfde wereld, nu door hem verlaten, evenwel hem nog niet verlaat, maar achter-

volgt. Reeds de gemengde hoop des volks, met Israel uit Egypte opgetrokken, was er de voorhoede en voorbode van. En juist deze biedt der wereld daar buiten bovendien zeer gemakkelijke aanrakingspunten.

Indien men op een dergelijk verschijnsel meer bedacht was, zoude men bij elken vernieuwden aanval minder verschrikt, beter op zijn hoede en daartegen beter gewapend zijn. Nu evenwel was de verschijning van Pharao geheel onverhoeds voor de Israelieten, „en zij vreesden zeer." Waarvoor zij eigenlijk vreesden, wisten zij misschien zelven niet juist aantegeven; maar bij dien onverwachten aanblik, als zij de vijanden, dien zij geheel verslagen en verlaten achtten, eensklaps daar dreigend zien staan, is er een zeker algemeen gevoel van onbestemde vrees, waarvan men zich geen rekenschap kan geven. Dan spreekt alleen het gevoel; de moed is ganschelijk heen, de hulpmiddelen worden geheel vergeten; 't is wel geen beslist ongeloof, maar toch eene zekere neiging daarheen.

Dan is het, dat alleen het overspannen gevoel heerschappij oefent, dat de ziel tusschen vrees voor de wereld en hoop op God heen en weer geslingerd wordt. „Toen riepen de kinderen Israels tot den Heere." Ja, wel is hij, die twijfelt, een bare der zee gelijk geworden, onzeker wat te doen en wat te gevoelen, of te hopen of te vreezen, te klagen of te bidden. Straks ontwikkelt zich daaruit het ongeloof, dat zijn slechtere zijden doet zien, die eerst wel meer verborgen waren, maar uit die onverklaarbare vrees zich reeds eenigszins lieten vermoeden. Langzamerhand spreekt dat ongeloof zich duidelijker uit, en, daar het tegen God zelven zich niet durft richten, werpt het zich op Zijne dienaars, om dezen met het pijnlijk, onbillijk verwijt te treffen en te wonden.

„En zij zeiden tot Mozes: hebt gij ons daarom, omdat er in Egypte gansch geene graven waren, weggenomen, opdat wij in deze woestijn sterven zouden! Waarom hebt gij ons dat gedaan, dat gij ons uit Egypte uitgevoerd hebt?" Wat scherpe en bitse toon, wat snijdende spot, wat schimpende achterdocht spreekt zich in deze woorden uit. 't Is of ieder woord nauwkeurig is overdacht en nog eens aangepunt, om het reeds zoo scherpe woord nog scherper te maken. 't Moet als een vergiftigde pijl met duizend weerhaken zich in de ziel vastzetten, om later zelfs in de herinnering nog te wonden. Het ongeloof der bekeerden en verlosten is niet alleen onbillijk en onredelijk, maar bovendien wreed en wraakgierig. Het zoekt het voorwerp van den tijdelijken haat, kon het dit, met zijn woorden te wonden, de ziel te verscheuren en te dooden. Daar is niets bitterder, niets meer honend tegenover het kind Gods dan het tijdelijk ongeloof der geloovigen.

Want gelijk er een tijd-geloof is, zoo is er ook een tijd-ongeloof. En gelijk het tijd-geloof steeds vuriger schijnt, en ook meer gejaagd en-overspannen is dan het rustig en kalm oprecht geloof, zoo gaat het, in omgekeerd geval, ook met het tijd-ongeloof. 't Is alsof beide gevoelen, dat hun maar weinig tijd gegund is, en alsof beide nu den korten tijd maar zoo sterk mogelijk verbruiken. O kinderen Gods! wacht u daarvoor! Waakt en ziet toe, dat niet dergelijke vlagen van onredelijke gemelijkheid over u komen, waarin gij tegen allen en tegen ieder, maar vooral tegen het volk des Heeren ontstemd en ontstoken zijt. Bitter krenkt het uw onbillijk verwijt; terwijl gij daarin een vermaak schijnt te hebben en u schijnt te verlustigen in deszelfs *welbewuste terging*. Ja zulke oogenblikken komen er zelfs bij den geloovige voor, hoe raadselachtig dit schijne; gelijk het nu toch ook was bij het volk Israel.

Of is het geene welbewuste terging als men, in 't binnenste zijns harten zeer wel van het tegendeel overtuigd, evenwel gaat vragen, gelijk Israel het thans Mozes doet: „Is dit niet het woord, dat wij in Egypte tot u spraken, zeggende: houd af van ons en laat ons de Egyptenaren dienen? Want het ware ons beter geweest de Egyptenaren te dienen, dan in deze woestijn te sterven!" O schrikkelijk woord! o vreeselijke uiting der meest onredelijke vrees en van den meest tergenden achterdocht! Maar zoo gaat het bij familietwisten, die straks wederom bijgelegd zullen worden. Men spreekt wat men niet meent en zoekt het scherpste woord in de tergendste uiting, waarover men straks ook het meest beschamend berouw zal gevoelen. Gewis, zij het dan sterven! maar met God en in den weg Gods te sterven in de woestijn, is toch verre te verkiezen boven het weelderigste leven in Egypte zonder God. Want Egypte is de wereld, is het vleesch, is de zonde! Israel weet dit ook wel; maar nu door schrik verrast en meegevoerd is het razend van pijn en woede en slaat in den blinde om zich heen. Dan treft men de naastbijzijnden, veelal onze naaste lieven het eerst en het pijnlijkst. Hebt gij ook, o geloovige! uw eigen beeld misschien hier herkend?

't Is iets ellendigs als de kinderen Gods onderling gaan twisten en elkaar verwijtingen doen. Dat doet dubbel zeer. Mogelijk zijt gij zelf van iets dergelijks wel de oorzaak geweest, of misschien zelf wel van dergelijke bejegening het onschuldige voorwerp. Als ge dan maar daar onder waart, gelijk wij den man Gods Mozes hier zien. Tegenover de opwellingen en uitbarstingen van het grievend en sarrend ongeloof der verlosten, stelt hij het kalm en onwrikbaar geloof van den geloovige. Daar is bij hem kalm vertrouwen. „Doch Mozes zeide tot het volk: vreest niet, staat

vast en ziet het heil des Heeren, dat Hij heden aan ulieden doen zal."

Om vast te kunnen staan in het geloof en op de wiegelende golven der zee of des levens, waarop gij als een Petrus wandelt, moet eerst de vreeze bestreden en weggedreven worden. Dit kan alleen geschieden door „op het heil des Heeren te zien, dat Hij voornemens is u zelven te doen." Is het niet, alsof wij den Heere Jezus Petrus hooren aanmanen, om niet kleingeloovig te zijn, niet te wankelen, maar op den Heere te zien? Het kleingeloof, gansch iets anders dan een klein geloof, ziet op de omstandigheden en niet op den Heere en komt daardoor tot vrees; en deze wederom leidt tot wankeling of tot het niet vast staan op zijne voeten. Wilt gij daarvan gered worden, ziet dan op den Heere en Zijn heil, op Zijne zaligheid, beloften en teekenen. Ziet op den Christus en zijn kruis.

Dan is er ook eene rustige verwachting der toekomst en kan men alles gerustelijk en veilig in de handen des Heeren stellen, en de vijanden van Gods volk aan den God van 't volk overlaten. Aldus Mozes als hij spreekt: „Want de Egyptenaars, die gij heden gezien hebt, zult gij niet wederzien in eeuwigheid." 't Was de laatste blik, dien zij op hun ergsten vijanden hadden te werpen; gelijk het misschien met het kind Gods, dat op het punt staat van door den dood al zijne vijanden voor goed te ontkomen, in de stervensure kan geschieden, dat het aan den oever der eeuwigheid nog eenmaal den geheelen drom der schrikkelijke vijanden ziet, gereed om zich op de arme ziel te werpen. Och, of gij dan ook dat woord verstaan mocht: de vijanden, die gij heden voor het laatst ziet, zult gij niet wederzien in eeuwigheid! Mocht dit dan uw troost zijn, o kind Gods!

Dan is er niet alleen de rustige verwachting, wat

betreft den afloop van den strijd, maar ook eene zekere hoop voor uw eigen toekomst. „De Heere zal voor ulieden strijden en gij zult stil zijn." Het oog des geloofs houdt onafgewend den blik op den Heer gericht; verwacht van Hem de leiding en de uitkomst van den verlossenden strijd; weet dat de zegenrijke vruchten daarvan den geloovigen, „ulieden" ten goede zullen komen; en kent daarbij dan ook eigen roeping: stille te zijn, „te zwijgen"; want in stille te zijn en te verwachten ligt de kracht der geloovigen. Want aldus kunnen zij onafgebroken, door geene uitbarstingen van dwaas zelfvertrouwen of zondige opwellingen der eigen kracht van God afgeleid, alleen op dezen God zien. Maar 't eischt veel verloochening en zelfbedwang, waar de Heere den strijd tegen onze vijanden zegevierend heeft aangebonden, zelf daartoe niets te willen doen dan — te zwijgen en in den geloove biddend toeschouwer te zijn.

Toch is dit Israels roeping, is dit juist ook onze strijd: soms te zwijgen, ook met onze daden, ook in onze houding, waar de Heere gaat spreken met Zijne daden. Dan is het, in de hoopvolle verwachting eener gewis heilrijke uitkomst, dat het geloof aldus spreekt: „immers is mijne ziel stil voor God; want zie de Heere is aan de spits getreden, dergenen die mij hulpe bieden." Maar dan is dit ook zoo, als de Heere zich met zijne oordeelen richtend tot ons en de onzen wendt. Ook dan is het: „gij zult stille zijn;" gelijk een Aäron stille zweeg, zelfs als hij misschien geene hoop koesterde zijne zonen, door het hemelvuur getroffen, in eeuwigheid weer te zien.

„De Heere zal voor ulieden strijden en gij zult stil zijn." Daaruit blijkt de geloofsmoed, daarin spreekt de geestkracht, daarin werkt de hoop des geloofs. Steeds stil te zijn, stil als het gespeende kind, door

zich niet tegen den Heere te willen verzetten, evenmin als bij andere gelegenheden zich te zeer over Zijne daden te ontzetten, maar veeleer met ootmoedig gebed zich aan Zijne voeten en onder Zijne oordeelen stil en gedwee, hopende neer te zetten; — dat is een zegen en daarin ligt de kracht.

III.

En die zegen is immers niet afhankelijk van onze inspanning en vermenigvuldigde pogingen, maar alleen van des Heeren voorzienig bestel, van Gods alwijze beschikking, gelijk wij deze ook hier aangeduid vinden (vs. 15—23). Eerst merken wij het ontdekkend gebiedend, bemoedigend en onderrichtend woord daarin op (vs. 15—18), daarna de beteekenisvolle, voorbereidende maatregelen (vs. 19—20), terwijl ten laatste de aanvankelijke werkzaamheid ter verlossing (vs. 20—23) onze aandacht trekt. Woorden, wenken en werken van beginnende uitvoering zijn het meestal, die de groote machtsdaden Gods voorafgaan, om het ongeloof nog bij tijds te waarschuwen, het kleingeloof te beschamen en het oprecht geloof te bemoedigen.

Eerst komt het ontdekkend woord Gods in eene beschamende vraag. „Toen zeide de Heere tot Mozes: wat roept gij tot mij?" Wellicht had Mozes zich afgezonderd, om in de benarde omstandigheden des Heeren aangezicht te zoeken, om in de verlegenheid der ziel van Hem licht en leiding aftesmeeken, als met het angstgeschrei van een ontroerd gemoed. Daarop ten minste maakt het woord „zaäk" in het oorspronkelijke ons opmerkzaam. — Maar daar zijn tijden, dat bidden zoo niet zondig, dan toch ontijdig mag heeten. Als het tijd is om te gehoorzamen door de daad, is het niet de tijd om te bidden. En, let daarbij dan

ook dit wel op: als er in eenig opzicht een bevel of verbod Gods is, vraag dan daar niet meer om licht, maar om geloof. Vraag dan om moed en kracht. Want in het bevel Gods zelf is reeds het noodige licht gegeven, en de eisch der gehoorzaamheid wordt kwalijk begrepen en slecht uitgevoerd, als men dan nog vraagt, wat men moet en zal. Wat te doen? Den onwil en de vreesachtigheid afleggen, allereerst!

Dat verneemt ge uit het gebiedend woord Gods, dat op onmiddellijke gehoorzaamheid aandringt: „Zeg den kinderen Israels dat zij voorttrekken." — Datzelfde woord kan voor u ook gelden, waar gij u ook, in den weg des Heeren tot dusverre geleid, op een keerpunt of nieuwen aanvang van eenigen weg des levens moogt bevinden. Als God tot dusverre u gebracht heeft, past u nu geene aarzeling of weifeling. Trek dan moedig voort, gelijk Israel dit nu moest. Want zie: Israels weg is treffend beeld van uwen levensweg: Egypte achter zich, de Woestijn voor zich en Kanaän in 't verschiet. — Israels werk is ook uw levenswerk: God als leidsman te vertrouwen, Zijn woord te gelooven en Zijnen Naam te eeren. — Israels steun is ook uw levenssteun. Immers is er een rijke herinnering aan Gods wijsheid, trouw en macht; is er een zekere belofte van redding en volkomen overwinning; is er ten laatste een veilige leidsman, eerst deze Mozes met de woestijn vertrouwd, maar bovenal de Heere zelf.

Het tijdig besturend woord komt ter onderrichting van Mozes zelven en tot bemoediging van het volk. Neen, de goede en getrouwe God geeft het gebod ter opvatting der moeilijke taak niet, legt de uitvoering van den bezwaarlijken, gevaarlijken plicht niet op, zonder tevens, in den vorm van een bevel, de noodige bemoediging vooraf daaraan toe te voegen.

„En gij, zoo vervolgt de Heere tot Mozes in 't bijzonder, „en gij, hef uwen staf op en strek uwe hand uit over de zee en klief dezelve, dat de kinderen Israels door het midden der zee gaan op het drooge."

Datgene wat wij in het algemeen het gebiedend woord noemden, betreft meer het geheele volk en deszelfs plichtmatige gehoorzaamheid; het besturend woord geldt meer de leiders en voorgangers des volks en hunne bijzondere roeping en leidend ambt. Zij moeten voorgaan, den staf der belofte en gewijde herinnering opheffen, met den uitgestrekten staf naar de toekomst heenwijzen, door hun geloofsmoed het schijnbaar onmogelijke op Gods woord beproeven, en, ten wille van de hun toevertrouwde volgelingen, niet voor hen zelven, dit alles pogen. Is dit alles niet de beteekenis der woorden: „opdat de kinderen Israels, — dezen het eerst, en dit vóór Mozes, — op het drooggemaakte pad der zee treden.

Door de vooropstelling en, anders onnoodige, aanduiding van het woordeken „gij," in het oorspronkelijke wijst de Heere Mozes aan, wat in dit bedenkelijk oogenblik bovenal de eerste roeping van hem zelven was. — Voorgangers der gemeente! leidslieden des volks! er komen tijden in het leven der kerk en der gemeente, dat gij niet meer hebt te vermanen en te getuigen met woorden, maar dat uwe daden van uwen geloofsmoed moeten spreken; om den bezwijkenden en zinkenden moed uwer volgelingen op te heffen en aan te wakkeren in den naam des Heeren. Maar God zelf moet u dan ook, door zijn besturend woord, het juiste tijdstip aangewezen hebben, waarop gij, niet úwe hand, maar uwen „staf Gods" hebt op te heffen, om straks de hand mèt den staf uit te strekken over die zee, die gij door en over moet. Niets geschiede er bij u in eigen kracht, opwinding en wijsheid; opdat gij niet beschaamd

wordt door uwen overmoed; daar alleen de moed van den ootmoed de noodige kracht heeft, om het gevaar het hoofd te bieden.

Nu volgt het voorspellend woord der bestraffing en veroordeeling der vijanden Gods. Eerst moet het woord voor de vrienden, eerst daarna dat tegen de vijanden Gods gesproken worden. Zoo geeft de Heere Zijnen dienstknechten het voorbeeld, als Hij spreekt: „En Ik, zie, Ik zal het hart der Egyptenaren verstokken, dat zij na hen daarin gaan; en Ik zal verheerlijkt worden aan Pharao en al zijn heir, aan zijne wagenen en al zijne ruiteren." Dat wil zeggen: door het omkomen der Egyptenaren met hunnen Koning in gindsche zee, door het vernielen der wagenen en der moedige ruiterdrommen, zoude het blijken, dat God alleen de machtige was. De ondergang van Gods vijanden moest aldus de grootheid van Gods macht openbaren en verheerlijken.

Wel is in deze op elkander volgende verzen de tegenstelling der verschillende personen opmerkelijk. Eerst gold het de roeping der kinderen Israels: dat zij gehoorzaam zijn; dan volgt die van den leidsman Mozes: om gereed te wezen; dan wordt met nadruk door de vooropstelling van het woordeken Ik duidelijk gemaakt, wat de Heere zelf voorgenomen heeft en gereed stond te doen. Ten laatste treden in het richtend woord der veroordeeling de Egyptenaren zelven als 't ware op. „En de Egyptenaren zullen weten, dat Ik de Heere ben." Ook de vijanden Gods, ook de duivelen zullen de grootheid en majesteit Gods moeten erkennen.

Maar terwijl dit voor het volk Gods de zegen is, is dit zelfde voor genen een vloek, een eeuwige vloek. Want zij willen die erkenning Gods niet, dan na eerst door Gods macht ter neer geslagen te zijn. Zij zullen het, spreekt de Heere, wanneer ik zal verheerlijkt worden aan

Pharao, aan zijne wagens en aan zijne ruiterij. Na hun ondergang dus, na hun dood, door het strafrichterlijk oordeel Gods, en dus voor hunne zaligheid en hun eeuwig heil te laat!.... Och of gij allen dit bedenken mocht, die u nu nog tegen den Heere en Zijn volk verzet. Eenmaal zult ook gij het moeten erkennen, dat de Heere God is, en dat Zijn volk, met al deszelfs gebreken, toch Zijn begenadigd volk blijft. Och of gij daartoe mocht behooren, nog heden, nu het nog de dag der genade is; eer deze afgedwongen erkenning voor uwe eigene zaligheid te laat zou zijn.

Mocht gij dan nu nog op de wenken, teekenen, aanwijzingen en maatregelen des Heeren acht geven. Achtereenvolgens kunnen wij die opmaken uit de werkzaamheid van den eigenlijken Leidsman des volks, den engel Gods die vóór het heir ging (vs. 19); uit hetgeen geschiedde met het gezette teeken der tegenwoordigheid Gods, met de wolk en de vuurkolom (vs. 20); uit hetgeen de dienstknecht Gods, Mozes verrichtte en datgene wat in het rijk der natuur geschiedde (vs. 21); en ten laatste uit het voorbeeld der gemeente des Heeren, weldra door de vijanden gevolgd (vs. 22, 23).

Zoo hebben wij hier een zestal aanwijzingen, waaruit de gangen Gods in de geschiedenis, gelijk die van zijn komende oordeelen in den tijd kunnen worden opgemaakt. Allereerst het getuigenis van Gods woord zelf, daarna zijne teekenen; de houding zijner uitnemende dienstknechten en de samenvallende openbaringen op het gebied der natuur; de richting die het volk des Heeren neemt en de wijze waarop de vijanden Gods die van nabij volgen. Deze allen te samen kunnen ons veel leeren van hetgeen de Heere in de naastvolgende tijden voornemens is te doen.

Het dadelijk getuigenis van Gods aanwezigheid in het midden des volks was wel de tegenwoordigheid van „den Engel die voor het heir van Israel ging," en dus, gelijk de psalmist het elders uitdrukt, aan de spitse was getreden. Voor Israel zelf was hij onzichtbaar; evenwel was hij merkbaar, door de kracht en het licht, die van Hem uitgingen. 't Was de gedaante waarin de Heere aan Mozes verscheen, als Hij Zijn heilig woord tot hem sprak, gelijk bij het brandend braambosch. Zoo beloofde de Heere ook later aan Mozes, dat een engel voor zijn aangezicht ter bewaring en bescherming zoude voorheen gaan, een engel, in wiens binnenste Jehova's Naam geschreven stond (Ex. 23: 20, 23).

Deze engel wordt inzonderheid Gods engel genoemd (Ex. 23: 23). 't Is dezelfde Engel van wien Jakob getuigde, dat hij hem van alle kwaad verlost heeft (Gen. 48: 16) en die machtig is te zegenen. Op dezen Engel zag ook de profeet Jesaia terug, als hij gewaagt van den Engel des aangezichts die Israel behouden heeft (Jes. 63: 9) en wiens wederkomst als die van den „Engel des Verbonds" door Maleachi wordt voorspeld (Mal. 3: 1). Deze wordt als „Heere" begroet, gelijk Hij dan ook vroeger (Ex. 13: 21) is genoemd, als daar gezegd werd: „de Heere toog voor hun aangezicht." Deze engel Gods, die anders steeds aan de spitse des volks ging en alsdan het leidde, ging nu bij dag, — en dat was het opmerkelijke, — van daar weg, „vertrok en ging achter hen." Waartoe dit noodig was, kon eerst later blijken. Van al Gods wenken en aanwijzingen geldt bijna steeds het woord des Heeren: „gij zult het na dezen verstaan" (Joh. 13: 7).

Toch wordt er aanstonds een ander en verzellend teeken ter nadere verklaring bijgedaan. 't Is niet onwaarschijnlijk, dat de verwijdering des Engels in het

gevoel bespeurd werd door hen, die toen juist het dichtst in zijne omgeving verkeerden; en dat waren gewis zij, die mede aan de spitse, in de voorhoede van Israels leger waren. Maar om door allen gelijkelijk, en niet door eenige bevoorrechten slechts, waargenomen te worden; opdat allen gelijkelijk zouden leeren wat de Heere daarmede wilde te kennen geven, zoo „vertrok ook de wolkkolom van hun aangezicht, van voor hen, en stond achter hen." Dit geschiedde dus als het nog dag was, maar toch reeds in den laten avond; daar er sprake is van de zuil, die als eene wolk er niet in de schijngestalte van vuur optrad. Dat was eene ongewone beweging van het teeken Gods, maar aldus ook bewijs van des Heeren genaderijke tegenwoordigheid onder Israel. Al scheen deze voor een tijd te wijken; 't was slechts om gedurende den naderenden nacht Israel te beter gelegenheid te geven, om veilig over te trekken.

Zij nam een gansche andere plaats dan gewoonlijk in. „En zij kwam tusschen het leger der Egyptenaren en tusschen het leger van Israel." Ook werd haar werkzaamheid en kracht verdubbeld. Want terwijl zij anders slechts òf als donkere wolk bij dag, òf als lichte glans bij nacht verscheen, oefende zij nu beide vermogens te gelijk uit. „En zij was te gelijk duisternis (naar de zijde der Egyptenaren) en verlichtte den nacht (voor het bondsvolk). — En zoo is dan ook dit teeken andermaal het bewijs van de tweevoudige kracht, die er ligt in het woord en in het sacrament: of ten licht of ter duisternis, of ten doode of ten leven, of ten oordeel of ten voordeel.

Zoo maakt het teeken zelf scheiding tusschen wereld en volk Gods, tusschen Belial en Christus. Dat was het nieuwe doeleinde, dat het teeken voor dat oogenblik en voor een zekeren tijd moest bereiken: „zoodat de

een tot den ander niet naderde". De legers der Israelieten en der Egyptenaren, hoe dicht ook bij elkander, konden elkaar evenwel dien nacht niet bereiken. Het teeken Gods stond tusschen beide en hield hen van elkander gescheiden en aldus verwijderd. Zoo staat geestelijk het sacrament, indien al niet naar zijn afbeeldende, dat toch naar zijn mededeelende kracht tusschen de ongeloovige menigte en het geloovig deel der Gemeente. God zelf richt een scheidsmuur op, die reeds hier begint en tot in de eeuwigheid voortgaat.

Voor Israel was aldus de wolk- en vuurkolom, zelfs naar haar duistere zijde, een zegen, voor de Egyptenaren daarentegen ten jammer. En zoo is het ook met de teekenen en wonderheden op het gebied der natuur. De werkzaamheid van den dienstknecht Gods en de gehoorzaamheid der natuurkrachten werken samen, om mede te werken voor de toebereidselen en beschikkingen des Heeren. „Toen Mozes zijne hand uitstrekte over de zee, zoo deed de Heere de zee weggaan, door een sterken oostenwind, dien ganschen nacht en maakte de zee droog en de wateren werden gekliefd."

Gelief hier wel te onderscheiden tusschen den eigenlijken Werker van dit wonder, den Lastgever daartoe „den Heere", en tusschen den lasthebber, die middellijk werd gesteld, om het teeken voor 't begin des wonders aan te geven, namelijk Mozes. Wil ook wel onderscheiden datgene, wat werd gebruikt als middel van medewerkende oorzaak, namelijk den oosten wind, en dan de zee, die, als voorwerp der wonderdoende macht Gods, als van zelve terugweek. Uitdrukkelijk wordt gezegd, dat noch de, over de zee uitgestrekte, hand van Mozes, noch de oostenwind, die over hare oppervlakte blies, noch de zee die droog werd, dit alles veroorzaakten. Wel is het „de Heere" die de zee deed

weggaan," op Zijn machtwoord en door Zijne kracht. Wij hebben hier wel degelijk met een wonder en niet met eenig natuurlijk te verklaren verschijnsel van sterke eb en vloed te doen.

Dat spreekt de Schrift ook duidelijk uit, zoowel hier in de onloochenbare uitdrukkingen en in de opmerkelijke volgorde der handelingen, als later nog in Mozes lied door de zinrijke woorden: „de stroomen hebben overeinde gestaan, als een hoop, of als een steile wand; de afgronden zijn stijf geworden in het hart der zee" (Ex. 15 : 8). Dat geschiedt door geen ebbe. Ook wordt daarin het geheele machtige werk aan den Heere alleen en aan diens wonderdoende macht toegekend. En laat ons daarbij niet vergeten, dat wij in het lied van Mozes, met zijn overoude taalvormen en eigenaardige beelden en beschrijvingen, een kennelijk echt en met de gebeurtenis zelve gelijktijdig ontstaan stuk bezitten.

Alles gewaagt daar van den pas ontvangen, nog levendigen en verschen indruk der verbazing, bewondering en aanbidding. Ook mag niet voorbij gezien worden, hoe menigmalen, ook veel later, de Schrift op dat onvergetelijke feit terugkomt (Num. 9: 18; Deut. 1: 33; Neh. 9 : 12, 19; Ps. 78 : 14; 105 : 39, enz.), dat zich onuitwischbaar diep in het gemoed, het geheugen en de verbeelding des volks had vastgezet. Immers moet het een onvergetelijk schouwspel geweest zijn, als „de kinderen Israels zijn ingegaan in het midden van de zee, op het drooge." Hoe hard en fel de oostenwind nu ook blies, onmogelijk kon hij veroorzaken wat zij nu aanschouwden: „en de wateren waren hun een muur, aan hunne rechter en aan hunne linkerhand."

Op datzelfde feit doelt de apostel Paulus (1 Cor. 10: 1), als hij zegt dat „de vaders allen door de zee doorgegegaan zijn," waar zij allen in Mozes gedoopt zijn. Ook het gebed van ons doopformulier wijst daarop

terug," gelijk op de wateren van den zondvloed, die door den apostel Petrus (2 Petr. 2: 5) worden vermeld. Beide gebeurtenissen worden daar in verband gebracht met den Christelijken doop, als teeken en zegel zoo van Gods heilige, strafeischende gerechtigheid als van Zijne genadige en sparende barmhartigheid. Immers dezelfde wateren, die, bij den zondvloed en in de Roode zee, den goddeloozen tegenstanders Gods ten verderve waren, deze zelfde wateren moesten voor de uitverkorenen des Heeren het middel ter behoudenis worden.

Ook waren de Israelieten door hun ingang in de Roode zee als in hun graf getreden, waaruit alleen Gods wondermacht en genade hen levend behouden en uitleiden kon. En teekent de doop ons niet hetzelfde, als „die met Christus door den doop in den dood begraven zijn" (Rom. 6:4)? Indien het maar in waarheid mag zijn om ook met Hem opgewekt te worden; want voor het bewustzijn en de geloofsverzekering des Christens komt het nog meer op die opstanding aan dan op de begraving. Want voor de waarheid en deugdelijkheid dezer laatste is juist de opstanding ten leven het bewijs. Israel ging de Roode zee in, maar kwam er ook levende weer uit, op Gods eigen woord, door Gods eigen hand daarin, maar door Hem dan ook weer daaruit geleid. Daarop komt alles aan, of het is op Gods woord en in de gemeenschap met Hem.

Ook de Egyptenaren gingen de Roode zee in. 't Was toen gewis in den vroegen morgen, nadat Israel voor een gedeelte gedurende den nacht reeds over gegaan was, en een deel nog op het drooge voorttrok. Ook de Egyptenaren gingen in de Roode zee; maar zij bleven daarin en traden er nooit weer uit dan voor den heiligen rechterstoel Gods. „En de Egyptenaren vervolgden hen en gingen in achter hen", misschien

door de duisternis en het voorbeeld verleid en misleid, al de paarden van Pharao, zijne wagenen en ruiteren in het midden der zee." — Hoe menigeen aanvaardt niet het teeken des doops, dat „uit gewoonte of bijgeloovigheid" zoekende! Want zie, de wereld volgt de kinderen Gods gewoonlijk na, als zij ze niet vervolgt. Maar, hetzij dan volgende of vervolgende, indien de wereld zich waagt op de afgebakende paden van het uitverkoren volk des Heeren, trekt zij daarop niet voort ten leven, maar ten verderve. De Heere is met zijn oordeel nabij.

IV.

Het oogenblik is gekomen, waarop de God der majesteit de gansche heerlijkheid Zijner heilige wondermacht (vs. 24—31) zal ontplooien, om aldus den tegenstand der bittere haters en vervolgers ter neer te werpen, het wantrouwend ongeloof der Zijnen te beschamen en het alwijs bestuur Zijner genadige beschikkingen te rechtvaardigen. Wij onderscheiden hierin drie deelen en wel des Heeren wraak (vs. 24, 25), der vijanden ondergang (vs. 26—28) en Israels behoud (vs. 29—31). En juist daarom noemen wij bij dit alles, en naar we oordeelen met recht, de ontplooiing van die wonderdoende Almacht Gods eene heilige, omdat zij niet allereerst ondergang en vernietiging beoogt, maar bovenal, al is het door dezen heen, naar eene redding der verlosten tracht, die zoowel de eer van als het geloof in God moet werken.

Ook opdat de geloovigen het zien mogen, en verbaasd en verschrikt tot dien God den Heere de toevlucht mogen nemen en in 't vervolg het van Zijne kracht verwachten mogen, ook daartoe komen de oordeelen Gods over diens vijanden, die omkomen door de uitgieting

van Zijnen toorn en van de wraakfiolen. Die wraak des Heeren openbaart zich in den toornenden blik dien God slaat op, in den heimelijken schrik dien hij wekt in, en in het ontzettend werk dat Hij verricht tegenover zijne vijanden, die, door onverklaarbaren angst aangegrepen, niet weten waarheen te vluchten, maar in hunne radeloosheid door hun vlucht zelve het ontzettend gevaar vermeerderen en zelven zich in den gapenden muil van het naar verderf storten.

Wij spraken van den toornenden blik des Heeren, omdat het woord Gods ons daarop uitdrukkelijk wijst. „En het geschiedde in dezelfde morgenwake, dat de Heere in de kolom des vuurs en der wolk zag op het leger der Egyptenaren." 't Is niet om te doen opmerken, dat de genoemde kolom in waarheid hier de tijdelijke zetel en troon des Almachtigen schijnt te zijn; evenmin om aan te wijzen, dat al wat nu volgt bij het aanbreken van den morgen geschiedde, die aan hetgeen gisteren gebeurd was, zich onmiddellijk aansloot; maar 't is veelmeer te doen, om aldus op de ontzettende macht en het dreigend oordeel te wijzen, die er in dezen blik des Heeren reeds liggen.

Op het „zien Gods" wordt in den bijbel meer dan eens gewezen. Ook hebben wij daarover reeds gehandeld bij het werk der schepping (Gen. 1 : 4, 10, 12, 18, 21, 25, 31) waar het tot zeven malen toe, en steeds in den gunstigen zin van goedkeuring, wordt herhaald. Zoo is er ook sprake van het aanzien van Abels offer door den Heere (Gen. 4 : 4). In den tegenovergestelden zin ontmoeten wij het „zien Gods" bij den zondvloed (Gen. 6 : 12), bij Babels torenbouw (Gen. 11 : 5) en Sodoms ongerechtigheid (Gen. 18 : 4); bij welke gelegenheden steeds een blik van heilig ongenoegen en goddelijke afkeuring wordt bedoeld. Nog in een anderen zin, in dien van medegevoel des

ontfermens, als gevolg der indachtigmakende verbondstrouw Gods, wordt van het „zien Gods" gewaagd. Zoo was het als de Heere Zijn volk in Egypte aanzag (Ex. 2:25) en het kende; en om dit „aanzien des Heeeren" in zijn ellende bad de dichter menigmaal (Ps. 9: 14; 25: 18, 19 enz).

Hier evenwel, bij Pharao in de Roode zee, doet het neerzien Gods op het leger der Egyptenaren aan dien blik van heiligen toorn denken, die onmiddellijk en haastig verderf spelde. Het woord, dat hier gebezigd wordt is hetzelfde, dat wij ook bij Sodoms oordeel hooren (hischkief), en beteekent eigenlijk uit de hoogte op iets nederzien. Door dien wegwerpenden blik des Heiligen is Pharao en zijn volk reeds ten doode gedoemd. Zij zagen dat van toorn vlammend oog Gods op dat oogenblik niet, gelijk gij het nu niet ziet, o misdadig hart! dat op dit oogenblik zoo slechte gedachten koestert. Maar God ziet evenwel Pharao en ziet ook u. Van dien blik gewaagt David met diepe ontroering der ziel; dien vreest hij zoozeer (Ps. 139 : 7). Eenmaal zult gij dien vernietigenden blik in den dag des oordeels ontmoeten en dan zult gij ook moeten gevoelen dien doodelijken schrik, bij het willen „wegvlieden voor het aangezicht" des Heeren (Ps. 139 : 7b).

„En Hij verschrikte het leger der Egyptenaren"; gewis is hierbij gedacht aan dien plotselingen, onverklaarbaren schrik, dien doodelijken angst en die onbegrijpelijke vrees, die somtijds, zonder dat men daarvan den oorsprong of daarvoor de reden weet, een geheel leger aangrijpt, in verwarring brengt, op de vlucht slaat en der vernietiging prijs geeft. Ook de oude heidenen schreven een dergelijken schrik aan de inwerking van hun goden toe. Wij weten uit Gods woord, hoe deze in volkomen overeenstemming is met dat getuigenis des woords, dat ons zegt, dat God tot Zijne vijanden zal

spreken in Zijnen toorn en hen zal verschrikken in Zijne grimmigheid (Ps. 2 : 5).

En dit is hier die schrik, niet op het woord, maar door den gramstorigen blik Gods opgeroepen. Dacht de man Mozes aan dien schrik der Egyptenaren, als hij zeide: „door uwe grimmigheid worden wij verschrikt" (Ps. 90 : 7)? Toch komt het ons voor, dat de keuze van het oorspronkelijke woord wijst op een schrik, wiens verwekking wel aan God toegeschreven wordt (hoem = Jes. 10 : 1; 1 Sam. 7 : 10; 2 Sam. 22 : 22), maar die geschiedt door luid en eensklaps ontstaan geraas als van krijgsrumoer en geweldigen donder, die ratelende losbarste en ronddreunde (Ps. 77 : 18, 19) of in de lucht boven hen, of in de zee beneden hen of wellicht in beide te gelijk. Die schrik voorspelde eene zekere verdelging, gelijk 't ook elders luidt, door de verdubbeling van het woord en van het begrip daarin opgesloten: „Hij zal hen verschrikken met groote verschrikking; totdat zij verdelgd worden (Deut. 7 : 23).

Hoe hebben wij ons nu het ontzettend werk Gods wat nu volgde voor te stellen? Snel ging het met paarden en wagenen den zeeoever af, Pharao voorop, tot dat men midden in de zee, die nu droog lag, was gekomen. Daar zoude men zich op de Israelieten werpen. Men was hen zeer nabij. Maar eensklaps — was het uit gindsche raadselachtige donkere wolk, die de Egyptenaren reeds zoolang bedreigd had? — eensklaps dreunden felle donderslagen, het bliksemvuur schoot van den hemel en verblindde ros en ruiter; een geweldige storm brak los. Er ontstond eene groote verwarring, de paarden werden schichtig, de raderen gleden uit in den weeken drassigen bodem of sneden er de diepe sporen in waarin zij verward raakten, zoodat zij tegen elkander stietten. Alles raakte in en door elkander; de schrik maakt zich van allen meester, de angst waart

overal rond en een ijzig tooneel van schrikkelijke verwarring en ondergang is nabij gekomen. Een angstkreet gaat door de uiteengerukte rijen en gelederen; er is geen orde en tucht meer onder de krijgers. „Laat ons vlieden", zoo gilt men. „Laat ons vlieden van het aangezicht van Israel, want de Heere strijdt voor hen tegen de Egyptenaren."

Alles keert zich om en slaat op de vlucht. Maar toen geschiedde het vreeselijkste: der vijanden volkomen ondergang (vs. 26—28); waartoe het bevel (vs. 26) van God zelven uitging, waarvan Mozes als de uitvoerder (vs. 27) wordt aangeduid, maar waarvan het eigenlijk middel der verdelging toch diezelfde wateren waren (vs. 28), die Israel moesten behouden. De in de bedding terugstroomende wateren achterhaalden de vluchtenden en de golven stortten op hen van voren en jaagden hen van achteren na. De Heere zelf gaf daartoe het bevel. „En de Heere zeide tot Mozes: Strek uwe hand uit over de zee, dat de wateren wederkeeren over de Egyptenaren, over hunne wagenen en ruiteren; en de zee kwam weder, tegen het naken van den morgenstond, tot hare kracht, en de Egyptenaars vluchtten die te gemoet. En de Heere stortte de Egyptenaren in het midden der zee."

Wie het was die deze jammeren zond, van wien Hij zich bediende en welk middel Hij daartoe aanwendde, om der vijanden ondergang volkomen te maken, wordt ons uitvoerig en nauwkeurig bericht; opdat wij aan geen grillig spel der losgelaten elementen of aan willekeur van het toeval gaan toeschrijven, wat kennelijk de wil en geheel het werk is van den almachtigen God, die in dit ontzettend uur strafrichterlijk tegen Egypte is opgetreden. De „Heere" stortte de Egyptenaren in het midden der zee. De terugkeerende wateren moesten daartoe dienst doen en Mozes uitgestrekte staf wees

dezen daartoe èn het juiste tijdstip èn de noodige richting aan.

En zoo volkomen was de vernieling van de Egyptenaren, dat niet één ontkwam. „Want als de wateren wederkeerden, zoo bedekten zij de wagenen en de ruiters van het gansche heir van Pharao, dat hem nagevolgd was in de zee; er bleef niet één van hen overig". — Dit verhaal behoeft geen nadere verklaring, elke uitweiding zoude aan deszelfs grootschen eenvoud schade doen. — 't Is hier alles even verheven, even majestueus, door de soberheid der woorden bij het indrukwekkende der daad zelve. „Niemand der vijanden bleef over." Dat zegt genoeg, dat zegt alles. Volkomen vernietiging, algeheele ondergang is dan het einde van dien roekeloozen, lang volgehouden tegenstand tegen God. Jehova heeft overwonnen; Zijne vijanden liggen vernietigd ter neder, begraven op den bodem der zee. Ook hier is het wederom: „de weg der goddeloozen zal vergaan."

Wil evenwel hierbij niet vergeten, wat wij reeds opmerkten. Het laatste en hoogste doel der ontplooiing van de heilige wondermacht Gods, die zoowel Zijne strafeischende gerechtigheid als Zijne verlossende Genade wil verheerlijken, ligt niet in den ondergang Zijner tegenstanders, maar veeleer in de wondervolle verlossing van Zijn eigen volk, dat Hij tot Zijn bondsvolk heeft gemaakt en welks God Hij wil zijn, tot welks God Hij zich heeft verklaard en welks God te zijn Hij ook in de geschiedenis staaft. Vergeten wij daarbij evenmin, dat eigenlijk het laatste en hoogste doeleinde van al Gods openbaringen God zelf is; opdat men Hem vreeze, eere, vertrouwe, in Zijnen Naam geloove, en Hem kenne als Jehova, den eenigen waarachtigen God, die alleen verlossen kan.

Op welke wonderbare wijze Israel verlost werd (vs. 20), uit welke vreeslijke macht het werd verlost (vs. 30) en tot welk heilig doel die verlossing geschiedde (vs. 31) wordt in het slotdrietal verzen van dit hoofdstuk vermeld. „Maar de kinderen Israels gingen op het drooge, in het midden der zee, en de wateren waren hun een muur, aan hunne rechter- en aan hunne linkerhand". Zoo komt het raadselachtig en moeilijk te verklaren bericht van een der grootste gebeurtenissen uit de wereldgeschiedenis tot ons. Zonder veel omhaal van woorden, zonder eenige verbazing over het groote feit te laten doorschemeren; zonder eenige opsmukking van het opgewekt gevoel der levendige verbeelding wordt het ons verhaald; als gold het de eenvoudigste en natuurlijkste gebeurtenis der wereld.

Daaraan herkent gij wederom den heiligen eenvoud, de goede trouw en de objectieve mededeeling der Heilige Schrift, die meer dan eenig opzettelijk betoog voor de waarheid der ingeving van den bijbel pleit. Immers wat er bij dergelijke gebeurtenis of bij het verhaal daarvan in de ziel van den toeschouwer of verhaler zelven mag omgegaan zijn, wat daarin is van persoonlijke of dan menschelijke waardeering en indrukken wordt ons in geen opzicht medegedeeld! 't Is de Heilige Geest, voor wien het goddelijke en bovennatuurlijke het eigenlijke levensgebied is, die dan ook zoo eenvoudig en waar, zoo zonder ophef of opwinding van het bovennatuurlijke kan spreken.

Hieruit moet het ook verklaard worden, dat in die mededeeling der feiten door den Heiligen Geest, voor ons menschelijke lezers bezwaren en moeilijkheden overblijven, die wij niet zoo gemakkelijk uit den weg kunnen ruimen. Of de Israelieten de Roode zee aan hare noordelijke punt, waar zij het smalst is, doorgetrokken zijn; of wij ons in het midden daarvan een

hoogeren rug moeten denken, die aan elke zijde eene diepe bedding had, waarin het water kon terugstroomen en aldus de daarin toevende Egyptenaren bedekken; of middelerwijl de Israelieten op de drooggelegde bank voorttrokken; hoe vèr zij in de zee voortgetrokken zijn en of zij, gelijk de Joden willen, langs een bochtigen cirkelweg weer naar het punt van uitgang waren teruggekeerd; zie, dit alles kan bij gemis aan gegevens niet duidelijk uitgemaakt worden. Genoeg is het te weten, dat juist die wateren, die aan Gods vijanden dood en verderf brachten, voor Zijn volk als muren ter beschutting en sterkten ter bescherming werden.

Op welke andere dan deze wonderbare wijze zouden de kinderen Israels hebben kunnen verlost worden uit de handen hunner geweldige verdrukkers, uit de vreeslijke macht, die hen zoolang had gevangen gehouden? Daarom wordt nogmaals op deze verlossing Israels, op den merkwaardigen tijd, op den machtigen Verlosser, op de onwaardige voorwerpen de aandacht gevestigd; maar wordt ook in 't bijzonder gewezen op de vijanden waarvan Israel verlost werd en op de volkomenheid der verlossing, die zij met eigen oogen zagen in de Egyptenaren, die daar dood aan hun voeten lagen. Dit alles bericht ons het volgende vers: „Alzoo verloste de Heere Israel, aan dien dag (die voorspeld en aldus vervuld werd en daarom voor eeuwig gedenkwaardig bleef) uit de hand (de macht) der Egyptenaren (Israels vroegere verdrukkers). En Israel zag de Egyptenaren dood aan den oever der zee."

Ziet bij elke verlossing hebben wij op deze onderscheiden dingen acht te geven. Hoe wij verlost zijn? door de almachtige hand Gods; waarin de verlossing

eigenlijk bestaat: in eene uitleiding en redding; wanneer deze is geschied, op den juisten tijd, door God zelven van eeuwigheid bepaald en in de volheid des tijds gewerkt. Daarbij mogen wij niet vergeten op Hem te letten, die ons verloste. Geen mensch als Mozes, geen uitnemend leider en leeraar, geen verschrikkende stormwind, geen wijkende zee is de oorzaak van onze redding; maar de Heere alleen.

En wie zijn de voorwerpen Zijner liefde? Israel, een ontrouw en ongeloovig, maar uitverkoren geslacht. Maar bedenk dan daarbij tevens, waaruit gij verlost zijt: uit de boeien der slavernij, uit de macht des doods, uit de verschrikkingen des oordeels. Maar dan moet gij, ter eigene overtuiging en verzekering, ook kunnen toonen, dat de oude vijand, de oude mensch en de begeerlijkheden die in u waren, gekruizigd, gedood, machteloos ter neder liggen.

Dan eerst wordt het heilig doel der verlossing en der toeeigening begrepen, bij het staren op de groote daden Gods. „Ook zag Israel de groote hand, die de Heere aan de Egyptenaren bewezen had." Dat heilig doel werd in de vruchten openbaar: de vreeze Gods, het zaligmakend geloof en de gehoorzaamheid aan Gods ordeningen. „En het volk vreesde den Heere en geloofde in den Heere en aan Mozes, Zijnen knecht." Reeds vroeger hebben wij over de vreeze Gods als het beginsel van den godvruchtigen wandel, over het geloof als den steun des levens en de voorwaarde des heils op den weg der waarheid gewezen. Ook hebben wij toen aangeduid, hoe het vertrouwen op en de gehoorzaamheid aan de dienstknechten Gods daarvan het onmiddellijk uitvloeisel, maar daarvoor ook het beste waarmerk is.

Daarover zullen wij dan nu ook niet handelen. Alleen daarop willen wij nu nog wijzen, hoe in dit

heerlijk bereikt einddoel ons de verklaring dezer gansche wondervolle geschiedenis wordt gegeven. Daarom dan mocht Israel zich niet zelf vrij vechten, ook indien het dit had kunnen doen, wat het evenwel niet vermocht. Het moest door Jehova zelven worden verlost en vrij uitgaan, opdat het in Gods vrije liefde door Hem opgezocht, eenmaal door God vrijgekocht, ook door de banden der innigste dankbaarheid aan Hem verknocht zoude zijn en Hem, dien Heere God, zoude dienen uit liefde, die het uit het diensthuis, uit Egypte verlost heeft en zich tot een eigendom, tot een verkregen volk heeft gemaakt.

Immers daartoe heeft ook de Heere Jezus Christus „zich zelven voor ons gegeven, opdat Hij ons zoude verlossen van alle ongerechtigheden en zich zelven een ijverig volk zoude reinigen, ijverig in goede werken" (Tit. 2 : 14). Ook daartoe zijn wij uit het Egypte van den zondedienst en door de Roode zee van den doop heengegaan, opdat wij, gered, den Heere zouden dienen, in Hem gelooven en Hem geheel toebehooren.

En dan komt de Heere in de zichtbare teekenen der uitleiding en volkomen redding het eenmaal gewrochten werk der verlossing bevestigen en bezegelen. Dan is er de welbewuste verzekering des geloofs, de wasdom in de kennisse en de toeneming in de vreeze Gods. „Hij verloste hen om Zijns Naams wil, opdat Hij Zijne mogendheid bekend maakte" (Ps. 106 : 8).

Dan wordt de naam des Heeren groot gemaakt en ontvangt Hij alleen de eere. En dan zal het de volle bevestiging der waarheid en der trouwe Gods zijn, als wij, door de donkere groeve des doods gegaan, ook den laatsten vijand, ook den dood overwonnen zullen zien.

Psalm 106 : 6, 7.

XV.

DE VERLOSSING VAN HET BONDSVOLK IN HET ZEGELIED VERHEERLIJKT.

Exodus XV : 1—21.

INHOUD: Het zeestrand een tempel Gods; het zegelied van Mozes weergalmende in de psalmen; deszelfs nagalm bij de profeten; het onderwerp en deszelfs verdeeling. Een nieuwe vertaling van Mozes zegelied, de oorspronkelijke vorm en indeeling; twee groote deelen: I. Jehova is de Redder des volks (vs. 1—10), II. Israel is het volk des Redders (vs. 11—18).

De aanhef (vs. 1, 2) = doel, aanleiding, oorzaak, inhoud en voorwerp van den lofzang. Koen- en verhevenheid des lieds; onderscheid tusschen oostersche en westersche poezie; vorm en inhoud in hun onderlinge verhouding; Abarbanels juiste opmerkingen daaromtrent; een lied voor alle volgende eeuwen bestemd en ook ingericht; — voornemen en doel, voorwerp en inhoud, aanleiding en oorzaak. Wat God Mozes is, was en zijn zal; (vs. 3—6) de Naam Gods; het Werk Gods; de Macht Gods, de Gerechtigheid Gods. — Gods Macht en Hoogheid tegenover de kleinheid zijner vijanden; merkbaar in de ontzachlijke gevolgen. (vs. 7—10) De stemme des vijands vol wraak en haat; een oogenblik stilte, daarna te grooter verheffing.

Twee verzentritsen (vs. 11—12 en 13—14) vermelden de eere Gods. Hoe deze openbaar wordt in het Heiligdom, den Eerdienst en de Machtsdaden des Heeren. Eene drievoudige openbaring der wonderdoende Almacht Gods in eene drievoudige werking. — Een drietal onvermijdelijke gevolgen daarvan bij de wereld ten behoeve van het volk Gods.

Twee verzen, elk van vier regels: het eerste (vs. 14, 15) beschrijft de gezindheid der heidensche volkeren tegen, het tweede (vs. 16, 17) den Raad van den Bondsgod voor Israel. — Der volkeren ontzettende toestand, de eigenlijke oorzaak, het heilige doel, de vaste grond. — Jehova's Raad ter heiliging van het Bondsvolk, van Jehova's eerdienst, der majesteit Gods. — Gods eeuwige heerschappij het waardige slot (vs. 18).

Het zegelied in het algemeen = een bruidszang; het volk in ondertrouw opgenomen zingt den bruidegom het bruiloftslied toe. — Vs. 17 geeft geen aanleiding tot bestrijding; bezwaren des ongeloofs uit den weg geruimd. — Oorspronkelijkheid en echtheid van dit zegelied. — De terugblik (vs. 19) omvat de vermelding van het feit, van den omvang, het middel, doel, en de tegenstelling. — De volkomen ondergang van Gods vijanden bewijst en bevestigt Zijne souvereine oppermacht.

Niets in den bijbel doelloos. — Mirjam de profetes; ieder op zijne plaats en in den door God aangewezen kring; de wijding der schoone kunsten door en aan God, die ze schonk; verband tusschen den godsdienst en de schoone kunsten, naar beginsel, maat en doel. Verre van elke overprikkeling; geen heerschappij van het gevoel in de kerk. Veroordeeling van het zondig zingenot. — Alles en geheel en alleen ter eere Jehova's! Zoo is het in den hemel, zoo moet het reeds zijn op aarde. — Besluit.

Psalm 118 : 14.

„Men hoort der vromen tent weergalmen, van hulp en heil hun aangebracht; daar zingt men blij met dankbre psalmen: Gods rechterhand doet groote kracht." Is dit feestelijk zegelied niet als een wedergalm op den zege- en vredepsalm van het volk Gods, als het, uit Egypte verlost, den triumfpsalm aanhief ter eere van zijn God? Het strand der zee, tegen hetwelk de golven der Roode zee spoelden en waarop de misvormde lijken der Egyptenaren, in die zee omgekomen, thans roer- en weerloos nederlagen, was toen de tent der

vromen, de hemel zelf was het hoog gewelf, en de voorzanger was de man Mozes zelf, door zijne zuster Mirjam met de juichende rijen der jubelende maagden in beurtzangen beantwoord.

't Is alsof de pas gezongen woorden van den 118den Psalm de natrillende weerklank zijn van Mozes lied. Zoo is het met nog zoo menigen anderen psalm (Ps. 18, 77, 106, 114, 118 enz.), zoo is het ook bij den profeet Jesaia, als hij zingt: „Ziet God is mijn heil; ik zal vertrouwen en niet vreezen; want de Heere is mijn sterkte en mijn psalm, en Hij is mij tot heil geworden" (Jes. 12: 2). De zangers en zieners des Heeren staarden vooruit naar eene nog schooner en heerlijker verlossing dan aan Israel in den grijzen voortijd werd geschonken. Daarom was de Heere hunne sterkte en hun lied: de bron van hun kracht en de inhoud van hun zang.

Al wat ge van dergelijke hartverheffende en moedgevende uitdrukkingen later in Gods woord vindt, is nagalm van hetgeen Mozes eenmaal aan den oever der Roode Zee heeft gezongen. In zijn lofzang vindt ge reeds de hoofdlijnen, grondtoonen en zegeklanken, die door elk volgend lied Israels voortklinken. 't Is steeds toespeling op of overneming van het woord des diepen gevoels en der heilige stemming, dat eenmaal in de ziel van de gewijden zangers vorm en gestalte had verkregen en in het zegelied naar buiten was getreden. 't Is bij uitnemendheid de lofpsalm, die de groote daden Gods in de verlossing van Zijn bondsvolk verheerlijkt; 't zij deze op natuurlijk of op geestelijk gebied plaats moge vinden.

De verlossing van het bondsvolk in het zegelied verheerlijkt, is aldus de inhoud van het lied, dat door Mozes en het volk werd gezongen. Om eenigszins over den oorspronkelijken vorm en de waar-

schijnlijke indeeling van dit aloude lied te kunnen doen oordeelen, laten wij de vertaling hieronder volgen. Dan hebben wij niet noodig, om telkens alweer op de afzonderlijke afdeelingen en versgroepen terug te komen; omdat men dit alles dan als met een enkelen blik in het lied zelf kan overzien. Het blijkt wel, dat dit geheele lied uit twee grootere deelen bestaat, waarvan het eerste (vs. 1-10) meer den Redder des volks, het ander (vs. 11-18) meer het volk des Redders ten onderwerp heeft.

EEN LIED DER OVERWINNING.

Zingen zal 'k den Heere, die hoog, hoog verheven is.
Ros en ruiter saam stortte Hij neer in die zee.

Mijn lof en mijn lied is mij Jah, — want Hij was mij tot hulp;
Deez is mijn God — Hem zal ik een woonstee bouwen,
De God mijns vaders — Hem zal ik verheffen.

Jehova is een krijgsheld, Jehova heet Hij! —
De strijdwagens van Pharao en diens heir stortte Hij in de zee.
En de keur van diens strijders — zij verzonk in de Schelfzee;
Afgronden dekken hen; zij daalden in diepten, neer als een steen.

Uw rechterhand, Heere! is verheerlijkt in kracht! —
Uw rechterhand, Heere! verplettert den vijand.
In de overmaat van uw hoogheid werpt G' uw weerstanders omver;
Gij zendt uwe gramschap uit — die verteert hen als kaf.

Door 't geblaas van Uw neus hoopten de waatren zich op,
Stond strak als een muur het vloeibare nat;
En stolden de kolken in 't hart van de zee!

Dacht ook de vijand: 'k zal vervolgen, 'k zal inhalen!
'k Zal deelen den roof; aan hen koel zich mijn ziel!
'k Ontbloot slechts mijn zwaard — dat mijn hand ze verniel!

Gij bliest met uw adem — nu dekt hen de zee;
Zij zonken als lood, in vervaarlijke wateren.

Wie is als Gij, onder de goden, o Heere!
Wie is als Gij, verheerlijkt in het heiligdom!
Ontzachlijke in lofzangen, werkende 't wonder!

Gij strektet uw rechterhand uit, hen verslond de aarde;
Gij voerdet in uw gunst dit volk, dat Gij hebt verlost,
Geleiddet in uw kracht naar het huis van uw heiligdom.

De volken vernamen 't, en zij sidderden;
Angst greep de inwoners van Pelascheth aan.

Toen werden vervaard de vorsten van Edom;
De machtigen van Moab — hen greep de ontroering;
In angstzweet versmelten al de inwoners van Kanaän.

Valle op hen de angst en de schrik!
Door de grootheid uws arms staan zij stom als steen!
Tot voorbijtrok uw volk, o Heere!
Tot voorbijtrok dit volk, dat Ge kocht.

Gij brengt hen en plant hen op den berg van uw erf.
Een stee voor uw rust hebt Gij gewrocht, o Heere!
Een heiligdom des Heeren stichtten uw handen. —
De Heere zal regeren, voor eeuwig en immer!

Met welke afwisseling van elkander vervangende stemmen en elkaar beantwoordende beurten en reien dit lied nu werd gezongen, kunnen wij niet zoo juist uitmaken. Ons dunkt, dat de eerste twee versregels op zich zelve staan en aldus het doel, de aanleiding, de oorzaak, den inhoud en het voorwerp van den lofzang aangeven. Zij vermelden kort en klaar het grootsche feit zelf en geven daarvan den Heere alleen de eere. In het majestueuse van deze ge-

beurtenis blinkt en klinkt de majesteit van den hoogverheven God door. 't Is juist de Heere, die door dit alles blijkt hoog, hoog verheven te zijn. Gelijk men uit de hoogte een steen naar de diepte voortslingert, alzoo wierp de Heere ros en ruiter tegelijk neder in de zee. Wat een steen is in de hand van den knaap, dat is een geheel leger voor den Heere; hij slingert het weg.

In al de uitdrukkingen van dit lied ligt iets koens en stouts. Daarin moet ge bij de bijbelsche liederen veelmeer het hoogdichterlijke zoeken dan in hetgeen het westen en het latere oosten daarvoor geeft in maat, toon, rijm en gang der woorden. Meer in de verhevenheid der gedachte en het stoute der uitdrukking en inkleeding zoekt Gods woord de kracht en schoonheid van het dichterlijk lied; op juist afgeronden en geregeld ingedeelden vorm, op behagelijke en verrassende wendingen en zoetvloeiendheid van toon, zint het westen bij zijn poëzy.

Evenwel worden, gelijk we reeds vroeger zagen, de eischen der evenredigheid ook in het bijbelsch lied niet geheel voorbijgezien. Maar toch geeft het frissche en oorspronkelijke van het gevoel, dat in ieder woord, in ieder beeld zich krachtig uitspreekt, aan het woord des dichters in den bijbel zijn eigenlijke wijding en verheffing. In het oostersch lied wordt de afronding van den vorm dikwijls opgeofferd aan het wezen en de kracht van den inhoud; bij het westersch gedicht beheerscht de uiterlijke vorm en de zuiverheid der teekenende beschrijving schier het geheel.

Daarom is de aanmerking van een rabbijnsch geleerde, naar aanleiding van Mozes' lied, ook zoo treffend waar. Geene verzen, zoo spreekt Abarbanel, geene verzen, die in getal en veelheid van lettergrepen bestaan, moet ge in den bijbel of talmud zoeken. Deze zijn van latere uitvinding bij de joden en eene navol-

ging van de Arabieren en andere volkeren, onder wie zij vele eeuwen in ballingschap rondgezworven hebben. Evenwel is er in de bijbelsche gedichten eene zekere schikking van woorden, die gansch anders dan de gewone, ze bijzonder liefelijk en welluidend maakt. Een ander joodsch schrijver zegt: „de schriftuurlijke poëzie is van een edeler soort, gemaakt om het hart te treffen, niet om het oor te streelen. Daarin is eene tot de ziel doordringende verhevenheid van zin, bij eene grootsche wijze van uitdrukking; waardoor de hoorders bewogen worden er acht op te geven en waardoor zij gemakkelijker in het geheugen opgenomen wordt.

En om in het geheugen bewaard en aldus aan de komende geslachten overgeleverd te worden, moest ook deze zegezang dienen, om, als door alle eeuwen heen, bij alle kinderen Israels het referein te doen weerklinken: „Verheven, hoog verheven is Jehova, die tezaam ros en ruiter neerwierp in de zee." Daartoe maakte Mozes zijn voornemen bekend: „zingen wil ik den Heere;" dat gaf hij als den inhoud van zijn lied aan; hiermede is tevens zijn doel bekend gemaakt: God, als het eenig waardig voorwerp der lofzangen (vs. 11) Israels, te verheerlijken en de grootsche aanleiding der dankbare vreugde, het wondervol feit der verlossing nimmermeer te vergeten, maar het veeleer ook in het later heiligdom te gedenken.

Wat die God hem is, wat Hij hem geweest is en wat hij hoopt dat deze hem zijn zal, bezingt hij in het volgende vers. Die God is „zijn kracht", de bron van zijne sterkte, van zijnen moed. Die God is de oorzaak zijner overwinning. Daarom is die God ook „zijn lied", d. i. de inhoud en het voorwerp van zijn verheerlijkenden lofzang. Immers is die God „hem tot heil geweest," ja allereerst tot een helper en redder uit tijdelijken nood en aardsche benauwdheid; maar toch ook

een Heiland, een heilaanbrenger in hoogeren zin en in geestelijke beteekenis. Voortaan wil hij niemand anders als God erkennen en huldigen. „Deze is mijn God." Reeds nu denkt hij over den tempel, die in de toekomst ter eere van dien God verrijzen zal; „daarom zal ik Hem eene liefelijke woning maken." Want Hij heeft trouw vervuld, hetgeen Hij bij zijne eerste openbaring (Ex. 3 : 6) heeft gesproken. Hij heeft het betoond, dat Hij was en is „zijns vaders God." Daarom ook zal hij Hem verheffen, zoo in den tempel die naar Hem genoemd is, als in den tempelzang die Zijn Naam verkondigt.

Wilt gij weten hoe Zijn geduchte Naam luidt? Jehova is Zijn Naam. Dien hoogheerlijken Naam heeft Hij zelf uitgesproken, maar veel meer nog in doorluchtige krijgsdaden betoond. „De Heere is een krijgsman, een oorlogsheld, een God der legerscharen en Jehova, Jehova Zebaôth is Zijn heilige naam." Hoort slechts wat Hij deed. Zijn daad is waardig nimmermeer vergeten te worden. „Hij heeft Pharao's strijdwagenen en zijn gansche legermacht in de zee geworpen." Zijne Macht is onuitsprekelijk groot, want hoe geducht die legermacht was, hoe fier en moedig de hoofdlieden; „Hij heeft de keur dier hoofdlieden doen verdrinken in de Schelfzee." Daarin blinkt Zijne heilige Gerechtigheid uit. Want nu dekt hen de afgrond en zwaar als steen zonken zij in de diepte."

In dit alles wordt de onwederstaanbare Almacht en ongenaakbare Hoogheid van dien God openbaar. 't Is alsof gansch Israel dit in koor wil uitspreken in het tweetal verzen dat nu volgt. „O Heere! uwe rechterhand is verheerlijkt geworden in macht; uwe rechterhand, o Heere! heeft de vijand verbroken. En door Uwe groote hoogheid hebt Gij die tegen U opstonden omgeworpen. Gij hebt uwen brandenden toorn uitgezonden; die hen verteerd heeft als kaf." — Let hier

wel op de aangrijpende tegenstellingen. Eerst zinkt de vijand in het water, zwaar en log als steen; straks is hij, met een ander beeld, voor het vuur niets dan ligt en vluchtig kaf.

Let ook op de stoutheid der beelden en uitdrukkingen. Hoe fier strekt Jehova Zebaôth den machtigen rechterarm uit, teeken en waarborg Zijner gebiedende kracht; hoe stout is het gedacht, dat de grimmige toorn Gods als diens gewillige dienstknecht wordt „uitgezonden" en gehoorzaam den wil Gods volbrengt. Hoe valt alle kracht en sterkte en zelfverheffing Israels weg. Want Gods rechterhand alleen heeft het gedaan en de macht des vijands verbroken. Hoe majestueus treedt die God zelf op, die hen, die zich vijandig tegen Hem stellen, eenvoudig omverloopt en aldus doet nederstorten om hen te vertreden. Alles is hier even forsch als schoon, even waar van opvatting als juist van teekening, even aangrijpend getrouw als schilderachtig waar.

Die almacht en hoogheid Gods merkt ge nog beter in de ontzettende gevolgen dier goddelijke kracht, die weer door eene andere stem worden bezongen in het vers dat nu volgt: „En door het geblaas van uwen neus zijn de wateren opgehoopt geworden; de stroomen hebben overeind gestaan als een hoop (of als een wand); de afgronden zijn stijf geworden in het harte der zee." 't Is alsof wij het gedruisch van den oostenwind hooren. Eerst worden de wateren tesaam gejaagd en op een hoop gedreven; dan hoog opgetorend staan zij overeind, en blijven aldus, tegen de oevers aan opgejaagd, als een wand steil en strak staan; daarna is het alsof zij eensklaps stijf worden en stollen in het midden der zee. Wat vlietend en vloeibaar was, werd vast en strak, en in het midden der zee werd de stroomende kolk gestremd.

Dat was het antwoord Gods op het wraakgierig pogen des vijands. — Wederom eene andere stem geeft in het volgende vers aan die vijandige gedachte vorm en klank. „De vijand zeide: ik zal vervolgen, ik zal achterhalen, ik zal den buit deelen; mijne ziel zal van hen vervuld worden (het hart aan hen koelen); ik zal mijn zwaard uittrekken, mijne hand zal hen uitroeien." 't Is alsof wij den vijand, in stormende vaart voortjagende, op den weg te samen, met afgebroken kreten, het bloedig voornemen elkaar hooren toeschreeuwen. Najagen en inhalen is hun een; inhalen en dooden schijnt hun even gemakkelijk; 't gaat alles in eenen adem voort. Voor den vuigen slaaf is het genoeg slechts het zwaard te ontblooten; gemakkelijk zal het zijn den lagen vluchteling te vernielen.

Maar gansch anders is de uitkomst, zooals vs. 10 die vermeldt: „Gij hebt met uwen wind geblazen; de zee heeft hen bedekt! Zij zonken onder als lood in geweldige wateren." 't Is nu alsof er een doodsche stilte heerscht over de zwijgende oppervlakte der zee. Ge zoudt het haar niet aanzeggen, wat zij bergt in haren schoot. Maar op den bodem rust een gansch leger. Dat is het antwoord Gods in de geschiedenis op het woest rumoer en de vermetele grootspraak zijner vijanden. En dit zal steeds het antwoord zijn, dat als een wegstervende echo volgt op het driest geweld. Stoute woorden, woeste kreten, en het einde stom als het graf, als lood gezonken in de diepte — ook van het graf! 't Is alsof, zacht en zwaar, op lagen toon, geheel het volk meedoet in den doffen zang des doods. 't Is alsof een traan geplengd wordt op het graf van een vijand; 't ruischt als een zachte droeve herinnering, als 't gefluister van een lijkzang en 't angstig zuchten van den huiverigen nacht na den slag!

Een oogenblik schijnt het lied te zwijgen, en is er na dien doffen wegstervenden toon diepe stilte. Maar daar klinkt eensklaps weder, op forscher toon, met luider klank en, na die sombere verzuchting door de tegenstelling, te aangrijpender het heerlijk lied der zege, waarin aan Jehova alleen de hulde wordt gebracht. In twee verzentritsen verheft de zanger de eere Gods. „O Heer! wie is als gij onder de goden? Wie is als Gij verheerlijkt in heiligheid, vreeslijk in lofzangen, doende wonder." Zoo luidt de eerste verzentrits, waarin God met majesteit optreedt onder en tegenover al de goden en afgoden der aarde en der wereld, die niets zijn op zich zelven en veel minder dan niets, vergeleken met den Heere God.

Vraagt ge naar de kenmerkende trekken van dien God, waardoor Hij zich den volke bekend maakt? De zanger wijst op het Heiligdom Gods, op den Eeredienst des Heeren en op de Machtsdaden des Eenigen. Hij zetelt in den heiligen tempel; daar rijzen en ruischen te Zijner eere de lofzangen, die Zijne ontzachlijke grootheid verkondigen en het lied van den opperzangmeester doen stemmen en aanheffen: „Komt en ziet Gods daden; Hij is vreeslijk van werking" (Ps. 66 : 5). „Geloofd zij de Heere God, de God Israels, die alleen wonderen doet" (Ps. 72 : 18). Ook in dien koningspsalm heet het dus evenzeer als onderscheidend kenmerk van den God Israels, dat Hij, en Hij alleen wonderen doet. Daarop ook wijst de profeet Jesaia (Jes. 40; 41).

Eene drievoudige openbaring dier wonderdoende Almacht Gods is er in deze drievoudige werking: de vernietiging Zijner vijanden door de ten strafgerichte uitgestrekte rechterhand Gods, die wrake oefent; de leiding van het verloste volk door de weldadigheid Gods, en de opvoering naar het heiligdom

door de sterke macht Gods. „Gij hebt uwe rechterhand uitgestrekt, de aarde heeft hen (de Egyptenaren, de pralende vijanden) verslonden." Daarentegen werden de verachten en verdrukten met zegening uiten voortgeleid. „Gij leiddet door uwe weldadigheid, dit volk, dat Gij verlost hebt." Met het gewisse doel om hen tot een heilig volk te vormen en tot het heiligdom optevoeren. Gij voert hen (zachtkens) door uwe sterkte tot de (liefelijke) woning van uwe heiligheid. 't Is dus de openbaring zoo van Gods strafeischende Gerechtigheid, als die van Zijne Genade en Almacht. Hoe deze werken, wat zij bewerken, met welk doel zij dit moeten uitwerken. Dit alles wordt ons gezegd door de uitdrukkingen: „uitgestrekte rechterhand," „leiding in weldadigheid," en „opvoering naar het heiligdom."

Wat voor Israel de zegenrijke gevolgen zullen zijn van zoo verrassende en wonderdadige tusschenkomst Gods, zal nu weldra blijken. Naar de grootheid van zijnen God zal men ook het volk van dien God beoordeelen en leeren vreezen. „De volken hebben het gehoord, zij zullen sidderen, weedom heeft de ingezetenen van Palestina bevangen." En wat aldus als de indruk van eene algemeene verwachting werd geuit, gaf straks zich lucht in de schildering van een drietal onvermijdelijke bijzonderheden. „Dan zullen de vorsten (de goden) van Edom verbaasd wezen; beving zal de machtigen der Moabieten bevangen, al de ingezetenen van Kanaän zullen versmelten" (in angstzweet uitbrekende). 't Is alsof de intocht Israels langs den zuidoostelijken grens en midden door de vijandige nabuurstammen en grensvolken van het oosten, langs Edom en Moab, naar de eigenlijke erve Kanaäns, reeds vooraf wordt beschreven.

Met de minachting van den onweerstaanbaren held zien Israels dapperen op den tegenstand dier vijanden neder. 't Is alsof zij hen in 't krijgslied reeds daartoe uittarten. Of moet het misschien wezen, dat zij bij de verwachting der vijandschap, die dezen koesteren, nu hun gebed tot God slaken en daartegenover hunne verwachting van Zijne hulp in het vertrouwend gebed nu reeds uitspreken? Ten minsten, zoo wilden wij de twee verzen opvatten, die nu volgen en waarvan elk uit een viertal regelen bestaat. Het eerste viertal schetst de houding en gezindheid der heidensche volkeren tegenover Israel; het tweede geeft daarentegen het voornemen en den Raad Gods met Zijn bondsvolk Israel aan.

Eerst wordt de vreeselijke toestand der volkeren, de innerlijke ontzetting der verbaasde en verschrikte nabuurstammen ons voor oogen gesteld. Angst en schrik vallen op hen. 't Is de teekening dier ontzettende tafereelen, die hun starenden blik voorbijgaan en van schrik hen doen verstijven. De eigenlijke oorzaak van dat verplet staan der heidenen ligt in Gods kracht en sterkte, die aldus zich openbaart. „Want door de grootheid van uwen arm zullen zij verstommen als steen, zwijgend en weerloos, als versteend van ontzetting toeziende, hoe de Egyptenaren daar in de Roode zee zijn gezonken als steen.

Het heilige doel wordt niet verzwegen: „totdat uw volk, Heere! henen doorkome." En ook de vaste grond van dit alles, Gods vrijmachtige liefde en eeuwige bondstrouw wordt luide geroemd. Want zie, het volk, dat veilig en ongedeerd aldus zal voorttrekken, is het volk „dat gij verworven hebt," o God!

Op zoo grootsche wijze moet de Raad en het voornemen Gods ter reddinge en afzondering Israels vervulling vinden. Naar de zichtbare zijde geldt het

eerst de heiliging van het verloste Bondsvolk. Voor dat erfvolk heeft de Heere een erf bereid. „Die zult gij inbrengen en planten hen op den berg uwer erfenis." Reeds schijnt Zion in 't gezicht; reeds staart het geloof ook naar dat welgelegen Zion, zoo schoon en heerlijk op de bergen gelegen (Ps. 121, 122). O, de Heere brengt het kind Gods niet slechts naar den heiligen grond des heils, maar plant hem ook daarin, doet het daarin wortel schieten. Hij heeft zich eene gemeente geworteld en gegrond (Eph. 3 : 17). Maar weet wel wat daarmede wordt bedoeld. 't Is de heiliging van den erfgrond tot een plek voor Jehova's eerdienst, die daarmede wordt beoogd; want deze berg der erfenis is de plaats welke gij, o Heere! gemaakt hebt tot uwe woning; d. i. om met uwe wolke der heerlijkheid, met de Schechina daar te rusten tusschen de Cherubijnen in het allerheiligste.

Aldus zal de heiligheid der Majesteit Gods worden verkondigd. Immers „het heiligdom, o Heere! hebben uwe handen gesticht." Later (Ex. 25—30) zal ons blijken, hoe de Heere zelf het ontwerp des heiligdoms heeft gegeven; de plaats daarvoor aanwees en de stichting mogelijk maakte. Ook uit Davids en Salomo's geschiedenis blijkt dit overvloedig. Opdat er reeds op aarde zij de profetie der eeuwige heerschappij Gods. Want God de Heere zal, tot in de verborgene tijden der ondoorgrondelijke eeuwigheid, eeuwig regeren. 't Is niet de heerschappij van een volk, niet de regeermacht eens menschen, die met dit alles wordt beoogd. Jehova zal regeeren, Hij alleen. En vraagt gij naar den duur dier mogendheid? Zij heeft geen einde (Daniel 7 : 14).

Dat is de heerlijke slot- en sluittoon van het schoon geheel. Daartoe moest die gansche openbaring van 's Heeren macht en majesteit zoo aanbiddelijk schoon

optreden: opdat Israël en gansch eene wereld het wete, dat des Heeren alleen is de macht en het koninkrijk en de heerschappij tot in alle eeuwigheid. Zoo eindigt ook dat volmaakte gebed des Heeren, dat eene eindelijke en volkomen zege Gods voorspelt; zoo eindigt ook het lied der zege, dat voor de gewrochte overwinning den Heere verheerlijkt. De eere Gods, de verheerlijking Zijner macht en trouw is het begin en het einde van alles. De Heere zal in eeuwigheid regeren.

Nog een enkel woord in het algemeen over het zegelied van Mozes zal noodig wezen, eerst over de beteekenis daarvan in 't algemeen en daarna over een of andere opmerking dienaangaande gemaakt. Zij hebben goed en juist gezien, die in dit lied als den bruidszang van het pas gevormde en door den Heere zich toegeëigende bondsvolk meenden te herkennen. In deszelfs naam heft Mozes den beurtzang aan, door andere reien telkens afgewisseld en door Mirjam de profetesse met haar reien van maagden en vrouwen beantwoord. Dit is ook de opvatting der Heilige Schrift zelve, zooals deze ons uit de latere profeten blijkt.

't Is des Heeren eigen woord tot Jeremia, Hilkia's zoon, gesproken: „ga en roep voor de ooren van Jerusalem, zeggende: zoo zegt de Heere: Ik gedenk der weldadigheid uwer jeugd, der liefde uwer ondertrouw, toen gij mij nawandeldet in de woestijn" (Jer. 2 : 2). Israel zelf, den Heere pas ondertrouwd, wordt daar „des Heeren heiligheid" genoemd (Jer. 2 : 3). Jehova had zijne uitverkoren bruid aan de handen der woeste verdrukkers ontscheurd, om haar nu ter ondertrouw naar Sinais echtaltaar te leiden. En nu, met de roerende herinnering aan de pas verbroken slavenketen en met het liefelijk vooruitzicht der naderende verlo-

ving (vs. 17), breekt het volk in den God verheerlijkenden jubeltoon uit.

Maar juist in dit genoemde vs. 17 meent de ongeloovige twijfelzucht bovenal de sporen gevonden te hebben, waaruit op te maken zoude zijn, dat dit oud en echt oorspronkelijk lied uit lateren tijd zoude dagteekenen. Immers wordt daar van „den berg van Gods erfenis," van „de woningen des Heeren," van „het heiligdom des Heeren" gesproken. Toen evenwel, zoo zegt men, was er onder Israel van dit alles nog geen spoor. Alsof dan Mozes hier niet geheel als profeet optrad; alsof het bovendien dan niet het natuurlijk verlangen en de blijde verwachting van het geloovig gemoed moest zijn dat dit alles eenmaal geschieden zoude.

Alsof het niet het bepaalde voorschrift des Heeren reeds was geweest, dat Israel uit Egypte moest trekken om den Heere te dienen; en alsof niet reeds onmiddellijk door God tot Mozes gezegd was: „dat zijlieden God zouden dienen op „dezen berg" (Ex. 3 : 12). Reeds weinig later bij de ontmoeting der broeders Mozes en Aäron wordt deze „de berg Gods" genoemd (Ex. 4 : 27). Och, laat men toch niet vergeten, dat al wat in dit zegelied nà de verkregen verlossing van de zekere verwachting der toekomst wordt uitgedrukt, reeds vroeger, op last van God zelven, door Mozes aan het volk Israel was voorspeld (Ex. 6 : 5—7). Zonder eene dergelijke bepaalde aanwijzing waarheen te trekken, zoude het diep ontmoedigd Israel immers niet den moed gehad hebben, om Egypte te verlaten.

Alsof de Heilige Schrift zelve nogmaals op de echtheid van dat heerlijke lied onwillekeurig wil wijzen, wordt, nà de vermelding en boeking daarvan, andermaal het grondleggend feit als de naaste a a n l e i d i n g daartoe genoemd; terwijl tevens de w ij z e waarop het in beurtzangen werd bezongen wordt vermeld. Bij de lezing van dat

bericht gevoelt men aanstonds, dat wij hier met gewonen schrijftrant en niet langer met de hooggestemde taal van den gewijden zanger en den verheven toon des heiligen dichters te doen hebben. Hoort slechts: „Want Pharaos paard met zijnen wagen, met zijne ruiters zijn in de zee gekomen en de Heere heeft de wateren der zee over hen doen wederkeeren; maar de kinderen Israels zijn op het drooge in het midden van de zee gegaan."

Nogmaals, dit herinnerden wij reeds, wordt het groote feit vermeld. De omvang van den ontzettenden ramp wordt geteekend; want het geheele heir van den koning met dien koning zelven kwam om in zee. Het middel dat de Heere daartoe bezigde wordt eveneens aangetoond; „de Heere deed de zee in hare bedding wederkeeren." Het doel wordt wederom niet vergeten, om dit door de scherpe tegenstelling nog juister te doen uitkomen: Israel ging droogvoets door de zee, terwijl deze zelfde zee, zeer nabij, over het vijandelijk leger heengolfde.

Dat laatste is juist het groote der zaak: de volkomen ondergang des vijands ter verheerlijking van 's Heeren groote macht. Dat is het telkens wederkeerend referein, dat door Mirjam telkens werd aangeheven. „En Mirjam de profetes, Aärons zuster, nam een trommel in hare hand; en al de vrouwen (Israels) gingen uit, haar na, met trommelen en met reijen. Toen antwoordde (in beurtzang) Mirjam hun lieden (den zingenden mannen): Zingt den Heere, want Hij is hoogelijk verheven! Hij heeft het paard met zijnen ruiter in de zee gestort!" 't Is hetzelfde, naar woord en inhoud, als wat ons in vs. 1 als aanhef en inhoud des lieds werd gegeven.

't Is gewis niet doelloos — trouwens, wat is dat

wel in den bijbel? — dat Mirjam, die aan de spits van Israels vrouwen optreedt, om Mozes en de jubelende mannen in den beurtzang te beantwoorden, als eene „profetesse en zuster Aärons" wordt aangeduid. Moest zij, die Mozes het leven had gered en nu hem beantwoordt, niet veeleer als diens zuster optreden? Maar juist dit moet reeds hier blijken, dat Mirjam niet de gelijke in rang van Mozes, maar die van Aäron is. Beiden, en Aaron en Mirjam, zijn aan den jongsten broeder door God ondergeschikt gemaakt. Beiden wilden dit later vergeten, en bitter moest toen Mirjam door melaatschheid en smadelijke afzondering daarvoor boeten (Num. 12). Gelijk we reeds vroeger opmerkten: geene verdienste van het natuurlijk of maatschappelijk leven geeft recht of aanspraak op eene hoogere en uitnemender plaats in het geestelijk leven en op het gebied van de hoogere ordeningen Gods.

Elk moet in dien kring blijven en op dat gebied willen arbeiden, die door den Heere zelven hem zijn aangewezen. Het moest Mirjam genoeg zijn, als zuster Aarons te mogen optreden en bovenal, wat ook het eerst genoemd wordt, dat zij eene profetesse was. Profetesse te zijn beteekent hier: dat zij een bezield en door den Heiligen Geest gedreven en bespeeld werktuig der openbaring Gods was, die kunst en kennis, poesie en muziek, zang en dans aan den dienst des Heeren mocht wijden. Zoo was het later met eene Debora, eene Hulda en enkele andere vrouwen Israels, wier namen ons niet zijn genoemd. O, gewis! daar is ook eene wijding der schoone kunsten in verband tot den godsdienst.

Alles, alles behoort den Heere toe; ook de poesie, de muziek, de zang en de dans; indien deze slechts uit het rechte beginsel, in de rechte maat, naar het rechte doel geschieden. Indien zij namelijk uit

de reine blijdschap des geloofs ontspringen, naar het getuigenis van Gods woord zijn en de eere Gods boven alles bedoelen. Ook David huppelde en sprong van blijdschap met alle macht voor het aangezicht des Heeren (2 Sam. 6 : 14). Ook David stemde het speeltuig en liet het snarenspel klinken voor den Heere, zijnen God. Gewis kunsten en wetenschappen, de kostelijke gaven van den zang en de verheffende macht der toonkunst mag en moet in Gods huis vernomen worden.

Maar wat heeft daarmede uw wereldsche en wulpsche muziek te maken? Wat gemeenschap is er tusschen Christus en Belial, ook in dit opzicht? Laat de statige orgeltoonen dreunen binnen de heilige gewelven van den tempel; ook in den hemel wordt gezongen (Openb. 14 : 3); maar wat heeft toch daarmede uw overprikkelde, uit ziekelijk gevoel geboren, door zinnelijken lust gekweekte en door verveling gekoesterde muziek van doen? Bij alles, ook dus bij zang en dans, bij vreugd en spel, komt het immers steeds aan op beginsel, wijze en doel.

Er is verschil tusschen het dansen eens Davids en eener Mirjam, dat ter eere Gods is geschied, en tusschen dat der wereld en van u, dat ter voldoening van eigen lusten en om de wereld te behagen wordt gedaan. Daar wordt ons door den bijbel nog van een ander dansen, door eene andere Mirjam verhaald. 't Was Marianne, de dochter van Herodias, die tot loon van haar wulpschen dans het hoofd van Johannes den Dooper eischte en bekwam (Marc. 6 : 22—25)!

Dat was het loon op aarde voor den dans die de wereld behaagt. En wat was haar loon in de eeuwigheid. Op aarde boette een groot en vroom man zijn leven in bij dien zondigen dans. Maar boette zij, de jeugdige schoone, die dansde, dan niet den vrede van

haar ziel daarbij in? Kostte het haar niet het leven voor de eeuwigheid?

Wat zal uw loon zijn, o kind der wereld! voor een enkel oogenblik van vluchtig genot, voor een enkel uur van opwinding en verbijsterend vermaak? — Of gij u dan elk genot moet ontzeggen? Of gij dan moet breken met al wat schoone kunst heet en het rein gevoel en den gekuischten smaak streelt?

Gewisselijk neen! Indien het slechts is, gelijk het lied van Mozes, gelijk de trommelen en reijen van eene Mirjam, ter eere Jehova's. Indien dit alles slechts den Bondsgod des volks, door het lied des volks, van wege de grootheid der verlossing, tracht te verheerlijken.

Dan zal bij u ook in ieder opzicht het einde zijn: de Heere zal regeren, eeuwig en immer; nu reeds in uw hart, in uw smaak, in uw genot, in uwe uitspanningen, in iedere keuze van gevoel en gemoed.

En het zal dan in de eeuwigheid uw lof en uw lied zijn: dat niet gij, niet uw eigen zin en lust, maar de Heere u regeerde en leidde — om eeuwig te zingen in Zijn heiligdom.

Om daar eeuwig te zingen het lied van den man Mozes en het lied des Lams.

PSALM 89 : 1.

'k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheên;
Uw waarheid t' allen tijd' vermelden door mijn reên;
Ik weet, hoe 't vast gebouw van Uwe gunstbewijzen,
Naar Uw gemaakt bestek, in eeuwigheid zal rijzen;
Zoo min de hemel ooit uit zijnen stand zal wijken,
Zoo min zal Uwe trouw ooit wanklen, of bezwijken.

ISRAEL OP WEG NAAR SINAI.

EXODUS XV : 22—XVIII : 27.

Met Hoofdst. XVI begint het tweede groote hoofddeel van Exodus, dat eindigt met H. XXXIV. Dit omvat de geschiedenis der Wetgeving bij Sinaï. — Zelf kan het in vijf onderdeelen onderscheiden worden, waarvan het eerste, in ruim drie hoofdstukken (Ex. XV : 22—XVIII : 27), Israels tocht van de Roode zee naar Sinai's woestijn beschrijft.

In dit onderdeel, dat zelf uit drie deelen bestaat, treedt JEHOVA, de Bewaarder Jakobs (H. I—XV), nu op als de Verzorger Israels, die de Zijnen, ook naar het tijdelijke, van al het noodige voorziet; maar hen ook aan Zijn dienst wil wijden. Dat leert de wijding van den Sabbath (H. XVI).

De Heere schenkt en heiligt het noodige (H. XVI); geeft de overwinning in den strijd tegen den vijand (H. XVII); wil de ordeningen (H. XVIII) ook van het burgerlijk leven. Eerst is er het natuurlijke, daarna het geestelijke, ook op het gebied van orde en recht.

Eer God eischen doet aan eene ziel, verbindt Hij die vooraf door weldaden. Eer Hij Zijn volk tot de Wet leidt, leidt Hij dit door beproevingen tot deze op. Door de woestijn des levens, maar ook door wondervolle teekenen des heils heen, gaat de weg naar de woestijn der wetgeving.

XVI.

DE SABBATHDAG IN DE EERSTE LEIDINGEN DES BONDSVOLKS GEHEILIGD.

Exodus XV : 22—XVI : 36.

INHOUD: Ps. 92 een psalm voor den Sabbathdag; de Sabbathdag naar dien psalm; de oorsprong dier beschouwing. — Het onderwerp en deszelfs verdeeling: het Bondsvolk, de Bondsgod en de Bondswet.

I. De oproerige gedachten van een ondankbaar bondsvolk (Ex. 15 : 22—16 : 7): de voorbereidende beproeving in Sin (vs. 22—27), de miskenning van Gods gezach in Sûr (vs. 1—7). — Sin, Sur, Sinai, drie opvolgende woestijnen, middelen in de hand des Heeren: de bittere teleurstelling te Mara (vs. 22—25), de eerste inzetting van het recht (vs. 25, 26), de verrassende verkwikking te Elim (vs. 27). — Overeenkomstige geloofsweg van Abraham en Israel. Drie dagen in Sur; Israels murmurering; Mozes toevlucht; 's Heeren hulp. De natuurlijke verklaring van het wonder een verlegenheidsmiddel van het ongeloof. — Een zinrijk slot in één vers: het gebed des geloofs, het antwoord van den Heere, de werkzaamheid van den bidder, de medehulp van den Hoorder der gebeden. Welke leer der waarheid hieruit te putten. — »Verzoeking" en beproeving; beider verschil; de Thora; terugblik naar Gen. 26 : 5; de gehoorzaamheid aan God naar wezen, voorwerp en richting; »geboden, inzettingen en leeringen"; het »Recht" (mischpat); een vierde begrip, en dit verklaard. — Het beteekenisvolle van sommige kleine woordvormen: »met ernst"; verdubbeling van het stamwoord; »uw God" reeds bewijs van nauwere bondsbetrekking; »zijne inzettingen te houden"; »al de inzet-

tingen"; de toetsing van den geloofswandel ligt in de oprechtheid van onzen lust om naar alle geboden Gods te handelen; het loon der genade; de grond van Israels bewaring; de taak des geneesmeesters is eene dubbele; de Heere de ware Geneesmeester; genezing des lichaams door genezing der ziel; herstel en zondevergeving. — Elims 12 fonteinen en 70 palmboomen; Elim en Mara zijn tegenstellingen; punten van verschil; merkwaardige getallen; eindelijk rust. — Na langen strijd, na korte rust wederom in eene woestijn! Sin. — Een drietal bepalingen aangaande volk, plaats en tijd; de »gansche vergadering"; Sin en Sinai = doornen en distelen; de »vijftiende dag der tweede maand". — Des volks miskenning van het gezach Gods (vs. 1—7): de zondige houding ven 't volk (vs. 2,3), de betooning der lankmoedigheid Gods (vs. 4, 5), de oprechte handelwijze van Mozes (vs. 6, 7). Israel tegenover God: pijnlijke indruk, onbestemde morring, zondige wenschen, bedekte verwijten; vroegere toestanden geprezen om de tegenwoordige te beter te laken; loven en laken in verband; openlijke beschuldiging. — De Heere God tegenover Israel: Zijn genadig voornemen, de hooge gewisheid. de heiligende bedoeling (vs. 4, 5). — Wat »verzoeken" nog meer beteekent; de beproeving van het Godsbetrouwen. — Mozes en Aaron tegenover Israel: oprechte handelwijze, dankbare herinnering, trouwe handhaving, ootmoedige houding. — Het geheim van elke overwinning op anderen behaald ligt in de overwinning op ons zelven; »weten en zien"; God de eenige Leider, Wetgever en Redder des volks. — Opstand tegen de wettige overheid is opstand tegen God; rebellie is ongeloof.

II. De genadige beschikkingen van den Bondsgod (vs. 8—22): eene wonderbare uitkomst beschikt (vs. 9—14); de goddelijke beschikking gebleken (15—22). — De verschijning der heerlijkheid (vs. 9, 10), de gedane beloften (vs. 11, 12), de geschonken gaven (vs. 13—15), het toebeschikte deel (vs. 16—18), de gebleken onwaardigheid (vs. 19—21). — Wijze, tijd en plaats der verschenen heerlijkheid; de vuur- en wolkkolom in beweging; met de tegenwoordigheid Gods keeren ook zijne beloften terug. — Een drievoudige last aan het volk door God aan Mozes toebetrouwd: ter ontdekking der schuld, beschaming des ongeloofs en heiliging der weldaden. De gaven bevestigen de beloften; dikwijls eerst aan den avond; de »kwakkelen" hier vermeld

andere dan in Num. 11 : 31. Is hier scheppen of wonderdadig het geschapene vermenigvuldigen? — Het »Manna". — De goddelijke beschikking gebleken (vs. 15—22): de verklaring van het verschijnsel (vs. 15, 16), de verwonderlijke ondervinding (vs. 17, 18), de eigenaardige bepaling (vs. 19, 20), de afwijkende inzameling (vs. 21, 22). De opgetrokken dauw; manna of gave; brood door den Heere te eten gegeven; het manna en het paaschlam; rekening te houden met het gezin; de ondervinding des volks bevestigt de waarheid van Gods woord en de trouw van Zijn dienstknechten; achtelooze huismoeders en slordige huisvaders houden niet van meten en wegen; verlies van tijd maar winst voor orde en regel; Israel aan het meten gezet; waarop een goede voorzorg al let: de maat der stof, de beschikbare ruimte, de orde der werkzaamheid en de indeeling des tijds; te veel te willen opleggen en te lang te willen bewaren kenmerken der gierigheid; wormen in het manna; het met zorg overgegaarde een walg op het sterfbed! door schade en schande tot gehoorzaamheid geleid.

III. De heilige instelling van den Sabbath (vs. 23—36). — Verschil tusschen wijding en vaststelling. Een drietal gronden voor de heiliging van den Sabbath ontleend aan de scheppingsgeschiedenis, Israels ondervindingen en Gods gebod. De goddelijke wil verklaard (vs. 23—29), de heilige instelling verzekerd (vs. 30—36). — Het verrassend gebod wonderbaar bevestigd (vs. 23, 24), de nadere verklaring aangewezen (vs. 25, 26), de hooge beteekenis toegelicht (vs. 27—29). — Oorsprong, doel, beteekenis en verplichting van den Sabbath; rusten. — Een verrassend natuurverschijnsel; de Raad Gods en de loop der natuur. Wat de Sabbath daaromtrent leert; de rechte opvatting van den Sabbath als vreugdedag. — Goddelijke aanwijzing, bovennatuurlijke leiding en geestetelijke aanduiding. — Daartegenover een volk, dat is onvatbaar (vs. 27), onwillig (vs. 28), ondankbaar (vs. 29). Door de zonde van een enkele een schuld en ban over 't geheele volk! — De tweevoudige grondslag der gehoorzaamheid: Gods souvereiniteit en 's menschen afhankelijkheid. — Bij voorverhaal (per prolêpsin); »Gomer en kruik". Het manna een bewijs voor de heiligheid van den Sabbath. — »Bêth-Israel = het huis Israel"; naam en daad; het mannakruikje in de arke, de Sabbath in het leven. — Besluit.

Psalm 92 : 1, 3.

„Ja, laat ons den Sabbath wijden met psalmen tot Gods eer." Dat is de hoofdgedachte van den twee-en-negentigsten psalm, die den lof en de mogendheden des Heeren vermeldt, gelijk deze uitblinken in de instelling van den liefelijken rustdag. Deze dag is een getuigenis voor den lof des Heeren; is op zich zelven een psalm in en van den tijd; eene samenvatting van een heerlijke morgenstond en van een vredigen, kalmen avond; eene verkondiging van de trouw en goedertierenheid des Heeren, eene oorzaak van heilige blijdschap, een juichtoon over de werken Gods, eene openbaring zijner diepste gedachten; is eene belijdenis dat God de Heere, de allerhoogste, die is in eeuwigheid de Heere, ook voor eeuwig zal regeren.

Dat alles leest ge in dezen Sabbathspsalm in denzelfden gang der geregeld voortgeleide gedachte. „Maar een onverstandig man weet er niet van en een dwaas verstaat dit niet" (Ps. 92 : 7). Om dit te kunnen gevoelen van en op den sabbathdag, moet de ziel met de versche olie des Heiligen Geestes overgoten zijn (Ps. 92 : 11). Om aldus in de ordeningen en plantingen van 's Heeren geestelijken bloemhof te kunnen juichen, moet men „in het huis des Heeren geplant zijn." Hun zal gegeven worden te groeien in de voorhoven onzes Gods. Om te verkondigen dat de Heere recht is; om te betuigen: Hij is mijn Rotssteen en in Hem is geen onrecht" (Ps. 92 : 14, 16).

Heeft de dichter wellicht te hooge gedachte van de liefelijkheden, van de hooge beteekenis en vertroostende kracht van den sabbathdag? Waardoor dan toch kwam hij aan zoo bemoedigende beschouwing van dezen gewijden dag der ruste? In de geschiedenis der schepping moge dit alles reeds als in kiem zijn nedergelegd;

toch wordt het daar niet zoo duidelijk verkondigd. Neen, niet bij de instelling, heiliging en zegening van den zevenden dag in de schepping in 't algemeen; maar wel bij deszelfs vernieuwde bevestiging en heiliging voor het bondsvolk in 't bijzonder.

Dat leere ons het verhaal van Gods eerste leidingen met zijn bondsvolk gehouden, in de woestijnen van Sûr en Sin, eer nog het volk in de woestijn der wetgeving, in de woestijn van Sinai was aangekomen. Langs Sûr en Sin gaat de weg naar Sinai; langs de beproevende leidingen des Heeren en de inzetting van den sabbath gaat de weg naar de heilige wet des Heeren. In een drietal hoofdstukken wordt achtereenvolgens aangewezen, hoe de Heere de Zijnen van het noodige voorziet en tot hooger leven opleidt (Hoofdst. 16); hoe Hij Zijn bondsvolk den strijd niet spaart maar in den strijd ook de zege schenkt (Hoofst. 17). En ten laatste blijkt, hoe Hij het ook als een God van orde, de ordeningen des levens schenkt (Hoofst. 18). De inhoud van hetgeen wij nu in het eerstvolgend hoofdstuk zullen vernemen luidt aldus: de sabbathdag in de eerste leidingen van het volk voor het bondsvolk geheiligd (Ex. 15 : 22—16 : 36).

Drie groote gedachten, als even zoovele telkens wederkeerende waarheden, liggen daarin opgesloten. Wij vernemen eerst de oproerige gedachten van een ondankbaar volk (Ex. 15 : 22—16 : 8); daarna zien wij dit zelf als getuige van de genadige beschikkingen van Jehova den Bondsgod (16 : 9—22); ten leste is er, als vrucht van dit alles, de heilige instelling voor het volk vastgesteld (16 : 23—36). Wij hebben hierbij met drie schier even groote onderdeelen te doen, die achtereenvolgens onze aandacht bepalen bij het Bondsvolk, den Bondsgod en de Bondswet. Deze laatste omvat reeds al de

beginselen en roerselen en doeleinden der wet Gods, die straks zal worden afgekondigd.

I.

„De Heer zal regeren, eeuwig en immer!" Zoo had het volk op Mozes voorbeeld gejuicht en gejubeld, als het daar Egypte verslagen en dood zag aan den oever der Roode zee. De Heere zal regeren! Zij hadden Jehova's macht in dit alles erkend en Hem met blijdschap als hunnen koning gehuldigd. Gewillig hadden zij de knie voor dien machtigen God, die hen zoo wonderbaar had gered, ter aarde gebogen. Hem wilden zij dienen, Hem gehoorzamen, Hem volgen, waar Hij hen ook geleiden en door de wolk- en vuurkolom den weg hun wijzen mocht. Zoo was het oprechte voornemen, onmiddellijk nà de verlossing en bij den eersten aanblik van het aldus niet vermoede en daarom te meer verrassend heil.

Gelijk het bij ons is in den eersten tijd onzer uitleiding uit de banden en schaduwen des doods, als het ons voor het eerst duidelijk werd, dat het wonder van Gods genadige Almacht ook ons ten deele is gevallen. Maar hoe wordt dit alles, ach, zoo spoedig wederom zoo geheel anders! Hoe ras keeren de onwillige en oproerige gedachten, bij het voorttrekken op den weg, in ons hart terug! Aldus was het bij Israel, dat volk, dat voor het geestelijk Israel als ten leerend voorbeeld is gesteld. Weldra blijken bij het pas verloste bondsvolk de oproerige gedachten van een ondankbaar volk. Reeds geschiedde dit bij de voorbereidende beproeving in Sin (vs. 22—27); nog sterker sprak dit zich uit in de miskenning van Gods gezach in Sûr (vs. 1—8).

Sin en Sûr, 't zijn beide woestijnen, eer men kwam

aan de woestijn van Sinai. En Israel in de voorafgaande woestijnen mag hier wel het opschrift zijn. Aldus moest het volk gevormd worden. Daartoe moest de bittere teleurstelling te Mara (vs. 22—25), daartoe de eerste inzetting van het recht (vs. 25, 26), daartoe mede de verrassende verkwikking te Elim (vs. 27), als zoovele middelen in de hand des Heeren, voor het volk Israels dienen. En, zegt mij, is ook dit wederom niet de gewone ondervinding op den weg des geloofslevens, dat na de kennelijke verlossing aanstonds de teleurstelling komt? Maar is 't ook niet om aldus het recht Gods te beter te leeren kennen en de genade te leeren smaken, die er in elke volgende verkwikking ligt?

Daar is overeenkomst; — hoe kan het anders, daar dezelfde God, uit een en dezelfde genade, beiden riep? — daar is overeenkomst tusschen den geloofsweg van den aartsvader Abraham, die door God uit Ur der Chaldeën geroepen naar Kanaän moest optrekken, en tusschen den weg van diens nakroost, dat uit Egypte verlost, insgelijks naar datzelfde land der belofte moest gaan. Voor Abraham kwam er honger (Gen. 12), voor Abrahams kroost eerst dorst en daarna honger en dorst beide op dien weg. Voor beiden ligt dan de teleurstelling niet zoozeer op geestelijk, als wel op natuurlijk gebied. 't Zijn meestal de stoffelijke behoeften, die den geloovigen de eerste smarten veroorzaken. Zoo moet het wantrouwen des ongeloofs door den kommer uitkomen; maar zoo moest ook door de voorziening in den nood de trouw des Heeren blijken.

Zoo was het ook in de woestijn Sûr, waarheen Mozes den Israelieten last gaf voort te reizen. „Hierna deed Mozes de Israelieten voortreizen van de Schelfzee af; en zij trokken uit tot in de woestijn Sûr en zij gingen drie dagen in de woestijn en vonden geen water."

Reeds dat was eene pijnlijke teleurstelling, drie dagen lang voor mensch en vee geen water te hebben! Maar eindelijk toch, zie daar is water; en gretig brachten zij het aan de dorre lippen, maar welke bittere ervaring! „Zij konden het water van Mara niet drinken, want het was bitter. Daarom werd derzelver naam genoemd Mara" (d. i. bitter, gelijk ook Naomi wilde, dat zij genoemd zoude worden.)

„Toen murmureerde het volk tegen Mozes, zeggende: wat zullen wij drinken?" En Mozes deed, wat Israel moest gedaan hebben, wat wij allen in onze verlegenheid, als wij geen raad weten, moesten doen, hij raadpleegde den Heere. „Hij dan riep tot den Heere." — Indien er in waarheid nood is en geen eigen pogen u baten kan, zult gij nooit te vergeefs tot den Heere roepen. Hij kan licht en kracht geven. Zoo deed Hij het ook nu. „En de Heere wees hem een hout (of boom); dat wierp hij in dat water, toen werd het water zoet." Niet door eenige natuurlijke werking van het hout, maar door de bovennatuurlijke inwerking van Gods wondermacht, werd het euvel weggenomen.

Elke poging om dit wonder langs natuurlijken weg te verklaren moet wel falen, omdat zij in lijnrechten strijd met de kennelijke bedoeling der Schrift is, en slechts het ongeloof tot verlegenheidsmiddel moet dienen. 't Is slechts de ongeloovige, die zich aan het wonder ergert; voor het geloof is het wonder het hooger bewijs voor Gods macht en eene opleiding tot hoogere kennis aangaande God en diens waarheid. Daarom volgt ook hier, na het verhaal der grievende teleurstelling te Mara, onmiddellijk de mededeeling van de eerste rechtsinzetting onder Israel. Er is voorzeker tusschen beide een merkwaardig verband. „Aldaar stelde Hij het volk eene inzetting en recht, en aldaar verzocht Hij hetzelve."

Dat is gewis wel een onverwacht en moeilijk slot van een vers, dat op zich zelf reeds een overrijken inhoud heeft. Immers worden in dit eene vers vermeld: het gebed van den geloovige, het antwoord van den Heere, de werkzaamheid van den bidder en de medewerkende kracht van den Hoorder des gebeds. Mozes bad; als antwoord werd hem de weg gewezen; als bewijs van de oprechtheid zijns gebeds, volgt Mozes het woord Gods onmiddellijk op; en nu ook komt de Heere met Zijne verborgen kracht hem te hulp. Ziedaar het verband tusschen gebed en gebedsverhooring en eene aanwijzing tevens, hoe het gebed zelf een middel tot verhoogde werkzaamheid wordt. Nu wordt ten laatste nog de vrucht van dit alles er aan toegevoegd, namelijk welke leer der waarheid en der wijsheid daar uit te putten is.

Wat hebben wij te oordeelen over „de inzetting en het recht" toen door den Heere gesteld, en welke samenhang is er tusschen deze en „de verzoeking van het volk?" Eer wij verder gaan, moeten wij aanstonds opmerken, dat het woord „verzoeking" hier eigenlijk veelmeer beteekent: beproeving. Dat wil niet zeggen, dat de Heere Israel beproefde, om voor zich zelven te leeren, hoe het volk zoude handelen; maar veel meer, daar God zelf toch alles weet, om het volk te doen inzien, welken weg des geloofs en der waarheid het had te bewandelen, om op de hulpe Gods steeds te kunnen rekenen. Welke de mate der geloofskracht is, welke middelen aangewend moeten om die te oefenen, welke de toetssteen is om haar te beproeven, wilde de Heere God Israel bij deze gelegenheid leeren.

Nog is er geene spraak van de eigenlijke WET (thora), of van datgene, wat er in onmiddellijk verband mede stond. Hiervan wordt eerst in vers 4 van het volgende hoofdstuk melding gemaakt. 't Is de vraag evenwel, of

in de eigenaardige keus van het oorspronkelijke woord, dat in het thans beschouwde vers 25 door „wees aan" vertaald is (Joré), niet reeds een heenwijzing naar of ten minste een toespeling op de komende wet (thora) is gegeven. Wij zouden het wel denken, en dan beteekent thora of wet eene verklarende en samenvattende aanwijzing of leer Gods, die moet opgevolgd en gedaan worden.

Enkele der uitdrukkingen, die hier gebezigd worden, om gebod en inzettingen te omschrijven, kwamen reeds in Izaks geschiedenis voor (Gen. 26 : 5). De Heere zegt tot Izak aangaande diens vader: „Daarom dat Abraham Mijne stem gehoorzaam geweest is en heeft onderhouden Mijn bevel, Mijne geboden, Mijne inzettingen en Mijne wetten." Laat ons dan herhalen, wat wij daar ter verklaring der bijzondere uitdrukkingen hebben gegeven, en dat ook hier dien zelfden dienst kan doen. „Het schriftwoord teekent ons de gehoorzaamheid in haar wezen en voorwerp als onderwerping aan Gods woord en het luisteren naar de stemme Gods; leert ons haar richting kennen, als te bestaan in het onderhouden van het bevel of den dienst Gods.

„Vraagt gij nu, waarin die dienst bestond, wat dus de bijzondere verrichtingen der opgelegde gehoorzaamheid waren, dan blijft het antwoord niet achter. Zij zijn 1°. het opvolgen der stellige geboden Gods (mitzwah), als bij het verlaten des vaderlands en het opofferen Izaks; 2°. het heilig houden der bijzondere inzettingen (chôk), die, gelijk de besnijdenis, ook voor volgende geslachten moesten gelden; 3°. het bewaren der algemeene leeringen (thora) en onderwijzingen, die in offerdienst, beloften en profetien, tot den vader des geloovigen kwamen en op den Christus heenwezen" (Dl. II, blz. 54). — Hier wordt

nu hetzelfde woord „inzetting" (chôk), gevonden, benevens het nog niet genoemde woord „recht" (mischpât); terwijl in het volgende vers, de reeds verklaarde uitdrukkingen andermaal voorkomen. „En (de Heere) zeide, is het dat gij met ernst naar de stem des Heeren uw Gods hooren zult, en doen wat recht is in Zijne oogen en uwe ooren neigt tot Zijne geboden (mitzwah) en houdt al Zijne inzettingen."

In het woord „recht" (mischpat) hebben wij dan een nieuw en vierde, (4°.) begrip en wel dat der beschreven wet en der daarop rustende rechterlijke uitspraak. Het is dan een begrip, dat in het burgerlijk recht en bij de uitwendige staatsinstellingen te huis behoort. Het samenvattend beginsel en deszelfs ontwikkeling in haar geheelen omvang is dan de thora of wet, in tegenoverstelling met de bijzondere leeringen, waarvan hier en elders in het meervoud gesproken wordt (Gen. 26 : 5; Ex. 16 : 27 enz). Men moet bij het gebruik van het woord thora of wet steeds nauwkeurig in het oog houden; of het in het enkelvoudig of wel in het meervoudig getal is gebezigd. Dat laatste geval zouden wij ook veronderstellen in het volgende verhaal (Ex. 16 : 4).

Vele schijnbaar kleinere woordvormen en woordvoegingen, die hier voorkomen, verdienen alleszins onze aandacht. Zoo merken wij hier op, dat de roeping om te luisteren naar de stemme Gods nog versterkt wordt door de toevoeging „met ernst", die evenwel in 't oorspronkelijke aldus niet gevonden wordt, maar aangeduid door de verdubbeling van het woord „hooren." Dergelijke verdubbeling wijst op aanhoudendheid en inspanning. Ook moet niet voorbijgezien worden, dat de Heere hier reeds in nauwere bondsbetrekking tot Israel voorkomt, en daarom hier „uw God" wordt genoemd. Niet minder opmerkelijk is de omschrijving van datgene, wat als goed

en recht beschouwd moet worden, namelijk: niet datgene wat naar het oordeel der menschen dit heet, maar wat in de oogen des Heeren, die heilig is, dit in waarheid is. Nog mag niet vergeten worden, dat hier duidelijk wordt uitgesproken, dat het niet genoeg is het oor aan de bevelen Gods te leenen; maar dat het daarbij er bovenal op aankomt „zijne inzettingen te houden", d. i. die getrouwelijk optevolgen. Goed te willen en te kunnen luisteren is veel, goed te willen en te kunnen doen is meer. Dan komt het er op aan, om zich geheel aan de geboden Gods te onderwerpen, en niet maar eenig lichter of aangenamer deel ter volbrenging daarvan uit te kiezen. Daarom luidt het voorschrift: „en houdt al zijne inzettingen; allen, zonder uitzondering en zonder eigenwillige voorkeur."

Daarin juist bestaat de toetsing van den geloofswandel, die naar den regel van Gods woord wordt ingericht, of men geneigd is al de geboden Gods te volbrengen. De lust dien men daartoe in de ziel gevoelt (Heid. Cat. vs. 90) is het beste bewijs van de waarachtigheid onzer bekeering. Dan ook zal het loon der genade niet uitblijven, dat bij gehoorzaamheid in den weg der geboden Gods Israel werd toegezegd: „zoo zal Ik geene van de krankheden op u leggen, die Ik op Egypteland gelegd heb." Hieruit blijkt genoegzaam, dat Israel op zich zelf en buiten de genade Gods beschouwd, hetzelfde oordeel als de Egyptenaren in zich zelf waardig was, en dat het daarvan slechts door 's Heeren sparende ontferming verschoond kon blijven.

Dit zegt de Heere zelf, als Hij den grond der bewaring Israels er aan toevoegt en toont, dat deze niet in Israels gehoorzaamheid, maar in 's Heeren eigen deugden is gelegen. „Want, aldus spreekt de Heere, want Ik ben de Heere, uw Heelmeester!" De taak des

eigenlijken geneesmeesters is eene dubbele: ten eerste het aanwezige kwaad wegtenemen of te lenigen; ten tweede, wat meer en grooter is, het kwaad te voorkomen. En beide, zoowel het genezen als het voorkomen der krankte, is het werk des Heeren, „die al uwe ongerechtigheid, die al uwe krankheden geneest, die uw leven verlost van het verderf" (Ps. 103 : 3, 4). De genezing der zielen is er door de vergeving der zonden. Daarom bidt de zanger ook: „O Heere! wees mij genadig, genees mijne ziel; want ik heb tegen U gezondigd" (Ps. 41 : 5). Daarom stelde de Heere ook de genezing van den geraakte tot bewijs van Zijne inwonende macht om zonden te vergeven (Matth. 9 : 6).

„Want Ik ben de Heere, uw heelmeester!" — Dit woord, in verband met al wat daaraan voorafging, is eene heilige belofte, waarmede de Heere zich tegenover Zijn bondsvolk verbindt, om het te bewaren voor de pestilentie, die in de donkerheid wandelt en voor het verderf, dat op den middag verwoest (Ps. 91 : 6). Maar ook is het voor het volk eene drangreden en prikkel, om op den weg der gehoorzaamheid en des vertrouwens te blijven, ook wanneer het donker op hun pad is. Want bij ongehoorzaamheid zoude het volk op de hulpe Gods niet kunnen rekenen.— En aldus is dit woord tevens eene ernstige waarschuwing en noodige dreiging, om het volk van het kwade terugtehouden, en daarenboven eene beschamende verklaring van het lijden.— Indien dit er nu was of later kwam, dan was het, omdat Israel den Heere zijnen Geneesmeester had verlaten. De onderscheiding door God in Egypte tusschen Israel en Egypte gemaakt, zou er ook tusschen Israel en de volkeren wezen, zoolang Israel in de wegen Gods wandelde.

Hoe de Heere ook de ellende voorkomen wilde en

kon, bleek alras in de verrassende verkwikking, den volke te Elim bereid. „Toen kwamen zij te Elim en daar waren twaalf waterfonteinen en zeventig palmboomen; en zij legerden zich aldaar aan de wateren." Men meent met zekerheid dit Elim terug te vinden in de Wady Charundel uit de beschrijving van een der beroemdste reizigers, gelijk hij die geeft van deze grasrijke vlakte. „Dat is eene heerlijke oase, die als een kleinood tusschen de wanden der krijtrotsen ligt weggeborgen. Het gras is er welig en reikt er tot manshoogte. Tamarisken en lage palmen strekken zich als een krans van groen en loover van het oosten naar het westen uit." Temeer meent men daarin het oude Elim te herkennen, omdat eene dagreize meer naar de zee de Wady Howarah ligt, dat men om de bitterheid van de eenige bron die daar is, terecht voor Mara houdt, en dat op drie dagmarschen afstand van de zee, aan het einde der woestijn wordt gevonden. Elim lag als 't ware op de scheiding der beide op elkaar volgende woestijnen Sûr en Sin; maar in dezelfde woestijn Sûr lagen zoowel Mara als Elim.

En toch vormen deze twee legerplaatsen duidelijk eene bewuste en bedoelde tegenstelling. 't Is reeds zeer juist opgemerkt, dat Mara en Elim tot elkander in verhouding staan als de geloofsbeproeving en haar vrucht, als de zondige toestand van het bondsvolk en de genaderijke ontferming van den Bondsgod. Mara is uitdrukking der woestijn, in zooverre deze oord der beproeving, verzoeking en opleidende tucht is; Elim daarentegen in zooverre deze woestijn tevens de plaats van de leidingen der goddelijke genade en van de sluiting des verbonds is. Elim is een rustoord, dat voor Israel niet slechts juist geschikt was, maar ook in de voorzienige leidingen des Heeren, met dat doel bepaaldelijk was aangewezen. Niet te vergeefs zijn

er de bronnen en palmen geteld en wordt ons het juiste getal van beide genoemd. 't Zijn de getallen, die Israel naar zijn onderscheiden geledingen en samenvattende overheden kenmerken. Twaalf is het getal der stammen, zeventig dat der bestierende overheid. 't Is alsof God wilde zorgen dat er voor elken der twaalf stammen eene afzonderlijke bron zoude zijn, boven elke tent der zeventig oudsten de schaduw van een palmboom.

Daar voor het eerst smaakten de kinderen Israels de liefelijke verkwikking, van eindelijk, na de vermoeienissen van den tocht door de dorre woestijn te mogen uitrusten. „Zij legerden zich aldaar aan de wateren;" dat is zij maakten hunne toerustingen, om aldaar hunne tenten op te slaan en voor korteren of langeren tijd te toeven. Zoo ondervonden ook zij dan de waarheid van het woord des dichters: „de Heere doet mij nederliggen in grazige weiden; Hij voert mij zachtjes aan zeer stille wateren; Hij verkwikt mijne ziel" (Ps. 23: 2, 3). Worde het slechts niet vergeten, dat de Heere, door dergelijke verkwikkingen voor de ziel de bereiden als uitkomsten nà de teleurstellingen, Zijn volk, in het spoor der gerechtigheid wil leiden, om Zijns naams wil" (Ps. 23 : 4). Dat moest ook Israel leeren, en dat moet ook elke ziel trachten in te zien.

Maar hoeveel strijds kost het niet, om te allen tijde, onder alle omstandigheden, door de leidingen des levens geleerd, op den Heere te vertrouwen en Zijne wijsheid, Zijne trouw en Zijne voorzienige zorg blijvend te erkennen; om dit te doen ook dan, wanneer de verkwikkinge der ziel door nieuwe beproeving is opgevolgd en uit het geheugen weggedrongen. Ja, als het altijd een Elim was! Maar gelijk Elim op Mara was gevolgd, zoo wordt ditzelfde Elim ook weer door de woestijn met

al haar ontberingen. „Toen zij nu van Elim gereisd waren, zoo kwam de gansche vergadering der kinderen Israels in de woestijn Sin, welke is tusschen Elim en tusschen Sinai, aan den vijftienden dag der tweede maand, nadat zij uit Egypteland uitgegaan waren."

Wat in dit begin van het 16de hoofdstuk al aanstonds onze aandacht trekt is een drietal bepalingen aangaande het volk, de plaats en den tijd. Hier voor het eerst ontmoeten wij een woord, dat naderhand dikwijls voorkomt en het volk, naar zijne staatkundig en burgerlijk bestuur, als een welgeordend en welsamenhangend geheel doet kennen. Hier toch is sprake van de gansche „vergadering der kinderen Israels." Deze vergadering (éda) is eene toevergadering of gemeente, d. i. de enkele leden en deelen des volks zijn in een geheel te samen gevat, en dit treedt naar buiten als zoodanig op. Misschien had Israel juist in Elim, waar het meer ruimte had en ook langer vertoefde, zich geordend en in geregelde afdeeelingen naar zijn stammen en banieren gerangschikt. Als het volk van Elim optrok, deed het dit als eene welgeordende vergadering der kinderen Israels.

Nog, zoo zeiden we, valt de aandacht op de juiste plaatsbeschrijving en tijdsbepaling. Reeds doet de naam der woestijn Sin aan dien van Sinai, waarheen zij leidde, denken en beiden danken gewisselijk den naam aan de doornen en distelen, die daar aanwezig waren en door den wortelstam „sin" worden aangeduid. — Is het niet alsof de Heilige Schrift aldus ons zeggen wil, dat, tusschen de verkwikkingen der ziel en den berg der heilige wetgeving in, de dorste en vreeslijkste woestijn ligt, waarin alleen de bijzondere voorzienigheid Gods ons bij het leven kan behouden? Ja, zij alleen; want wat uit het verleden nog mocht overgebleven zijn, om den honger te stillen, namelijk het

brood uit Egypte medegebracht, was reeds lang of geheel of bijna opgeteerd.

Om deze waarschijnlijkheid te doen vermoeden, wordt ons hier juist die nauwkeurige tijdsbepaling gegeven. Immers den vijftienden der eerste maand was Israel uit Egypte opgetrokken; en, nu het de woestijn Sin inging, was het „de vijftiende dag der tweede maand." 't Was dus reeds een volle maand geleden; en ook bij de grootste spaarzaamheid en opzettelijke soberheid kon het meegenomen brood niet meer reiken voor den langen tocht, die nu aanstaande was. Dat alles dient om te verklaren wat nu volgt van Israels murmureringen, d. i. van des volks miskenning van het gezach Gods in Sin (vs. 1-7), en waarin de oproerige gedachten der kinderen Israels nog duidelijker uitkwamen. Eerst worden wij gewezen op de zondige houding van het volk (vs. 2—3), daarna op de betooning der lankmoedigheid Gods (vs. 4, 5), en ten laatste op de oprechte handelwijze van Mozes en Aaron (vs. 6, 7).

Niets maakt pijnlijker indruk dan de gewone houding der geloovigen onder wederwaardigheden tegenover den Heere God, die reeds zoo menigmalen hen heeft uitgeholpen en dikwijls nog zoo kort geleden hun met Zijne goedertierenheid nabij was. Zoo was het nu met Israel, het eigen bondsvolk des Heeren. „En de gansche vergadering der kinderen Israels murmureerde tegen Mozes en tegen Aäron, in de woestijn." Let op de bedrijvers van het kwaad, let op dat kwaad zelf en ten leste op hen, die er de onschuldige voorwerpen van waren. De gansche vergadering Israels, uitdrukkelijk wordt het gezegd, het geheele volk naar zijn bijzondere afdeelingen, ordeningen en machten stemde in het kwaad in. Eigenaardig is ook het woord, dat hier en in 't voorgaande vers 24

voor murmurering gebruikt wordt en dat sedert telkens wederkeert, om Israels oproerige, wrevelige en morrende houding aan te duiden. De klank van het woord zelf zegt het, dat het eigenlijk als een onderdrukt loeien was, een aanhoudend, een grommig, een wrokkend en binnensmonds mompelen; omdat zij nog niet openlijk en luide dorsten uit te spreken, wat zij tegen Mozes en Aaron, hunne overheid, de vertegenwoordigers Gods in hun midden, hadden en waarvan zij dezen eigenlijk beschuldigden.

Maar weldra ontvingen die onbestemde morring, die onbepaalde vermoedens van den wreveligen achterdocht, vorm en klank in zondige wenschen en bedekte verwijtingen. „En de kinderen Israels zeiden tot hen: Och, dat wij in Egypteland gestorven waren door de hand des Heeren, toen wij bij de vleeschpotten zaten, toen wij tot verzadiging brood aten!" (waarmede zij nu zoo spaarzaam moesten omgaan). Daar is opgescherpte boosaardigheid in deze onbillijke klacht, die op gemoedelijken en weemoedvollen toon begint, om aan het eind te dieper te wonden. Daar is uitgezochte wreedheid in, door het te doen voorkomen, alsof zij wel door de hand des Heeren hadden willen lijden en niet door die van menschen; alsof dezen hun nu dit leed aandeden. Gelijk ook wij soms, om aan de onbillijkheid onzer grieven een schijn van recht te geven, hetzelfde onderscheid gaan maken tusschen hetgeen God en hetgeen menschen ons aandoen.

O, 't is bij de Israelieten in alles gelijk het bij ons is. Om onze tegenwoordige omgeving en de vermeende bewerkers van onze tegenwoordige omstandigheden te beter zeer te doen, halen wij breed en hoog op van de voorrechten en aangenaamheden, die wij in vroegeren toestand of in vroegere diensten zeggen genoten te hebben. Nù gedenken zij aan de vleeschpotten van

Egypte; terwijl zij toch daar bij groote ontbering overvloedig en rechtmatige redenen van klagen hadden. Maar 't gaat ons ook dikwijls zoo, dat wij, eenmaal uit zekere plaats of uit zekeren toestand uitgegaan, ons meestal alleen het aangename herinneren, terwijl we het minder aangename reeds lang hebben vergeten. Daardoor worden wij onbillijk in onze beoordeeling van tegenwoordige toestanden en onrechtvaardig in onze vergelijking van het bezwarend heden met het gekortwiekt verleden.

Het bedekt verwijt tegen Mozes en Aäron, opgesloten in het melding maken van de hand des Heeren, gaat weldra in eene openlijke beschuldiging over. Het volk richt zich vijandig tegen Mozes en Aäron en zegt: „Want gijlieden hebt ons uitgeleid in deze woestijn, om deze gansche gemeente door den honger te dooden." Hier ziet gij 't, hoe de ontevredenheid met elk oogenblik en met elk gesproken woord steeds meer klimt; terwijl men vroegere weldaden vergeet, blijkbare zelfverloochening niet waardeert, de leidingen Gods miskent en daarenboven aan booze bedoelingen toeschrijft, wat vrucht en werk is van belangstellenden ijver en toewijdende liefde.

O, waar eenmaal achterdocht en wrevel in de ziel eene plaats vonden, is men ras geneigd alles aan nevenbedoelingen, ja zelfs aan boosaardigheid toe te schrijven; terwijl dit, bij eenig bedaard nadenken en in kalmer oogenblikken, ons zelven als het toppunt van verblindheid moet voorkomen. Maar 't is ons in eene dergelijke stemming ook niet te doen om iets te verbeteren, maar om iemand te verbitteren; niet om te overtuigen maar om te krenken. Een achterdochtig en ontevreden gemoed wordt zoo ras wreed, tot boosaardigheid toe. Want die een ander aldus van boosaardigheid kan verdenken, doet dit slechts om-

dat hij zelf boosaardigheid in zijn hart heeft en verbergt.

Hoe gansch anders handelt de Heere. Tegenover Israels zondige houding stelt Hij de gedachten Zijner ontferming (vs. 4, 5). Hij maakt Zijn genadig voornemen bekend, Hij kondigt de hooge gewisheid daarvan aan en wijst tevens op deszelfs heiligende bedoeling. „Toen zeide de Heere tot Mozes: zie ik zal voor ulieden brood regenen." — Zoo werd het voornemen Gods aan Mozes aangekondigd, alhoewel deze den eigenaardigen oorprong van het te verwachten brood aan het volk niet behoefde mede te deelen. Natuurlijk dat de Heere hiermede bedoelde, dat Hij op wonderdadige wijze van uit den hemel, in dichte menigte en ruimen overvloed, de noodige spijze zoude doen nederdalen. 't Zou als een regen van brood zijn.

Maar weldra zou de gewisheid daarvan in de uitvoering en uit de handelingen des volks blijken. „En het volk zal uitgaan en verzamelen elke dagmaat op haren dag." Dat wil zeggen, dat de Heere zooveel manna tot spijze zoude doen nederdalen, als voor ieder, dag voor dag, noodig en genoeg was en door het volk kon opgezameld worden. De maat der genoegzaamheid — let er wel op — werd dus niet afhankelijk gesteld van den gierigen blik of de hebzuchtige begeerte der menschen, wier oog, gelijk bij de kinderen, meestal grooter is dan hun behoefte; maar van het oordeel Gods, die de werkelijke behoeften het beste kent en daarnaar ook in de nooden voorziet. 't Is goed dat de Heere de maat aan zich gehouden en niet aan onze keus overgelaten heeft. Het moet het dagelijksch brood zijn waarom we bidden en dat de Heere ons wil geven, en niet de overdaad in eens, die ons te zorgeloos, te onafhankelijk en te overmoedig zou maken. Dagelijk-

sche zorg is er noodig, zal het dagelijksch gebed blijven; en voor de dagelijksche zorgen zijn er de dagelijksche behoeften.

Opdat wij er iets door leeren. Zoo zegt de Heere het bij deze gelegenheid: „opdat Ik het verzoeke, of het in Mijne wet ga, of niet." Reeds vroeger hebben wij dit „verzoeken" verklaard door „op de proef stellen." De Heere wilde het volk een toetssteen des vertrouwens als in handen geven, waarop het eigen vastheid en willigheid des geloofs ter toetse kon brengen. Dan kon het blijken, ten eerste of Israel uit waar en aanwezig gebrek, of wel uit vrees voor ingebeeld toekomstig gebrek, dat zich zoo dreigend had laten aanzien, in de woestijn had gevreesd. Dan zoude tevens duidelijk uitkomen of deszelfs murmurering de middellijke leidslieden, die zij openlijk beschuldigden, of wel den Heere God zelven eigenlijk gold. Of het was de zucht om in Gods weg, naar Gods wet, te wandelen, dan wel veel eer de begeerte, om naar eigen wensch en wil zich het pad te kiezen.

Want dit laatste is het bij ons meestal, hoewel wij zelven niet inzien, dat al ons morren daaruit voortvloeit, dat wij ons eigen ik, en niet Gods wet, tot wet en regel wenschen. Wij vertrouwen meer ons zelven en wat wij als bezittende, voor oogen zien, dan den Heere en wat Hij in Zijne beloften ons heeft toegezegd. Daarom moet, in de dagelijks wederkeerende behoeften en herhaalde zorgen des levens, eigenlijk de waarheid van ons Godsvertrouwen beproefd worden. Daarom wordt het heiligend doel, dat de Heere met de dagelijksche uitreiking van het manna heeft, nog nader aangedrongen door de bijvoeging: „En het zal geschieden op den zesden dag, dat zij bereiden zullen hetgeen zij ingebracht zullen hebben; dat zal dubbel zijn boven hetgeen zij dagelijks zullen verzamelen."

Later zal blijken, hoe bij de heiliging van den Sabbath, in dit opzicht het vertrouwen op God werd beproefd.

Mozes en Aäron begrepen onmiddellijk de heilige bedoelingen Gods, en dit spreken zij ook tegenover de kinderen Israels uit. Wij bewonderen daarbij hunne gansch oprechte handelwijze (vs. 6, 7), in de herinnering aan Gods weldaden (vs. 6), in de handhaving van Gods eer (vs. 7a) en in de ootmoedige erkenning van eigen onwaarde (vs. 7b). In dit alles ligt het geheim van de overwinning over elke moeilijkheid des levens, der vertroosting bij miskenning onzer beste bedoelingen, der lijdzaamheid tegenover onrecht en valsche beschuldigingen, ook van broeders en van hen, die we toch zoo gaarne wenschten weltedoen, die we welgedaan hebben en die nu, tot loon daarvoor, onze beste bedoelingen verdenken en in een kwaad daglicht stellen, ja onze woorden verdraaien. Wat gij tegenover valsche vrienden en ondankbare gezellen noodig hebt is: de herinnering aan Gods weldaden, de verwachting van Zijn heerlijkheid en het vol besef van uw eigen onwaardigheid.

Weldra zoude de heugenis van 's Heeren weldaden ook voor Israels herinnnering weer opleven. „Toen zeiden Mozes en Aaron tot al de kinderen Israels: aan den avond, dan zult gij weten, dat u de Heere uit Egypteland uitgeleid heeft;" al scheen het dit nu, onder den indruk van het leed, vergeten te hebben of niet te willen opmerken. Aan den avond, wanneer rondom het leger de geheele woestijn met kwakkelen als belegd zoude zijn, dan zoude Israel moeten erkennen, dat dezelfde God hen nog leidde op den weg, die ook uit Egypte hen uitgeleid had. Immers kenmerkt Hij Zijne gangen door betooningen Zijner Almacht in de wonderdadige verzorging van het volk. Dan zoude

het blijken, dat zij ten onrechte Mozes en Aaron verdacht hielden, van hen naar eigen lust en zin geleid te hebben. Het wonder wijst het spoor van Gods eigen weg.

Maar daarbij zoude de Heere het niet laten, als antwoord op het ondankbaar en oproerig gemor des volks. „En morgen zult gij des Heeren heerlijkheid zien, dewijl Hij uwe murmureringen tegen den Heere gehoord heeft." — In het hooren naar uw geklag en door te voorzien in uwen nood, door aldus u elke reden van ongenoegen weg te nemen, zal de Heere God toonen, wie Hij is, de Heerlijke God der majesteit. Daar is opzettelijk in Mozes woord eenig onderscheid gemaakt tusschen het „weten", waarvan in het voorgaande, en het „zien", waarvan in dit vers wordt gesproken. Door weldaden bewijst de Heere aan de rede Zijne goedheid; maar door de tentoonspreiding Zijner wondermacht openbaart Hij zich aan het gemoed als den alleen-Heerlijke. Toch is er ook bovendien een smaken en zien dat de Heere goed is.

Wanneer de Heere aldus Zijne waardigheid als die van eenigen leider, Zijn gezach als dat van eenigen Wetgever, Zijne eere als die van den eenigen Redder handhaaft, dan doet Hij tevens uitkomen, dat het gemor der menschen, hoewel schijnbaar tegen menschen gericht, eigenlijk God zelven bedoelt. Want ootmoedig en nederig erkennen de zonen Amrams, dat zij toch waarlijk niet zoo hoog in aanzien zijn, zoo groot van macht geacht moeten worden, om al deze dingen te vermogen. Dat wist het oproerig volk ook wel beter. Daarom zeiden Mozes en Aäron: „want wat zijn wij, dat gij tegen ons murmureert?" Israel moet het gevoelen, dat de woorden en verwijten, die Mozes naar het hoofd geslingerd werden in die oproerige stemming des gemoeds, eigenlijk God bedoelen.

Om dezen of genen, wien gij niet aandurft maar evenwel bedoelt te krenken, bedroeft gij menigmalen een ander, wien gij wel niet bedoelt, maar beter aandurft. Het verzet tegen de overheid en tegen de leiders is in den grond der zaak steeds verzet tegen God en Zijn gezalfde.

Dat stelt Mozes krachtig in het licht, als hij op het pas gesprokene nu laat volgen: „Als de Heere ulieden aan den avond vleesch te eten zal geven, en aan den morgen brood tot verzadiging; het zal zijn, omdat de Heere uwe murmureringen gehoord heeft, die gij tegen Hem murmureert. Want wat zijn wij?... Uwe murmureringen zijn niet tegen ons, maar tegen den Heere." — Indien men den menschen dit maar aan 't verstand kon brengen, dat hun geheime afkeer en verborgen tegenwerking en openlijke beschuldiging van de overigens oprechte dienstknechten des Heeren, eigenlijk wortelt in hun onbewuste ontevredenheid met God en diens leidingen. Men kan het niet met God vinden en mist den ruwen moed om dit te zeggen, en nu richt men den aanval tegen de knechten; waar men evenwel den Heere bedoelt.

II.

Maar de ontrouw der menschen kan de trouwe Gods niet verbreken en de ondankbaarheid en beleedigende verdenkingen des volks heffen de genadige beschikkingen van den Bondsgod niet op. Veeleer worden deze door dit alles in nog veel schooner licht gesteld. Eerst wordt verhaald, hoe de wonderbare uitkomst beschikt wordt (vs. 9—14); daarna hoe de Goddelijke beschikking is gebleken (vs. 15—22). Dit alles blijkt ook wederom bij deze gelegenheid uit de verschijning der heerlijkheid (vs. 9—10), uit

de gedane beloften (vs. 11, 12), uit de geschonken gaven (vs. 13—15), uit de toebeschikte maat (vs. 16—18) en uit de gebleken onwaardigheid (vs. 19—21). In ieder dezer bijzonderheden is er genoeg eigenaardigs en opmerkenswaardigs, om voor een enkel oogenblik de aandacht te boeien.

Immers de wijze waarop de verschijning der heerlijkheid Gods werd ingeleid, het tijdstip waarop zij verscheen en de plaats waar zij zichtbaar werd, hebben allen eene bijzondere beteekenis, waarop de Heilige Schrift voorzeker de aandacht wil gevestigd hebben. Aldus lezen wij het verhaal: „Daarna zeide Mozes tot Aäron: zeg tot de gansche vergadering der kinderen Israels: nadert voor het aangezicht des Heeren; want Hij heeft uwe murmureringen gehoord. En het geschiedde, als Aäron tot de gansche vergadering der kinderen Israels sprak en zij zich naar de woestijn keerden, zoo ziet de heerlijkheid des Heeren verscheen in de wolk." Dit geschiedde dus, terwijl niet Mozes, maar Aäron met het volk sprak en daardoor reeds eenigszins toonde, dat er reden van ongenoegen door het volk was gegeven; het geschiedde onder het spreken Aärons.

Door deze verschijning kwam dus de Heere juist op dat tijdstip, onder het spreken Aärons, het goddelijk gezach van dien Aäron, door het volk zoo driest betwijfeld, op het duidelijkst bevestigen. Reeds uit het feit, dat Mozes aan Aäron last had gegeven, om het woord tot het volk te voeren, in plaats van, naar gewoonte, zelf dit optenemen, kon het volk genoeg opmaken, hoe diep het door zijn achterdocht den trouwen man Gods gegriefd had. Daarom laat hij het als voor den rechterstoel Gods dagen. Want dit is de beteekenis der woorden: „nadert voor Gods aangezicht." Misschien ook dat Israel zich afgewend had en den

rug naar de woestijn had gekeerd, als om zijn onwil uit te spreken om daarin voort te trekken. Als het evenwel nu, gehoorzaam aan den last des Heeren, weer met het gelaat naar de woestijn gewend stond, verscheen juist daar de heerlijkheid Gods. En aldus bewees de plaats der verschijning zelve, dat niet Mozes, gelijk de Israelieten argwanend vermoed hadden, maar dat de Heere zelf, die aldus hun voorging, hen op dien weg had geleid. Wat die heerlijkheid nu eigenlijk was, blijkt wel uit hetgeen ons vroeger aangaande de wolk des vuurs was gezegd (Ex. 13 : 21).

Indien gij ons hier tegenwerpt, dat daar toch uitdrukkelijk wordt gezegd, dat God de wolkkolom des daags noch de vuurkolom des nachts voor het aangezicht des volks niet wegnam (Ex. 13 : 22); dan antantwoorden wij u hierop, dat ook uit niets blijkt, dat God dit teeken Zijner nabijheid had weggenomen; maar dat waar is wat wij als ons vermoeden uitspraken, dat het volk zelf eigendunkelijk, in deszelfs onwil om voort te trekken, het den rug toegewend had. Niet God maar het volk keert zich af. Zoo wordt alles in dit verband ons duidelijk; maar zoo ook blijkt, dat de klacht ook bij ons over het niet zien der teekenen Gods, dikwijls daarin ligt, dat wij zelven de oogen daarvan hebben afgewend; terwijl wij waanden, dat het teeken zelf week of verbleekte. — Keert u, o gij bekommerden! die in de duisternis wandelt en wendt u daar heen, waar het aangezicht des Heeren u voor dezen verscheen. Ook nu nog zult gij het teeken van Gods genaderijke tegenwoordigheid wederom mogen aanschouwen.

Dan zullen, met de wederverschijning van de heerlijkheid Gods in de wolk, ook de beloften der trouw en der goedheid Gods terugkeeren. Want als God de Heere u aldus in uwen weg der gehoorzaamheid ver-

schijnt, is het niet om u te verschrikken, maar veeleer om u door de beschaming te verootmoedigen en door de verootmoediging heen tot belijdenis van eigen schuld te brengen; om straks in de belofte zelve u de verzekering te herhalen, dat Hij nog altijd met u is, met u voorttrekt en voor u zorgt. „Ook heeft de Heere tot Mozes gesproken zeggende: Ik heb de murmureringen van de kinderen Israels gehoord; spreek tot hen, zeggende, tusschen de twee avonden zult gij vleesch eten en aan den morgen zult gij met brood verzadigd worden; en gij zult weten dat Ik de Heere ben."

Drieërlei wordt in deze woorden Gods aan Mozes ter overbrenging aan het volk gelast. Allereerst de ontdekking van hun schuld. Zij moesten weten, dat God hunne murmurering had gehoord, d. i. als tegen Hem zelven gericht had opgevat. En dit is juist de schuld der zonde, dat zij ons stelt tegenover God en diens Majesteit, niet maar tegenover menschen. Dán heeft de ziel de schuld der zonde ingezien, als zij haar richting naar en haar verantwoordelijkheid tegenover God heeft erkend, en met David klaagt: tegen U, tegen U alleen heb ik gezondigd en gedaan wat kwaad is in uwe oogen! — Dan volgt van wege den Heere de beschaming van hun ongeloof; daar Hij hun, in weerwil van hun wantrouwen, vleesch en brood zoude geven. Reeds zeer spoedig, reeds in de avondschemering of, gelijk de Schrift dit uitdrukt, „tusschen de beide avonden" zou dit geschieden, en wel in overvloed, daar zij zouden „verzadigd worden". Dit juist hadden zij beweerd vroeger in Egypte genoten te hebben (vs. 3).

Nog kwam daar ten derde bij de heiliging der weldaad tot dat doel, waartoe God haar geschonken en bestemd had; opdat zij zouden weten, dat de Heere hun God was en bleef. Och, of wij dat uit de welda-

den en zegeningen des Heeren, steeds tot heil onzer ziel en tot onzen wasdom in de genade, mochten opmaken, dat de zegeningen komen, om daardoor aan den Alzegenaar op nieuw herinnerd te worden; opdat wij te vaster mogen gelooven, dat die God, die zich tot onzen God heeft verklaard, ook Zijn woord en belofte gestand doet, en in de vernieuwde weldaden telkens het gemaakte verbond vernieuwt en bevestigt. De genade Gods, die ook heden u bleek, moet u bewijzen, dat het nog dezelfde God der trouwe van gisteren en eergisteren is, die gisteren en heden dezelfde blijft tot in alle eeuwigheid.

Weldra kwamen de gaven zelven het woord der belofte waar maken. De gaven Gods zijn dikwijls Zijn amen op Zijne beloften; maar dikwerf komen die eerst in den avond, soms eerst in den avond des levens. Nu kwamen zij reeds in den eerstkomenden avond. „En het geschiedde aan den avond, dat er kwakkelen opkwamen en het leger bedekten." Daarna, reeds op den volgenden morgen, die echter reeds door den dauw aan den avond was vastgeschakeld, kwam het manna. „En aan den morgen lag de dauw rondom het leger. Als nu de liggende dauw opgevaren was, zoo ziet, over de woestijn was een klein rond ding, klein als rijm, op de aarde." — Laat ons hier aanstonds opmerken, dat het opkomen der kwakkelen bij deze gelegenheid wel moet onderscheiden worden van hetgeen ons omtrent iets dergelijks verhaald wordt in Num. 11 : 31. Toen duurde de inzameling der kwakkelen eene volle maand, nu slechts één dag; toen was men in Kibrôth Thaäva, nu in de woestijn Sin; toen werd de gave door een groote sterfte opgevolgd, nu vindt men daarvan niets.

Wat evenwel daar aangaande de komst der kwakkelen wordt verhaald, geeft ook niet veel licht tot

verklaring van het buitengewoon, zoo wonderbaar tijdig verschijnsel. „Een wind voer uit van den Heere, d. i. door den Heere tot dat bijzonder doel opgeroepen en raapte kwakkelen van de zee en strooide ze bij het leger" (Num. 11 : 31). Ook de psalmist gewaagt van de verschijning dier vogelen (vogelen en geen vliegende visschen, gelijk sommigen meenden). „Hij dreef den oostenwind voort in den hemel en voerde den zuidenwind aan door Zijne sterkte; en regende op hen vleesch als stof en gevleugeld gevogelte als zand der zeeën; Hij deed het vallen in het midden zijns legers, rondom zijne woningen" (Ps. 78 : 26—28). Datzelfde feit vermeldt de psalmist ook elders, als hij zegt: „Hij deed kwakkelen komen en Hij verzadigde hen met hemelsch brood" (Ps. 105 : 40).

De kwakkelen (selaw) zijn een soort trekvogel, die, meestal laag bij den grond vliegende, in steenachtig Arabië veelvuldig voorkomt, en in zoo dichte schare voorttrekt, dat zij door de inwoners des lands dikwijls met de hand in menigte gevangen worden. Sommigen meenen ook, dat wij hier niet met eenigen trekvogel te doen hebben, maar met een in Arabië inheemsche soort, die van de grootte eener tortelduif tot de hoenders behoort en een wel droog en taai, maar niet onsmakelijk vleesch levert. Wij hebben dus in de kwakkelen gelijk in het manna, met zaken te doen, die niet opzettelijk voor deze bijzondere behoefte geschapen werden, maar die naar soort en wezen, reeds vroeger aanwezig, door Gods almachtige hand ten behoeve van Zijn bondsvolk en op den juisten tijd wonderdadig vermenigvuldigd en aangebracht werden. Gelijk de Heere Jezus later ook het brood en de visschen, niet onmiddellijk schiep, maar wonderdadig vermenigvuldigde.

Want ook het manna wordt nog altijd in die stre-

ken gevonden. Laat ons zien, hoe de bijbel het manna der woestijn voor die dagen naar oorsprong, vorm en wezen beschrijft. Jehova liet het van boven regenen (Ex. 16 : 4); eerst kwam des nachts de dauw, daarop viel het manna neer; en als dan de dauw was opgetrokken zag men het manna op de aarde liggen, als een klein rond ding, en ook wederom als schilfers; 't was als wit kanariezaad met een smaak als van honigkoeken. Als de zon begon heet te worden smolt het; maar overigens koel gehouden, kon men het fijn stooten, malen en op allerlei wijze bereiden; wanneer het doorschijnend was en een zoeten smaak als de eerste olijvenolie had (Num. 11 : 7). Indien het des nachts bewaard werd begon het stinkende te worden en kwamen er wormen in. Hoewel wij dit laatste, gelijk later blijken zal, meer voor eene bijzondere beschikking Gods houden.

Nog heden ten dage vindt men in de streken van den berg Sinai het manna, als een zeker harsachtig uitzweetsel en afdruipsel van de struik, die men de Tarfahstruik noemt. Men zegt dat dit voortbrengsel van dien boom door den steek van een klein insekt ontstaat, en dat de verschijning van dit kleine dier in den regel van vochtige jaren afhankelijk is. Een enkele middelmatige boom levert, naar men zegt, tot 80,000 druppels manna. Reizigers, die deze streken bezocht hebben, beweren dat men reeds van verre den zoetigen mannareuk kan bespeuren. Maar hierin ligt nu het wonder van den mannaregen, dat tegenwoordig de gansche oogst van een geheel jaar slechts 500 of 600 pond oplevert; terwijl de Israelieten elken dag minstens twee en een half millioen gomer of pond noodig hadden en ook inzamelden.

Door de openbaring Zijner wondervolle almacht, door de herhaalde vernieuwing Zijner bondstrouw, door de

betooning Zijner genade antwoordt de Heere dan op het wantrouwen en krenkend ongeloof der Zijnen. Is dit niet menigmalen ook uwe ondervinding geweest? Gij weet het niet zoo goed? Kunt het u niet meer herinneren? Maar, o dan ligt dit niet aan den Heere of aan de intrekking van Zijn gunst, maar aan u en uw gemis van opmerkzaamheid. Maar zie, die God die voor Israel de wonderbare uitkomsten in kwakkelen en manna heeft beschikt, zorgt voor dat volk, dat zoozeer nog leiding en opvoeding behoefde, dat de goddelijke beschikking in dit alles zoude blijken. Want, wederom, dit is eigenlijk de zegen in die goddelijke beschikkingen, dat wij voor ons zelven er het goddelijke in opmerken.

Hoe die goddelijke beschikking niet alleen is gekomen, maar ook gebleken, zegt ons nu het volgende (vs. 15—22); zoowel in de verklaring van het verschijnsel (vs. 15, 16), als in de verwonderlijke ondervinding (vs. 17, 18) des volks; en de eigenaardige bepaling van Mozes (vs. 19, 20) en de afwijkende inzameling van den zesden dag (vs. 21, 22).

Reeds was des anderen morgens de dauw van de aarde opgetrokken, en toch scheen daar, beschenen door het vroege morgenlicht, nog iets achtergebleven. 't Was wit en korrelig als de rijm, bevroren dauw! die evenwel reeds lang voor de koestering der morgenzonnestralen moest geweken zijn. Wat was het toch, dat de geheele omgeving als met een witachtig, eenigszins doorschijnend laken bedekte? Ook de Israelieten wisten zich geen rekenschap te geven van dit zonderling verschijnsel. „Toen het de kinderen Israels zagen, zoo zeiden zij, de een tot den anderen: het is man; Want zij wisten niet wat het was." 't Is goed, dat

onze vertalers het oorspronkelijke woord „man" onvertaald gelaten hebben. Zoo blijkt ons de naamsafleiding van het woord manna; hetzij dan het woord „man," naar de meening van sommigen, gelijk staat met ons „wat;" hetzij het dan, zooals anderen willen, „gave" beteekent.

Mozes alleen kon den Israelieten de noodige verklaring geven. „Mozes dan zeide tot hen: dit is het brood, hetwelk de Heere ulieden te eten gegeven heeft." Hij ziet in dat verschijnsel te recht de vervulling der belofte Gods, en dit zegt hij ook: „dit is het woord, dat de Heere geboden heeft." En als de Heere nu de vervulling der beloften nabij brengt, moeten de geloovigen niet te lang wachten met die te aanvaarden en beslist aan te grijpen. Menigeen staat nog in verwondering over de weldaden Gods aarzelend te redekavelen, terwijl 't reeds lang tijd was om die met blijdschap aan te nemen. Dit doet Mozes de Israelieten gevoelen, als hij er aan toevoegt: „Verzamelt daarvan een ieder naardat hij eten mag, een gomer voor een hoofd, naar het getal van uwe zielen (in uw gezin); ieder zal nemen voor degenen, die in zijne tent zijn."

Gelijk het was bij het eten van het paaschlam, zoo was het nu ook weder bij de inzameling en het noodig verbruik van het manna: ieder moest rekening houden met de grootte van zijn gezin, niet met eigen gulzigheid of overprikkelde begeerte. Ook moest de huisvader maar niet allereerst voor zich zelven naar het noodige omzien; hij moest aanstonds denken om de leden van zijn gezin en om de bewoners zijner tent, ook indien daaronder dienende personen waren. Ook dezen zijn immers huisgenooten en, wonende onder uw dak, hebben zij ook recht op uw zorg. Laat ons nooit vergeten, dat ook onze inwonende dienstbaren overal in

Gods woord „zielen" of personen genoemd worden; als om ons te doen gevoelen, dat ook dezen eene ziel te verliezen hebben, waarvoor de hoofden des gezins eenigermate verantwoordelijk zijn gesteld. Ook blijkt uit deze opmerking, dat onder Israel geen eigenlijke slaven gevonden werden. Zij bleven steeds personen, werden nooit zaken.

De verwonderlijke ondervinding der Israelieten (vs. 17, 18) bij de inzameling van het manna kwam de verklaring, die Mozes van het vreemde verschijnsel gegeven had, ten volle bevestigen. Trouwens, de bevinding van Gods volk zal zoowel de waarheid van Gods woord als de trouw Zijner dienstknechten steeds doen blijken. „En de kinderen Israels deden alzoo en verzamelden, de een veel de ander weinig," zonder nu juist zekere maat daarbij te nemen. Bij zoo grooten overvloed kwam het op een weinig meer of minder toch wel niet aan. Waartoe ook dat lastige van dat tijdroovend meten en wegen, waar 't het opdoen of uitgeven der huislijke benoodigdheden geldt! Zoo dachten misschien de Israelieten; gelijk zoo menige onachtzame huismoeder of ontrouwe dienstbode dit denkt, of ten minste door daden toont aldus te denken, als zij zorgeloos en achteloos de noodige hoeveelheid aan de bepaling van eigen willekeur of toevalligen greep overlaten.

Doch zoo denkt niet de Heere God, die het goede heeft gegeven, en zelfs de haren van ons hoofd heeft geteld. Zoo denkt niet de Heere God, die een God van orde is en aan ieder ding zijn maat en orde heeft gesteld, en die het wel weet, dat schijnbaar verlies van tijd dikwijls winst voor orde en regel in onze zaken is. Dat moest Israel nu ondervinden. Ieder had naar hartelust verzameld en de volle korven en beladen schooten naar huis en hof gesleept. „Maar als zij het

(te huis) met de gomer maten, zoo had hij, die veel verzameld had, niets over en dien, die weinig verzàmeld had, ontbrak niet; een iegelijk verzamelde zooveel als hij eten mocht."

Wat zoude trouwens het meten nu ook nà de inzameling gebaat hebben? Hetzelfde wat, o huismoeder! uw angstig natellen en narekenen u baat, als gij het ingebeeld of werkelijk verlies in goed of geld te laat gaat inzien, nadat het eenmaal is geleden. Door vooraf de maat te gebruiken en vooraf te berekenen, hadt gij dat verlies kunnen, moeten voorkomen. De Heere leert ook hier wederom, dat in elk huis waar het goed zal gaan, drie dingen in het tijdelijke den toon moeten aangeven: maat, orde en regel. Dat wil zeggen: alles moet naar de behoefte, alles op zijn rechte plaats, alles in goede volgorde geschieden. Maar zal dit alles van kracht zijn, dan komt er nog een vierde bij, dat eigenlijk het eerste is en alles moet beheerschen: alles op zijn tijd.

De juiste voorzorg omvat niet alleen de maat der stof, de beschikbare ruimte en orde der werkzaamheid, maar ook de indeeling des tijds. De goede voorzorg ziet niet alleen op het heden, maar ook op het morgen. Aldus doet het Mozes met zijne berekenende bepalingen (vs. 19, 20). „En Mozes zeide tot hen: niemand late daarvan overig tot den morgen." Hij kent zijne menschen en weet dat twee dingen bovenal ons wantrouwen in Gods bestuur en ons steunen op eigen toevoorzicht verraden: het te ras veel te willen opleggen en het opgelegde te lang te willen bewaren. Deze twee zijn de bestanddeelen en werkzaamheden der gierigheid, die schier alle menschen in haar macht heeft. Beiden moeten evenzeer bestreden worden, zullen wij ons zelven voor de afgodendienst bewaren, welke is gierigheid (Eph. 5:5; Col. 3:5). Maar hoe

weinigen streven in ernst naar deze overwinning over zich zelven?

De Israelieten ten minste niet. „Doch zij hoorden niet naar Mozes; maar sommige mannen lieten daarvan overig tot den morgen." Zij wantrouwden dus God, alsof deze hen ook niet morgen verzorgen kon. En des anderen morgens? „Toen wiesen er wormen in en het werd stinkende; dies werd Mozes zeer toornig op hen." — Daar hebt gij dan de gevolgen van die overgroote angstvalligheid, die het noodige er niet van durft nemen, uit vrees dat ons later ontbreken zal. Het met zorg bespaarde doet geen nut meer en is een voorwerp van walging geworden op het oogenblik, waarop gij meendet er van te zullen genieten. Zal het met uwe angstig op zij gelegde spaarpenningen, die gij misschien aan armen en kerk ontwoekerd hebt, niet evenzoo gaan, als gij op uw sterfbed daaraan denkt? Opgespaard manna is het; maar waaruit de wormen reeds kruipen en waaraan reeds als een lijklucht is.

Bovendien wekt ge door aldus te handelen het billijk ongenoegen op, niet alleen van een Mozes, maar bovendien van Hem, wien Mozes daarin vertegenwoordigt, van dien God, die u het goede der wereld gaf; niet om het angstvallig wegtebergen, maar om het met beleid en dankbaar te gebruiken. Mozes had recht, met over de Israelieten, die hij zoo menigmalen, maar steeds te vergeefs, gewaarschuwd had, verontwaardigd te zijn. Immers was hun het manna gegeven, om hun geloof en vertrouwen te beproeven; en nu bleek aanstonds, dat zij beide misten. Daarin zag hij een te kort doen aan de eere Gods. Indien zij hem zelven, hem persoonlijk beleedigden, dat kon hij verduren; maar niet dat zij aldus, door de daad, de eere zijns Gods aanrandden.

Door de ondervinding wijzer geworden, door datgene

wat ook wij meestal noodig hebben, door schade en schande geleerd, volgden de Israelieten voortaan bij de inzameling en het gebruik van het manna getrouw Mozes' voorschriften, daaromtrent gegeven. Zij lieten den Heere eenvoudig elken morgen zorgen voor de hoeveelheid spijze, dien zij voor dien dag mochten behoeven. „Zij nu verzamelden het alle morgen, een iegelijk naardat hij eten mocht;" gelijk men nog altijd het manna in den ochtend inzamelt. Want door deszelfs harsachtigen aard kan het niet te veel hitte verdragen. „Want als de zon heet werd, zoo versmolt het." Dat hadden zij reeds enkele dagen ondervonden; maar toen op den zesden eene geheel afwijkende inzameling plaats vond, moesten zij hunne bevreemding daarover aan Mozes bekend maken. Hoor, wat geschiedde.

„En het geschiedde op den zesden dag, dat zij dubbel brood verzamelden, twee gomers voor eenen; en al de oversten der vergadering kwamen en verkondigden het aan Mozes." De Heere had reeds vooraf, gelijk wij dit uit vs. 5 weten, aan Mozes bekend gemaakt, dat dit gebeuren zoude; maar niet bepaaldelijk bevolen, dat hij dit ook den volke bekend zou maken. Uit de bevreemding des volks en zelfs der oversten van de vergadering blijkt overtuigend, dat Mozes dit ook niet gedaan heeft. Voorzeker had hij dit uit wijze bedachtzaamheid en met overleg verzwegen; om straks de verrassing bij de bevreemdende ondervinding te grooter te doen zijn en van die verrassing ten behoeve van het onderwijs te beter partij te trekken.

Een leeraar die in eene enkele leerrede alles zegt wat hij weet, die meent in ééne rede niets te mogen achterhouden, zal in de volgende rede en zijn gehoor en zichzelven afmatten. 't Is wijs en voorzichtig, goed en juist te weten al wat men zegt; maar minder wijs

en niet voorzichtig is het, alles te zeggen wat men weet; al zegt men het in die enkele maal dan ook nog zoo goed. Juist nu had Mozes de beste gelegenheid de heilige instelling des Sabbaths den volke bekend te maken en straks vast te stellen. Al wat in dit hoofdstuk nu nog volgt heeft juist daarop betrekking.

III.

Had Mozes wellicht daarom verzwegen wat hem door den Heere was geopenbaard aangaande hetgeen op den zesden dag geschieden zou, en dat, nu geschied, het volk zoozeer verbaasde? Wij gelooven dit wel. Nu kon hij, gelijk hij dan ook deed, met te meer nadruk op de beteekenis en de heiligheid van den Sabbath wijzen. Gewis was die reeds in de ordeningen der schepping op den zevenden dag vastgesteld en als toekomstige heiligheid verordend. Dit blijkt èn uit de geschiedenis der schepping in Gen. 2 èn uit den inhoud der tien geboden, waarin het vierde gebod van den sabbath handelt en waarin deszelfs viering door het geschiedkundig feit der zesdaagsche schepping wordt aangedrongen (Ex. 20 : 8—11). Hier is er evenwel sprake van de wijding en instelling van den zevenden dag als rustdag voor het bondsvolk als zoodanig; dat nog gansch iets anders is dan de vaststelling van dien dag in 't algemeen.

Voor de heiliging van den zevenden dag door Israel geeft Gods woord een drietal gronden: den eersten ontleend aan de scheppingsgeschiedenis, den tweeden aangewezen door Israels ondervindingen en den derden rustende in het eigen gebod Gods. Zie, reeds nu wordt aangetoond, dat we in dat vierde gebod der wet niet met eenig willekeurig of pas uitgedacht be-

sluit te doen hebben; maar dat wij daarin vinden de omschrijving in duidelijke bewoordingen van hetgeen de Heere eerst door de gebeurtenissen zelve heeft geopenbaard. En deze gebeurtenissen in den tijd zijn er wederom, omdat zij noodzakelijk werden door den Raad Gods, die is van eeuwigheid; en die, in de daad der schepping mede, aanvankelijk door God is geopenbaard.

Daarom is het gedeelte der Schrift, dat wij nu te samen gaan overpeinzen, van zeer groot gewicht voor de juiste kennis en zuivere beoordeeling van de heilige instelling des Sabbaths. Eerst wordt daartoe en daardoor de goddelijke wil verklaard (vs. 23—29); daarna (vs. 30—36) wordt bericht, hoe ook voor 't vervolg des tijds, de heilige instelling verzekerd werd. Met het eerste gedeelte, de heilige instelling zelve of wel de verklaring van den wil Gods daaromtrent, hebben wij hier eerst te doen. Allereerst zien wij het verrassend gebod wonderbaar bevestigd (vs. 23, 24), daarna vernemen wij de nadere verklaring aangewezen (vs. 25, 26), en ten laatste de hooge beteekenis van den Sabbath door God zelven nader toegelicht (vs. 27-29).

Wij kunnen ons best voorstellen, hoe de man Mozes daar stond, omstuwd door de menigte, die hem vragend aanziet en van hem de ontraadseling wacht van een raadsel, dat zij niet kon oplossen. Wij kunnen ons gemakkelijk denken, hoe dezelfde Mozes er ernstig over peinst, om het verrassend verschijnsel, dat hem gewis niet verbaast, zoo in verband met de heilige bedoelingen Gods te verklaren, dat er onmiddellijk uit blijke, welke de oorsprong, het doel, de beteekenis en de verplichting zijn, voortvloeiende uit de gewijde instelling van den Sabbath. Daartoe spreekt hij het verrassend gebod. „Hij dan zeide

tot hen: dit is het dat de Heere gesproken heeft: Morgen is de rust, de heilige Sabbath des Heeren! Wat gij bakken zoudt, bakt dat en ziedt wat gij zieden zoudt; en al wat overig blijft, legt het op voor u in bewaring tot den morgen.

Hebben wij te veel gezegd, als wij beweerden, dat deze weinige woorden schier alles omvatten, wat op de instelling des Sabbaths betrekking heeft? Immers de goddelijke oorsprong blijkt hieruit, dat God zelf het gesproken heeft. Daarom wordt met zooveel klem vooropgezet: „dit is het wat de Heere gesproken heeft." Ook het eigenlijk doel der Sabbathsviering wordt aangegeven. 't Is te rusten, rust in den vollen, eigenlijken zin des woords. Vandaar de eigenaardige vorm, die we hier ontmoeten (Sabbathôn). Maar de vadsige, doodsche rust der traagheid van 't vleesch wordt niet bedoeld, maar die werkzame rust, die naar God uitgaat en met diens heilige gedachten zich bezig houdt. 't Is een „heilige Sabbath," en daarenboven de dag die „des Heeren" is, Hem toebehoort, Hem moet gewijd zijn.

Welke verplichtingen voor het gezin, deszelfs huisvader en leden onmiddellijk daaruit voortvloeien blijkt aanstonds uit de verdubbelde werkzaamheid op den voorafgaanden dag, om den volgenden dag aan den dagelijkschen arbeid zich te beter te kunnen spenen. Heden mochten zij bakken en braden; morgen hadden zij om iets anders te denken. Maar deze verplichting hield voorzeker een grooten eisch aan het geloofsvertrouwen in. Immers de ervaring der vroegere dagen had de Israelieten geleerd, dat men het manna niet tot den volgenden dag kon overhouden; en nu gebiedt Mozes zelf, „al wat overig bleef tot morgen in bewaring te leggen." Daarin lag wel iets verrassends. Had de man Gods dan vergeten, hoe hij over zoo iets getoornd had, ver-

ontwaardigd over het verzuimen van zijn voorschrift, om het manna niet te bewaren?

Evenwel Israel gehoorzaamt ditmaal, daartoe voorbereid en aangespoord door den dubbelen zegen, dien God vooraf reeds geschonken had, door op den zesden dag het dubbele te laten inzamelen. Zoo stelt de Heere door Zijne voorafgaande genadebetooningen de Zijnen tot opvolgende geloofsgehoorzaamheid in staat. Maar dan komt Hij die gehoorzaamheid zelve ook nog zegenen, om aldus wat ons vreemd toescheen en evenwel naar Zijn woord was, wonderbaar te bevestigen. „En zij legden het op tot den morgen, gelijk als Mozes geboden had." En zie, de volgende morgen kwam; men wachtte in spanning af; maar, wat anders tot dusver steeds geschied was — „en het stonk niet en er was geen worm in." Zoo weet de Heere te zorgen, zoo weet Hij de wormen te weren, die anders, ook op geestelijk gebied, aan onzen teerkost knagen en dezen of vernielen of onbruikbaar maken.

Nu wordt den kinderen Israels ook de nadere verklaring èn van het verrassend natuurverschijnsel èn van de gewijde instelling gegeven. Daar zijn vele dingen in de Schrift en ook in de voorzienige leidingen Gods, die ge eerst in een weg van gehoorzaamheid verneemt en leert. Buiten dien weg der gehoorzaamheid gaande, blijft veel u duister en ongerijmd; niet omdat dit in de dingen Gods steeds ligt, maar omdat het uw hart aan de rechte gesteldheid meestal faalt. Israel volgde het voorschrift van Mozes en zag zijne voorspelling bevestigd. Wat men overgelaten had was niet bedorven. „Toen zeide Mozes: eet dat heden; want het is heden de Sabbath des Heeren; gij zult het heden op het veld niet vinden. Zes dagen zult gij verzamelen; doch op den zevenden dag is het Sabbath; op denzelven zal het niet zijn."

De gedachten Gods beheerschen ook den gewonen loop der natuur, gelijk mede hare buitengewone openbaringen. Achter de gewone en ook achter de meer treffende verschijnselen op het gebied der natuur schuilt de heilige achtergrond van den hoogen raad Gods. In het zichtbare der schepping wordt het onzichtbare Gods aan het peinzend gemoed en geloovige hart geopenbaard. Dat is de groote gedachte, die Mozes op dit oogenblik uitspreekt en die ook door den Sabbath zelven wordt gepredikt. Daar is eene samenstemming der gewillig gehoorzamende natuur met het gebod des Heeren, die haar Zijne ordeningen en wetten heeft ingeplant en opgelegd. Daar is geen toeval, maar alles is door de voorzienigheid Gods aldus beschikt, bepaald en besteld.

Israel kon uit deze woorden van Mozes vernemen, dat het den Sabbath niet had te beschouwen als een stillen, stuggen en stroeven dag van onthouding en doodsche afzondering. Neen, ook op dien dag mocht en moest het volk „eten", maar zonder dat het daartoe vooraf den noodigen arbeid had te verrichten. Israel kon nu weten, dat God zelf dien Sabbath had ingesteld, want zie, zelfs de zwijgende natuur wees het daar buiten in haar welsprekende weigering aan. De velden waren heden niet wit van het manna. „Gij zult het heden op het veld niet vinden"; en zoo gaf de Heere het bewijs, dat Hij het heden tot eenen rustdag, Hem gewijd, wilde afgezonderd en geheiligd hebben.

En niet alleen dezen enkelen dag moest zulks geschieden, maar op elken zevenden dag, die voortaan wederkeerde en de week afsloot. God zelf wees aldus den zevenden dag aan, dien Israel als zoodanig had te beschouwen en die niet door willekeurige bepalingen der menschen op een anderen dag mocht verzet worden. — Maar wat zult ge dan zeggen, dat wij

Christenen niet meer als Israel den zevenden dag als Sabbath vieren, maar wel den eersten? Ten eerste dit, dat, als men van het oosten naar het westen om de aarde heenreist, in één enkel jaar tijds, zeer zeker één dag verspringt; ten tweede, dat ge nooit bewijzen kunt, dat Israel steeds dien zevenden dag achtereenvolgens gehouden heeft; ten derde, dat indien de Heere Jezus den eersten dag der week door Zijne opstanding en verschijningen tot een Sabbath in den meest verheven zin des woords geheiligd heeft, wij daarbij dan toch voorzeker niet met menschlijke willekeur, maar met goddelijke aanwijzing, bovennatuurlijke leiding en geestelijke aanduiding te doen hebben.

Het komt alles op de juiste opvatting en de waarlijk geestelijke verklaring van den Sabbath aan, om deszelfs ware beteekenis juist te doorzien. Deze hooge beteekenis van den Sabbath moest door God zelven ten behoeve van het onleerzame volk worden toegelicht (vs. 27—29). Wij leeren daarbij het volk kennen als onvatbaar (vs. 27), onwillig (vs. 28) en ondankbaar (vs. 29.) Het had gewis des Heeren woord niet begrepen, of wel dat onachtzaam vergeten, of, hetgeen vreeslijker zoude geweest zijn, dit moedwillig overtreden. Immers, „het geschiedde aan den zevenden dag, dat sommigen van het volk uitgingen, om te verzamelen." Maar, gelijk het met die onvatbaren en onleerzamen meestal gaat, teleurgesteld en beschaamd keerden zij terug; want „zij vonden niet." Zoo had de Heere weer het woord van Zijnen dienstknecht waar gemaakt.

Maar al bezigt God zelfs de zonde en de leugen der menschenkinderen ter bevestiging zijner waarheid, en al gaan de gangen der goddelijke heiligheid ook door de paden van 's menschen ongerechtigheid heen;

deze, door de mensch zeker niet gewilde, eindelijke uitkomst, heft de zondigheid der zonde noch de verantwoordelijkheid des zondaars niet op. Dat doet de Heere krachtig uitkomen, als Hij in Zijn woord tot Mozes de overtreders van opzettelijken onwil en besliste weigering beschuldigt. „Toen zeide de Heere tot Mozes: hoelang weigert gij te houden Mijne geboden en inzettingen?" — Vele dingen zijn hier optemerken, die we maar niet achteloos voorbij moeten gaan. 't Gaat ons toch menigmalen op het gebied der Schrift als den kinderen Israels, met het manna. Juist daar en dan gaan zij manna zoeken, waar en wanneer het niet te vinden is, en middelerwijl laten zij de genietingen voorbij gaan, die voor de hand liggen en door den Heere duidelijk zijn aangewezen.

Ten eerste wordt het hier duidelijk, hoe door de zonde van enkelen een geheel volk schuldig kan gesteld worden. Immers waren slechts „sommigen" uitgegaan, en evenwel spreekt God tot Mozes: waarom weigert „gijlieden?" Dus tot het geheele volk komt de vraag. En te recht. Had het volk dan genoeg gewaakt en gebeden, dat er geene overtreding geschieden zoude? — Uit dit woord Gods wordt bovendien openbaar, hoe elke zonde eigenlijk is eene weigering der gehoorzaamheid aan Gods wet. — Nog ziet gij het hier duidelijk uitgesproken, dat die tegen één gebod der wet zondigt, tegen alle heeft overtreden. Want God spreekt van weigering der gehoorzaamheid aan Zijne geboden en Zijne wetten in het meervoudig getal gebezigd. — Ook doet God het duidelijk vernemen, dat wij bij de wet des Heeren niet met menschlijke instellingen, maar met eigen geboden Gods te doen hebben; want Hij noemt ze uitdrukkelijk Mijne geboden en Mijne wetten.

Of zoudt ge mogelijk willen beweren, dat met de

instelling en heiliging van den Sabbath tevens het beginsel van al de geboden Gods gegeven is; in zooverre dezen zich naar God zelven heen richten en Hem erkennen als het eenig ware voorwerp der aanbidding en van den zuiveren godsdienst? Wij willen dit voorzeker niet ontkennen; want daarin juist meenen wij de hooge beteekenis van den Sabbath des Heeren te moeten zien. Immers door den Sabbath intestellen en dezen door de feiten zelve van het natuurleven voor het oog des volks te heiligen, verklaart God zich zelven als den God, die Schepper is van 't heelal, die de God der tijden is, en, daar Hij ook u dien Sabbath oplegt, ook de God van uw leven en van uwe tijden. Hij is de God, wien gij een deel uws levens hebt te wijden, omdat dit geheele leven, als gave Zijner goedheid, Hem toebehoort.

Maar heeft God dan niet aldus de hooge beteekenis van den Sabbath toegelicht, als Hij daarbij tevens het volk van snoode ondankbaarheid beschuldigde? Immers wat anders zegt Hij in de volgende woorden tot Israel dan dit: omdat Ik het geestelijke bedoel, daarom heb Ik ulieden het tijdelijke gegeven. Het tijdelijk goede ontvangt ge slechts, omdat het eeuwig goede daardoor afgebeeld wordt. Van het geestelijke, als het hoogere, wordt het tijdelijke, als het mindere, afhankelijk gesteld. Hoor, hoe de Heere spreekt, de opmerkzaamheid oproepende door het eigenaardige „ziet", waardoor de aandacht aanstonds gespannen wordt. „Ziet, omdat de Heere ulieden den Sabbath gegeven heeft, daarom geeft Hij u aan den zesden dag voor twee dagen brood." Let op het verband van dit „omdat" en dit „daarom". Om wille van het geestelijke komt het tijdelijke, niet door het tijdelijke het geestelijke.

Daaraan wordt nu ook het gebod des Heeren ander-

maal vastgeknoopt, nadat eerst is aangetoond, hoe de tweevoudige grondslag der gehoorzaamheid moet zijn; de souvereiniteit Gods die dubbel gaf en geeft en de dankbare afhankelijkheid des menschen, die reeds veel ontving en nog meer zal ontvangen. „Een ieder blijve in zijne plaats, dat niemand uit zijne plaats ga op den zevenden dag"; namelijk om dat te verzamelen, wat de Heere hem reeds den vorigen dag geschonken had. Hiermede wordt elke inspannende arbeid, niet iedere weldadige beweging op den Sabbath verboden en veroordeeld. Immers gedwongen onbewegelijkheid is geen rust, maar zwaar werk; is geen leven maar de dood; terwijl de Sabbath ons juist het beeld brengt van het rusten Gods, de hoogste en heiligste rust van het hoogste en heiligste leven.

Op dit alles doelt ook de wijze waarop voor de toekomst de heilige instelling verzekerd werd (vs. 30—36), hoewel al hetgeen daarvan hier wordt bericht, eigenlijk bij voorverhaal (per prolêpsin) geschiedt. Uit alles blijkt duidelijk, dat de inhoud van dit laatste zevental verzen in het laatste tijdperk der veertigjarige omzwerving in de woestijn is opgemaakt. Wij zouden zeggen, dat dit ons moet doen inzien, dat de vijf boeken van Mozes tegen het einde van diens leven zijn samengesteld, als hij, op last des Heeren, al de herinneringen van zijn veelbewogen en rijk leven had bijeengebracht en geordend, om die te boek te stellen.

Daarom kan hier sprake zijn van de gomer manna in eene kruik ter bewaring weggezet voor de getuigenis (vs. 33), kan er sprake zijn van den veertigjarigen duur van den mannaregen (vs. 35), kan er sprake zijn van den juisten inhoud eens gomers (vs. 36), als tiende

deel van een efa. Zie, vanwege dit alles kunnen we dan ook zeer kort zijn in de verklaring van de woorden en zaken, die hier ter loops voorkomen, om later in hun eigen verband, op de behoorlijke plaats herhaald te worden. Alles beweegt zich hier slechts om het groot middelpunt, om namelijk aan te wijzen, hoe de groote en heilige instelling van den Sabbath, door een onloochenbaar bewijs Gods in de mannaregen gegeven, ook voor het vervolg des tijds werd verzekerd. Dat wordt met de volgende woorden aangeduid: „Alzoo rustte het volk op den zevenden dag."

„Alzoo," d.i. door de leidingen van God zelven daartoe geleid, daartoe als gedwongen, aanvaardde en behield Israel den zevenden dag, als een door God geheiligden rustdag. Het man bleef voor den goddelijken oorsprong, de gewijde beteekenis, den rijken inhoud en het heilig doel van den pas aan het volk gegeven Sabbath een blijvend bewijs. Nogmaals wordt dan ook op dat bewijsmiddel de aandacht gevestigd. „En het huis Israels noemde deszelfs naam Man; en het was als koriander zaad, wit en de smaak daarvan was als honigkoeken." Wat het man betreft, daarover hebben wij reeds uitvoerig gehandeld. Maar iets anders is er in dit vers wat eene nadere toelichting vereischt.

Hier voor het eerst treedt het bondsvolk als „huis Israels (Béth Israel) op. Vroeger heette het de „kinderen Israels" (bené Israel), ook de „vergadering der kinderen Israels" (ådat, ook kahal Israel). De kinderen Israels is de gewone naam van het volk in het algemeen, wanneer het in de geschiedenis optreedt; de vergadering der kinderen Israels wordt het genoemd, als het (meest in kwaden zin) zich gemeenschappelijk in eenige daad of raad des geheels uitsprak; huis Israels is des zelfs naam bovenal wan-

neer het in maatschaplijke of godsdienstige belangen gemeenschappelijk optreedt of handelt. Zoo is het ook hier bij de benaming van het Man, die zoo langzamerhand in het volksgebruik was aangenomen.

Maar beter dan slechts door eenen naam moest de herinnering aan de weldaad Gods voor het nageslacht bewaard worden, ook om de heilige beteekenis, die daaraan verbonden was. Daarom gaf Mozes, ten aanhoore van gansch het volk, omdat het dit in het geheel betrof, aangaande de bewaring daarvan een voorschrift, dat, gelijk uit het daarop volgende woord bleek, meest in 't bijzonder den priesterlijken stam gold. „Voorts zeide Mozes: dit is het woord, hetwelk de Heere bevolen heeft; vult eenen gomer daarvan tot bewaring voor uwe geslachten, opdat zij zien het brood, dat Ik ulieden heb te eten gegeven in deze woestijn, toen Ik u uit Egypteland uitleidde. Ook zeide Mozes tot Aäron: neem eene kruik en doe eenen gomer vol man daarin, en zet die voor het aangezicht des Heere, tot bewaring voor uwe geslachten."

Wat Mozes daarmede bedoelde, wordt ons aanstonds duidelijk gemaakt, als (de latere) handeling van Aäron ons hier onmiddellijk bijgevoegd wordt. Immers „gelijk de Heere aan Mozes geboden had, alzoo zettede ze Aäron vóór de getuigenis tot bewaring." Hieruit blijkt onwederlegbaar, dat „voor het aangezicht des Heeren" gelijkluidende is met „vóór het getuigenis," d.i. voor de arke des verbonds, die ook de arke der getuigenis (Ex. 30 : 6, 26, enz.) genoemd wordt. Zoo werd ook de tente der samenkomst soms de tent of plaats der getuigenis genoemd; omdat de Heere God daar door de wolke der heerlijkheid van Zijne nabijheid getuigenis kwam geven.

Nog eene enkele verklarende opmerking, die insgelijks dagteekent uit den tijd der samenstelling van

deze boeken in Mozes' laatste levensdagen, volgt nu nog. De eerste opmerking geldt den duur van den mannatijd. „En de kinderen aten man veertig jaren, totdat zij in een bewoond land kwamen; zij aten man, totdat zij kwamen aan de pale van het land Kanaän." Ditzelfde feit wordt ons ook door Jozua (5 : 12) en Nehemia (9 : 15) bericht. Maar waartoe het reeds hier in het vóórverhaal opgenomen?

Gewis om ons ook deze vier dingen tot onze bemoediging, besturing en vertroosting te leeren: 1°. dat God niet alleen voor de Zijnen begint te zorgen, maar dit laatste ook zoo lang voortzet, als dit noodig is; al duurt het dan ook veertig jaren lang. 2°. Al geeft God veertig jaren lang brood, geeft Hij het toch elken dag versch; ook in het geestelijke is verschheid noodig. 3°. Dat het wonder ophoudt, zoodra dit niet meer noodig is en de natuur zelf in de behoefte kan voorzien. Geene buitengewone genietingen moeten in het geestelijke leven verwacht en begeerd worden, waar de gewone leidingen des geloofs kunnen volstaan. 4°. dat het ophouden van de bijzondere zorg Gods wijst op het naderend begin van de vervulling der beloften Gods.

Een tweede opmerking betreft den inhoud van de maat, waarmede het manna in 't eerst en daarna ook later werd ingezameld en gemeten. Uit deze laatste opmerking zouden wij wel overhellen tot de gissing, die men gemaakt heeft, dat de gomer oorspronkelijk niets anders was dan een gewoon vat of eene kan voor dagelijksch huishoudelijk gebruik, en die in de meeste gezinnen, gelijk dit meestal gaat, zoo omstreeks van dezelfde grootte zijn. Later werd die dan tot bepaalde, algemeen aangenomen maat gebruikt. In dien zin moeten de slotwoorden van dit hoofdstuk opgevat worden: „een gomer nu is het tiende deel van een

Epha." — En deze laatste is omstreeks een half mud of vat.

Over de maten en gewichten bij Israel in gebruik zullen wij bij latere gelegenheid kunnen handelen. Nu, hier, moeten wij bij de hoofdgedachten des geheels blijven. Laat ons die dan nu, ten besluite van het geheel, in weinige woorden trachten weertegeven; gelijk wij deze uit de geheele beschouwing van dit hoofdstuk mochten opmaken. Uit dit alles bleek overvloedig, dat de heiliging van den Sabbath, welks wettelijke omschrijving kort daarna in de Wet Israels bij uitnemendheid, in Sinai's Wet des Heeren, voor alle tijden werd vastgesteld, van het hoogst gewicht werd geacht.

't Is zoo waar wat gezegd is: geene kerk heeft den Sabbath geboden, geene raadsvergadering des volks of der gemeente heeft hem opgelegd; maar hij was er en is er. Het geschiedkundig verhaal der schepping spreekt het uit, het gebeurde met het manna bevestigt het; de wet van Sinai maakt het tot geestelijke wet; en sints hebben koningen en keizers, volkswetten en landsbepalingen zijn bestaan en goddelijk gezach erkend en gehuldigd. En oneindig ver strekt zich de invloed van dien Sabbath uit.

Immers die Sabbath grijpt diep in het leven van het geheele volk in, bestuurt de gangen van het gezin, wordt een band der vereeniging voor al deszelfs leden te samen, is voor den enkelen mensch een heilig teeken. Die Sabbath blijkt een wijze wet, een liefelijke gunst, eene heerlijke belofte te zijn. Hij eischt volkomen vertrouwen op Gods voorzienige zorg; bedoelt algeheele onderwerping aan Gods heilige inzettingen; beoogt het welzijn van den mensch zelven en streeft middelerwijl tot grootmaking van Gods eer.

Ja de Sabbath, naar zijn goddelijken oorsprong, hooge beteekenis, opleidende verplichtingen, geschiedkundigen grondslag en eeuwig doel, is de treffende uitdrukking en het aandoenlijk teeken van Gods almacht, souvereiniteit, heiligheid, voorzienigheid, ontferming, trouw en eeuwige zaligheid.

In den Sabbath gebiedt de Heere de heiliging en schenkt Hij zelf de noodige rust. Maar Israel zoude de rust willen en niet de heiliging; den overvloed willen en niet de wijding daarvan aan God den Heere. Het manna, dubbel geschonken op den zesden, maar onthouden op den zevenden dag, kon Israel en ook ons leeren, hoe God het eene schenkt, omdat Hij, in Zijne wijsheid en trouw, het andere heeft bedoeld.

Om den Sabbath die volgt, is er de zegen op de dagen, die voorafgingen. Om den Sabbath, die er eeuwig zal zijn in den hemel, is er de zegen in den voorafgeganen tijd des levens. O, zij er een enkele Sabbathdag, den Heere gewijd in dit leven, en 't zal eenmaal wezen — een onafgebroken Sabbath, als het eeuwige leven.

PSALM 118 : 12.

Laat Arons huis Gods goedheid loven,
  En zeggen: roemt Gods majesteit;
Zijn goedheid gaat het al te boven;
  Zijn goedheid duurt in eeuwigheid.
Laat die God vreezen Hem nu loven,
  En zeggen: roemt Gods majesteit;
Zijn goedheid gaat het al te boven;
  Zijn goedheid duurt in eeuwigheid.

XVII.

DE HEILIGE EN DE ONHEILIGE OORLOG VAN HET VOLK GODS.

Exodus XVII : 1—16.

INHOUD: Wat het voornaamste is bij iederen strijd; heilige of onheilige oorlog? gegeven en genomen ergernissen; kenmerken van den heiligen en van den onheiligen oorlog; het onderwerp en deszelfs verdeeling: de onheilige twist tegen, de heilige twist voor God.

I. De twisting des volks tegen God (vs. 1—7): de aanleiding (vs. 1—3), de afwending (vs. 4—6) en de beteekenis (vs. 7). — Ellende, ongeduld, wantrouwen: Rafidim; opstand tegen God; gebrek aan water; waarom geene volledige opgave der legerplaatsen. — Wat den tocht zoo merkwaardig maakt: wat vooraf was gegaan; „naar hunne dagreizen;" „op het bevel des Heeren;" ook op den weg Gods zijn er nog moeilijkheden; „twisten en morren;" wajareb; een onbillijke en drieste eisch; „verzoeken;" verblindende macht van den hartstocht; overdrijving; „opdat" = gevolg niet doel. — De afwending (vs. 4—6): de ernstige smeekbede (vs. 4), het beproevend antwoord (vs. 5), de verrassende verhooring (vs. 6); bewijs van 's Heeren deugden; het gebed = bewijs van eigen onmacht, tegen 't volk eene aanklacht, teeken van geestkracht; „voor het aangezicht des volks;" een openbaar getuigenis; de rots, de wolk en de staf; de zinnebeeldige beteekenis van het slaan der rots; tweemalen, bij het intreden en bij het verlaten der woestijn de rots geslagen; het getuigenis der Heilige Schrift; de rots voor ons gekliefd; het levend water. — Massa en Meriba: naam, oorsprong en zonde; gevaarlijke proefnemingen

van het twijfelziek geloof; verzoeken en twistinge; de eigenlijke zonde: Gods eeuwig voornemen en onwankelbaren raad te willen toetsen aan de bewegelijke indrukken van het vluchtig oogenblik.

II. De heilige oorlog voor God is die tegen Zijne vijanden; Amalek tegen Israel (vs. 8—16), de omstandigheden (vs. 8—10), de wapenen (vs. 11—13), de uitkomsten (vs. 14—16). — De omstandigheden = de aanleiding (vs. 8), de toebereidselen (vs. 9), de strijd (vs. 10). — Het karakter van dien strijd ten verweer; welgekozen woorden des bijbels; Amalek begon; eerst bidden dan handelen; geene noodige voorzorgen te verzuimen; Jozua treedt op; Jozua een krijgsheld; Hur een onbekende persoonlijkheid. — Een drietal oude mannen; eene geestelijke wapenrusting tegenover vleeschelijke vijanden. — De strijd zelf; de wapenen (vs. 11—13) = de wisselende kans (vs. 11), het voortdurend gebruik (vs. 12), de eindelijke vrucht (vs. 13). — Mozes hand opgeheven of neerzinkende, teeken van overwinning of nederlaag; ook de meest geestelijke mensch heeft soms hulp en steun van geestverwanten noodig; verschil tusschen vermoeidheid door arbeid en inzinking door doodigheid, naar oorsprong, werkzaamheid en uitkomst. Zitten voor een tijd om langer te kunnen staan; liggende kan men ook bidden, o gij kranken! Bidders en strijders; beiden zijn worstelaars; „de scherpte des zwaards;" ook des woords. — De uitkomst (vs. 14—16): vloek over Amalek zegen voor Israel; Majesteit des Heeren. Eene plechtige vloekspreuk; „ter nagedachtenis opgeschreven;" het volk; het doel; de inhoud; de vervulling van den vloek door Saul en David; Bileams oordeel over Amalek. Een altaar gebouwd: de aanleiding, de oorzaak, de verwachting; „de hand op den troon;" onze kantteekenaren; Gods Majesteit en Almacht in verbond; hand en troon Gods. — Amaleks strijd een vergrijp tegen God; zonde is opstand tegen God, de oorlog voor of tegen, met of zonder God; de goede strijd des geloofs; besluit.

Psalm 59 : 2.

Wat innigheid en gloed is er in dat gebed van den man naar Gods hart! Maar ook kan hij thans zoo vurig en vol vertrouwen bidden, omdat hij weet, dat, indien de strijd ook al is aangebonden, dit is „zonder zijne overtreding en zonder zijne zonde"; ten minste wat de

vijanden van het oogenblik en de aanvallers uit de menschen aangaat. Tegenover God heeft hij zonde, niet tegenover deze vijanden, die hem thans belagen en den oorlog aandoen.

Daarop komt het bij iederen kamp des levens, bij iederen strijd aan, of wij voor ons zelven overtuigd zijn, dat wij daartoe niet de aanleiding gegeven hebben. Maar wat zullen wij dan zeggen van onzen dagelijkschen strijd tegen God en Zijne bevelen, van den telkens weer noodigen strijd tegen ons zelven? Gewis zijn wij in dien kamp voorzeker wel de schuldige oorzaken. Dat zijn de onheilige oorlogen, die wij zelven aanbinden en noodig maken in tegenstelling met de heilige oorlogen, die wij voor de zaak des Heeren te strijden hebben.

Ieder kind Gods, dat eenmaal geroepen is, moet tot oefening dier roeping, den heiligen oorlog strijden, waarvan de vader der geloovigen, de edele Abraham, ons zoo treffend voorbeeld was (zie dl. I, blz. 439—441). Maar gelijk wij in het woord des Heeren: „'t kan niet zijn, dat er geene ergernissen komen" (Luk. 17 : 5) hebben te onderscheiden tusschen gegeven en genomen ergernissen; aldus moeten wij ook in dat ander woord „heeft niet de mensch een strijd op aarde?" onderscheid maken tusschen den wettigen en onwettigen, heiligen en onheiligen oorlog.

De heilige oorlog gaat nooit van ons zelven uit, bedient zich steeds van de heilige wapenen, richt zich steeds tegen de vijanden des verbonds, heeft steeds God tot bondgenoot, behaalt ongetwijfeld de eindelijke zege en is daarin steeds belofte van volgenden zegen. Zoo is het met den strijd van het zaad der vrouw en het zaad der slang; zoo is het met elken strijd door des Heeren beleid op onzen weg gebracht. — De onheilige oorlog daarentegen — en, ach! deze is

er nog zoo menigvuldig bij de kinderen Gods, — richt zich steeds tegen God zelven, ontspruit steeds uit het eigen ik, grijpt altijd het tijdelijke als aanleiding aan, en eindigt in eene smadelijke nederlaag.

Ook Israel moest dit leeren, als het vrijgekocht en wonderbaar bondsvolk des Heeren op weg was naar den berg der wetgeving. Het moest leeren onderscheiden tusschen de onheilige oorlogen, onzalige twistingen en muitzieke beroeringen van het eigen hart, die niets dan jammer en ellende baren, en tusschen die gewijde en geheiligde oorlogen, waarin God zelf het leidt, waarin Hij aan de spits is getreden en eene gewisse zege schenkt. Het hoofdstuk, dat wij nu te samen gaan behandelen, geeft ons een schets van beiden, èn van den onheiligen twist tegen God, die oproer is, en van den heiligen oorlog met God, die zege spelt. Uit twee groote helften bestaat dus dit hoofdstuk. Eerst vernemen wij de twistinge des volks tegen God (vs. 1—7), daarna den oorlog Amaleks tegen het volk (vs. 8—16).

I.

Israels twist met den Heere, zoo zoudt ge den inhoud van het eerste zevental verzen kunnen noemen. Welk onverwacht leed daartoe aanleiding gaf (vs. 1—3), hoe dat leed op het gebed werd afgewend (vs. 4—6), en welke de eigenlijke beteekenis (vs. 7) van dit volksoproer was, vernemen wij achtereenvolgens. Maar zoo komt het bij deze zondige twisting te Rafidim dan ook reeds helder als de dag uit, dat elke murmurering over Gods leidingen en tegen Gods beschikkingen eigenlijk opstand is tegen God, niets is dan een twijfelen aan Gods hand in dit alles en een verzoeken van Zijne tegenwoordigheid.

Dat juist wil de naam Massah, bij die gelegenheid aan Rafidim gegeven, dan ook zeggen.

Hooren wij eerst wat het volk daar overkwam en wat de aanleiding werd voor zoo onbillijke en zoo wederrechtelijke murmurering. „Daarna toog de gansche vergadering van de kinderen Israels, naar hunne dagreizen, uit de woestijn Sin, op het bevel des Heeren, en zij legerden zich te Rafidim. Daar nu was geen water voor het volk om te drinken." Van wege deze laatste omstandigheid zal dan ook deze legerplaats, met voorbijgang van misschien twee vroegeren, die hier met stilzwijgen voorbij gegaan zijn, opzettelijk met name genoemd zijn. Het laat zich toch wel aannemen, dat Mozes ons hier geene volledige lijst der legerplaatsen geeft, gelijk dit in Num. 20 geschiedt, maar slechts van die plaatsen des oponthouds, waar iets merkwaardigs geschied is, dat in het leven en voor de toekomstige vorming des volks van meer dan gewone beteekenis was.

En niet zoozeer het, in de woestijn niet zoo vreemd, verschijnsel van gebrek aan water, als wel datgene waartoe dit aanleiding gaf, schonk aan Israels verblijf te Rafidim zoo groot gewicht. 't Is eene zeer merkwaardige tocht na een zeer merkwaardige rust op die plaats. Daarom is de teekening zoo breed en uitvoerig, met vermelding allereerst van 't geen vooraf was gegaan. Immers „daarna" geschiedde het, dus in aansluiting aan al de zegeningen Israel tot dusver geschonken. Ook wordt de geleidelijke en ongestoorde tocht op dit oogenblik bericht; want het geschiedde „naar hunne dagreizen." Zij waren dus in den weg Gods, want de tocht was voortgezet op aanwijzing of „op het bevel des Heeren;" hetzij dit dan door het geopenbaarde woord aan Mozes, of door eene beweging van de wolk- en vuurkolom was aangeduid.

Als men op het Woord des Heeren, in de gestelde orde, naar de bepaalde dagreizen, dus zonder overhaasting voorttrekt, dan mag men wel geacht worden in den weg des Heeren te zijn, en dan vreest men ook voor geene teleurstellingen of angstwekkende ontmoetingen. Men meent, dat dan alles van zelf zal gaan en geene wederwaardigheden ons zullen tegenkomen. En evenwel ondervonden de kinderen Israels bij hun komst te Rafidim, de eerste plaats op hun weg uit de woestijn Sin naar die van Sinai, juist het tegendeel. Zij bemerkten dadelijk, dat het water waarnaar zij steeds in de eerste plaats vraagden en zochten, daar niet aanwezig was; en zie, eene overijlde en voorbarige vrees sluipt hunne angstige en wantrouwige harten binnen.

„Toen twistte het volk met Mozes en zeide (tot Mozes en Aäron): geeft gij lieden ons water dat wij drinken." Om de beteekenis van dit „twisten", in onderscheiding van het vroegere „morren", wel te vatten, moet gij op de keuze van het woord (wajareb) in 't oorspronkelijke letten, dat op een heftig spreken met twistige woorden en eene bittere gezindheid van wrevel en vijandschap wijst. 't Was nu niet, gelijk bij eene vorige maal, een half-onderdrukt en met moeite ingehouden gemompel, dat door de rijen en gelederen liep, maar het was een driest en stout optreden met onomwonden en scheldende woorden, waarin men de bepaalde aanklacht van schuld tegen Mozes had ingekleed. 't Was een op stelligen toon uitgesproken eisch, die, in zich zelven onbillijk, niets anders bedoelde, dan Mozes alleen voor het ongeval verantwoordelijk te stellen.

Dit was van het volk te slechter, omdat men, naar 't schijnt, pas te Rafidim was aangekomen, pas zijne bevindingen had opgedaan en uit zondige voorzorg nu reeds de voorbarige vrees uitsprak, terwijl men in

geen enkel opzicht van het gebrek iets nog had gevoeld. Dat was van het volk te slechter, omdat alles wat men tot dusverre van 's Heeren zorg had ondervonden, voor het volk wel eene reden tot geruststelling kon wezen, dat hun ook nu geen kwaad zoude overkomen, onder de hoede van dien God, die hen reeds eenmaal van drinkwater had voorzien, wiens aangegeven weg zij volgden en op wiens bevel zij nu ook waren opgetrokken. Dat alles deed het vorige vers duidelijk uitkomen, maar dit wordt nog duidelijker door Mozes wedervraag aangegeven: „Wat twist gij met mij? Waarom verzoekt gij den Heere?"

Wij zouden het woord „verzoeken", zoowel hier ter plaatse als misschien elders, kunnen omschrijven door beproeven, hoever men met God gaan kan, zonder nog Hem zelven aan te randen of zich aan Zijne majesteit te vergrijpen. Dat is altijd eene zeer zondige en zeer bedenkelijke proef, die men waagt; omdat men daarbij zoo ras willekeurige grenzen trekt tusschen het gezach Gods en dat der overheden; omdat men daarbij zoo spoedig de gestelde grenzen overschrijdt, en, wanende slechts tegen de menschen te zondigen, reeds schuldig staat tegenover God. Het verzoeken van God is steeds een verkeerd gebruik maken van onze kennis van God, of, gelijk we vroeger zeiden, 't is eene juiste kennis van God op een onjuiste wijze aanwenden. Het verzoeken Gods, hier vermeld, is, volgens vs. 7, het zondig zoeken van eenig bewijs voor de juistheid der kennis van Gods eigenschappen, hier in dit bijzonder geval, van Gods tegenwoordigheid.

Bond het volk eenigszins in op het beschamend verwijt van Mozes? Dit schijnt wel zoo; ten minste het sprak zich niet meer zoo luide uit. Maar als straks het nijpend gebrek, dat zij zoo lang te voren reeds gevreesd hadden, zich liet gevoelen, „toen nu

het volk aldaar dorstte naar water, zoo murmureerde het volk tegen Mozes en het zeide: Waartoe hebt gij ons nu uit Egypte doen optrekken, opdat gij mij en mijne kinderen en mijn vee van dorst deedt sterven?" Gewis lijden kinderen en vee het eerst en het zwaarst van den dorst; maar dit lijden nu aan Mozes en dat nog wel aan diens opzet toe te schrijven, ging toch waarlijk te ver. Zoo zien wij ook hier, hoe hartstocht verblindt en onredelijk maakt en zelfs de beste bedoelingen doet verdenken. Trouwens, wij gelooven niet dat het volk Mozes en Aäron van dadelijk opzet en booze bedoelingen verdacht, maar veelmeer dat zij door deze woorden meer op hun gemis aan overleg en hunne geschiktheid om zoo groot volk te kunnen leiden gewezen wilden hebben. Dit „opdat gij deedt sterven", moet meer als gevolg-aangevend dan als doelaanwijzend woord worden opgevat.

Zoo was duidelijk, naar aanleiding van de gekomen ellende, èn Israels zondig ongeduld èn deszelfs schuldig wantrouwen gebleken. Wat moest Mozes daartegenover doen, en hoe zoude hij bij mogelijkheid een leed kunnen afwenden, dat hij noch berokkend had, noch bij machte was geweest te voorkomen of nu kon keeren? Hij wendt zich met zijn gebed tot den Heere, die alleen in staat was het kwaad af te wenden. Hooren wij de ernstige smeekbee (vs. 4), vernemen wij het beproevend antwoord (vs. 5) en merken wij de verrassende verhooring (vs. 6) op. Zoo zal andermaal kunnen blijken, hoe in den weg des gebeds en der gehoorzaamheid des geloofs de verhooring wordt verkregen, die de afwending der ellende gewisselijk brengt, en tevens het bewijs levert zoo van de alomtegenwoordigheid, als van de almacht, onferming en trouw des Heeren.

„Zoo riep Mozes tot den Heere, zeggende: wat zal ik dit volk doen? „Er feilt niet veel aan, of zij zullen mij steenigen!" Dit woord des gebeds wijst op eigen radeloosheid, behelst éene zware aanklacht tegen het volk Israels en is een treffend bewijs daarenboven van Mozes groot en edel karakter. Of is het niet eene uiting der radeloosheid, als Mozes den Heere vraagt, wat hij dit volk doen zal, namelijk om het in zijne nooden te gemoet te komen, van zijne boosheid te genezen en ook dit tot heilzame opleiding te doen strekken? Gewis begeert hij het kwade niet voor het volk, al heeft hij een zeer zware aanklacht in te brengen tegen deszelfs onstuimige drift en bandeloos ongeduld, die schier naar steenen zoekt, om die hem naar het hoofd te slingeren. Bij God beschuldigt hij het volk, en niet bij menschen; dat maakt een groot verschil. Als hij het volk beschuldigt, doet hij dit in een gebed voor deszelfs behoud. En dit juist wijst op den adel van het karakter des mans, die nog bidt voor hen, die hem met den dood dreigen.

Bij den Heere zult gij nooit te vergeefs om raad en hulp komen, indien het u daarom werkelijk te doen is en gij in ootmoed beseft, dat zij bij u niet gevonden worden. Ook Mozes klopt niet vruchteloos bij den Heere aan. „Toen zeide de Heere tot Mozes: ga heen voor het aangezicht des volks en neem met u uit de oudsten van Israel, en neem uwen staf in uwe hand, waarmede gij de rivier sloegt en ga heen." Eerst komt dit antwoord beproevend. Mozes, die als 't ware het oproerige volk ontweken was, moest daarheen terug. Immers moest hij zelf voor het aangezicht des volks, d. i. in het openbaar verschijnen. Wijders moest hij niet slechts wederom in het openbaar optreden als gezachhebbende, maar ook een openbaar getuigenis afleggen. Daarom moest hij

Israels wettige en erkende overheid met zich nemen als getuigenis; en deze waren de oudsten van Israel. Daarbij moest hij het teeken zijner waardigheid en zijner goddelijke zending tevens opnemen, namelijk den staf, door welken de wonderdadige kracht Gods geopenbaard was, eerst bij het verderven en straks bij het wegvloeien der wateren.

De God die dat vermocht, zoude openlijk toonen dat Hij niet alleen verderven maar ook behouden, niet slechts dooden, maar ook behoeden kan. „Zie, Ik zal aldaar voor uw aangezicht op den rotssteen in Horeb (niet den berg, maar een der bergen van de keten en van het landschap, die van den eigenlijken en bekenden berg den naam van Horeb droegen) staan; en gij zult op den rotssteen slaan, zoo zal er water uitgaan, dat het volk drinke." Ook de Heere God wilde aan het volk een openlijk en niet te weerspreken bewijs Zijner tegenwoordigheid en almacht geven. Gewis zoude het volk dien Mozes, die zoo kloek en opzienbarend optrad, op zijne gangen als met de oogen volgen, totdat hij den rotssteen had beklommen. Daar zoude dan de Heere bij en tegenover hem met de wolk der heerlijkheid verschijnen. Al het volk zoude het kunnen zien. Dan moest Mozes den staf opheffen en daarmede den harden steen slaan, gelijk Israel dit eigenlijk had verdiend.

Of zoude ook niet juist deze beteekenis aan de zinnebeeldige daad van het slaan der rots moeten gehecht worden; gelijk er later, bij eene geheel andere gelegenheid (Num. 20 : 8) tot de rots moest worden gesproken? Dat het hier eene omstandigheid geldt bij het verlaten van de woestijn Zin aan het begin van den tocht; terwijl in Num. 20 gewag wordt gemaakt van eene schier gelijke gebeurtenis, maar aan het einde der omzwervingen, bij het op nieuw betreden dier-

zelfde woestijn, lijdt bij ons geen twijfel. Het blijkt ook ontegenzeggelijk uit eene nauwkeurige vergelijking der beide verhalen. Toen moest Mozes tot de rots spreken; maar hij, zich herinnerende wat vroeger, namelijk bij deze gelegenheid, geschied was, sloeg in driftig ongeloof en haastend ongeduld op de rots, nu hij moest spreken. Gelijk wij onze kinderen en leerlingen gaan slaan, waar en wanneer wij tot hen moesten spreken.

Indien Mozes de rots sloeg, zoude er water in overvloed uit voortkomen; niet door het waarschijnlijk afspringen van een stuk rots, dat een bronader verborg of verstopte, maar op het machtwoord Gods. Daarvan gewaagt de psalmist, die terecht deze machtsdaad aan God zelven toekende, die de rotssteenen in de woestijn kliefde en hen overvloedig drenkte, als uit afgronden" (Ps. 78 : 15). Ook als hij elders van den Heere getuigt, „die den rotssteen veranderde in eenen watervloed, den keisteen in eene waterfontein" (Ps. 114 : 8). Ook de apostel Paulus gedenkt daaraan, als hij in deze gekliefde steenrots, die rijkelijk levend water gaf, een type van den Christus zag en aldus spreekt: „en de steenrots was Christus" (1 Cor. 10 : 4). Dacht ook de apostel Johannes daaraan, als hij ons bericht, dat door de speersteek uit des Heeren zijde bloed en water kwam? (Joh. 19 : 34; 1 Joh. 5 : 6.) Daarop ziet het liefelijke kerklied, dat van den den Christus zingt als van „de rots der eeuwen voor ons gekliefd." Op dezen zag ook reeds de Evangelist des Ouden Verbonds, als hij jubelt: „Want Ik zal in de woestijn water geven en rivieren in de wildernis, om mijn volk, mijnen uitverkorenen drinken te geven" (Jes. 43 : 20; 48 : 24).

Door de stroomen van levend water uitgegaan uit déze geestelijke rots zijn duizenden bij duizenden van het geestelijk Israel gedrenkt geworden; en door het water opspringende uit deze rots, door Mozes staf

aangeraakt, dronk het gansche volk Israël en met dat volk — ook het vee. Want weldra bleek in de wonderdadige uitkomst de verhooring der gebeden. „Mozes nu deed alzoo voor de oogen van de oudsten van Israel." Deze waren er de zwijgende, straks beschaamde en juichende getuigen van, hoe de Heere den ondankbaren weet weltedoen, hoe Hij uitkomsten weet te schenken op het gebed. Zij zullen begrepen hebben, wat ook wij steeds beter moesten inzien en steeds inniger beseffen, dat God dikwijls de zijnen beproeft, om hun te schooner uitkomsten te bereiden. Maar daarin ligt nog dieper leer, nog hooger beteekenis verborgen; en deze zal Mozes het volk thans mededeelen.

Moge God den mensch beproeven, deze mag het daarom nog niet den Heere. Dat moest Israel weten en dat zou de zinrijke naam, door Mozes aan deze plaats gegeven, het zeggen; dat zal het feit hun verkondigen, dat aan dezen naam den oorsprong gaf; datzelfde zal de zonde hun prediken, die daarin is bedreven. „En hij noemde de naam dier plaats Massa en Meriba. om den twist der kinderen Israels en omdat zij den Heere verzocht hadden, zeggende: is de Heere in het midden van ons of niet." Bij vergelijking met Num. 20 : 13, zouden wij oordeelen, dat bij deze gelegenheid de naam Massa is gegeven, en bij latere gelegenheid, die van Meriba daarbij gevoegd is.

Evenwel behooren deze twee namen „verzoeking" van en „twisting" met God onafscheidelijk bijeen; want uit het eerste wordt met onafwijsbare noodwendigheid steeds het tweede geboren, en waar het tweede aanwezig is, daar kan dit slechts zijn, omdat men aan het eerste te zeer toegaf. Ook elders worden beide namen vereenigd gevonden, gelijk in de verma-

ning tot het volk: „verhardt uw hart niet gelijk te Meriba, gelijk ten dage van Massa in de woestijn" (Ps. 95:8.) Overigens wordt meestal de naam van Meriba of die van Meriba Kadesch alleen gevonden, (Wanneer wij melding gemaakt vinden van het twistwater van Kadesch (Ezech. 47:19; 48:28) of wel van de wateren van Meriba (Deut. 32:51; 33:8; Ps. 81:7; 106:32.) Wellicht is de naam Meriba meer in gebruik gebleven, omdat daaraan de straf vastgeknoopt wordt, die aan Mozes en Aäron wegens hunne overijling werd opgelegd (Num. 27:14).

Ook daar evenwel wordt bovenal „de twisting der vergadering" vermeld en bij name vermeld, als het feit bij uitnemendheid, daar gepleegd en voor 't vervolg steeds in waarschuwende herinnering gebracht en tot afmanend voorbeeld gesteld. Ook hier wordt aldus de naamsoorsprong verklaard, „om den twist der kinderen Israels en omdat zij den Heer verzocht hadden." Het met luide en heftige woorden kijven en twisten was slechts de uitwendige vorm, waarin de innerlijke gedachte en de oproerige voornemens des volks naar buiten optraden. Niet dat was nog bovenal het zondige en schuldige, hoewel het op zich zelf beschouwd reeds boos genoeg was, dat het volk met uittartende redenen tegen Mozes uitvoer; dit was het ergere, dat zij dit eigenlijk deden, om den Heere God te „verzoeken," hetgeen door het woord „Massah" wordt aangeduid.

Welke zonde is dit eigenlijk? Het toegevoegde woord geeft daarvan de verklaring. Immers zegt hij dat zij bij hun zondig pogen heimelijk dachten om te beproeven of „de Heere in hun midden was of niet." De beteekenis der uitdrukking „in het midden des volks zijn" hebben wij reeds vroeger getracht te verklaren door „hulprijke en kennelijke nabijheid Gods". Israel

wil dus daaromtrent eene proef nemen. Het wilde weten of de weg, dien zij nu ingeslagen hadden, op den eigen last des Heeren of naar Mozes willekeur was gekozen. Immers de ontbering en de ellende, die zij bepaaldelijk schenen te gemoet te gaan, pleitten tegen Mozes voorstelling, alsof zij op het bevel des Heeren voorttrokken.

Maar, zoo vraagt ge wellicht, is dit dan een zoo bij uitnemendheid groot kwaad, is dit zoo bij uitstek zonde, dat daarnaar, tot blijvende beschaming en waarschuwing, de plaats zelve haren naam moest ontvangen? Is het zoo groot kwaad zich te willen vergewissen van de nabijheid Gods en naar de verzekering van Zijne hulp te trachten? Ja en neen, al naardat ge in omstandigheden verkeert of reeds daartoe de gegevens in Gods eigen woord hebt of wel dezen mist. Als men eenmaal op het duidelijk woord Gods, naar de bepaalde aanwijzing des Heeren is opgetrokken, past geen twijfel aan de waarheid daarvan, wanneer en omdat moeite en leed op dien weg ons tegenkwamen. Als eenmaal een dadelijk bevel Gods er is, betaamt niets dan gehoorzaamheid, en is elke twijfel, elk nader daaruit geboren onderzoek, louter willekeur, aanmatiging van macht en verzoeking van God.

Op eigen gelegenheid, naar eigen inzicht, langs eigen weg en op eigene wijze de waarheid van Gods uitgesproken woord en duidelijk uitgedrukten wil te willen toetsen; dit te willen naar de tijdelijke uitkomsten en afwisselende ondervindingen van het oogenblik; dit te beproeven naar de ingevingen van eigen bewegelijke indrukken; zie, dit alles is wat men noemt, het innerlijk licht of de eigene rede te stellen naast en boven het geopenbaarde Woord Gods. Daaruit ontstonden te allen tijde en ontstaan nog de verderfelijke afdwalingen des harten, de oproerige be-

wegingen der ziel en de verzoekinge Gods. Allereerst zullen dezen zich openbaren in twisting met de gestelde machten en gezette overheden, aan wier recht en macht men gaat twijfelen.

Het onmiskenbaar woord Gods, òf des bevels òf der belofte, evenwel nog te willen toetsen door eigen ervaring, dit is den bodem des gezachs ondermijnen. 't Is de leer der revolutie, die zoozeer onderscheiden is van de reformatie. Deze onderwerpt de rede des menschen aan het woord Gods; gene beoordeelt het woord Gods naar de uitspraak der rede. 't Is het oordeel en de rede des menschen tot keurmeesteresse van de woorden en daden Gods opwerpen; 't is Gods waarheid afhankelijk stellen van de goedkeuring der menschlijke rede; 't is het oppergezach der rede in geestelijke zaken erkennen en uitroepen; 't is het beginsel, de wortel en de prikkel van den onheiligen oorlog des menschen tegen God.

Wat hierbij onder Israel geschiedde, keert telkens in den loop der eeuwen terug, ook in Judas' verraad en Ananias' ontrouw; ook bij den aanvang der hervorming met de geestdrijvers, ook in ons eigen hart en deszelfs eigendunkelijke voorstellingen en keuringen des waren levens — naar en van onzen eigen weg.

II.

Hoezeer is van dit twistziek gewrok van het morrend en wrevelig hart die heilige oorlog van het volk Gods onderscheiden, die in naam des Heeren aangebonden, niet tegen Hem maar tegen Zijne vijanden is gericht! De strijd van Amalek, Israels erfvijand, tegen het bondsvolk des Heeren moge dit leeren. Het is dan ook niet toevallig, dat, onmiddellijk op de vermelding van Israels twisting met God, het verhaal volgt van Amaleks oorlog met Israel.

Denk daarom evenwel niet, dat de verhalen dier gebeurtenissen juist daarom bijeengevoegd zijn, zonder dat die gebeurtenissen zelve zoo op elkander zijn gevolgd. Die God, die de Heilige Schrift door Zijnen Geest heeft ingegeven en aldus mede hare orde heeft bepaald, deze is dezelfde God ook, die naar Zijnen Raad der Voorzienigheid de gebeurtenissen leidt en haar de opvolging heeft voorgeschreven.

In dien oorlog van Amalek tegen Israel, waarvan het bericht de tweede helft van hoofdstuk 17 vult (vs. 8—16), kunt ge de omstandigheden (vs. 8—10), de wapenen (vs. 11—13) en de uitkomsten (vs. 14—16) van den heiligen oorlog onderscheiden. Als de omstandigheden zelve leeren we achtereenvolgens kennen: de aanleiding tot (vs. 8), de toebereidselen (vs. 9) voor, en daarna den strijd zelven (vs. 10).

Niet van Israel ging de oorlogsverklaring uit; van die zijde was het geheel eene handeling ter verdediging en niet ten aanval. Het gold bij het bondsvolk den heiligen plicht van zelfverweer, niet de winzieke zucht der verovering. 't Was geen inval in het gebied des vijands, maar veel meer een moedig afwachten, en dit ter zelfverdediging, van dien ongegronden en onbillijken aanval op Israel.

Dit moet aanstonds uitkomen in de welgekozen en veelbeteekenende woorden: „toen kwam Amalek en streed tegen Israel in Rafidim." Amalek „kwam" uit eigen beweging, tot dien tocht door Israel niet uitgetart, zonder rechtmatige aanleiding en zonder eenigen grond van recht. Hij „streed," d. i. hij bond den strijd aan. Hij streed bepaaldelijk „tegen Israel;" hij deed dit „in Rafidim," dus buiten den grens van zijn eigen gebied (Num. 25 : 40—45).

Maar wat bewoog hem dan daartoe? Was het de oude erfvijandschap van Ezau tegen Jakob, die zich

wederom openbaarde in het volk, dat van Ezau's kleinzoon Amalek, den zoon van Eliphaz (Gen. 36 : 12, 16; 1 Kron. 1 : 36), afstamde? Maar reeds vroeger vinden wij in de geschiedenis van Kedor-Laomer (Gen. 14 : 7) van dien krijgshaftigen stam melding gemaakt. Wellicht hadden Ezau's nazaten zich met de overblijfselen van dien stam, hun naamgenooten, vereenigd en zoo komen zij dan hier verbonden voor. Juist in dit alles moet dan ook de oorzaak gezocht worden van den heiligen toorn Gods tegen Amalek, waarvan 't einde van dit hoofdstuk gewaagt.

Tegenover zoo onverhoedschen aanval werden aanstonds door Mozes de noodige maatregelen genomen, zonder dat hij eerst den Heere om raad en licht ging vragen. Het betrof nu de noodige toebereidselen, die gemaakt moesten worden, om niet geheel onvoorbereid te zijn. Eer het tot daden zou komen, zoude hij wel eerst des Heeren aangezicht gezocht hebben. Laat ons al biddende de noodige schikkingen van tegenweer tegen den machtigen vijand maken; anders zoude ons gebed, zonder de noodige voorzorgen, ontijdig gedaan en ontijdig verlengd, zelf een verzoeken Gods worden.

Welke die toebereidselen bij deze gelegenheid waren gaf Mozes aan zijn veldheer Jozua kortelijk aan: overleg met beleid, voortvarendheid met moed, en werkzaamheid met volharding. „Mozes dan zeide tot Jozua: kies ons mannen, en trek uit, strijd tegen Amalek." Nog was de ure voor den eigenlijken strijd niet bepaald. Deze zoude eerst morgen zijn. „Morgen," zoo vervolgt de man Gods, „morgen zal ik op de hoogte des heuvels staan, en de staf Gods zal in mijne hand zijn."

Wat Jozua dus te doen had behoorde tot de voorbereidende maatregelen, die snel en juist moesten getroffen worden. Hij had aanstonds dappere en weltoegeruste mannen, met goed overleg en recht beleid uit

te kiezen; daarop moest hij de Amalekieten niet afwachten, maar, voortvarend en moedig, hen voorkomen, zelf uittrekken, hun te gemoet. Aldus moest hij op de voorposten en langs de geheele lijn der verdediging den strijd reeds aanbinden, door met werkzaamheid en volharding, gelijk het een wakkeren veldoverste betaamt, tegen Amalek te strijden, hun den weg aftesnijden, het voortrukken te bemoeilijken. Bovenal moest hij de plaats veilig houden, die Mozes als de eigenlijke kampplaats had bestemd, den bekenden heuvel (met hé demonstrativum), op welks top hij wilde staan, met den staf Gods in zijn hand.

Maar van dit oogenblik begon dan ook reeds de strijd. Want Jozua weerde zich. „Jozua nu deed, als Mozes hem gezegd had, strijdende tegen Amalek." Geen der noodzakelijkste voorzorgen was verzuimd; al wat de hand vond om te doen was met alle macht gedaan. Maar nu ook begreep Mozes, dat op het beslissend oogenblik, als de strijd werd gestreden, er nog iets anders noodig was dan kloeke en moedige mannen, een beleidvol veldheer en keur van scherpe wapenen. Daar moest in dezen gelijk in elken strijd, om dien tot een goed einde te brengen, het bewijs zijn van het vertrouwen op Gods macht en de uiting van dat vertrouwen in het gebed.

Daartoe geschiedde wat wij nu lezen, en wat Mozes gisteren reeds had bepaald om den volgenden dag te zullen doen, en hij nu dan ook deed. „Doch Mozes, Aaron en Hur klommen op de hoogte des heuvels." Of deze Hur Mirjams echtgenoote of iemand anders was, valt bij gemis aan bescheiden niet uit te maken. Wel zouden wij vermoeden, dat Hur met Aäron en Mozes tot de oudsten des volks behoorden; indien ten minste de Hur, van wien later als grootvader van Bezaleël melding wordt gemaakt (Ex. 31:2), dezelfde

is als degene, die hier wordt vermeld en die ook later nog met Aäron wordt genoemd, als degenen, aan wie Mozes tijdelijk zijn gezach had overgedragen (Ex. 24 : 14). Ook dit laatste pleit wel voor ons gevoelen, dat Hur mede tot de oudsten in Israel behoorde, en misschien bovenal in aanmerking kwam, omdat hij, is ons vermoeden waar, tot den stam van Juda behoorde.

Maar waartoe waren die drie, waarschijnlijk bijna even oude en zeker ongewapende, mannen op dien top van den heuvel, waar ieder in Israel hen zien kon, waar zij ook gewis het mikpunt waren voor de werpspiesen en lansen van Amalek? Tegenover deze vleeschlijke wapenen der vijanden van Gods volk hadden zij daar die geestelijke wapenrusting der kinderen Gods in eere te houden en te brengen, waarvan de twee hoofdbestanddeelen zijn: de innerlijke overtuiging van Gods Almacht en het toevlucht nemen tot die Almacht in 't gebed.

't Is zoowel de juiste kennis van God, zooals en wat Hij wil zijn voor Zijn eigen volk, als het rechte gebruik, dat dit volk weet te maken van de kennis aangaande zijn God. Dezen komen voorzeker niet altijd even helder en levendig uit, noch voor het eigen bewustzijn, noch in de oefening des levens. Dit blijkt ook hier uit den wisselenden kans (vs. 11), uit het voortdurend gebruik (vs. 12) en de eindelijke vrucht (vs. 13) van deze wapenen.

Lang en hevig was de strijd tusschen Israel en Amalek en moeilijk was het naar den loop der krijgsverrichtingen aan deze of gene zijde de overwinning te voorspellen. Nu eens had Israel, straks weer Amelek de bovenhand. „En het geschiedde terwijl Mozes zijne hand ophief, zoo was Israel de sterkste; maar

terwijl hij zijne hand nederliet, zoo was Amalek de sterkste." 't Was dus blijkbaar, dat de wisselende krijgskans, de meer of mindere waarschijnlijkheid van zege of nederlaag in verband stond met het hoog houden of laten neerzinken van Mozes handen. Mozes stond namelijk op den top van den heuvel in hoogopgerichte gestalte en hield zijn arm hoog opgeheven en in de hand den staf naar den hemel gericht. Wij zouden zeggen, dat de staf het teeken was van Gods gebleken wondermacht, en dat de opheffing der handen de houding van het ootmoedig gebed aangaf.

Maar die houding was niet den ganschen dag aldus voltehouden. Al liep het hart van Mozes ook over van innig vertrouwen en ootmoedige zielsbehoeften, het lichaam kan met de ziel niet altijd gelijken tred houden; en terwijl de geest nog levendig is, bezwijkt reeds het vleesch, om straks den verlammenden invloed ook den geest te doen gevoelen. „Doch de handen van Mozes werden zwaar; daarom namen zij eenen steen en leidden dien onder hem dat hij daarop zat." — Mijne lieven! wil toch nooit vermoeidheid des lichaams of des geestes als gevolg van langdurige inspanning verwarren met inzinking of doodigheid des geestelijken levens. Ofschoon beide door verschijnselen en uitwerkselen zeer na aan elkaar verwant schijnen, is er evenwel een zeer groot verschil in oorsprong, werkzaamheid en uitkomst.

De vermoeidheid volgt dikwijls op de overspanning, geboren uit te lang aangehouden oefening des gebeds en der overpeinzing; terwijl doodigheid veeleer ontstaat na en door het verzuim der gestelde middelen. Ook bij vermoeidheid blijft de geest verlangen, vertrouwen en streven; al wordt ook de kracht gemist om te bidden, toch gaat de ziel daarnaar uit. De behoefte naar geestelijke werkzaamheid blijft, al wordt de oefening

gemist. Bij doodigheid is er van dit alles niets aan en in de ziel te bespeuren, en is het juist de sombere klacht dat men daarvan niets gevoelt. De vermoeidheid en afmatting of uitputting door te veel inspanning versmaadt de rust op haar tijd niet; maar zij zoekt die veeleer als een der middelen om de kracht te herstellen; terwijl de doodigheid alles laat gelijk het is. De vermoeide doet gelijk Mozes, die niets wil dwingen, maar wanneer hij te moede is om te staan, gaat zitten; al is 't op een harden steen, en al moet een ander hem ook dien steen nog verschaffen.

Maar hij gaat zitten om te meer werkzaam te zijn. Hij zoekt de rust, niet ten behoeve van eigen lichaam, om het vleesch te dienen, maar ten nutte van zijn volk en om te beter den Heere te dienen. „En Aäron en Hur onderstutten zijne handen, de eene op deze, de ander op de andere zijde; alzoo waren zijne handen gewis, totdat de zon onderging." Och, laat ons, ook in het geestelijke, nooit de hulp van anderen versmaden, door te groot zelfvertrouwen op eigen kracht. Laat ons ook de hulp van minderen niet gering achten, die, hoewel over 't geheel zwakker en geringer dan wij, ons misschien juist in datgene kunnen helpen, waarin zij sterk en wij zwak zijn. Gij ziet het aan Mozes, dat ook in het leven der krachtigste geloovigen er oogenblikken kunnen komen, dat zij den bijstand der minder sterken behoeven.

Zoo wil de Heere ook bij de sterken het besef van eigen afhankelijkheid gaande houden, en zoo wil Hij de zwakken leeren, dat ook zij nog soms iets, ja veel vermogen. Zoo wil de Heere de gemeenschap der heiligen in hare noodzakelijkheid ons voor oogen stellen. Neen, 't is niet altijd dat de sterken den zwakken, de rijken den armen in de gemeente ten zegen en ten dienste zijn. Dikwijls vindt juist het omgekeerde plaats; en daarom

heeft de Heere in éene gemeente èn rijken èn armen, èn zwakken èn sterken tesaamgebracht. Aaron en Hur werden in den weg der middelen de oorzaak, dat Mozes, al getuigende en biddende, de hand met den staf kon omhoog houden. Wel moest hij door vermoeidheid dit al zittende doen; maar, niet waar, o kranken op uwe legersponde! men kan ook zittende, zelfs liggende, in den gebede werkzaam zijn. Ook gij hebt dit wel ondervonden, zelfs als de handen te stijf en te stram, te pijnlijk waren om ze saam te vouwen.

Zoo heeft de Heere er ook in de gemeente sommigen gegeven die bidden en in die zelfde gemeente wederom anderen die middelerwijl strijden. Terwijl Mozes bad streed Jozua; maar ook Jozua wist te bidden en ook Mozes wist, als 't noodig was, te strijden. Nu werd op last des Heeren de arbeid gelijkelijk verdeeld. Want hetzij men worstelt in 't gebed, hetzij men strijdt met het zwaard, 't is voor het geloof een en hetzelfde; daar het toch dezelfde God is, die op beide de gezegende uitkomst moet geven.

Zij die tehuis blijvende bidden, werken niet minder ijverig aan den goeden uitslag mede dan zij die naar buiten uittrokken om te strijden. Daar is verband tusschen het gebed der zwakke en den strijd der sterke geloovigen. Daarop wijst dat woordeken „alzoo" dat nu volgt. „Alzoo dat Jozua Amalek en zijn volk krenkte door de scherpte (den mond, de snede) des zwaards."

Op het vurig gebed tot God, waarvan de opgeheven handen het teeken waren, en op de kloeke belijdenis van Gods Almacht, waarvoor de hooggehouden staf getuigenis aflegde, was eindelijk tegen den avond de overwinning behaald. Amalek was overwonnen en teruggeworpen; maar nog was zijn macht niet gan-

schelijk verbroken, nog was hij voor de toekomst niet geheel onschadelijk gemaakt. Ook dit zoude geschieden, maar zoude dan als door God beschikte uitkomst aangebracht worden (vs. 14—16). Daarop doelt de vloek Gods tegen Amalek (vs. 14); dat waarborgt Israels toewijding aan den Heere (vs. 15); dat verkondigt nu reeds de Majesteit van den almachtigen God (vs. 16).

Met plechtigen ernst en op indrukwekkende wijze werd de vloek tegen Amalek afgekondigd, die in een boek ter gedachtenis moest opgeschreven worden en bovenal aan Jozua, Mozes opvolger en gedeeltelijken uitvoerder van den raad Gods ter uitroeiing van diens vijanden, op het hart moest gebonden worden. Zoo moest blijken, dat het geene vloekspreuk was, die, in opgewonden drift of in hartstochtelijk opbruischenden toorn, eensklaps in het gemoed was opgerezen en even snel in 't blaken der gramschap was weggeslingerd. In een boek moest het woord der vervloeking opgeteekend worden; en als het woord langs de scherpe punt der schrijfstift is heengegaan en op het blad is neergezet, is het, gelijk een heidensch schrijver reeds opmerkte, meestal meer doordacht, uitgewerkt en afgerond, dan het woord dat alleen om gehoord te worden werd uitgesproken.

Dat moest ook nu begrepen worden. „Toen zeide de Heere tot Mozes: Schrijf dit ter gedachtenis in een boek en leg het in de ooren van Jozua: dat Ik de gedachtenis van Amalek geheel uitdelgen zal van onder den hemel!" — Het doel der opschrijving wordt uitdrukkelijk genoemd: 't is ter gedachtenis, ter voortdurende herinnering ook voor volgende geslachten. Niet voor Jozua is deze opschrijving bestemd, die slechts de woorden met bijzondere aandacht had aantehooren; want dit is de beteekenis der uitdrukking „in iemands

ooren leggen." De inhoud van het geschreven moest de toekomstige en volkomene uitroeiing Amaleks als zeker stellen; zoo dat zelf de gedachte aan de laatste sporen van het bestaan van dien zwerf- en oorlogzieken stam zouden uitgewischt worden. Ja zelfs de enkele afstammelingen en nazaten, waar die ook „onder den wijden hemel" Gods op aarde mochten omzwerven, zouden eene gewisse vernietiging ten prooi worden gegeven.

En wel werd deze vloek vervuld. Voor een gedeelte geschiedde dit door den koning Saul (1 Sam. 15), welks werk der vernieling Amaleks door zijn opvolger David werd voortgezet (1 Sam. 30 : 17). Ook de kinderen Simeons hadden hun deel aan den gewijden oorlog (1 Kron. 4 : 43). Ook reeds Bileam had den volkomen ondergang Amaleks voorzien en voorspeld, als hij naar Amalek heenblikkende zeide: „Amalek is de eersteling der heidenen; maar zijn uiterste is ten verderve!" (Num. 24 : 20). De naam, door een heiden aan deze heidenen gegeven, doet ons juist gevoelen, waarom juist dezen voor de andere volkeren tot een afschrikwekkend voorbeeld gesteld moesten worden en waarom hen bij uitnemendheid de vloek des Heeren trof.

Waarin bovendien hun ergerlijk bedrijf bestond leert ons het later woord van Mozes tot het volk, als hij Amaleks gruweldaad met een zwarte kool teekent en ons doet begrijpen, waarom diens daad elk rechtgeaard gemoed met afgrijzen en wrevel vervulde (Deut. 25 : 18). De sterke en overmoedige vijand had namelijk juist de zwakken en kranken in de achterhoede, en dat van achteren, aangevallen en gedood. Indien de Almacht Gods het niet verhoed had, zoude Amaleks aanval reeds in het begin van den tocht Israel geheel ontmoedigd hebben. Maar diezelfde Almacht Gods — Zijn vervloeking over Amaleks hoofd geworpen zegt hij

immers — zal Amalek ganschelijk ten einde brengen, om Israel te behouden en te zegenen.

Daarom wil Mozes ook aan dien God de eere van de behaalde zege wijden. „En Mozes bouwde een altaar, en hij noemde deszelfs naam: de Heere is mijn banier!" Ons dunkt de zin dier woorden kan niet moeilijk zijn. In de behoeften van het dankbare hart, ter blijvende herinnering aan de geschonken overwinning, het voorbeeld volgende der voorvaderen, bouwde Mozes een altaar, waaraan hij een bijzonderen naam gaf, die en de aanleiding tot den bouw, en de oorzaak der uitkomst nu verkregen, en de verwachting voor de toekomst moest aangeven. De banier is het veldteeken waarom zich de scharen vereenigen, dat, hoog opgeheven, de legerbenden bijeen roept en dat het langst en moedigst als eereteeken en bewijs van standhouden wordt verdedigd. Wat nu de banier voor een leger is, dat is de Heere voor de Zijnen: hun teeken, hun leus, hun middenpunt en hun eere. Met Hem en op Zijn teeken trekken zij op; Hij gaat aan de spits; zoolang Hij bij hen is, is er nog niets verloren; met Hem uit den strijd naar eigen tenten wedergekeerd blijft èn de hoop, èn de moed, èn de verwachting leven.

Moeielijker zijn de woorden, die nu volgen en die, als 't ware, den grond der verwachting van Mozes in deze geheele zaak moeten ontdekken en blootleggen. „En hij zeide: dewijl de hand op den troon des Heeren is, zoo zal de oorlog tegen Amalek zijn van geslacht tot geslacht." — Wij kunnen bij deze plaats niet beter doen dan te vernemen wat de kantteekenaren daarover zoo kort als juist aanmerken. Beter kan het voorzeker niet. „Verstaat de hand Gods d. i. Zijne macht, die Hij van den hemel (als zijnde Zijn troon) uitstrekt tot bescherming van Zijn volk en demping

van Zijne vijanden.... Sommigen leggen 't uit van Gods eedzweren. Anders: dewijl de hand Amaleks tegen den troon des Heeren is, d. i. tegen Hem en Zijn volk geweest is, zal des Heeren oorlog tegen Amalek zijn. De plaats is wat duister." Tot zoover de kantteekening, en, naar ons inzien, zeer juist.

Vraagt ge toch, wat voor Mozes de grond der zekerheid is voor de vervulling van hetgeen hij verwachtte, dan zegt hij u in dit woord: dat de majesteit en de almacht Gods, te saam verbonden, hem de onderpanden zijn van Gods trouw in de vervulling van Zijn woord. Immers is de „hand" of „arm" Gods steeds het beeld der macht Gods, gelijk de troon dat Zijner koninklijke majesteit is. Van eedzwering kan hier geen sprake, zijn omdat hier van geen „opheffing" der hand, gelijk bij Abraham (Gen. 14:22), of van „het leggen der hand", gelijk bij dezen en bij Jakob (Gen. 24:2; 47:29) wordt gesproken. Ook geeft het oorspronkelijke woord (al), dat onze vertalers door „op" den troon vertaald hebben, geen begrip van vijandschap of tegenkanting aan. Dat de oorlog tegen Amalek voor 't vervolg der tijden een „oorlog des Heeren" genoemd wordt, kenmerkt dezen als een heiligen en gewijden godsdienstoorlog, door den Heere zelven bevolen en door geen staatsbelang of veroveringszucht voorgeschreven.

Bij deze opvatting en dergelijke verklaring der woorden leeren we toch inzien, dat de aanval van Amalek tegen het volk des Heeren een vergrijp was tegen de Majesteit Gods en een miskennen van de Almacht Gods. Gelijk het overal in de Schrift uitkomt, is de strijd tegen het volk Gods, te allen tijde in zijn diepsten grond een strijd tegen God zelven. Men haat en wederstaat niet zoozeer dat volk om en op zich zelf,

maar men haat het, omdat het den Heere toebehoort, Hem zoekt te dienen en naar Zijnen naam zich noemt.

Komt tot u zelven en keert tot u zelven in, o vijanden en tegenstanders van de kinderen Gods! Tegen wien keert zich eigenlijk uw woede? Is het niet tegen den Heere; wien ge eigenlijk in uw hart niet verdragen kunt? Zegt de verheerlijkte Heiland niet tot Saulus, dat deze Hem zelven vervolgde, als hij evenwel slechts Zijnen volgelingen kwaad deed?

Maar keert allen tot u zelven in, o gij die de zonde najaagt, die de wereld dient, tegen de ordeningen Gods u opmaakt en Zijn doen bedilt! Wat is de zonde anders dan een opstand tegen God en Zijn gezalfde? (Ps. 2 : 3) Wat anders is uwe ontevredenheid en morringe dan eene gedurige herhaling van Israels twisting met God bij Massa en Meriba?

Dat is de onheilige oorlog, dien we elken dag in ons eigen hart strijden tegen den Heere, Diens macht en majesteit. Bij elk gevreesd gebrek, bij elke uit de verte dreigende ontbering, bij elke onverwachte wending van onzen weg is er immers datzelfde verzet tegen God en diens leidingen, datzelfde wantrouwen tegen hen, die, in Zijnen naam, ons den weg moeten wijzen

Neen, deze oorlog moet het niet bij ons zijn en blijven. Strijd den goeden strijd des geloofs. En deze strijd wordt gestreden niet tegen God, maar tegen Diens vijanden: de wereld, het vleesch en ons eigen hart. Die strijd wordt gestreden met de rechte wapenen: de juiste kennis van Gods deugden en het rechte gebruik daarvan in het kinderlijk gebed.

Dan zult gij sterk zijn in dien kamp tegen vleeschlijke lusten en begeerlijkheden in u, tegen elken nieuwen en verraderlijken vorm of vermomde gestalte, waarin de zonde telkens op nieuw op uwen weg u aanvalt,

u onverhoeds bespringt, en juist de zwakken in de achterhoede bedreigt, o gemeente Gods! — Hebt gij in uw midden ook de opgeheven handen van een voorbiddenden Mozes, het kampend oorlogszwaard van een strijdenden Jozua?

Zij kunnen u de overwinning niet geven; gewisselijk niet. Maar toch is het zoo goed dat er voorbidders in de gemeente zijn. Het krachtig gebed des rechtvaardigen vermag veel, zoo leert ons het getuigenis der Heilige Schrift (Jak. 5 : 16). Daarom moesten ook de ouderlingen (toch ook meestal ouderen) der gemeente geroepen worden, om over den kranke te bidden; en blijft dit nog steeds, hoezeer ook verzuimd, de roeping der ouderlingen, zoowel der leerende als der dienende. Indien dezen het niet verstaan, laat hen dan, als Hur en Aäron eenen Mozes, genen steunen.

Wat vermocht niet het gebed van eenen Elia voor een Achab, dat van den profeet uit Juda voor een Jerobeam! (1 Kon. 13 : 6) En indien voor de beslist ongeloovigen het gebed der voorbiddinge reeds zooveel vermocht, hoeveel te meer zal de Hoorder der gebeden het willen hooren, als het opgaat voor de nooden van Zion zelf, voor haar bekommerden en bedroefden, voor de worstelenden in haar midden? Ook een Paulus wil, dat de broeders voor hem bidden. Maar zijn het wel allen de rechte voorbidders, die zich daarvoor uitgeven?

Daaraan zult gij hen zelven kunnen onderkennen, of zij den Heere alleen de eere geven, of zij volharden in den kamp, of zij zich niet schamen voor hunne moeheid uit te komen. Vertrouwt hun niet, die altijd opgeheven handen u toonen, die nooit de hulp, ook der zwakkeren onder u behoeven. Vertrouwt ook hun niet, die u zeggen, dat de strijd in eens volstreden is en er geen volgende strijd meer noodig is.

De oorlog des Heeren tegen Amalek blijft „van geslacht tot geslacht", ook voor u. De heïlige oorlog eindigt voor u pas bij den dood, voor de belijdende en strijdende gemeente pas in den hemel der zaligheid.

En het licht van Gods aanschijn, onder den strijd in het gebed afgesmeekt, zal daar gewis, als een eeuwige banier des heils, over de kinderen Gods zijn opgeheven.

Verhef, als eene banier, het licht uws aanschijns over ons, o Heere! (Ps. 4 : 7).

Ps. 3 : 4.

Sta op, verlos mij, Heer!
Gij hebt, o God! weleer
Getoond voor mij te waken,
Mijn haters onderdrukt,
En mij 't gevaar onttrukt;
Gij sloegt hen op de kaken,
Verbrekend onverwacht
Hun tanden door uw macht:
'k Heb d' overhand verkregen!
Gij, Heer, alleen, Gij zijt
Verwinnaar in den strijd,
En geeft Uw' volk den zegen.

XVIII.

DE GEVOLGEN VOOR HET BONDSVOLK VAN DE KOMST VAN JETHRO, MOZES AANVERWANT.

Exodus XVIII : 1—27.

INHOUD: Wederkeerige invloed van verwanten op elkander; enkele bijbelsche voorbeelden; het onderwerp en deszelfs verdeeling: de ontmoeting der bloedverwanten (vs. 1—12), de gevolgen daarvan voor het bondsvolk (vs. 13—27).

I. De ontmoeting der bloedverwanten (vs. 1—12): de aanleidingen (vs. 1—4), de wederzijdsche begroeting (vs. 5—8), de heuchelijke viering (vs. 9—12). — De aanleidingen: de persoon, de aanleiding en het doel. Herhaling te vermijden; enkele herinneringen aan vroegere verklaringen; waarom goede berichten menigmaal tot een persoonlijk bezoek leiden door de belangstelling optewekken; partijtrekken voor het volk des Heeren, omdat een onzer aanverwanten daartoe behoort, kan een middel ter nadering, maar ook tot zelfbedrog worden; Jethro, zijn karakter en doel; zich van onnoodige zorg te willen ontlasten is zeer wel geoorloofd; kinderen tot zich nemen; Mozes' vrouw en kinderen bij Jethro; ouderlijken plicht te betrachten, zoodra dit mogelijk wordt. — De ontmoeting: de verrassende tijding (vs. 5, 6), de vriendelijke begroeting (vs. 7), het recht gebruik (vs. 8). Eene liefelijke teekening van het oostersch familieleven der oudheid; groot aantal van schoone beschrijvingen in den bijbel; bezoeken als zoogenaamde verrassingen aftekeuren en een schrik der huismoeders; een voorafgezonden tijding eene goede voorbereiding. — De juiste tijd van Jethro's komst. De vriendelijke begroeting; hartelijkheid heeft ook met wellevendheid te rekenen. In de hartelijke begroeting spreken

lichaam en hart, gebaren en woorden; »zich buigen"; »vrede" als welkomstgroet; wat de kieschheid bij dergelijke omstandigheden van vreemden eischt. Het gebruik = van Gods weldadigheden te getuigen; Mozes' voorbeeld; hoe een vriend voor den Heere te winnen. — De viering: vreugde in het hart (vs. 9), dankzegging in het woord (vs. 10), belijdenis op de lippen (vs. 11), de daad in het dankoffer (vs. 12). Geen baatzucht meer; behoefte om dit openlijk te zeggen; de stemming uit zich onwillekeurig in het woord; Jethro's erkenning van den Bondsgod; Gods loferkentenis gevolgd door belijdenis. Meer dan het woord pleit de daad voor de oprechtheid onzer voornemens en bedoelingen. — Ons vermoeden aangaande een offermaaltijd; teeken van eene afzonderlijke verbondssluiting; bondgenootschap tusschen Israel en de Keniten, Jethro's stamverwanten; de Rechabiten. — Beteekenis van Jethro's komst voor het geheele volk. — De voorzienigheid Gods; juist inzicht van Mozes; heilige roeping der geloovigen. — De beteekenis onzer bloedverwantschap voor het koningrijk Gods.

II. De gevolgen voor het bondsvolk (vs. 13—27): de rechtmatige verwondering Jethro's (vs. 13—16), diens heilzame raad (vs. 17—23), Mozes wijze volgzaamheid (vs. 24—27). — De verwondering rechtmatig uitgelokt (vs. 13), juist geuit (vs. 14); onbevredigend beantwoord (vs. 15, 16). — De burgerlijke rechtspraak dier dagen onder Israel; het »nederzitten" van Mozes. — Zonder zaakkennis is aanmerking en kritiek ongeoorloofd en aanmatigend; Gods voorzienige zorg voor het geschikte woord door den geschikten persoon op het geschikte oogenblik. Een viervoudige plicht der overheid tegenover het volk. Bij Mozes, gelijk in elke zuivere theocratie nog geen onderscheid tusschen de beide rechten. Mozes geen Meester in de beide rechten, het goddelijke en burgerlijke. — De heilzame raad (vs. 17—23), gegronde afkeuring van het tegenwoordige (vs. 17), ernstige waarschuwing (vs. 18), juiste onderrichting voor het betere (vs. 19, 20). Kritiek van het bestaande mag niet uit nieuwigheidszucht of ingenomenheid met eigen denkbeelden voortkomen; moet de zaak, niet den persoon gelden; moet op de rechte wijze geschieden. Niet het volk maar de overheid voor gebrekkige rechtspleging verantwoordelijk, de regering door Jethro geïnterpelleerd; de eischen eener goede burgerlijke rechtspleging. Wat daartoe bij de overheid noodig: onderscheiding van wetgevende en rechtsprekende

machten; de Synode der Nederd. Herv. Kerk geoordeeld door het beginsel van juiste verdeeling van arbeid. Jethro's begrippen aangaande het Stellige Recht en deszelfs beginselen. Wel te onderscheiden tusschen de leer, de oefening en uitoefening van het recht. — »Weg", »weg en »werk" des rechts naar Jethro's bedoeling; Staat en Maatschappij; bijzondere regelingen door organieke en speciale wetten; noodzakelijke voorwaarden te eischen van de dragers des ambts. Een zevental eischen aan het zedelijk karakter van den rechter en ambtenaar gesteld; hun roeping is te »richten." de Schofét, hun werkkring. Wat Jethro van dien toestel des rechts onder den zegen Gods verwacht; op welke voorwaarde de bedeeling des rechts steeds gunstig zal werken? naar het woord, den raad en de bedoeling Gods. — De bedachtzame volgzaamheid (vs. 24—27) van Mozes, zijn nederigheid, voortvarendheid, goede trouw, oprechtheid, en welgezindheid. — Een vijftal karaktertrekken die den grooten en werkzamen geest kenmerken. Aan bestaande toestanden zich aansluiten is voorzichtig: het geschiedkundig gewordene overgeboekt in de wet.

De hoofdgedachte van het gansche hoofdstuk: het natuurlijk leven in zijn velerlei gangen en wendingen onder het leidend bestuur van een Voorzienig God; de beteekenis der natuurlijke levenskringen daardoor in het rechte licht gesteld. Jethro de eerste proseliet? Rachab, Arauna, Naäman, Ebed-Melech; de wereld moet het rijk Gods dienen, hoewel meest onbewust, soms bewust; hoe God de wereld gebruikt om Zijne kinderen te leeren; verhouding van kunst en wetenschap tot de Gemeente; het natuurlijke en het bovennatuurlijke in hun onderling verband ter opleiding en vorming van het volk Gods, — het duidelijkst in den Christus optemerken. Besluit.

Psalm 133 : 1.

Ja, 't is goed dat broeders van hetzelfde huis in eendracht en liefde te samen wonen, of, indien de omstandigheden des tijds dit wellicht verhinderen, ten minste soms te samen komen. O, de ontmoeting van aan- en bloedverwanten, die elkander in lang niet gezien hebben, kan soms zoo weldadig zijn. Wij vernamen het reeds vroeger, hoe de Heere Mozes eene

verkwikking voor de ziel had bereid in de ontmoeting met zijnen broeder Aäron (Ex. 4 : 27).

Nog eene andere ontmoeting van den godsman Mozes met zijne aanverwanten moge ons leeren, hoe weldadig de invloed onzer naaste betrekkingen soms op ons eigen leven en dat van een geheel volk kan inwerken. Het verhaal daarvan leest ge in het achttiende hoofdstuk, waarin ons eerst de ontmoeting der bloedverwanten zelve (vs. 1—12) en daarna de gevolgen daarvan voor het Bondsvolk (vs. 13—27) worden verhaald.

Groot kan de invloed onzer bloedverwanten op ons en onze omgeving zijn, of ten goede of ten kwade. Soms grijpt die invloed zeer ver om zich heen en heeft een zeer wijd strekkende beteekenis, ook voor een geheel volk, ook voor volgende eeuwen. Denk slechts om hetgeen zelfs met Jozef en zijne broeders geschied is. Dat begreep ook eene Sara, als zij Ismael uit de ouderlijke woning, ten wille van haren Izak, wilde verdreven hebben. Het kwade van een slechten omgangen den nadeeligen invloed dien kwade samensprekingen met goddelooze verwanten op gemoed en leven kunnen uitoefenen, had zij dan ook wel uit des Heeren woord tot Abraham leeren duchten.

Immers moest deze èn land èn maagschap èn vaderhuis gaan verlaten, om zich aldus aan den verderfelijken invloed te onttrekken van die drie levenskringen die als 't ware de grondslagen vormen van het natuurlijk leven, en die ge zoudt kunnen noemen: landaard, volksaard en familiezin. Hoeveel goeds werkte daarentegen Jozef voor zijne broeders en nazaten. Ja, de samenkomst en nadere omgang van verwanten onderling laat altijd eenig spoor na, al merkt men dit ook niet aanstonds. Zoo was het ook met Jethro's komst tot Mozes. Beschouwen wij eerst deze en leeren wij daarna de gevolgen daarvan voor het bondsvolk kennen.

I.

Velerlei, en van dood en van leven, kunnen de omstandigheden zijn, die tot de ontmoeting van, anders van elkaar verwijderd levende, bloed- en aanverwanten aanleiding geven. Ook van Jethro's komst tot Mozes worden ons eerst de velerlei aanleidingen genoemd (vs. 1—4), daarna worden wij op de wederzijdsche begroeting gewezen (vs. 5—8), terwijl ten laatste ons de heuchlijke viering van dit alles in Gods heilig woord wordt bericht (vs. 9—12). De eerste helft van dit hoofdstuk wordt dus uit drie verzenviertallen gevormd, die ons de aanleiding, de begroeting en de viering vermelden van der bloedverwanten ontmoeting.

Wilt gij den naam kennen van den persoon, die eigenlijk de ontmoeting zocht, bovendien vernemen, wat hem daartoe aanleiding gaf en welk doel hij daarbij beoogde; hoor dan wat de bijbel ons daaromtrent bericht. „Toen Jethro, priester van Midian, schoonvader van Mozes, hoorde al wat God aan Mozes en aan Israel, Zijn volk gedaan had: dat de Heere Israel uit Egypte uitgevoerd had; zoo nam Jethro, Mozes' schoonvader, Zippora, Mozes huisvrouw, (nadat hij haar weggezonden had) met hare twee zonen, welker eener naam was Gerson (want hij zeide: ik ben een vreemdeling geweest in een vreemd land) en de naam des anderen was Eliezer; want, zeide hij, de God mijns vaders is tot mijne hulpe geweest, en heeft mij verlost van Pharao's zwaard."

Veel van hetgeen ons hier verhaald wordt is ons reeds bekend uit de geschiedenis van Mozes vlucht naar en verblijf in Midian bij Jethro (Ex. 2 : 16—22). Voor de verklaring der bijzonderheden kunnen wij dus, om niet in herhaling te vervallen — en daarvoor is de

inhoud van Gods woord te rijk — vrijelijk daarheen verwijzen. Overvloedig bleek ons toen reeds wat wij van den naam Jethro en van diens priesterambt te denken hebben. Ook zochten wij toen reeds aan te wijzen, dat niet Rehuel, maar Jethro Mozes' schoonvader was; hoewel deze, zoolang zijn vader Rehuel nog leefde, niet op den voorgrond kon treden. Nu evenwel is hij in alles de handelende persoon, en als zoodanig moeten wij hem dan ook als hoofd van het geslacht beschouwen en bekleedde hij misschien ook als zoodanig zijne hooge waardigheid.

Wat bewoog hem evenwel zijn geboortegrond en velerlei bemoeiingen een wijle te verlaten? Hetzelfde wat ook ons dikwerf er toe aanzet om aanverwanten, die we in lang niet gezien hebben en naar wie wij misschien ook in lang niet gevraagd hebben, eindelijk eens te gaan opzoeken. De goede berichten aangaande zijnen schoonzoon, die Jethro, misschien door Mozes zelven, hadden bereikt, noopten hem om zich van de waarheid daarvan persoonlijk te gaan overtuigen.

Had hij misschien het tegendeel van dit alles gehoord, wellicht ware hij dan stillekens tehuis gebleven. Het ligt toch in de menschen, hun rijke verwanten optezoeken en te eeren en naar de armeren liefst niet omtezien. De verbetering in Mozes tijdelijken toestand lokte Jethro's belangstelling in hooge mate. Hij was een verstandig en praktisch man en het bleek wel, dat hij met dien schoonzoon eer kon inleggen, zonder zich zelven al te zeer te benadeelen. Goede berichten aangaande aanverwanten wekken menigmalen onze belangstelling op en leiden tot een persoonlijk bezoek; niet zoozeer omdat wij denken daardoor iets te winnen, maar wel omdat wij dan niet behoeven te vreezen, iets te zullen verliezen.

Jethro was het bij dit alles meest te doen om hetgeen

met Mozes was geschied. Daarom wordt diens naam ook het eerst genoemd in het bericht van hetgeen Jethro aangaande het volk des Heeren was ter oore gekomen. Om diezelfde reden wordt Israel hier eerst in de tweede plaats vermeld. 't Is zeer natuurlijk, dat aan een man, als Jethro nog schijnt geweest te zijn, een eigen aanverwant meer ter harte ging dan het volk des Heeren. Hoe menigeen, die, hoewel overigens daarvoor onverschillig, ja, in zijn hart daaraan vijandig is, trekt niet juist voor dat volk partij, omdat een geliefde bloed- of aanverwant daartoe behoort en daardoor werd geëerd. Voor de belangstelling in het volk des Heeren zijn er menigmalen zoo zonderlinge en ook zoo onheilige redenen. Ons hart is zoo arglistig. Daarom vrage men zich steeds ernstig af, wien de deelneming in het volk des Heeren geldt, of het volk of den Heere. Want het partij trekken voor de zaak des Heeren, omdat een onzer naaste verwanten daartoe behoort, kan een middel tot nadering, maar ook van zelfbedrog worden.

Jethro had er bovendien het grootste belang bij, dat het 't volk des Heeren en derhalve ook Mozes wel ging. Want hij had nog altijd Mozes vrouw en kinderen bij zich aan huis, door Mozes, als deze op het bevel des Heeren naar Egypte optrok, hem toegezonden. Dezen wilde hij nu aan den echtgenoot en vader terugbrengen. Dat was bovenal het doel, dat hij met de voorgenomen ontmoeting zocht. „Zoo nam Jethro, Mozes schoonvader, Zippora, Mozes huisvrouw (nadat hij haar wedergezonden had), met hare twee zonen." — Ziedaar wat Jethro eigenlijk bedoelde. Hij mocht en kon misschien niet langer zich belasten met de zorg voor een gezin, dat toch eigenlijk niet het zijne was, maar door tijdelijken nood hem was opgedrongen. En daarmede was hij in zijn recht. Als aanverwant was hij

Mozes vriendelijk te gemoet gekomen, om diens bezwarende zorg voor een deel over te nemen.

Maar dit langer te doen dan noodig was, mocht hij niet tegenover eigen gezin; en dit langer te eischen dan de noodzaak medebracht zoude van Mozes zeer onhartelijk en onbillijk geweest zijn. Maar gewis begeerde Mozes zulks ook niet. Daartoe kende Jethro hem te goed; en dat bleek immers ook wel uit die veelzeggende naamgeving der kinderen. Die namen, gelijk we die reeds boven ter behoorlijke plaatse (Ex. 2 : 22) hebben verklaard, wijzen op de toenmalige gemoedstemming van Mozes, maar ook op zijn teeder en kinderlievend hart. Gewis, hij zou geen misbruik willen maken van sommiger zucht, om kinderen tot zich te willen nemen. Immers, hij die zelf den last der vreemdelingschap zoo bang aan eigen ziel gevoeld had, dat hij zijn oudsten zoon daarnaar Gerson had genaamd, hij zou niet datzelfde kind met moeder en broeder in dat vreemde land vreemdelingen willen laten; maar, naar ouderlijken plicht, ze zelf willen onderhouden en verzorgen.

Wat dus voor aan- en bloedverwanten meestal de aanleidende omstandigheden zijn, om eene ontmoeting te zoeken, wordt uit dit verhaal wel duidelijk. 't Zijn de goede berichten, die, aangaande elkanders onverwachten welstand, ons bereiken; 't is de zucht om van vrijwillig op zich genomen of dan opgedrongen zorgen ontslagen te worden, en dat met recht kan geschieden; en daarbij komen dan herinneringen van 't verleden, die het hart begeerig maken, om elkander ook eens daarover weer te onderhouden en zich wederkeerig door die aangename gedachten voor een wijle wederom in dat verleden te verplaatsen. Dat laatste bovenal moet het zijn, opdat men te samen kunne gewagen van de goedertierenheden des Heeren en van

„den God onzer vaderen, die ons al dien tijd tot eene hulpe is geweest en heeft verlost van het zwaard des doods."

Weldra vond dan ook de ontmoeting zelve plaats, waarbij wij onderscheiden de verrassende tijding (vs. 5, 6), de vriendelijke begroeting (vs. 7) en het recht gebruik (vs. 8). In het geheel wordt ons hier een van die liefelijke teekeningen van het oostersch familieleven der oudheid gegeven, waarin de bijbel zoo bij uitstek rijk is. Wij bewonderen hier wederom eene menigte fijne trekken en nauwkeurige lijnen, waarmee die wedstrijd van vriendelijke voorkomendheid, deftige wellevendheid, goeden toon en beschaafde manieren over en weer wordt geteekend. Bij Jethro geen spoor van die gejaagde en overspannen overhaasting, van dat onverhoedsche overvallen, dat, door het onverwacht en ongelegen bezoek, menig huismoeder den schrik op het lijf werpt en eene ontmoeting van vrienden en verwanten doet ver wenschen, die zij zelve anders gaarne zoude gezien, ja zelfs uitgelokt hebben.

Jethro wil dat men op zijn komst voorbereid zij; hij zelf houdt waarschijnlijk niet van die onverwachte bezoeken, die zoogenaamde verrassingen, die menige huishouding in den war sturen, menige huismoeder uit de goede stemming brengen en wel van veel hartelijkheid, maar niet van veel bezonnenheid blijk geven. Mogelijk had hij zelf een groot huishouden en kende hij daardoor beter de behoeften en eischen bij den gewonen gang van het dagelijksch leven in een gezin. Hij wilde dat zijne ontmoeting eene oorzaak van genoegen en niet van schrik voor Mozes en de zijnen zoude zijn. Daartoe, ook ter juiste voorbereiding van zijn ontvangst, om te gelegener te kunnen komen, zond hij

eerst tijding vooraf. „Toen nu Jethro, Mozes schoonvader, met zijne zonen en zijne huisvrouw tot Mozes kwam (voornemens was te komen), in de woestijn, aan den berg Gods, waar hij zich gelegerd had, zoo zeide hij (liet hij zeggen) tot Mozes: ik, uw zweer Jethro, kome tot u met uwe huisvrouw en hare beide zonen met haar."

Men heeft veel getwist over den juisten tijd van Jethro's komst tot Mozes, of deze namelijk vóór of nà de wetgeving is geschied. Ons dunkt dat hier duidelijk uitkomt, dat Jethro bij zijn tocht uit Midian, als hij de tijding van zijn aankomst tot Mozes zond, aan den berg Gods d.i. aan Horeb gelegerd was. Daar was Mozes toen nog niet aangekomen; want in het volgende vers lezen we, dat „Mozes uitging, zijnen schoonvader te gemoet." De wetgeving was dus nog niet geschied. Maar zij, die het tegendeel beweren, en daaronder zijn vooral de joodsche uitleggers, zijn in verwarring geraakt, door de uitdrukking „Jethro zeide," die hier, gelijk ook soms elders, gebezigd wordt voor „deed zeggen" of kondschap zenden. Immers indien Jethro die tijding Mozes persoonlijk gebracht of mondeling gezegd had, zoude Mozes niet noodig gehad hebben naar Jethro „uittegaan," gelijk hij toch blijkt gedaan te hebben.

„Toen ging Mozes uit, zijnen schoonvader tegemoet en hij boog zich en kuste hem en zij vraagden de een den ander naar den welstand en zij gingen naar de tent." Zoo wordt ons de wederzijdsche vriendelijke begroeting van schoonvader en schoonzoon beschreven. Al stond Mozes te dier tijde maatschappelijk veel hooger dan Jethro, toch bleef deze zijn schoonvader, en dient hij hem dus tegemoet te gaan. Al zijn zij ook nauw aanverwanten, toch moeten ook door dezen de gewone vormen der burgerlijke beleefdheid

niet verzuimd worden. Hartelijkheid die met de gestelde eischen des wellevens meent te mogen en te moeten breken, die in deze vormen eene belemmering voor de uiting des gevoels ziet, heeft misschien op de vriendelijke stemming voor een enkel oogenblik en niet voor het geheele leven gerekend. En op dat laatste vooral komt het toch aan. Waarlijk ook bloedverwantschap, ook hartelijkheid heft de hoog noodige eischen der welvoegelijkheid en des wellevens niet op. Wilt dit wel ter harte nemen.

In de wederzijdsche begroeting is er eerst de buiging des lichaams, die met vriendelijk wuivende hand, met stralend oog, met ter omarming uitgestrekte arm reeds van verre het welkom toeroept. Daarna is er het woord en de taal der lippen en des harten, die komen bevestigen wat de welsprekende gebaren reeds vooraf betuigden. „Zij vraagden de een den ander naar den welstand," naar „den vrede," zegt het oorspronkelijke. En te recht, want alle welstand, èn naar den tijd èn voor de eeuwigheid laat zich samenvatten in dat eene woord: vrede (Jes. 57:21; Jes. 59:2). Eigenlijk beteekent het dan ook: volkomenheid, afronding, geheelheid, overeenstemming tusschen het geheel en de deelen onderling. — En, om beider vriendschappelijke verhouding en bedoeling te meer te toonen, gingen (beiden) naar de tent (door Jethro voor de zijnen opgericht). Indien maar geen onbescheiden vrienden in de overmaat van toegenegenheid en hartelijkheid met hen medegingen. In dergelijke oogenblikken en omstandigheden laat het kiesch gevoel vrienden en huisgenooten liefst alleen en bijeen. Dat wordt veel vergeten.

Men moet de naaste verwanten in dergelijke oogenblikken alleen laten; dan juist zullen zij het best van den overstelpenden invloed der eerste machtige indruk-

ken bekomen en het beste gebruik maken van hunne ontmoeting. Dat deed Mozes gewis wel. „En Mozes vertelde zijnen schoonvader alles wat de Heere aan Pharao en aan de Egyptenaren gedaan had om Israels wil; al de moeite die hun op dien weg ontmoet was en dat hen de Heere verlost had." — Als wij elkander na langen tijd weer mogen zien en de trouwe hand drukken, weten wij alleen van onszelven te verhalen, omdat wij van onszelven dan ook geheel vervuld zijn. Mozes denkt slechts om de groote daden Gods; en waar het hart vol van is, daarvan loopt de mond over. Van de groote daden des Heeren, zoo kort geleden bijgewoond, aanschouwd, ondervonden, wil hij spreken; eerst daarna van de ontmoetingen des volks op den weg. Het klinkt in al zijne woorden door, dat hij zelf tot dit alles niets gedaan heeft. „De Heere had hen verlost."

O, mijne lieven! indien gij een goed gebruik wilt maken van uwe ontmoetingen, begroetingen en door de omstandigheden in het leven geroepen samenkomsten; spreekt dan en daar toch toch niet te veel van uzelven en van uwe huislijke aangelegenheden. Spreekt van den Heere, en dan zult gij van geen menschen gaan kwaad spreken; vermeldt des Heeren daden en gij zult de pogingen der menschen, ook van uwe beste en liefste vrienden, niet langer scheef beoordeelen en in het vertrouwelijk gesprek veroordeelen. In die eerste ontmoeting is het hart dikwerf, o zoo warm en ook zoo gul. Spreekt over den Heere en Zijne daden; en bij latere ontmoetingen zult gij u niet hebben te schamen over het al te gulle maar onbedachte woord, in die eerste ontmoeting gesproken. Spreekt dus over den Heere in oprechtheid en met liefde; wie weet of gij uwen vriend nog niet wint voor dien Heere.

Zoo ging het toch bij Mozes en Jethro in hunne ontmoeting, zooals uit hunne viering dezer gebeurtenis bleek, en dat ons tot voorbeeld kan wezen bij onze ontmoeting des Heeren, bij plechtige gelegenheden, ook van doop en avondmaal. Daar komt vreugde in Jethro's hart, daar is eene dankzegging in zijn woord, daar is eene belijdenis op zijne lippen, en daar is eene daad in zijn dankoffer. En stemming der blijdschap (vs. 9), èn lofzegging Gods (vs. 10), èn belijdenis van diens grootheid (vs. 11), èn het dankoffer (vs. 12), door Jethro den Heere gewijd, bewijzen den gezegenden invloed der ontmoeting van beide mannen. „Jethro verheugde zich over al het goede, hetwelk de Heere Israel gedaan had; dat Hij het verlost had uit de hand der Egyptenaren." Wat men misschien kort te voren nog voor de zelfzuchtige deelneming van het eigen belang kon houden, was nu bij Jethro, onder den invloed van Mozes bezielend woord, de vurige belangstelling en hartelijke blijdschap der belangelooze en onbaatzuchtige vreugde geworden.

Alsof hij zich verblijdde over eenig voorrecht, dat hem zelven ten deel was gevallen, zoo verheugde hij zich in het hart over al datgene, 'twelk de Heere aan het volk Israel had gedaan. Wat hem dienaangaande vroeger koel en onverschillig zoude gelaten hebben, deelde nu zoozeer in zijne belangstellende waardeering, dat hij dit „het goede", het nuttige, passende en welaangename noemt. Ook heeft hij begrepen, dat hij hier niet met menschenwerk of met den gewonen loop der dingen te doen had. De Heere had het gedaan, had het volk uit de hand, d. i. uit de macht der Egyptenaren verlost. Dat bleek immers uit alles; hij heeft behoefte dit uittespreken; en reeds voordat hij dit uitsprak, is hij over dit feit in zijn hart reeds vervuld van vreugde.

Dat moet hij Mozes en den bijstanders openlijk zeggen. Eer hij het zelf weet, is de stemming zijner ziel ook in het woord op zijne lippen, en uit den mond des heidens rolt eene lofzegging Gods, gelijk wij die van Israel niet liefelijker zouden verwacht hebben; maar die dan als 't ware ook de terugslag is op de woorden, door Mozes tot Jethro gesproken. „En Jethro zeide: gezegend zij de Heere, die ulieden verlost heeft uit de hand der Egyptenaren en uit Pharao's hand; die dit volk van onder de hand der Egyptenaren verlost heeft." Met dit „gezegend zij de Heere" erkent Jethro Israels Bondsgod als de eenige oorzaak en bronwel van al dat heil en al dat goede, en spreekt hij tevens zijn biddenden wensch uit, dat God ook algemeen als zoodanig erkend en gehuldigd worde. Hij wil Gode en Gode alleen de eere geven; zelfs met voorbijzien van zijn eigen schoonzoon Mozes, die daartoe dus niets gedaan heeft. De Heere alleen heeft verlossing teweeggebracht.

Waar er eene zoodanige dankzeggende loferkentenis is, daar zal ook de oprechte belijdenis van Gods heerlijken naam niet lang achterblijven. Hoort het uit Jethro's mond: „Nu weet ik, dat de Heere grooter is dan alle goden; want in de zaak, waarin zij trotschelijk gehandeld hebben, was Hij boven hen." Daar is in die belijdenis iets goeds, maar, toch ook iets dat minder voor zich inneemt. 't Is goed, dat Jethro inziet, dat God boven al de goden der volkeren is, die niets dan ijdelheden zijn; 't is goed dat hij Jehova aldus erkent als Israels Bondsgod; maar 't is niet goed, dat hij daartoe eerst nu is gekomen, daar hij toch priester in Midian was. 't Is niet goed dat hij, om tot deze wetenschap te geraken, eerst nog die uitwendige bewijzen van Gods zichtbare oppermacht noodig had.

Toch pleit Jethro's kloeke daad voor de eerlijkheid van zijn karakter en de welgemeende oprechtheid zijner belijdenis. Hij had er wat voor over. Daaruit moet bij ons ook de oprechtheid van ons spreken en belijden blijken, of dit alles in daden belichaamd wordt en bovenal of wij er iets voor over hebben. Zoo was het bij Mozes schoonvader. „Toen nam Jethro, de schoonvader van Mozes, Gode brandoffer en slachtofferen." Voorzeker hebben wij hier met eene godsdienstige verrichting te doen, maar toch met eene, die veel meer tot het algemeen godsdienstig dan tot het bijzonder Israelietisch leven behoort, en van dit eerste, zouden we zeggen, ook in alles het karakter vertoont. Er is hier nog geen sprake van die offergebruiken en offerindeeling, die eerst later is ingesteld.

Indien ons vermoeden juist is, geldt het hier een offermaaltijd, gelijk bij Abraham (Gen. 21 : 27), Izak (Gen. 26 : 30) en Jakob (Gen. 31 : 54), ter inleiding of ter bezegeling van een nog te sluiten of reeds gesloten verbond van wederzijdsche hulp en trouw. 't Was een bondsmaal, waarbij vooraf God als getuige was aangeroepen. Zoo zaten te samen aan Abraham en Abimelech, Jacob en Laban en, bij deze gelegenheid, Jethro, het stamhoofd der Kenieten, van de eene zijde, en Mozes, Aäron en al de oversten van Israel van de andere zijde, als de wederzijdsche partijen, die een verbond van vriendschap met elkander sloten in de tegenwoordigheid en onder aanroeping Gods. Dit is de beteekenis der woorden: „en Aäron kwam en al de oversten van Israel, om brood te eten met den schoonvader van Mozes, voor het aangezicht Gods." Van een eigenlijk offer, gelijk de mozaïsche wetgeving die voorschreef en verordende, is hier dus in geen enkel opzicht sprake; wel van de slachtinge van vee,

gevolgd door het gesamenlijk breken en eten van brood, als teeken der verbondssluiting.

Hoogst waarschijnlijk dagteekent van dit oogenblik de bondgenootschappelijke verhouding, die er steeds bleek te bestaan tusschen Israel en de Keniten; waartoe ook Jethro behoorde, wier toenmalig stamhoofd hij misschien was. De naam der Keniten komt reeds in Abrahams geschiedenis voor (Gen. 15 : 19). Hoogst waarschijnlijk bewoonden zij de rotsachtige streken ten oosten en zuidoosten van Palestina, en waren zij dus de naburen van de Amalekieten (Num. 24 : 21, 22). Het gelijktijdig optreden van Amalek en Jethro wordt dan nog duidelijker. Naderhand vinden wij de Keniten mede in het noorden des lands (Richt. 1 : 16; 4 : 11; 5 : 24), hoewel zij ook in het zuiden worden aangetroffen (1 Sam. 15 : 16); toen Saul namelijk, in den verdelgingsoorlog tegen Amalek, hen nauwkeurig en in bevrienden zin van dezen onderscheidde. Ook David onderhield met de Keniten dezelfde vriendschaplijke betrekkingen (1 Sam. 30 : 29). De Rhecabiten behoorden tot den stam der Keniten (1 Kron. 2 : 55), die tot een gemeenschappelijken voorvader Hammath teruggeleid worden.

Voor de geheele volgende geschiedenis der Israelieten was dus de ontmoeting van Mozes en Jethro, door een verbond van wederzijdsche vriendschap gevolgd, van de grootste beteekenis. Zoo blijkt ook uit dit verhaal wederom velerlei, en dit bovenal in betrekking tot het gewicht der bloed- en aanverwantschap der kinderen Gods, ook van de natuurlijke zijde des levens beschouwd. Het geheel kan ons leeren, hoe de voorzienige zorg des Heeren reeds lang vooraf werkt, om door kleine middelen later groote doeleinden te bereiken. Het huwelijk van Mozes in Midians woestijnen gesloten, moest, evengoed als zijn

veertigjarig verblijf aldaar, voor Israel een middel tot zegen worden. Want het was immers, ook van staatkundige zijde bezien, voor Israel van het grootste gewicht, onder de vele stammen, die aan de grenzen des lands zich ophielden, ook enkele bevriende te hebben, die het tot bondgenooten konden zijn en wier invloed tegen dien der vijandige volkeren, als Amalek er een was, konde opwegen; ja, die door hun tegenwicht dien konden opheffen en onschadelijk maken. Zoo blinkt in deze geschiedenis de voorzienigheid Gods wederom op het schoonst uit.

Maar ook het juiste inzicht van een Mozes, die op het geschikte oogenblik, onder de leiding Gods, het recht gebruik van omstandigheden en gelegenheden wist te maken. Hij begrijpt dat de natuurlijke banden van aan- en bloedverwantschap daartoe mede moeten strekken, om anders vijandelijke en onverschillige harten te winnen voor de zaak en het volk des Heeren. Hier worden wij dan tevens op de heilige roeping der kinderen Gods gewezen, om namelijk, bij het sluiten van nieuwe familiebanden of bij het reeds bestaan van oude familiebetrekkingen, steeds te trachten, dezen voor den dienst des Heeren vruchtdragend te doen zijn. Wat zoudt ook gij van vermogende bloedverwanten voor kerk en school misschien gedaan kunnen krijgen; indien het u niet allereerst meest om u zelven te doen was.

Zie daar dan de beteekenis der bloedverwantschap ook voor het koninkrijk Gods. Afgezien nog van den machtigen invloed, die buitendien daarvan uitgaat tot vorming van ons eigen karakter, dat van ons kroost en onze verdere nabestaanden, zijn de banden des bloeds bovendien ook van groot gewicht voor de ontwikkeling van geheel ons volgend leven. 't Is onmogelijk dat menschen voortdurend met elkander in

aanraking komen, dat er onafgebroken allerlei aanrakingspunten als zoodanig zijn; indien deze niet ook, en dit naar den eigen wil van den albesturenden God, die alles en ook dit alzoo beschikt heeft, wederkeerig iets van elkander overnemen en iets aan elkander overdoen, dat diep in geheel ons zijn en bestaan ingrijpt. Dit zelfde zal ons nog veel meer uit de tweede helft van dit hoofdstuk blijken.

II.

Was in de eerste helft de ontmoeting der bloedverwanten beschreven, in de tweede (vs. 13—27) worden ons de gevolgen daarvan voor het bondsvolk zelf geteekend. Daartoe wordt onze aandacht bepaald bij Jethro's rechtmatige verwondering (vs. 13—16), bij diens heilzamen raad (vs. 17—23) en ten laatste bij Mozes' wijze volgzaamheid (vs. 24—27). Onmiddellijk en allereerst wordt de ongeschikte leiding des volks naar haar burgerlijke zijde op den voorgrond gesteld, en vernemen wij Jethro's verwondering; en deze bij hem rechtmatig uitgelokt (vs. 13) en juist geuit (vs. 14), maar door Mozes onbevredigend beantwoord (vs. 15, 16).

Nog had Jethro zijnen schoonzoon Mozes niet verlaten. Hij zoude dit voorzeker ook niet doen, voordat hij zich van den gang der zaken en van den gewonen loop der dingen in Israel persoonlijk overtuigd had. Daartoe was hij een der naastvolgende dagen bij de burgerlijke rechtsspraak tegenwoordig; en in de wijze, waarop die gehouden werd, was zeer veel dat zijne bevreemding wekte. En geen wonder. „Want het geschiedde des anderen daags, zoo zat Mozes om het volk te richten en het volk stond voor Mozes, van den morgen tot den avond." We moeten dit wel in letterlijken zin opvatten

van het nederzitten (misschien op eenige verhevenheid) van Mozes en van het vermoeiend staan des volks. Anders zoude toch wat volgt geen gezonden zin hebben.

„Als de schoonvader van Mozes alles zag, wat het volk deed, zoo zeide hij: Wat ding is dit, dat gij het volk doet? Waarom zit gij zelf alleen en al het volk staat voor u, van den morgen tot den avond?" Jethro was er juist de man voor, om eene dergelijke, schijnbaar aanmatigende, vraag aan Mozes te mogen doen; want hij was diens schoonvader. Niemand anders zoude eene dergelijke vraag, die Mozes van heerschzucht scheen te betichten, tot dezen hebben durven richten. Ook kon hij met het genoegzaam gezach der juiste zaakkennis dit vragen; immers als stamhoofd had hij zelf lang de rechtspraak onder zijn volk geoefend. En ook was hij niet, als gij, de man er naar, om als hij iets tegen iemand had, daarover achter diens rug met anderen te spreken en niet eerst met den man zelven, wien dit het meest aanging. Dan zoude het iets van afgunst en kwaadsprekendheid gehad hebben; evenals aanmerkingen en beoordeelingen zonder genoegzame zaakkennis onvoegzaam en aanmatigend moeten heeten. — Zoo zorgt de voorzienige God ook hier wederom, dat op het geschikte oogenblik door den geschikten persoon het geschikte woord, dat nut kan en moet doen, worde gesproken.

Daar is iets eigenaardigs bovendien in deze vraag Jethro's optemerken. Uit deze blijkt: 1°. dat, ook volgens het oostersch stamhoofd, de overheid er is om het volk en niet omgekeerd het volk om wille der overheid. Als Mozes gemakkelijk zat, mocht hij het volk niet den ganschen dag laten staan. 2°. Dat ook de overheid het volk, gelijk het volk de overheid, elk in zijn kring en op zijn gebied, heeft te ontzien en te

eeren. 3°. Dat de overheid meer op de ware belangen des volks, dan op de gemakkelijkheid van zich zelve behoort bedacht te wezen. 4°. dat hoe goed ook eenige handeling op zich zelve moge wezen, zij het eene godsdienstoefening of christelijke prediking, deze niet te veel van de inspanning of van het geduld des volks mag vergen en deze niet te langen tijd op de proef mag stellen.

Mozes begrijpt niet aanstonds het doel van Jethro's vraag; daardoor beantwoordt hij deze ongenoegzaam. „Toen zeide Mozes tot zijnen schoonvader: omdat dit volk tot mij komt om God raad te vragen", door bemiddeling van mij den wil Gods tracht te leeren kennen, en dit ook doet in burgerlijke zaken. „Wanneer zij eene rechtzaak hebben, zoo komt het tot mij, dat ik richte tusschen den man en zijnen naaste en dat ik hun bekend make Gods instellingen en Zijne wetten." Gij ziet het, bij Mozes is er nog geen onderscheid tusschen de beide rechten, het goddelijke en het burgerlijke. Hoewel alle woorden hier gebezigd van de burgerlijke of staatsgerechtigheid gelden. In beide was hij leeraar en meester, omdat zij nog niet gescheiden waren en ook in eene zuivere theocratie of godsregering, gelijk het in Israel was en moest zijn, niet gescheiden konden of mochten worden.

Genoegzaam ingelicht en wel overtuigd van Mozes goede bedoelingen met deze gansche handelwijze, maar daarom daarin nog geen goed overleg en evenmin een verstandigen maatregel ziende, meent Jethro zijnen schoonzoon beter te moeten onderrichten en hem te kunnen dienen met zijnen raad, die straks bleek een zeer heilzame raad te zijn (vs. 17—23). Eerst spreekt hij zijne afkeuring over het pas geziene uit (vs. 17) en dringt deze met eene ernstige waar-

schuwing aan (vs. 18), waaraan hij dan eene wijze onderrichting toevoegt (vs. 19, 20). Dit onderricht wordt eerst in het algemeen gegeven, daarna in bijzonderheden uitgewerkt (vs. 21—23), gelijk we dit later zullen zien.

Indien men iets nieuws, dat beter doel zal treffen dan het oude, voor dit laatste in de plaats zal stellen, moet men eerst het gebrekkige van dat oude hebben aangetoond, om daarmede tevens het recht van afkeuring te rechtvaardigen. Indien men anders handelt zoude men van nieuwigheidszucht of van hooghartige ingenomenheid met eigen denkbeelden en vooraf opgevatten goeden dunk aangaande eigen voorstellen kunnen beschuldigd worden. Indien gij in staat of kerk iets aantemerken of aftekeuren hebt, doe dit dan als Jethro, met weinige en toch vriendelijke woorden, om het gebrekkige der zaak zelve en niet om den persoon, die er bij betrokken is; doe dit op eene wijze waarbij de kortheid van uitdrukking geen schade behoeft te doen aan de warmte en hartelijkheid van uwe goede meening.

Om de zaak en het volk te dienen, niet om personen te kwetsen of om eigen inzicht doortedrijven, moet het ons te doen zijn; maar laat dit dan ook in alles blijken. Zoo was het bij Jethro. „Doch de schoonvader van Mozes zeide tot hem: de zaak is niet goed, die gij doet. Gij zult geheel vervallen, zoo gij als dit volk hetwelk bij u is; want deze zaak is te zwaar voor u; gij alleen kunt het niet doen." Met ronde woorden en zonder omwegen keurt Jethro de burgerlijke rechtspleging af, gelijk die door Mozes werd behandeld; „de zaak is niet goed." Bovendien legt hij de geheele verantwoordelijkheid daarvan op Mozes en geenszins op het volk, dat Mozes zelf eenigszins in de zaak had betrokken, alsof het volk Mozes juist daartoe had

aangezocht. Geene overheid mag (ook wat het huisgezin betreft) in de aansporing of onredelijke drijving des volks ooit eenige verontschuldiging zoeken voor eigen daden en handelingen. Mozes is hier de man die het „doet."

En de gevolgen zullen ook voor zijne rekening komen. Zoo waarschuwt Mozes' schoonvader. „Gij zult geheel vervallen, zoo gij als dit volk, hetwelk bij u is, want deze zaak is te zwaar voor u, gij alleen kunt die niet doen." Gelijk bij langdurige droogte blad en bloem aan den boom langzamerhand verwelken en verleppen, zoo zoude het met Mozes en het volk gaan; zij zouden van weerszijden er onder bezwijken, terwijl men het schier niet merkte en terwijl het, als men 't dan eindelijk bemerkte, te laat zoude zijn. Mozes sloofde zich af en het volk werd door het te lange wachten gemarteld en zoude er verdrietig onder worden. Onder dit alles zoude de oefening van het recht zelf schade lijden.

Het verkrijgen van recht en de gang der burgerlijke rechtsvordering moet door den wetgever niet slechts zoo goedkoop, maar ook zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt worden. Tot goed recht behoort ook dat het snel en goedkoop afloopt. Al te langdurige gang der rechtsvorderingen mat ten leste het geduld en der rechtzoekende belanghebbenden en der rechtsprekende rechters af. Zoo wordt men ten leste van het zoeken van zijn recht en van het voeren der anders noodige rechtsgedingen geheel afgeschrikt, èn door de kostbaarheid èn door de vele belemmerende vormen èn door de tijdroovende omstandigheid der rechtspraak. Kort en goed recht wil Jethro. Dit is mogelijk bij juiste onderscheiding van de wetgevende en rechtsprekende machten, die nooit in een enkel lichaam vereenigd moeten zijn; dit is mogelijk bij de juiste ver-

deeling van arbeid, die daartoe moet verricht worden.

Mozes zelf moest den wetgevenden arbeid op zich nemen en de taak van de rechtspraak aan bijzonder daartoe gekozen personen overlaten. Deze rechters moesten uit het volk zelf en voor hun leven gekozen zijn. Er moest onderscheid gemaakt worden tusschen zaken van bijzonder recht (privaatrecht), dat de belangen van personen onderling betrof, en algemeen recht (publiek recht), dat den staat of het volksbelang zelven aanging of daarmede in dadelijk verband stond. Tot dit laatste behoorde dan ook het recht van beroep op een hoogeren rechter, die in eindvonnis de uitspraak van den lageren en gewonen rechter kon wraken of wijzigen. Zoo was er eene onderscheiding tusschen „groote" en „kleine" zaken en wederom, waar het een beroep op hoogeren rechter gold, in „harde" of moeielijke en „kleine" of gewone gevallen. Ziet daar in algemeene trekken Jethro's raad u medegedeeld, aangaande stellig recht en rechtsbeginselen.

Hooren wij dien nu uit het woord zelf en allereerst wat den wetgevenden arbeid van Mozes betrof. Aldus sprak Jethro, met aandrang op het gemoed van Mozes werkende en trachtende hem te overtuigen, „hoor nu mijne stem, ik zal u raden en God zal met u zijn. Wees gij voor het volk bij God en breng gij de zaken voor God, en verklaar hun de instellingen en de wetten en maak hun bekend den weg, waarin zij wandelen zullen en het werk, dat zij doen zullen." De gang van den wetgevenden arbeid dien Jethro Mozes voorstelt, is naar zijne woorden deze: de eenige bron der zuivere rechtskennis en van het stellige recht moet bij God gezocht worden. Daar alleen, niet in de beschouwing der natuur of in de

gebruiken des volks moest Mozes de noodige kennis des rechts en van deszelfs gronden zien te verwerven.

De onderwerpen zelve op dat gebied, waarop de verkregen waarheden van het recht dienden toegepast, moesten daarentegen bij het volk zelf gezocht worden. Mozes moest met het volk verkeeren, hun zaken vernemen en die voor God brengen. Daarenboven moest hij wel deugdelijk onderscheid maken tusschen de leer der beginselen en de gronden van het recht en tusschen datgene wat noodig was om dit alles langs tweevoudigen weg, door oefening en door uitoefening in het leven te doen treden. Zoo hebben wij het verschil der drie uitdrukkingen op-te-vatten, door Jethro gebezigd: instellingen en wetten te „verklaren", „den weg bekend maken waarin zij hebben te wandelen," en dan daarbij „het werk dat zij hebben te doen". Ook zoudt ge kunnen zeggen dat „de instellingen en wetten" meer op het godsdienstig leven of de leer, „de weg" meer op het staatkundig of burgerlijk of eigenlijk recht en het „werk" meer op het maatschappelijk en handelsverkeer zagen. Zoude dit alles nu ordelijk en geregeld kunnen geschieden, dan moest één enkel man niet alles willen doen en moest men ook niet den arbeid van velen op de schouderen van één enkelen willen laden. Indien één alles doet wordt niet een ding geheel gedaan, wordt niets goed gedaan. Er moet verdeeling van arbeid zijn.

Deze is het die Jethro nu door bijzondere maatregelen en besluiten wil geregeld zien. „Doch zie gij om, onder al het volk, naar kloeke mannen, God vreezende, waarachtige mannen, de gierigheid hatende, stel ze over hen, oversten der duizenden, oversten der honderden, oversten der vijftigen, oversten der tienen." Daar is in dit voorstel veel behartigens- en navolgenswaardigs. Ten eerste moesten de gekozenen mannen

uit het volk zijn, want Mozes moest, naar Jethro's raad, daartoe onder het volk rondzien. Daarenboven mocht hij bij de keuze van rechters en ambtenaren zich niet door eenige partijdige vooringenomenheid of door de zucht om enkele vrienden te believen, laten leiden. De eigenschappen en talenten der mannen moesten hen voor het bestemde ambt geschikt maken, geen familiegunst of vorstelijke willekeur hen daarvoor geschikt achten. De mannen moesten er zijn om het ambt, dat noodig was gebleken; niet het ambt om de mannen, die iets noodig hadden, om er van te leven.

En niet gering waren de eischen die Jethro gesteld wilde hebben, als noodzakelijke voorwaarden van een ambt, dat zoo gewichtig was en zooveel goede trouw en onpartijdigheid vereischte. 't Moesten kloeke mannen zijn, wier kloekheid in godsvrucht wortelde en die den moed hunner overtuiging hadden; die den zeldzamen moed om waar te zijn bezaten en die daarenboven niet door hebzucht, maar door ware belangstelling in het goede werden gedreven. Uit deze schriftuurplaats, en deze in verband met Deut. 1 : 13, werd het rabbijnsche voorschrift opgemaakt aangaande het zevental eigenschappen, dat een goed en getrouw rechter in Israel bezitten moest: wijsheid, nederigheid, vreeze Gods, minachting des rijkdoms, liefde voor de waarheid, achting bij zijne medemenschen en een goeden naam.

De roeping door deze mannen van stand en aanzien, in waarheid en waardigheid te vervullen, wordt omschreven door het woord „richten". „Dat zij dit volk ten allen tijde richten". Daaronder hebben wij niet alleen rechterlijke werkzaamheden, maar ook die van den burgerlijken ambtenaar en andere waardigheden in den Staat en in de maatschappij te verstaan; zoo zelfs, dat het oorlogswezen daarvan niet

uitgesloten was. Gelijk we weten werd in latere tijden het tijdelijk hoofd van den Staat, in tijden van nood en druk door God aangewezen om den volke verlossing te brengen, tevens schofét of richter genoemd. De schofet of richter had dus een zeer omvangrijke taak, die niet zoo gemakkelijk kan omschreven worden; hoewel hij zich toch meestal op het gebied van het gewone en alledaagsche leven bewoog, en van het buitengewone zich zorgvuldig had te onthouden.

Dit zouden we veilig uit de bijgevoegde woorden kunnen opmaken, waardoor de werkkring van den rechter nog nauwer wordt bepaald. „Doch het geschiede dat zij alle groote zaken aan u brengen; maar dat zij alle kleine zaken verrichten." Zoo wordt het gewone „richten," naar de opvatting van Jethro zelven, het best begrepen als het „verrichten" of afdoen van die zaken, die dagelijks en veelvuldig in het gewone leven voorkomen en vereffening van kleine en groote verschillen op het gebied der burgerlijke samenleving en van het handelsverkeer noodig maken. Zoo zoude er dan die weldadige verdeeling van arbeid zijn, die ieders bijzondere taak en werkkring gemakkelijk maakt, door gesamenlijk, door allen of door velen te doen dragen, wat een alleen of in 't geheel niet of slechts gebrekkig zou vermogen. „Verlicht alzoo uzelve en laat hen met u dragen."

Wat Jethro van dergelijke inrichting der zaken, van dergelijke behartiging der belangen des volks verwachtte, zegt hij tevens bij deze zelfde gelegenheid. „Indien gij deze zaak doet, en God het u gebiedt, zoo zult gij kunnen bestaan; zoo zal ook al dit volk in vrede aan zijne plaats komen." Zal er goede plichtsbetrachting kunnen zijn, dan moet deze op een gebod Gods rusten. Dat begrijpt Jethro zeer goed. Zijn raad mag uitnemend schijnen, de opvolging kan geen zegen

brengen; indien Mozes niet vooraf het aangezicht des Heeren zoekt en Diens wil aldus leert kennen. Ja, dan is er steeds de voorwaarde van alle welslagen, de grondslag van alle gezach, de bron van alle zegen; indien onze plichtsvervulling is de volbrenging van een bevel Gods; indien onze roeping, ook in 't maatschappelijke, erkend wordt als eene goddelijke roeping, waarin de eigen wil Gods wordt volbracht. Dan kan er zegen verwacht worden: moed en volharding voor zich zelven en een gezegend ten einde brengen der zaak ook voor anderen.

De voorwaarde van alle welslagen ligt in de gehoorzaamheid aan Gods woord. Gij zult gewis niet komen aan uwe plaats, zoolang gij niet staat op uwe plaats, dat is in afhankelijkheid van God en diens woord. Daarom, gelijk Jethro dit raadt, „indien God het u gebiedt." Het woord Gods sta bij u in de eerste plaats; en daarvan zij uwe inwilliging en opvolging van deze of gene raadgeving afhankelijk gemaakt. „Dan zal dit volk in vrede aan zijne plaats, (d.i. aan zijne bestemming, aan het beloofde land) komen." Maar, zoo doende, zult ook gij, mijn lieve broeder, in vrede aan uwe plaats, op uw sterfbed, aan 't einde uws levens, in de eeuwigheid komen.

In vrede; dat is hier in welstand, in overeenstemming met den heiligen wil Gods en met den reinen wensch van eigen hart. In vrede aan uwe plaats te komen! Is dit het niet wat gij hoopt, wat gij bidt van den God des vredes! Indien dan maar die plaats, niet uit eigen wensch, in eigen weg, naar eigen wil wordt begeerd, bedoeld, gezocht en gevonden; maar op het woord Gods, naar den raad Gods en naar de bedoelingen Gods. Alleen dan is het goed.

Maar zal dit kunnen geschieden, dan moet in het

hart des geloovigen ook aanwezig zijn wat alleen Gods genade door den Heiligen Geest daarin werken kan en wil; indien het ons slechts ernst is met het leven naar Zijnen wil en tot heil van onze naasten; zonder dat wij daarbij eigen belang en eigen eere in de eerste of tweede plaats bedoelen. Dan moet er zijn wat wij hier, bij het volgende van Jethro's wijzen raad, in dezen Mozes zien van bedachtzame volgzaamheid (vs. 24—27). Wij leeren daarbij Mozes kennen naar zijne bescheiden dunk van zich zelven; zijne voortvarendheid, als hij eenmaal overtuigd was; zijne goede trouw in het opvolgen van den gegeven raad; zijne oprechtheid in de uitvoering daarvan; in zijne blijvende welgezindheid, ook nadat hij het voorstel van zijnen schoonvader had overgenomen en ten uitvoer gebracht.

Wel moet Mozes, wat wij dan ook reeds vroeger vernamen, een man geweest van een zeer bescheiden karakter, die waarlijk geen hoogen dunk van zijne eigene, zeer groote gaven en talenten had. Hij, de eerste in Israel, die van allen onder het volk het hoogst geplaatst was, hij hoort geduldig en toegevend naar den raad, die een vreemdeling hem kwam geven. Hoe menigeen zou hooghartig en trotsch dien afgewezen hebben! — Maar 't is groote mannen eigen, bij het vele dat zij reeds weten en kennen, ook nog dat te willen leeren wat zij niet weten; en dit ook te willen, als zij het slechts kunnen van minder begaafden dan zij zelve zijn. Zij weten dat zij nog niet alles weten en dat velen steeds meer weten dan een. Domme en onwetende menschen daarentegen meenen van anderen niets meer te kunnen leeren, omdat zij met hun eigene kennis zoozeer tevreden en ingenomen zijn. Indien gij meent alles te weten, toont gij juist daardoor nog zeer weinig te weten, voor veel bovendien ongevoelig

en voor alles ongeschikt te zijn. „Mozes nu hoorde naar de stem van zijnen schoonvader."

En gij, zonen en dochteren! meent, in uwe waanwijsheid, niet te moeten hooren naar den raad van uwe ouders en schoonouders, gij die toch waarlijk nog geen Mozessen zijt! Mannen van zoo rijpe ervaring als hij, die zelven onder strijd en moeite oud geworden zijn, weten dat de meerdere ondervinding dikwijls bij den ouderdom en de grijsheid is, en dat zij nooit te oud en te wijs zijn om van ouderen en wijzeren nog iets te leeren. En dat het bij hem niet slechts de beleefdheid is van een geduldig en toegefelijk hoorder; die uit verschuldigde hoogachting aan andere menschen gewillig het oor leent en hun raad schijnt te waarderen, zonder daarom nog voornemens te zijn dien optevolgen; dat blijkt wel uit zijne voortvarendheid, als hij eenmaal van de deugdelijkheid van Jethro's voorstel overtuigd was; „en hij deed alles wat hij gezegd had." — Gewis deed hij het niet voor dat hij eerst den Heere geraadpleegd had; maar daarna deed hij het ook. Uit het doen niet uit het hooren naar iemands raad moet uwe waardering blijken. Te zeggen: deze raad is goed, en te handelen alsof deze raad niet gegeven was, is of gemis aan de noodige voortvarendheid of het gemis aan goede trouw en zuivere oprechtheid.

Deze beide laatste deugden blijken bij Mozes in hooge mate aanwezig geweest te zijn. Immers in de wijze waarop hij aan Jethro's raad gevolg gaf, toonde hij duidelijk, dat hij dezen in goede trouw had aanvaard en wilde ten uitvoer leggen, zonder er iets op aftedingen. „En Mozes verkoos kloeke mannen, uit gansch Israel en maakte hen tot hoofden over het volk; oversten der duizenden, oversten der honderden, oversten der vijftigen en oversten der tienen." Gewis sloot hij zich daarbij aan reeds bestaande toestanden aan (Deut.

1 : 13, 15). Uit hetgeen onder Gods leidingen onder het volk reeds geschiedkundig geworden was, vormde hij nu de bij de wet geordende regeling der ambten en waardigheden des volks. Zoo ontstond, in aansluiting aan het bestaande, eene wettige en wettelijke bedeeling des bestuurs en des rechts, die, welgeordend en met de volksgebruiken en onderling tesamenhangend, van grooten invloed op het regelmatig beleid van de zaken en belangen des volks moest zijn.

Mozes deed dit alles in blanke oprechtheid des gemoeds, èn in het belang des volks èn zonder voor zich zelven iets van eigen belang of gemak te bedoelen. 't Was niet om zich zelven in 't vervolg moeite te besparen, dat hij de oude, nu bij de wet bekrachtigde en daarom nieuwe, regeling van zaken invoerde; gelijk zoo menigeen slechts om wille van zich zelven, als volksleider, òf de invoering eener nieuwe òf de bestendiging der vorige orde van zaken zoekt. Mozes wilde in het belang des volks, „dat zij het volk ten allen tijde richten"; maar tevens — en daaruit blijkt zijne belangelooze oprechtheid, — dat zij „de harde zaak tot Mozes brachten, maar zij alle kleine zaak richtten." Neen de ware en oprechte volksleider zoekt bij al zijn pogen niets voor zich zelven, maar alles voor het volk, dat aan zijn hoede is toevertrouwd en zelf hem ook vertrouwt.

En weet ge waaruit de oprechtheid onzer instemming in den raad van anderen en dit van minderen nog veel meer blijkt? Uit de welgezindheid en hartelijkheid, die wij in ons hart behouden tegenover hen, wier raad wij ons genoopt zagen optevolgen. Want ons verstand kan ons misschien nopen iemands verstandelijke meerderheid in eenig bijzonder opzicht intezien; onze eerlijkheid en goede trouw er

ons toe brengen, om die meerderheid openlijk te erkennen en daarnaar te handelen; maar als er dan een groote mate van hoogmoed in ons hart is, gevoelen wij onze eigenliefde gekrenkt; en, terwijl wij voor den raad zijn en dien volgen, gevoelen wij iets tegen den raadgever, tegenover wien wij niet meer zoo hartelijk kunnen zijn als voordezen.

Niets van dit alles bij Mozes. Hij blijft even hartelijk en gul tegenover zijn schoonvader. Hij liet hem eerst van alles de getuige zijn en daarna, „toen liet Mozes zijnen schoonvader trekken; en deze ging naar zijn land." — Deze ging naar „z ij n l a n d"; want, hoe uitnemend man hij ook moge geweest zijn, deel en erve in het land Kanaän had hij niet, daar hij niet tot het uitverkoren zaad Abrahams behoorde. Bloedverwant was hij, maar daarom nog geen deelgenoot aan de belofte. — Zoo kan men tot een geslacht door natuurlijke banden des bloeds verbonden zijn, zonder daarom nog geestelijk daartoe te behooren.

Later, wanneer wij, bij de opzettelijke behandeling van het Mozaïsche rechtswezen, daarbij langer moeten stilstaan, zullen wij op veel, dat nu slechts kortelijk is aangestipt, uitvoeriger moeten terugkomen. Nu mochten wij er slechts zooveel van zeggen, als door het redebeleid werd aangegeven en tot recht verstand der gebezigde uitdrukkingen noodig scheen. Daarom lieten wij bij dit alles meer het licht op het groot en edel karakter van den man Mozes vallen. Maar daarin gaat evenwel de rijkdom der gedachten niet op, die dit hoofdstuk ons biedt, en daartoe ook is het niet hier op deze plaats en in dit verband gesteld. De invloed der aan- en bloedverwantschap op de uitwendige gestalten en gangen van het geestelijk leven wordt ons hier geteekend. Welke onderscheiden verhoudin-

gen in het onderling verkeer Israels met de omliggende volksstammen daarvan het gevolg zijn, leert ons de onderscheiden houding, die Israel tegenover Amalek, Edom en Moab had aan te nemen.

De hoofdgedachte van dit hoofdstuk is wel deze: ook in de natuurlijke ordeningen des levens, in de zoogenaamd toevallige ontmoetingen van het leven, uit de wederzijdsche banden van aan- en bloedverwantschap geboren, is zeer zeker de hand van Jehova merkbaar; als van dengene, die niet alleen de Zijnen van het noodige wil voorzien, die Zijn volk de overwinning geeft in den strijd tegen vijandig vleesch en bloed, maar die ook de voor het natuurlijk leven goede ordeningen van het maatschaplijk en burgerlijk bestaan wil. De God des levens is tevens een God van orde en de gestelde, niet toevallig geworden natuurlijke ordeningen en geleidingen van het menschelijk geslacht doet hij strekken, om daarlangs en daardoor tot eene hoogere orde der dingen, die des rechts en der maatschaplijke orde te komen. Straks wederom zal Hij van daaruit en daarop, als uit en op den grondleggenden bodem, de nog hoogere orde van het zedelijk leven doen optrekken, neen, zelf die opbouwen. Deze moet wederom op haar beurt, tot een grondslag van het hoogste, van het geestelijke leven strekken.

Ziedaar de beteekenis van de natuurlijke levenskringen van bloed- en aanverwantschap voor het koningrijk Gods en deszelfs geestelijk leven. Zie daar de bestaansreden van die vele en veelvuldige aanrakingspunten van het familieleven. Ook zij moeten middel worden tot bereiking van Gods hoogere doeleinden. Wederkeerig moeten de kinderen Gods en hunne natuurlijke aanverwanten invloed op elkander uitoefenen. Mozes verhaalde aan Jethro de groote daden Gods. Men zegt dat deze laatste de eerste proseliet gewor-

den is. Voorzeker gaf hij Jehova de eere, en is hij ook, gelijk eene Rachab (Jos. 2 en 6), eene Arauna de Jebusiter (2 Sam. 24:18—25), Naäman de Syrier (2 Kon. 5; Luk. 4:27), een Ebed-melech de Moor (Jer. 38:7—13) en zoovele anderen, reeds onder het oude verbond een profetisch voorbeeld van en een bewijs voor de toekomstige roeping ook der heidenen.

Maar ook de kinderen dezer wereld, die verstandiger zijn in het wereldsche dan de kinderen Gods, moeten met hunne wijsheid, nijverheid en kunstzin, met hunne leer der orde en schoonheid onwillekeurig de kerke Gods dienen. Zoo moest Jethro voor het maatschappelijke en burgerlijke Mozes, den man Gods, ter hulpe komen. Maar ook ontzag Mozes zich niet, waar het de regeling van uitwendige belangen gold, voor het volk Gods den raad aantenemen van een man, die toch eigenlijk daar buiten stond. Zoo kan ook de gemeente Gods, zonder der wereld gelijkvormig te willen worden, veel goeds en ordelijks van de regelingen der wereld somtijds overnemen. Mits eene, alles beheerschende, voorwaarde vervuld zij, die ook Jethro voorstelt: „als God het gebiedt", en dus heeft goedgekeurd.

Maar, zegt ge, zal God iets kunnen goedkeuren, wat als onderricht en leering van de zijde der wereld tot ons komt? En waarom dan niet? Omdat de natuurlijke oorsprong van kunsten en wetenschappen dikwerf onheilig is, behoeft het gebruik der afgeworpen vruchten dit daarom nog niet te zijn. Ook vergiften leveren medicijnen; en het bitter hout, op Gods bevel — maar daarop komt het aan — in 't water geworpen, maakte, als middel in Gods hand en door Gods kracht, dit bruikbaar voor het volk Israels.

Een ding moogt gij niet vergeten, dat het bovennatuurlijke eerst dan komt, wanneer Gods wil langs

den weg van het natuurlijke niet kan blijken. God verkwist niets, ook niet het wonder, dat wij daarom niet al te zeer, met sommigen, moeten willen vermenigvuldigen of vergrooten. God verkwist niets, ook niet het bovennatuurlijke, dat wij dus niet mogen verwachten, ook niet mogen vragen, als het natuurlijke volstaan kan voor onze behoeften. Om brood, niet om manna leert de Heere Jezus ons in het volmaakte gebed bidden.

Toch gaf de Heere manna, en dat ongevraagd. Ook ons geeft de Heere het geestelijke manna, indien wij in het afgebeden stuk brood, de goedertierenheid van Hem die het gaf, hebben erkend; ook in het mager, ook in het sober stuk brood, dat toch evenzeer een gave van Gods genade is. Maar het manna is er niet altijd, is er in de woestijn; houdt op, als men in het bewoonde land komt. Het manna leert door zijn ophouden, wat Jethro door zijn komst leerde: in den weg der natuurlijke middelen wil God de Zijnen van het noodige voorzien of van voeding of van wijsheid of van tucht.

Maar dat natuurlijke kan slechts ten goede gedijen door de bovennatuurlijke kracht Gods. „Als God het gebiedt," zegt Jethro. En wat God wil, wat God gebiedt leert de geloovige in het gebed. Dat had ook de heilige oorlog tegen Amalek geleerd, als Mozes de handen ophief ten hemel, terwijl Josua het slagzwaard hanteerde.

't Is en moet zijn het samengaan van het natuurlijke en bovennatuurlijke tot heil en redding des volks. God zorgt aldus voor de Zijnen, ook voor u; doordien Hij u van spijs voorziet, en in den heiligen oorlog ter zijde staat, en straks tot tucht en orde u opleidt. 't Is bij alles, — en ook in uwe bevinding moet dit zoo zijn — de bovennatuurlijke kracht Gods, die de natuurlijke middelen en schenkt en wijdt en zegent.

Het natuurlijke en bovennatuurlijke naar den wil en raad des drieëenigen Verbonds-Gods met elkander in verband gebracht — waar vindt gij het duidelijker uitgedrukt dan in den Christus?

Hij is de Zoon Gods en die des menschen; des Heeren Spruit en de vrucht der aarde (Jes. 4 : 2); de Immanuel, God en mensch beide; gekomen tot redding van den mensch en tot eer van God!

En door den Christus in den Christen. Den wedergeboren Christen niet den naam Christen bedoelen wij. In hem leeft en werkt de Christus. En te midden van het natuurlijke leven des menschen openbaart zich dan het bovennatuurlijke leven Gods.

Totdat eenmaal het natuurlijke en sterfelijke als zoodanig zal verslonden zijn en God alles in alles zijn zal — in eeuwigheid.

PSALM 2 : 7.

Welzalig zij, die, naar zijn reine leer,
In Hem hun heil, hun hoogst geluk beschouwen;
Die Sions Vorst erkennen voor hun Heer!
Welzalig zij, die vast op Hem betrouwen!

SINAI'S WETGEVING.

EXODUS XIX—XXIII.

Dit vijftal hoofdstukken vormt een wel samenhangend geheel, uit vier stukken bestaande. Het eerste zegt ons, wat ter voorbereiding des volks voor de wet noodig was (XIX), het tweede vermeldt de wetgeving (XX) en het derde geeft ons daarvan als de uitbreiding en toepassing (XXIII : 19); het vierde leert ons de verzegeling daarvan in beloften offerplechtigheid (XXIII : 20—XXIV).

Uit vier voorname stukken bestaat de voorbereiding: uit toeëigening des volks door God, uit toebereiding des volks voor God, uit toeleiding des volks tot God en uit terughouding des volks van God. Zoo blijkt Gods vrijverkiezende Liefde, Zijne Heiligheid, Zijne Hoogheid en Zijne Majesteit.

Zoo ook wordt de weg gebaand tot het Middelaarschap; blijkt deszelfs noodzakelijkheid en eischt het tot steun: het gezach des Woords (H. XIX).

De wet stelt haar goddelijken oorsprong voorop, verklaart haar heilig beginsel, wijst op de ontwikkeling van haar levenswet, ontplooit den ontzachelijken inhoud en leert haar heilig doel kennen.

De inhoud der wet is verklaring van den eisch van het Verbond der werken; hare openbaring daarentegen is uitvloeisel van het Verbond der genade.

XIX.

HET BONDSVOLK OP DE WETGEVING VOORBEREID.

Exodus XIX: 1—25.

INHOUD: Een noodig gebed; voorbereiding noodig wegens Gods heiligheid en onze onheiligheid. Het onderwerp en deszelfs verdeeling: de toeëigening (vs. 1—9), de toebereiding (vs. 10—15), de toeleiding (vs. 16—20), de afhouding des volks (vs. 21—25) = de vier stukken der ware voorbereiding. — Een terugblik op het verhaalde; drie woestijnen Sur, Sin, Sinaï; drie plaatsnamen Mara, Massa, Meriba.

De toewijding des volks door den Heere (vs. 1—9): het volk Gods in de woestijn (vs. 1—3), het woord Gods tot dat volk (vs. 4—6), de middelaar Gods en des volks (vs. 7—9). Tijd, omstandigheden, plaats en leider des volks. — De derde maand of nieuwe maand? „ten zelfden dage"; eene onjuiste verklaring; de juiste voorstelling; beteekenis dier tijdsbepaling voor de trouwe overeenstemming des bijbels; de vijftigste dag = Pinksteren; een ernstig gemoed is noodig voor een ernstigen bijbel; ook de omstandigheden zijn van gewicht en der vermelding overwaardig; in den bijbel niets te vergeefs. Tusschen Sin en Sinaï ligt Raphidim; de geestelijke beteekenis dier omstandigheid van plaats; de legering tegenover den berg der wetgeving reeds een deel der voorbereiding; veel zeggende plaatsbeschrijvingen in den bijbel. — Wat voor een leider vereischte is? een zoekend hart, een opwaarts strevende geest, een vlugge voet, een open oor; een voorganger moet het woord Gods brengen en daaraan zich gebonden gevoelen; voorspel der wetgeving; Jakob en Israel tegelijk; huis en kinderen; niet op

het huis der kinderen maar op het kind des huizes komt het aan. — Het woord Gods tot het volk (vs. 4—6); schoonheid van dit woord; geene vergelijking op het gebied des bijbels; de inhoud; eene aandoenlijke herinnering (vs. 4), eene heilige voorwaarde (vs. 5a), een zekere grondslag (vs. 5b), eene heerlijke belofte (vs 6). — De macht van het »zien" = bevinding: de inhoud der bevinding moet door God, niet door ons gevoel of eigene verbeelding gegeven zijn. — Twee stukken vormen dien inhoud; de arend, een treffend beeld van Gods liefde; en toch ongenoegzaam; het onderscheid. — Het verbond, deszelfs karakter. Eeuwig vrije en onvoorwaardelijke verkiezing; de Staat onvoorwaardelijk, de Stand voorwaardelijk; gehoorzaamheid eene voorwaarde van een goeden Stand, Gods vrijmacht de bron voor den Staat. Israel en Israel, geestelijk en vleeschelijk; huis Israels; het geheel en het deel; het geheel om het deel; het doorgaand getuigenis der Schrift over den diepsten grond der aanneming tot kinderen. Een »eigen volk"; naar wezen, gebruik, karakter; wet en evangelie; waaruit de belofte vloeit; een »koninklijk en priesterlijk volk"; verband tusschen wijding en toewijding; overeenstemming tusschen Oud- en Nieuw Verbond daaromtrent; het bloed van Christus is de prijs; vrije verkiezing en geen verdienste; de onderscheiden grond der verkiezing en der roeping; aarzeling des geloofs; gemis aan vrijmoedigheid. — De middelaar des Ouden Verbonds (vs. 7—9): de waardigheid aanvaard (vs. 7), erkend (vs. 8), bekrachtigd (vs. 9). Uit- en inwendige bewijzen voor het Goddelijk gezach der Schrift; de Heilige Schrift is Gods woord; de leer onzer kerk daaromtrent; het getuigenis des Nieuwen Testaments aangaande de Schriften des Ouden Verbonds; onredelijkheid der hedendaagsche beweringen. — Het uitwendig bewijs door God zelven gegeven; »eeuwiglijk"; het gezach des Ouden Verbonds geldt ook voor de Nieuwtestamentische bedeeling; gelooven van, aan en in; de dichte wolk en het voorhangsel; Mozes type van Christus; het goddelijk gezach van Christus en der Apostelen.

De toebereiding des volk voor God (vs. 10—15): op last (vs. 10), naar het voorschrift van (vs. 11—13), in gehoorzaamheid aan God (vs. 14, 15). — Toebereiding is noodig; geene verkiezing zonder volgende heiliging; »heden en morgen"; wat te doen en wat te laten; de »wassching" met water een beeld van hooger; ook bij heiligmaking blijft onvolmaaktheid; eene grenslijn getrokken; de nadering gegund ep het teeken

Gods; het goede voornemen gebleken uit onmiddellijke gehoorzaamheid; indien men met gehoorzaamheid begint, zal men met begrijpen eindigen; de heiliging der volkeren.

De vier stukken eener goede voorbereiding. De toeleiding des volks tot God (vs. 16—20); de noodzakelijkheid gebleken: uit den schrik des volks (vs. 16), Mozes daad (vs. 17), Gods nadering (vs. 18), des Heeren roepstem (vs. 19, 20). Rechtmatige schrik; Mozes een type van Christus; een voorbeeld voor ouders en voorgangers; beginsel, doel en grens der toeleiding; niet te snel en niet te hoog willen streven; te kunnen wachten aan den voet van den berg; de rookende Sinaï; de zinnebeeldige beteekenis van het vuur; het woord en het vuur; de dooden en de bazuin; Mozes alléén; Mozes de middelaar.

De terughouding des volks van God (vs. 21—25): de terughouding (vs. 21), de heiliging der priesters (vs. 22), de voorgang van den profeet en den priester (vs. 23. 24), het woord der leering (vs. 25). Het priesterschap naar oorsprong; ingeleid door zondige nieuwsgierigheid; enkele vragen beantwoord; valsche en ware priesters; van waar de bestaande priesters? de voorgang van den middelaar en van den hoogepriester; het door God verordende priesterschap; het wezen des priesterdoms; het woord der leering. Besluit.

Psalm 43 : 1, 3.

„Zend uw licht en uwe waarheid, dat die mij leiden! dat zij mij brengen tot den berg uwer heiligheid en tot Uwe woningen." Zoo bad de dichter, als zijn hart begeerig uitzag naar de verlossinge van het kwaad en van de kwaden en naar den opgang naar het heiligdom des Heeren. Hij gevoelt het, dat hij uit zich zelven en in eigen kracht daarheen niet zal geraken. Des Heeren licht en leiding heeft hij daartoe boven alles noodig.

Hoewel gij dit niet altijd zoo diep en zoo innig gevoelt, hoewel gij misschien voor u zelven u daarvan niet zoo helder zijt bewust, is het evenwel eene ontwijfelbare waarheid, dat wij niet te ieder oogenblik

geschikt zijn, om tot den Heilige en het heiligdom te naderen. Onder den invloed van het dagelijksche en alledaagsche leven zijn wij niet altijd gestemd, en daarom ook niet altijd even geschikt voor het heilige in deszelfs aanraking met onze ziel. Eerst moet deze daartoe losgemaakt worden van die vele aardsche overleggingen en zondige overpeinzingen, die haar zoo dicht omstrikt houden.

Daarom is het zoo goed, dat er eene ure der voorbereiding is verordend, voordat de plechtige stonde der avondmaalsviering komt. Daarom heeft de Heere zelf ook tot zijn volk gesproken: „Schikt u, om den Heere uwen God te ontmoeten." Eer wij tot Hem komen, moet er eene schikking en toebereiding des geheelen harten zijn, een in orde stelling onzer gedachten, een rekenschap houden met onze begeerten, een toerusten van ons geheele zijn. Omdat wij daaraan gewis niet zouden denken, heeft God in de ordeningen der gemeente betoond, dat Hij, de alwetende is, die weet dat wij stof zijn en hoe klein wij zijn van krachten; heeft Hij voor ons daaraan gedacht en daarvoor gezorgd. Daar is eene voorbereiding voor de gemeente des Heeren noodig. Dat had Israel reeds uit de afzondering en voorbereiding van het paaschlam kunnen inzien.

Maar, als in de leidingen van Zijn bondsvolk heeft de Heere zelf het nog nader willen toonen en uitspreken, dat eene onvoorbereide nadering en komst tot den Heere, den heiligen God, voor een onheilig volk de dood zou zijn. Daartoe komt de Heere evenwel niet tot de Zijnen en daartoe wil Hij ook niet dat de Zijnen tot Hem komen. Zijne komst moet hun het leven brengen, of hun levenskracht verhoogen. Daartoe ook, eer Hij in de wetgeving tot het volk Israels komt, werd eerst het Bondsvolk op de wetgeving voorbereid. Dit is de inhoud van het negentiende hoofdstuk,

dat wij nu gaan behandelen. Achtereenvolgens staan wij nu stil bij de toeeigening (vs. 1—9), bij de toebereiding (vs. 10—15), bij de toeleiding (vs. 16—20) en eindelijk bij de afhouding des volks (vs. 21—25). In deze vier stukken bestaat de voorbereiding des volks voor de ure der wetgeving.

Wel had Israel een bepaalden en daartoe aangewezen en afgezonderden tijd der voorbereiding noodig eer het de heilige wet des Heeren ontvangen kon. Want hoeveel was met dit volk niet reeds geschied, hoe kort het ook geleden was, dat het Egypte had verlaten! Met hoeveel zonde van murmurering en opstand tegen God, van miskenning van Mozes gezach, van ontevredenheid over zijne leiding had het zich niet reeds bezoedeld, zoodra het Pi-hachirôth, aan de Roode zee had verlaten. Reeds in de woestijn Sur, te Mara hadden zij morrend en wrevelig tegen God en diens knecht Mozes zich verzet. Pas daarna in Elim verkwikt, brak de geest van misnoegdheid en opstand weer uit in de woestijn Sin, die tusschen Elim en de woestijn Sinaï ligt. Daar gaf God het kwakkelen en manna van den hemel, en 't scheen, dat het volk nu voor een tijd zoude tevreden gesteld zijn.

Maar aan het einde van die woestijn Sin gekomen, openbaarde zich te Raphidim wederom dezelfde geest van verzet, omdat het volk vreesde daar dorst te zullen lijden. Daar waren de twistwateren van Massa en Meriba; daar ontsprong een milde waterstroom uit de harde steenrots; maar daar ook werd het volk door Amalek besprongen, om door de hulpe Gods over dien vijandigen herdersstam weldra te triumferen. Daar was het ook dat Jethro, die zelf zijne tent reeds in de woestijn van Sinaï had opgeslagen, aan Mozes een ontwerp van burgerlijke rechtsbedeeling en staatsregeling voorstelde, dat Mozes gaarne aannam en toe-

paste. Nu stond Israel gereed de woestijn van Sinaï, naar den bekenden berg dus genoemd, intetrekken.

Wat rij van beschuldigende plaatsnamen!... Mara, Massa, Meriba, de woestijnen van Sur, Sin en Sinaï schijnen achtereenvolgens tegen het bondsvolk op te treden. En daar tegenover de Roode zee, die voor Israel droog gemaakt, straks over deszelfs vijanden heenstroomde; het bittere hout ter gezondmaking in Mara's wateren geworpen; het manna en het rotswater op Gods bevel gekomen; Amaleks nederlaag en Mozes altaar; dit alles getuigde daartegenover luide van Jehova's trouw, langmoedigheid en ontferming. Wel was Hij in waarheid gebleken de Helper en Banier des volks. Hij had het volk in Egypte bewaard, deszelfs vijanden met plagen bezocht, zelf het uitgeleid, op den weg verzorgd, het de overwinning over al zijne vijanden geschonken; en nu maakte Hij zich gereed, zich op nog heerlijker wijze als den Heilige Israels te openbaren. De wetgeving was nabij.

Wel moest het zondige volk dan daarop eerst ernstig voorbereid worden. Wat daartoe eerst noodig was, wordt ons het allereerst gezegd: dat Israel in weerwil van al deszelfs zonde en afwijkingen, toch het volk des Heeren nog was. Zijne ontrouw had Gods trouw niet te niete gedaan. Dat zoudt ook gij, door uwe zonde verlegen en angstig geworden kind Gods! in de bekommernis uwer ziel schier niet meer kunnen gelooven. Och, zoo zegt ge, mocht ik dit kunnen aannemen, dan zoude ik nog kunnen hopen! Maar begrijpt ge dan niet, o bekrompen en geprangde ziel! dat indien de Heere God zich nog aan uwe voor- en toebereiding gelegen laat liggen, dit slechts kan zijn, omdat gij Hem wel, maar Hij u niet heeft losgelaten.

Opdat Israel en opdat ook gij het weten moogt, begint het werk der goddelijke voorbereiding aan het

volk met eene vernieuwde verzekering der eenmaal geschiede en straks te vernieuwen toeeigening des volks door den Heere (vs. 1—9). Wij volgen daartoe Israels tocht naar Sinaï (vs. 1—3); wij vernemen des Heeren woord tot Israel (vs. 4—6); ten laatste leeren wij hem nog beter kennen, die in waarheid is, de tijdelijke middelaar van beiden, Mozes (vs. 7—9). Zoo bepalen wij uwe aandacht bij het volk Gods in de woestijn (vs. 1—3), bij het woord Gods tot dat volk (vs. 4—6), en bij den middelaar Gods en des volks (vs. 7—9).

In het eerste drietal verzen wordt ons Israels tocht naar en deszelfs legering in de woestijn Sinaï vermeld, en wel zoo, dat wij eenigszins met den juisten tijd, de voorafgaande omstandigheden, de eigenlijke legerplaats en den aangewezen leider van het bondsvolk bekend worden gemaakt. — Op den tijd zelven wordt wel eenige nadruk gelegd, alsof deze hier van meer dan gewone beteekenis is. Daarmede vangt het hoofdstuk dadelijk aan. „In de derde maand, na het uittrekken der kinderen Israels uit Egypteland, ten zelfden dage, kwamen zij in de woestijn Sinaf." Oppervlakkig zou men zoo zeggen, dat Israel dus op den veertienden van de derde maand van hun uittocht uit Egypte (Siwan) in de woestijn Sinai aankwamen, gelijk zij op den veertienden der eerste maand (Nisan of Abib) Egypte hadden verlaten. Alsof dan deze opvatting de juiste verklaring gaf van de omschrijving: „ten zelfden dage," waardoor de tijdsbepaling van „in de derde maand" nog juister wordt aangeduid.

Dit is evenwel zoo niet, en in dit geval ware er ook eene andere schikking, ja eene andere keuze van woorden noodig geweest. Zal misschien de bepaling

van „ten zelfde dage" den ingang of het begin, de eigenlijke intrede der maand moeten aanduiden? Velen meenen dit en ook wij zouden ons aan de zijde van dezen willen scharen. Zoo zoude dan de zin zijn, dat de Israelieten op den eersten dag der derde maand de woestijn Sinaï introkken. Vele anderen, die evenwel „ten zelfden dage" niet aldus opvatten, stellen den eerste der derde maand als dag van den intocht; maar zij vertalen dan het oorspronkelijke woord (chodesch, dat eigenlijk „nieuw" beteekent) door „nieuwe maan. Zoo geschiedt dit soms met recht op andere schriftuurplaatsen (1 Sam. 20:5, 18:24; Hos. 5:7; Amos 8:5; Jes. 1:13; 2 Kron. 2:3; 8:13; Neh. 10:34 enz.); maar niets is er, dat ons spraakkunstig vrijheid geeft, naar het hebreeuwsche taaleigen dit woord aldus te vertalen, hier waar het door „de derde" als telwoord nader aangeduid wordt.

Zoo was dan Israel op den eersten der derde maand na zijn uittocht uit Egypte in de woestijn Sinaï aangekomen. 't Was dan vijf en veertig dagen geleden, dat zij den tocht begonnen waren. Voeg daar nu den dag bij waarop Mozes, naar vs. 3, den berg beklom, om tot God optegaan, benevens den volgenden dag, waarop hij het volksantwoord aan den Heere bracht (vs. 7), dan hebt gij zeven en veertig dagen. Daarbij moeten nu nog de drie dagen der afzondering en voorbereiding gevoegd worden, waarvan vs. 10, 11 gewagen, dan bekomt ge juist het getal van den vijftigsten dag, als dag der wetgeving.

De herinnering daaraan viel dan later samen met het oogstfeest, dat den 6den van de derde maand (Siwan) werd gevierd, juist vijftig dagen na het paaschfeest. Waarom het dan ook pinkster of feest der vijftig dagen of wel (bij de joden) schebuôth of feest der (zeven) weken genoemd wordt. Om dit

alles te doen uitkomen, staat de opzettelijke vermelding van den tijd hier zoo voorop. De apostel Paulus leert ons in den brief aan de Galatiërs, dat deze wetgeving op Sinaï 430 jaren na de belofte, aan Abraham geschied (Gen. 15 : 13), heeft plaats gevonden (Gal. 3 : 17); terwijl hij daarbij tevens, en dit terecht, de tegenstelling van wet en belofte, van Sinaï en Sion (Gal. 4 : 24), als die van het verbond der werken en dat der genade doet uitkomen.

Dit mogen we nu hierbij opmerken, dat indien we ons van elk woord, ja zelfs van deszelfs eigenaardige plaatsing in den bijbel, rekenschap pogen te geven, wij steeds een ernstig en waardig doel als reden daarvan zullen ontmoeten. Immers niet doelloos is hier ter plaatse de vermelding des tijds, die bij de verklaarders en uitleggers der Schrift tot zoo vele uiteenloopende gevoelens aanleiding heeft gegeven. Om den ernstigen bijbel goed te lezen, moet men een ernstigen zin daartoe hebben. Voor oppervlakkige en vluchtige geesten zal de bijbel steeds een onverstaanbaar boek met omslachtigen verhaaltrant blijven; voor ernstige en onderzoeklievende karakters steeds een reine bron der waarheid zijn, waarin geen verhaal, geen woord, geen letter te vergeefs staat, maar door den Heiligen Geest is ingegeven, opgenomen of toegelaten.

Wat aldus van den tijd geldt, is evenzeer waar van de omstandigheden, die hier bij Israels komst in Sinaï's woestijn worden vermeld. Niet te vergeefs is het bericht aangaande de laatste legerplaats Raphidim, met voorbijgang van Dophka en Alusch (Num. 33 : 13, 14), hier andermaal gegeven. Onmiddellijk denken wij daarbij aan Israels oproerigen geest en aan de overwinning op Amalek door 's Heeren hulpe behaald. Maar ook moet door deze vermelding uitkomen, hoe dit Raphidim, dat in Israels geschiedenis zoo merkwaar-

dig was, als aan den uitgang van de woestijn Sin, en als aan den ingang van de woestijn Sinaï lag. Tusschen de eene en andere woestijn, die der zonde en der wetgeving, ligt voor het volk des Heeren het oord der beproeving en des strijds. Daar zijn in den bijbel enkele van die veelzeggende plaatsbeschrijvingen en tijdsbepalingen, gelijk b. v. in het leven des Heeren, Zijn gaan naar en blijven in Samaria (Joh. 4:4, 43).

En dan komt, om op de wet zelve te wachten, de eigenlijke plaats der langdurige legering. Want in. Raphidim had men zich slechts korten tijd opgehouden „Want zij togen uit Raphidim en kwamen in de woestijn Sinaï en zij legerden zich in de woestijn; Israel nu legerde zich aldaar tegenover dien berg." Uit het gansche bericht mogen wij opmaken, dat Israel, van uit Raphidim de woestijn binnentrekkende, dit deed van de zijde waar de bergkruin Horeb was, en dat het, vandaar het gebergte Sinaï of Horeb langs trekkende, kwam tot aan den berg Sinaï, die aan het andere einde van den bergrug lag. Daar stonden zij stil en legerden zij zich, niet naar eigen willekeur, maar wanneer, zooals uit 't vervolg blijken zal, de wolke der heerlijkheid, door de vuurkolom zichtbaar voorgesteld, zich op den top van dien berg als ter ruste nederlegde (vs. 18). Eer men tot de wet zelve kwam, tot het ontvangen der heilige wet geschikt was, moest het volk, door legering tegenover den berg der wet, daaraan als 't ware gewend worden. Ook daarin ligt een deel der voorbereiding.

De aangewezen leider des volks begreep dit onmiddellijk, door het teeken van Gods genaderijke tegenwoordigheid daarop opmerkzaam gemaakt. „En Mozes klom op tot God"; d. i. Mozes besteeg den berg, op welks kruin de Heere in de wolk der heerlijkheid toen troonde en zich in heerlijkheid openbaarde. Maar eer

Mozes nog den top des bergs bereikt had, bereikte hem het woord Gods, dat tot hem nederdaalde. „En de Heere riep tot hem van den berg." — O, mijne vrienden, als wij in den geloove, ook in den gebede, tot God wenschen opteklimmen en dit ook in ernst zoeken, zendt Hij ons reeds Zijn heilig woord tegemoet. Zoo deed Hij altijd en zoo doet Hij nog, om ons zekerheid te geven van onzen weg, bemoediging te schenken op den weg en vrijmoedigheid om te blijven in dien weg, die naar Hem heenleidt en waarlangs Zijn woord tot ons komt.

Wel blijkt Mozes in waarheid de leider des volks te zijn, hij die het best de teekenen Gods weet te onderscheiden, het eerst en het dichtst tot Hem nadert en verwaardigd wordt Zijn woord te ontvangen en te verstaan. Wel is hij de door God zelven aangewezen brenger van het woord Gods aan het volk; hij, de man met het zoekend hart, den opwaarts strevenden geest, den vluggen voet en het geopend oor. Juist daarom kan hij de leider en voorganger des volks zijn, omdat hij steeds een woord van God aan het volk heeft. Dit is eisch voor elken leider, herder en voorganger in de gemeente des Heeren, die het volk des Heeren in waarheid ten zegen zal zijn. Hij heeft geen eigen woord te brengen en ook niet naar eigen opvatting het ontvangen woord mededeelen. Dit alles wordt afgesneden door 't woord des Heeren: „aldus — d.i. zooals de Heere dit zeide — zult gij tot het huis van Jakob spreken en den kinderen Israels verkondigen."

't Is alsof ook Mozes het moet leeren gevoelen, dat de ontzachlijkheden der wetgeving op Sinaï nabij komen; 't is alsof de majesteit dier hoogheerlijke gebeurtenis reeds den klank en toon aangeeft van het woord, dat de Heere nu tot Zijn dienstknecht spreekt. Het klinkt zoo plechtig en zoo statig, als in het oogen-

blik waarin Jakob zich tot zegenen gereed maakte (Gen. 49 : 2). Ook daar luidt het: Zonen van Jakob, hoort naar Israel uwen vader!". En al wat wij toen (zie Dl. II, blz. 769) aangaande het gelijktijdig gebruik der beide namen, gelijk elders over het onderscheiden gebruik der afzonderlijke namen (Dl. II, blz. 251, 717), gezegd hebben, behoudt ook hier zijn kracht. De naam JAKOB wijst op de betrekking van den aartsvader tot het bondsvolk als natuurlijk stamhoofd waarvan het afstamt; de naam ISRAEL meer op diens betrekking tot het bondsvolk als geestelijk bondshoofd.

Gelijk nu de aartsvader, bij de worsteling te Pniël (Gen. 32 : 24—32), een Israel werd en evenwel een Jakob bleef, zoo ging het ook het bondsvolk van alle eeuwen: het behield bij de Israels-roeping de Jakobsnatuur. In God is het „de kinderen Israels"; in zichzelf: „het huis Jakobs". Vandaar wellicht ook het onderscheiden, maar ook kenmerkend gebruik der woorden: „kinderen" of „huis". De vraag moet ook voor u steeds zijn, of gij alleen tot het huis, d. i. tot het geslacht, de omgeving, de aanhoorigheid van het huis, of ook tot de kinderen, d. i. het geestelijk kroost, het ware zaad der belofte behoort, welker is de verbonden en de beloften en eenmaal het heil. Men kan tot het huis behooren, zonder evenwel daar een kind te zijn. In het huis tot de kinderen te behooren, dat is het, waarop het alles, het meest aankomt. Niet op het huis der kinderen, maar op het kind des huizes komt het allermeest aan. Dien kinderen behoort het woord der belofte, het verbond en eens — het huis des Heeren.

Het woord brengt de belofte Gods, en Zijne belofte openbaart de gewisheid en trouw Zijns verbonds; en Zijn verbond wederom ontsluit de heiligheid van Zijn

eisch. Dit alles komt even schoon als waar uit in het drietal verzen, dat nu volgt en ons met het Woord Gods tot het volk bekend maakt (vs. 4—6). Ik weet niet, of er in den ganschen bijbel een enkel ander gedeelte gevonden wordt, dat tegelijk rijkeren inhoud, hooger kracht, stouter toon, inniger teerheid en heiliger liefde verkondigt, dan deze woorden Gods tot het volk Israels in deze stonde gesproken. Maar laat ons dit toch niet zeggen; op het gebied des bijbels past geene vergelijking; want schier overal is deze bijbel even grootsch en verheven, even rein en innig. De stout ten hemel oprijzende bergkruin zoude er niet wezen, indien de effene vlakte, indien de lagere voet van den berg den top niet mede droeg.

Als Sinaï's bergkruin uit de vlakte, zoo rijst hier het woord Gods uit de diepte van Gods vrijmachtig welbehagen op, en verkondigt eene aandoenlijke herinnering (vs. 4), eene heilige voorwaarde (vs. 5a) een zekeren grondslag (vs. 5b) en eene heerlijke belofte (vs. 6); zoo van Israels verleden, als voor de toekomst van het verkregen volk des Heeren. God de Heere doet allereerst een beroep op de pas opgedane ondervinding des volks, en dat beroep komt in aangrijpende en hartverteederende woorden tot het volk. „Gijlieden hebt gezien, wat Ik den Egyptenaren gedaan heb; hoe Ik u op vleugelen der arenden gedragen en u tot Mij gebracht heb." Als wij nu nog, na zoovele eeuwen, deze uiting van de almachtige liefde des Eeuwigen lezen of hooren, wordt nog het hart er warm en week van; wat moet zij voor de kinderen Israels in die stille en gewijde oogenblikken geweest zijn!

In deze woorden merkt ge allereerst het beroep Gods op Israels eigen ondervinding. Immers luidt het: „gijlieden hebt gezien," met uwe eigene oogen dus aanschouwd wat God gedaan heeft. — Eigen be-

vinding van 's Heeren weldaden moet ook voor ons het teeken van Gods groote daden, het verzegelend getuigenis der waarheid en het bewijs van Gods Almacht zijn. Zonder bevinding geen waar geloof. Daarbij moet deze bevinding niet maar iets zwevends en onbestemds zijn, maar een bepaalden, door God gegeven inhoud hebben. Niet wat wij dachten of gevoelden, maar wat God zelf ons gaf te zien of te hooren of te ondervinden, moet inhoud zijn van onze ervaring. En wat had dan Israel ondervonden? Twee even groote en elkaar als opwegende zaken: de vergelding der goddeloozen van en de leiding der uitverkorenen door Gods hand. Egypte werd terneergeworpen, en Israel gered, verlost, bewaard, geleid en tot bereiking van het gestelde doel gebracht.

Dit alles ligt duidelijk in de aangehaalde woorden opgesloten. God heeft niet slechts Zijn volk op de vleugelen der arenden gedragen, maar het ook tot Zich, tot den berg Zijner heerlijkste openbaring heengeleid. Wanneer het gevaar het jong van den arend van nabij bedreigt, dan heft, naar men beweert, de moeder-arend het jong op de machtige vlerken, biedt eigen borst aan de van onder blakerende vlam of aansnorrenden pijl, maar brengt onder alles, door de hooge lucht heen, het weerloos kroost en schier ongevederd broedsel in veiligheid. Zoo als 't ware had God met Israel gedaan. Daarom wordt hier en elders (Deut. 32 : 11) het beeld van de teedere zorg des arends voor zijn jong overgebracht op de liefdevolle waak- en werkzaamheid Gods voor Zijn volk.

Maar God doet meer dan de arend. Hij redt niet alleen Zijn volk uit het omgevend gevaar des doods, maar brengt het ook zeker en gewis naar de plaatse des behouds, naar het eenig en veilig oord der redding en des levens, naar Zich zelven heen. Hij neemt

Zijn volk op uit Egypte en legt het aan Zijn eigen hart. Dat wil deze liefelijke uitdrukking zeggen: „Ik heb u tot Mij gebracht." Ja tot den berg Sinaï! maar daarheen, let er op, o geloovige! daarheen, omdat Hij zelf daar is en toeft. — Zoo wil de Heere ook u naar Zijne woningen en altaren, waar geen arend maar wel de mensch een huis vindt, heenleiden, niet om den tempel en het altaar zelve, maar omdat Hij daar woont, en Hij u den zegen Zijner nabijheid en den troost Zijner gemeenschap wil geven te genieten.

Daar wordt gij dan gebracht, om des Heeren heilige voorwaarden des zegens en eischen des heils te vernemen. Zoo ging het ook Israel: „Nu dan, indien gij naarstiglijk Mijne stem zult gehoorzamen en Mijn verbond houden, zoo zult gij Mijn eigendom zijn uit alle volken." — Het blijven bij het woord en in het verbond Gods door Israel zal voor het volk de voorwaarde zijn van het blijven des volks, als boven alle andere volken uitverkoren en bevoorrecht eigendom des Heeren. Reeds de voorwaarde is een zegen, de vervulling nog grooter, de uitkomst nog weer grooter zegen. — Op het verlies van dit zoo groot en eenig voorrecht doelt ook des apostels woord, indien hij zegt: „indien hunne (Israels) verwerping de verzoening der wereld is" (Rom 11 : 15). Om dit te beter te begrijpen moeten wij de apostolische onderscheiding wel in het oog houden, die gemaakt wordt tusschen Israel als volk in zijn geheel genomen, en dus de zichtbare kerk op aarde vertoonende, en tusschen datzelfde Israel geestelijk opgevat, als de uitverkorenen in Israel (Rom. 11 : 7), en dus de onzichtbare kerk op aarde voorstellende.

Bij gehoorzaamheid Israels aan het woord des Heeren, zoude het ook, als volk en als geheel, de boven alle volkeren bevoorrechte natie blijven; indien

het Gode blijvend ongehoorzaam werd, zoude het als bevoorrecht volk aftreden en Zijn eerstgeboorterecht aan de wereld moeten afstaan; hoewel het waarachtig Israel uit Israel (Rom. 9:6; 11:7) steeds het eigendom des Heeren zoude blijven en al de geestelijke, niet tijdelijke beloften erven, die aan het geheele Israel zijn toegezegd. — Hier valt de nadruk op een eigendom uit al de volken, dus op Israel tegenover de volken; hier is bovendien geen sprake van het in eigendom nemen, dat was reeds vroeger geschied (Ex. 3:6—13; 4:22), maar van het in eigendom behouden of blijven. Dat maakt een groot verschil. De voorwaarde van blijvende bevoorrechting Israels als volk van God was dus de blijvende gehoorzaamheid van Israel als volk aan God. De verkiezing van het volk tot Gods eigendom was geheel vrij; het blijven des volks in dit voorrecht werd afhankelijk gesteld van deszelfs gehoorzaamheid.

Het geldt hier reeds de dubbele tegenstelling, eerst van Israel en de wereld (Joh. 2:2), en daarna die van het geestelijk en aardsche Israel zelve (Rom. 9:6). In het Nieuwe Testament wordt er, èn door den Heere Jezus zelven èn bij monde Zijner apostelen, onderscheid gemaakt tusschen het „Israel Gods" (Gal. 6:16) of geestelijk Israel en het meer algemeen „huis of geslacht Israels" (Matth. 10:6; Hand. 2:36; Hebr. 8:8 enz.). Deze laatste uitdrukking wordt ook vervangen door de „kinderen Israels," of „de twaalf geslachten Israels", of „het volk Israels" (Matth. 2:6; Luk. 2:32), die dan steeds het volk in zijn geheel, en niet naar deszelfs geestelijke zijde voorstellen (Matth. 19:28; Hand., Rom.) Ditzelfde verklaart de apostel elders door „Israel dat na den vleesche is" (1 Cor. 10:18). Wij moeten onderscheid maken tusschen het uitwendige geheel en het uitverkoren deel des volks.

Maar dan daarbij ook wel in acht nemen: dat eigenlijk het geheel er is om het deel, en niet het deel om wille van 't geheel. Dat deel is eigenlijk, wel beschouwd, het bedoelde geheel.

God heeft dan Israel in vrijmachtige en onvoorwaardelijke liefde uit en boven alle volkeren tot Zijn erve en eigendom verkoren. Dat is Israels staat. Reeds vroeger hebben wij het woord „eigendom", naar deszelfs eigenlijk wezen, verklaard als eene zoodanige bezitting, die òf door eigen werking òf door schenking òf door koop òf door verdrag òf door recht van overwinning in iemands bezit is gekomen, en dus zijne eigene is geworden, waarop hij aldus eene bijzondere betrekking heeft verkregen en tot welks bewaring en behoud hij zich tevens heeft verbonden. Zoo is Israel des Heeren eigendom. Maar voor Israel is daarentegen het blijven in den rechten stand, of in de rechte verhouding tot de blijvende werking van deze vrije wilsdaad Gods, afhankelijk van de, door God zelven als Verbondmaker, gestelde voorwaarde om te blijven in den weg der gehoorzaamheid. Dat is, van 's menschen zijde, het „blijven" in of het recht gebruik van „het verbond", dat nu nog wat nader dient toegelicht.

Er wordt hier duidelijk en onbewimpeld van een verbond gesproken, dat, hetgeen wel opgemerkt moet worden, een, en niet het verbond is; noch dat der Werken, noch dat der Genade, al vloeit het uit het laatste voort en al behoort de bondswet zelve of dan de omschrijving van den eisch des verbonds, naar haar inhoud, tot het verbond der werken. Daarvan is zij als de afgeworpen schaduw, die ons kan doen zien, tot welke dadelijke gerechtigheid de mensch, naar het beeld Gods geschapen, vóór den val door de ingeschapen gerechtigheid in staat was gesteld. Tot diezelfde volbrenging

zoude hij ook later in staat gebleven zijn, indien geene zonde tusschen beide ware getreden.

Het verbond dat God met Israel oprichtte, was een afzonderlijk, een staat- of volksverbond, dat alleen het volk Israels aanging. Daarin eischte God, als Koning van Israel, een volkomen onderwerping aan Zijne heerschappij en bestuur. Hij eischte dit ter betooning van Israels dank voor de weldaad der in vrije gunst gewrochte verlossing des volks uit Egypte; onder de voorwaarde, van de zijde Gods, dat Hij de onderhouders Zijner geboden wilde zegenen, de overtreders daarentegen zoude straffen; terwijl Israel van zijn zijde de oprechte onderhouding dier geboden, vervat in de bondswet die nog komen moest, op zich nam. Als kinderen Adams was ook het geheele volk Israels onder den vloek van het verbroken werkverbond; als kinderen der belofte en Abrahams waren zij onder het verbond der genade; maar als volk Israels en als Gods bijzonder volk waren zij onder een bijzonder verbond, dat een volksverbond was.

Dat wij hier toch met een deugdelijk verbond wel terdege te doen hebben, blijkt daaruit, dat al wat tot een verbond behoort — en onze ouden stelden daartoe vier stukken — hier aanwezig is. Er zijn twee onderhandelende partijen: God aan de eene en Israel aan de andere zijde. Er is van de zijde Gods, gelijk we reeds aangetoond hebben, allereerst een eisch: „indien gij naarstiglijk Mijne stem zult gehoorzamen en Mijn verbond houden." Er is evenzeer aan diezelfde zijde een belofte bij gehoorzaamheid: „zoo zult gij Mijn eigendom zijn uit alle volkeren." Zoo ontbreekt ook niet wat van de andere zijde voor de vestiging en vastheid van een verbond noodig is bij Israel: de toestemming en aanvaarding van eisch en belofte,

naar hun recht en billijkheid. Immers spreekt Israel „al wat de Heere gesproken heeft zullen wij doen." Hierbij komt dan nog, wat ons eerst in een volgend hoofdstuk verhaald wordt (Ex. 24 : 8) : de bevestigende verzegeling van dat verbond met het offerbloed.

Dat dit alles zoo is en het stuk der vrije verkiezing Gods onaangetast laat, blijkt wel uit den zekeren grondslag van het heil zelf, die hier aangewezen en duidelijk vooropgezet wordt. Immers wordt als op den eenigen en genoegzamen grond en de alles verklarende reden van dit alles gewezen op Gods onbeperkte en onvoorwaardelijke Almacht en Vrijmacht: „Want de gansche aarde is mijne."

Alles, alles is het eigendom des Heeren. „De aarde is den Heeren, mitsgaders hare volheid, de wereld en die daarin wonen (Ps. 24 : 1). Zoo juicht de psalmist, zoo betuigde het Mozes (Deut. 10 : 14), — zoo erkende het de lijder, die voor een tijd van alles beroofd werd (Job 41 : 2). Maar daarom vraagt ook de Zoon in naam des Vaders, of Deze dan met het Zijne niet mag doen, hetgeen Hij zelf wil (Matth. 20 : 15). Daarom ook zegt de apostel terecht, dat dit alles is, „opdat Hij zoude bekend maken den rijkdom Zijner heerlijkheid over de vaten der barmhartigheid (Rom. 9 : 24); maar daarom ook neemt hij het woord Gods van den profeet des ouden verbonds over: „Ik zal hetgeen mijn volk niet was mijn volk noemen" (Hos. 2 : 22). Naar Zijne vrijmacht kan God vrijelijk beschikken over al wat Hem behaagt; want Hem als den Schepper en Eigenaar van alles en van allen behoort ook alles en behooren allen. Daarom kan Hij tot een eigendom aannemen wie Hij wil (Rom. 9 : 15; Ex. 33 : 19).

Uit deze vrijmacht Gods vloeit dan ook de heerlijke en liefelijke belofte, ja geheel de inhoud van het genadeverbond, gelijk dit hier, ten deele, voor

Israel wordt ontplooid. „En gij zult mijn eigendom zijn uit alle volken... en gij zult mij een priesterlijk koningrijk en een heilig volk zijn." Aldus wordt het begrip „eigendom Gods" nader omschreven en in deszels voornaamste karaktertrekken en onmiddellijke gevolgen uiteengezet. Israel zoude een „koninklijk priesterdom," of liever naar 't oorspronkelijke taaleigen, een koningrijk van priesters zijn; d.i. een volk dat geestelijk heerschen zoude, en dat zijne geestelijke meerderheid boven andere volkeren zoude aanwenden in den dienst des Heeren, om als priesters zich Hem te wijden. Juist daardoor zoude het „een heilig," d.i. een afgezonderd en den Heere toegewijd volk zijn.

Dat getuigt de apostel Petrus in geestelijken zin van het geestelijk Israel: „maar gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk" (1 Petr. 2 : 9). En indien gij hem vraagt, waarin dan eigenlijk de toewijding des volks aan God bestond, die uit de wijding des volks door God was geboren; dan laat hij, ter uwer onderrichting, er onmiddellijk opvolgen: „opdat gij zoudt verkondigen de deugden desgenen, die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht." — Ook voor u geldt ditzelfde, geloovige broeder en zuster! die uit de duisternis van uw Egypte zijt getrokken tot het licht van Gods waarheid en Gods genade. Datzelfde betuigt u ook de apostel Paulus, als hij zijnen oprechten zoon Titus betuigt: dat Jezus Christus „zich zelven voor ons heeft gegeven, opdat hij ons zoude verlossen van alle ongerechtigheid en zich zelven een eigen volk zou reinigen, ijverig in goede werken" (Tit. 2 : 14).

Niet anders getuigt het ook elders het woord Gods, als het aldus spreekt: „want gij zijt een heilig volk des Heere, uwen God. U heeft de Heere uw God verkoren, dat gij hen een volk des eigendoms zoudt

zijn uit alle volken, die op den aardbodem zijn" (Deut. 7:6). En wilt gij ook nu nog nader en duidelijker den eenigen grond dezer uitverkiezende daad Gods vernemen, hoor dan wat verder wordt gezegd: „De Heere heeft geen lust tot u gehad, noch u verkoren, en uwe veelheid boven alle andere volken; want gij waart het weinigste van alle volken; maar omdat de Heere u liefhad" (Deut. 7:8, 9). Gods eeuwig vrijmachtig welbehagen is de eenigste en diepste grond der verkiezing; en Zijne eeuwige bondstrouw is de grond der roeping en uitleiding. Dit alles wordt ook later herhaald (Deut. 14:2, 26:18).

Daarom wordt ook het koningschap en de priesterlijke eere van het kind Gods in de openbaring in het nauwst verband gesteld met het bloed van Christus, als het opgebracht rantsoen, waarmede het eigendom Gods werd gekocht. Want de Christus, „die ons heeft liefgehad en ons van onze zonden gewasschen heeft in Zijn bloed, heeft ons gemaakt tot koningen en priesters Gode en Zijnen Vader" (Openb. 1:5, 6). Daarom „zij Hem ook de heerlijkheid en de kracht tot in alle eeuwigheid" (Openb. 1:6). Daarom is het ook nog in den hemel het nieuwe lied, dat eeuwig weerklinken zal door de hooge en heilige gewelven daarboven: „Want Gij zijt geslacht en hebt ons Gode gekocht met uw bloed, uit alle geslacht en taal en volk en natie. En Gij hebt ons onzen Gode gemaakt tot koningen en priesteren, en wij zullen als koningen heerschen op aarde" (Openb. 5:10).

Dat zoude noch Israel toen, dat zoudet noch gij nù, ooit kunnen gelooven, dat een heilig en rechtvaardig God ooit zoo barmhartig en zoo genadig voor u, arm volk en doemschuldig zondaar! zou kunnen en willen zijn. Daarom wordt door den Heere het bevestigend en verzekerend woord der verzegeling er onmid-

dellijk bijgevoegd. „Dit zijn de woorden, die gij tot de kinderen Israels spreken zult." — Neen Mozes vergist zich niet, hij heeft het niet gedroomd noch zich ingebeeld, wat schier al te schoon en liefelijk klonk om waar te kunnen zijn. Wat hij gehoord heeft is Gods woord, is Gods eigen boodschap aan Zijn eigen volk. Opdat Mozes dit weten en gelooven zoude, opdat hij met te meer vrijmoedigheid de mare des heils aan Israel zoude durven brengen, voegt de Heere, tot besluit van Zijne liefelijke rede, deze woorden daaraan toe.

Och dat ook wij toch nooit te angstig zijn om al de liefelijke woorden des Heeren den volke te zeggen; mits we straks ook den moed niet missen, het de Wet des Heeren te verkondigen. Wet en evangelie beide! Maar weet daarbij dan ook tevens wel, dat het woord der beloften eigenlijk „den kinderen Israels" in bijzonderen zin toekomt. Straks bij de wetgeving zelve is er meer van het volk in 't algemeen sprake.

Neen, Mozes zelf, de tijdelijke middelaar Gods en des volks, zoude het schier niet kunnen gelooven. En dat Mozes die tijdelijke middelaar is (vs. 7—9) blijkt wel uit hetgeen hij deed met het woord Gods tot het volk (vs. 7), met het antwoord des volks aan God (vs. 8) en het antwoord des Heeren daarop aan hem zelven (vs. 9). — God zelf, dit blijkt uit het voorgaande, had Mozes daartoe gesteld. Uit hetgeen nu te behandelen staat, blijkt dat Mozes die waardigheid had aanvaard (vs. 7), het volk die erkend (vs. 8) en God die bekrachtigd (vs. 9).

De woorden, die hij zoo pas gehoord had, waren zoo verheven, zoo grootsch en rijk van inhoud, zoo heilig naar beteekenis en zoo ruim naar omvang, zoo diep en zoo hoog tevens, dat Mozes gevoelt, dat hij

deze maar niet zoo voetstoots aan de groote menigte des volks kon mededeelen. Hij beroept eene vergadering, om daarin de boodschap des Heeren aan het volk overtebrengen. Hij aanvaardt dus het opgedragen middelaarschap. „En Mozes kwam en riep de oudsten des volks en stelde voor hunne aangezichten (in hunne tegenwoordigheid) al deze woorden, die de Heere hem geboden had."

Als gezant Gods trad hij in de wettige vergadering des volks op; en eenstemmig erkent het volk, in zijne oudsten vertegenwoordigd, hem als zoodanig, en verklaart zich tevens bereid, den Heere als den plicht der afhankelijkheid en de hulde der gehoorzaamheid te bieden. „Toen antwoordde al het volk gelijkelijk (d. i. eenstemmig) en zeiden: al wat de Heere gesproken heeft zullen wij doen." Gelijk Mozes eerst de tolk Gods tot het volk was, zoo werd hij nu wederkeerig de gezant des volks bij God.

Zoo is hij het treffend beeld van den oprechten leeraar der gemeente, die in het gebed de mond des volks bij God en in de prediking de tolk Gods bij het volk is. Mozes aarzelt geen oogenblik den last des volks, hem opgedragen, ook op zich te nemen. „En Mozes bracht de woorden des volks weder tot den Heere." — Gewis ging hij daartoe wederom naar den berg, waarvan in vs. 2 en 3 melding was gemaakt en van welks top de Heere de voorgaande woorden tot hem gesproken had.

In het vertrouwen, door het volk aan Mozes geschonken, was aanvankelijk het doel bereikt, dat de Heere God met deze zending van Mozes tot het volk mede had beoogd: de erkenning van het goddelijk gezach der woorden door den Heere aan Mozes toevertrouwd en door dezen tot het volk gebracht. Mozes woord was niet zijn woord, maar dat des Heeren. En

dat is de goddelijke autoriteit der Heilige Schrift, dat wij de woorden en zaken daarin vervat, erkennen als de openbaring en de eigen woorden van God zelven. Dat is het goddelijk gezach der kanonieke boeken, waarvan onze belijdenis gewaagt (Art. V—VII). Door Mozes als hun tolk en middelaar bij God te erkennen en af te zenden, spraken de oudsten in dat oogenblik hunne geloovige overtuiging in dit stuk uit: dat zij in Mozes boodschap het woord Gods erkenden en huldigden. Zoo moet het. Alleen dan is er, ook voor ons, een grondslag voor het schriftmatig geloof.

Maar de Heere kent het hart des menschen, dat menigmalen onder een oogenblikkelijken indruk aanneemt en toestemt wat het straks, na een wijle bezinnens, opnieuw betwijfelt en verwerpt. Trouwens onze toestemming van het goddelijk gezach der heilige Schrift als het eigen woord Gods mag nooit de vrucht van overijling of van gemoedelijke aandoening en gewaarwordingen des gevoels zijn. „De Heilige Geest geeft ons getuigenis in onze harten dat zij van God zijn" (Art. V); maar ook „dewijl zij het bewijs daarvan bij zich zelve hebben." En waar dit innerlijk bewijs nog niet aanwezig is, moet het uitwendig bewijs de nog onklare overtuiging en het nog onbeslist geloof te hulpe komen. Zie, waar het zaligmakend geloof nog niet gevonden wordt, moet het historisch geloof opgebouwd worden. Datzelve nu rust mede op uitwendige bewijzen, en dat zelve mede is de grondslag, niet de oorzaak, wel het middel van het zaligmakend geloof.

Dat wil de Heere nu werken en bevestigen door de bekrachtiging van Mozes waardigheid; doordien Hij aan het volk een openlijk bewijs van diens trouw en dus van diens goddelijk gezach gaf. „En de Heere zeide tot Mozes: zie, Ik zal tot u komen in eene dikke

wolk, opdat het volk hoore, als Ik met u spreek, en dat zij ook eeuwiglijk aan u gelooven." — Het woord „eeuwiglijk" hier gebezigd, doet wel zien, dat het goddelijk gezach des Ouden Testaments niet slechts voor dien tijd, voor dat volk, voor de oud-testamentische bedeeling alleen gold; maar voor alle volgende tijden en geslachten van kracht bleef. Het woord eeuwiglijk is dan hier niet genomen in volstrekten, maar in betrekkelijken zin; maar behoudt desniettemin gewis al zijn kracht.

Daarom zegt de Heere Jezus ook, dat het woord Gods niet gebroken kan worden" (Joh. 10 : 35) en dat geen titel of jota ter aarde zoude vallen (Matth. 5 : 13); evenmin als Hij gekomen was om de wet te ontbinden (Matth. 5 : 17). Daarom doet Hij nog tegen het Israel Zijner dagen Mozes optreden (Luk. 16 : 29, 35; Joh. 5 : 46, 46); daarom verscheen op den berg der verheerlijking ook Mozes, de middelaar des ouden verbonds (Matth. 17 : 3); daarom klinkt ook uit den mond der gezaligde Christenen in den hemel het lied van Mozes (Openb. 15 : 3).

Wat wil men dan nog zoo dikwerf in onze dagen, te midden der Christelijke gemeente en als in den naam der Christelijke waarheid, zich losmaken van het woord des Ouden Testaments? Alsof dat woord des apostels: „alle Schrift is van God ingegeven" (2 Tim. 3 : 16), dan niet allereerst gold van het Woord Gods, zooals het in des apostels tijd bestond! Hij had immers slechts het Oude Testament. Alsof het niet een en dezelfde Heilige Geest is, die getuigt in de gewijde bladen èn des Ouden èn des Nieuwen Testaments! Alsof beiden niet één enkelen, ondeelbaren inhoud bezitten en eenzelfde, niet van elkander te scheiden, getuigenis, aangaande een en denzelfden Christus brengen!

Het volk moest tot het geloof aan Mozes opgeleid worden. Want hoe zouden zij ooit in God leeren gelooven, indien niet eerst predikers tot hen kwamen, aan wie zij geloofden, die zij als gezanten Gods erkenden en aan wie zij hun vertrouwen schonken. (Rom. 10:14—17). Het hebreeuwsche woord (amen), dat hier door ons „gelooven" vertaald is, komt volkomen overeen met het woord, dat van Abrahams geloof is gebezigd (Gen. 15:6), en beteekent dus: voor waar houden en aannemen; in tegenoverstelling met een ander woord (chazah), dat „het toevluchtnemen en vertrouwen" aangeeft, b.v. in Ps. 2:12.

Men moet toch steeds onderscheiden tusschen het aannemen voor waar en vertrouwd of van iemands woord, of van iemands ambt, of van iemands persoon. Op dit laatste komt het aan; maar daartoe leidt het tweede toch meestal op, en daartoe wordt dan ook het eerste, het woord, als middel gebruikt. Maar opdat dit woord wederom eenvoudig en in oprechtheid aangenomen worde, komt het aandachtwekkend en bevestigend teeken.

Hier was dit de samenpakking of verdikking (ab) in de donkere wolk of wolkkolom, die voor het oog des volks dichter en zwaarder werd; alsof de Heere zich daarachter voor het nieuwsgierig oog verborgen wilde houden. Wilde Hij aldus te kennen geven, dat er tusschen hem, den heiligen God, en den onheiligen zondaar een voorhang was neergelaten? Zoo was het ook immers bij het allerheiligste. Zoo zegt ook Jesaia, dat onze zonden een scheidsmuur maken tusschen den Heere en onze ziel.

Daar is door de zonde eene klove gegraven, als een scheidingswand opgericht, tusschen God en den mensch. Daarom is er een Middelaar Gods en der menschen noodig. Dat predikte reeds onder het oude verbond èn

deze donkere wolk en het voorhangsel des tempels zoowel als de instelling van het priesterschap; dat predikte en het offer, maar ook het middelaarschap van den man Mozes, dat aldus door God werd bekrachtigd, „nadat Mozes aan God de woorden des volks had verkondigd." Zoo is hij in de oud-testamentische bedeeling de voorbeelding van dien Christus, die is de eenige en eeuwige Middelaar Gods en der menschen.

Vatten wij nu in weinige hoofdtrekken, en deze in verband met de groote leer der waarheid, te samen, al wat ons in dit hoofdstuk als eerste stuk der voorbereiding voor het ontvangen der wet tot dusverre is geleerd van de beloofde toeeigening des volks door den Heere. Laat ons den blik doen terugwandelen langs den weg, tot dusverre afgebakend, dan vinden wij 1°. een volk Gods in de woestijn (vs. 1—3); 2°. een woord Gods tot dat volk (vs. 4—6); en 3°. een middelaar tusschen dien God en dat volk (vs. 7—9).

En nu zouden wij de groote gedachte van al het hier verhandelde aldus willen samenvatten: de eerste schrede ter voorbereiding op en tot den weg der waarheid is: de erkenning door het volk, dat nog in de woestijn is, van het goddelijk gezach des Woords door Gods gezanten gebracht. De gang der ontwikkeling van de komst der waarheid is deze: Daar is eene menschheid in de woestijn; daar is een woord Gods voor dat volk. Daar is een middelaar noodig, zal de mensch het woord Gods kunnen vernemen, en een werk Gods, zal hij dit woord kunnen verstaan.

Maar. vóór alles gaat dan: de erkenning van het goddelijk gezach des woords en deszelfs geloofwaardigheid voor eeuwig. Ook 't goddelijk gezach des Heeren Jezus steunt voor 't historisch geloof op uitwendige bewijzen, op de getuigenissen uit den hemel (Luk. 1 : 32,

Matth. 1:17), op zijne voorspellingen (Joh. 13: 19; 14:29), op zijn opstanding (Rom. 1:4; 1 Cor. 15:14); blijkt uit zijne wonderen (Matth. 11:1—5; Joh. 5:36) en ook uit zijne leer (Joh. 7:16, 17).

Zoo werd ook het goddelijk gezach der apostelen bewezen door de wonderen en teekenen, die ze deden en waartoe God medewrocht (Hebr. 2:3, 4). Daarom ook die hen hoorde, hoorde den Meester (Luc. 19:16). Aldus moest nu ook Mozes woord als het eigen woord Gods ontvangen en geleerd worden. Door Mozes sprak God en spreekt de Heere nog tot ons.

II.

Hoe zoude ook zonder de erkenning en aanvaarding van 't goddelijk gezach des woords ooit de rechte toebereiding voor de hoogere openbaring, die komende is, kunnen geschieden? En toch wacht ook u deze, gelijk zij toen voor Israel kwam (vs. 10—15). Zal deze naar eisch en in waarheid plaats vinden, dan moet zij geschieden, op last van God (vs. 10). naar het voorschrift door God (vs. 11—13) en in gehoorzaamheid aan God (vs. 14, 15). „Ook de Heere zeide tot Mozes: ga tot het volk en heilig hen heden en morgen." Op de toeëigening van het volk door God, moest nu van de zijde des volks eene toewijding aan God volgen; en niet slechts van de enkele personen, maar van het geheele volk.

Gewis zoude het volk dit niet begrepen hebben; gelijk het zoo menigeen gaat, die waant genoeg te hebben aan de verzekering van Gods verkiezing en de volbrachte verzoening aan het kruis, zonder zelf naar heiliging te zoeken. Daarom geeft de Heere zelf daartoe den last, met den uitdrukkelijken eisch der heiliging, d. i. hier, der noodige toebereiding, om straks

als eigendom des Heeren den Heer en Eigenaar zelven te ontmoeten. Mozes moest daartoe naar het volk „gaan"; opdat het blijken zoude, dat dergelijke gedachte niet maar uit den boezem van dezen of genen uit het volk, maar uit God zelven was voortgekomen. Ook mocht die daad en handeling der heiliging niet maar in een enkel oogenblik afloopen, maar moest een geruimen tijd innemen. „Heden en morgen", twee volle dagen moesten daaraan besteed worden.

Hoe die heiliging moest geschieden, bepaalde het voorschrift des Heeren, dat eerst aanwees wat het volk had te doen, daarna wat het had te laten, Eerst schreef het een uitwendige handeling voor, als teeken en afbeelding van eene innerlijke daad; en daarna, eene daarmede overeenkomende stemming der ziel. Of is dit het niet wat door de volgende woorden wordt aangeduid? „En dat zij hunne kleederen wasschen". Daarmee zoude gewis wel een tweetal dagen heengaan; ook moest dit op eene innerlijke reiniging der ziel heenwijzen; namelijk om aldus zich voor te bereiden op de groote dingen die komen zouden, „en bereid te zijn tegen den derden dag, want op den derden dag zal de Heere voor de oogen van al het volk afkomen op den berg Sinai." Dat moest het volk weten, dat het in de nabijheid van een heilig God niet kon zijn zonder zelf op heiligheid zich te hebben toegelegd. Want heiligheid is op zedelijk gebied wat reinheid is op stoffelijk: zonder smet, dus zedelijk rein. Van die zedelijke reinheid was de voorgeschreven „wassching" het juiste beeld.

Maar dat niemand wane, dat hij ooit zoo hoogen trap van zedelijke volmaaktheid en geestelijke reinheid door eigen inspanning en oefening zal bereiken, dat hij uit en in zich zelven waardig wordt, om een heilig God te ontmoeten. Dat moest ook Israel weten.

Daarom kwam bij het voorschrift van datgene, wat het had te doen, nu nog de aanwijzing wat het ook daarin en bovendien nog had te laten. „En bepaal het volk rondom, zeggende: wacht u op den berg te klimmen en deszelfs einde (zijden) aan te roeren." — Eerbied voor 't heilige en ontzach voor het verblijf des Heeren moest de kinderen Israels met eerbiedigen schroom vervullen; zoodat zij zich op een afstand hielden en niet roekeloos, om te tasten en te onderzoeken, de hand naar 't heilige uitstaken. Dat is heiligschennis, en daarom „al wie den berg aanraakt zal zekerlijk gedood worden." Voor den heiligschenner het oordeel des doods! God weet wel, dat het volk zelf dit niet genoeg bedenken zoude. Daarom moest Mozes zelf een bepaalde grenslijn trekken, afpalen, waarbinnen het volk niet mocht komen en die zoo omvangrijk was, dat ook de zijden of liever de voet van den berg daarin begrepen was.

Er zou evenwel een oogenblik komen, dat zij den berg van nabij mochten naderen; als God zelf daartoe het teeken had gegeven. Maar tot zoolang moesten zij zich van elke aanraking onthouden, ja zooveel mogelijk waken en toezien, dat zelfs geen dier door aanraking den berg verontreinigde of ontheiligde. „Geene hand zal hem (den berg) aanroeren, maar hij zal zekerlijk gesteenigd (indien hij nabij is) of doorschoten (indien hij nog ver is) worden; hetzij een beest, hetzij een man, hij zal niet leven," maar door het oordeel des doods getroffen worden.

De moedwillige of gedachtelooze overtreding van Gods gebod, moest door den gerechtelijken bij Israels wetgeving vastgestelden dood gestraft worden. Hier is niet te denken aan eenige, bovennatuurlijk veroorzaakte, doodstraf, door onmiddellijke tusschenkomst Gods bewerkt. — De mogelijkheid der nadering tot God en

het doordringen tot Zijne nabijheid — let wel — is niet afhankelijk van ons verlangen, maar van Gods vergunning. Laat ons dit toch nooit vergeten. Als God zelf het teeken geeft, staat de nadering vrij en zal deze u gegund worden. „Als (het geluid) van den ramshoorn langzaam gaat, d.i. een langgerekten toon aanhoudt, zullen zij op den berg klimmen." Moest die ramshoorn doen denken aan hetgeen met Abraham was geschied? (Dl. I, blz. 700).

Als het voorschrift Gods met eerbied ontvangen is en het voornemen bestaat om dit nauwgezet optevolgen, dan moet dit ook straks uit de volkomen en bereidwillige gehoorzaamheid blijken. Zoo was dit bij Mozes, die aanstonds het ontvangen bevel zooveel mogelijk zocht ten uitvoer te brengen: én door den eigenlijken zin daarvan aan te wijzen, èn, maar dit het eerst, door met de daad te volbrengen wat God had geeischt. Want wat zoo velen doen is niet goed, namelijk: te wachten met de volbrenging van het gebod, totdat men eerst de rechte beteekenis daarvan heeft begrepen. Begin met te gehoorzamen en zoo zult ge al doende ook tot het begrijpen komen. Indien gij met het eerste wacht, totdat eerst het tweede is gekomen, zult gij misschien kunnen wachten, totdat de dood is gekomen, en gij tot het eerste — nooit meer zult kunnen komen.

Dat begreep Mozes en daarom begon hij al vast met te gehoorzamen. „Toen ging Mozes van den berg af tot het volk en hij heiligde het volk," d.i. hij verrichtte daartoe alles wat van zijne zijde kon en moest gedaan worden, en hij zorgde tevens, dat op zijne aansporing het volk desgelijks handelde. „En zij wiesschen hunne kleederen, als teeken van hetgeen inwendig voor het eigen hart noodig was. — Daarop volgde van Mozes zijde, als mogelijk deze of gene naar de beteekenis

van dit alles vraagde, het verklarend woord. „En hij zeide tot het volk: weest gereed tegen den derden dag."

Dit alles geschiedde dan slechts ter voorbereiding, om op dien dag den heiligen God te kunnen ontmoeten. Inwendige reinheid gaat steeds samen met uitwendige heiliging en onthouding, met dooding der vleeschelijke lusten en begeerlijkheden. Daarom ook, opdat dit ingezien werd, voegt Mozes het voorschrift der lichamelijke reinheid daaraan toe: „en nadert niet tot de vrouw." — Zoo, in onthouding en reinheid, moest het volk geoefend en toebereid worden.

III.

De voorbereiding voor de wetgeving, gelijk die hier beschreven wordt, bestaat, zooals trouwens elke ware en goede voorbereiding, ook die voor het avondmaal, uit vier stukken: de toeeigening, de toebereiding, de toeleiding en straks de terughouding. Van de eerste twee hebben wij reeds gehandeld, van de volgende twee moeten wij nog spreken. Daarvan is het eerst de toeleiding (vs. 16—20) aan de beurt. De benaming zelve is aan Gods woord ontleend, gelijk het aanstonds van Mozes zelven gezegd werd, dat hij „het volk leidde Gode te gemoet." Daarmede is de zaak zelve ook aangeduid: een heenleiden van het volk tot zijn God. Daartoe is een middelaar noodig. Zoo immers heet het ook van den Heere Jezus: „door welken wij ook de toeleiding hebben door het geloof tot deze genade." Daarom is Hij èn de weg èn de deur èn de Overste Leidsman.

Zonder toeleiding door den middelaar kan het volk niet tot den Heere naderen. Daarom is ook dit stuk zoo noodig ter voorbereiding. Immers, dit zult ge van

zelve toestemmen, is er vóór alles, zal er van eenige voorbereiding sprake kunnen zijn, eene zekere, zij 't onbestemde en weifelende, overtuiging noodig, dat er eenige betrekking bestaat tusschen den zondaar die nadert en dien God tot wien men wenscht te naderen. Daartoe kwam allereerst de toeeigening. Op deze antwoordt dan het volk met de noodige toebereiding van zich zelf. — Toch staat de bruid dan nog van verre en zoude wellicht daar eeuwig blijven, om te toeven in de voorhoven, indien niet de scepter des konings haar werd toegereikt en een leidsman optrad, om op het bevel des konings, de bruid toe- en binnen te leiden in de kameren en in de nabijheid des konings.

Dat dit bij Israel zoo is, blijkt uit den schrik des volks (vs. 16), uit de daad van Mozes (vs. 17), uit de wijze der nadering Gods (vs. 18) en uit de roepstemmen des Heeren (vs. 19, 20). — Wel was er oorzaak voor den schrik des volks. Want „het geschiedde op den derden dag, toen het morgen was, dat er op den berg donderen en bliksemen waren en eene zware wolk en het geluid eener zeer sterke bazuin; zoodat al het volk verschrikte, dat in het leger was." En zoo vreeselijk was dit gezicht naar het getuigenis van den brief aan de Hebreën, dat Mozes zelf zeide: „ik ben gansch bevreesd en bevende" (Hebr. 12 : 18). Want alles spande samen om den ontzettenden indruk te verzwaren: het verstand erkende den bestemden tijd, die vooraf op den derden dag was bepaald; het oog aanschouwde den rossen bliksemgloed en de huiveringwekkende wolken-donkerheid; het oor vernam de schorre donderslagen en het bazuingeklank. 't Was God zelf, dat gevoelde men, het was God die naderde, zich vertoonde en ging spreken!

Ook Mozes wist dit. Zijne daad bewijst dit overvloedig; het werd tijd. En „Mozes leidde het volk

uit het leger Gode te gemoet." Wel is Mozes aldus een type van den Christus; maar ook een voorbeeld voor ons. Zietdaar, o ouders! maar bovenal u, o leeraars en voorgangers der gemeente Gods! uwe heilige roeping u aangewezen! Het volk dat aan uwe hoede toevertrouwd is, uit te leiden uit zijn gewone en alledaagsche legerplaats; en dit met het doel, om het tot God te brengen. Dat is ook de roeping van den eenen broeder tegenover zijnen broeder. Zoo deed het Andreas, als hij zijnen broeder Simon naar Jezus leidde (Joh. 1:43), die daar een Petrus werd. Indien gij het volk laat waar 't is, zal, door uw toedoen mede, geheel achter en van God verstoken blijven, zoo God zelf zich niet ontfermt.

Maar weet daarbij ook wel, tot hoever gij moogt gaan. Gij moogt niet onstuimig vooruitdringen op wegen en naar plaatsen, die in Gods wijze voorzienigheid voorloopig voor u afgesloten werden; ook indien het wachten u misschien te lang toeschijnt en het volk wellicht te lang valt. „En zij, Mozes en het volk, stonden aan het onderste des bergs," waarop God in dit oogenblik troonde en waarvan straks de stem tot hen zoude komen, die hen noodigen zoude om verder op te klimmen, of hen gebieden om daar te wachten. O, dat is eene wijze en noodige les, die wij allen nog meer of min moeten leeren, niet aanstonds en niet te snel te hoog te willen klimmen, maar geduldig te kunnen wachten — aan den voet van den berg. Mocht men dit toch ook betrachten, waar het de dikwerf moeilijke hoogten en diepten der waarheid Gods betreft; die als een hooge berg voor uw oog oprijst, en dien gij stoutmoedig zoudt willen beklimmen, terwijl gij ootmoedig van uit uwe laagte tot zijne hoogte moest opzien. Dan zoudt ge van zelf, gelijk Israels kinderen bij den Sinaï, uit eerbiedigen schroom terug

en op een afstand blijven. Want grootsch en schrikverwekkend is het schouwspel dat daar hun blikken boeit.

„En de gansche berg rookte, omdat de Heere op denzelven nederkwam in vuur; en zijn rook ging op als de rook van een oven en de gansche berg beefde zeer." Zoo verscheen de Heere God op den heiligen berg en zoo ontzachlijk was de wijze Zijner nadering. 't Scheen een en al vuur, waarin Hij wandelde en waardoor Hij zich openbaarde en waardoor als de geheele berg in brand werd gestoken. Wel blijkt hier de waarheid van het woord des bijbels (Hebr. 12:29, Deut. 4:24). „Want onze God is een verterend vuur." Er is verband tusschen het verterend vuur van Gods heilige wraak en het ontzachlijk woord van Zijn majestueus gebod. „Van den hemel heeft God u Zijne stem laten hooren, om u te onderwijzen, en op aarde heeft Hij u Zijn groot vuur doen zien en gij hebt Zijne woorden uit het midden des vuurs gehoord" (Deut. 4:36).

Daar is een innig verband tusschen de openbaring der gerechtigheid Gods en het vuur, dat bij Sinaïs wetgeving werd gezien. Dat komt mede duidelijk uit in het tweetal hoofdstukken van Deuteronomium (Deutern. IV, V), waarin Mozes van deze wetgeving gewaagt en tot veertien malen toe, zevenmaal in elk hoofdstuk, aan dat vuur herinnert en ook aan dat woord des volks, toen gesproken: „Zie de Heere onze God heeft ons Zijne grootheid en heerlijkheid laten zien en wij hebben Zijne stem gehoord uit het midden des vuurs... Maar nu, waarom zouden wij sterven. Want dit groote vuur zoude ons verteren. (Deut. 5:23—26). — Dit was het hier juist, 't Was een verterend vuur. Daarom wordt de Heere God ook, met het oog op Zijne strafeischende gerechtigheid, een verterend vuur en eeuwige gloed genoemd voor de te

Zion verschrikte zondaren en bevende huichelaren" (Jes. 33 : 14).

't Is ontegenzeggelijk, dat men aan het vuur drieërlei kan onderscheiden: den brandenden gloed, het schijnend licht en den blindenden glans. De eerste is het beeld der strafeischende gerechtigheid Gods, het tweede dat Zijner goedgunstigheid, en de derde duidt des Heeren Majesteit aan, voor zooverre deze in hare verschijning zichtbaar optreedt. Van dit alles is tabernakel en tempel het aangrijpendst beeld. Voor hen, die nog buiten het verbond stond blaakte in het voorhof op het altaar de gloed des vuurs, die teeken is van Gods heilige, wrake invorderende gerechtigheid. In het heilige zelf, verspreidde de kandelaar met zeven armen het vriendelijk schijnsel des lichts, beeld van Gods goedgunstigheid; maar in het allerheiligste was de glans van den wolk der heerlijkheid, rustende tusschen de Cherubijnen, op het verzoendeksel, om getuigenis te geven van Gods genaderijke tegenwoordigheid in het midden des volks (Ex. 40 : 34, 35). Bij elke vermelding van vuur in den bijbel dient steeds de vraag gesteld in welken zin het daar optreedt, of in strafrichterlijke of in heiligenden zin, als verterend of als niet-verterend. Hier, bij Sinaï is het gewis wel de openbaring van een heiligen God, die rookte tegen den onheiligen zondaar.

Dat bleek wel uit de roepstemmen Gods, die dit vuur vergezelden (vs. 19, 20). „Toen het geluid der bazuin gaande was en zeer sterk werd, sprak Mozes en God antwoordde hem met eene stem," met een geluid als van een bazuin, gelijk reeds vermeld is, of van een donderslag, die door de lucht ratelde. Want we zouden zeggen, dat het hier die voor andere menschen onverstaanbare stemme Gods is, die alleen voor den

geroepene bestemd is, om door dezen naar beteekenis en medetedeelen inhoud verstaan te worden, maar die door de anderen voor een donderslag wordt gehouden (Joh. 12 : 29; Openb. 6 : 1). Deze stem die het komend woord voorafgaat en aankondigt, moet wel van dat woord zelf, dat later komt en dat ook hier nu volgt, worden onderscheiden.

„Als de Heere nedergekomen was op den berg Sinaï, op de spits des bergs, zoo riep de Heere Mozes op de spits des bergs; en Mozes klom op." Mozes alleen! — Was dit niet het bewijs, dat God zelf niet wilde, dat het volk zoude naderen? Was dit niet mede het teeken ter bevestiging der waardigheid van Mozes, als van God zelven gestelden middelaar?.... Gewis had het volk reden om terug te blijven en bleek het noodig, dat Mozes het toeleidde... Maar nu? Waar was, waar bleef de leider?... Naar de spits van den berg, naar God gegaan; terwijl het volk beneden wacht en angstig wordt. Dit is wel het treffend beeld van u, als uw Middelaar voor een enkel oogenblik schijnt u verlaten te hebben, en gij daar staat — te wachten aan den voet van dien berg der wet!....

IV.

Wat dacht het volk, als het daar, beroofd van zijn leidsman, stond aan den voet van den rookenden berg? Weldra zoude het vernemen wat de Heere dacht en wilde; en daarin zal ons duidelijk kunnen worden, waarin, naar het getuigenis van Gods Woord, het vierde stuk der ware voorbereiding voor de ontmoetinge Gods bestaat. Wij zouden ze in 't kort kunnen noemen de afwachtende houding door bedachtzame t e r u g h o u d i n g in geduldige afwachting van het woord Gods (vs. 21—25). Eerst vinden wij hier de bevolen **terughouding.**

des volks (vs. 21); daarna de voorgeschrevene heiliging der priesters (vs. 22); straks de voorgang van den Middelaar en der toekomstige priesters (vs. 23, 24); en eindelijk het aangebrachte woord der leering (vs. 25).

Waarachtige belangstelling, nooit ijdele nieuwsgierigheid mag den mensch aandrijven, om God te leeren kennen, om Hem den Onzienlijke te mogen zien. Zelfs geene weetgierigheid des verstands, die naar waarheid zoekt, maar behoefte des harten, dat naar bevrediging smacht, moet steeds daartoe de prikkel en drijfveer zijn. Dat moest ook Israel weten. Waar die behoefte in de ziele leeft, daar vindt geen onstuimig en oneerbiedig vooruitdringen plaats, maar daar is de eerbiedige schroom en bescheiden schuchterheid, die steeds de ware en zuivere vroomheid kenmerkt.

Daarom ook „zeide de Heere tot Mozes: ga en betuig dit volk", dat misschien van ongeduld stond te trappelen en steeds vooruitdrong, „dat zij niet doorbreken", met geweld zich een weg banen, „tot den Heere", tot de afgepaalde plaats, waar Hij wilde verschijnen, „om te zien", d. i. om de nieuwsgierigheid bij het ongewoon en verheven schouwspel te bevredigen. Dat roekeloos vermeten zouden zij met den dood bekoopen; „opdat zij niet vallen"; gelijk toch ook later met de lieden van Beth-Semes geschiedde, die nieuwsgierig in de arke Gods wilden zien (1 Sam. 6 : 19). Bedachtzame terughouding beveelt de Heere, uit trouwe zorg voor de Zijnen.

Zou dit, o bekommerde avondmaalsganger! wellicht eenigszins de verklaring van uwen schroom en uwe angstvalligheid om tot den disch des Heeren te naderen u kunnen geven? Werkt de Heere zelf misschien aldus het vierde stuk der voorbereiding, de terughouding van het heilige, in uwe arme verslagen ziel?

Maar dan ligt daarin tevens een wenk van Hem, dat Hij zelf uwe nadering wenscht, in deze uw ootmoedige schuchteren gestalte der verbrokene en verslagene ziel.

Datzelfde bevel der terughouding geldt ook de priesters, wier heiliging nog eerst moest voorafgaan. „Daartoe zullen ook de priesters, die tot den Heere naderen, zich heiligen, dat de Heere niet tegen hen uitbreke." — Vele vragen doen zich hier op, wier juiste beantwoording evenwel, bij eenig bedaard nadenken, niet zoo bijzonder moeilijk valt. Waren de priesters dan nog niet tegelijk met het volk geheiligd (vs. 14), of hadden zij opnieuw eene heiliging noodig? Hoe konden er nu reeds priesters zijn vóór de instelling van den offerdienst en de inzetting van het priesterambt, waarvan eerst later gesproken wordt? Wat beteekent dat gedreigde uitbreken des Heeren tegen die priesters? — Op elk dezer vragen kunnen wij met weinig woorden ten antwoord volstaan.

Beginnen wij met de tweede vraag, die wel het moeilijkst schijnt en die door het ongeloof bovenal misbruikt is, om eenvoudige geloovigen in verlegenheid te brengen en aan de geloofwaardigheid des bijbels en de waarheid der goddelijke instelling van het Aäronietische priesterschap te doen twijfelen. Zij die hier priesters genoemd worden, bekleedden deze waardigheid eigenlijk niet in den bijbelschen zin des woords. Het woord zelf wordt onmiddellijk verklaard door het bijgevoegde: „die tot den Heere naderen"; dat beteekent dan eigenlijk ook het hebreeuwsche woord Cohén, iemand die nadert (Lev. 10 : 3). Het waren dan zij, die meer dan anderen geacht werden in de nabijheid Gods te kunnen komen. 't Waren de achtbare en aanzienlijke mannen des volks, die den voorrang en de vooraanzitting hadden, en daaronder namen dan voor-

zeker de eerstgeborenen der familiën eene eerste plaats in. Zij waren dus priesters uit de menschen, maar ook door de menschen genomen en gesteld.

Ook de heidenen hadden aldus hunne gewijde personen, hunne priesters en priesteressen. En geen wonder. De diepe overtuiging des gewetens zeide den mensch, sints Adams val en Abels offer, te allen tijde, dat er een heilig en toornend God is, die verzoend moet worden. Daarop greep men naar het bloedig offer, straks zelfs van onnoozele kinderen en heilige maagden en zocht men naar menschen, die dat offer brengen konden. Deze werden dan de priesters, maar niet gelijk God die wilde. Daartoe moest hij zich zelven later de personen afzonderen en heiligen, die als priesters het heilige bedienen zouden. Daarom lezen wij ook, hoe de Heere de Leviten gesteld heeft in de plaats der eerstgeborenen (Num. 8:18). Evenwel waren die priesters uit de menschen in hooge achting bij het volk; en juist daarom meenden dezen misschien eene heiliging voor zich zelven niet te behoeven, die aan het volk in 't algemeen werd voorgeschreven. Zij waren immers rein en boven dat volk verheven.

Want te allen tijde zullen er wel onder Israel van die mannen geweest zijn, die er ook ten tijde van 's Heeren omwandeling op aarde waren, die er ook nu nog zijn, die wanen, dat zij boven het volk, dat de wet niet kent, verre uitsteken en die de bekeering en ook niet die heiliging behoeven. De toenmalige priestere onder Israel, hadden wellicht, in hoogen dunk van zich zelven, deze laatste nagelaten. Daarom kwam nu de eisch Gods tot hen, dat ook zij zich moesten heiligen, om aldus hun aantezeggen, dat zij, naar het oordeel Gods, evenzeer tot dit volk behoorden, en Zijne priesters noch waren noch konden zijn. Wat hunne betrekking tot God betrof, stonden

zij gelijk met het overig gedeelte des volks, dat in zijn geheel een volk van priesters en koningen was. Zij mochten zich niet onderscheiden achten van een volk, dat van God zelven het voorrecht van het algemeene priesterschap had ontvangen.

Ook tegen hen, even goed als tegen het ander volk, zoude de Heere „uitbreken", indien zij het waagden, tegen het uitdrukkelijk bevel Gods tot het heilige en verbodene te naderen. Hier wordt schier hetzelfde woord gebruikt, dat wij in de geschiedenis van Uzza lezen, die onbedacht de hand naar de arke Gods had uitgestoken, en dat daar door „een scheur maken" is vertaald (2 Sam. 6 : 8). Deze uitdrukking schijnt dus de gewone en geijkte geweest te zijn, om het plotseling toornen Gods over de verwaten en heiligschennende roekeloosheid aanteduiden. Daaruit moest juist blijken, dat zij zich eene waardigheid en een recht aanmatigden, die hun niet toekwamen. Priesters des afzonderlijken gezins mochten zij zijn en blijven; maar daarom waren zij nog geen priesters des heiligen Gods, noch tot priesters des geheelen volks geroepen en gesteld.

Dat moest Aäron en diens geslacht later wezen. En ook bij deze gelegenheid der wetgeving kwam dit reeds uit. Immers Mozes moest wederom van den berg, dien hij alleen beklommen had, afdalen, om dien straks tegelijk met zijn broeder Aäron, weder te bestijgen. Mozes had namelijk gemeend, dat een dergelijke herhaling van het gebod aan het volk en de priesters onnoodig was, omdat hij dit reeds eenmaal had gezegd en ook reeds den berg had doen afpalen. Hij rekende alle anderen naar zich zelven en „zeide derhalve tot den Heere: het volk zal op den berg Sinaï niet kunnen klimmen; want Gij hebt ons betuigd: bepaal den berg en heilig hem"; d. i. verklaar hem tot

heiligen grond, die niet betreden mocht worden. Zoo immers had de Heere zelf ook vroeger tot Mozes gezegd: „de plaats waarop gij staat is heilig land" (Ex. 3 : 5); geheiligd door de tegenwoordigheid Gods.

De Heere evenwel kent de menschen en de doodelijke arglistigheid van hun hart veel beter. Daarom gebiedt Hij Mozes andermaal tot het volk wedertekeeren en daartoe den berg aftedalen. „De Heere dan zeide tot hem: ga heen! klim af!" — Maar daarom alleen was het nog niet zoozeer te doen, als wel om hetgeen nu volgt: „daarna zult gij en Aäron opklimmen, doch dat het volk en de priesters niet doorbreken, om op te klimmen tot den Heere, dat Hij tegen hen niet uitbreken." Tegenover het vermetel „doorbreken" der menschen staat een straffend „uitbreken" Gods. Maar wat hier allermeest treft, is de tegenstelling van het broederpaar Mozes en Aäron, dat tot God mocht en moest opklimmen, en daartegenover van het volk en de priesters, die van God moesten verwijderd blijven. Wat mag dit alles beteekenen?

Daardoor wordt bevestigd al wat wij vroeger en over het tijdelijk middelaarschap van Mozes en over het gewijde prieterschap van Aäron hebben gezegd. Als middelaar mocht Mozes, als toekomstige priester mocht Aäron tot God opklimmen en naderen, wat juist aan het volk en aan de vermeende priesters was verboden. Terwijl deze priesters zich nog moesten heiligen en daardoor met het volk gelijk gesteld werden, zoude het priesterschap zelf in Aärons nadering tot God voor de toekomst worden geheiligd. Men moet de priesters die toen bestonden nooit verwarren met het ambt van het priesterschap zelf, dat nog komen moest.

Het gebod Gods om Aäron, den toekomstigen pries-

ter, tegelijk met Mozes, den reeds aangewezen middelaar, te doen opklimmen, bewees, dat ook deze voor het volk, als tusschenpersoon tot God mocht naderen om de heilige dingen te verrichten, die bij God te doen waren. Daarin juist bestaat het eigenlijk wezen des priesterdoms: als tusschenpersoon tot God te naderen, en aldus voor het volk te offeren, te bidden en straks in naam des Heeren ditzelfde volk te zegenen. Maar Aärons uitdrukkelijke roeping veroordeelt dus ook het toen bestaande priesterschap, als uit de menschen genomen, door menschen uitgedacht, door God zelven niet geroepen, door Hem niet gewild en daarom evenmin door Hem aangenomen als geheiligd.

Dat hield ook gewis het woord der leering in, dat Mozes het volk op last des Heeren had aantezeggen. „Toen klom Mozes af tot het volk en zeide het hun aan." Zoo werd het volk de terughouding opgelegd, waar het deze uit zich zelf misschien niet betrachten zoude.

Om tot het volk te spreken moet de voorganger nu en dan van den pas beklommen berg weder naar beneden afdalen, om met dat volk op vlakken bodem en gelijke hoogte te komen. Wilt gij, dat het volk u begrijpe en straks met u in den geest opklimme, o leeraar en prediker! daal dan eerst van uwe hoogte af en spreek met het volk naar deszelfs bevatting en ontwikkeling.

Wijs het, op last van God, aan, dat er een vooruitgang, een vooruitdringen en voorwaarts streven is, dat den dood baart. Maar dat de ware nadering der volken tot God slechts geschieden kan door den Middelaar en Hoogepriester. Dat deze — en Christus is in waarheid de Middelaar en Hoogepriester — tot God opklimme; en daarna zal God tot u afdalen en tot u naderen.

Daarin ligt de eigenlijke zegen, niet dat Mozes opklimt tot God, maar dat God neerdaalt tot het volk; neerdaalde op Sinaï, neerdaalde in den Christus — opdat gij eenmaal moogt opklimmen, moogt opvaren tot uwen Heere en uwen God.

PSALM 68 : 9.

Gods wagens, boven 't luchtig zwerk,
Zijn tien en tienmaal duizend sterk;
Verdubbeld in getalen:
Bij hen is Zijne majesteit,
Een Sinaï in heiligheid,
Omringd van bliksemstralen.
Gij voert ten hemel op, vol eer;
De kerker werd Uw buit, o Heer!
Gij zaagt Uw' strijd bekroonen
Met gaven, tot der menschen troost:
Opdat zelfs 't wederhoorig kroost
Altijd bij U zou wonen.

XX.

DE BONDSWET AAN HET BONDSVOLK DOOR DEN BONDSGOD GEGEVEN.

Exodus XX : 1—26.

I. De Bondswet. — Ex. XX : 1—17.

Inhoud: Het ideaal van den rechtvaardigen mensch en dat der H. Schrift; de Wet in betrekking tot het Verbond der Werken en dat der Genade. — Het onderwerp en deszelfs verdeeling: de wet zelve (vs. 1—17); de wijze waarop zij werd gegeven (vs. 18—21); de stemming, die zij wil en werkt (vs. 22—26.) — De inleiding (vs. 1): de gelegenheid des tijds, de Wetgever, de omvang, het oogmerk, het gezach. — Het eerste gebod bestaat uit twee deelen: het eerste positief, een gebod, het tweede negatief, een verbod, maar beiden imperatief. Het stellige gebod (vs. 2): Gods recht op Zijn eisch aan Israel: Zijn hooge souvereiniteit („de Heere"), eenige bondsbetrekking, („uw God"), betoonde liefde, („uitgeleid") nederbuigende goedheid, („uit het diensthuis"); — „anochi" en „ani"; het IK Gods; Jehova; „uw God". — Onderscheid tusschen afgoderij en beeldendienst = vorm en wezen; niet „vreemde" (nochri), maar „andere" (achèrim) goden.

De beeldendienst naar onze belijdenis; „pesel en themuna" = beeldwerk en teekening; beeldendienst is eenzijdige opvatting en voorstelling van Gods wezen, van verstandelijk, gevoelig of zedelijk standpunt; loochening der drieëenheid is beeldendienst; „buigen en dienen". De heilige Naijver Gods (èl kannah); een gebod met eene dreiging; „tot in het derde en vierde geslacht"; „die Mij haten"; eene aangrijpende tegenstelling der deugden Gods; de leer des bijbels aangaande Gods

strafeischende gerechtigheid en ontferming der genade; »haters Gods zijnde"; die op den stoel van Mozes zitten gehoord: Maimonides, Abarbanel en Aben-Ezra; de beteekenis van »het liefhebben Gods" hier ter plaatse; afgoderij is in geestelijken zin overspel en hoererij. De uitgestrekte omvang van Gods naijver.

Het volgend drietal geboden = Gods Naam, dienst en ordeningen. — Vijf wel samenhangende geboden vormen de eerste tafel; het vijfde gebod behoort bij de eerste tafel. — Het derde gebod: het verbod zelf en de drangreden; De Naam Gods; een korte terugblik; ijdel of doelloos? »lasschaw"; niet »gebruiken" maar opnemen (nasah). — De eed; iets aangaande joodsche opvattingen van de verkeerde uitspraak van den Jehovanaam. De Heidelberger geeft het beste antwoord ter geestelijke verklaring van het derde gebod.

Het vierde gebod. — Uitnemend inzicht onzer gereformeerde vaderen. Moreel of ceremoniëel? Eerst het gebod, daarna het verbod, en ten laatste de geschiedkundige oorsprong van beiden. — Het gebod zelf bestaat uit drie deelen: 1e heiligng van den zevenden dag; 2e gebod van den zesdaagschen arbeid, 3e toewijding van den dag aan God. — In dit alles niets ceremoniëels. De Sabbath en de Schepping; matiging en soberheid is hier bovenal noodig; een schoon woord aangaande den Sabbathdag van een uitnemend leeraar der kerk uit de vorige eeuw. De Sabbath in zijn verband tot Schepping, Verlossing, Heiligmaking, tot Vader, Zoon en Heiligen Geest. De geestelijke en eeuwige beteekenis van den zevenden dag.

Het vijfde gebod. — Het gebod, de drangreden, de toegevoegde belofte. — Een gebod der eerste tafel; in betrekking tot de grondslagen van het gezach; de Overheid; het onderling verband der tien geboden of der twee tafelen; in de wet Gods zijn de eerste grondslagen gelegd en gegeven van en voor staat en maatschappij; het zedelijk karakter der wet. De ware zedelijkheid wortelt in een geestelijken bodem; eene afhankelijke zedeleer! De koestering van het eigen ik is de dood van elken zuiveren godsdienst. De omvang der zonde; beginsel der wet zelve, der gehoorzame volbrenging en van den vervullenden inhoud. De liefde is de vervulling der wet, daaraan beantwoordt haar inhoud. Het voorwerp der liefde is God, daarna de mensch. De orde der indeeling daardoor beheerscht. — De juiste omvang der twee tafels niet door allen eenstemmig erkend. Symmetrie en orde in Gods gangen en ook in Gods woord en wet. Twee gelijke helften. Heilige evenredigheden ook

hier wederom. De eerste tafel leidt, ten besluit, eigen gezin, de tweede tafel eigen hart binnen. Geestelijke opvatting der wet alleen bij het licht des Evangelies mogelijk. Ook het voornemen ten kwade is reeds kwaad en strafbaar voor God. De wet een reine spiegel. De zonde aan de wet Gods getoetst naar wezen, karakter, uiting en gevolgen. De tweede tafel wijst haar gebied aan, in daden, woorden en gedachten. Eeuwigheid der wet. Inhoud, oogmerk en strekking der wet. Zij is een spiegel, een regel en een zegel. Zij is een eisch aan de onbekeerden, een belofte voor de bekeerden, een behoefte voor de ziele.

De wet en Christus. Beider verband. De viervoudige betrekking der wet tot Christus, de drievoudige van Christus tot de wet. Wet en Evangelie: beider onderscheid, wat betreft beider wezen, inhoud, God en den geloovige. Beider overeenkomst. De Christus en de wet. De veelzijdige bestemming en het rechte gebruik der wet. De uitverkorenen zijn onderscheiden bij hun eenheid. — Besluit.

PSALM 119 : 50.

Bij alle volkeren en beschaafde natiën, bij wie een zeker wijsgeerig en zedelijk streven waartenemen is, merken wij ook bij hun uitnemendsten de poging op, om het beeld van den volmaakt rechtvaardigen mensch te schetsen, zooals zij dezen niet in hunne omgeving zagen of uit hunne ervaring kenden, maar zooals zij zich dien voorstelden. Dit ontworpen beeld van den rechtvaardige moest dan op zedelijk gebied denzelfden dienst doen, als op dat van het schoone het keurig afgewerkt en door zuivere evenredigheden betrekkelijk volkomen voorbeeld of model.

Wat nu bij de volkeren buiten de openbaring werd gevonden, was er gewis in nog hoogere mate bij het openbaringsvolk. Maar dáár was dit streven niet uit eigen kracht geboren, door eigen aandrift opgeroepen, naar eigen oordeel geleid en eigen wensch bezield. Zie, het beeld van den heiligen en volmaakten mensch was er; maar in de ziel des geloovigen op aandrijving van,

bij ingeving door en onder leiding van den Heiligen Geest gegeven, gewrocht en uitgewerkt. Gelijk aan Mozes het beeld van den toekomstigen tabernakel, aan Ezechiel dat van den tempel, door God zelven was voor den geest gebracht, zoo werd aan andere geloovigen dat van den heiligen mensch door goddelijke openbaring geschonken. En zoo is het ook met den zanger van den 119den psalm. Hij bezingt en roemt niet zich zelven, maar den Volmaakten Mensch, die komen zoude en dien hij in zich zelven voorafgeschaduwd ziet en daardoor als met zich zelven schijnt te vereenzelvigen.

Vraagt ge wellicht, waaraan de zanger zelf de trekken en kleuren ontleende, om dat heilig beeld te ontwerpen, dat later in den Christus is vervuld, die op twaalfjarigen leeftijd reeds wijzer was dan al zijn leermeesters, en die in gansch eenigen en uitnemender zin getuigen kon: „Ik ben de uwe, behoud mij; want Ik heb uwe bevelen gezocht" (Ps. 119 : 94)? Vergeet niet, dat de dichter de grondtrekken van dàt Evangelie reeds vond in de Wet, en dat, ook in dien profetischen zin, de Wet is een tuchtmeester tot Christus (Gal. 3 : 24). Bedenk wel, dat de Christus, die is het einde der wet (Rom. 10 : 4), ook is de vervulling dier wet (Matth. 5 : 17; Joh. 4 : 34). Niet de wet, op zich zelve beschouwd, kan dit; maar dit is het, dat een barmhartig en genadig Bondsgod haar als bondswet aaneen zondig bondsvolk heeft gegeven.

De wet op zich zelve behoort naar haar ganschen inhoud en naar haar eigenlijk wezen tot het verbond der werken, dat van de zijde des menschen te niete is gedaan; maar naar haar vorm en doel der wetgeving zelve behoort zij tot dat verbond der genade, dat een ontfermend God met den gevallen zondaar uit eigen vrije beweging eener eeuwige liefde heeft opge-

richt. Hoe wij dit alles bedoelen, moge de beschouwing der heilige wet zelve leeren, waartoe de behandeling van Ex. 20:1—26 ons nu uitnoodigt, en die tot inhoud heeft: De bondswet door den Bondsgod aan het bondsvolk gegeven. Eerst hooren wij de Wet zelve (vs. 1—17), daarna de wijze waarop zij werd gegeven (vs. 18—21), en ten laatste worden wij op de stemming gewezen, die zij eischt, verwacht, wil en werkt, om in hare bedoelingen door de hoorders erkend te worden. (vs. 22—26).

Eer we tot de verklaring der wet zelve overgaan, dienen we eerst een oogenblik stil te staan bij den aanhef, de inleiding of opening der wet, die ons in vs. 1 wordt gegeven, of hoe ge dat eerste vers anders noemen wilt. In dat eene vers wordt ons achtereenvolgens gemeld de gelegenheid waarbij, de Wetgever waardoor, de omvang waarbinnen en het oogmerk waarmede de wet op Sinaï werd gegeven en afgekondigd. „Toen sprak God al deze woorden zeggende." Hoewel nu het woordeken „toen" wel niet in het oorspronkelijke dadelijk uitgedrukt wordt, wijst evenwel de eigenaardige zinbouw en woordvoeging op eene dergelijke omschrijving van tijd en gelegenheid. Daardoor wordt hetgeen nu volgen zal aan het voorgaande verbonden; namelijk aan al hetgene ons in het drietal voorafgaande hoofdstukken van Israels uittocht uit Egypte en tocht naar de woestijn Sinaï was bericht, en waardoor de wetgeving zelve was voorbereid.

De Wetgever is de Bondsgod zelf, die niet maar aan Zijnen dienstknecht, den middelaar des Ouden Verbonds, de opstelling en samenvatting van den heiligen wil des Heeren heeft opgedragen; maar die deze hooge en heilige taak, die geen menschenkind ooit

kon aanvaarden, zelf heeft opgevat en volvoerd. Eene onpartijdige en eenvoudige beschouwing dier grootsche wet, zoo vol van eenvoud als van majesteit, zal dit aan het onbevooroordeeld gemoed aanstonds betuigen. Let slechts op de zoo indrukwekkende kortheid bij de even wijze als volkomen volledigheid dier wet, zoo geheel onderscheiden van de wetten, die door menschlijke wetgevers voor andere volkeren zijn opgemaakt en gegeven. Let daarbij op de eischen aan het innerlijk leven gesteld, dat slechts aan een alwetend God bekend kan zijn en dat, bij deze wet strafbaar gesteld, een alwetenden en almachtigen Rechter, maar dan ook een zoodanigen Wetgever veronderstelt.

Vorm en inhoud beide wijzen bij deze wet op een goddelijken oorsprong en bovennatuurlijke mededeeling. Daarvoor hebben wij nog het getuigenis, zoowel van den Middelaar des Ouden als die van den zooveel grooteren des Nieuwen Verbonds. Ook de aard der strafbaarheid van de overtreding der wet wijst op haar goddelijk gezach, en daarmede op haar ont- en bestaan als goddelijke en authentieke oorkonde van den heiligen wil van God zelven. Deze moet voor het zedelijk leven des geloovigen gelden; gelijk God zelf die heeft afgekondigd. Daarom zegt de Heilige Schrift zoo duidelijk: „God, God zelf, sprak al deze woorden."

Wijdt nu nog een enkel oogenblik al uw aandacht aan dit veelzeggend en allesomvattend woordeken: „al", waardoor het volgend begrip van „deze woorden" nader omschreven en in zijn geheel bepaald wordt als uiting van Gods eigen wil. Eigenlijk zoudt gij kunnen vertalen: God sprak de geheele samenvatting dezer woorden en deze samenvatting als een enkel ondeelbaar geheel genomen (eth-kol). Zoo wordt de juiste omvang van de Sinaïtische wetgeving onbe-

twistbaar juist afgebakend en begrensd; en daarop steunen dan ook de geboden, dat men daarvan noch iets afnemen, noch daarbij iets toevoegen mag (Deut. 4 : 2; 12, 32; Spr. 30 : 6; Jes. 8 : 20).

Al de geboden Gods zijn „woorden" Gods en hebben daarom allen gelijkelijk aanspraak op volkomen gehoorzaamheid en volledige volbrenging. Immers tot dit oogmerk zijn zij „gesproken," luide en met hoorbare stem geuit, niet maar om in de ijle ruimte of in het ledige hart ijdel weg te sterven, maar om weerklank te vinden in de ziel des menschen, voor wien ze bestemd zijn. Daarom volgt dit „zeggende", of in 't hebreeuwsch „om te zeggen". Wat de Heere God in die ontzachlijke ure van Sinaï's bergkruin zoo plechtig sprak, waren maar geene onzekere geluiden of onbestemde klanken, die in de ziel der hoorders zekere gewaarwordingen moesten oproepen, die dan door Mozes in de bekende wet vertolkt werden. 't Waren duidelijk uitgesproken woorden (debariem), die een stelligen zin hadden en geen anderen toelieten. Mozes moest de gehoorde woorden dan verder aan het volk zeggen (leëmôr).

In dit alles is aldus door vs. 1 de grondslag van het göddelijk gezach der Sinaïtische wet gegeven. Niet met eenig menschelijk, maar met het eigen woord Gods hebben wij in deze te doen. Dat woord gaf en omvat den geheelen inhoud der tien geboden. — Daarom ook, o menschenkind! indien gij een dezer geboden overtreedt, miskent gij het gezach Gods en vergrijpt gij u aan Hem, die deze wet heeft gegeven. De overtreding dier wet stelt u in onmiddellijke aanraking met de majesteit Gods, die aldus door u is gehoond. Dat verkondigt u al wat vs. 1 spreekt van de gelegenheid des tijds en der omstandigheden, van den eigenlijken Wetgever, van den omvang en

van het oogmerk der wetgeving, benevens van haar grondslag des gezachs.

Wie deze Wetgever eigenlijk is, waarom Zijn gezach een oppermachtig moet heeten, wat Israel bovendien tot gehoorzaamheid verplicht aan Hem, die Zijne geboden met souverein recht kan opleggen, zal reeds het eerste der tien geboden ons kunnen leeren. Daarvan moeten wij nu handelen, nu de beschouwing der wet zelve volgt. Niet hier zullen wij aanstonds van de verdeeling der geboden spreken. Dat volgt later. Thans is het de taak het woord Gods, hier ons voorgelegd, geregeld te verklaren. Wij doen dit gebod na gebod en regel na regel; omdat ook dit is naar het gebod en naar den regel van Gods woord. Daarom vragen we allereerst naar den inhoud van het eerste gebod, waarvan vs. 2 en 3 gewagen. Deze leert ons eerst de stellige, (vs. 2) daarna de ontkennende (vs. 3) zijde van één en hetzelfde gebod kennen. Want zoowel het eerste deel is gebiedend als het tweede; maar terwijl dit laatste in den vorm van een verbod wordt gegeven, komt het eerste als gebod.

En dit sluit juist en gepast aan het voorgaande vers aan. Gaf dit ons, gelijk we vernamen, den grondslag van het goddelijk gezach der wet aan; het eerste gebod leert ons onmiddellijk den grond van het goddelijk Recht kennen, dat Jehova heeft om aan Israel deze eischen der tien geboden te stellen. Immers bij de afzonderlijke uitdrukkingen, waarin dit gebod is vervat, valt de aandacht bovenal op een viertal bepalingen, die Gods recht op Israels gehoorzaamheid aangeven; door te wijzen op Diens hooge Souvereiniteit, eenige bondsbetrekking, trouwe liefde en nederbuigende goedheid. Dit alles ligt zeer duidelijk opgesloten in deze woorden:

„Ik ben de Heere uw God, die u uit Egypteland, uit het diensthuis uitgeleid heb."

Niet te vergeefs noemt de Heere zich hier met den JEHOVA-naam, die voor het eerst aan Mozes is geopenbaard (Ex. 3:15), en, gelijk wij bij die gelegenheid opmerkten, op Zijne hooge Majesteit, eeuwig Wezen en onveranderlijke Almacht wijst. Evenmin doelloos komt het woordeken IK hier met zooveel nadruk en klem van 's Heeren lippen en wordt in Gods woord zoo krachtig vooropgezet. Met bepaald doel wordt hier de verlengde vorm (anôchi) gebruikt, in plaats van den korteren (ani), die elders meestal voorkomt. De persoon Gods, uitgedrukt door het goddelijk IK, treedt met majesteit op den voorgrond en stelt zich van den aanvang af in de heilige wet onmiddellijk en volstrekt tegen het ik des menschen; die heil zoekt bij, alles aanwendt voor, slechts gehoorzaamt aan en zich geheel laat leiden door zijn „eigen ik." Niet de perpoonlijkheid, het ik van den mensch, maar de persoonlijkheid, het Ik Gods heeft gezach, beslist en moet leidend, regelend en heerschend beginsel des levens zijn. Want God is Jehova, de Heere, de al- en vrijmachtige Souverein. Daarom heeft Hij alleen recht op de gehoorzame onderwerping des menschen, omdat Hij is — Jehova.

Maar voor het bondsvolk Israel komt er nog een andere rechtsgrond bij, namelijk, die der bijzondere bondsbetrekking, waarbij Jehova zich tot deszelfs Bondsgod heeft verklaard en betoond. Niet slechts dat Hij is de Jehova, maar Hij is ook Israels Bondsgod, „uw God." In gansch anderen zin dan Hij is de God en Schepper, Onderhouder en Bestuurder des heelals in algemeenen zin, door Zijne algemeene voorzienigheid, is Hij, door Zijne bijzondere voorzienigheid, Israels eigen, bijzondere God; die zich verbonden

heeft het volk te leiden te weiden, te verzorgen, te behoeden en te beschermen. Daarom heet het hier, zoo roerend en zoo aandoenlijk, Ik de Heere ben úw God, o Israel! Door dien aanhef wordt Israel op nieuw tot Gods bijzonder eigendom, uitverkoren erfdeel en Hem toebehoorend bondsvolk verklaard. Zoo is dit gebod tevens eene toezegging des heils en eene belofte der behoudenis.

Het onwederlegbaar bewijs voor het bestand en den hechten band dier eenmaal gelegde bondsbetrekking is gegeven in het teeken van Gods trouwe liefde, Israel betoond in deszelfs uitleiding uit Egypte. Daarom wordt dit heuchlijk feit andermaal herinnerd in de nadere omschrijving des Heeren, „die u uit Egypteland uitgeleid heb." Dat moest Israel zich steeds blijven herinneren. Dat het nu vrij kon ademhalen, dankte het zijnen Bondsgod, die het uitgeleid heeft; en die dus door betoonde liefde met reeht aanspraak kon maken op Israels aanhankelijkheid en gehoorzaamheid.

Hij alleen had het volk bevrijd, vrij doen uitgaan, gedachtig aan de belofte, eenmaal aan de vaderen gegeven. Maar Hij had het verlost uit slavenbanden, niet opdat het voortaan naar willekeur en eigen meening zoude wandelen, maar opdat het God zoude erkennen als Heer en Meester. Daarmede eischte Deze niets onrechtvaardigs of onbillijks. Want in nederbuigende goedheid had Hij op het volk nedergezien, als het in boeien zuchtte. Om Hem in vrijheid te kunnen dienen had Hij het „uit het diensthuis" van onder het slavenjuk weggehaald en uitgeleid. Dat alles lag het volk gewis nog versch in 't geheugen. Het kende dus de ware en gezonde begrippen, waarop God Zijn heilig recht om gehoorzaamheid van Israel te eischen had gegrond.

Dat recht Gods op Israel als verworven eigendom, sloot dan ook de geheele toewijding des volks in, en eischte van zelf wat nu in het verbod Israel werd ontzegd:

„gij zult geene andere goden voor mijn aangezicht hebben." Hiermede wordt alle afgoderij strengelijk veroordeeld. Deze moet wel onderscheiden worden van den beeldendienst, die in het volgende wordt ververboden. Terwijl afgoderij een vergrijp tegen de majesteit van Gods persoon inhoudt, is beeldendienst veelmeer de misdadige miskenning van Gods heilig wezen, dat door den mensch verkeerd wordt opgevat en voorgesteld.

Gewisselijk is Jehova alleen God en niemand meer; maar de verschrikte en verhitte verbeelding der menschen verdichtte of versierde zich te allen tijde allerlei goden en godinnen, die verpersoonlijkingen, of van geweldige natuurkrachten, of van afgetrokken denkbeelden of van eigen voorstellingen, waren. Door de verbeelding in het ijdel aanzijn geroepen, ontvingen zij dikwerf voor het geweten als werkelijk bestaan; zoodat men daaraan dan vastelijk geloofde en daarvoor een omvangrijken eeredienst inrichtte. Want dat hier niet aan vreemde of uitheemsche, maar wel aan andere Goden dan God zelf is gedacht moet worden, blijkt duidelijk uit de keuze van het woord „ander" in 't oorspronkelijke (acherim, niet nochrim).

Immers ieder mensch heeft van nature zijn eigen afgoden, die hij als ware goden eert en vreest, koestert en heimelijk ontziet. Wel terecht heeft onze heidelberger Catechismus de afgoderij omschreven als het zondige streven om „in de plaats van den eenigen waren God, die Zich in Zijn woord geopenbaard heeft of benevens denzelven iets anders te versieren of te hebben, waarop de mensch zijn vertrouwen zet" (vr. 95). Al wat buiten God geheel ons hart en onze gedachten inneemt en vervult, en als zoodanig van God en Zijn dienst aftrekt, is afgoderij. Voor dezen is het goud zijn god, voor een ander is dit het zingenot;

voor dezen wederom kunst en kennis, voor genen wederom wetenschap en verstand, eer en grootheid. Wat het ook zij, iets meer of iets minder verfijnd, iets meer of iets minder door de menschen van beschaving en aanzien toegejuicht; al wat ons hart van God en Christus aftrekt en op zich zelf al onze gedachten inneemt is — afgoderij. Beproeft u zelven hier in, of ook niet bij u uw kracht, uw roem, uw buik of iets anders uw God is?

Ja zelfs van uwe eigenaardige en bijzondere voorstelling van God kunt gij u uwen afgod maken; en dan is er — beeldendienst. Deze is gewis, naar Gods heilig oordeel, niet minder schuldig, ja is op zich zelve hardnekkiger en dweepzieker dan de lage, dikwerf onbewuste afgoderij. Wij zeiden reeds, dat beeldendienst in den grond der zaak is: zich eene verkeerde, d. i. eene onbijbelsche voorstelling van God, van diens wezen en wijze van bestaan maken. Elke voorstelling van God, die afwijkt van diegene, die ons door God zelven in het geopenbaarde Woord is gegezen, is beeldendienst. Want wat is 't zich in de gedachte iets voorstellen anders dan zich van iets voor het verstand eenig beeld vormen, dat wij voor en door ons begrip trachten aftebeelden? Daarom antwoordt de Heidelberger terecht op de vraag (vr. 96): „Wat eischt God in het tweede gebod." Dat wij God op geenerlei wijze afbeelden (of ons trachten voortestellen), noch op eenige andere wijze vereeren (naar die eenmaal opgevatte voorstelling onzen eerdienst inrichten) dan Hij in Zijn woord bevolen heeft."

Overweeg wel of deze, in onze belijdenisschriften gegeven, verklaring niet juist overeenkomt met hetgeen Gods woord daaromtrent in de tien geboden met duidelijke woorden voorschrijft, in den vorm van een

verbod; waarbij eene nadere omschrijving wordt gegeven en dat door eene ernstige dreiging nader wordt aangedrongen. „Gij zult u geen gesneden beeld noch eenige gelijkenis maken van hetgeen dat boven in den hemel is, noch van hetgeen onder op de aarde is, noch van hetgeen in de wateren onder de aarde is." Zietdaar het verbod zelf. — „Gij zult u voor die niet buigen noch hen dienen"; zietdaar de nadere omschrijving.

Gewis ziet dat verbod allereerst mede op de ruwe vormen van beeldendienst, die Israel eeuwen achtereen in Egypte steeds voor oogen had gehad; als zij hulde en eere zagen toebrengen of aan Ra, aan de Zon „boven in den hemel, of wel aan Apis, Isis en Osiris, aan het weldadig rund „onder op de aarde", of ook aan den gevreesden krokodil, die „in de wateren onder de aarde is." Men mocht van geen schepsel eenig verheven beeldwerk (pésel) of nabootsende teekening door lijnen en schaduwen (themuna) maken, om zich daardoor van God zelven of van eenige Zijner hoogheerlijke volmaaktheden eene benaderende voorstelling te maken.

Maar 't waren niet alleen de Egyptenaren, die zich de godheid of derzelver hoofddeugd onder eenige uitwendige gedaante aanschouwelijk zochten voortestellen. Denkt slechts aan den vischvormigen Dagon der Philistijnen, (Richt. 16:23; 1 Sam. 5:1—7 enz.), aan den Molochdienst der Kanaänieten (Lev. 18:21; 1 Kon. 11:7; Amos. 5:26 enz.) en aan het gouden kalf der Israelieten. — Of van verstandelijk of van gevoelig of van zedelijk standpunt beschouwd kan er beeldendienst zijn; wanneer men of naar eigen denkvormen en verstandsbegrip, of naar eigen aandoening en gevoelige gewaarwording, of naar eigen opvatting van waarheid en deugd, zich een beeld van God vormt.

Dat is, wanneer men Godes heilig, onmetelijk en oneindig wezen naar eigen beperkt inzicht vervormt.

Zoo is, om een voorbeeld te geven, de loochening der heilige drieëenheid beeldendienst; omdat men geene voorstelling van God wil, zooals de bijbel ons die geeft, door te gewagen van den driemaal heiligen God: Vader, Zoon en Heiligen Geest. Men kan zulke voorstelling niet met zijn verstand rijmen, men begrijpt dit niet, en daarom verwerpt men dit, ten wille van eigen geliefkoosde voorstelling des verstands. Zoo maakt men zich ook met Israel aan beeldendienst schuldig, indien men van de zijde des gevoels zich slechts een God van louter goedheid en toegevendheid droomt, zonder om Zijne rein zedelijke eigenschappen der heiligheid, rechtvaardigheid en strafeischende gerechtigheid te denken. Gelijk de afgoderij naast den éénen waren God andere valsche goden, die in werkelijkheid niet, slechts in de verbeelding bestaan, verdicht; zoo maakt de beeldendienst zich eene voorstelling van den eenen waren God, niet zooals Deze in zich zelven bestaat en zich in Zijn woord heeft geopenbaard, maar naar het beeld, waarin Hij voor de ziekelijke en overprikkelde verbeelding verrijst.

Daardoor doet men aan de eere Gods tekort en komt men Zijner Majesteit te na. Dat is het waarom in de tien geboden de beeldendienst zoo strafschuldig wordt gesteld en veelmeer nog dan afgoderij met Gods toorn wordt bedreigd. En geen wonder. Daar is niets dat dieper in ons zedelijk bestaan en onze gansche levensbeschouwing inrijt, dan die zekere, altijd onjuiste, opvatting van God, die de mensch zich naar eigen goeddunken gemaakt heeft. De mensch vormt zich eerst naar eigen wensch en keus eenig beeld van God, opdat hij straks naar eigen keus en wensch, kunne leven; zonder iets te vreezen te hebben van dien God, die

toch slechts een maaksel is van eigen brein, verbeelding of zondige behoefte.

Daarom wordt reeds eene tijdelijke en oogenblikkelijke hulde, aan zoodanigen God onzer verbeelding gebracht, schuldig genoemd; ook indien zij niet de vrucht is van eene blijvende richting des geestes of een onafgebroken streven des zedelijken levens. Immers dat onderscheid, dat er is tusschen het oogenblikkelijke en voorbijgaande en tusschen het blijvende en gewone, wordt aangewezen door het tweetal uitdrukkingen buigen en dienen." Het „buigen" doelt op de oogenblikkelijke, het „dienen" op de geregelde en voortdurende hulde, aan de valsche voorstelling van God en diens wezen gebracht. Anderen brengen meer het buigen tot de uitwendige, het dienen tot de inwendige blijken en betooningen van hulde en eerbied, die men aan de valsche goden of valsche voorstellingen van den waren God biedt.

Zelfs geene voorbijgaande instemming verdienen die onware en scheve voorstellingen Gods; hetzij dezen, op wijsgeerig of op zedelijk standpunt, in een of ander stelsel uitdrukking vinden. Misschien kunnen zij als kunstgewrochten voor een oogenblik onze bewondering wekken; maar de innerlijke afschuw van het vermetel pogen des menschen om aldus God zich te durven voorstellen, zal ook deze bewondering voor de kunst in smart over de zonde omzetten. Elke menschelijke voorstelling Gods, die in strijd is met die der openbaring Gods, vloeit uit eenige zondige behoefte des menschen voort, wortelt in des menschen trots en lijdt daarom aan zondige eenzijdigheid. Steeds bedoelen zoodanige voorstellingen de zelfverheffing en de eere des menschen, in stee van de majesteit des alleen waren Gods.

Daarom treedt ook hier, ter nadere waarschuwing,

die deugd van God in het woord op, die, elders nog niet genoemd, juist hier zich moet doen gelden. 't Is die heilige Naijver Gods, (él-kannah), waardoor Hij Zijne eer niet aan eenig schepsel geeft, noch toelaten kan of wil, dat die eere met het schepsel gedeeld wordt. „Want Ik, de Heere uw God, ben een ijverig God, die de misdaad der vaderen bezoekt aan de kinderen, aan het derde en vierde lid dergenen die Mij haten." — Zullen wij in het vijfde gebod het eerste gebod ontmoeten met eene belofte; dit tweede is een gebod met eene dreiging, die, aan Gods heilig wezen en Zijn goddelijke deugden ontleend, als drangreden ter gehoorzaamheid met kracht wordt uitgedrukt.

Daar is hier geene tegenspraak, hoewel dit oppervlakkig zoo schijnen moge, tusschen deze aangegeven drangreden en datgene wat wij overigens uit de Schrift van God en Zijne volmaaktheden weten. Wanneer het getuigenis des profeten luidt, dat men te vergeefs God van onrechtvaardigheid beschuldigt, indien men zegt: de ouders hebben zure druiven gegeten en de tanden der kinderen zijn stomp geworden, of wel, zonder beeldspraak, dat de kinderen moeten boeten voor de zonden der ouders [illegible] de bittere gevolgen moeten lijden; dan kan [illegible] tegenspraak des profeten niet ontzenuwen met een beroep op dit tweede gebod, waarin toch duidelijk gezegd wordt, dat God de zonde bezoekt tot in het derde en vierde geslacht.

Vergeet niet dat er bij staat „dergenen die Mij haten." Indien dus de kinderen mèt de ouders deelen in den haat tegen God en in hunne zonde voortvaren, in dit geval en dan alleen, maar dan ook gewis, zal God aan hen mede bezoeken de zonde der ouders. Want zie, juist door den duur en door de overlevering ontvangt de beeldendienst — en van dezen bovenal is er bij deze bedreigende drangreden sprake — eene

schier onuitroeibare levenskracht. Daarom moest juist tegen die macht der gewoonte en taaie aanhoudendheid der overlevering gewaarschuwd en gedreigd worden.

Zeer juist merkt een rabbijnsch geleerde aan, dat het zoeken van de ongerechtigheid der vaderen aan de kinderen alleen de afgoderij en den beeldendienst geldt. Immers wordt hier de uitdrukking „die mij haten" gebezigd, eene uitdrukking, die steeds van het „haters Gods zijnde" wordt gebruikt. (Deut. 6 : 14, 15; 11 : 16, 17; 31 : 2 enz.) Niet minder schrander is zijne opmerking, dat hier slechts daarom van het vierde geslacht wordt gewaagd, omdat een mensch hoogstens zoolang leeft, dat hij nakroost in het vierde geslacht ziet. De ouders zelven zouden dus nog de vergelding des kwaads, bij hun leven, in hun achterkleinkinderen kunnen zien. Dat is het waarom God tot tweemalen toe zegt: „dat Hij een ieder, die Hem haat, „in het aangezicht" vergeldt (Deut. 7 : 10), d. i. terwijl zij nog leven.

Er is in dit gebod tevens eene opmerkelijke tegenstelling tusschen de wraakeischende gerechtigheid eens naijverigen en de goedgunstigheid van denzelfden God, die een belooner is dengenen, die Hem zoeken. 't Is eene tegenstelling, die evenzeer elders in Gods woord uitkomt, als er sprake is van „één oogenblik in Gods toorn en een leven in Zijne goedgunstigheid". Immers tegenover het drie- en viertal geslachten, waarin de Heere dreigt de zonde der voorouders te bezoeken, staan „de duizenden dergenen, die Hem liefhebben en Zijne geboden onderhouden en die Hij barmhartigheid wil doen." Aldus reeds in de wet, die uiting der heilige Gerechtigheid Gods, roemt de barmhartigheid Gods tegen het oordeel, en ligt daarin de overvloediger genade des Evangelies reeds opgesloten, zelfs te midden der dreiging.

Maar er is meer. Het woord „liefhebben," hier gebezigd, doet denken aan dat teeder gevoel van reine toegenegenheid, dat de kuische echtvriendin haren welbeminden man toedraagt. God had immers, gelijk alle profeten leerden, Israel als Zijne wettige gade aan zich ondertrouwd als eene jonkvrouwelijke bruid; waarom ook elke afgoderij een afhoereren van God genoemd wordt. Die liefde evenwel moet zich in daden openbaren. Die hem liefhebben zullen ook Zijne geboden onderhouden. De liefde gaat vooraf; maar dan volgt ook gewis een hartelijke lust om naar al de geboden Gods te leven. Zij die de openbare of heimelijke overtreding van Gods geboden blijven aanhouden, toonen juist daardoor dat zij Hem nog niet liefhebben.

Hiermee hangt eene andere gewichtige opmerking samen aangaande het karakter, waarin God dreigt te zullen optreden als een ijverig en jaloersch God (el-kannah), die vol ongeduld en wraakgierigen ijver is tegen ieder, die Zijne eere te na komt of de Hem verschuldigde liefde, hulde en eere aan een ander geeft of een ander daarin laat deelen (Jes. 42 : 8). God noemt zich een naijverig God en; daar dit woord ontleend is aan de ijverzuchtige houding des mans, die zijn echtelijke rechten geschonden acht; leert dit, dat God zich in waarheid met Zijn volk en kerk ondertrouwd heeft (Jes. 2 : 2, Hos. 2 : 19). Juist daarom draagt de afgoderij in Gods woord ook den naam van hoererij en overspel (Deut. 13 : 16; Jes. 3 : 3, 9). Ook hieruit blijkt: dat de wet Gods aan en voor het bondsvolk zelf is gegeven en dat men te onrechte beweert, dat deze wet niet het geloovig deel der gemeente geldt.

Deze beschouwing heft die andere zeer juiste opvatting aangaande Gods naijver niet op, die van zekere zijde zeer scherpzinnig is ontwikkeld. Volgens dit gevoelen is de Naijver Gods niets dan eene mach-

tige uiting Zijner heilige liefde, die in tweeledigen vorm optreedt; Hij doet dit als wraakeischende, wanneer Hij voor Zijne eigene eer ijvert en met verterend vuur wrake invordert; of als beschermende, wanneer hij zich in ijver voor Zijn geheiligd volk ten strijde tegen de heidenen opmaakt. 't Is dan een ontbranden van Gods ijverende liefde ter ontferming (Hos. 11 : 8, enz.). Daar is verband tusschen Gods heiligheid en Gods toorn (Jes. 10 : 17).

Waartoe die heilige naijver Gods zich in de eerste plaats uitstrekt, blijkt uit het volgend drietal verboden, die Gods Naam, dienst en ordeningen ten onderwerp hebben. In het eerste gebod was de heiliging van Gods Persoon, in het tweede die van Zijn Wezen geboden; en nu volgen geregeld de Naam, waarin Hij dat Wezen heeft geopenbaard, de dienst, dien Hij aan dien Persoon wil gewijd en de ordeningen die Hij, om Zijn gezach op aarde te vestigen en te handhaven, heeft verordend. Zoo is er hier een vijftal geboden, die bij elkander behooren, elkaar aanvullen en verklaren en die te samen den liefdedienst Gods tot gemeenschappelijken inhoud hebben.

Daarom vormen deze ook te samen de geboden der eerste tafel, die ons leert God lief te hebben boven alles, hetwelk het „eerste en groote gebod" is, dat is: dat hoofdgebod, dat, als levende grondslag en leidend beginsel, alle geboden te saam verbindt en beheerscht. Eerst wordt gezegd wie Jehova is, daarna wat Hij is, hoe Hij heet, hoe Hij moet gediend worden, en ten laatste hoe Hij Zijn gezach op aarde wil vertegenwoordigd hebben, om den mensch tot gehoorzaamheid aan Hem opteleiden.

Gij bemerkt dat wij, in afwijking van anderen, ook het vijfde gebod tot de eerste tafel en tot de liefde

Gods brengen. Bij de behandeling van dit gebod zullen ons de redenen blijken, waarom wij meenden dit te moeten. Nu evenwel wacht ons eerst de uiteenzettende verklaring van het derde gebod, waarin we wederom het verbod zelf en de dreigende drangreden hebben te onderscheiden. Het eerste is door de volgende woorden aangeduid: „Gij zult den Naam des Heeren uws Gods niet ijdelijk gebruiken." De drangreden is vervat in hetgeen daarop onmiddellijk volgt: „want de Heere zal niet onschuldig houden, die Zijnen Naam ijdelijk gebruikt."

Reeds vroeger stonden wij meer dan eens stil bij de beteekenis en heiligheid van den Naam Gods (Dl. I. blz. 53, 517; II. blz. 721 enz.). „In de Namen Gods worden Zijne volmaaktheden verkondigd. Noem al de Namen Gods uit de Schrift op en gij hebt de reeks Zijner goddelijke deugden afgelezen." — De openbaring van Gods eigenschappen, werken of persoonlijkheid in de leidingen van Zijn bijzonder bondsvolk of de voorzienige besturing van het gansch heelal, duiden de bijbelschrijvers steeds aan als Naam Gods. Hier in de wet der tien geboden hooren wij als namen Gods: Jehova, Elohiem, uw God, een naijverig God.

De geschiedenis van Gods heilige en genaderijke openbaring is dan ook eigenlijk de ontvouwing van Zijn Naam in den bijbel. De ware Godskennis is het kunnen uitspreken van den waren Naam Gods; en op elk bepaald tijdstip der heilsgeschiedenis geeft de uitgesproken Naam Gods den juisten maatstaf aan, ter beoordeeling van de maat der kennisse Gods op dien tijd." Zoo was het bij Abraham (Gen. 17 : 1), bij Mozes (Ex. 6 : 1) en bij Christus (Matth. 28 : 19). De Naam duidt den persoon aan in verband tot zijn kenmerkend wezen. Wat wonder dan, dat de Naam

Gods eene heiligheid der heiligheden was en ook door Israel heilig moest gehouden worden?

Hoezeer de Heer toornt over het ijdel gebruik of misbruik van dien eenigen, heiligen Naam, en hoe de bijgevoegde drangreden in allen ernst opgevat en verklaard moet worden, blijkt wel uit het vervolg der geschiedenis bij het verhaal van hetgeen met den lasteraar van 's Heeren Naam is geschied (Lev. 24 : 16, 17). Het Hebreeuwsche woord, wat onze vertalers door „ijdel" teruggegeven hebben, beteekent eigenlijk in 't oorspronkelijke „doelloos" (lasschaw), te vergeefs, zonder genoegzame reden of behoorlijken grond. Ook is er in 't oorspronkelijke eigenlijk geene spraak van den naam te „gebruiken," maar wel van dien „optenemen," uittespreken (nasah). Men mocht dien ontzachlijken Naam, zoo vol van majesteit en hoogheid, niet maar doelloos opnemen en gedachteloos uitspreken.

Van eenige verkeerde uitspraak van den Naam Gods, gelijk de joden meenen, is hier dan ook waarlijk taal noch teeken. Of die Naam naar den klank van het woord, Jahweh, Jehweh, Jihweh of Jehova luidt, doet waarlijk niets ter zake. Niet om den vorm maar om het wezen van eenige zaak, niet om den juisten klank maar om den waren zin des woords, niet om de letter maar om den geest der geboden Gods moet het ons steeds te doen zijn. Daarom worden ook hier misschien beide namen Gods, zoowel die van JEHOVA als die van ELOHIEM, in de tien geboden genoemd. Hoewel de joden, uit vrees van zich te vergrijpen aan de ware uitspraak van den Naam, beide namen in het uitspreken opzettelijk gaan verminken.

Wil men eene juiste en geestelijke verklaring van het derde gebod, waardoor de heilige zin en eigenlijke bedoeling van het woord Gods zoo getrouw mogelijk wordt teruggegeven, men herleze dan en bedenke het

antwoord, dat de Heidelberger ons op deze vraag geeft: „Wat wil het derde gebod? In één woord: dat wij den heiligen naam van God niet anders dan met vreeze en eerbied gebruiken, opdat Hij van ons recht bekend, aangeroepen en in al onze woorden als werken geprezen worde (vs. 99). Daartoe dient dan ook de aanroeping van den naam des Heeren in den eed, of der bevestiging of der belofte of der zuivering, „om trouw en waarheid daardoor te bevestigen en dat tot Gods eer en des naasten zaligheid" (vr. 101). Dan gewis geschiedt het uitspreken van den Naam des Heeren niet „l a s s c h a w", d.i. zonder evenredig en heilig doel.

Trouwens onze belijdende vaderen; die de waarheden des ouden verbonds bestraald zagen door het licht des nieuwen testaments en de Wet verlicht door het Evangelie; onze geloovige vaderen wisten zoo juist tusschen wezen en vorm, geest en letter, 't eigenlijke en bijkomstige te onderscheiden en daarbij het eigenlijk pit en merg der geboden Gods geestelijk waartenemen. Ziet hunne opvatting en verklaring van het vierde gebod, dat de grondlijnen en eerste beginselen van den geheelen gewijden eeredienst omschrijft en aangeeft. Hoeveel is er niet, ook in onze kerk, over dit gebod getwist. Of het alleen eene zedelijke óf alleen eene ceremonieële beteekenis had, dus van blijvende of voorbijgaande waarde was, voor een enkel tijdperk en volk, of voor alle tijden en openbaringsvolkeren kracht en bindend gezach bezat.

Wat zullen wij op al deze twistvragen antwoorden? Ons eenvoudig houden aan Gods woord, zooals ons dit in de tien geboden wordt verkondigd. En d á á r heeft niemand, ook de uitnemendste gewis niet het recht, om van eene onderscheiding in eenig z e d e l i j k en bijgevoegd c e r e m o n i e ë l deel te spreken. Eerst

wordt ons het Sabbathsgebod (nu geen verbod) zelf gegeven, daarna het omschrijvend verbod, en ten laatste wordt ons de verklaring daarvan in den heiligen oorsprong medegedeeld. In dit alles is niets wat ceremoniëel en dus niet-zedelijk moet heeten. Eerst is er het gebod zelf: „Gedenkt den Sabbathdag, dat gij dien heiligt; zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de Sabbath des Heeren, uw Gods." Hierop volgt het verbod: „Dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, uw dienstknecht noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling, die in uwe poorten is."

Het gebod zelf bestaat uit drie deelen: 1°. uit de voorgeschreven heiliging van den Sabbath, 2°. uit den plicht van voorafgaanden zesdaagschen arbeid en 3°. uit de beschouwing van den rustdag als dag des Heeren, die namelijk aan God den Schepper gewijd is, omdat hij Dezen toebehoort. In 't kort gezegd wordt hier dus eerst een tijd van rust voorgeschreven, maar die rust slechts als rust ná den arbeid, en dan die rust gewijd aan en geheiligd door het juist begrip der godgewijde bestemming. Zoowel de arbeid als de rust is een voorschrift der tien geboden, en beide luiden even stellig en onbewimpeld, zijn even bepaald als duidelijk. Zonder voorafgaanden arbeid is er geen rust, geen ware rust denkbaar. Als het leven schier geheel een loom en vadsig rusten is, door een matte onthouding van elken arbeid of des lichaams of des geestes geheel wordt ingenomen, hoe zoude dan een korte tijd van rust ooit verpoozing of verademing kunnen aanbrengen?

Dat hier sprake is van den dagelijkschen arbeid voor het gewone stuk brood, lijdt geen twijfel. De keuze van het woord zelf (mala'cha) wijst daar op. Niet minder blijkt dit uit het verband, waarin het

verbod der onthouding van den arbeid op den Sabbath is gebracht met den arbeid, die gedurende het voorafgaande zesdaagsche tijdvak moest verricht worden. Ook blijkt dit overtuigend daaruit, dat de godsdienstige werkzaamheden ten behoeve van den gewonen eeredienst mochten geschieden, ook op den Sabbath (Lev. 24:7, 8; Num. 28:9).

Maar licht het ceremoniëele dan misschien in den verklarenden grond van den Sabbath, die in de tien geboden er wordt bijgevoegd en ons den heiligen oorsprong van dien gewijden rustdag verhaalt? Integendeel. Deze knoopt juist het ontstaan en bestaan van de Sabbathsrust aan die bepaalde heilige daad Gods vast, die reeds aanstonds bij de schepping plaats vond, reeds in Genesis ons is verklaard en daar ook uitvoerig werd toegelicht (Zie Dl. I. blz. 44—47).

Juist door dit alles ontvangt de instelling van den Sabbath eene hooge, zedelijke en rein geestelijke beteekenis, als in verband gebracht met eene viervoudig feit, van God zelven uitgegaan: de schepping des heelals in zes dagen als daad Gods, de wijding van de rust door het voorbeeld Gods, de belofte van het Sabbathheil door den zegen Gods en de hooge bestemming door de heiliging van God zelven.

Hoort slechts de inzettingswoorden zelven: „Want in zes dagen heeft de Heere den hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is en rustte ten zevenden dage; daarom zegende de Heere den Sabbathdag en heiligde denzelven." — Opmerkelijk is wel, dat ook hier, gelijk in het eerst begin des bijbels, van de Schepping ook des hemels gewag wordt gemaakt; alsof we daardoor moesten leeren, dat de bestemming van den tijdelijken Sabbath wel is voor de

aarde; maar ter opleiding voor den hemel, waar het de eeuwige Sabbath zal zijn.

Wij mogen bij deze gelegenheid niet alles herhalen, wat wij vroeger reeds aangaande den Sabbath en deszelfs beteekenis hebben gezegd; maar zij het vergund hier nog bij te voegen wat in de voorgaande eeuw een uitnemend leeraar der vaderlandschsche kerk zoo schoon als diepzinnig aangaande het vierde gebod heeft opgemerkt, naar aanleiding der verschuiving van den Sabbath op den eersten dag der week. God heeft dit alzoo beschikt, getuigt hij, om aan Zijn kerk een gedenkteeken te geven voor de rust Christi van het werk der Verlossing, die door de opstanding is bevestigd. Immers waren er, volgens hem, naar Gods eeuwig voornemen drie groote werken te verrichten: dat der Schepping, het werk der Verlossing en dat der Heiligmaking. Naar de huishouding der drie goddelijke personen moest de eerste door den Vader, de tweede door den Zoon, de derde door den Heiligen Geest geschieden. En tot gedachtenis van ieder dezer werd een tijd der ruste ingesteld.

Ter gedachtenis van het werk der Schepping in die dagen verordineerde God den zevenden dag, waarop Hij begon te rusten van Zijne werken. Het werk der Verlossing evenwel is van geen minder aanbelang, dewijl God door de werken der genade meer nog wordt verheerlijkt dan door die der natuur. Daarom heeft God ook ter herinnering van de rust Christi van Zijn werk, hetwelk door de opstanding op den eersten dag der week begon, ook dien eersten dag der week tot een rustdag verordend. Van niet minder gewicht is de heiligmaking, waarin de Heilige Geest de verworven verlossing door het werk der roeping, wedergeboorte, geloof, heiligmaking en verzegeling moet

toepassen. Van dit werk zal de Geest Gods eerst rusten na dit leven, als het volle getal der uitverkorenen zal zijn vergaderd. Ter gedachtenis nu van deze rust heeft God de hemelsche rust voor Zijn volk bereid, naar het woord: Daar blijft dan eene rust voor het volk Gods (Hebr. 4 : 9).

Uit dit alles blijkt ons genoegzaam de rein en louter zedelijke, eeuwig blijvende en zuiver geestelijke beteekenis en kracht van den Sabbath, alleen naar de instelling der tien geboden uiteengezet, opgevat, beschouwd en verklaard. En juist deze wettige door God zelven allereerst gegeven, authentieke afkondiging en verklaring van dien dag moet ons steeds het eenige en alleen geldende richtsnoer zijn en blijven, bij onze beoordeeling van de beteekenis dier instelling ook voor de Christelijke kerk. — Nooit heeft de Christus dien dag afgeschaft. Dit zoude ook in strijd zijn met Zijne eigene woorden (Matt. 5 : 17, 18; 2 : 27). De Sabbath, door God ingesteld (Gen. 2 : 3; Ex. 16 : 29; Neh. 9 : 14; Ezech. 20 : 12), is gemaakt om den mensch (Marc. 2 : 27), maar door God zelven gezegend en geheiligd (Gen. 2 : 3), moest zelf geheiligd worden, zal er zegen op zijn (Deut. 5 : 12; Jer. 17 : 22; Ezech. 20 : 26; 44 : 24). Hij is een bewijs van Gods goedheid voor Zijn bondsvolk (Ex. 23 : 12), is zelf een teeken des verbonds (Ex. 31 : 13, 17; Ezech. 20 : 12, 20) en een voorbeeld van de eeuwige rust (Hebr. 4 : 4, 9).

God zelf zegent eerst en heiligt daarna; de mensch moet eerst heiligen en zal daarna den zegen ondervinden. Toch moet des menschen heiliging vooraf nog de vrucht van den zegen Gods zijn. Dat ontwaarden de Israelieten bij de inzameling van het manna (Ex. 16 : 23—26,) dat ondervonden ook de latere, gevangen Israelieten ten tijde Nehemia's (Neh. 13 : 17, 21). Zalig wordt hij genoemd, die Gods Sabbathen houdt (Jes. 56 : 2—7; 58 :

13—17). Groote beloften, ook van tijdelijken zegen, zijn aan de heiliging daaraan verbonden. Want hij is „de Sabbath des Heeren" (Ex. 16 : 25; Lev. 23 : 3, Deut. 5 : 14), ja zelfs „de heilige Sabbath des Heeren" (Ex. 16 : 23; Jes. 58 : 13). Zijn rust is „de rust van den heiligen Sabbath (Ex. 16 : 23). Die deze vergat moest gedood worden. (Ex. 31 : 14, 15; 35 : 12), gelijk dit dan ook door het voorbeeld van den man, die op den Sabbathdag hout oplas, werd bevestigd (Num. 15 : 32—26).

Eer nog dan aan het vierde gebod zoudt gij aan het vijfde eene tijdelijke en voorbijgaande beteekenis kunnen toeschrijven: daar toch zijn grootste kracht met den dood der ouders ophoudt en de vervullende uitvoering aan de overzijde van het graf noodzakelijk wordt gemist. Niemand evenwel zal willen beweren, dat dit vijfde gebod niet een rein zedelijke beteekenis heeft; al wordt aan deszelfs volbrenging ook eene belofte voor den tijd vastgeknoopt, opdat die belofte zelve te sterker drangreden ter gehoorzaamheid zij. „Eer uwen vader en uwe moeder," zoo luidt het gebod zelf; en de daaraan toegevoegde drangreden: „opdat uwe dagen verlengd worden in het land, dat u de Heere uw God geeft." Want overal in Gods Woord wordt een lang leven op aarde onder de zegeningen Gods gesteld. Daarom zingt de psalmist: „wie is de man die lust heeft ten leven, die de dagen lief heeft ten goede?" (Ps. 34 : 13).

Reeds de apostel Paulus wees op die bijzonderheid der toegevoegde belofte, als prikkel en drangreden ter gehoorzaamheid. Hij maakt er de Ephesiërs opmerkzaam op, dat dit het eerste gebod is met eene duidelijk uitgedrukte belofte (Eph. 6 : 2, 3). Wel was dit hier noodig, omdat dit het eerste gebod is, dat schijn-

baar den mensch tot voorwerp heeft. Wij zeggen schijnbaar, omdat wij toch ook hier met een der geboden van de eerste tafel te doen hebben en dat aldus zeer geschikt den overgang vormt tot die der tweede tafel, die de liefde voor den evenmensch voorschrijven in het opgelegde gebod. Al wat er noodig is om de openbaring, afkondiging en handhaving der vroegere geboden mogelijk te maken, wordt juist in het vijfde gebod vooropgesteld: de erkenning van en de gehoorzaamheid aan eene door God zelven gestelde overheid. Nu lijdt het geen twijfel, dat deze in de allereerste tijden der menschelijke ontwikkeling aan het ouderlijk gezach opgedragen was, als aan datgeen wat het gezach Gods op aarde vertegenwoordigde.

Niemand zal toch den eerbied en het ontzach aan ouders verschuldigd, gelijk willen stellen met de liefde, die wij voor den evenmensch in ons hart moeten gevoelen en in het leven bewijzen. Wat wij den naaste en ons zelven schuldig zijn, wordt in de geboden der tweede tafel omschreven, die schier geen nadere verklaring behoeven. Want eenvoudiger en duidelijker, korter en klaarder kan geene wet gedacht worden, die, bij de grootste soberheid in bepalingen en woorden, de grootste helderheid en juistheid in zaken en bedoelingen geeft. Hoort het eerste viertal: „gij zult niet doodslaan; gij zult niet stelen; gij zult niet echtbreken; gij zult geen valsche getuigenis spreken tegen uwen naaste."

Gelijk het was bij de geboden der eerste tafel, waarin God zelf als het voorwerp der liefde werd vooropgesteld, zoo is het nu ook bij de geboden der tweede tafel, waarin de mensch zelf het voorwerp der menschenliefde is. Deze liefde verbiedt zich te vergrijpen aan des menschen persoon, wederhelft, waardoor zijn wezen voltooid wordt, eigen-

dom en naam. In het laatste gebod wordt dan nog aangewezen, hoe elke gelegenheid en aanleiding tot deze overtredingen moet vermeden en afgesneden worden, door zelfs de begeerte daarnaar te onderdrukken en te ontvlieden. „Gij zult niet begeeren uws naasten huis; gij zult niet begeeren uws naasten vrouw, noch zijne dienstknecht, noch zijne dienstmaagd, noch zijnen os, noch zijnen ezel, noch iets, dat uws naastens is."

Met dit laatste gebod is dan als het oorspronkelijk en eigenlijk gebied der zonde, waar zij bovenal heerschappij voert, is het hart der menschen zelf als zoodanig aangewezen. Dáár is het gebied van het inwendige leven, daar ook het rijk en de troon der zonde. Maar met dit gebod is het zwaard der wet ook tot zijn fijnste en scherpste snede en tot zijn scherpste spits gekomen, die onmiddellijk op het hart zelf is gericht, om dat te treffen en te doorboren. Al wat in de voorgaande vier geboden der tweede tafel reeds was verboden, wordt als in het laatste herhaald, maar daar tot zijn eerste beginsel en nauw merkbare opkomst teruggeleid. Maar tevens is daarin van de zijde Gods, door het verbod zelf, de wettiging van den eigendom, van het huwelijk, van de standen en van het afzonderlijk bezit-recht gegeven.

Immers bestaat er, naar dit gebod, een recht van eigendom in „huizen" d.i. in vaste bezittingen en onroerend goed bestaande. Reeds het zevende gebod leerde, dat God het huwelijk wil, daar Hij toch de echtbreuk en alle overspel verbiedt. Ditzelfde wordt nu ook bevestigd, doordien Hij de begeerte naar eens anders echtvriendin zondig en strafschuldig stelt. Evenzeer wordt daarin vrijheid gegeven, ondergeschikten, dienstknechten en dienstmaagden, te bezitten; terwijl al wat in ploeg- en melkvee, in last- en trek-

dier voor het bedrijf en het onderhoud des gezins noodig bleek, tevens wordt verondersteld en toegelaten. Zoo zijn in de wet der tien geboden reeds de vaste grondslagen gegeven van de eerste en noodige voorwaarden voor het bestaan van eenigen welgeordenden staat en van het burgerlijk en maatschappelijk leven; en deze allen zijn tesamen gevat in het laatste gebod. Daardoor bovenal blijkt mede het zedelijk karakter der Sinaïtische wet.

Later zullen wij gelegenheid hebben ook over de ceremonieële en burgerlijke wet Israels te handelen; nu evenwel, bij de beschouwing der tien geboden, hebben wij slechts met de zedewet te doen. Want geheel de inhoud dezer Sinaïtische wet, beweegt zich op het gebied van het zedelijk leven en bevat niet een enkel stuk of deel dat daaraan vreemd is. Wij hebben hier steeds met de beginselen en grondslagen des zedelijken bestaans te doen. En zie, opdat gij moogt weten, dat de ware en zuivere zedelijkheid naar hare reinste opvatting wortelt in een geestelijken bodem, in dien van den godsdienst, gaat het gebod aangaande de vereering van den eenen waren God alle andere geboden vooraf.

De bijbel weet niets, wil en kan ook niets weten van eene zedeleer, die men soms eene „onafhankelijke" of op zich zelve staande noemt. Alle zedelijkheid, zal zij duurzaam en krachtig wezen, moet op den godsdienst berusten, daarvan uitgaan en daarheen wederkeeren. Dit is de eerste en groote eisch van iedere zedeleer. Nooit zult gij God eeren en dienen om wille van en uit vrees voor den mensch; wel den mensch gaan achten om wille van dien God, dien ge hebt leeren vreezen en liefhebben. De zoogenaamd zelfstandige zedelijkheid, die den godsdienst niet tot

vasten achtergrond en stevigen steun heeft, heeft geen bestand; zij zinkt weldra ineen. Zij heeft geen verweer tegen de ondermijnende kracht en doodende aanvallen dier baatzieke zelfzucht, die geheel in het eigen ik opgaat en slechts tracht naar eigen geluk, eigen genot en eigen welzijn. De koestering van het eigen ik is de dood van elken godsdienst, die juist de dooding van datzelfde eigen ik wil; maar die slechts vermag door den invloed van eene liefde van en voor God, die elken tegenstand overwint.

Al wat deze liefde dreigt in den weg te staan en hare volledige ontwikkeling of te belemmeren of geheel af te snijden, moet van meet af, nog in de eerste beginselen en kiemen, bij de eerste ontluiking reeds met kracht worden bestreden. En dat kan slechts op het innerlijk gebied van het verborgen leven des harten, der begeerten en neigingen geschieden. Tegen de ontluikende gedachten, het eerst ontkiemend gedichtsel stelt zich de wet Gods onmiddellijk door dit „gij zult niet begeeren." Niet alleen dus door de zedelijkheid in onlosmakelijk verband te brengen met den godsdienst, niet slechts door dit onmisbaar verband aantewijzen en vooroptestellen; maar ook door het zedelijk gebied, in zijn laatste eischen, te plaatsen in het gemoed, betoont de Wet Gods zich boven alles van rein zedelijken aard te zijn.

Daarbij komt dan nog de omvang, dien de wet aan de zonde toekent. Zij ziet die niet slechts in de bedreven daden en misdrijven van moord, echtbreuk en diefstal, niet slechts in de uitgesproken woorden van het valsch getuigenis; maar brandmerkt en schandvlekt haar reeds in de gedachten, in de voornemens ten kwade, de booze neigingen en kwade begeerten, die ze even zondig en strafbaar als de daden stelt. Reeds wezen wij daarop, als op een bewijs van den godde-

lijken oorsprong der wet. Alleen een alziend God, voor Wiens oogen niets verborgen is en die het harte doorgrondt, kan die zondige neigingen waarnemen, beoordeelen en straffen. Nu evenwel vestigen wij er voor een oogenblik andermaal de aandacht op, om daardoor te meer op het hoog zedelijk karakter dier wet Gods te wijzen.

Maar ook het beginsel der wet zelve, zoowel als het beginsel der gehoorzaamheid aan die wet, benevens geheel haar eigenlijke inhoud pleit voor dit rein zedelijk karakter. Vraagt gij naar het beginsel der afkondiging van de wet, wat God namelijk bewoog haar aftekondigen; 't is Gods liefde voor den mensch. Daarom vangt zij aanstonds met die liefelijke betuiging aan: „Ik ben de Heere uw God", die op zoo velerlei wijze aan Israel door verlossing en vrijmaking Zijne liefde heeft betoond. Vraagt ge ten tweede wat God als beginsel der gehoorzaamheid ter volbrenging dier wet Israel eischt? Hoort het uit het derde gebod waar de Heere spreekt van te zijn een belooner dergenen, „die Hem liefhebben en Zijne geboden onderhouden." Met des menschen liefde tot God wordt dus diens gehoorzaamheid aan God onmiddellijk in verband gebracht.

Daaraan beantwoordt dan ook geheel de inhoud der wet, die, naar het getuigenis èn van den Middelaar des Ouden en van dien des Nieuwen Testaments, louter liefde is. Immers dit is de geheele wet naar haren hoofdinhoud: God lief te hebben boven alles en onzen naasten als ons zelven. Nu is er, dit stemt gij zelf mede toe, niets vrijers, niets edelers, niets reiners dan het zuiver gevoel der liefde, niets dus dat in zijn innigst wezen en diepsten grond meer zedelijk is. Niet die liefde zooals gij u die voorstelt en die slechts natuurdrift en hartstocht is en die slechts wil ontvangen,

maar de liefde, die in God haar voorbeeld heeft en die slechts wenscht zich te geven en zich medetedeelen. Terwijl de begeerlijkheid slechts zoekt te ontvangen, zoekt haar tegenbeeld de liefde slechts te geven. En daarin moet ook de reinheid en zuiverheid uwer echtelijke liefde beproefd worden, of het u te doen is om liefde te geven of om liefde te ontvangen. Liefde begeert niet te bezitten maar zich zelve te geven. Ware liefde is het tegendeel van zelfzucht, die steeds begeert. Maar, ter beoordeeling van de reinheid van haar beginsel en daarmede van haar betrekkelijk recht op den naam van zedelijkheid, is het dan niet onverschillig te weten, welk het voorwerp der liefde is, waaraan zij zich wijdt, waarnaar zij uitgaat en waarin zij ten laatste geheel opgaat. Zeg mij wie en wat gij mint en ik zal u zeggen wie ge zijt. Zooals gij bemint, zoo zijt gij gezind; naar het voorwerp uwer liefde kan en moet uw karakter en geestelijke aanleg beoordeeld worden.

En zie nu, wat volgens Gods heilige wet het voorwerp der liefde moet zijn. Het hoogste en heiligste: God moet zij zoeken; zij moet den ruimsten omvang hebben: den mensch. Want dat hier door „naasten" niet maar de volksgenoot, de kinderen Abrahams, maar de natuurgenooten als kinderen Adams bedoeld worden, lijdt bij ons geen twijfel en wordt door de uitspraken der Schrift bevestigd, waar dit woord bijna altijd in den ruimsten zin genomen wordt (Gen. 11 : 3; Lev. 20 : 10; Esther 1 : 19; Spr. 18 : 17). Immers heeft bovendien ook de vreemdeling zijn plaats en recht in de tien geboden, gelijk dit uit het vierde gebod blijkt. Bovendien wordt het kwaad toch niet verboden om wille van den naaste, maar om wille van het kwaad zelf; en dit blijft toch waarlijk kwaad, gelijk b.v. in het valsch getuigenis, ook tegenover de vreemden. Ook dezen

behooren dus tot de naasten. Aldus leert de wet ons door den omvang van het voorwerp der algemeene menschenliefde zoo ruim mogelijk te nemen, dat de menschheid in haar geheel genomen als een ondeelbaar geheel moet beschouwd worden, en dat wij, gelijk de profeet dit later getuigde, allen éénen vader hebben, namelijk God (Mal. 2 : 10).

En zoo groot is de heerschappij van de macht der liefde op het gebied des rein zedelijken levens, dat zij mede het beginsel der orde van indeeling van de wet Gods in twee tafelen, naar hare twee onderscheiden voorwerpen aangeeft. Dat de wet in twee tafelen vervat is, blijkt duidelijk uit het later getuigenis der Schrift. God heeft op tweevoudige wijze, namelijk mondeling en schriftelijk de wet gegeven: door mondelinge afkondiging eerst en daarna door eigene inschrijving dierzelfde wet op twee tafelen. Zoo lezen wij immers, dat „God aan Mozes, als Hij met hem op den berg Sinaï te spreken geeindigd had, de twee tafelen der getuigenis gaf, tafelen van steen, beschreven met den vinger Gods" (Ex. 31 : 18). Zoo blijkt duidelijk de indeeling der wet in twee helften. Daarom spreekt ook de Heere Jezus van het eerste en groote gebod en van het tweede daaraan gelijk. Daarbij komt dan tevens uit, dat de inhoud der eerste tafel de liefde aan God verschuldigd ten onderwerp heeft; dat de inhoud der tweede tafel evenwel door de liefde voor den evenmensch wordt omschreven (Matth. 22 : 40).

Welke is nu de omvang der of welke zijn de geboden die behooren tot iedere tafel? Daarop wordt verschillend geantwoord. De Roomsche en ook de Luthersche kerk brengt tot de eerste tafel drie, tot de tweede zeven geboden; terwijl zij dan daarbij nog zoo te werk gaan, dat zij de eerste twee tot een enkel gebod

samenstellen en daarentegen het laatste in twee geboden splitsen.

Reeds zoo onevenredige ongelijkheid in de grootte der tafelen onderling zou ons van eene dergelijke indeeling moeten terughouden, waar wij te doen hebben met de wet van een God, die overal, zoo in het rijk der natuur als in dat der genade, orde, regelmaat en evenredigheid betracht. Maar daar is grooter leemte in dergelijke indeeling, omdat zij zich vergrijpt aan de juiste voorstelling en afronding van de voorwerpen der liefde, gelijk de wet dezen wil. Dat hebben we ook eenigszins tegen de gewone verdeeling, die meest in zwang is en die de eerste tafel uit de eerste vier, de tweede tafel uit de volgende zes laat bestaan. Daarbij wordt dan natuurlijk het ontzach en de eere aan de ouders verschuldigd, gelijk gesteld met de liefde voor den evenmensch; dat letterlijk ongerijmd is.

Gelijk we het heilige zevental in twee ongelijke helften: drie en vier zien uiteengaan, zoo valt ook het heilige tiental in twee helften uiteen, elk bestaande uit vijf, dat bij de Egyptenaren voor het getal werd genomen, dat de heiligheden moest aanduiden. Wij zouden bijna zeggen, dat zelfs de uitwendige, de letterkundige vorm der Sinaïtische wet tot dergelijke indeeling dwingt, waarbij dan de omschrijving der geboden, die aan de liefde voor God uitdrukking geven, breeder zijn uitgewerkt, dan de korte scherp afgebakende geboden, die den mensch betreffen en die ten laatste allen in de uitbreiding van het tiende gebod worden saamgevat.

Wat het vijfde gebod doet als besluit der eerste tafel, namelijk, door middel der ouders, den overgang te maken van de plichten jegens God tot die tegenover den mensch, dat is tot de tweede tafel; dat doet, daaraan evenredig, het tiende gebod evenzeer met de

tweede tafel: den overgang maken van de plichten jegens den mensch in het algemeen tot hen zelven, tot den mensch voor en in zelven beschouwd en in betrekking tot de geheele menschheid gebracht. Zoo hebben wij in de tien geboden zelve mede de gewone drieledige verdeeling der plichtenleer aangegeven: plichten jegens God, den naaste en ons zelven. Maar aldus komt dan tevens uit, dat de eere aan de ouders te brengen meer doet denken aan Hem, die boven ons is, aan den eenigen hoogen God en aan de machten en overheden, door Hem als Zijne vertegenwoordigers op aarde gesteld, dan aan al die andere menschen, die met ons gelijk zijn. Immers, nà en naast God, zijn de ouders de oorzaken van ons bestaan, de opvoeders onzer machtelooze jeugd en de verzorgers en onderhouders van ons leven.

Gelijk het slotbevel der eerste tafel den mensch noopt om met de geboden betreffende den dienst des Heeren in eigen gezin in te gaan, en daarnaar het leven in huis, maatschappij en elken anderen levenskring interichten; zoo roept het laatste gebod der tweede tafel den mensch op, om met de voorafgaande geboden tot eigen hart intekeeren, om aldus aan Gods woord en eisch den toestand en stemming van eigen gemoed te toetsen. Zoo begreep het ook de Apostel Paulus. Eerst het tiende gebod leerde hem den vollen eisch van Gods wet en daarbij den treurigen staat van eigen hart kennen. Immers wist hij niet de begeerlijkheid zonde te zijn, indien de wet Gods niet zeide: gij zult niet begeeren (Rom. 7:7). Nooit heeft eenige andere wet ook de voornemens, en dezen afgescheiden van de daad zelve, mede schuldig gesteld.

Nooit ook zou de mensch uit zich zelven tot het vermoeden gekomen zijn, dat dit reeds in de andere geboden lag opgesloten. Immers ook de apostel Paulus

kon dit niet zonder hooger licht des Geestes. Ook onze belijdenisschriften der kerke Gods, zouden die ruime en geestelijke opvatting der geboden Gods, gelijk de Heidelberger Cathechismus ons die geeft, niet hebben, indien zij niet onder het licht des Evangelies waren opgesteld; indien zij niet met het tiende gebod waren te rade gegaan, daarin door den Heere Jezus zelven voorgegaan. Immers ook onze eenige Leeraar der gerechtigheid leidt de aandacht van Israels wetgeleerden van het zesde en zevende gebod, waarin de daad zelve verboden wordt, naar het tiende gebod, waarin reeds de begeerte daarnaar, reeds het voornemen daartoe strafbaar en doodschuldig wordt gesteld (Matth. 5: 22).

Aldus juist wordt de wet Gods de reine spiegel der heilige waarheid Gods, waarin wij ons eigen beeld, door duizend zonden misvormd, kunnen aanschouwen. De mensch naar Gods beeld geschapen, in ware kennis, gerechtigheid en heiligheid, moest van nature die heilige wet Gods kunnen volbrengen, moest in zijn denken en spreken daaraan geheel gelijkvormig zijn. Maar, ach! hoezeer is dit alles door Adams val veranderd! Met hoe vreeslijke kracht is de zonde verdervend en verwoestend tusschen beide getreden! Leer die zonde kennen, bij het licht dat Gods wet op die donkere en sombere zonde werpt; dan aanschouwt gij haar in al haar walgelijke onreinheid, haar diep verdorven aart, onheilig karakter en misdadige uiting.

De wet Gods veroordeelt door haar bestaan en woord zelve, onmiddellijk de zonde als overtreding van Gods gebod; maar als deze getoetst wordt aan elk der tien geboden afzonderlijk, dan blijkt zij nog veel erger dan slechts wet-schennis te zijn. Dan blijkt zij naar haar wezen, karakter, uiting en gevolgen de vreeslijkste macht des verderfs te zijn. Haar eigenlijk we-

zen is naar den oorsprong gemis aan liefde Gods en daardoor vergrijp tegen de souvereiniteit en genadige bedoeling van dien God, die Zijn eigen majestueus Ik zoo plechtig vooropgesteld heeft tegenover den dienst van elk ander ik. De zonde is steeds afgoderij, hoogmoedige en trotsche zelfdienst tegenover den ootmoedigen en stillen godsdienst, die de Heere in Zijne wet ons als eerste voorwaarde des levens noemt.

Zoo is dan de zonde, naar de wet Gods, aan het eerste gebod getoetst, verzet tegen het Ik Godes, vergrijp tegen het souverein gezach des Al- en Vrijmachtigen Gods, die den mensch met weldaden en zegeningen tegemoet trad. En naar haar karakter is zij, naar het tweede gebod, miskenning van het hoogheerlijk wezen Gods, gelijk Hij gekend wil zijn en Zich zelven heeft geopenbaard. Zij is, naar het derde gebod, loochening van den Naam Gods, die alleen alle hulde en eere waardig is. Elke zoude is als de loochening dier geopenbaarde waarheid Gods, die door Zijne Namen wordt aangeduid. Zij is, wat het vierde gebod betuigt, te allen tijde verzaking van den zaligmakenden dienst des Heeren, waarvan kracht tot heiliging des levens uitgaat en waaraan meer dan een zegen is verbonden. Zij is, hoor dit uit het vijfde gebod, de verbreking van de ordeningen Gods en het door Hem zelven verordineerde en gestelde gezach op aarde.

Uit de tweede tafel verneemt gij, hoe de schrikbarende uiting der zonde optreedt in drieste daden (vs. 6, 7, 8), valsche woorden (vs. 9) en ontkiemende, dood en verderf aanbrengende gedachten (vs. 10). Welke de ontzettende gevolgen der zonde zijn, predikt u schier elk gebod; maar bovenal dat derde gebod, dat daar handelt van de heiliging der geopenbaarde deugden Gods, tegenover de zonde der

menschenkinderen. — En nu vragen wij na dit alles wederom, wat toch is er in dit alles, dat niet rein en hoog zedelijk is, niet in verband is met den eigen wil Gods omtrent het waarachtige goede, en aldus reine uitdrukking van Zijn eeuwig welbehagen? Maar indien er niets bijkomstigs, niets ceremonieëls in dit alles is, dan, gewis moogt ge niet zeggen, dat de wet des Heeren niet eene blijvende en eeuwig geldende beteekenis heeft en behouden zal. De wet is en blijft aldus het volmaakt en altoosdurend richtsnoer van des menschen wandel, als uitdrukking van Gods heiligen wil omtrent hetgeen goed is naar Zijn eeuwig welbehagen. Zij heeft een eeuwig geldende kracht en beteekenis; al hield zij voor den geloovige op de voorwaarde der zaligheid te zijn.

Deze wet kan noch veranderen noch voorbijgaan, noch in het algemeen hare geldende kracht in eenig opzicht verliezen. Zij is maar niet voortgevloeid uit Gods vrije willekeur, alsof er ook eene andere zedewet gegeven had kunnen worden, maar zij is gegrond in Gods volmaakte natuur en als noodwendige uitstraling van Zijn eigen heilig wezen. Immers is de liefde voor God en deze vloeiende uit de liefde van God, de hoofdsom en het kort begrip van deze geheele wet. En God kan — met eerbied zij het gezegd — den mensch niet ontslaan van den heiligen plicht en hoogste roeping, om, in Hem, het hoogste en heiligste met liefde te zoeken en met liefde te omhelzen. Zoo hangt dan het hoofdgebod der wet niet maar van Gods enkel goeddunken, maar van Zijn eigen heilig wezen. En daarvan geldt het apostolisch woord: „God kan zich zelven niet verloochenen" (2 Tim. 2:13), en evenmin derhalve Zijne wet.

Men moet evenwel goed onderscheiden tusschen den inhoud der wet, die als een echo is van de wet des

werkverbonds met Adam opgericht, en tusschen het oogmerk, waartoe de Heere God in den tijd de wet heeft afgekondigd als een spiegel der heiligheid, ter overtuiging van eigen ellende en zonde; als een regel der gehoorzaamheid, om die heiligheid te openbaren, die bij den mensch aan de zonde, voorafging; als een zegel der gerechtigheid en der trouwe Gods. In den afdruk zelven leert dit laatste ons de schoonheid, zuiverheid en reinheid van het oorspronkelijk beeld der heiligheid in God kennen. Tevens geeft het ons te aanschouwen, welke heiligheid God den zijnen eenmaal schenken zal. Om ditzelfde oogmerk te bereiken moet, volgens den Heidelberger, de prediking der wet nog altijd geschieden, hoezeer hare vervulling in dit leven voor den gevallen mensch eene onmogelijkheid is geworden (vs. 114).

Wat aldus een eisch Gods bevat aan de onbekeerden, van hetgeen Hij wil dat gedaan worde, datzelfde wordt eene belofte Gods aan de geloovigen en bekeerden van hetgeen Hij doen wil aan die bekeerden. Maar laat ons dit nu niet zoo verstaan, dat de wet Gods op zich zelve reeds eene belofte is. Dat zoude in strijd zijn met het erkende begrip en het vereischte wezen van eene wet, die steeds is: de uiting van een anderen en oppermachtigen wil, die zich met gezach aan mijn wil tegenoverstelt en Zijn eisch dezen oplegt. Zoolang nu die oppermachtige wil den mijnen vreemd blijft, staat daar de eisch geheel als eisch. Zoodra evenwel mijn wil met dien vreemden wil als vereenzelvigd is, houdt hij op een vreemde te zijn en wordt de vervulling van zijn eisch eene behoefte der dankbare liefde, die zegt: uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdroten. Maar dan ook in de uitdrukking van dien wil Gods, die ook in mij wil en werkt, eene belofte van hetgeen Gods macht door den Heiligen

Geest wil en zal werken in de ziel zijner uitverkorenen.

De wet op zich zelve is nooit eene belofte. Wet en Evangelie staan als 't ware lijnrecht tegen elkander over, als de twee eindpunten van aanvang en uiteinde van eene en dezelfde lijn der geopenbaarde waarheid Gods, die begint met Gods gerechtigheid en eindigt in Gods genade. Van deze is het Evangelie, van gene de Wet de passende, door God zelven verordende uitdrukking. Als verbond der Werken en dat der Genade staan zij tegenover elkander, als Mozes en Christus (Joh. 1 : 17; Rom. 10 : 5, 6, 11). Niet dat daarom de wet in een enkel opzicht minder liefelijk of geestelijk is dan het Evangelie. Want de wet is geestelijk, maar juist daardoor is zij streng en hard voor den zondaar; omdat deze zelf vleeschelijk is, verkocht onder de macht dier zonde, die tegen de wet is, door de wet veroordeeld wordt en ten doode is gedoemd.

Toch is de wet; al is zij ook in hare beschreven openbaring en afkondiging op Sinaï, wat betreft de belofte des Evangelies in het paradijs en aan de aartsvaders gedaan en de vervulling van deze in de komst van Christus geschied, tusschen beide gekomen (Gal. 3 : 17); toch is de wet zelve „niet tegen de beloftenisse Gods? Dat zij verre! Want indien daar eene wet gegeven ware, die machtig was levendig te maken, zoo zoude waarlijk de rechtvaardigheid uit de wet zijn (Gal. 3 : 21). Maar de wet is zelve geen Evangelie, al ligt dit eenigszins in het feit der bedeeling; al leidt zij zelve ook, als middel in Gods hand, tot dit Evangelie. Daar blijft een onverbrekelijk verband tusschen de Wet en het Evangelie.

Laat ons deze betrekking in weinig woorden trachten aan te geven. De wet is een tuchtmeester op Christus (Gal. 3 : 24). Zij heeft eene viervoudige

werkzaamheid in verhouding tot den Christus. 1°. Zij veronderstelt Hem, als den eenigen en volkomen rechtvaardige, die beantwoorden kon aan den vollen eisch der heilige wet Gods. In dien zin is de wet reeds eene belofte, daar zij van God is uitgegaan, die geene wet zal geven zonder de gewisheid dat deze ook vervuld zal worden. Dat immers gedoogt Zijne waardigheid niet. Zelfs geene landsregeering zoude eene wet afkondigen, waarvan zij de volstrekte onmogelijkheid der volbrenging vooraf kon voorzien. Dat zoude haar gezach breken. Hoeveel minder zoude God dit dan doen. Hij die eene wet gaf, die door geen enkel zondig kind Adams kan volbracht worden, belooft door dit feit zelf de komst of zending van éénen mensch, die de wet volbrengen, die dus het heilig gezach Gods handhaven en Zijne eere herstellen zoude.

Zoo veronderstelt reeds de wet den Christus. Maar bovendien en dit ten tweede getuigt zij van Hem door Woord, teeken en feit, door stichtingen, inrichtingen en verrichtingen, door tabernakel en offer, door het bloed der verzoening en des hoogepriesters die het bracht, door de arke des verbonds en de daarin bewaarde teekenen der waardigheden van den Christus. De Wet, naar haar ceremonieëlen inhoud, is in haar geheel eene getuigenis van, eene heenwijzing naar, eene profetie van den komenden Christus, van het ware Lam der verzoening, den beloofden Profeet, den afgebeelden Hoogepriester, den voorspelden Koning.

En dit ten derde. De wet leidt tot den Christus. Want door deze wet worden de uitverkorenen bewerkt, om tot voller kennis van hunne ellende te komen; deze overtuigt hen van eigen onmacht ten goede bij het onverbrekelijke van Gods eisch eener volkomene heiligheid. Zij werkt aldus de tollenaarsgestalte in de ziel; leert, gelijk de apostel Paulus, ook in het klein-

ste vergrijp, ook der gedachte, zonde te zien, en leidt, door verbreking des harten en verootmoediging der ziel, als brijzelende moker in Gods hand, als scherpsnijdend zwaard in de hand des Geestes, het diepgewonde gemoed en den verbrijzelden geest, om in eene nederige omhelzing van de gerechtigheid Christi de verlossing en eene eeuwige behoudenis te zoeken.

Zoo wordt Christus dan het einde der wet (Rom. 10:4), èn de onder Gods leiding gewrochte uitkomst èn het door God zelven van te voren bedoelde oogmerk der wet, waartoe Hij in bijzondere betrekking staat naar Zijne hoogheerlijke ambten of waardigheden. Als Profeet verklaart Hij den heiligen zin der wet, als Priester vervult Hij haar eisch en verzoent Hij haar overtredingen; als Koning handhaaft Hij het goddelijk recht der wet.

Nu zoudt gij, bij deze wederkeerige betrekking van Wet en Evangelie, kunnen vragen: en welke is dan onze betrekking èn tot de Wet èn tot den Christus, het middelpunt des Evangelies? En het antwoord zal zijn: eene viervoudige. Zonder de wet is zonder Christus, nog onder de wet is nog buiten Christus; met Christus is boven de wet; in Christus is naar de wet. Want Christus, die geworden is onder de wet (Gal. 4:4), is de vervulling dier wet. Want, zie hetgeen de wet niet vermocht, daar zij krachteloos was geworden door het vleesch, dat heeft God gedaan, Zijnen Zoon zendende in de gelijkheid des zondigen vleesches. Want in Hem is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet (Rom. 3:21).

Gewis is er een groot en blijvend onderscheid tusschen Wet en Evangelie, dat in beider wezen, karakter en bedoelingen reeds gegrond is. Dat onderscheid zoudt ge veelvoudig kunnen aangeven; de wet

eischt en gebiedt, ontdekt en dreigt; het Evangelie belooft en steunt. Maar laat ons bij dit gewichtig stuk der onderscheiding van beide eenigszins geregeld voortvaren en het trachten ordelijk voortestellen. Ten opzicht van hun beider wezen is de wet de uitdrukking van Gods heiligen wil tot heiliging van den mensch. Het evangelie daarentegen die van Gods Raad of genadig voornemen tot redding van den zondaar. Wat den inhoud betreft, is de wet eisch, het evangelie belofte. Van het standpunt Godes openbaart de wet Diens Gerechtigheid, het evangelie Zijne Barmhartigheid.

Ook wat den mensch zelven, diens zonde en behoeften aangaat is het onderscheid kenmerkend. Immers gaat de wet den mensch in 't algemeen aan, zoowel in den staat der rechtheid als nà den val; het evangelie bedoelt bovenal den gevallen maar uitverkoren, straks bekeerden en geloovigen mensch. De wet stelt de zonde als alleen strafbaar voor, het evangelie noemt deze ook vergefelijk. Voor den geloovige is de wet de spiegel of regel van zijn geloofswandel, het evangelie steun en zegel van zijn geloofsvolharding. De wet komt aan des menschen behoefte aan heiligheid te gemoet en wekt daardoor zijn onrust; het evangelie bevredigt zijn diepste en innigste behoefte aan geluk, troost en vrede, door hem te wijzen op de heiligheid van en in Jezus Christus.

Bij zooveel wezenlijk verschil als we tusschen wet en evangelie mochten opmerken, en dat uit beider aard als van zelve bleek voorttevloeien, zijn er niettemin even groote trekken van overeenkomst tusschen beide optemerken. Indien zij louter tegenstellingen zonder eenige verbindende overeenkomsten waren, hoe zoude er dan ook dat verband tusschen beide kunnen bestaan, waarop de Schrift ons evenwel beslist heenwijst en zoo dat de

rechte en geheiligde beschouwing der wet de uitkomst is der aanneming van het evangelie? Immers is de wet de tuchtmeester tot Christus (Gal. 3 : 24). Indien er geen overeenkomst en verband tusschen beiden bestond, hoe kan Christus dan ooit heeten „het einde der wet" (Rom. 10 : 4)? Immers moeten aanvang en einde naar wezen en natuur samenstemmen, indien beide uit God zijn; hetzij ge nu het woord „einde" bij den apostel òf als afsluitende uitkomst, òf als vooraf bepaald en bedoeld oogmerk opvat.

Gewis leidt eene beschouwing van de Wet en Christus, als openbaringen van een en denzelfden God ook ter opsporing en aanwijzing van die overeenkomsten, die, wat betreft Gods geopenbaarde deugden, mededeelbaar, tot den mensch in betrekking staan. 't Kan niet ontkend worden, dat wij in de wet Gods eene viervoudige openbaring hebben van Gods waarheid, naar haar inhoud; van Zijne Heiligheid naar haar eisch; van Zijn Macht naar haar vloek; en van Zijne Liefde door haar bestaan zelf.

Dezelfde openbaring van God vindt ge in den Christus, dat is: „God geopenbaard in het vleesch" het Woord vleesch geworden (Joh. 1 : 14). Ook onder Israel was het: „God geopenbaard in de wet door het woord. — Let slechts op des Heeren ambten of waardigheden. Als Profeet ontdekt Hij Gods waarheid; als Priester Zijne heiligheid; als Koning Zijne Macht; terwijl Zijne geheele komst ons Gods liefde predikt. Ja ook de wet is de verkondiging derzelfde Majesteit Gods; maar niet zoo in het volle licht der genade opgetreden, gelijk dit geschiedt in het Evangelie, in den Christus.

Daarvan getuigt de brief aan de Hebreën (Hebr. 12 : 18, 19) terecht van de Christenen die rondom het kruis

van Christus staan, in tegenoverstelling van Israel dat aan Horeb vergaderd was. Daaraan beantwoordt ook volkomen de hoogheerlijke en indrukwekkende wijze, waarop de wet werd gegeven en de stemming van diepe ontroering, waarmede zij door Israel werd ontvangen en waarvan ons het vervolg van dit hoofdstuk verhaalt. Daarop zullen wij, geeft de Heere ons dit, in eene volgende lezing terugkomen; nu evenwel hebben wij, gewagende van de wet zelve, nog een en andere opmerking aangaande haar veelzijdige bestemming en haar recht gebruik.

Omtrent de menschen in het algemeen heeft zij tot strekking, om hen van strafschuldigheid en welverdiende doemwaardigheid te overtuigen. Want de wet geldt allen, als weerklank van boven gevende op de ingeschapen zedewet der gerechtigheid, terwijl zij deze tevens voorstelt in al haar oorspronkelijke reinheid en, door de zonde nog niet bezoedelde, zuiverheid; zooals zij was, toen zij heerschappij voerde in den nog niet gevallen Adam. Immers doordien zij eene wet Gods is, blijkt de zonde juist daardoor te zijn een verzet tegen God zelven; maar blijkt uit die zonde zelve, die uiting is van onzen eigen wil, hoe er strijd is tusschen onzen wil, die hare uitdrukking vindt in de zonde, en tusschen den Heiligen wil Gods, die zich uitspreekt in de wet.

Doordien de inhoud der wet liefde is, blijkt de zonde tevens te zijn gemis aan liefde. Zonde is niet alleen overtreding der wet, maar in haar eigenlijken grond liefdeloosheid: gemis aan liefde voor het hoogste en heiligste, voor God. Doordien volgens deze wet zelve de dood op de overtreding gesteld is en deze dood als gevolg van het uitgesproken oordeel en van den losgelaten vloek des Heeren; zoo blijkt wederom daaruit, dat de bron en oorzaak van alle ellende, smart, kommer,

rouwe, ontbering en bitterlijk verdriet, van tranen en zuchten, van al wat wee en leed en droefenis mag heeten, moet gezocht worden in de zonde. Daartoe kwam de wet, „opdat elke mond gestopt worde en de geheele wereld voor God verdoemelijk zij" (Rom. 3 : 19).

Maar ook moet de wet dezulken als een breidel in den mond wringen en als een teugel der goddeloosheid zijn. Want zie „den ongerechtigen en halstarrigen, den goddeloozen en den zondaren, den onheiligen en den ongoddelijken, den vadermoorders en moedermoorders, den doodslagers is de wet gezet" (1 Tim. 1 : 9). De wet grijpt ze soms in hun geweten, beschaamt en verschrikt ze. Al wordt zij voor hen ook niet, in de hand des Heeren door de werking des Heiligen Geestes, een middel tot hartgrondige bekeering; toch kan zij dezen soms, gelijk de Nineviten, tot eene tijdelijke, eene bloot uitwendige, een vormelijke bekeering uitdrijven, die ten minste de grootste uitgieting der zonde afdamt en de vreeslijkste uitbottingen der ongerechtigheid voorkomt of in haar eerste aanvangen afsnijdt.

Wat nu de uitverkorenen aangaat, ge kunt dezen onderscheiden in hen die nog niet en hen die reeds bekeerd zijn. De eersten worden door de wet Gods overtuigd van eigen zonde en ellende. Zij zijn door Gods wet te schenden krom van lenden. Zij spreken met den Apostel: „Wat zullen wij dan zeggen: Is de wet zonde? Dat zij verre! Ja, ik kende de zonde niet dan door de wet. Want ook had ik de begeerlijkheid niet geweten zonde te zijn, indien de wet niet zeide: gij zult niet begeeren" (Rom. 7 : 7).

Dan leidt zij deze ontwaakten en overtuigden, deze verslagenen en verbrokenen van harte, deze doorwonden en doorpriemden door het scherpe zwaard der wet uit eigen onmacht, behoefte en bekommernis, van zich

zelven weg en voort naar Christus, den volkomen Vervuller dier wet, die het alles heeft volbracht. Het komt bij hen tot eene krachtdadige, doorbrekende bekeering. Zoo werd de wet voor hen een tuchtmeester tot Christus, opdat zij uit den geloove zouden gerechtvaardigd worden" (Gal. 3 : 24).

Maar die bekeerden, die tot het geloof zijn gekomen, die uit de gansche veroordeeling van zich zelven door de wet mochten uitgaan tot de volkomen vervulling der wet en vrijspreking van henzelven in Christus, hebben juist in die wet nog een spiegel der aanklevende verdorvenheid en een regel der gehoorzaamheid en dankbaarheid aan God. Al zijn zij door de wet der wet gestorven, zoo blijft het toch nog bij hen: de wet des Heeren is volmaakt, bekeerende de ziel, de getuigenis des Heeren is volmaakt, den slechten wijsheid gevende. En zoo bovenal behoudt voor hen de wet haar eeuwige kracht: zij is aldus eene volmaaktheid zeer wijd en zonder einde — tot in eeuwigheid.

Daarom zal ook ieder, die bij het licht des Geestes zich zelven in persoon door die wet veroordeeld hoorde, haar juist daarom te meer liefhebben, omdat hij daarin de stemme Gods mocht onderscheiden. Daarom zal hij zich, steeds bij vernieuwing en met telkens ververschte aandacht, tot die wet willen begeven, om tot haar recht verstand dieper doortedringen en haar heiligen en geestelijken zin steeds beter te verstaan. Hij heeft het getuigenis lief, omdat hij den God, die dit getuigenis gaf, leerde liefhebben.

Het zal ook zijn woord en zijne bevinding worden, wat de psalmist roemt, om zelf als zalig te mogen smaken, dat zijn lust is in des Heeren wet; en hij overdenkt Zijne wet dag en nacht" (Ps. 1 : 2). Maar dan zal hij ook van dien God het noodig licht bidden en zeggen,

„ontdek mijne oogen opdat ik zie de wonderen van uwe wet." (Ps. 119 : 18).

Aan diezelfde wet zal hij dan de velerlei vormen, gestalten, bevindingen en handelingen van het eigen zieleleven wenschen te toetsen; die wet gebruiken als een steeds meer hem opleidenden tuchtmeester, haar zich voorstellen als een volmaakt afschrift en eene volkomen uitdrukking van Gods wil; om daarbij uit deze wet steeds meer en steeds inniger te leeren, hoe dien wij God zullen liefhebben, die zoozeer onze liefde waardig is, als degene die ons van alle eeuwigheid heeft liefgehad.

Hij die met den psalmist kan getuigen: „ik heb verkoren den weg der waarheid, uwe rechten heb ik mij voorgesteld" (Ps. 119 : 30); hij zal ook met den psalmist leeren juichen „God heb ik lief"; en dit naar Zijne heilige Wet, en dit door het heilig Evangelie.

Psalm 116 : 1, 3.

God heb ik lief; want die getrouwe Heer
Hoort mijne stem, mijn smeekingen, mijn klagen;
Hij neigt Zijn oor, 'k roep tot Hem al mijn dagen;
Hij schenkt mij hulp, Hij redt mij keer op keer.

„Och, Heer! och wierd mijn ziel door U gered!"
Toen hoorde God; Hij is mijn liefde waardig:
De Heer is groot, genadig en rechtvaardig,
En onze God ontfermt zich op 't gebed.

XXI.

DE BONDSWET AAN HET BONDSVOLK DOOR DEN BONDSGOD GEGEVEN.

Exodus XX : 1—26.

II. De wetgeving aan het bondsvolk. — Ex. XX : 18—26.

Inhoud: De geloovigen en de wet, de eigenschappen der wet, haar majesteit — ook gebleken uit de wijze der afkondiging. Het onderwerp en deszelfs verdeeling. I. De beschouwing der wet van de zijde des bondsvolks (Ex. 20 : 18—21): het bondsvolk; de stemming; de vuurvlammen; de juiste tijd; type van het jubeljaar. — De teekenen (vs. 18); de indruk (vs. 19); de verklaring (vs. 20); het recht besef (vs. 21). — Wat het volk waarnam, deed en hoe het zich hield; geen argumentum e silentio; wat en hoe het verhelderd geloof soms meer ziet dan on- en bijgeloof; wat men wel en wat men niet ziet; de beteekenis der waarneming; ook de bijbel wil empirische wetenschap; een viertal verschijnselen = twee paren; hooren en zien »gehoord en gezien;" de beteekenis van dit alles. — Israels voorgenomen verwijdering = de terugwijkende aarzeling des gemoeds; Israels houding. — Behoefte aan kennis, ontzach voor God en besef van eigen doemschuld kampen in de, daarvan onbewuste, worstelende ziel om den voorrang. — De juiste verklaring bestaat in de wegneming der vrees, en deze geschiedt door de vermelding van de eigenlijke zaak en de verklaring van het goddelijk doel; »afzien door inzien;" vrees, niet door en na het wordend geloof; vrees en vrees; de rechte weg daartoe; de komst des Heeren; »God is gekomen." Het doel dier komst = ontdekking, verlichting, heiliging. — »Verzoeken:" de schrik des doods — niet de eenige vrucht der wet; de »vrees voor

het aangezicht" wel te onderscheiden van de innerlijke en zaligende vreeze Gods; menschelijke en godzalige vrees. Eene authentieke uiteenzetting van het drieledig doel der wet en van hare bedeeling. — Het recht besef, drie opmerkelijke bijzonderheden staan hier voorop: een vreezend volk, een naderende middelaar en een zich verbergend God. Het »volk;" het »staan;" »van verre;" stilstand, tijdelijk standpunt of blijdende toestand? Standpunt en stemming; houding en stemming; gestaltelijk leven. — De Middelaar, wie nadert, hoe nadert, waartoe nadert deze = de persoon, de wijze en de plaats der nadering. — Niemand mag ongeroepen naderen; »niggesch" en »nagasch;" Gethsemané reeds hier? — Een zich verbergend God: om wille der geschonden Majesteit, om wille van den zwakken mensch; Gods hoogheid en 's menschen kleinheid zijn de redenen. Duisternis der verberging houdt op voor de macht van het licht.

II. De beschouwing der wet van de zijde des Bondsgods (vs. 22—26). — De bovennatuurlijke openbaring naar grond en doel; haar noodzakelijkheid, godewaardigheid en gepastheid. Het rechte inzicht in het wezen, de opvatting en de uitoefening der wet. De huislijke godsdienstoefening naast en benevens den openbaren eerdienst. Een beroep op het feit der openbaring (vs. 22) = verklaring van het eerste gebod en aanwijzing van den goddelijken oorsprong der wet. De eisch der erkenning in het licht gesteld (vs. 23) = het tweede gebod toegelicht (vs. 23); de grondslagen der gehoorzaamheid (vs. 24—26) = het vierde gebod toegepast op het maatschaplijk en huislijk leven. — »Gezien;" »hemel en aarde;" »ulieden." De algemeenheid der wet benevens de eenheid Gods. — De vraag naar den persoon Gods leidt tot die naar Zijn wezen en openbaring; »zich een God maken;" geene waarde der gekozen stof verhoogt de waardij der gemaakte of ware godheid. Het komt op de stemming des harten aan. Het »brand- en dankoffer," omschrijft die stemming = ootmoed en dankbaarheid; het »onze" aan den Heere te wijden. — De grond van dit alles; eene terugwijzing naar het derde gebod; de rechte plaats der Godsvereering door den rechten God op de rechte wijze aantewijzen; het »komen van den Heere" tot Zijn kerk, in de gemeente, in uw huis en hart; des Heeren komst spelt en is reeds zegen — De tweede zuil = vredelievende eenvoud; het steenen altaar en de

mogelijke ontheiliging; de juiste blik onzer voorvaderen; eenvoud in Gods huis; de kunst daar overbodig; kunst en natuur. — De derde grondslag, ingetogen eerbaarheid: „geene trappen;" verschillende meeningen hieromtrent. Het strijdige niet in overeenstemming te brengen. Dit mag niet, kan niet en behoeft niet; groote fout der zoogenaamde wetenschappelijken op O. T. godgeleerd gebied; de huislijke en priesterlijke Godsvereering in Israel niet genoeg onderscheiden; vleeschelijk en geestelijk Israel; beider roeping; besluit.

Psalm 119 : 86.

Ja, de rechte en geestelijke beschouwing der Wet des Heeren, werkt eene mildelijk vloeiende bron van dankzegging aan, wekt bewondering voor dien God, die haar eenmaal van Horebs bergkruin met majesteit heeft afgekondigd. „Mijne lippen", zoo zingt de psalmist, „mijne lippen zullen uwen lof overvloedig uitstorten, als Gij mij uwe inzettingen zult geleerd hebben" (Ps. 119 : 171).

't Is niet slechts dat zij, die des Heeren Wet beminnen, zelven grooten vrede genieten (Ps. 119 : 65), maar bovendien leert zij den Heer dier wet kennen als den machtigen en genadigen Werker van dien vrede, die de ziel tot vrede stemt, nadat Hij haar eerst voor de heiligheid dier wet als van Zijn woord leerde „beven" (Jes. 66 : 2). Daarom hebben en houden de kinderen Gods deze Wet ook zoo lief (Ps. 119 : 40, 47 enz.); zij hebben er een vermaak in (Ps. 1 : 2; Ps. 119 : 16 enz.); zij hebben die in hunne harten geschreven (Ps. 37 : 31; 40 : 9) en neigen hunne harten tot hare geboden (Ps. 119 : 12). Daarom klimt hun dagelijksch gebed tot den God huns levens op, dat God zelf hunne blinde oogen moge verlichten, opdat zij mogen zien de wonderen Zijner wet (Ps. 119 : 12 enz.)

Begrijpt gij nu ook, waarom diezelfde Psalmist, en

ook de andere tolken des Heiligen Geestes in de Schrift, die wet zoo hoog roemen als geestelijk, heilig, rechtvaardig en goed (Rom. 7:12, 14; Ps. 119: 173)? Zij is een waarachtig getuigenis van den waarachtigen God (Neh. 9:13; Ps. 111:7; 111:151); zij is „volmaakt en zuiver, een gewis getuigenis des Heeren, recht, den slechten wijsheid gevende, verblijdende het hart, verlichtende de oogen (Ps. 19:8, 9). Aan alle volmaaktheid der aarde, of wat de wereld zoo noemt, moge een einde komen, van dit alles moge een grens kunnen aangewezen worden; maar Gods wet is peilloos diep, eindeloos hoog, grenzeloos ruim en van onmetelijken omvang. „Gods gebod is zeer wijd" (Ps. 119:96) en overschrijdt door reinheid, heiligheid innigheid en kracht elke menschelijke voorstelling of beperking des Verbonds.

In dit alles juist ligt de hooge Majesteit der wet Gods, die alle verstand te boven gaat. Zij grondt zich op het tal van rein zedelijke en zuiver geestelijke eigenschappen en kenmerken der wet. Zoo blijkt zij in waarheid te zijn: de juiste uitdrukking van Gods wil, de uiting van Zijn heilig welbehagen, de afstraling van Zijn eigen onbezoedeld licht, de weerkaatsing van Zijn reinen glans des hemels, het uitvloeisel en de weerspiegeling van Zijne eigene zedelijke natuur. De wet is goed en heilig, omdat God goed en heilig is, naar wezen, wil en werking. Wie dat bij het licht des Geestes uit genade mocht leeren zien, hem geldt, al ligt hij ook nog verbroken en amechtig ter neder, de belofte des Heeren: „Op dezen zal Ik zien, op den arme en verslagene van geest en die voor Mijn woord beeft" (Jes. 66:2).

Dat beven voor Gods woord is de erkenning van Gods majesteit bij het besef van eigen doemwaardigheid, waarvan juist dat Woord Gods, vervat in Zijne

Wet, ons het dubbel getuigenis brengt. Daardoor is het dat de ziele „den Heere met vreeze dient en met beving zich verheugt" (Ps. 2 : 11). Bevende voor Gods woord, terwijl zij evenwel op Zijne genade hoopt, brengt de ziel aan de majesteit Gods en Zijner wet de stille hulde, die uitkomt in de belijdenis van eigen onwaardigheid en in de aanbidding van Gods heiligheid. Wat wonder dan ook dat Israel en zelfs „Mozes beefden" en zeer ontroerd werden bij de aanschouwing van het „vreeselijk gezicht" (Hebr. 12 : 21), als God met majesteit Zijne wet voor de ooren des volks afkondigde.

Het ontzettende der wetgeving zelve is in overeenstemming met de majesteit dier wet. Dit alles wordt ons verhaald reeds voor dat de wet zelve werd afgekondigd; maar toch onmiddellijk daarna — en dit niet te vergeefs — wordt ons de onmiddellijke indruk der wetgeving op geheel Israel medegedeeld; terwijl daarbij tevens wordt vermeld in welken zin en stemming de Heere Zijne wet wil ontvangen en opgevat. Wat dan van het Hoofdstuk der wetgeving nog ter behandeling overblijft, bestaat uit twee stukken, waarvan het eerste ons de wetgeving zelve verhaalt (20 : 18—21), het tweede het rechte inzicht leert, hoe deze Wetgeving te beschouwen (vs. 22—26). Eerst hebben wij dus daarin eene beschouwing der wet van de zijde des bondsvolks, daarna die van den Bondsgod zelven.

I.

Laat ons dan allereerst op het bondsvolk zelven letten, zooals het daar stond aan den voet van en rondom den Horeb, wiens top en hellingen als in vlammend vuur en donkeren rookdamp scheen gehuld. Nadat de bazuin geheel Israel had opgeroepen, om met eerbied en ontzach toeteluisteren; nadat het ontzettend

geluid eenigen tijd had aangehouden en steeds hooger en hooger was geklommen, scheen het eensklaps te zwijgen en 't werd alles stil rondom. En terwijl het volk, verstomd en zwijgende, angstig de dingen afwachtte die komen zouden, kwam er eindelijk eene luide en duidelijk verstaanbare stemme der Majesteit Gods, uit het midden der vuurvlammen (Deut. 4 : 12; 5 : 4, 22), die de Wet der tien geboden voor Israels ooren verstaanbaar uitsprak, deze als aflas.

Gewis moeten door dit vuur het vlammig heir van glanzende engelen verstaan worden, waarvan de Apostel Paulus spreekt, als hij getuigt „dat de wet door de engelen besteld is" (Gal. 3 : 19). Dit alles geschiedde op den zesden dag der derde maand (Siwan), d. i. op den vijftigsten dag na den uittocht uit Egypte. En gelijk we hier reeds de vooraf beeldinge van het jubeljaar in zeven maal zeven dagen hebben, zoo ook later, bij de uitstorting van den Heiligen Geest, als er tongen gezien werden „als van vuur," ten vijftigsten dage nà des Heeren opstanding uit den doode. Het getal vijftig is hier niet gevormd door vijf maal tien, het Egyptische en het bijbelsche getal der heiligheid, maar is ontstaan uit den dag na zeven maal zeven weken. 't Was, opdat wij het dus uitdrukken mogen, als de jubel-sabbath na den uittocht uit het land der slavernij.

Neen, Israel gewis gevoelde dit niet, als andermaal het geluid der bazuin, gedurende den tijd der afkondiging van de wet afgebroken, opnieuw aanhief en het volk verschrikte. Want gelijk die wet door de hooge vertooning van Gods Majesteit was voorafgegaan, om de aandacht des volks te wekken en een diep ontzach in de ziele opteroepen; zoo werd zij nu ook weder door dezelfde indrukwekkende verschijnselen gevolgd, opdat de menigte te dieper geroerd en te inniger ge-

schokt zoude worden, door de ontzachlijkheden dier wet, die de Heere nu pas tot Israel had gesproken. Dit alles is voorzeker niet zonder beteekenis. Daarop wijst ook de Schrift als zij ons eerst bepaalt bij de verzellende teekenen (vs. 18), daarna ons den eersten indruk des volks vermeldt (vs. 19), straks door Mozes de juiste verklaring doet kennen (vs. 20), en ten laatste van het recht besef dier zaak bij het volk bericht geeft (vs. 21).

Welke teekenen de eigenlijke wetgeving verzelden, wordt ons hier niet vermeldt, wel zegt de Schrift, en dit opmerkenswaardig duidelijk, wat het volk zelf waarnam, wat het daarop deed en hoe het zich verder verhield. Wij doen dit hier aanstonds uitkomen, om te doen begrijpen, dat er dus ook volstrekt geene tegenspraak is tusschen het bijbelsch bericht der wetgeving, zooals dit hier gegeven wordt en waarbij geheel van de engelen gezwegen wordt, en het woord van Stephanus, die onbewimpeld den Engel noemt, die op den berg Sinaï met het volk sprak (Hand. 7 : 38); evenmin als er wezenlijk verschil bestaat tusschen het hier gegeven verhaal en de reeds genoemde woorden van den apostel Paulus, dat de wet „door de engelen besteld is" (Gal. 3 : 19).

Israel zag slechts de vuurvlammen, het uitwendig verschijnsel; wat daar achter lag, het engelenheir, kon slechts het geloofsoog zien. Zoo zag de profeet Elisa die glanzige gezanten des hemels, terwijl het oog zijns jongens daar nog blind voor was (2 Kon. 6 : 17). Zoo zien ook stervende geloovigen, met verhelderden geloofsblik, die de aarde reeds losliet, dikwerf veel meer van hemelschen glans en blinkende heerlijkheid, dan wij die er bij tegenwoordig zijn en hun afgebroken juichtoonen vernemen en dan dikwijls niet begrijpen.

Ook hier geldt dit bekende: „Wat men ziet en wat men niet ziet." Wij zien slechts de uitwendige dikwijls blinkende oppervlakte, maar niet den nog veel schooneren achtergrond, die daarin weerkaatst en daardoor wedergegeven wordt. Wij zien het beeld der zon in den glinsterenden waterspiegel, maar de heerlijkheid der zon zelve niet.

Dat wij in onze opvatting daaromtrent niet mistasten, blijkt uit den nadruk, die in dit verhaal op de waarneming des volks zelve wordt gelegd. „En al het volk zag de donderen en de bliksemen en het geluid der bazuin en den rookenden berg." Dit blijkt ook uit de vermelding der daad, die daarvan het gevolg was; immers „toen het volk zulks zag weken zij af." Niet minder blijkt dit uit de beschrijving der houding, die daarna bleef; „en stonden van verre." — Laat het u niet bevreemden, dat hier gesproken wordt van het „zien" der donderslagen en van het geluid der bazuin, waar gij verwacht hadt, dat hier van „hooren" zoude gesproken zijn; vooral omdat toch de „donderslagen" in de optelling van het viertal verschijnselen het eerst genoemd worden. Juist daarom moeten wij 't oorspronkelijk woord ook liever door „waarnemen" vertalen; gelijk het meer dan eens, ook elders in de Schrift, „inzien" beteekent. Zoo zegt Jeremia: „zie het woord des Heeren" (Jer. 2 : 31).

En wat namen de Israelieten dan waar? Een viertal verschijnselen, die evenzoovele teekenen aangeven: donderslagen, bliksemvuur, 't geluid der bazuin en den rookenden berg. Van den rook is reeds vroeger gesproken bij Ex. 19 : 18, als ons de nederdaling Gods op den berg Sinaï wordt verhaald „en de rook opging als de rook van een oven." Reeds hebben wij op de beteekenis van den „ovenrook" als zinnebeeld in Abrahams geschiedenis gehandeld (Gen. 15 : 17),

en met een enkel woord zij ons hier vergund te herhalen wat toen (Dl. I. blz. 492) uitvoeriger werd ontwikkeld. „Onder de ontzachwekkende zinnebeelden van een ovenrook en brandenden fakkel trok hij door, tusschen Abrahams offerstukken heen. 't Is een met zwarten rook dicht omhulde vuurvlam, die midden door de offerdieren heengaat; wel een juist beeld van de majesteit Gods, zooals deze, bedekt en omsluierd, voor het oog der menschen voorbijtrekt. De vlamme vuurs is de uitdrukking van dien God, die een verterend vuur is voor den zondaar; maar die den verterenden gloed voor een wijle inhoudt ten wille Zijner gunstgenooten." — Op dit alles wijzen bij de wetgeving, de rookende berg en het bliksemvuur, die gezien werden.

Daarbij werden ook nog twee teekenen gehoord: „de donderslagen en het bazuingeluid." Ook dezen hebben ons iets te zeggen, gelijk zij dit ook aan Israel hadden. Gelijk het bliksemvuur met den rookenden berg te samen een enkel paar van teekenen vormen, voor het zintuig des gezichts; zoo doen het ook te samen voor het zintuig des gehoors het tweetal, dat wij zoo pas noemden. Ook zij maken een paar uit. De donkere rook, de bedekkende schaduw, die God aan het oog des menschen onttrekt, is de juiste uitdrukking van Gods toorn en deszelfs ontzettende gevolgen, als daar verdrukking en ellende zijn (Deut. 4:20; 1 Kon. 8:51; Jes. 11:8). Het vuur is het beeld der aanwezigheid Zijner Majesteit, òf als glans in genadebetoon optredende, òf als licht zegenvolle zaligheid voorspellende, òf als gloed toorn verkondigende.

Zoo is het ook met de stemme des donders, — denk slechts om 's Heeren woord — die evenzeer getuigenis aflegt van 's Heeren Majesteit; terwijl daarentegen de

bazuin, naar alle getuigenissen der Heilige Schrift, of op de nadering, of op de gewisheid des Oordeels heenwijst (Marc. 24:31; 1 Cor. 15:32; 1 Th. 4:16). Immers wordt die dag des oordeels, ook genoemd, „een dag brandende als een oven" (Mal. 4:1). Zoo hebben wij dan in dit viertal teekenen, op het oogenblik der wetgeving door Israel waargenomen, de getuigenissen van Gods Heiligheid, Tegenwoordigheid, Majesteit en Strafeischende gerechtigheid; die in het Oordeel, eenmaal op het allerschitterendst, en onweersprekelijk tegelijk zich zullen openbaren. Onwillekeurig moet Israel dat gevoelen, al kon het misschien van dit alles zich niet zoo aanstonds verstandelijk rekenschap geven. Het angstig gevoel des beschuldigenden gewetens, dat zich onrein gevoelt, predikt ons soms, eer en meer dan het koel en traagdenkend verstand dit doet, die heiligheid en Majesteit Gods, waarvoor de wet doet beven.

Is het dan wonder, dat het volk onder den indruk van dat grootsch en verheven schouwspel, door innerlijke ontroering werd aangegrepen en voor een oogenblik, onwillekeurig daarvoor terugdeinsde? Zoo zal het ieder rechtgeaard gemoed gaan, dat voor het eerst aldus tegenover de wet des Heeren en, in deze, tegenover den Heer dier wet wordt gesteld. De indruk dier Majesteit is een onwederstaanbare en overstelpende. Zoo ging het der afgezonden schare in Gethsemané, als de Zone Gods haar Zijn: „Ik ben het!" toeriep. Zij deinsde ontzet achteruit, verschrikt en overmand door de goddelijke kracht in dat woord uitgestort, ofschoon men dit niet begreep. En datzelfde spreekt zich in die daad der terugwijking Israels uit. Zij wilden zich van die strenge en heilige wet verwijderen, die ontvluchten, in dit oogenblik onbewust van hetgeen zij deden in die terugwijkende aarzeling des gemoeds.

Gelijk ge bij het felle bliksemlicht onwillekeurig de oogen sluit, als om het gevaar niet te zien, schoon het gevaar blijkt reeds geweken te zijn, juist doordien gij het licht ziet; zoo gaat het de ziel als het hemelsche licht der wet Gods voor het oog verrijst en dat snel voorbijgaat. Zij wil vluchten, zich afwenden, der wet den rug wenden. En dit blijft merkbaar in de geheele houding: „Zij stonden van verre." Als met bevende hand wilden zij eerst de dreigende wet afweren. Toen dit niet kon, bedekten zij de oogen met de eigen bevende handen, om het verblindend licht maar niet te zien; en aldus wendden zij zich af en bleven in die houding op een afstand, van verre staan. Hoe is daarin geheel de houding eener ziel tegenover de wet als afgeschilderd, in het eigen oogenblik, als zij, tot die wet gebracht en daarbij bepaald, voor het eerst iets van haar majesteit moest zien en gevoelen.

Laat ons dit uit Israels woorden zelve vernemen, die ons het best den eersten en verschen indruk teruggeven, die de afkondiging der wet op Israel had gemaakt. 't Is bij hen eene mengeling van vele aandoeningen tegelijk. Behoefte aan meerdere kennis, ontzach voor Gods Majesteit en besef van eigen doodschuld kampen in hun binnenste. Of is het niet kennelijk de behoefte aan verdere openbaring en meerder licht, die hen doet spreken, gelijk zij doen, „spreek gij met ons? alzoo zeiden zij tot Mozes"; wien zij aldus als den door God gestelden middelaar des Ouden Verbonds erkenden en aannamen.

't Is wederom hetzelfde wat eene door de heiligheid van Gods woord verschrikte en verlegen geworden ziel gaat doen. Zij ontvlucht God en Zijn woord en ijlt tot de tusschenpersonen, de verkoopers en de leera-

ren, om van dezen het woord te hooren (Matth. 25 : 9). Hoe dit ook zij; eenmaal met de wet in aanraking gekomen, kunnen wij ons van haar niet maar zoo spoedig losmaken, en, haar schijnbaar loslatende door de uitwendige houding des levens, houdt zij daarentegen ons vast door de inwendige stem des gewetens. Hoe dit ook zij, als wij eenmaal, zij het slechts iets van de wet hebben vernomen en leeren verstaan, dan is dit weinige reeds genoeg, om eene behoefte aan nog meerdere ontdekking en voortgaande openbaring in ons te doen ontwaken en in 't leven te houden.

Omdat daarbij en daardoor tevens een heilig ontzach voor de majesteit Gods in de ziel is gevaren. Daarom roept Israel, verschrikt en angstig Mozes toe: „en dat God met ons niet spreke." Zoozeer had de geduchte heerlijkheid van dit schouwspel hun in de ziel gegrepen, dat zij naar den klank dier majestueuse stemme Gods te luisteren, zelfs niet langer meer durven. Van Mozes willen zij het woord hooren, niet van God zelven. — Zoo doet ook gij, als ge, overtuigd van de tegenwoordigheid eens alzienden Gods en door uw eigen geweten van pas begane of nog heimelijk gekoesterde en lang aangehouden zonde beschuldigd, — gij weet u dit nog wel te herinneren — met de gewone lezing van uwen bijbel niet durft voortgaan. Gij hebt die opgegeven, uit vreeze, dat Gods woord, daar voor u opgeslagen, u op staande voet, zal overtuigen en aanklagen bij dien God, die ook nu tegenwoordig is.

In het ontzach voor God, dat aldus zich uit, spreekt zich tevens het, anders zorgvuldig verborgen of arglistig wegschuilende, besef van eigen doemschuld uit. Weet gij, waarom Israel de wet wil ontvluchten en liefst God zelven niet wil hooren spreken? Omdat het, gelijk gij, in de diepten van eigen arglistig hart,

maar al te wel er van overtuigd is, dat het van wege zijne zonden den dood van Gods hand verdiend heeft. Hoor het die bange vrees van het opgeschrikt geweten uitspreken in de woorden: „opdat wij niet sterven!" — O, zegt ge, dat was, omdat men in de overtuiging leefde, dat wie God ziet sterven moet (Richt. 13 : 23). Zij dit zoo. Maar is dan die heimelijke vrees, die zich in deze overtuiging uitspreekt, niet juist de stemme van het kwaad geweten, dat van doem- en doodwaardigheid aanklaagt?

En eer komt die ziele niet tot rust, eer komt geen orde in die strijdige werking, warling en mengeling der velerlei aandoeningen, die de ziel meestal zelve niet kan onderscheiden; eer klaart de duisternis, die op de ziel ligt, niet op en wordt het niet licht voor haar, voordat van Godswege de juiste verklaring van dit alles haar is gegeven. Deze tracht Mozes nu aan het bevende en wijkende volk Israels te geven. „En Mozes zeide tot het volk: vreest niet; want God is gekomen, opdat Hij u verzocht, en opdat Zijne vreeze voor uw aangezicht zoude zijn, dat gij niet zondigt." Allereerst beproeft hij daarin de wegneming der vrees, en dit door de juiste vermelding van de eigenlijke daadzaak en de rechte verklaring van het heilig doel.

Wat voor dergelijke onthutste zielen, die, door de majesteit en strafeischende gerechtigheid der wet opgeschrikt werden, allereerst noodig is, is wel, — o zieleherders en leeraars, aan wie de besturing en leiding des kleinen, bekommerden en verlegenen is toevertrouwd! — is wel, dat zij die rechtmatige en toch onredelijke vrees voor God en Zijne wraakvorderende gerechtigheid leeren afleggen. Maar om die te kunnen afleggen, moeten zij die eerst kennen. Om van iets

kwaads aftezien, moet gij eerst het kwaad daarvan inzien. Eer men de kwaal bestrijdt, moet men de oorzaak weten; maar dan ook den moed hebben, als dit noodig blijkt, ze den lijder te noemen. — „Vreest niet!" aldus roept Mozes het volk toe en toont aldus, dat op den bodem van hun hart eigenlijk de vrees voor eigen dood en dus de zucht naar eigen zelfbehoud ligt; waarvan die mengeling der gewaarwordingen slechts het gevolg en de openbaring is. 't Is bij Israel niet allereerst de diepe ontroering van het schuldbesef, niet de eerbiedige huivering van het ontzach voor God, maar bovenal de vrees voor eigen leven.

Deze vrees moet afgelegd! Want zoolang de mensch nog onder de verderfelijke macht van deze aandoening verkeert, is hij voor de rede onvatbaar en wil hij zich door niets laten overtuigen. In die vrees spreekt zich eigenlijk, boven en behalve het juist besef van eigen doemschuld, het ongeloof uit, dat wanhoopt aan Gods ontferming niet alleen, maar ook aan Zijne almacht en vrijmacht der genade. Die vrees moet weg. Daarom hoort gij bij de ontmoeting eens engels of ook van den Zoon Gods steeds allereerst de opwekking: „Vrees niet!" (Gen. 15 : 1; Richt. 7 : 23).

Maar geen mensch, alleen de Heere kan die vrees wegnemen; maar wel wil Hij daartoe, in den weg der middelen, menschen, herders en leeraren gebruiken, gelijk nu den middelaar des Ouden Verbonds bij Israel. Zeg het dan, met Mozes, der vreezende ziel aan, dat wat eigenlijk de ziel zoo diep ontroert en schudt en schokt en schuchter maakt, niet zoozeer is het verheffend ontzach voor God, die zich uit in de kinderlijke vrees. Veelmeer is het de neerdrukkende angst voor den dood, die zich hult in de gedaante der slaafsche vrees. Deze is slechte naäping, maar dan ook tegenstelling van die vreeze Gods, die het beginsel is van

alle wetenschap ten leven. De vrees voor den dood zal dooden, de ware vreeze Gods schenkt het leven.

De rechte weg ter bestrijding van die vrees is gelegen: eerst in de juiste aanwijzing van het kwaad zelf, maar daarna tevens in de rechte omschrijving van het feit zelf, waardoor die vrees in het aanzijn werd geroepen. Want menigmalen zal juist eene ziele tot vreeze en siddering komen door datgene wat, wel beschouwd, haar eene oorzaak van dankzegging en drangreden tot geruststelling zoude worden. Wat toch had Israel zoozeer doen vreezen? Mozes noemt de oorzaak. 't Is de daadzaak van de komst Gods tot Israel. „Want God is gekomen." — Maar is dan deze daadzaak, die niet geloochend kon worden, niet reeds een heilsfeit, als bewijs van 's Heeren bemoeiing met Zijn eigen bondsvolk en ook met uwe ziel? Tot de Heidenen is Hij waarlijk niet gekomen, dan in oordeelen en strafgerichten.

Vraag naar de ware oorzaak van uwe vrees, of liever zouden we zeggen, naar haar naaste aanleiding; en oordeel dan of daarin eenige reden van ongerustheid en niet veeleer van dankbaarheid is gegeven. Gij vreest zeer. Goed, maar waarom? Omdat God en Zijn geducht woord uw sidderend hart zoo machtig hebben aangegrepen en angstig doen beven. Maar ligt dan daarin niet het bewijs, o Volk! dat de Heere u nog niet als verworpen kinderen in uwe wegen laat wandelen of u maar overlaat aan de zondige begeerten van uw hart? Och, of gij dit toch bedenken mocht! In die vrees, die gij vroeger aldus niet kendet, wordt het nù duidelijk dat „God is gekomen," dat Hij tot uwe ziel is genaderd, om haar uit haar zondige en doodige sluimering optewekken. Wat wilt ge? Is dat oorzaak der vreeze of stoffe der blijdschap? Wenschtet gij dan, dat de Heere God u ongemoeid en uwe ziel

onaandoenlijk liet.» Dat zou vreeselijker zijn. Wenschtet gij dan, dat gij tot God zoudt komen in den dood, eer Hij aldus tot u was gekomen in uw leven?

Maar alles, zoo spreekt ge, hangt af van het eigenlijk doel, waarmede de heilige God is gekomen, ook in de Wet. Volkomen waar. Hooren wij ons dan door Mozes dit drieledig doel omschrijven. Hij zegt dat God daarom zoo vol van Majesteit en met die geduchte teekenen bij de wet tot Israël is gekomen, om te ontdekken, te verlichten en te heiligen. Ontdekking des harten, verlichting des gemoeds, heiliging des levens, ziedaar dan, volgens Mozes eigen woorden, het heilig oogmerk van de verschijning der heerlijkheid bij de Wetgeving. »God is gekomen, opdat Hij u verzocht,» zoo omschrijft hij het eerste; »en opdat Zijne vreeze voor uw aangezicht zoude zijn,» aldus teekent hij het tweede; »dat gij niet zondigt,» met deze woorden wijst hij op het derde: de bebedoelde heiliging des levens.

Reeds vroeger ontmoetten wij dit woord »verzoeken,» dat wij toen ook door »beproeven, ernstelijk onderzoeken» hebben verklaard. Het beproeven van den mensch door God, zoo zeiden we, beteekent steeds het aanbrengen van ontdekkende kennis, niet voor God, die, alwetend, deze niet meer behoeft, maar voor den mensch, die ze telkens bij vernieuwing en vermeerdering noodig heeft. Ook wat bij de wetgeving plaats vond moest het volk ontdekkende, zelfbeproevende kennis aanbrengen. Nu is er niets waardoor de mensch in den weg der middelen en der verstandelijke overleggingen beter van de boosheid van eigen hart overtuigd kan worden, dan door eenige plotselingen schrik en de ontroerende vrees, die hem door de ziele vaart bij de gedachte aan den dood of bij het vernemen dat eenige pestilentie naderbij is gekomen. Dan zal menigmalen, de schrik des doods be-

werken en bewegen wat niets buitendien nog vermocht.

Zoo was het nu bij Israël. De wet dreigde Israël den dood; de haar verzellende teekenen schenen die reeds nabij te brengen. Ook aldus was en is er door de wet de kennis der zonde, en wordt aldus het zondig hart aan zich zelf ontdekt. Ziedaar wat dit »verzoeken» aanduidt: het hart wordt gedwongen als met een schok tot zich zelf in te keeren, en te gelijk eigen bestaan aan den heiligen eisch van Gods wet en de strenge uitspraak van Zijn recht te toetsen. Dan spreekt het geweten zich uit in die doodelijke vrees, die nu bij Israël werd waargenomen. Om deze als getuigenis tegen het volk Gods op te wekken, was de wet gekomen, en dit, als een getuigenis van en voor God.

Indien evenwel de mensch door de wet niets anders dan juist deze vrees leerde gevoelen en onderscheiden, dan zoude hij, op den duur besterven en in eigen dood moeten ondervinden, dat de wet, die verdoemt, daardoor reeds doodt. De vrees, op zich zelve gelaten en gebleven, al is zij ook door de wet gewrocht, werkt nooit weldadig; indien zij niet de wegbereidster wordt voor eene andere haar opvolgende en hoogere werking dierzelfde wet. Ook is zij er gesteld, om verlichting te brengen, of zooals Mozes dit zegt, »opdat Gods vreeze voor het aangezicht Israëls zoude zijn.» De angst voor den dood moet verdrongen en vervangen worden door de vreeze Gods. Let op, wij zeggen »de vreeze Gods,» en niet de vrees voor God.

Want tusschen die twee is er een wezenlijk en diepliggend onderscheid. De tweede heet in het oorspronkelijke meer angst (phachad) en werd door ons als slaafsche vrees omschreven; de eerste heet meer ontzach (jirr'ah), en van deze is hier sprake. Zoo is het overal elders in de Schrift, wanneer de godsvrucht of de kinderlijke vreeze des Heeren wordt bedoeld. Maar, zoo zegt ge, en schijnbaar terecht, de vreeze Gods zetelt in 't hart,

terwijl Mozes woord van haar gewaagt als »voor het aangezicht» heengaande. Daarom kan er hier dan ook geen sprake zijn van die vreeze Gods, die slechts als innerlijke stemming des gemoeds gedacht wordt, maar van haar, nu door de aanschouwing van Gods Majesteit bij de wetgeving in het geheugen opgenomen en sinds bewaard, als prikkel en drangreden tot heiligend ontzach voor dien God, die, overal tegenwoordig, alles ziet en alles weet, die het kwade haat en verbiedt.

Aldus moest Gods woord en wet in de herinnering Israël op den levensweg vooruitgaan, als een brandende fakkel voor hun aangezicht, een lamp voor hun voet en een licht op hun weg, hun levenspad bestralende, beschijnende en verlichtende. Let er wel op, dat Mozes eerst zegt: »vreest niet,» en daarna als 't ware de belofte geeft van wel te vreezen. Is daarin geene tegenspraak met zich zelven? De menschlijke en onredelijke vrees, die het hart verduistert, moest wijken, om plaats te maken voor godzalige vrees, die het hart verlicht. Deze hadden zij steeds voor oogen te houden, denkende aan hetgeen zij bij Horeb van Gods Majesteit hadden aanschouwd. Want 't is voor den mensch niet genoeg zich zelven te kennen en aldus kennis van den mensch en zijne kleinheid te bezitten; aldus kan hij ook tot menschehaat en wegwerping van zich zelven komen. Bij die kennis, die door de toetsing der zelfbeproeving geboren werd, moet bovenal komen de kennis van God en Zijne hoogheid, die eene waarschuwing wordt tegen het kwade en een drangreden ten goede.

En juist dit laatste; en dit als gevolg van de zelfbeproeving en vreeze Gods met elkaar in verbond getreden; juist dit laatste, de heiliging des harten door het vlieden der zonde was het voornaamste, wat door 's Heeren komst tot Israël werd bedoeld. „Dat gij niet zondigt",

zoo luidt het besluit van Mozes verklaring, den volke ter wegneming van hun vreeze gegeven. Zeer juist hebben de Staten vertalers het oorspronkelijke woord (lebil'thi) door „dat" teruggegeven; terwijl zij het andere (lebaâboer) door „opdat" hebben vertaald. Aldus moet uitkomen, dat de heiliging, gelijk wij reeds op merkten, meer als verwachte einduitkomst, als bedoeld vruchtgevolg wordt voorgesteld. Tevens moet deze als het bestemde en vooraf bepaalde doel in het oog gevat en gehouden worden.

Aldus hebben wij onmiddellijk bij de wetgeving zelve, en dit uit den mond van den Godsman Mozes zelven, als eene authentieke uiteenzetting van het drieledig doel der indrukwekkende omstandigheden dier wetgeving, die, als 't ware aan de wet zelve evenredig, ons tevens het doel van hare verschijning aan en hare optreding onder het bondsvolk verklaren. Zij is er gesteld ter ontdekking, ter verlichting en tot heiliging. Eerst moeten wij door haar aan ons zelve ontdekt worden, opdat wij de oorzaak van onze gewone onrust leren kennen. Daarna moeten wij uit haar het ware en juiste beginsel van een vroom en godzalig leven overnemen en de vreeze Gods steeds voor oogen houden. Aldus tot verootmoedigende zelfkennis geleid en door den Heere God voorgelicht, zullen wij lust en kracht vinden, om tegen de zonde in en om ons te strijden, haar afteleggen om alzoo geheiligd te worden.

Zoo wordt dat recht besef geboren, waardoor wij onze rechte verhouding tot de wet als uitdrukking der Heiligheid en der Majesteit Gods leeren kennen. Het volk zelf blijft eerbiedig van verre staan; alleen de Middelaar nadert; God zelf blijft. Zietdaar de drie merkwaardige uitvloeisels van Israëls en Mozes' samenspreking over de beteekenis der ontzachlijkheden van de

wetgeving. »En het volk stond van verre maar Mozes naderde tot de donkerheid, alwaar God was". Deze drie bijzonderheden: Een vreezend volk, een naderende Middelaar, en een zich verbergend God kenschetst, nog beter dan Israëls eigene woorden, na de verschijning van den hoogheerlijken God, de juiste opvatting en den rechten indruk, die er van dit alles aan 's menschen zijde is of ten minste moet zijn.

Daar is een vreezend volk. »En het volk stond van verre". Wie is hier het volk? Wat beteekent dit „staan"? Wat wordt er met dit »van verre" bedoeld? Zietdaar een drietal vragen, wier juiste beantwoording ons misschien iets kan leeren aangaande Israël zelf, deszelfs tegenwoordig standpunt en innerlijke stemming. Immers met het volk wordt Israël in het geheel bedoeld, maar dan onder de leiding en het bestuur van zijn oudsten en overheden; gelijk ons dit in Deuteronomium (Deut. 5 : 30) nader wordt toegelicht. Het zijn nu maar niet enkele uit de menigte, het geldt niet eenige meer vooruitgeschoven of uit eigen beweging op den voorgrond getreden groep of afdeeling van dat volk; maar het betreft de gansche toevergadering en sluit de geheele gemeente des volks in zich. Deze was, op de woorden van Mozes, tot dat recht besef gekomen, dat in de volgende woorden wordt omschreven, waardoor ons Israëls tegenwoordig standpunt en stemming wordt aangeduid.

Immers het met zorg gekozen woord, »stond" wijst op eenig bepaald stand houden van het volk in zijn geheel. Het week niet verder terug of weg. Al kwam het niet nader bij, toch verwijderde het zich ook niet meer. Het onder den eersten afdruk ingenomen standpunt bleef gehandhaafd. — Zoo gaat het meestal met eene ziel, die aanvankelijk overtuigd tot »staan" werd gebracht en in de eerste tijden nog merkbaar nader tot de wet komt, noch blijk-

baar achteruit gaat. Men blijft dikwerf, tot groot verdriet en onrustbarende zorg voor belangstellende herders en leeraars, juist zoover als men was, en gaat noch voor- noch achteruit. Och of die drijvende vrienden en leeraars, die zich over dat standpunt maar al te zeer bedroeven, toch wat minder voortvarend waren en genoeg menschen- en zaakkennis hadden, om ook dit standpunt te waarderen. Als er maar geen verdere achteruitgang op te merken valt, is dit reeds veel en belooft misschien meer.

Maar stilstand is achteruitgang, zoo spreekt ge. Ook als die stilstand volgde als aanvangs- en rustpunt van het eindelijk ophouden met het ontvlieden der wet? Men moet wel onderscheiden, of de stilstand is een zeker bepaald, voor een tijd ingenomen *standpunt*, of wel een voor goed aangenomen toestand des denkens en doens. Daarvoor moet de *stemming* der ziel beslissen. Bij Israël wordt die geteekend door de bijgevoegde uitdrukking »van verre". Wel bleven zij aanvankelijk staan, waar zij stonden, toen Mozes nog tot hen sprak; maar toch deden zij dat ook in zekere betrekking juist tot datgene, waaraan zij eerst zich geheel wilden onttrekken: tot de plaats waar Gods Majesteit troonde. Den eersten indruk van stil ontzach en dieper eerbied konden zij evenwel niet uit hun ziel werpen of uit hun hart bannen.

Hebt gij bij de oprechte bekeering ooit iets anders gezien? Of zijt gij wellicht een voorstander van dien plotselingen, meest ongegronden ommezwaai, die geen tijd van overgang of toebereiding kent, maar aanstonds aan het juichen gaat en onmiddellijk van luide zieledroefheid in juist het omgekeerde overslaat! Is daarin niet veel meer zelfbedrog en opgeschroefte blijdschap dan in Israëls houding en stemming, die zoo juist beeld van het wisselend gestaltelijk leven is?

Het volk begreep na Mozes toelichting zeer goed, dat het in zich zelf te onrein en te zondig was, om het heilig en verterend vuur van Gods strafeischende gerechtigheid te zeer nabij te komen. Was het niet ook aldus met een Petrus, als hij uitriep: „ga uit van mij! Ik ben een zondig mensch» ( ). Het volk gevoelde dat, in de gegeven en pas verklaarde omstandigheden, de nadering tot God alleen aan den Middelaar moest worden overgelaten. Voor hen bleef alles nog in de donkerheid van den rookdamp gehuld; »maar Mozes naderde tot de donkerheid.» Mozes is de naderende Middelaar des Ouden Verbonds. Ook hier zijn enkele dingen op te merken, die nog toelichting behoeven, maar die dan ook steeds meer licht verspreiden:

Wie naderde? Hoe naderde hij? Waartoe naderde hij? Wederom zoeken wij een geschikt antwoord, nu op dit drietal vragen, door de tekstwoorden zelve in ons hart gewekt. 't Is een door God aangewezen persoon, die op eene door God gewekte wijze, naar eene door God afgezonderde plaats naderde. Elke dezer bijzonderheden — en daarop dient wel gelet — elk dezer bijzonderheden heeft groote beteekenis, in verband tot den Middelaar des nieuwen Verbonds, onzen Heere Jezus Christus, van wien Mozes als zoodanig de voorafbeelding was; die kwam om de wet te vervullen, haar vloek heeft gedragen (Gal. 3:13); die ons den toegang tot den Vader verschafte (Eph. 2:18; 3:12; Hebr. 7:19; 10:19), door God zelven tot dit alles geroepen, gezonden en aangesteld (Hebr. 3: 1, 2; 5:4–6, 10); en die ten laatste aan Golgotha's kruis tot de donkerheid waar God was naderde en ook in de donkerheid van het graf door God niet verlaten was.

Dat Mozes de door God zelven als Middelaar aange-

wezen en door het volk als zoodanig aanvaarde persoon was, hebben wij uitvoerig uiteengezet bij de behandeling van Ex. 19 : 20—25. God zelf had hem daartoe geroepen (Ex. 19 : 20) en het ambt des middelaarschaps hem opgedragen (Ex. 19: 21), had hem alleen, met uitsluiting van alle anderen, het recht der nadering toegestaan (Ex. 19 : 24.) Daarover hebben wij dus nu niet meer te handelen. Wel past hier de opmerking, die door velen wel ter harte mag worden genomen, dat niemand zich door eigene keus of roeping tot zoo gewichtige taak en zaak mag opwerpen. Christus zelf, zoo leert ons ook later de apostel Paulus, heeft er sommigen gegeven tot apostelen, sommigen tot apostelen, sommigen tot evangelisten en sommigen tot herders en leeraars (Eph. 4 : 11.) Op de goddelijke roeping en aanstelling komt het ter grondvesting en handhaving van het goddelijk gezach der waarheid in de gemeente bovenal aan. Daarom beroepen de apostelen zich ook steeds daarop, als zij zich »geroepen apostelen» noemen (1 Cor. 1, : 1 17; 12 : 28; 2 Cor. 5 : 20; 2 Pet. 3 : 2 enz.)

Meer aandacht ter verklaring en juist begrip eischt thans de wijze van Mozes nadering. Reeds de joodsche geleerden hebben den eigenaardigen woordvorm opgemerkt, die hier wordt gebezigd om Mozes' nadering aan te duiden (nigge'sch en niet nagasch). 't Is alsof wij hier moeten vertalen niet Mozes »naderde»; maar Mozes »werd nader getrokken,» als door eene bovennatuurlijke kracht. Eene dergelijke woordkeus vinden wij ook in de geschiedenis van 's Heeren lijden in den hof Gethsemane. Als Lukas ons verhaalt dat »hij zich van hen afscheidde» (Luk. 22 : 41), lezen wij eigenlijk in 't oorspronkelijke: »hij werd van hen weggetrokken;» alsof de Heere Jezus plotseling, als door eene geheime en wonderbare kracht werd meegetrokken. Alles wijst hier dus

op eenige bovennatuurlijke werking, waardoor ook de innerlijke aandrang des harten werd bepaald en het juiste oogenblik werd aangewezen.

Daar is nog eene merkwaardige overeenkomst in de aanwijzing der plaats, beschreven als die der donkerheid, waar God troonde. Wij weten wat hier bedoeld wordt, namelijk dat gedeelte van den berg Sinai, dat door de zware wolk en door den rook in donkerheid was gehuld. (Ex. 19 : 16, 18). Het was de plaats, waar om zoo te zeggen, de Heere zelf zich had teruggetrokken en waarachter, als achter een wolkgordijn, Hij Zijne Majesteit hield verborgen. Wie denkt hier niet om de donkerheid in het allerheiligste, door het voorhangsel van het heilige afgescheiden? Wie niet om de groote duisternis rondom het kruis van Golgotha? Wie niet om dat woord des wijzen Konings, dat God een God is die in de donkerheid woont (1 Kon. 8 : 12)?

Zoo wordt God geteekend als een God die zich verbergt. Aldus roept ook de profeet Jesaja: »Voorwaar Gij zijt een God die zich verborgen houdt;» (Jes. 45 : 15) d. i. een God die zoowel Zijn verborgen raadslag aan den spiedenden blik, als Zijn gevoelige nabijheid aan de hunkerende ziel en Zijne dadelijke hulp aan het bekommerde hart soms onttrekt. Hoe waar het moge wezen, dat de verborgenheid des Heeren is (ter ontdekking), voor degenen, die Hem vreezen» (Ps. 25 : 14), toch zal de geloovige het meest vreezen, als God Zijne nabijheid, gunst en licht tot eene verborgenheid voor de ziel maakt.

Waarom de Heere zich verbergt en aldus Zijne nabijheid aan het zielsoog ontrekt? Vele zijn daarvan de redenen, en wel allereerst ter overtuiging van Gods Majesteit die geschonden is; zoo was het aan het kruis, waar die roerende klacht van den Berg weerklonk; »mijn God! mijn God!

Waarom hebt Gij mij verlaten?» Ook geschiedt dit om wille van den mensch, die God niet zoude kunnen zien en leven. Dus bedekt Hij zichzelven met eene schaduw; zoo was het met Mozes in de rotsspelonk (Ex. 33 : 20—23). En uit de hoogheid van God zelven, die onbegrijpelijk is, en alle menschelijke bevatting overschrijdt, èn uit de kleinheid van den mensch, die tot God met zijn denken niet kan opklimmen, vloeit die verberging Gods voort.

Te allen tijde moet zij evenwel bewijzen, dat de zonde scheiding gemaakt heeft tusschen den heiligen God en den onheiligen zondaar. Tijdelijk werd zij afgebeeld door de afgezonderde plaats der verbondsarke in het donker allerheiligste. Ten volle werd zij verwerkelijkt aan het kruis: door den dood des rechtvaardigen, door den Raad Gods ter behoudenis van zondaren langs den weg van het kruis', gelijk mede door de groote duisternis rondom dat kruis zelf.

En als wij nu alles samenvatten welke indrnk de beschouwing der bondswet van de zijde des bondsvolks in het hart moet werken, dan vinden wij dit juist aangegeven in de woorden van vs. 21, die ons, als in een aanschouwbaar beeld, in Israël zelf voorstellen, wat de aanvankelijke vrucht en uitkomst van den eersten nog verschen en levenden indruk was. »Het volk stond van verre; maar Mozes naderde tot de donkerheid, alwaar God was.» Hoe ver Israël, het bondsvolk, ook was teruggeweken, God zelf was gebleven, al zag het volk Hem ook niet. Ook was daar een Middelaar, reeds van te voren door dien God, die Zijn arm volk zoo goed kende, aangewezen en daar besteld.

Er is een vreezend volk, een naderende Middelaar, een God die zich verbergt. Onder het Oude Verbond heeft deze aan den voorbeeldenden middelaar, maar onder het Nieuwe Verbond in den waren

Middelaar Gods en der menschen zich geopenbaard. Opdat ook de donkerheid in ons wijke voor het licht Gods, dat daar blijft en blinkt achter de verborgenheid der donkerheid van Sinais bergtop.

Eens komt de ure dat God zich niet meer verbergt, dat er geen donkerheid meer zijn zal. Wanneer gij Hem zult zien gelijk Hij is (Joh. 3: 2). En die den Zoon heeft gezien, die heeft den Vader gezien (Joh. 14: 9). Hij is het licht; en in den hemel, Zijne woonplaats, is het eeuwig licht.

II.

Iets van dat licht zendt God door Zijne tolken en gezanten reeds in den tijd op deze aarde neder. Dat is de verklaring van de behoefte aan, maar ook de grond en het doel der Openbaring. Zij is er om de donkerheid, die rondom en aangaande God op aarde onder de menschen is, door mededeeling Gods op te klaren. Juist omdat de hooge God in de donkerheid woont, en omdat der menschen beperkte blik onmogelijk zoo ver reiken kan, is er eene bijzondere, bovennatuurlijke en onmiddellijke Godsopenbaring noodig; d. i. God zelf moet, buiten den middellijken weg van natuur, geschiedenis en geweten om, het noodige licht der waarheid, aangaande Zijn bestaan, wezen, eischen en doeleinde tot den mensch nederzenden. Dat deed Hij in den Bijbel, wet en Evangelie, in de heilige geschiedenis en door de profeten, de mannen Gods, gedreven door den Heiligen Geest.

Dat God in de donkerheid woont, bewijst de noodzakelijkheid eener bijzondere openbaring; en dat deze zoo is geschied, dat zij beantwoordt aan de diepste en edelste behoeften van het menschelijk hart; dat zij niet slechts antwoord geeft op de vele vragen van het pein-

zend gemoed, maar dat zelve ook in zijn hoogste nooden en bij de jammerlijkste kwellingen van twijfeling der onkunde kan bevredigen; dat alles gewaagt zoowel van de godewaardigheid als van de gepastheid dier openbaring. 't Is den vromen mensch niet genoeg, eigen opvatting en beschouwingen aangaande de medegedeelde waarheid Gods als van boven bevestigd te zien. Hij wil het oordeel Gods, in al deszelfs vrijwilligheid en oorspronkelijke kracht, vooraf vernemen.

Daarom volgt, op de vermelding van den eersten indruk, die de wetgeving op de menschen maakte, en die ons, van 's menschen zijde, het gewone standpunt der beschouwing van de wet leerde kennen, nu ook, van Gods zijde, het rechte inzicht in het wezen, de opvatting en uitoefening dier wet (vs. 22—26). Alleen bij deze opvatting zal men den samenhang speuren, die dit slot van het hoofdstuk met al het voorafgaande verbindt, en die door de meeste schriftuitleggers of voorbijgezien, of beslist op zijde gezet, of, met herinnering aan de zeer groote moeilijkheid, achteloos voorbijgegaan of wel gansch verkeerd is ingezien.

Van het eerste viertal geboden der wet geeft dit sl ot ons als eene nadere verklaring, door die onmiddellijk in hun toepassing op het gewone leven des huisgezins nader aan te wijzen en te ontvouwen. Want dat wij hier met voorschriften voor de godsdienstoefening in den eigen familiekring en niet met de instellingen van den openbaren eerdienst te doen hebben, lijdt bij ons niet den minsten twijfel. Deze laatste toch wordt opzettelijk, uitdrukkelijk en uitvoerig, eerst later beschreven en naar het goddelijk gebod ingericht. Er was onder Israël te allen tijde — en dat heeft men, tot groote schade van het rechte verstand der bijbelwaarheid, steeds verzuimd op te merken — er was bij

Israël te allen tijde, naast en benevens den openbaren eerdienst in tabernakel en tempel, eene bijzondere huiselijke godsdienstoefening voor den familiekring, de gemeente, den stam en andere kringen van bloedverwantschap steeds toegelaten en daarom in gebruik.

Voor dezen laatste gelden dan de bijzondere voorschriften, die hier nu volgen, als nabetrachting op en toepassing van de wetgeving, waartoe wij in het voorgaande hoofdstuk de voorbereiding hadden. Maar zoo werd dan ook de juiste opvatting en godewaardige beschouwing der wet zelve, van godswege geopenbaard en gegeven, als in het familieleven ingedragen en in deszelfs gebruiken en gewonen trant des levens als ingeweven. Zoo vinden wij hier van de zijde Gods het rechte inzicht der wet ontplooid: eerst door een beroep op het feit zelf der wetgeving (vs. 22), dat ons eene nadere verklaring van het eerste gebod geeft en tevens wijst op den goddelijken oorsprong den wet. Daarna wordt de eisch der erkenning van haar grooten inhoud in het licht gesteld (vs. 23), en aldus op het tweede gebod nader licht geworpen. Ten laatste worden de grondslagen der gehoorzaamheid (vs. 24–26) ontdekt, die ons leeren, hoe het vierde gebod reeds in den eerdienst des gezins moet begrepen en uitgeoefend worden.

Vernemen wij nu eerst het beroep op het feit, waardoor deels de goddelijke oorsprong der wet uitgesproken, deels het eerste gebod nader verklaard wordt. »Toen zeide de Heere tot Mozes: aldus zult gij tot de kinderen Israëls zeggen: gij hebt gezien, dat Ik met ulieden van den hemel gesproken heb.» — Op Israëls eigen ervaring en pas geleden waarneming wordt hier allereerst de nadruk gelegd. Israël zelf heeft »gezien» wat geschied is, was zelf oog- en oorgetuige van het grootsche

feit der wetgeving op Sinai. Dat kon dan later nooit weer bestreden worden. Maar dat was hier het opmerkelijke — en dit wilden wij ten tweede opgemerkt — dat uit den hooge, uit »den hemel» het woord der waarheid tot hen was gekomen. Gelijk de wet zelve van den hemel is gebracht, zoo moest ook Hij, die alleen haar kan vervullen, van den hemel of uit de hemelen komen. Ook in den brief aan de Hebreën wordt die tegenstelling van hemel en aarde in verband met de wetgeving en Christus duidelijk aangegeven. (Hebr. 12: 25.)

De woorden »uit den hemel» worden niet zonder doel in 't oorspronkelijke zoozeer vooropgesteld, waar wij deze woordvoeging lezen: »Gij hebt gezien dat van uit den hemel Ik met u gesproken heb.» Het woord der wet was niet van de aarde, was niet in eens menschenbrein opgekomen, maar kwam van boven, uit den hemel. De goddelijke oorsprong der wet moet steeds in het oog gehouden worden. Want niet aan haar onvergelijkbaar schoonen en heiligen inhoud dankt de wet haar goddelijk gezach, maar aan haar goddelijken oorsprong, die van de heiligheid des inhouds de oorzaak, de reine bron en de beste waarborg is. God zelf wil aldus dat wij den zuiver goddelijken oorsprong der Mozaische wetgeving erkennen en vasthouden. Daarom luidde de inleiding ook: »God sprak al deze woorden.»

Nog valt hierbij ten derde optemerken, dat de wet tot menschen is gebracht en gesproken. Ik, zoo spreekt de Heere tot Israël, heb »met ulieden» gesproken; dus niet slechts met Mozes als middelaar en tusschen persoon, maar onmiddellijk tot het volk zelf, hetwelk dit alles in 't bijzonder aanging. Het woord dezer wet kwam tot het geheele volk, dat in dit oogenblik als de geheele menschheid aan Sinai's voet vertegenwoordigde. — Neen de wet is maar niet alleen voor de goeden en edelen in

den lande; als of zij deze alleen of meer dan al de anderen aanging. God heeft tot het geheele volk gesproken, niet slechts tot de priesters en profeten. Dat mocht later nooit vergeten worden. En zoo blijkt de algemeenheid der wet hier even zeer als de eenheid van dien God, die ook nu met Israël sprak en dit zelfde ook bij de wetgeving had gedaan. Geen ander God had zooveel zorg voor dit volk. Jehova alleen was deszelfs Bondsgod.

Maar 't was niet genoeg den God van den hemel als den eenigen God te erkennen, die alleen de macht en het recht heeft om eene wet op te leggen; die alleen zooveel bemoeienis met den mensch heeft en zooveel kennis van zijne behoefte en arglistig hart heeft, om het eene dergelijke wet te geven. Israël moest ook weten, wat het tweede gebod reeds openlijk had uitgesproken, hoe die God was, die ook in de ordeningen des huizes en in het leven der gezinnen wilde erkend, geeerd en gediend zijn. Van dien God mocht Israël geene af beeldingen maken, en het beeld van dien God behoefde het ook niet met de pracht der wereld en de weelde der aarde op te sieren. Voor Hem baat geen tooi van goud of zilver. »Gij zult nevens Mij niet maken zilveren goden en gouden goden zult gij u niet maken."

Over deze woorden is veel getwist, en er zijn onderscheiden verklaringen van gegeven. Wij zouden willen vertalen: gij zult Mij maken. Want tot de vertaling »met Mij of nevens Mij» is hier geen genoegzame grond in de woorden zelve gegeven. Wat dit »maken van God" beteekenen moet, leert de geschiedenis van het gouden kalf, als Israël zich tot Aaron wendde met de woorden maak ons goden, die voor ons aangezicht gaan (Ex 32: 1). Aaron vatte dit ommiddelijk op als het trachten, om God in eenige zienlijke gedaante door eenige gelijkenis voor te stellen. Want 't was Israël toen niet om eeni-

gen anderen God te doen, maar om van den eenen waren God eene zichtbare voorstelling te hebben. Immers als het gouden kalf daar stond, zeide Aaron »morgen zal het Jehova een feest zijn!"

Zich »een God maken" is dan, zich eenige voorstelling van God maken en deze door eenig uitwendig beeld uitdrukken. Juist dit werd in het tweede gebod verboden, en aldus ook in Deut. 4 als zondig en schuldig geschandmerkt. In verband daarmede zouden wij dan ook het tweede lid van dit vers willen vertalen: »een zilveren God en een gouden God zult ge u niet maken. »Hier is geen sprake van andere goden, maar van afbeeldingen van den eenen waren God. Het gold hier dus de noodzakelijkheid eener voortdurende erkenning van Gods eigen, geestelijk wezen, dat niet onder vormen en beelden kan worden gebracht en door den mensch nooit ten volle kan worden uitgedrukt of weergegeven.

Evenwel kon men meenen, dat de waarde van eenig gekozen stof eenigszins kon beantwoorden aan de eenige en hooge waardij van dien God. Juist dat uitnemende, dat kostelijke dat, dierbare in God zoude men dan door goud of zilver, de beide kostbaarste metalen, willen weergeven; of men kon willen toonen, dat voor Hem en Zijn dienst niets te edel en te kostbaar mocht geacht worden. Ook dat mocht niet. Want onder de kostbaarheid van de aangebrachte grondstoffen gaan menigmaal doel en wezen der zaak zelve, waartoe zij moeten dienen, geheel verloren of wel dezen gaan daarin als 't ware geheel op. Men denkt meer om de pracht der stoffeering dan om de kracht der vereering van het zondige beeld Gods, en zoo wordt alles in dubbele mate zondig.

Men make noch van goud en zilver zijn God, noch wane dat de God van den hemel slechts met goud en zilver op aarde kan worden gediend. Niet van goudstof, maar

van een handvol aarde heeft Hij den mensch gevormd, dien mensch, dien hij juist tot zijn beelddrager op aarde had bestemd. Wil daarbij niet vergeten, dat, als gij in uw eigen huis uw eerdienst zoo prachtig en kostbaar gaat inrichten, de weelderige en opzichtige wijze van leven en zijn in het burgerlijke en maatschaplijke als van zelve daarvan het onmisbaar gevolg wordt. Een opzettelijk weelderige, niet eenvoudige, eeredienst heeft als treurigen nasleep meestal ook een overeenkomstige weelderige en schitterende vertooning van eigen hofhouding.

En eenvoud moest juist een der drie grondslagen zijn, waarop, naar de getuigenis van het woord des Heeren, alle ware godsvereering moet rusten. Nederige dankbaarheid (vs. 24) vredelievende eenvoud (vs. 25) en eerbare ingetogenheid (vs. 26) zijn de drie zuilen, waarop de Heere wil dat de heilige tempel van den vromen en stillen eerdienst des huizes zal rusten. Geheel in overeenstemming met het verbod van goud en zilver ten behoeve van de huislijke godsvereering is ook datgene, wat de Heere gebiedt van de oprichting der huisaltaren aan Zijnen dienst gewijd. Dezen moesten noch van kostbare, moeielijk te verkrijgen stoffen, maar eenvoudig weg van aarde samengesteld worden (vs. 24); indien men wellicht beter tot dat doel de steenen maar voor het oprapen had, dan moest daaraan geen inspannende kunst besteed worden (vs. 25). Evenmin mochten de altaren als toonbeelden van den hoogmoed, al te hoog en steil zijn (vs. 26).

Hoort, mijne vrienden! vaders en moeders, die uwe gezinnen in de huislijke godsdienstoefening rondom u vergadert en menigmaal er over peinst, hoe gij de gemeenschappelijke godsvereering des huizes zoo zult inrichten, dat zij voor allen weldadig en in overeenstemming met

het eigen woord God is; hoort dan, mijne vrienden! het eerste voorschrift dat de Heere God daaromtrent geeft. „Maakt Mij een altaar van aarde en offert daarop uwe brandofferen en uwe dankofferen, uwe schapen en uwe runderen." Wanneer gij een huisaltaar wilt oprichten, worden er vier dingen vereischt. 't Moet zijn om den Heere en niet om het altaar; om het altaar en niet om de stof; 't is om de stemming nog meer dan om het altaar; 't is om de wijding van uw eigendom te doen.

»Maakt Mij een altaar van aarde." Allereerst geldt het dat de huiselijke godsdienstoefening worde ingericht ter eere Gods en Hem geheel, Hem alleen, Hem boven alles zij gewijd. Daarom zegt de Heere God: »maakt Mij", d. i. te Zijner eere, op Zijn bevel, met de duidelijk aangewezen en ook uitkomende bestemming, om daarin Zijn dienst te vieren. Niet allereerst de stichting van 't gezin, de handhaving van orde en regel, een indrukwekkend begin van den dag, eenige weldaad of zegening voor ons zelven of een der onzen, moet in de oprichting van het huisaltaar worden gezocht. Dit alles volgt immers als van zelf. Om den Heere moet het ons daarbij te doen zijn, om Hem eene woning in ons huis te bereiden. Zijnen Naam in ons midden te gedenken, Zijne eer te melden als eenige daad van gehoorzaamheid, als hulde aan Zijn woord en ordeningen. Niet eigen stichting maar Gods verheerlijking moet bij elke Godsvereering vooropstaan.

Daarbij moet het zijn »een altaar van aarde", niet, gelijk sommigen willen lezen, de aarde tot altaar. Volgens het oorspronkelijke kan dit volstrekt niet, en zoude ook in lijnrechten strijd zijn met de gewone beteekenis van altaar, dat altijd aan iets verhevens en dus verheffends doet denken. Maar dat verhevene en verheffende moet niet gezocht worden in de bouwstoffen, de vormen, woorden,

gebaren, uitdrukkingen en plechtigheden, waarvan men dat altaar wil opbouwen. 't Moet slechtweg een altaar van aarde en graszoden zijn, die kunsteloos opeen gestapeld, den indruk van soberheid en nederigheid geven. Want bij het altaar en bij elke ware godsvereering komt het bovenal op de stemming des gemoeds aan. Het offer ontvangt zijn waarde niet van eigen innerlijke waardij, maar van de gemoedsgesteldheid en stemming des offeraars. Het offer brengt niets aan den offeraar, deze bijna alles aan het offer toe. Daarom was de Christus zelf ook, in één persoon en daad, èn offerende Hoogepriesters èn priesterlijk offer.

Vraagt gij welke stemming dan allereerst vereischt wordt! Die stemming die hare uitdrukking vindt in het brandoffer en dankoffer, d. i. in ootmoedige belijdenis van zonde en schuld en in de vreugdevolle erkenning van Gods goedheid. Want dat door het brandoffer in 't algemeen, in tegenoverstelling met het dankoffer, meer op het zonde- en schuldoffer wordt gewezen is duidelijk. Zoo moet ook alle huislijke godsdienstoefening, die in overeenstemming zal zijn met den eisch van Gods woord en is naar den regel van Gods wet, allereerst Gods eer bedoelen. Zij moet daarbij tevens in de rechte stemming des harten geschieden, met ootmoedige belijdenis van eigen onwaardigheid, bij de dankbare erkenning van des Heeren weldadigheid. Hadden wij niet recht met de nederige dankbaarheid een der aangewezen grondslagen der ware en zuivere godsvereering in eigen huis en binnen eigen kring te noemen?

Laat dit zich dan ook in de blijmoedige gezindheid uiten, waardoor men steeds bereid is, om dit ook met de daad te toonen, door de toewijding niet slechts van onze woorden, maar ook van ons eigendom aan den Heere. Daarom voegt Gods woord er bij »uwe schapen

en uwe runderen", met het het kleinere beginnende, om met het grootere te eindigen. Bovenal moet als stelregel gelden, dat wat wij ook den Heere wijden, dit zeer zeker het onze moet zijn. Laat ons met geen geleende woorden en spreuken, al zijn zij nog zoo stichtelijk, onze heerlijke godsdienstoefeningen trachten op te luisteren of aan te vullen. Laat het onze eigene stemming, onze eigene woorden, van ons eigen goud en zilver zijn, dat wij den Heere wijden. Om dit wel zeer te doen uitkomen wordt in den tekst misschien het voorzetsel »uw" tot viermalen toe herhaald.

Zoude het niet goed zijn tot vasten regel aan te nemen, om bij elke huislijke godsdienstoefening van onze schapen en runderen, d.i. van ons geld en goed iets ten behoeve der armen, ten behoeve van eenig weldadig doel aftezonderen. Het komt op het vele en groote, op het goud en zilver niet aan. Ook de penningskens der weduwe zijn aangenaam in 's Heeren oogen. Hoeveel Christelijke scholen en hoeveel, zoo noodige, nieuwe kerken zouden voor die offers niet kunnen gebouwd worden! Indien wij maar eerst beginnen met een schaap te geven, zal de Heere, die daartoe rijk en machtig genoeg is, wellicht ons gunnen, dit door het geven van een rund voorttezetten. Maar wederom, laat het van het onze zijn, dat is van datgene dat door eigen inspanning en arbeid, door eigen bezit het onze is geworden. Over 't goed van anderen valt zoo gemakkelijk te beschikken, maar 't zijn niet úwe schapen en niet úwe runderen".

Indien gij nu naar den grond van dit alles vraagt, laat Gods getuigenis u niet onbeantwoord, maar bevredigt uwe belangstellende weetgierigheid in de tweede helft van dit vers, dat u terugwijst naar het derde gebod en aldus luidt: »aan alle plaats, waar Ik Mijns naams gedachtenis stichten zal (waar Ik Mijn naam zal

doen gedenken) zal Ik tot u komen en u zegenen.« Uit deze woorden blijkt waarin de wijding eigenlijk bestaat, van wien de wijding eigenlijk moet uitgaan, waartoe de zegen eigenlijk behoort en van wien die zegen moet komen. De wijding bestaat niet in de afzondering en heiliging van zekere aangewezen plaats, is evenmin afhankelijk van het getal of het aanzien der saamgekomene menschen. Ook niet in het vormelijke of werktuigelijke van zekere eigenwillige verrichtingen, zooals joden en roomschen wanen, ligt de wijding.

Aan alle plaats, dus ook in uw eenzaam, armelijk vertrek, op uwe schamele krankesponde, in de hut der armen en in het paleis des rijken, overal wil God op het gebed komen en zegenen. In kerk en kluis, bij graf en kruis, in veld en huis wil God nabij zijn. Waar maar aan Zijn Naam gedacht wordt naar den eisch van Zijn Woord, waar maar twee of drie in Zijnen Naam, d. i. waar men ter aanbiddende vermelding mede van Zijn hoogheerlijke deugden te samen komt, en aldus aan de geheele godsdienstoefening de noodige wijding des gebeds toebrengt.

Maar 't is de Heere zelf, van Wien deze moet uitgaan. Hoor, Hij zelf getuigt het: »Waar Ik Mijnen Naam zal doen gedenken,« gelijk ook de kantteekenaren de vertaling der oorspronkelijke woorden aangeven. De Heere doet Zijnen heiligen Naam gedenken door zich te openbaren in de leidingen des levens, in de betooningen Zijner gunst, in gevoelige ondervindingen van Zijnen toorn en in zoovele andere omstandigheden meer, waarin ons de leidende en ingrijpende Voorzienigheid Gods merkbaar wordt. Als gij b. v. na lange afwezigheid uit de huiskamer, door krankte of moeielijkheden veroorzaakt, wederom voor het eerst met diep bewogen hart bij de huislijke godsdienstoefeningen moogt tegen-

woordig zijn; of wel als gij die bijwoont op bijzonder merkwaardige tijdstippen des levens, wanneer de Heere — gij weet u dat nog wel te herinneren — u zoo bijzonder bij Zijne liefelijke leidingen en uwe eigene ondankbare vergetelheid bepaalde; zoo dat gij soms zelf, al was het niet luide, onwillekeurig moest uitroepen »o God! wees mij zondaar genadig!»

Dan komt Hij ook zelf tot u in uwen kring, in uw huis, in uw hart, voor het eerst of op nieuw. »Daar zal Ik tot u komen.» Het komen van den Heere tot eene ziel is het eigenlijke antwoord Gods op het komen der ziele tot Hem. Op alle plaats waar gij tot Hem wilt komen om Zijnen Naam te gedenken, dien Hij zoo kennelijk u voorhield, wil Hij tot u komen. Daarin bestaat de zegen der godsdienstoefeningen, niet dat gij daar te samen tot God komt, maar dat Hij tot u, aldus te samen vereenigd, komt en aldus u aan elkander verbindt, ja in die komst u al te samen een verbeurden zegen wil schenken.

Het komen des Heeren is reeds op zich zelf een zegen, maar waaraan de Heere toch nog een zegen wil verbinden. Zijn komen bestaat daarin, dat Hij Zijne nabijheid en gemeenschap gevoelig en zielzaligend doet ondervinden. Van Hem moet dus de zegen komen, niet van onze vroomheid, ons gebed, onze godsvereering, onze gestalten; van Hem en niet van de gaven der voorgangers, de innigheid der bidders, de plaats der samenkomst, de aandoenelijke herinneringen daaraan verbonden, het opgewekt gevoel onder dit alles; van Hem alleen en geheel moet de zegen komen, gelijk Hij hier belooft: »Zal ik tot u komen — en u — zegenen.

In den weg der gestelde middelen, op het ootmoedig smeekgebed, naar het woord Gods wordt de zegen gevonden; dat is zeker. Maar niet minder zeker is het

ook, naar luid van het pas gehoorde getuigenis, dat de zegen op zich zelf steeds van boven komt, steeds eene vrije gave Gods is en steeds een bewijs, dat de Heere heeft gekroond wat Hij zelf heeft gewrocht. De Heere kroont Zijn eigen werk. Van den Heere alleen, de milde fontein aller goeden, daalt neer wat waarlijk goed is en dat op den naam van zegen mag bogen. Dit is niet des menschen, maar des Heeren werk. Zietdaar den bodem der waarheid. En Zoo wij een drietal zielestemmingen aanwezen als de grondzuilen, waarop de tempel van den gewijden huisgodsdienst rust, dan mag de erkentenis der volle genoegzaamheid Gods wel als de bodem beschouwd worden, waarop die zuilentrits vast staat.

Ook de tweede zuil, die we vredelievenden eenvoud hebben genoemd en die door het woord Gods zelf zoo juist uitgehouwen en fijn geteekend is, vindt ge in de woorden van 't vers. «Maar indien gij Mij een steenen altaar zult maken, zoo zult gij dit niet bouwen van gehouwen (steen); zoo gij uw houwijzer daarover verheft, zoo zult gij het ontheiligen.» — Van dergelijke steenen altaren wordt gewag gemaakt in de geschiedenis van Jakob, (Gen. 28: 21, 31 — 34.), van Josua (Jos, 8: 30, 31) en Elia (1 Kon. 18: 31). Zij werden meestal in die oorden opgericht, waar de bodem steenachtig was, en de ruwe, onbehouwen steenen in menigte gevonden werden. Zoo was het bij Jakob, zoo bij Elia aan den Karmel. Bij Josua geschiedde het naar het voorschrift Gods aan Mozes gegeven (Deut, 27: 23), «van geheele steenen waarover geen ijzer bewogen werd.»

Bij eene gezonde opvatting valt de beteekenis van dit voorschrift, naar ons toeschijnt, niet zoo moeilijk te verklaren. Wat toch zegt het? Indien door deze of gene reden de oprichting van een altaar, van aarde, dat

anders de voorkeur heeft, niet kan geschieden, dat men dan in plaats van aarde daarvoor steenen bezigen kon; mits ze niet behouwen waren, zonder dat daartoe de hulp der beeldende en beitelende kunst ingeroepen was. Hiermede wordt de aanwending van de beeldende kunst als ongeoorloofd van de huislijke godsvereering verwijderd gehouden. 't Moest daar alles kunsteloos, natuurlijk, eenvoudig toegaan. Om eenvoud bovenal was het te doen.

Gij ziet, hoe juist onze vaderen; die de openlijke samenkomsten der geloovigen niet als een hernieuwden tempeldienst maar als een toevergaderen van het huisgezin des Heeren beschouwden; hoe juist die vaderen het hebben ingezien en hoe zij wandelden in de sporen van het heilig woord Gods, als zij alle kunst van de godsvereering verre hielden. Geen andere liederen dan de psalmen, geene begeleiding door de velerlei muziekinstrumenten, geen koorgezangen, geen schilderijen en geene beelden in hunne eenvoudige, witgepleisterde bedehuizen. Als men de gereformeerde beginselen toepast op den eerdienst, dan eischen zij, dat daaruit verwijderd worde al wat naar kunst zweemt of aan kunst het ontstaan dankt. Noch Gods woord, noch de gereformeerde beginselen dulden de hulp der optooiende kunst. Kunst leidt ras tot het kunstmatige, het gekunstelde, straks tot het gewrongene, opgeschroefde en onnatuurlijke,

Moge het ook de hoogste kunst heeten de reine gezonde natuur in haar oorspronkelijken eenvoud terug te geven; evenwel waardeert de kunstkenner in de kunst meest de kunstvaardigheid, die over elken tegenstand der weerbarstige natuur wist te zegevieren; die aldus de kloekheid en stoute kracht van den mensch verheerlijkt, tegenover de natuur, het grootsche gewrocht Gods. De bewondering van de kunst is steeds eene verheerlijking van den mensch.

Wat Gods woord daar tegenover wil is juist dat onopgesmukte en frissche, dat onmiddellijk uit de levensbron zelve opborrelt en, ongekunsteld en rein, aan natuur en gezonden zin doet denken. Zie, dat moest zich reeds in het huis- of familie-altaar uitspreken: niet de uitnemendheid der menschen, maar de onopgesmukte gave Gods is het wat het hart in waarheid weldadig aandoet, dat tot vromen reinen zin leidt, gelijk zij ook daaraan de uitdrukking leent. Alles van God, niets van den mensch.

Zoo predikt dit voorschrift aan Israël den eenvoud. Maar hoe wij hier van vredelievenden eenvoud konden spreken? Ons dunkt dat dit duidelijk in de keuze der woorden ligt, waarmede dit gebod nader wordt omschreven. »Zoo gij uw houwijzer daarover verheft, zoo zult gij het ontheiligen.» Wat de onzen door »houwijzer» vertaald hebben, beteekent eigenlijk in 't oorspronkelijke »zwaard (chèreb). Nu weten wij wel dat, naar men zegt, dit zelfde woord ook elk ander snijdend werktuig beteekenen kan; maar met welk recht men dit zeggen kan, zien wij eigenlijk niet in. Wij oordeelen dat opzettelijk het woord »zwaard» gekozen is, om daarop te wijzen, dat, indien men in waarheid een huisaltaar of godsdienstoefening wil, alle twist en gekijf eerst aan zij moest gezet zijn. Waar twist of verdeeldheid in huis heerscht, gaat het gebed niet van harte, al geschiedt dat ook geregeld naar den vorm. 't Is dan om den vorm. Leg eerst uwe twisten bij en kom dan bouwen aan het altaar.

Het gaat hier mede, zooals de koning Salomo het ook aan Hiram herinnerde (1 Kon. 5:3), gelijk het was met koning David, tot wien God gezegd had, »gij zult Mijnen naam geen huis bouwen, want gij zijt een krijgsman en hebt veel bloed vergoten" (1 Kron. 28:3). Geen man des zwaards, al streed hij ook de oorlogen des Heeren, mocht bouwen aan het huis des vredes, opdat

men zoude weten, dat God den vrede lief heeft. En daarom mocht ook geen zwaard gaan over de steenen die dienen moesten, om daarvan een altaar Gode te bouwen. Het moest alles daarbij eenvoud en vrede zijn. — En zoo moet het ook in uwe huislijke godsdienstoefeningen, rondom uw huisaltaar wezen of worden. Vrede in uw huis, vrede in uw hart; dan daalde de vrede Gods, door en in Jezus Christus, in uw midden neer.

't Is die eenvoud die dan tot de ingetogen eerbaarheid leidt, waarvan ons het slotvers van dit hoofdstuk opmerkt. »Gij zult niet met trappen tot mijn altaar klimmen, opdat uwe schaamte voor hetzelve niet ontdekt worde". Sommigen meenen, dat hierdoor verboden wordt het altaar al te hoog te maken; omdat God die vertooning van hoogheid in geen enkel opzicht bemint, veeleer die haat als uiting van den innerlijken hoogmoed van het menschlijk hart, dat zelfs met zijnen vroomheid wil pronken en zelfs van het gebed een hoog voetstuk zoude willen maken, om zich daarop te plaatsen en door allen gezien te worden. Anderen meenen, dat de Heere niet wilde, dat men met te vele treden, sporten of windingen van trappen tot het altaar moest opklimmen, gelijk het bij vele heidenen was.

Anderen nog, en dezen misschien terecht, beweren dat hier in het verbod veroordeelend gezinspeeld wordt op den walgelijken eerdienst van vele oostersche volkeren der oudheid, die door vuige wellusten en openlijke ontucht hunne goden het waardigst meenden te dienen. Gewis ziet dit verbod ook eenigszins daar op; gelijk ook later den priesters bij den openlijken eerdienst in tabernakel en tempel een afzonderlijk, voorheen niet aldus gebruikt, kleedingstuk werd aangewezen, om de verborgen deelen des lichaams aan het oog te onttrekken. Daarom moest

men dan niet langs steile treden, maar langs eene helling of glooiing naar het altaar opgaan.

Men heeft veel moeite zich getroost om de tegenstrijdigheden, die hier schijnbaar bestaan, indien men deze voorschriften met andere gedeelten de schrift vergelijkt, uit den weg te ruimen. Immers volgens deze verboden mocht het altaar noch weelderig ingericht, noch anders dan van aarde of onbehouwen steenen, noch hoog noch met trappen zijn. Elders evenwel (2 Kron. 4: 1) vindt men gewag gemaakt van een altaar, op Gods bevel opgericht en tien kubieten hoog, d. i. meer dan driemaal een manshoogte. Ook aan Salomo's altaar, dat even hoog was, waren steenen trappen. Is dit geene tegenspraak der schrift met zich zelve? Men heeft dan ook op allerlei wijze door allerlei uitlegkundige hulpmiddelen getracht die strijdige uitspraken met elkaar in overeenstemming te brengen.

Wij zullen dit niet pogen, eenvoudig omdat dit niet kan; en het kan niet, omdat het niet behoeft. Men zag niet in, wat wij naar wij, meenen van de uitleggers voor het eerst, opmerkten, dat hier sprake is van de bijzondere, elders van de openbare, hier van de huislijke, elders van de priesterlijke godsvereering, welke laatste slechts in het openbaar geschiedde. Indien men steeds dat onderscheid had gekend en begrepen, zouden vele geleerden zich niet zoo roekeloos aan de geloofwaardigheid des bijbels hebben vergrepen. Al was er een gewijde priesterorde in Israël, toch was geheel het volk bij het verbond erkend als een priesterlijk koningrijk (Ex. 19: 5). Daarom moest elk huisvader, elk stamhoofd een priester zijn in eigen gezin en kring.

En indien deze wet des levens gold voor het vleeschelijk Israël, hoeveel meer dan voor het geestelijk Israël, van hetwelk de apostel Petrus getuigt: »gij zijt

een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk» (1 Petr. 2 : 9). — Kent dan uwe roeping, o vaders, o moeders!

«En ook wij hebben een altaar» (Hebr. 13: 10). 't Is het kruis van Jezus Christus op Golgotha. Laat ons dan tot Hem uitgaan (Hebr. 13: 13). Neen laat Hem tot ons ingaan. Want waar Hij Zijnen Naam doet gedenken daar wil hij komen en zegenen. Dan zal het zijn: dankbaarheid, eenvoud, ingetogenheid die alleen den Heere de eere geeft.

Offert uw hart aan dat altaar. Maar vergeet daarbij niet het woord aangaande het offer op dat altaar. Zoo gij dan uwe gave zult offeren op het altaar en aldaar gedachtig wordt, dat uw broeder iets tegen u heeft, laat daar uw gave voor het altaar, verzoent u eerst met uwen broeder (Matt. 5: 24).

Psalm 116: 10, 11.

XXII.

DE TWEEDE TAFEL DER BONDSWET VOOR HET BONDSVOLK NADER VERKLAARD.

Ex. XXI : 1. — XXXIII : 19.

INHOUD: De vele geboden Gods een wel samenhangend geheel. Het onderwerp en deszelfs verdeeling: het voorwerp der tweede tafel; de „naaste". — Het burgerschap onder Israël en deszelfs rechten; vrijen en slaven; een arbeider en werkman (ebed) geen slaaf, de dienstmaagd geene slavin (ama-schiphcha); Hagar was beide; de voorschriften der dienstbaarheid; niet maar een voorstellen der wet maar een opleggen; onderscheid tusschen de wetgeving der X geboden (debarim) en dezen; rechten (mischpatiem) en geboden (mitzwôth). — Oorzaken van slavernij, koop, schuld, oorlog. — Het beginsel is: de dienstknecht nimmer een slaaf; het blijvend recht eener ongeschonden persoonlijkheid; bepalingen omtrent de dienstknechten. — De rechten des bloeds en der aanverwantschap. De vrijheid mag alleen aan de liefde opgeofferd! De verscheuring van het oor." Het woord „eeuwig" naar tweevoudige beteekenis. Rechten der dienstmaagd, drie voorwaarden van geoorloofde dienstbaarheid; „de schuldige goedwilligheid." Onder Israël was er een dienstbare stand, geen slavernij; milde begrippen van den Bijbel.

De persoon des naasten omvat zijn lijf, wijf en gerijf — de nadere verklaring en omschrijving van het zesde gebod. Het wezen van den doodslag (vs. 1—23). Het beginsel van hot strafrecht (vs. 24—27), de grenzen der zedelijke aansprakelijkheid (vs. 21—16): met voorbedachte rade; de bloedwraak, de vrijstedeu;

gevallen die met doodslag gelijk stonden; „zekerlijk sterven" hij rechterlijk vonnis veroordeeld worden. — Wie de vrijheid eens menschen belaagt vergrijpt zich aan diens leven; menschenroof: moord; kwade bejegening der ouders is heiligschennis. Wat als „heilig" in het strafrecht gold? Geen altaar beschermde den misdadiger of vergoelijkte de misdaad.

Wetten die handelen van gepleegd geweld (vs. 18—23); drie gevallen: verwonding geschied zonder dat de bedoeling daartoe uit het gebezigde middel blijkt; steen en vuist; — verwonding zijner dienstbaren; opzet, middelen en gevolgen van het gepleegde misdrijf. Een „doodelijk verderf„; ook voor de onvoorziene gevolgen van zijnen toorn staat de mensch voor de wet verantwoordelijk. Het onderscheid in de wet tusschen bezworen scheidsrechters (phelilieni) en gezette overheid (elohiem). — De beteekenis van het nog ongeboren kind onder het moederhart; „asôn"; de nog ongeboren vrucht heeft reeds eene ziel; præexistianisme, traducianisme, creatianisme, troost voor treurende moeders.

Ziel voor ziel; jus talionis; beginsel van het strafrecht; wond voor wond, buil voor buil; de eigenlijke zin van dit alles, het lijfstraffelijke recht naar het zesde gebod. — De duidelijke verantwoordelijkheid (vs. 28—36), buiten eigen toedoen is niet buiten eigen schuld! Onbedachtzaamheid en onoplettendheid mede zonde en schuld! De bloedwraak in onderscheiding van het zekerlijk gedood worden, de onvoorzichtiglijk opengelaten kuil, de stootige os. Terugblik op de leidende gedachten of beginselen van het Mosaïsch strafrecht.

Het achtste gebod (H. XXII: 1—15): gewelddadige diefstal (vs. 1—4), listige dieverij (vs. 5—9), misbruik van vertrouwen (vs. 10—15). — Het misdrijf zelf, de rechtsregel en de straf. — Vergrijp tegen den eigendom, rijkdom der ouden in vee. — Eene zeer moeilijke schriftuurplaats, „in het doorgraven," „de reeds opgegane zon" (machthèreth). Op wien de bloedschuld komt, de straf in goed, niet in bloed, betalen, boete. — Het doel, tijdelijk of blijvend voordeel, vier, vijfvoudige of dubbele wedervergelding, het kwaad dient gestraft. — Listige dieverij: met duidelijke winstbeooging, (vs. 5), zonder kennelijk voornemen daartoe (vs. 6), uit onachtzaamheid (vs. 7—9). De schadevergoeding aan wien uittekeeren, in bewaargeving voor of zonder loon; leen en huur; een

voudige en gezonde rechtsbegrippen in de Mozaïsche wetgeving.

Kort recht; de gevallen waarin; het zevende gebod: de bedoeling (vs. 16, 17), de omvang (vs. 18), de gevolgen (vs. 19); de beteekenis (vs. 20). — Ontucht, haar prikkel, macht en dierlijk karakter. De innige, veelal bestreden samenhang van dit gedeelte der H. Schrift. Gedwongen huwelijken, verleiding, toovenaressen, waarzegsters, kaartlegsters; ook Bileam daaronder begrepen; verband tusschen ontucht en afgodendienst; cherem of ban; onderscheid tusschen „chérem" en „korban."

De wet der vreemdelingen: het negende gebod: de weerlooze personen, de zondige zaken, de burgerlijke verplichtingen, de beoogde doeleinden (vs. 21-31). — De wet omtrent de vreemdelingen: het voorwerp, de inhoud en de drangredenen: „overlast aandoen en onderdrukken", vreemdeling zijn; de weduwen en weezen; de tijdelijk armen; rente en woeker (néschech); rente-standaard is onzeker, van sommige omstandigheden afhankelijk; pandrecht, de vrees voor Gods gunst en genade, hoop op genade bij God, ook nu nog, genade wordt den begenadigde geen prikkel tot onrecht, het onrecht voorkomen en het geschonden recht handhaven roeping der overheid ook in het burgerlijke. — De voorschriften aangaande burgerlijke verplichtingen: tegenover de overheid, als dienaresse Gods, en God zelven als den eigenlijken Landsheer, overheid (elohiem) en oversten (nesiem), de „goden", de terûmah', eerste tienden, eerstelingen, „Volheid". Een raadselachtig bevel, de „achtste dag", jong vee, „nuchteren kalveren", melklammeren, veel drukte en weinig zaaks.

Het doel dier geboden: heiliging des volks, de strekking of richting gaat naar God heen, het gevolg en bewijs, het verscheurde, (therépha): het onreine, — Het negende en tiende gebod (Ex. 21: 1–19). Het negende gebod omvat het volk (vs. 1–5) de overheid (vs. 6–9.) Het valsch getuigenis: de oorzaken zijn lichtgeloovigheid of boos opzet (rasha'); een berijmde volksspreuk; volksoploopen, bemoeizucht, aanzien des persoons, valsch of misplaatst medelijden. Rabbiem en rabbiem — velen en grooten, woordspelingen in den bijbel. Niet de persoon maar de zaak dient beoordeeld, het „dooden" door de overheid en de moord omkooping, geschenken nemen, vreemde invloeden.

Het Tiende gebod omvat eigendom, arbeid, woord en levenstijd des naasten (vs. 10–14). — De macht van Gods woord op het gemoed, de Sabbath hier ter plaatse, dierenliefde, verderfelijke hebzucht, ook in woorden, — tijd, inkomsten en personen, inkomstenbelasting, drie hoogtijden in het jaar, Adonaï ook haädoôn: de heer des lands. — „Het bokje in moeders melk." — Besluit.

Psalm 112: 17.

Gods vele en heilige geboden maken al te samen een enkel geheel uit, uit eene en dezelfde bron der waarheid ontsprongen, en door een en denzelfden stroom der wijsheid God gedrenkt, door een enkel snoer der heiligheid Gods te saam gehouden, tot een en hetzelfde doeleinde der verheerlijking Gods heenstrevende. Gods inzettingen zijn een wel samenhangend geheel. Wijst daarop niet de uitdrukking: »de weg der geboden Gods"? Er is een duidelijk begin, een besliste richting en een bepaald einde. Daarom moeten wij, meer nog dan op de enkele geboden en inzettingen zelve, acht geven op de beginselen waaruit deze zijn ontsprongen en de grondslagen, waarop ze blijvend rusten. Dat is het wat de Heilige schrift ons leert zien in dat gedeelte der waarheid, dat wij nu te saam gaan behandelen en waarin ons de verklaring der tweede tafel van de bondswet wordt gegeven.

De beginselen der eerste tafel, waarin God het voorwerp der liefde is, zijn reeds aan het slot van het vorige hoofdstuk in het licht gesteld. Nu evenwel moet nog duidelijk gemaakt worden, wie het voorwerp in de tweede tafel is, d. i. wie eigenlijk met den naam van naasten wordt bedoeld. Hierbij moet nog uitkomen, welke de leidende gedachte van haar oefening, toepassing en volbrenging bij het bondsvolk moest zijn Allereerst zal er dan moeten worden

gesproken over de burgerlijke verhouding der kinderen van het bondsvolk onderling, gelijk de Bondsgod dit heeft gewild, om die tot grondslag te doen strekken voor de velerlei rechtsbetrekkingen in eene eerlijke rechtsbedeeling, die tot allen gelijkelijk moet komen en alle burgers van den zelfden staat gelijkelijk moet omvatten. Voor de wet zijn allen gelijk en geldt geen arm of rijk, geen meer of minder aanzien, geen sekse of kunne. De wet kent personen en burgers onder Israël, maar geene onderscheiding in vrijen en slaven. Onder »de naasten» behoort ook de dienstknecht en dienstmaagd, die op de liefde evenveel aanspraak hebben als zij die oefenen. Zietdaar wat allereerst moet uitkomen voor eene rechte beschouwing en opvatting van de geboden der tweede tafel.

Nu zal ook niet meer verwonderen, waarom dit gedeelte der schrift aanstonds begint met de omschrijving en bepalingen der dienstbaarheid in Israël. Onmiddellijk moet hierdoor uitkomen, dat de rechten van het burgerschap Israëls op zich zelve onverliesbaar zijn, en door geene dienstbaarheid kunnen worden opgeheven. Israëls dienenden werden nooit slaven. In den bondsstaat kende men niet de vernederende onderscheiding tusschen vrijen en slaven, die bij die zoogenaamd beschaafde en vrijheidlievende heidenen zoozeer in zwang en in hunne wetgevingen opgenomen was. Er was geen eigenlijke slavenstand onder het vrije volk Gods. Arbeider of dienaar (ébed), en geen slaaf van den heer des huizes, die zelf dienstknecht des Heeren was, heette de man, die in eenig gezin voor loon diende.

Zoo was het ook met de vrouw gelegen, die dienstmaagd genoemd wordt. Daarvoor komen in het hebreeuwsch twee woordvormen voor: ama en schiph'cha. Daarvan schijnt de tweede eene meer ondergeschikte betrekking aan te duiden, terwijl en de eerste naar onze

meening meer ons zoogmoeder of dan kindermeisje, voedster of hoedster der kinderen teruggeeft. Opmerkelijk en ter leering zeer dienende is hier wel, dat Hagar de Egyptische in Abrahams gezin eerst een dienstmaagd schipcha was en wordt genoemd, maar na Ismaels geboorte als ama optreedt (Gen. 20 : 10). In betrekking tot de vrouw des huizes beschouwd was de dienstbare maagd eene schipcha, en in de betrekking tot het geheele gezin en den ganschen famieliekring eene ama. Deze laatste betrekking wordt hier steeds gebezigd. Laat ons de bepalingen dier wet zelve hooren opdat wij te beter over de wederkeerige burgerlijke verhoudingen van heeren en dienstbaren naar Gods woord kunnen oordeelen.

De voorschriften daaromtrent zijn wel degelijk wetten Gods, die Israël met gezach werden opgelegd. Hoort slechts de woorden der schrift zelve, die al wat daar tot Hoofdst. 13: 19 volgt kennelijk omvatten en beheerschen. »Dit nu zijn de rechten, die gij hun zult voorstellen.» Voor alles moeten wij opmerken, dat wij hier niet met zekere voorstellen te doen hebben, die van Godswege aan het volk ter goed- of afkeuring werden voorgesteld, maar met bepaalde en stellige geboden, die het volk met gezach werden «opgelegd» of liever voorgelegd (thasiem). Ook werd het niet aan Mozes oordeel overgelaten om dit naar eigen inzicht te doen of te laten; maar even stellig als de geboden zelve luiden, klonk ook voor hem het bevel Gods, om die geboden gewisselijk op te leggen.

't Waren beslist geboden Gods, door God zelven medegedeeld, maar niet door Hem, gelijk dit met de tien woorden of geboden was geschied, persoonlijk aan Israel afgekondigd; hoewel zij, dat begrijpt ge, des niet te min met hetzelfde gezach optreden. Het volk, door angst

aangegrepen en door schrik verplet, had zich als een gunst gevraagd, dat God zelf niet meer met hen spreken zoude (Ex. 20: 19). Reeds hierin en hierin bovenal ligt het verschil met de volgende geboden en die der twee tafelen, dat de Heere voortaan door Mozes tot het volk sprak. Bovendien zijn de latere wetten meer de wettige, en door God zelven aangewezen en gegeven gevolgtrekkingen, uitvloeisels en uitbreidende verklaringen van de tien geboden. Ook daarom heeten zij »rechten» (Mischpatiem), gelijk zij hier genoemd worden. 't Zijn namelijk rechten en instellingen, die de toepassing en uitoefening van de grondwet verplichtend en mogelijk maken.

Allereerst omschreven deze geboden de wederkeerige verhouding der meesters en ondergeschikten in betrekking tot den staat. Aldus wordt tevens aangeduid, wat wij eigenlijk onder een persoon of onder den naasten te verstaan hebben (vs. 2–11); zoowel ten opzichte van de mannelijke sekse (vs. 2–6) als die der vrouwelijke kunne (vs. 7–11). Wat de dienstknechten betrof, dezen konden op drieërlei wijze tot dienstbaarheid komen: of door koop of voor schuld (Lev. 25: 39) of als oorlogsbuit. Van het laatste geval is hier geene sprake, omdat er niet van een vreemden maar van een hebreeuwschen dienstknecht gesproken wordt. Evenmin wordt hier misschien het eerste geval bedoeld; omdat we naar het volgende vs. 16 oordeelen, dat koop of verkoop van een hebreeuwschen knecht niet geoorloofd was. Wel mocht men van de heidenen dienstknechten als voor geld gekocht bezitten. Het woord »koopen», dat wij in dezen tekst vinden, beteekent eigenlijk »verwerven». »Als gij eenen hebreeuwschen knecht koopen zult, die zal zes jaren dienen, maar in het zevende zal hij voor vrij uitgaan, om niet.»

Ziedaar het groote beginsel der wederkeerige verhouding en het blijvend recht der persoonlijkheid al aanstonds in den beginne uitgesproken. De dienstknecht werd nooit een slaaf, een blijvend eigendom zijns meesters, een zaak waarmede hij handelen kon naar believen of goeddunken. Na zesjarigen dienst, was de schuld, hoe groot die ook moge geweest zijn, geboet, en was de knecht wederom vrij man. En nog is de vraag open, of dat zevende jaar niet eigenlijk samenviel met het zevende rustjaar; dan zoude, wat wij voor ons evenwel niet gelooven, de diensttijd nog meer zijn ingekort. Terwijl bovendien, indien hij gehuwd en vader was, zijn meester ook verplicht was voor het onderhoud van vrouw en kroost te zorgen. Was de dienstknecht evenwel ongehuwd, »was hij met zijn lijf ingekomen, zoo moest hij ook met zijn lijf uitgaan; indien hij (bij zijne komst in den dienst) integendeel een getrouwd man was, zoo moest zijne vrouw met hem uitgaan.»

Zijne vrouw was een deel van hemzelven, mits hij deze door eigen keuze en als vrij man had verworven, niet als zij hem gegeven was krachtens bevel van zijnen meester. Dan bleef deze de beschikking over de vrouw en hare kinderen, als over zijn eigendom, in zijn eigen huis verworven, geheel behouden. »Indien hem zijn heer eene vrouw gegeven en zij hem zonen of dochteren gebaard zal hebben, zoo zal de vrouw en hare kinderen haars heeren zijn en hij zal met zijn lijf uitgaan.« Hier wordt dus duidelijk wat in burgerlijke betrekking tot den persoon behoorde, eigen lijf, vrouw en kroost en al wat daardoor was verworven en krachtens de eerste en noodzakelijkste behoeften daartoe behoorde. Het natuurrecht der verwantschap op zich zelven kon het burgerlijk recht niet opheffen.

Maar omgekeerd, kon ook het burgerschapsrecht de

rechten des bloeds niet geheel te niete doen. Kon de man ook niet zijn recht op vrouw en kroost in dienstbaarheid verkregen geheel voor de wet zoo laten gelden, dat de heer gedwongen kon worden, om dezen met hem te laten vrij heengaan; van de andere zijde kon ook de heer en meester die rechten niet willens gaan verkrachten. Indien de man en vader zich van vrouw en kroost, in den dienstbaren staat de zijnen geworden, niet wilde scheiden, kon hij, die aller heer en meester was, hem daartoe niet bij de wet dwingen, maar moest hij ook den man in zijne vernederende betrekking bij zich houden.

Dat geschiedde dan door eene eigenaardige handeling. »Indien de knecht ronduit zeggen zal: ik heb mijnen heer, mijne vrouw en mijnen kinderen lief, ik wil niet vrij uitgaan; zoo zal hem zijn heer tot de goden (tot de rechtsprekende overheid) brengen; daarna zal hij hem aan de deur of aan de poort brengen; en zijn heer zal hem met een priem zijn oor doorboren en hij zal hem eeuwiglijk dienen.« Enkele dingen zijn hierbij op te merken. Dit wel ten eerste: dat de eenige billijke en rechtmatige reden voor het vrijwillig in dienstbaarheid blijven, naar Gods woord, eene zoodanige reden moet zijn, die ook voor de Wet geldt, en in datgene is gelegen, wat ook de Wet het hoogste noemt: de liefde. Zoo hoog moet de vrijheid zelve gewaardeerd worden, dat zij alleen aan de liefde, die nog hooger staat, ten offer mag worden gebracht.

Ten tweede bleef er ook dan nog iets vernederends aan dien toestand zelven hangen. Dit wordt aangeduid door de verscheuring van het oor, niet binnenshuis, maar als op de straat, aan deur of deurpost, ten aanschouwe van allen. Het woord dat in 't oorspronkelijke gebezigd wordt duidt eer een scheuren (ratzang) dan doorboren (na-

kab) aan. Nog een ander woord (karath) vindt ge in Ps. 40: 7. Deze laatste plaats moet veeleer met Ps. 22: 17, dan met dit voorgeschreven gebruik der stukrijting van het oor eens dienstknechts vergeleken worden.

Nog willen wij ten derde opgemerkt hebben, dat dit alles nog slechts met dien dienstknecht, die zelf dit wilde, kon geschieden; niet dan na bijzondere kennisgeving aan en bepaalde vergunning van de overheid. Deze moest als de vertegenwoordigster Gods op aarde worden beschouwd en wordt daarom, zoowel hier als elders, »goden» (elohiem) genoemd. Ten vierde mogen wij niet vergeten, dat zelfs nog in dit geval de vrijheid met het jubeljaar of door den dood huns heeren herkregen werd; gelijk uit Lev. 25 : 40 en Deut. 15 : 17 blijkt. Ook blijkt hieruit dat het woord »eeuwig« (olam) in Gods woord niet altijd in volstrekten, maar soms ook in betrekkelijken zin wordt genomen.

Nog gunstiger was de toestand der dienstmaagd, van wie geen verkoop door den verarmden vader, zelfs verondersteld werd, dan met het doel, om op deze wijze, zonder anders verplichten bruidschat, een eerbaar en onbezorgd onderkomen voor haar leven te zoeken. Aan een verkoop der vrouw door haar zelve kon en mocht zelfs niet gedacht worden. Dat blijkt alles reeds duidelijk uit de Schriftwoorden zelve, die tevens den gunstigen toestand der zwakke sekse, vergeleken met dien der dienstknechten, doet uitkomen. Wanneer nu iemand zijne dochter zal verkocht hebben tot eene dienstmaagd, zoo zal zij niet uitgaan, gelijk de dienstknechten uitgaan. Zij mocht, ook indien zij dit wenschte, niet in den dienst van den meester blijven, tenzij onder welvoegelijke en eerbare bedingen, die tot een drietal terug geleid worden.

Men moest haar òf zelf huwen òf onmiddellijk en met

rantsoen vrijgeven. Naar de beteekenis van het oorspronkelijke woord (phadah), dat telkens hier terugkeert, is dit: haar met zekeren, door den vader of bij rechterlijke uitspraak bepaalden, losprijs naar haar vader terugzenden. Nooit mocht hij, om van haar ontslagen te worden haar aan een vreemdeling, d. i. aan een niet-Israëliet verkoopen of overdoen. Dit zou zijn te spelen met het leven en de waardigheid van haar, die toch door haren vader slechts verkocht was, in de eenige hoop, dat zij zijne wederhelft zoude worden. Wel kon hij haar »aan zijn zoon ondertrouwen«. Dan ook was deze verplicht haar wettig te huwen d. i.: »met haar doen naar het recht der dochteren.«

Indien deze laatste dit niet wilde, en haar voor zich zelven niet tot bijwijf hebben wil en dit toonde door eene andere vrouw in hare plaats te nemen, dan moest hij ten minste zorgen, dat zij voor haar geheele leven het noodige had. »Zoo zal hij deze haar spijs, haar deksel en den huwelijksplicht niet onttrekken.« Met dit laatste wordt bedoeld wat de apostel Paulus »de schuldige goedwilligheid« noemt (1 Kor. 7: 3); indien niet veeleer het oorspronkelijk woord door »woning» moet vertaald worden, hetgeen zeer goed kan. Voor voeding, kleeding en woning moest dan de meester steeds, ook voor de vrij uitgegane blijven zorgen.

Slaven en slavinnen, over wie de heer en meester het recht van leven en dood had, kende men dus onder Israël niet. Wel had men een dienstbaren stand, tot welken te behooren volstrekt niet voor schande gerekend werd. Men had knechten en dienstmaagden, maar dezen werden meer als leden des gezins en als huisgenooten beschouwd, die mede van de Sabbathsrust en de feestvreugde der feestelijke dagen genieten konden en mochten (Ex. 20: 10; 23: 12). Zij hadden in de woning des meesters, met de andere leden des gezins, gelijke aan-

spraak op gelijke rechtsbedeeling; gelijk Job dit uitdrukt, en dit op grond juist van dat zedelijk beginsel, dat hij voorop stelt, dat zij kinderen van den zelfden God en Schepper zijn. »Heeft Hij niet die mij maakte hen ook gemaakt en Één ons in de baarmoeder bereid?« (Job 31: 13–15).

Ziet, welke ruime en milde begrippen van wederkeerige menschenliefde onze oude trouwe Bijbel reeds predikt! Hoe edel denkt hij en spreekt hij zich uit over de wederkeerige verhoudingen der menschen onderling! Waar vindt ge bij de oude ook meest beschaafde volken iets, dat dit eenigszins nabij komt of daarnaar zelfs in de verte zweemt? Ook hieruit kan blijken, dat deze wetten en geboden niet door menschen zijn uitgedacht en gesteld, maar door den God der liefde zijn gegeven en afgekondigd. Ook in deze bepalingen klinkt de waarheid der Scheppinge Gods door, die alle menschen uit éénen bloede heeft gemaakt en Wien alleen dan ook lijf en leven des menschen toebehoort. Hij alleen mag daarover beschikken. Zelfs bij een knecht des huizes mocht de heer niet aan lijf en leven komen; hoeveel minder mocht men dit bij elk ander mensch!

En zoo wordt juist in de voorschriften van het knechtswezen de omschrijving voorbereid en gegeven van dat gene, wat wij eigenlijk als den persoon des naasten te beschouwen hebben bij de geboden der tweede tafel, die nu achtereenvolgens nader worden uiteengezet. Daartoe behoort zijn lijf en leven, waarmede hij inkomt en uitgaat; daartoe zijn wijf, waaraan en zoolang hij aan deze verbonden is; daartoe zijn gerijf, dat hij tot onderdes levens behoeft. Daarom moest bij den dienstbare houd gewaakt worden voor deze drie: eigen lijf, getrouwde wijf en noodig gerijf. Elk vergrijp tegen lijf en leven is doodslag, tegen vrouw en gade echtbreuk, tegen goed

en geld diefstal. Tegen al deze gevallen van misdrijf waakt het Strafrecht, gelijk dit nu nader omschreven en naar zijne hoofdbeginselen uiteen gezet wordt. Wat nu nog in dit hoofdstuk van vs. 12 tot vs. 36 volgt, is nadere verklaring van het gebod: »gij zult niet doodslaan.»

Eerst wordt ons gezegd waarin eigenlijk doodslag of doodaanbrengend geweld bestaat (vs. 12–23); daarna welk beginsel van Strafrecht hier op den voorgrond moet staan (vs. 24–27); en ten laatste, hoever de zedelijke verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid voor het bedreven kwaad zich uitstrekt (vs. 28–36). Om voor den rechter strafbaar en door het goddelijk strafrecht als vergrijp beschouwd te worden, behoort allereerst dat de daad geschied zij met voorbedachten rade, met het kennelijk doel om kwaad te doen. Dan luidt het stellig en onwrikbaar bepaalde voorschrift: »wie iemand slaat dat hij sterft, die zal zekerlijk gedood worden«. Op de gezindheid en bedoeling, die tot de daad leidde en haar in het aanzijn riep, komt het bovenal aan meer nog dan op de daad zelve, die geschied kan zijn zonder zelve nog een dadelijk misdrijf of strafbaar vergrijp te zijn.

Er kan doodslag zijn door hetgeen de wereld toeval, maar dat Gods woord zoo te recht een gevolg der alles-beschikkende leiding Gods noemt. De vraag is, of het de kennelijke bedoeling des doodslagers was, om het leven van den naaste te belagen, »hem na te stellen«, dan of het uit alles blijkt, dat »God hem zijne hand heeft doen ontmoeten.« In dit laatste geval zoude de de Heere God, die den doodslager als een onbewust werktuig en onkundig middel Zijner eigene hand heeft gebruikt, ook zorgen, dat deze aan de bloedwraak der naaste betrekkingen en verwanten van den verslagene ontkwam. Voor dezulken waren de vrijsteden ingericht

en geopend, die ons later worden genoemd (Num. 35: 11, 12; Deut. 19: 2, 3, enz.). Deze steden waren er voor Israël, toen zij reeds in Kanaän waren; maar in de woestijn diende daartoe het altaar des Heeren. Dit mogen wij uit het volgende vers opmaken, dat van den moedwilligen manslag spreekt en van het geval, dat er iemand zich aan de gerechte wraak der bloedwrekers wilde onttrekken. »Maar indien iemand tegen zijnen naaste moedwillig gehandeld heeft, om hem met list (met voorbedachten rade) te dooden, zoo zult gij denzelven van voor mijn altaar nemen, dat hij sterve.«

Drie gevallen waren er bovendien, waarin doodstraf bij rechterlijke uitspraak onafwijsbaar gold, zoodat de daad zelve, die deze noodzakelijk maakte, naar het woord Gods met doodslag gelijk stond. Deze gevallen waren: beleediging der ouders door handtastelijk geweld, menschenroof en vervloeking zijner ouders. »Zoo wie zijnen vader of zijne moeder slaat, die zal zekerlijk gedood worden. Verder, zoo wie een mensch steelt, hetzij dat hij dien verkocht heeft, of dat hij in zijne hand gevonden wordt, die zal zekerlijk gedood worden. Wie ook zijnen vader of zijne moeder vloekt, die zal zekerlijk gedood worden.» — Een drietal zaken blijken hier ten duidelijkste: zoowel de kracht der uitdrukking »zekerlijk sterven;» als en bovenal de erkende macht van het onmiddellijk natuurrecht, dat ook in Gods wetten zijn onschendbaar recht laat gelden. Maar niet minder helder blijkt, dat nooit het gewijde en heilige dekmantel en schild mag zijn voor het kwade.

Dat de uitdrukking »hij zal zekerlijk sterven" eigenlijk beteekent: bij rechterlijk vonnis en dit naar den eisch van Gods Heilig recht te moeten sterven, dit hebben wij reeds vroeger uiteengezet. Dezelfde uitdrukking ontmoetten wij reeds in de geschiedenis der eerste menschen, toen

deze nog in den staat der Rechtheid , nog in het verbond der werken stond. Toen had de Heere God tot Adam gezegd: »want ten dage als gij daarvan eet zult gij den dood sterven" (Gen. 2 : 17). De verdubbeling van den wortelstam sterven in het oorspronkelijke, door onze vertalers daar door »den dood sterven" teruggegeven, duiden zij hier door »zekerlijk gedood worden" aan. In beide gevallen beteekent het: door de uitspraak des wettigen rechters en naar het gestelde recht Gods ten doode gedoemd worden. Wij doen dit straks bij vs. 29 nog nader uitkomen, door op het verschil te wijzen, dat er bestaat tusschen de uitdrukking, die wij hier tot driemalen toe vinden, en de latere, waardoor eenvoudig gezegd wordt: „Hij zal gedood worden."

Het doemvonnis des doods, bij rechterlijke uitspraak plechtig gewezen, trof ieder, die zich aan de rechten des levens moedwillig met de daad dorst te vergrijpen. Maar tot de eerste en heiligste rechten van dat leven — wil dat niet voorbij zien — behoorde naar Gods woord allereerst het kunnen gebruiken van het recht zijner vrijheid. Wie die vrijheid belaagde of aanrandde, vergreep zich aan het leven zelf. Want door het gemis der van God geschonken vrijheid verliest het leven zelf zijn waarde. Zietdaar een der eerste en onmiddellijke eischen van het zuiver menschelijk gevoel, dat zijne rechten laat gelden en ook door barbaren en heidenen aldus werd begrepen. Daarom ook werden zij, die in den oorlog de nederlaag geleden hadden, geoordeeld hun leven daarbij te hebben ingeboet, al hadden zij dit dan ook mogen behouden. Zij waren slaven, die ophielden personen te zijn en tot verhandelbare zaken vernederd werden. Daarom ook werd menschenroof bij Gods wet met de doodstraf bedreigd.

En daarmede gelijk stond het verzet tegen de middellijke

oorzaken van het aardsche leven, tegen de ouders; het zij dit in een schennige daad of in een geringschattend, beleedigend of vervloekend woord bestond. Dan mocht men niet langer naar boos opzet, kwade bedoeling, arglistige meening of voorbedachten rade vragen. De daad zelve was reeds onnatuurlijk en verdiende den dood. Wij zouden hierbij mogen voegen, dat de gelijkstelling van dit vergrijp tegen de ouders zelfs met woorden als evenzeer strafbaar met den dood, wel deugdelijk bewijst, gelijk wij reeds vroeger beweerden en uiteenzetten, dat het vijfde gebod niet tot de tweede, maar tot de eerste tafel behoort. Een dergelijk schender der eerste rechten der natuur staat gelijk met een heiligschenner. Daarom zeide ook de spreukendichter: »Wie zijnen vader of moeder vloekt, diens lamp zal uitgebluscht worden in zwarte duisternis (Spr. 20 : 20). Kwade bejegening der ouders door hun kinderen — hoort het — is in waarheid, volgens den bijbel — heiligschennis.

Wat is heilig? Al wat door God afgezonderd en aangewezen, ook als zoodanig aan hem gewijd moet blijven. Dat gewijde en heilige moet ons met eerbied en ontzach vervullen en het gevoel van deszelfs nabijheid moet zelfs het heftige woord en het driftig gebaar terugdringen. Veel minder zal het dan ooit kunnen strekken of mogen dienen; om het op en in zich zelf onheilige tot schuilplaats en bescherming te verstrekken. Toch meende en meent de mensch dit dikwerf, ook tot bevrediging van zijn daarin zeer zwak en dwalend geweten. Dat leert ons de geschiedenis van alle volkeren; dat ook de de geschiedenis van Adonia en Joab (1 Kon. 1 : 51; 2 : 18). Dat leert de geschiedenis der Christelijke kerk, die verhaalt van groote zondaren, die ten laatste naar de kloosters, als de veilige wijkplaatsen der ongerechtigheid vloden; dikwijls om de wrekende hand der burgerlijke gerechtigheid te ontgaan.

Maar God beval den misdadiger, die naar Zijn altaar,

(»Mijn altaar" in onderscheiding van huisaltaar?) gevlucht was, zelfs van daar »te nemen", d. i. des noods met geweld te halen, om hem of den rechter of den bloedwrekers overteleveren. Geene heilige verrichtingen — hoort het, mijne lieven! — evenmin als heilige plaatsen of personen, geene altaren of offers kunnen het bedreven kwaad weer goed maken, zonder voorafgegane bevrediging van den heiligen eisch van Gods recht en dit naar den eisch van Gods eer.

Waar de stemming des gemoeds onheilig blijft, baat waarlijk geene heilige omgeving; tenzij dan om de onheiligheid van het hart en van de daad nog scherper te doen uitkomen. Op de onheiligheid der daad, zoo zeiden we, moest te allen tijde het allereerst gelet worden. Onheiligheid nu is eerst daar aanwezig waar het kwade opzettelijk bedoeld is. Gelijk er daarentegen van heiligheid geen sprake kan zijn, zoo deze niet uit een bewust en bedoeld streven is voortgevloeid. Daarom moet bij elk vergrijp allereerst naar de eigenlijke bedoeling gevraagd worden, die, naar de gegevens die er waren, konde geacht worden in den geest des misdadigers geleefd te hebben. Er kan b. v. manslag gepleegd zijn, terwijl er slechts ruw geweld bedoeld was. Maar dan moest dit ook blijken uit de keuze der werktuigen, waarvan men zich had bediend om kwaad te stichten.

Deze gedachte beheerscht de wetten, die handelen van het dadelijk geweld tegen den naaste, zonder dat de dood was bedoeld, terwijl er evenwel de dood het gevolg van had kunnen zijn (vs. 11–23). Drie gevallen worden er genoemd. Het eerste is: verwonding van den naaste zonder dat er de dood op volgt en met eenig werktuig, waarvan geen doodelijk gevolg te vreezen was. „En wanneer mannen twisten, in krakeel vervallen, en de een slaat den ander, zoodat zij van

woorden tot daden komen, met eenen steen of met eene vuist en hij sterft niet maar valt te bedde; indien hij weder opstaat en op straat gaat bij (met hulp van) zijnen stok, zoo zal hij die hem sloeg onschuldig zijn, namelijk van moedwilligen doodslag. Omdat steen en vuist niet gebruikt werden om onmiddellijk te dooden, maar geacht werden in drift te zijn opgegrepen. Evenwel is hij niet in alle deelen onschuldig voor den rechter en tegenover zijnen naaste. „Alleen zal hij geven, hetgeen hij verzuimd heeft en hij zal hem volkomen laten heelen". Zoowel schadevergoeding voor geleden verzuim als verplegings- en genezingskosten moesten door hem, die het kwaad had berokkend, worden gegeven.

Zoo ging het ook in betrekking tot de dienstbaren, waarop het tweede geval ziet. »Wanneer ook iemand zijnen dienstknecht, of zijne dienstmaagd met eenen stok slaat, dat hij onder zijne handen sterft, die zal zekerlijk gewroken worden. Zoo hij nogthans eenen dag of twee dagen overeind blijft, zoo zal hij niet gewroken worden, want hij is zijn geld.» Hier wordt wel straf bedreigd, maar niet des doods. Dit geschiedt omdat de meester, door het bezigen van een stok, zijne bedoeling om te kastijden, niet om te dooden duidelijk heeft getoond.

Toch mag ook de toorn den mensch niet zoozeer overheerschen; en nooit kan dit voor het kwaad genoeg verontschuldiging bieden, om dit straffeloos te maken. Van vergoedingskosten kan hier gewisselijk geene melding gemaakt worden, daar de Schrift met die kernachtige uitdrukking: »want het is zijn geld», duidelijk genoeg aantoont, dat wat nadeel er door de verwonding van den dienstknecht ook aangebracht mocht zijn, dit immers tot eigen schade van den meester was.

Trouwens, drift en toorn schaden de eigen meesters het meest; en een heer of vrouw, die zich met schel-

dende woorden of ruwe daden tegenover de ondergeschikten te buiten gaat en aldus eigen waardigheid en belang vergeet of te grabbel gooit, benadeelt zich zelven altijd het eerst en het meest. Dan is het beter uiteen te gaan; eer dat het ooit zoover kan komen. Al leed de heer zelf schade. toch moest het kwaad zelf gestraft worden. — Welk beginsel bij de toepassing der straf moest gelden, naar welken maatstaf die straf moest opgelegd worden, zal later blijken, nadat eerst nog een ander mogelijk geval als leerend en waarschuwend voorbeeld is gesteld. Dit wordt nu eerst afgehandeld, om te gelijk en geleidelijk tevens het beginsel en den maatstaf aan te geven, die het strafrecht in Israël moesten beheerschen.

Hooren wij dan eerst dat derde geval, dat leert, en zeer duidelijk leert, dat men niet slechts moet letten op het opzet of de voorafgaande gezindheid, op de gebezigde middelen van aanval of geweld, maar ook op de gevolgen, die er onmiddellijk uit het gepleegd misdrijf kunnen voortvloeien. „Wanneer mannen kijven en slaan eene zwangere vrouw, dat haar de vrucht afgaat en geen doodelijk verderf zij, zoo zal hij zekerlijk gestraft worden, gelijk als hem de man der vrouw oplegt en hij zal het geven voor de rechteren. Maar indien er een doodelijk verderf zal zijn, zoo zult gij geven ziel voor ziel.» Bij de veronderstelling dat de wil om te dooden niet aanwezig was en er ook geen wapentuig gebruikt is dat den dood veroorzaken kon, is er evenwel de onwillekeurige manslag als een gevolg van het ruw geweld denkbaar en mogelijk. Ook dit heeft in de toepassing van het strafrecht zeer zeker zijne eigenaardige beteekenis.

De keuze van het woord (asôn) — dat onze Statenvertaling door „doodelijk verderf“ heeft weergegeven en

dat ook in Benjamins geschiedenis voorkomt (Gen. 42 : 4, 38) en daar door »verderf" is vertaald — de kenze van dit woord wijst op eenig ongeval, dat men wel vooraf niet berekenen of verwachten kan; maar waartoe evenwel in de gelegenheid of omstandigheid zelve de aanleiding is gegeven, ook indien men van het gebeurde kwaad zelf de oorzaak noch is noch wezen wilde. Ook voor dergelijke onvoorziene gevolgen en uitvloeisels van zijn toorn blijft de schuldige mensch verantwoordelijk.

Het verontschuldigt niet, dat de vrouw, die aldus het niet bedoelde slachtaffer van het ruw geweld werd, zich misschien uit eigen beweging in de zaak der twistenden had gemengd, en misschien om hen te scheiden zich tusschen beiden had geworpen; wellicht — want dat teekent het karakter van de vrouw — om op eigen lijf den slag op te vangen, die voor haar man bestemd was. Indien er eenig onvoorzien ongeval ten gevolge van den slag of stoot bijkomt, en het leven van de moeder of van de vrucht onder haar hart er mede gemoeid is, dan moest het voor de overheid gebracht worden. Zonder deze verzwarende omstandigheid kon de geheele zaak met eene boete of schadevergoeding afgedaan worden, wier grootte door den man der vrouw werd bepaald, maar voor de rechters moest worden gegeven. Wij oordeelen dat de rechters, die hier bedoeld worden, meer gekozen scheidsrechters (phelilîm) waren, dan wel de gezette overheid (elohiem.)

De opzettelijke vermelding en uitdrukkelijke strafbepaling in dit bijzonder geval is in vele opzichten zeer merkwaardig en bewijst mede de doelmatigheid ook van ieder onderdeel der Heilige Schrift. Immers wordt hier gewicht gelegd op en als strafwaardig aangeduid eene zaak, die elders in de Schrift als zoodanig niet opzettelijk genoemd en geheel voorbijgegaan schijnt: de beteeke-

nis van het nog ongeboren kind onder moeders hart. Toch dwaalt men als men dit meent. Overal in Gods woord wordt daarvan melding gemaakt. Hier zouden wij oordeelen, dat de bedoelde schade, die aangebracht is, juist het kind in moeders schoot geldt. Want het woord „ason", door verderf vertaald, wijst ook in Benjamins geschiedenis op eenig kwaad ongeval, dat wel 't kind overkomt, maar waardoor de ouders veelmeer ten diepste bedroefd en van kroost beroofd worden. Juist daarom is dit eigenaardige en zeldzame woord hier gekozen.

Ook het nog niet levensvatbare kind, dat nog onder moeders hart gedragen wordt, telt wel degelijk in de schatting van een alwetend God mede. Hoort het, o moeders! die een zoodanige blijde verwachting koestert. Ook voor uw nog niet geboren kind draagt de Heere God zorg, ook dit is een gedurig voorwerp voor Zijne alles leidende en alles bestierende Voorzienigheid. Ook het nog niet geboren kind treedt in de bijbelsche geschiedenis op en ontvangt daar zijne eigene beteekenis. Onder Rebekka's hart bewogen zich haar twee kinderen en dreven met geheimzinnige kracht haar tot God uit (Gen. 25: 22). Elizabeth's kind sprong in haren schoot op, om den nog niet geboren Christus, onder Maria's hart gedragen, te begroeten (Luk. 1: 41).

Ook het nog niet geboren kind heeft reeds eene ziel. Bid moeder! voor uw kind onder uw hart; want, waarlijk! het heeft reeds eene ziel! Vraag nu niet, welke der drie meeningen onzer ouden omtrent de ontvangst der ziel in het kind waarheid is. Gewis zij niet die stelt: dat God alle zielen van den beginne af geschapen heeft, om die op Zijnen tijd met het wordende kind te vereenigen (præ-existianisme). Meer waar is reeds deze die, gelijk Augustinus, stelt dat lichaam en

ziel tegelijk bij de wording van het kind van de ouders op het kroost worden overgeplant (traducianisme). Onze vaderen geloofden, dat God elke ziel bij de wording van een kind schept, om die straks met het lichaam te verbinden (creatianisme).

Dit alles doet minder ter zake dan dit: dat God reeds de ongeboren vrucht des lichaams gadeslaat (Ps. 139: 15; Job 10: 10); dat reeds in die vrucht het leven ook der zonde is (Ps. 51: 7); en dat God derhalve Zijne uitverkorenen reeds in moeders schoot, reeds vóór de geboorte, afzondert, roept en heiligt. Reeds een Jeremia (Jer. 1: 5) en een Paulus (Gal. 1: 15) getuigen dit; gelijk we dit ook bij een Jacob (Gen. 25: 23) en bij eenen Johannes (Luk. 1: 15) zien. — Zegt dan nooit, o moeders! die de bewegingen van uwe nog ongeboren kinderen wel onder uw hart hebt gevoeld, maar die kinderen zelven nooit levend op aarde zaagt, omdat God hen nog vóór de geboorte afriep, zegt toch nooit, dat God u geene kinderen heeft geschonken. In den hemel zult gij ze wellicht zien. Want ook in het nog ongeboren kind leeft eene ziel. Dat is de groote waarheid, die dit bijzonder geval, ook tot moeders vertroosting ons moest leeren. Juist daartoe wordt het groote beginsel juist hier genoemd, het beginsel dat de rechtspraak in dergelijke omstandigheden moet beheerschen.

»Gij zult geven ziel voor ziel.» Dus had het kind, waarvan de moeder naar aanleiding van het ruw geweld ontijdig was bevallen, reeds eene ziel! Want van de nog ongeboren vrucht — vergeet dit niet — nog meer en eer dan van de moeder is in deze rechtshandeling sprake. Daarop immers, zoo zeiden we, wijst de keuze van het woord asôn, ook in Benjamins geschiedenis vermeld. En hiermede is de overgang gegeven tot dat

beginsel en dien maatstaf der rechtspleging, die men met den naam van het recht der gelijke wedervergelding (jus talionis) bestempelt. Het lijdt geen twijfel, dat wij hierbij met een beginsel en leiddraad, niet met een voorschrift der eigenlijke handelwijs te doen hebben. Want uit alles blijkt dat wij reeds uit het hoofdstuk van het lijfstraffelijk zijn overgegaan tot dat van het boetstraffelijk recht. Maar ofschoon slechts met eenig geldverlies gestraft, behoort dit toch tot het zesde gebod en deszelfs toepassing; namelijk al wat lijf en leven te na komt: oog of tand, voet of hand, wond of buil.

Ter bepaling voor de maat des euvels en der daaraan evenredig op te leggen straf moest deze regel gelden, die door de volgende voorbeelden wordt opgehelderd, »ziel voor ziel, oog voor oog, tand voor tand, hand voor hand, voet voor voet, brand voor brand, wonde voor wonde, buil voor buil!» Een dergelijke rechtsregel was ons eenigszins reeds in het pralend lied van Lamech voorgekomen: „een man voor mijn wonde en een jongeling voor mijn buil" (Gen. 4: 23). Daarmede stelt Lamech het vergrijp van eene wonde zooveel hooger dan eene buil, als een man krachtiger is dan een jongeling. Indien wij dan dezen rechtsregel zonder beeldspraak in de gewone taal des levens moeten omzetten, zouden wij zeggen, dat hier mede bedoeld wordt: dat elk kwaad naar zijn bijzonderen aart en omvang, afgescheiden van de mogelijke aanleidingen, moest beoordeeld en berecht worden. Maar dit gold alleen bij boetstraffen en in gevallen, waarin de gevolgen vooraf niet te berekenen waren en waarvan het zeker bleek, dat zij niet aldus bedoeld geweest zijn.

In welken zin dit alles nu op te vatten is zal het eerstvolgend tweetal verzen ons zeggen. „Wanneer ook

iemand het oog van zijnen dienstknecht of het oog zijner dienstmaagd slaat en verderft het, hij zal hem vrij laten gaan voor zijn oog. En wanneer hij eenen tand van zijnen dienstknecht of een tand van zijne dienstmaagd uitslaat, zoo zal hij hem vrij laten uitgaan voor zijn tand." Zeer zeker was het niet aanwezig zijn der kwade bedoeling eene verzachtende omstandigheid; maar bovenal moest men voor den rechter de daad zelve naar hare gevolgen en uitkomsten beoordeelen. Ook indien de slag een knecht had getroffen, gold het toch ook hier lijf en leven, en dus al wat het lichaam betreft, ziel, oog of tand, voet of hand, buil, wond of brand. Dit alles behoorde tot het lijfstraffelijk recht, dat op het zesde gebod betrekking heeft en daarvan de omschrijving geeft.

En hoever de zedelijke verantwoordelijkheid of de aansprakelijkheid voor het gerecht van dit alles gaat heldert het volgende op (vs. 28—36). Daarin worden de gevallen beschreven, waarbij het aangerichte lichamelijk kwaad of lijfsgevaar niet door den persoon zelven, maar toch door zijn toedoen van verzuim of nalatigheid werd veroorzaakt. Wederom zijn er drie voorbeelden gegeven van den os die den mensch doodt, van een opengelaten kuil, en van een os die eenigen anderen os stoot en doodt. Hier moet vóór alles beslist worden, of er dadelijk verzuim en dus schuldige roekeloosheid aanwezig is, dan wel of alles een geheel onvoorzien, en dus niet van te voren te keeren, kwaad moet heeten. Al mocht er dan eigenlijk geen boos opzet zijn, toch is er als opzettelijke achteloosheid, die schier even schuldig is, daar zij met het leven en het goed van anderen speelt en dit menigmaal in de waagschaal stelt.

Indien wij nu bij dit alles wel begrijpen, dat deze gansche wetgeving in hare groote beginselen en leidende

gedachten als de uiting en afdruk is van het heilig recht Gods, die ook deze rechten heeft gesteld, o meesters en vrouwen, dienstknechten en dienstmaagden! hoe zult gij dan eens voor God in het gericht komen voor al uwe nalatigheden, verzuimen, vergeetachtigheid en onoplettendheid, waardoor zoo dikwerf zoo groot gevaar voor de u toevertrouwde kinderen, huizen en bezittingen ontstaat? Hoe menige woning ging door achteloosheid in vlammen op; hoe menig kind werd het slachtoffer van onoplettendheid! Dit alles, hoort het wel, wordt in Gods eigen woord wel degelijk strafbaar gesteld.

Wij ontkennen niet, dat onderscheid gemaakt wordt in het meer of min aansprakelijk zijn voor de gevolgen van eenig ongeval; al naarmate men van het gevaarlijke der aanleidende oorzaken vooraf meerdere of mindere kennis bezat of geacht kon worden die te bezitten. Indien de heer niet wist, niet kon weten, dat zijn os stootig was, en deze een mensch doodde, moest alleen de os gesteenigd worden, maar de meester was vrij. Toch moest deze tot straf zijn os missen; en ook daarom werd het gebruik van zijn vleesch verboden. Wist hij evenwel van die kwade hebbelijkheid van zijn ploeg- of trekos, dan werd de man even schuldig geacht, en moest hij sterven, als of hij zelf de moordenaar was. Let wel op dat hier nu geen sprake is van een rechterlijk doodvonnis, maar van een overlaten aan de bloedwraak der verwanten. Dat is het onderscheid tusschen de uitdrukken „gedood worden" en „zekerlijk gedood worden." Alleen de laatste wijst, zooals wij boven zeiden, op een rechterlijk vonnis.

Ook het onvoorzichtig open laten of niet toedekken van een kuil of put was strafbaar; en reeds hier wordt daarvan gesproken, omdat al was nu ook slechts os of ezel het slachtoffer van die roekeloosheid, ditzelfde toch

ook met eenigen mensch had kunnen geschieden. Niet de onbewuste kuil was schuldig, niet aan het toeval mocht men zoo iets wijten, maar de heer zelf was aansprakelijk voor het geleden verlies. „En wanneer iemand eenen kuil opent, of wanneer iemand een kuil graaft en hij dekt hem niet toe en een os of ezel valt daarin; de heer des kuils zal het vergelden, hij zal aan deszelfs heer het geld wederkeeren, doch dat doode zal zijns wezen."

Evenzeer wordt hier ter plaatste melding gemaakt van den stootigen os die een anderen os kwetste of doodde. Deze had immers ook voor een mensch gevaarlijk kunnen worden. Bij onvermoede en onbewezen onkunde des meesters aangaande den gevaarlijken aard van zijn dier moest men den levenden os verkoopen en de opbrengst daarvan tegelijk met dien van den dooden os tusschen beiden deelen, tusschen hem door wiens dier de schade was toegebracht en hem die de schade had geleden. Was de os evenwel te voren reeds als stootig bekend, dan is het geheel de schuld des meesters, wiens nalatigheid de schuldige en verantwoordelijke oorzaak van het kwaad was. Hij moest dan zijnen os geheel afstaan aan hem, die de schade had geleden. Maar den dooden os mocht hij behouden. Niemand mocht door zijn geleden verlies winst behalen; alleen het kwade moest gestraft worden.

En hiermede is de nadere omschrijving van het eerste gebod der tweede tafel „gij zult niet doodslaan» geëindigd. Vraagt ge wat het vooral betreft en omvat? Juist al datgene wat lijf en leven van nabij met gevaar bedreigt. Vraagt ge naar het beginsel van het strafrecht in deze: 't is het heilig recht der wedervergelding en dus de wraak van het geschonden recht, uitgestort over den kwaaddoener. Niet de verbetering van den zondaar maar de wreking der zonde zelve, de handhaving van de

eere des rechts en van het gezach van den wetgever wordt in de eerste plaats beoogd.

Wilt ge het beginsel der toepassing kennen? 't Is, van de eene zijde: de eerbiediging der persoonlijkheid in elken burger van den staat, 't zij hij heer of dienstknecht heette of was; 't is, van de andere zijde: de zedelijke verantwoordelijkheid van den schuldige, ook voor datgene wat hem toebehoort. Als beginsel daarvan wordt vs. 24 en 25 aangegeven het gelijk recht van wedervergelding. Wat nu van dit alles het doel is? 't Is, gelijk we straks vernemen zullen, de uitroeiing van het kwaad-zelf en de heiliging van het volk. (Ex. 22 : 31).

Ziet het eerste gebod op het lijf en leven des menschen, dat niet mag worden aangerand of belaagd; het tweede, naar deze uitbreiding, ziet op het noodige gerijf in geld en goed van dien zelfden mensch; terwijl het derde op zijn vrouw en eere let. Wederom is het lijf, wijf en gerijf, die het meest den persoon des menschen vormen en raken. – De eerste helft van hoofdst. 22 is geheel gewijd aan de omschrijving en verklaring van het achtste gebod (vs. 1—15). Eerst wordt de gewelddadige diefstal strafbaar gesteld (vs. 1–4); daarna de meer listige dieverij als op dezelfde lijn met diefstal geplaatst (vs. 5–9); en ten laatste getracht de oneerlijkheid door misbruik van vertrouwen in het rechte licht te stellen (vs. 10–15).

Waarin het feit zelf bestaat, welke rechtsregel hier geldt, en welke straf moet toegepast, wordt aanstonds in den aanvang voorop- en uiteengezet. Diefstal is het met geweld of door list zich toeigenen van eens anders goed, en dit ten eigen bate, voordeel of gerief. Diefstal is dus een vergrijp tegen den eigendom, ge-

lijk doodslag dit is tegen het leven van den naaste. Natuurlijk worden als voorwerpen van den roof allereerst die zaken genoemd, die in 't oosten en bij herdersvolken het eerst als roerend goed in aanmerking komen, en bij wie de levende have het voornaamste deel van den bijzonderen rijkdom uitmaakt. Zoo was het bij de aartsvaders, zoo bij Job, wier groote rijkdom voornamelijk in runderen, schapen en ander vee bestond.

Daarom wordt daarvan ook hier gewag gemaakt. »Wanneer iemand eenen os of klein vee steelt en slacht het of verkoopt het, die zal vijf runderen voor éénen os wedergeven en vier schapen voor één stuk klein vee.» Let er wel op, dat naar de grootte van het gestolen voorwerp ook de zwaarte van de opgelegde straf verschilt. Vergeet ook niet op te merken, dat, volgens vs. 9, het strafbepalend vonnis ook niet maar ondershands afgemaakt en dus afgewend kon worden; maar dat het door en voor den openbaren rechter moest geschieden; want, naar wij oordeelen, verviel ook hetgeen door de straf meer geëischt werd dan het gestolene bedroeg niet aan hem, die door de diefstal de eerste schade had geleden, maar aan den staat, misschien aan den priester en leviet.

Maar wat Gods woord hier vooral op den voorgrond gesteld wil zien is de rechtsregel, die als leidend beginsel van het bijbelsch strafrecht kan gelden: de aard van de straf zelve moet in overeenstemming wezen met den aard van het vergrijp. Ging dit laatste tegen lijf en leven in, dan moest het ook daaraan gestraft worden. Daarop doelde die uitspraak van het recht der wedervergelding, reeds boven toegelicht (Ex. 21: 23–25). Betrof het vergrijp daarentegen iemands eigendom, dan mocht de straf ook slechts den eigendom treffen, of, wanneer dit er niet was, den persoon »die voor zijne dieverij verkocht moest worden.» Duidelijk wordt deze

regel des strafrechts uiteengezet in de twee eerstvolgende verzen: »Indien een dief gevonden wordt in het doorgraven en hij wordt geslagen, dat hij sterft, het zal hem geene bloedschuld zijn; indien de zon over hem opgegaan is, zoo zal het eene bloedschuld zijn; hij zal het volkomen wedergeven; heeft hij niet zoo zal hij verkocht worden voor zijne dieverij.»

Deze zeer moeielijke schriftuurplaats, die, naar uit de kantteekeningen blijkt, door onze vertalers zeer goed begrepen is, eischt evenwel eenige nadere toelichting. Door de verwijzing in de kantteekeningen naar Mt. 24: 48 wilden ook de Statenvertalers aangeven, dat de woorden »in het doorgraven« moeten verstaan worden van den nachtelijken tijd die meest ter inbraak en diefstal gebezigd wordt. Dit blijkt ook uit de tegenstelling van die woorden met het volgende vers, die van het helder daglicht of »de reeds opgegane zon» spreken. Ook de spraakkunstige vorm van het oorspronkelijke woord (machthèreth) pleit voor eene dergelijke opvatting.

Hieruit volgt dan onwedersprekelijk, dat de bloedschuld, waarmede hier gedreigd wordt, den doodslager zelven en niet den verslagen dief betreft. Deze, die aan den eigendom van anderen zich had willen vergrijpen, mocht niet anders dan in zijn eigendom gestraft worden. En juist dit is de beteekenis der woorden, die door onze statenvertalers door »volkomen wedergeven» zijn vertaald, en die eigenlijk, door verdubbeling van den stamvorm, beteekenen: »betalen, betalen zal hij!» Aldus moest met te meer klem uitkomen, dat de straf in de betaling van eenige geldsom of vastgestelde geldswaarde moest bestaan. Tevens moest daarbij uitkomen dat de bloedwrekers geen recht van weerwraak hadden op den man, die in het nachtelijk uur, ter zelfverdediging, en onkundig van het doel des gewelddadigen inbrekers, dezen

zelven had gedood. Anders werd de zaak, als zij bij helderlichten dag plaats had gevonden. Dan mocht men geen diefstal door voorbedachten moord weren, waar alleen eene geldstraf mocht worden opgelegd.

Ter beoordeeling van het meer of min schuldige van het gepleegde feit en het daarnaar regelen van de zwaarte der straf, kwam nog de aard van het doel waartoe dit scheen gepleegd te zijn: of tot tijdelijk of tot blijvend voordeel. »Indien de diefstal levend in zijn hand voorzeker gevonden wordt, hetzij os of ezel of klein vee, hij zal het dubbel wedergeven.» 't Was den dief er dus niet om te doen geweest, om het geroofde door slachting of verkoop onmiddellijk ten eigen voordeel aan tewenden. Wellicht dacht hij er over, om het nog terug te geven. Daarom moest hier een lichtere straf worden toegepast. In de vorige gevallen was het de vier- of vijfvoudige, nu slechts de dubbele waarde van het gestolene. Zoo wilde de Heere steeds de mildste toepassing van het strengste recht, waarvan in geen geval mocht afgeweken worden. Maar ook mocht -- let daar toch wel op, gij zedelijke verbeteraars! — het schijnbaar goede voornemen of de beweerde mogelijkheid van het berouw het kwaad zelf niet als ongedaan leeren beschouwen.

Het kwaad moest gestraft, in welken vorm het ook optrad en hoe het ook schijnbaar onschuldig is; gelijk dit soms met die listige dieverij is, waarvan nu wederom een drietal gevallen worden opgesomd (vs. 5–9). Het eerste is, waar dadelijk voordeel beoogd wordt (vs. 5); het tweede van berokkend nadeel aan een ander, zonder bedoeld voordeel voor zich zelven, (vs. 6); het derde van nadeel door onachtzaamheid veroorzaakt (vs. 7—9). Het eerste betreft het doen afweiden van eens anders weide of wijngaard, welk aangebracht verlies door het beste van eigen weide of

wijngaard moest vergoed worden. Het tweede ewaagt van het in brand steken van een korenhoop, of het te veld staande gewas van een ander; gelijk wij dit lezen bij Absalom, die Joabs gerst op den akker in brand liet steken (2 Sam. 14 : 30). Dit scheen dus in die dagen wel meer voor te komen, of als middel van wraak of om eenige andere bijkomende reden.

Het derde geval (vs. 7—9) is meer ingewikkeld en ziet op eenig voor zeker loon ter bewaring gegeven goed, dat zoek is geraakt, hetzij door of met toedoen, met of buiten weten van hen, in wier hand de zaak ter bewaring was gesteld. „Wanneer iemand zijnen naasten geld of vaten te bewaren geeft en het wordt uit diens mans huis gestolen, indien de dief gevonden wordt, hij (deze zelf) zal het dubbel wedergeven. Indien de dief niet gevonden wordt, zoo zal de heer des huizes tot de goden (tot den openbaren rechter) gebracht worden, of hij niet zijne hand aan zijns naasten have gelegd heeft. Over alle zaak van onrecht, over eenen os, over eenen ezel, over klein vee, over kleeding, over al het verlorene, hetwelk iemand zegt dat het zijne is, beider zaak zal voor de goden komen." Nooit mocht men in eigen zaak zijn eigen rechter wezen of op eigen gezach en naar eigen oordeel het geleden verlies trachten terug te krijgen. »Wie de goden verwijzen, die zal het aan zijn naasten dubbel wedergeven.»

Hier schijnt eenige tegenspraak in de oefening der rechtsbedeeling met hetgeen wij kort te voren beweerden. Immers wordt hier duidelijk gezegd, dat de geleden schade aan den naasten zelven dubbel moet worden vergoed. Maar juist omdat dit hier met even zoovele woorden duidelijk wordt uitgedrukt, oordeelen wij, dat, waar dit niet geschiedt, iets dergelijks dan ook niet werd bedoeld. In dit geval was er genoegzame

grond voor die rechtsbepaling om de lijdende partij geduld te leeren oefenen. Indien toch zijn recht bij den rechter was gebleken, bracht de uitspraak van het wettig gestelde recht hem dubbel zooveel aan als hij, door zichzelven recht te verschaffen, had kunnen winnen. — 't Is altijd het veiligst en ook het voordeeligst van God zelven de handhaving van het recht te verwachten, in stee van zelf dit te willen afdwingen. God zoude zorgen dat het recht aan het licht kwam; en dat dit, eenmaal door Hem zelven aan het licht gebracht, ook den wachtenden geloovige voordeel in plaats van nadeel zoude aanbrengen.

Ook bij misbruikt vertrouwen, gelijk ons dit in het volgend zestal verzen wordt uiteengezet (vs. 10–15). Hier geldt het, in onderscheiding van het vorig geval, de inbewaargeving van eenige zaak, zonder dat daarvoor loon gesteld of geëischt werd; terwijl tevens de bepalingen van leen en huur daaraan worden toegevoegd. Bij geschilzaken van vertrouwen of vermoeden daaromtrent trad de eed tusschenbeiden, die een eind maakte aan alle tegenspreking; bij leen moest de tegenwoordigheid of afwezigheid des eigenaars beslissen. In geval der laatste was men zelf voor het geleende verantwoordelijk, in het eerste geval niet. Bij huur werd de huursom zelf voor eene aan het verlies evenredige vergoeding gerekend.

De eed gelijk de bewijslast kwam op dengene, aan wien de zaak was toevertrouwd; en dan eerst mocht de eed der zuivering gedaan worden, wanneer elk ander middel van bewijs ontbrak. Kon men bewijzen dat het verlorene gestolen was, dan was de gebruiker tot vergoeding aan den eigenaar verplicht, tot straf zijner onachtzaamheid. Was het verscheurd en kon hij dat verscheurde toonen, dan gold het recht der overmacht, waartegen hij niet kon en die hem vrijsprak.

Gij ziet welke eenvoudige en gezonde rechtsbegrippen

bij Israëls rechtsbedeeling door den Heere God werden vooropgezet. Ook hier gold het recht der wedervergelding; maar dan moest ook de schuld in allen deele gebleken zijn. Daar mocht en kon nooit verwarring in de toepassing der straf voorkomen, omdat steeds haar aard evenredig moest zijn aan den aard van het misdrijf zelf. De zedelijke zijde van het goddelijk strafrecht kwam ook uit in de oplegging en handhaving van den eed voor en door den rechter; en wel niet minder door den steeds streng volgehouden eisch, dat men nooit op eigene hand zich recht mocht zien te verschaffen, maar datzelve van den openbaren rechter, van de gestelde overheid, van »de goden» moest vragen en afwachten.

Deze overheid moest waken dat het kwaad gestraft en uitgeroeid werd. Enkele gevallen waren er, waarin kort recht scheen voorgeschreven en waarin het ieders roeping was om recht te oefenen. Dit betreft vooral de overtreding van het zevende gebod, dat nu wordt behandeld (vs. 16–20). Waarop dat verbod allereerst doelt wordt eerst uiteengezet (vs. 16, 17); wat daarmede op het nauwst samenhangt wordt daarna verklaard (vs. 18); waartoe deszelfs overtreding eindelijk leidt wordt niet verzwegen (vs. 19); waarvoor het bovenal waarschuwt wordt straks duidelijk uitgesproken (vs. 20). Eerst handelen wij dus over de heillooze ontucht zelve, daarna over de gruwzame opwekking daartoe, straks over haar verdierlijkend geweld, en ten laatste over haar geestelijke beteekenis.

Ook bij dit vijftal verzen bemerkt ge dus; hoewel men dit herhaaldelijk zelfs van schijnbaar geloovige zijde heeft ontkend; ook hier merkt ge dus, gelijk overal elders in de schrift, een nauwsluitenden en zeer gepasten

samenhang der deelen onderling en der op elkander volgende en uit elkander voortvloeiende reeksen van gedachten. Eerst worden geleidelijk en in geregelde volgorde de afzonderlijke geboden der tweede tafel verklaard; en de verklaring dier afzonderlijke geboden hangt daarmee op 't innigst samen. Deze opmerking — en wij wenschen dat gij daarop acht geeft — deze opmerking is van groot gewicht ter aanwijzing van de eenheid en van den ongebroken samenhang der Heilige Schrift. Zij kan alzoo mede strekken tot bestrijding van het veelvuldig en veelvormig ongeloof ook op dit gebied.

Wij volgen slechts de aangegeven orde van den Schriftinhoud en spreken daarom hier allereerst van de heillooze ontucht zelve, als zij het eerst in haar meest gewone en steeds verderfelijke verschijnselen optreedt, als verleiding en onteering der jeugdige, nog ongehuwde vrouw. „Wanneer nu iemand eene maagd verlokt, die niet ondertrouwd is en hij ligt bij haar, die zal haar zonder uitstel een bruidschat geven, dat zij hem ter vrouw zij." Hij moest haar de ontstolen en geschonden eere teruggeven, door haar niet maar een bruidschat te geven, om daarmede iemand anders tot man te verwerven, maar door haar zelf tot zijne wettige vrouw te nemen. Zij kon niet de plaats van eene bijzit of oostersch bijwijf bij hem innemen; maar zij moest zijne vrouw worden. Hij had dat arme kind, al was het met haar wil en weten, diep ongelukkig en in aller oog verachtelijk gemaakt; in het openbaar moest hij haar nu ook eeren door huis, vermogen en naam, maar ook haar smaad en smart met haar te deelen.

Kwam er evenwel van de zijde der verongelijkte vrouw, het slachtoffer van den wreeden wellust, of van de zijde van haar naaste verwanten verzet tegen dergelijk gedwongen huwelijk, dan ontsloeg de afgesprongen huwe-

lijksplicht nog niet van de bijkomende verplichting van haar een bruidschat te geven. „Indien haar vader ganschelijk (beslist) weigert haar aan hem te geven, zoo zal hij geld geven, naar den bruidschat der maagden." Deze moest dan gewis naar de omstandigheden der tijden en naar den stand, na beding met den vader en door de uitspraak des rechters bepaald worden. Het kon immers zijn, dat de diep gehoonde vader zijne jammerlijk onteerd kind liever bij zich wilde blijven houden dan haar aan dien eerloozen man ter vrouw te geven. Want de man die een jeugdig meisje verleidt is eerloos, meer nog dan zij die hij door zijne daad van eer en naam heeft beroofd.

Ach, maar al te veel geschiedt dit, ondoordacht en al schertsend. Maar toch waren er te allen tijde en zijn er, helaas! ook vele zondige opwekkingen en aanleidingen, waar de hartstochten gewekt en geprikkeld worden, in huizen en samenkomsten der waarzeggerij en van gruwzame verleiding. Van dezulken, van ellendige waardinnen, koppelaarsters en bereidsters van minnedranken, spreekt naar ons oordeel het volgende vers: „de toovenares zult gij niet laten leven." Schier in de gansche oudheid en ook in de middeleeuwen was de waarzegster en toovenares mede de verachtelijke vrouw, die allerlei verhittende minnedranken en bruischende liefdemengsels bereidde en te koop aanbood. Daarvan gewagen ook de oude sprookjes en vertellingen uit de hoogste oudheid tot ons gekomen. En dergelijke aanstooksters van de vuigste wellusten, bereidsters der diepste ellende, werksters van allerlei verderf mochten niet in het leven blijven. Zij moesten gedood worden.

Want de zoodanige werkt, door de prikkeling der zondige hartstochten, mede aan de verdierlijking van den mensch; en de geschiedenis leert, dat ook dergelijke toovenaars en toovenaressen de ellendige kunst verstonden, om, ter

bevrediging van de walgelijkste hartstochten, de zondige lusten in die vreeselijke richting te leiden, waarvan de heilige schrift ons hier de ontzettende uitkomst noemt, door dit voorschrift: »al wie bij een beest ligt zal zekerlijk gedood worden.» Zoo keert de ontucht door de bandeloosheid van den onbeteugelden hartstocht, in den verterenden gloed van den zinnelijken lust en der vleeschelijke begeerlijkheden, als alle ordeningen der schepping om. Zij verlaagt den mensch, die haar dient, tot een dier, hem ontaardende en verbeestelijkende. Ziedaar één enkel gevolg van het verdierlijkend geweld dier ontucht, wier einde gewisselijk is — de dood.

Zij is het, die, met medehulp van Bileam den toovenaar, Israël bracht tot de walgelijkheden van Baal-Peör (Num. 31 : 16). Maar zij is het ook, die in de gansche schrift het beeld is van en de veroordeelende uitdrukking voor den afgodsdienst. En juist daarin ligt haar geestelijke beteekenis voor het volk, die ook hier wordt aangegeven. Immers, in onmiddellijk verband met die vreeslijke uitspattingen der ontucht, als niet minder schuldig, ja als in haar gevolg, treedt de afgodsdienst hier op. »Wie den goden offert, behalve den Heere alleen, die zal verbannen worden.» Want in het offer is gansch de eerdienst saamgevat (Ex. 20 : 43). Daarom wordt van het offer vooral gesproken; gewis ook niet zonder terugblik op het offer der ontucht en eigen eer, dat den oosterschen afgoden werd gebracht, en waarin dikwerf de geheele godsdienstige toewijding bestond, gelijk het was in den dienst van Astarte.

Wat op maatschappelijk gebied de ontucht is, dat is op den bodem van het zedelijk en geestelijk leven de afgodsdienst: het verzaken van den eenen waren zuiveren dienst, die waarlijk gelukkig kan maken, het hart verheft en tot reinen zieleadel leidt, om daarvoor een

slavendienst in te ruilen, die reeds in de eerste uitbottingen heilloos is, die den mensch weerloos en als gebonden overlevert aan de macht van listige verleiders, en hem door ongeloof en beestelijke uitingen tot het dier verlaagt, en ten laatste den dood in de kaken doet loopen. Overal in de Schrift wordt dan ook het verlaten van den Bondsgod door zijn bondsvolk met overspel en hoererij gelijk gesteld, gelijk wij dit reeds vroeger hebben aangetoond. Een zoodanig misdadiger, die aan dergelijk misdrijf schuldig bleek, moest uitgebannen worden; dat is: hij lag onder den vloek en was onmiddellijk ten doode verwezen en moest worden uitgeroeid, gelijk dit in Deuteronomium nader wordt verklaard.

Hier wordt het eerst de eigenaardige straf van den Cherem of ban genoemd, wier eigenlijk karakter, naar ons voorkomt, in den onherroepelijken en voor geen recht van gratie vatbaren aard der straf bestond. Het woord komt van een worstelstam (charam) die „afsnijden» beteekent. Bij de straf van den Cherem of ban was het, wat de hoop op begenadiging aanging, voor den misdadiger eene afgesneden zaak. Al wat Cherem zelf was, van personen of zaken, bleef onherroepelijk Gode gewijd, d. i. het was aan de beschikking der menschen en het gewoon gebruik onttrokken en aan God gegeven, om of, bij toewijding, tot zijn dienst, of, bij straf, voor Zijne wrekende strafeischende gerechtigheid bestemd te zijn.

En zoo is hiermede tevens de verklaring gegeven, waardoor dit woord, in welk verband het vervolgens ook voorkome, steeds eene duidelijke beteekenis heeft (Deut. 13 : 17, 18; Lev. 27 : 28; Jos. 9 : 27; Num. 21 : 2, 3; Deut. 2 : 34; Jos. 6 : 17—19 enz.) In den zin van toewijding ten goede aan den dienst des Heeren werd het ook korban of gave genoemd (Matt. 15 : 5;

Mar. 7 : 11). Maar toch was er dit verschil: dat van de toewijding door den Cherem of ban steeds eenige aan het voorwerp hechtende schuld de oorzaak was, hetwelk daarentegen bij korban of gave nooit het geval was of mocht zijn.

Ps. 146 : 7, 8.

Al wat tot dusverre in Gods Woord als onmiddellijke en authentieke verklaring van God zelven aangaande de geboden der tweede tafel was gezegd gold in de allereerste plaats; — zooals uit de vooropstelling van het wezen der dienstbaarheid in Israël (Ex. 2 : 1 — 9) duidelijk was gebleken; — gold allereerst de zonen en dochteren van het bondsvolk, die daaronder als leden golden en daarom als personen konden optreden en hunne rechtspersoonlijkheid konden doen gelden. Toch waren er nog velen, die op het burgerrecht geen aanspraak konden maken, zooals de onbesneden vreemdelingen, die binnen Israëls landpalen woonden, of de weduwen en weezen, die voor hunne rechten niet konden opkomen. Al hetgeen evenwel tot dusverre geboden was gold zoowel dezen als Israël zelf, en in dit opzicht behoorden ook zij tot de naasten. Ook zij konden aanspraak maken op goedwilligheid en die helpende liefde, die het leidend beginsel der Sinaïtische wetgeving is.

Dit alles moet nu in het volgende uitkomen. Hiertoe wordt de regeling van de onderscheiden verhoudingen in het gewoon verkeer van het maatschaplijk leven voorgeschreven. Datzelve vindt steun in de gezette ordeningen en het gezach der gestelde overheid, wier rechten en plichten hier tegelijkertijd, en dit in verband met het negende en tiende gebod worden uiteengezet. Eer we echter daartoe komen, worden vooraf nog, als ter inleiding

en ten overgang, die personen genoemd die alleen aan God kunnen klagen (vs. 21—24); die zaken en zonden vermeld, waarover alleen aan God geklaagd kan worden (vs. 25—27); die overtredingen verboden, die juist het recht van God gelden als van den Souverein ook in het burgerlijke; terwijl ten laatste nog het doel van dit alles wordt ontvouwd (vs. 31). De weerlooze personen, de heimlijke zonden, de burgerlijke verplichtingen, en de beoogde doeleinden worden dus in 't licht gesteld. Tot de personen die als onbeschermd en weerloos tegenover de menigte in de samenleving stonden, behoorden de vreemdelingen, de weduwen en de weezen.

Meer nog dan de beide laatstgenoemden worden de eersten menigmalen het slachtoffer van den volkshaat of moeten zij lijden onder ingenomenheid der bewoners van eenig land met eigen woonplaats, zeden en gebruiken. Daarom worden de vreemdelingen ook het eerst genoemd en wordt dit zelfde voorschrift tot één-en-twintig malen toe in den bijbel herhaald. Een vreemdeling is ook bij ons, helaas! niet alleen bij de straatjeugd, maar ook bij de oudere menschen een voorwerp van bespotting, zoodra hij maar door gang of houding, spraak of kleeding eenigszins van de bij ons inheemsche gewoonten schijnt af te wijken. Dat is bij ons mede wel eene volkszonde; en daarom hebben ook wij wel, ook in dit opzicht, naar dit gebod des Heeren met ernst en aandacht te luisteren.

Hooren wij dan het voorschrift daaromtrent zelve: „Gij zult ook den vreemdeling geenen overlast doen noch hem onderdrukken; want gij zijt vreemdeling geweest in Egypte.» Vragen wij eerst naar de personen, die dit betreft, daarna naar den inhoud van hetgeen wordt bevolen en straks naar de drangreden der gehoorzaamheid, die er aan wordt toegevoegd. Noch de vreemdeling der poorte noch die der gerechtigheid wordt bedoeld,

maar in 't algemeen elke vreemde, die voor korteren of langeren tijd onder Israël vertoefde of woonde. Tegenover iederen vreemde, hetzij deze al of niet in eenige betrekking tot Israëls godsdienst stond, moest hetzelfde recht der gastvrijheid heilig gehouden en gehandhaafd worden. Immers wordt dit wel bewezen door het straks daaraan toegevoegd beroep op Israels vreemdelingschap in Egypte.

't Moest niet zijn, gelijk de joden te dezer plaatse aanmerken, om den aanvankelijk gekomen heiden den terugtred tot het heidendom door harde bejegening niet al te aanlokkelijk te maken; maar veeleer moest dit uit algemeenen menschenmin geschiedenis, zoowel als door de natuurlijke betrekking van alle menschen onderling als schepsels en kinderen van eenen God en Vader.

De inhoud van het verbod is tweeledig. Zij mochten den vreemdelingen geen overlast aandoen en evenmin hen onderdrukken. Naar sommigen meenen bestond het eerste in het toevoegen van snijdende woorden, bitse verwijtingen en smadelijke scheldredenen; het tweede geschiedde door krenkende daden en handelingen, waartoe de gewone samenleving op maatschappelijk gebied, bij koop en verkoop, bij arbeid en loondienst, zoo dikwerf aanleiding geeft. Hetzelfde woord (lachaz), dat ook vroeger van Israëls toestand in Egypte gebezigd werd (Ex. 3 : 9), wordt in dit hoofdstuk (vs. 9) herhaald en wijst dus op eenige onrechtvaardige en wreede handelwijze, waardoor iemand in zijne rechten benadeeld en in zijn loon verongelijkt wordt; welke verongelijking dan gewoonlijk van een geheel volk uitgaat. Daarom is de drangreden ter gehoorzaamheid en hier en later ook aan Israëls toestand in Egypte ontleend. Zij behoefden zich slechts te herinneren, hoe bitter de smadelijke bejegening hun toen was gevallen; „want ook zij zijn vreemdelingen in Egypte geweest.»

Indien de herinneringen en ondervindingen van 't verleden ons middelen tot leering en leiding worden voor het heden, dan hebben zij aan het doel beantwoord, waartoe de Heere God, die ons leven kent en van ons lijden wist, ons die heeft toegezonden. Dan zoude het geen vloek zijn, indien de knecht soms meester wordt en de dienstmaagd van vroeger zelve meesteresse is geworden. Veeleer zoude men dan aldus kunnen inzien, hoe reeds onder de dagen des Ouden Verbonds de Heere God, die niet verandert en bij wien geene schaduw van omkeering is, hetzelfde heeft verkondigd, wat ook de Heere Jezus is de dagen des N. Verbonds leerde: „alle dingen die gij wilt dat u de menschen zouden doen, doet hun ook alzoo.» (Mt. 7 : 12).

O, de herinnering aan eigen verleden moest menig schamper woord en menige onbillijke bejegening van anderen terughouden; en zoo dit niet, dan moest dit de gedachte aan hetgeen wellicht de toekomst ons zelven of onzen kinderen kan aanbrengen. Nu zijn wij hard en wreed voor vreemden, armen en ondergeschikten, en waar en wat zullen eenmaal onze kinderen zijn? Ook die vrees voor een mogelijke toekomst, als evenredige straf voor een zondig verleden, moet eene drangreden zijn, om de hulpbehoevenden en weerloozen noch te verongelijken noch kwalijk te bejegenen. Dergelijke handelingen immers is misbruik maken van eigen kracht en zich verrijken door de ellende juist der zwakken en ellendigen.

Hoor, hoe ernstig de Heere dan ook de zaak en het pleit voor de weduwen en weezen opneemt. „Gij zult weduwe noch wees beleedigen. Indien gij hen eenigszins beleedigt, en indien zij eenigszins tot Mij roepen, Ik zal hun geroep zekerlijk verhooren en Mijn toorn zal uitbreken en Ik zal u lieden met het zwaard dooden en uwe vrouwen zullen weduwen en uwe kinderen weezen

worden.» Wederom worden hier de personen genoemd, voor wie de Heere het bovenal opneemt; wederom luidt de inhoud van het verbod ter hunner bescherming; en ook nu wordt er eene drangreden ter gehoorzaamheid bijgevoegd: de vreeze voor Gods rechtmatigen toorn. Elk woord is hier ter plaatse zoo indrukwekkend schoon, de geheele zaak zoo duidelijk en ernstig gezegd, dat elk toegevoegd woord ter verklaring den machtigen indruk van het geheel slechts verzwakken zoude.

Ieder die met weduwen of weezen iets uitstaande heeft verneemt het hier, uit Gods eigen mond, hoe de Heere God de Vader der weezen en de Rechter (wreker) der weduwen wil zijn, die aan u en de uwen juist dat vergelden zal, wat gij zelf aan weduwen en weezen hebt gedaan. (Ps. 68 : 6.) En als gij dit bedenkt, vergeet dan daarbij niet, dat de verdrukte weduwe en wees dikwerf in Gods woord het zinrijk beeld is voor Gods kerk en volk. Hoe zal het eene verdrukkende wereld dan eens vergaan in den dag des oordeels, als zij voor al deze dingen in het gericht zal komen, als God recht zal doen Zijnen uitverkorenen, die dag en nacht tot Hem roepen, hoewel Hij lankmoedig is over hen (Luk. 18 : 7)!

Maar daarom ook, o gij schreiende weduwe en arme weeze! schreit tot God en klaagt niet aan de wereld! Klaagt ook de wereld niet aan, maar klaagt over uwen nood aan en bij dien God, die gewis u hoort. Eene weduwe die niet tot God roept, een weeze die niet bidt is dubbel weerloos, dubbel ongelukkig; eerst door den jammerlijken toestand zelven, en dan nog meer, omdat zij elken beschermer missen; terwijl er een machtige Beschermer over hen waakt en voor hen leeft, indien zij slechts tot Hem roepen.

Tot deze, door God zelven bij uitnemendheid in bescherming genomen, personen behooren ook nog de tijdelijk armen onder het volk. Daarom behoort het nemen van rente of woeker van dezulken, ook tot de hier genoemde heimlijke zonden. En onder geheime zonden verstaan wij de zoodanigen, die voor het gerecht van den wereldschen rechter niet strafbaar zijn, in tegenoverstelling van die openlijke zonden, waarover men voor het gerecht kon worden geroepen. Deze onderscheiding wordt ook door den Heere Jezus in de bergrede gemaakt, als hij de heimlijke zonden die in het verborgen geschieden en naar de landswet niet strafbaar zijn, evenwel „strafbaar noemt door het helsche vuur.» (Mt. 5 : 22). Aldus geeft de mond der waarheid zelf ons de noodige aanduiding der goddelijke straf over die zonden, die hier wel niet wordt genoemd, maar toch zeer zeker wordt verondersteld. Wel komt hier duidelijk uit, waarin eigenlijk de zonde van verongelijking en bemoeielijking des levens bestaat, die kort te voren „verdrukking» werd genoemd.

't Is geen oog en geen hart te hebben voor den droeven staat en de jammerlijke ellende van den evenmensch; 't is zich met de gedachte noch kunnen, noch willen verplaatsen in dien toestand; en alzoo alle mededoogen buiten sluiten. Dit openbaart zich in de gevallen van de nog dreigende armoede, waartegen geworsteld wordt, nog veel meer dan in die van de reeds bestaande armoede, waaraan men zich willig overgaf. Daar wordt over 't geheel veel minder gedaan om komende armoede te voorkomen dan om reeds bestaande te lenigen. Als de ellende er is, wil men menigmalen en dit rijkelijk helpen, terwijl men vooraf geen hand wilde uitsteken om die hulp onnoodig te maken. 't Is den bijbel met zijne bepalingen aangaande rente en woeker wel degelijk er mede om te doen om, voorbehoedende (prophylaktisch), de armoe te

voorkomen, opdat men later niet, genezende (medisch), de kwalen der ellende behoeve te bestrijden.

Daarom wordt het verboden van armen rente of pand te nemen bij het leenen van geld of goed. Wij zeggen: van »armen» is het verboden, niet van rijkeren, die met uitzicht op nog grootere rente of winst hier of daar geld opnemen, om daarmede zaken te drijven en winst te doen. Niet het nemen van rente in het algemeen, het vruchtdragende maken van zijn vermogen wordt verboden, maar wel om dit te doen bij den blijkbaar behoeftigen, die leent om het allernoodigste te hebben of te winnen. Om dit te doen uitkomen wordt met kracht nadruk gelegd op „het volk, dat bij u arm is;" dat dus als arm en onvermogend onder het volk bekend is en daarvoor te boek staat. „Indien gij mijn volk, dat bij u arm is, geld leent, zoo zult gij tegen hetzelve niet zijn als een woekeraar," als iemand die er zijn bedrijf van maakt om zijn geld op rente uit te zetten en daardoor zijn levensonderhoud te vinden. „Gij zult op hetzelve geen woeker leggen."

Woeker wordt hier genoemd wat elders rente beteekent; en eigenlijk beteekent het oorspronkelijk woord (nèschech) niets anders, al geeft het woord zelf naar zijn grondbegrip ook den zin van „bijten" aan. Rente geven is iets dat in het vermogen bijt, zonder dat men het vermoedt, dat invreet als de kanker en door ophooping ten laatste met en door de rente het kapitaal zelf wegvreet. Och, of ook zij die zoo spoedig gereed zijn om in elke verlegenheid geld tegen zekere rente op te nemen dit eens bedachten! De bijbel noemt rente geen opbrengst, wat ons nederduitsch woord eigenlijk beteekent, maar een beet als van een verscheurend of giftig dier. Zoo is het op al de gelijkluidende plaatsen (Lev. 25 : 36, 37; Deut. 23 : 19, 20; Ps. 15 : 5; Spr. 28 : 8; Ez. 18 : 8).

De grenzen tusschen betamelijke rente en ongeoorloofden woeker zijn al zeer moeilijk te trekken en moesten niet door gebruiken van den tijd of van den handel, maar meest door de tijdelijke omstandigheden van hem die uit behoefte komt leenen bepaald worden. De meer of mindere welvaart van hem, die geld ter leen vraagt; het doel, waartoe hij dit doet; de wijze waarop hij dit doel wenscht te bereiken, benevens de meer of min ruime geldelijke omstandigheden van hem die het geld ter leen kan geven, moeten voor eigen geweten den juisten rente-standaard aangeven, dien men voor God kan verantwoorden en waarmede geen Staat- of landswet naar Gods woord zich mag inlaten. De bepaling van den juisten standaard hangt niet af van willekeur of inzicht van den Staat, maar van vele samenwerkende, deels onbekende omstandigheden. Rente kan ook opgevat worden als het zeker deel van den vermoedelijken winst, dien de geldopnemer aan den geldschieter heeft uit te keeren.

Gansch anders is het met het pandrecht gelegen; hoewel ook dit in Godswoord eigenlijk niet in betrekking tot den rijkeren, wel tot den armeren volksgenoot wordt aangegeven. Want met den „naasten", waarvan bij het leenen van eenig pand hier sprake is, moeten naar het redeverband dezelfden verstaan worden als degenen die, naar het vorig vers, behooren tot Gods volk dat arm, namelijk tijdelijk arm is. Want er is tweeerlei armoede, de eene geestelijk die een groote rijkdom en gave der genade, en de andere tijdelijk, die een verzwaring der natuurlijke ellende moet heeten en door de zonde in de wereld is gekomen (Gen. 3: 19; Openb. 6: 5, 6). Van deze laatste is hier sprake. Laat ons dit toch wel ter dege in het oog houden, dat hier niet van de wederkeerige verhoudingen der geloovigen onderling, maar

van de wederzijdsche betrekking der burgers in het maatschappelijk leven wordt gehandeld.

„Naasten" is hij, die volks- en, bij Israël dus ook, geloofsgenoot was, in tegenoverstelling met vreemde volkeren buiten en vreemdelingen uit dezen in het midden des bondsvolks. Overigens leert de gelijkenis van den barmhartigen Samaritaan ons wel, dat, wat betreft het hulp bieden in waren nood, elk hulpbehoevende als goedgezind stam- en geloofsverwant, en dus als „naaste" moet en zal handelen of, op zijn beurt, als zoodanig zal beschouwd moeten worden. Na deze toelichting zal het bevel des Heeren aangaande het nemen van pand van een armen persoon in tijden van nood en tot meerdere verzekering van het geleende geld weinig verklaring meer behoeven.

„Indien gij eenigszins uw naasten kleed te pand neemt, zoo zult gij het hem wedergeven, eer de zon overgaat; want dat alleen is zijn deksel (zijn kleed en zijn huis; denk om den armen Lazarus); het is zijn kleed over zijn huid," waarin hij, bij warmte, schaduw zoekt tegen het steken der zon, waarin hij, bij koude, beschutting zoekt tegen regen en wind; "waarin zoude hij liggen?"

Want het kleed is voor den arme in het oosten niet slechts de bedekking des lichaams, maar ook zijne armelijke tent bij den dag en zijn schamel bed voor den nacht. De beklagelijke toestand van den arme, die tot deernis moet wekken, is de eerste drangreden ter gehoorzaamheid; maar daar komt nog eene tweede bij: de vrees voor Gods strafeischende en wrekende gerechtigheid, of nog liever — hoe vreemd het u in de ooren klinke — de vrees voor Gods genade. „Het zal dan geschieden wanneer hij tot Mij roept, dat Ik het zal hooren: want Ik ben genadig". — Zoo wordt de

genade Gods als waarschuwende dreiging tot terughouding van het kwaad, als aansporing tot het goede, maar niet, gelijk elders, tot vertroosting des harten hier uitdrukkelijk genoemd.

Ook de genade Gods heeft hare heilige rechten en legt u de heiligste verplichtingen op. Gelijk het is met dit: „weest heilig, want Ik ben heilig", zoo luidt het als 't ware hier: »weest genadig, want Ik ben genadig". Maar er is nog meer. De trouw van Gods geschonken genade zoude den God der genade, op het gebed van een begenadigd kind des Heeren, als dwingen om u te straffen, die zoo ongenadig tegenover Zijn volk en armen zijt. Maar ook dit: aan u is toch ook genade geschied, dat gij niet alleen het noodige hebt, maar daarenboven nog iets dat gij niet behoefdet. Dit is toch genade Gods. Indien dan u, die toont dit niet te verdienen, genade is betoond, zult gij dan zoo ongenadig hard mogen wezen? Het zal eenmaal hard voor u kunnen worden, indien de door u zoo hard bejegende naaste van uw gevoelloosheid een beroep gaat doen op het mededoogen en de ontferming van dien God, die genadig is, die dit was ook voor U.

Bij God kunt ge ook nu nog op genade hopen. Maar die hoop op genade mag en zal u gewisselijk niet op het recht zelf doen vooruitloopen; veel eer tot gehoorzaamheid aan en betrachting ook van uwe burgerlijke verplichtingen leiden. Neen, de genade maakt geene onverschillige harten en goddelooze menschen, maar drijft ze veeleer uit tot betooning der barmhartigheid en tot betrachting der schuldige gehoorzaamheid. Het kind des bondsvolks, dat geleerd heeft Gode te geven wat Godes is, zal ook den keizer, de tijdelijke overheid naar de wereld, willen geven wat deze toekomt, al wat dus in

het burgerlijke naar recht van hem geeischt kan worden. Anders houden immers alle ordeningen van het wettig gestelde gezach op en zou ieder zijn eigene overheid, zijn eigen God zijn.

Ook in het burgerlijke heeft God eene overheid, als Zijne vertegenwoordigster des rechts op aarde gesteld. Alzoo zijn vele der geboden, die schijnbaar en alleen den Heere en Zijne eere betreffen, op het innigst ingeweven in het burgerlijk leven en in de maatschappelijke verhoudingen. Dat moeten wij wel in 't oog houden ter juiste waardering der nu volgende geboden als voorgestelde burgerlijke verplichtingen, waartoe, van staatkundige zijde beschouwd, ook het geven der eerstelingen aan den Heere, die toch ook Israels koning is, zeer zeker behoort. Het onthouden daarvan behoort wel degelijk tot de overtreding van het achtste gebod. Daarom klaagt ook de Heere God door den mond van zijnen dienstknecht Maleachi: „gij berooft Mij" (Mal. 3 : 8). Trouwens, tot recht verstand van den samenhang van al deze geboden met het achtste gebod, en ook van hunne verhouding tot God als den koning Israels (Mal. 1 : 14) zal men wel doen het geheele boek van dien profeet daarmede te vergelijken.

Van de burgerlijke verplichtingen allereerst gelden dan deze voorschriften (vs. 28 – 30): eerst betreffende de overheid en gestelde machten, (vs. 38); daarna tegenover God als de wettige souverein des lands en des volks of den eigenlijken landheer (vs. 29, 30). Die overheid is bij uitnemendheid de dienaresse Gods (Rom. 13 : 4). Als openbare vertegenwoordigster van Gods recht en als wettige draagster van Gods macht, die juist daarom ook het zwaard niet te vergeefs draagt (Rom. 13 : 4), treedt zij

hier onder den naam van „goden" op. Reeds vroeger hebben wij dit woord aldus verklaard.

Dat door dit woord hier ter plaatse, gelijk sommige ten onrechte meenen, geene valsche of zoogenaamde goden der heidenen bedoeld worden, blijkt genoegzaam daaruit, dat daarvan eerst later gesproken wordt (Ex. 23 : 13); blijkt ook uit het gebruik, dat de apostel Paulus tegenover den hoogepriester Ananias van deze schriftuurplaats maakt (Hand. 23 : 5). Wel is het waar, dat hij bij deze gelegenheid slechts de eene helft van het gebod, dat van „de oversten" gewaagt, aanvoert; maar juist uit de beteekenis, die in de tweede helft van het vers, aan „de oversten" wordt gegeven, blijkt overtuigend, dat „de goden" in dien zelfden burgerlijken zin moeten opgevat worden. Ook elders wordt de overheid in de schrift „goden" genoemd (Ex. 7 : 1; Ps. 82 : 6; Joh. 10 : 34, 35).

Maar ge vraagt misschien, wat dan het onderscheid tusschen „overheid" en „oversten" is. Immers worden beiden afzonderlijk en onderscheiden genoemd. „De goden zult gij niet vloeken (gering schatten, licht tellen, niet met minachting noemen), en de oversten in uw volk zult gijniet lasteren" (niet het kwade toewenschen). De goden (elohiem) waren zij, die voor de handhaving van het openbaar recht moesten waken. De oversten (nasie) waren zij, die meer de familiebelangen en rechten der bloedverwantschap hadden te behartigen. Deze laatsten waren stamhoofden, in de lijn van bloed en geslacht, door den Heere bij de ordeningen des tijds en door de geledingen der verwantschap, aan het hoofd van eenigen stam of geslacht gesteld. Zij vertegenwoordigden, door het volk zelf als 't ware daartoe aangewezen, als het volk tegenover God; terwijl de goden meer, als openbare overheid, God en Zijn heilig recht tegenover het volk

vertegenwoordigden. In dien zin dan ook kan Paulus Ananias wel een „overste", maar geen „goden" noemen.

Wij willen niet ontkennen, dat dit voorschrift aangaande de overheden ook wel op het vijfde gebod, dat den eerbied aan ouders, onze eerste overheid, verschuldigd voorschrijft, kan terug zien, om daarvan eene nadere uitbreiding te geven (H. Catech. vr. 104). Maar wij gelooven toch veeleer dat hier eerder, aan het achtste gebod gedacht moet worden. Zoo vat ook de apostel Paulus dit op, als hij zegt: »geef een iegelijk wat gij schuldig zijt, schatting dien gij de schatting, tol dien gij den tol, vreeze dien gij de vreeze, eere dien gij de eere schuldig zijt" (Rom. 13 : 7). Van burgerlijke verplichtingen is hier sprake; maar men moet dit wel in dien zin verstaan, dat de trouwe vervulling van onzen plicht als burger moet wortelen in de juiste opvatting van onze roeping als Christen. Zij die God vreezen, zullen ook de overheid eeren; terwijl omgekeerd, waar geen vreeze Gods in het harte woont, ook geen ware burgerzin blijvend zal worden gevonden. Godsvrucht en zedelijkheid, godsdienst en burgerplicht hangen op het innigst samen. Van eene onafhankelijke en zelfstandige zedeleer weet de bijbel niets.

De vreeze Gods moet het richtsnoer onzer daden aangeven en de uitwendige verrichtingen des levens adelen tot uitingen van de innerlijke stemming des gemoeds. Maar waar deze laatste nu ook niet gevonden wordt, blijft evenwel de eisch der uitwendige, dan alleen burgerlijke gerechtigheid in zijn ongebroken recht, ook wat betreft onze verplichtingen tegenover God, als Schepper, Heer en Koning. Dat blijkt uit de volgende geboden, die aldus luiden: „Uwe volheid en uwe tranen zult gij niet uitstellen; de eerstgeboren zonen

zult gij mij geven. Desgelijks zult gij doen met uwe ossen en schapen; zeven dagen zullen zij bij hunne moeder zijn, op den achtsten dag zult gij ze Mij geven." Bij de eerste lezing bieden de woorden veel moeilijkheid; nader verklaard en toegelicht werpen zij daarentegen ook veel licht op andere instellingen en geboden Gods.

Wat men, als burger van den staat Gods, van land en voortbrengselen den Heere, ter onderhouding van den openlijken dienst had op te brengen, wordt hier gezegd. Wij kunnen daarin niet met de joodsche geleerden een aangegeven volgorde der opbrengsten opgegeven of gewijzigd zien. Volgens hen zoude hier bevolen zijn, eerst de zoogenaamde t'rumah of het vijftigste deel van het pas gedorschte graan den priesteren te brengen, om dit straks door de eerste tienden, voor de Leviten af te zonderen, te laten volgen; waarbij dan nog de tweede tienden kwamen, die men te Jerusalem gebruikte. Hier is alleen sprake van de eerstelingen van den koren- en wijnoogst. Deze heet „tranen" of vocht, gene „volheid". Zoo worden deze woorden ook elders gebezigd (Num. 18 : 27; Deut. 22 : 9). Eene bepaalde maat van opbrengst wordt hier niet aangegeven. Deze was afhankelijk van de maat der dankbaarheid voor Gods zegeningen, die in het hart mocht wonen.

Gewis beteekent »volheid" hier niet overvloed; want niet alleen van den overvloed moet de gave aan God gewijd worden. Gelijk het immers ook niet uit den overvloed is, dat iemand leeft, zoo is het ook niet altijd van den overvloed dat iemand geeft. »Volheid" kan hier wel beteekenen het volle toebeschikte deel, dat God den eigenaar op veld en akker, in wijn- en boomgaard had toebedeeld. Want ook een karige opbrengst is toch het volle deel dat God voor u bestemd heeft. En als gij dit erkent, zal bij dergelijke volheid of ge-

noegzaam deel ook nog wel eenig gedeelte voor des Heeren volk en dienst overblijven. Indien men het maar niet gedachteloos vergeet of ondankbaar terughoudt of moedwillig onttrekt; hetwelk alles van uitstel het gevolg kan zijn. Want gelijk het volkswoord zegt: »van uitstel komt afstel". Zoo kon het ook hier gaan. Het ligt nu eenmaal in den mensch, om, als hij niet geeft, omdat hij 't gaarne wil, dat wat hij evenwel geeft omdat hij dit moet, zoo lang mogelijk uit te stellen.

Dat wij recht hadden bij dit bevel Gods aan de eerstelingen des oogstes te denken, blijkt uit de tweede helft van dit vers, waarin de Heere de eerstgeboren kinderen voor zich eischt. Er was namelijk zekere prijs bepaald, waarvoor zij konden worden gelost en die dan ook met liefde opgebracht moest worden. Reeds in Egypte had Israel de oorzaak vernomen en in den dood der eerstgeborenen aanschouwd, die tot dezen eisch Gods aanleiding heeft gegeven en ons daarvan den heiligen grond verklaart (Ex. 13). Daarover hebben wij dan ook bij die gelegenheid vrij uitvoerig gehandeld. Datzelfde recht Gods op de eerstelingen, als bewijs en teeken van zijn recht op het geheel, werd ook uitgestrekt tot het vee. »Desgelijks zult gij doen met uwe ossen en met uwe schapen·

Hier komt eene bepaling bij, die ons reeds nu eenige verklaring geeft van een anders raadselachtig bevel, dat eerst in het volgend hoofdstuk vermeld wordt en ook licht werpt op de heilige instelling der besnijdenis ten achtsten dage. Uitdrukkelijk wordt gezegd: »zeven dagen zullen zij bij hunne moeder zijn; op den achtsten dag zult gij ze mij geven." 't Kan wezen dat de Heere God, door Israel dit bevel aldus in te scherpen, het volk wilde leeren ook met het vee medelijden te hebben en de arme moeder, die straks haar jong moet missen, niet te vroeg

te kwellen. Ons evenwel schijnt het gevoelen van een groot joodsch geleerde zeer waarschijnlijk, dat dit gebod namelijk gegeven zou zijn, omdat vóór de acht dagen de jonggeboren vrucht niet geheel van het onreine en overtollige van den moederschoot gereinigd geacht kon worden, om dit den Heere aan te bieden of om tot spijze geschikt te zijn.

Juist daarom mocht men ook niet — waarover straks bij 23: 19 — het bokjen dat in moeders melk nog was, ten maaltijd zich toebereiden; en aldus wordt dat veelvuldig en ongezond gebruik van »nuchtere kalveren" in Gods woord wel degelijk verboden. Vooral dient dit opgemerkt, omdat dergelijke spijzen bij vele heidenen voor eene uitgezochte lekkernij werden gehouden, als het jong, zooals zij dit uitdrukten, nog half uit vleesch en half uit melk bestond. Ook kan het brengen van dergelijk jong onder de misdrijven gerekend worden, waarvan de profeet Maleachi gewaagt (Mal. 1: 8). Immers kon er op sommige tijden zoo groote overvloed van pas geworpen jong vee zijn, dat de landman op allerlei wijze zich daarvan zoekt te ontdoen, schier zonder prijs.

Nu gebeurt het immers ook onder ons, dat als men eenige waardelooze en niet gangbare munten of iets dergelijks heeft en dat overtollige en onbruikbare op geene andere wijze gevoegelijk kan uitgeven, dat men het dan eenvoudig aan de armenkas geeft. Wat de menschen dan niet willen aannemen, is voor God immers nog goed genoeg. Dan dringt men zich daarbij nog op, dat men iets goeds doet. Of, indien dit ook al niet, men heeft toch den schijn van weldadigheid, al mist men ook het wezen. Iets dergelijks werd door God uitdrukkelijk verboden, als hij in Zijne heilige wijsheid zeide: dat het jong, dat hem gebracht zou worden, minstens acht dagen

oud moest zijn. Dat was de leeftijd, waarop het gevoegelijk en bekwaam geacht werd, om als spijs te kunnen dienen; waarom het dan ook Gode mocht gebracht worden. Nu weten wij dus ook, waarom de besnijdenis juist ten achtsten dage is gesteld.

Alles moet heenwijzen op het doel van al deze geboden, waartoe zij, naar hunne eigenlijke beteekenis en in hunne gesamenlijkheid genomen, het volk Gods eigenlijk moesten opleiden. Daarmede stond zoowel het zwaarste als het schijnbaar geringste gebod in dadelijke of middellijke betrekking. Dit doel zelf wordt aan het slot der pas genoemde geboden uitgedrukt: „gij zult mij heilige lieden zijn". En wilt gij in een opheldernd voorbeeld, hoe dit tot zelfs in de kleinste geboden moest uitkomen, hoort dan wat nu nog volgt: »daarom zult gij geen vleesch eten, dat op het veld gescheurd is; gij zult het den hond voorwerpen". Laat ons dan eerst het doel met de strekking der geboden recht in het oog vatten, om aanstonds daarna de waarde van het aangebrachte voorbeeld te leeren kennen.

„Heilige lieden, zult gijlieden Mij zijn," zoo sprak de Heere God, en teekende in deze woorden het eigenlijk doel, dat de volbrenging dier geboden moest bewerken, namelijk de heiliging des volks in deszelfs afzondering en onderscheiding van de heidensche volkeren rondom. Zoo moest aan Israël eene zekere houding der waardigheid en zedelijke reinheid gegeven worden, waardoor het in zijn geheel als volk genomen van andere natiën lichtelijk te onderkennen was. Zoo moest Israël leeren het zegel der goedkeuring en bevestiging te zetten op de daad van 's Heeren vrijmacht, waardoor Hij Abrahams nakroost, in zijn geheel, gelijk eenmaal dien voorvader zelven, boven andere volkeren had uitverkoren, afgezonderd, uit

Egypte geleid en onder dadelijk bereik Zijner geboden had gebracht. Zij moesten »lieden der heiligheid» worden, menschen wier lust en kenmerk de heiligheid was. Zij moesten dit meer en meer worden, in werkelijkheid, hoewel zij 't in beginsel reeds waren. Daarom wordt hier in den toekomenden tijd gesproken.

Welke richting van den levensweg het volk daarbij had in te slaan, of, met andere woorden, welke strekking dit alles had, wijst het woordeken „Mij» aan. Naar God heen moet alle heiliging zich uitstrekken, zal zij in waarheid op dien schoonen naam aanspraak kunnen maken. Naar geen enkelen vorm of uiting van het eigen ik, noch naar zelfverbetering, zelfvolmaking of zelfbevrediging streeft de heiliging, indien zij juist wordt opgevat. Naar God, om Hem gelijkvormig te worden, Hem te mogen toebehooren, strekt zij zich uit; niet maar naar de verwerkelijking van eenig schoon denkbeeld of de verwerving van eenige liefelijke verwachting, die de zucht naar het schoone en goede in de hunkerende ziel als eene afgetrokken gedachte opriep.

Wat van dit alles het gevolg maar daarom ook het bewijs zoude zijn, is wel dit, dat de gedachte aan kiesch gevoel, zucht naar reinheid en keurigheid des levens zich tot het schijnbaar kleinste en nietigste uitstrekte. Zelfs het vleesch van het dier, dat op het veld verscheurd ter nederlag, mochten zij niet eten. Het was onrein, door dieren verscheurd en dus goed voor de dieren. Het woord (therépha), dat onze vertalers door verscheurd hebben teruggegeven, is sinds onder Israël tot heden toe de blijvende en geijkte uitdrukking gebleven voor alles wat door eigene of aangebrachte onreinheid voor spijze ongeoorloofd was. Velerlei kon aanleiding geven tot dit gebod.

Israël moest niet naar roof uitzien, het dier des wouds den buit niet gaan betwisten. Al wat met buit

en roof verwant was moest door Israël zorgvuldig vermeden worden. — Aldus keert met dit woord de verklaring tot het achtste gebod terug, waartoe toch ook het woeker- en pandrecht reeds behoort. Daar zijn nog meer zedelijke redenen voor dit gebod. Israël mocht er niet toe komen om het vleesch in zijn bloed te eten. Misschien moest het daardoor leeren, om niet alleen alle bloeddorstigheid te ontvlieden, maar ook om iets voor eigen huisdieren, voor de in het oosten zoo noodig en dikwerf in 't wild rondloopende honden over te laten. Maar bovenal moest de gedachte aan kieschkeurige reinheid en soberheid tot in de kleinste daad des levens zich uitspreken; zoo dat het blijken kon dat de zucht naar heiliging, d. i. de begeerte om zich van het onreine te onthouden, en dit uit begeerte om tot het heilige steeds meer te naderen, tot in de kleinste en teederste deelen en zenuwen des levens was doorgedrongen. Ook dit gebod behoort mede tot Israëls spijs- en reinigingswetten, die zoo machtigen invloed hebben uitgeoefend op den smaak en de levensopvatting der kinderen Israëls, ook van dezen tijd.

En nu, nadat het achtste gebod aldus wederom in de eigene toelichting Gods was op den voorgrond getreden, blijft er nog een tweetal geboden van de tweede tafel over ter nadere verklaring en aanwijzing van hun wijdstrekkende beteekenis. Nog wachten het negende en tiende gebod op de noodige toelichting. Reeds is de overgang daartoe gemaakt in de voorschriften aangaande de verplichte verhouding tegenover de overheid en burgerlijke opbrengsten. Hoe het negende gebod zoowel het geheele volk als deszelfs overheid en rechters aangaat wordt eerst aangetoond (Exodus

23 : 1—9), daarna blijkt hoe het tiende gebod eigenlijk het geheele leven en bestaan in betrekking tot God beheerscht (vs. 10—19).

Hoe het negende gebod in het algemeen en voor het algemeen of voor het geheele volk dient opgevat, verklaart het vijftal verzen, dat het hoofdstuk opent (vs. 1—5). Hoe de rechter dit had te betrachten zegt daarna het volgend viertal (vs. 6—9). En zoo wordt van alle zijden licht geworpen op dat gebod des Heeren: „gij zult geene valsche getuigenis spreken tegen uwen naaste". Zoo wordt het in zijn diepste roerselen, heiligste beweegredenen en onmetelijken omvang aangetoond, naar den invloed dien het uitoefent, en naar de wijdstrekkende wortelen, die het in het doen en drijven der gansche samenleving wijd en zijd uitslaat.

Uit twee oorzaken wordt het valsche getuigenis geboren: of uit argelooze lichtgeloovigheid of uit opzettelijke vervalsching. Beide worden van meet af in Gods woord nauwkeurig onderscheiden.

De eerste wordt in deze woorden omschreven: »gij zult geen valsch gerucht opnemen.» Eigenlijk heet het in 't oorspronkelijke: geene mare, die een wezenlijken grond mist en dus in zich zelve onwaar is, ofschoon ook geene opzettelijke verminking der waarheid werd bedoeld. Maar het gerucht, gelijk we weten, groeit onder het voortplanten steeds aan, en zoo bereikt het reeds vergroot en verminkt ook ons, die, lichtgeloovig en om onderwerpen van eenig gesprek daarenboven steeds verlegen, het aldus overnemen, terwijl wij in 't verder overbrengen gewoonlijk daaraan nog iets toevoegen.

Dit alles gaat gedachteloos in zijn werk, zonder dat men daarmede eenig bepaald doel najaagt of eenig voordeel voor zich zelven beoogt. Al kan het in de gevolgen even verderfelijk zijn, toch verschilt het in

oorsprong en bedoeling van het boos opzet, waarvoor aldus gewaarschuwd wordt: »en stelt uwe hand niet bij den goddelooze (den moedwilligen, van zijn booze daad welbewusten overtreder (rascha'), om een getuige tot geweld te zijn." Een getuige tot geweld is iemand, die opzettelijk het getuigenis verwringt, om aldus eigen doel, of van wraak of van winzucht, te bereiken. 't Is wat wij noemen een valsch getuige voor de rechtbank of ook in nadere aangelegenheden van het openbare leven.

Zelfs de aanleidingen daartoe, vooral van het tweede moeten vermeden worden. Welke dezen zijn? Een viertal worden hier opgenoemd, en wel zoo, alsof wij hier met zekere berijmde volksspreuk te doen hadden. »Gij zult de menigte (rabbiem) tot booze zaken niet volgen; en gij zult niet spreken in eene twistige zaak; dat gij u neigt naar de menigte (naar de grooten) om het recht te buigen (om aan 't dwalen te helpen). Ook zult gij den geringe (de kleinen) niet voortrekken in zijne twistige zaak.» — Het overbodig meêloopen met den grooten hoop; de onnoodige inmenging in eenigen twist; het aanstonds gelijk geven uit achting voor het fatsoen of wel het verkeerd geplaatst medelijden, waardoor men steeds de partij van den minste meent te moeten opnemen; zietdaar wat vermeden moet worden, om niet, onwillekeurig en zonder dat men dit bedoelde, mede schuldig te worden aan onjuiste opvatting, scheve beoordeeling en overdrijvende overbrenging van eenige zaak.

Alle volksoploopen, alle twistredenen op straat zorgvuldig te ontwijken is wel het veiligst, om niet daarin medegesleept te worden. Wilt gij niet in en onder het gedrang komen, houdt u dan zorgvuldig buiten al het gedrang; wilt gij het onwaar getuigen ontloopen, ontvlucht dan de gelegenheden, waar dit als van zelve op

u aanloopt. Bij en onder alles streve men naar kalmte en onpartijdigheid. En om deze bij het getuigenis te leeren betrachten geeft ons het oorspronkelijke dat vierregelig voorschrift, welks zin door het volgende vierregelig rijm het best wordt teruggegeven: »bij oploop houd u ver en stil; meng nooit u in een vreemd geschil; geef niemand recht, omdat hij is een heer; gun d'armen evenmin die eer«. Daar zijn menschen die meenen, dat een rijke steeds gelijk heeft; anderen die onwillekeurig voor den geringen man partij trekken. Beide is even verkeerd; 't eene is overschatting van 't fatsoen, 't ander misplaatst mededoogen. Niet het gevoel, maar het recht moet beslissen, en daarbij geldt niet de persoon maar de zaak.

Maar dit alles wat strikte onpartijdigheid en waarheidzin bevordert mag niet in gevoellooze onverschilligheid ontaarden, om zich, ter eigener veiligheid, van elke bemoeiing met de zaken van anderen maar te onthouden. Indien het slechts geen bemoeizucht of zondige nieuwsgierigheid is, waardoor wij gedreven worden om ons in eens anders zaken te mengen of van alles door eigen onderzoek het fijnste te willen weten. Neen, die vorm van zelfzucht wordt door Gods woord overal gewraakt. Integendeel wil de Heere God bij Zijne kinderen warme belangstelling en hartelijke deelneming in het lot en leed van den naaste, zelfs van den vreemde, zelfs van den persoonlijken vijand. En om te bewijzen hoe eene dergelijke voorzichtige terughouding, als pas is omschreven, oneindig ver staat van die koele gevoelloosheid, die Gods water maar over Gods akker laat loopen, als men eigen erf en akker maar wel beveiligd weet, wordt onmiddellijk een innig en hoogverheven gebod der vijandsliefde en der helpende zorg, ook voor het dier, hieraan toegevoegd.

„Wanneer gij uws vijands os of zijnen dwalenden ezel ontmoet, gij zult hem denzelven ganschelijk wederbrengen;» tot aan zijne woning, al moest gij daarvoor ook eenen omweg maken. Immers zoudt gij dit voor het onnoozel dier doen, hoeveel te meer dan voor den mensch! Wanneer gij uws haters ezel onder zijnen last ziet liggen, zult gij dan nalatig zijn, om het uwe te verlaten voor hem? Gij zult het in alle manier met hem verlaten.» Velerlei vertalingen worden van de laatste moeilijke zinsnede gegeven. Vele willen ook hier aan eene woordspeling gedacht hebben, gelijk wij in het vorige »menigte» (rabbiem) hadden, dat dan de eerste maal door »vele personen,» de tweede maal door »hoog aanzien» te vertalen was; want het oorspronkelijk woord laat beide beteekenissen toe. Zoo is het ook met het woord asab, dat door „verlaten» is teruggegeven en ook „helpen» kan beduiden. Onze hollandsche vertaling schijnt ons de beste te zijn; ook doet zij iets van eene woordspeling gevoelen, door het »nalatig» en »verlaten» tegen elkander over te stellen.

Maar hier verneem ik uw ernstige vraag der bevreemding: maar laat de heilige ernst des bijbels zich dan met die kleine en ijdele vormen der spraak in, als wij er in zekere zinwendingen en woordspelingen ontmoeten? De bijbel, vooral bij de profeten, is er vol van; en juist dezen maken eene der onnoemelijk vele schoonheden des bijbels uit. — Vergeet niet, dat de bijbel voor menschen is gegeven en geschreven, en dat juist de woordspelingen het gemakkelijkst door het volk worden opgenomen en het langst in den mond des volks voortleven.» Juist als het eene volkszaak betreft spreekt de bijbel, naar de nederbuigende goedheid Gods, als in de gewone taal des volks, dat onwillekeurig, door maat en rijm, klank en vorm het geheugen tracht te hulp te komen. Waar

ge vele woordspelingen of rijmklanken in het woord vindt is dit gedeelte bovenal voor het mindere volk bebestemd. Zoo is het ook hier met de voorschriften en verklaringen der wet, die het volk in het algemeen raken, in tegenoverstelling met de volgende, die de overheid aangaan.

Want in hetgeen nu volgt wordt de roeping der overheid in betrekking tot het negende gebod omschreven; maar in geregelde aansluiting aan hetgeen zoo pas tot het geheele volk als maatstaf en richtsnoer des levens en des handelens was gezegd. Wij merkten reeds op hoe de bijbel, om elken schijn van koude onverschilligheid te vermijden, op de aanmaning tot voorzichtige terughouding onmiddellijk het gebod der teederste deelneming liet volgen. Opdat gij nu wel moogt weten, dat met het voorschrift om den arme in zijne twistzaak niet te eeren, alleen omdat hij arm is, niet bedoeld wordt het miskennen van de rechten des geringen mans, daartoe wordt nu de handhaving juist van dat recht den rechter allereerst tot heiligen plicht gesteld. „Gij zult het recht uws armen niet buigen in zijne twistige zaak» (in zijn geschil).

Daarom keert hier de bepaling aangaande onpartijdigheid jegens den geringen man in het redebeleid terug, hoewel daarvan reeds in vs. 3 scheen gesproken; omdat toen sprake was van onpartijdig oordeel bij het volk, nu van dit zelfde bij de overheid, voor wier vierschaar thans het geschil (rieb) was gebracht. Dat er gewag wordt gemaakt van „uw» en niet van „den» arme heeft dezelfde oorzaak als waarom vroeger (Ex. 22 : 15) gesproken was van »mijn volk dat bij u arm is.» Toen viel de nadruk op het arm zijn, nu daarentegen op het feit dat de arme toch ook tot het volk behoorde. Zij zijn, o groote gemeente! uw armen, waarvoor gij zorg hebt te dragen en naar wier klachten en bezwaren gij met

evenveel welwillendheid en geduld hebt te luisteren als naar die van den rijke in uw midden. Geen aanzien des persoons mag gelden, evenmin in het leven als in den dood. Ook voor de rechtbank ontmoeten zich de armen en de rijken, die op gelijke rechtsbedeeling aanspraak hebben, gelijk zij eenmaal gelijkelijk voor éénen rechterstoel Gods zullen staan.

Niet om de beoordeeling en schatting van den persoon naar zijn stand of aanzien, maar om de juiste waardeering van de zaak moet het den rechter te doen zijn. Al wat naar eene onware voorstelling der zaak of eene leugenachtige, bedriegelijke opvatting van het pleit zweemde, moest verre gehouden worden. Deze zijn valsch. Hier is het woord valsch (schèker) of leugenachtig op zijne plaats, beter dan in het eerste vers, waar het in 't oorspronkelijke eigenlijk niet gelezen wordt. „Zijt verre van valsche zaken," of, naauwkeuriger „verwijder eene valsche zaak en uitspraak." Wij zouden voor „zaak" wellicht „pleit" zeggen. Geene persoonlijke overwegingen mochten in het spel komen bij het uitspreken van het recht; want zulks is eene zedelijke moord. Dat is de beteekenis van hetgeen waarvoor nu gewaarschuwd wordt: „den onschuldige en rechtvaardige zult gij niet dooden."

Hier is geen sprake van eenig rechterlijk vonnis des doods; dat klinkt in 't oorspronkelijke steeds anders (môth-thamoeth), maar van vermoorden (harag), dat ook zedelijk, ook door woorden kan geschieden. Wie daaraan zich schuldig maakte werd, onder den schijn van handhaving des rechts, zelf een moedwillig overtreder (rascha'), een goddelooze. „En Ik — zoo dreigt God dien rechter — Ik zal den goddelooze niet rechtvaardigen." Ik zal door den schijn van het vormelijk recht mij niet laten verleiden, om onrecht recht te noemen of eenigszins te verontschuldigen. Dat laatste kan rechtvaardigen toch ook

beteekenen. Even veroordeelenswaardig en schuldig als bij het onderzoek van eenige rechtszaak het toegeven is aan dezen of genen persoonlijken indruk is, ook het zich laten omkoopen. „Ook zult gij (als rechter) geen geschenk nemen; want het geschenk verblindt de zienden en het verkeert de zaak der rechtvaardigen."

Het woord dat voor geschenk gebruikt wordt beteekent steeds een gift of gave, om daardoor de gunst des rechters te winnen. Geen rechter mag zich voor genoegzaam zelfstandig in zijn oordeel of voor behoedzaam en scherpzinnig genoeg achten, om te denken, dat ook hij niet onder den invloed van persoonlijke voor- of tegeningenomenheid kan geraken. Daarom komt de waarschuwing: dat het geschenk ook den blik der scherpstzienden benevelen kan, en dat, hoe men zich ook het tegendeel voorgenomen heeft en zich daartoe schrap heeft gesteld, de juiste beoordeeling van het min of meer rechtvaardige eener zaak steeds onder den verderfelijken invloed des geschenks zal lijden. Het stelt de zaak der rechthebbende partij in een verkeerd daglicht.

Geen invloeden aan het eigenlijk wezen der rechtzaak zelve vreemd mochten gelden. Wie ook de tegen elkander over staande partijen waren, arm of rijk, bevriend of vijandig, volksgenoot of vreemdeling, het recht alleen moest spreken. En te meer moest men daarop tegenover vreemdelingen bedacht zijn, omdat deze in een vreemd land als van zelve achterdochtig zijn en onwillekeurig den rechter voor partijdig houden. Dat kon Israël uit eigen ondervinding, in Egypte opgedaan, zeer goed weten. „Gij zult ook den vreemdeling niet onderdrukken; want gij kent het gemoed des vreemdelings; dewijl gij vreemdelingen geweest zijt in Egypte."

Zoo is er dus valsch of onwaar getuigenis, buiten, voor of door den rechter gesproken, wanneer het oordeel

over eenige zaak niet op overwegingen is gegrond, die aan de zaak zelve zijn ontleend, maar aan eenig gevoel van persoonlijke voorliefde of tegeningenomenheid; zoodat het getuigenis en de uitspraak zelve in overeenstemming zijn met hetgeen wij zouden wenschen of begeeren dat waarheid was. En omdat wij het wenschen gelooven wij het. En zoo is dan reeds het negende gebod in oorzakelijk verband gebracht met het tiende: „gij zult niet begeeren," waarmede het innig blijkt samen te hangen, en dat nu als zoodanig nog dient verklaard.

Geen persoonlijke begeerte, uit voorliefde gesproten, maar de wensch om in de rechtszaak het heilig recht zelf door de wet te zien zegevieren is dan, naar we zagen, de grond en tevens de beteekenis van het negende gebod, dat elk valsch getuigenis verbiedt. Aldus is daarin ook, zoo zeiden we, een geleidelijke overgang gegeven tot het tiende of laatste gebod, dat elke zondige begeerte, of wilt ge liever, elke wordende kiem van zonde verbiedt en strafbaar stelt. Hoe dit zelfde gebod nu eigendom, arbeid, woord en levenstijd beheerschen moet, zal ons nu gezegd worden (vs. 10—14); terwijl de nadere uitbreiding toont, hoe het de toewijding van al onze inkomsten aan God vergt, de diepste vereering der ziel vereischt en eene volkomen gewilligheid des harten voorop stelt (vs. 15 - 19).

Soms kan het ons bij het lezen van Gods dierbaar woord wonderlijk te moede worden. 't Is alsof soms een straal van Gods eigen licht op dat getuigenis Zijner waarheid valt en van daar in onze ziele afglijdt. Wat wordt het dan alles in ons en in Gods woord helder en licht! Dan verstaan wij, bij Gods licht het licht aanschouwende, in dien ouden, trouwen bijbel wat wij vroeger nooit aldus begrepen. Wat onvermoeide samen-

hang van alle gedachten en uitspraken onderling! Wat zachte en heerlijke overgangen, waar wij vroeger slechts gapingen en stoute sprongen vermoedden. Hoe worden dan de bergen vlak en diepe kloven gevuld! Dan is alles effenheid en geleidelijke ontwikkeling. Wij zouden slechts willen peinzen om den Heere God, die dit woord heeft gegeven en ingegeven, ook daarvoor te danken en te aanbidden.

Zoo ging het ons, waar wij nu onze verklaring van het tiende gebod: „gij zult niet begeeren" hebben te geven, in aansluiting aan hetgeen ons daaromtrent gezegd wordt; na de toelichting van het tweede gebod. Wie zoude gezegd hebben, dat in het vijftal verzen (vs. 10–14), dat nu volgt, een zoo juist en wel samenhangend overzicht van den wijden omvang van dit gebod werd gegeven; voor zoover dit het persoonlijk leven in al zijn maatschappelijke verhoudingen en werkzaamheden aangaat; maar bovenal zooals dit zich naar God zelven heeft heen te richten! Naar alle zijden en richtingen heen, strekt de gierige begeerlijkheid hare hebzuchtige armen uit, om steeds meer te grijpen en steeds meer te bezitten. Daartoe bezigt zij eerst den eigendom, (vs. 10, 11), verlengt zij onmatig den arbeid (vs. 12), misbruikt zij zelfs het gebed (vs. 13) en woekert zij met den tijd (vs. 14). Tegen al deze uit- en overstroomingen van het eigenbelang zoekt Gods woord de dammen en dijken op te werpen in het gebod.

Van niets meer te vergen dan binnen de perken eener wijze voorzichtigheid, die eigen krachten weet te sparen, is aan te raden, is de wet der welberadenheid, die eerst op den eigendom wordt toegepast. „Gij zult ook zes jaren uw land bebouwen en deszelfs inkomst verzamelen; maar in het zevende zult gij het rusten en stil liggen laten, dat de armen uws volks mogen eten en het ove-

rige daarvan de beesten des velds eten mogen; alzoo zult gij ook doen met uwen wijngaard en met uw olijfboomen." — Men mocht niet te veel van den reeds zoo dankbaren bodem vergen, zoude men dien niet geheel uitputten. Daarom moest land en wijngaard, na zesjarige bearbeiding braak blijven liggen, om nieuwe krachten voor de toekomst te verzamelen. Het noodzakelijke der rust na gezetten arbeid, ook voor de onbezielde schepping, dus ook voor ons lichaam, dat menig overspannen gemoed evenwel onnoodig acht en daarom zich niet gunt, wordt hier duidelijk geleerd.

Daarenboven worden de milde beginselen der weldadigheid, aan de armen, ja zelfs aan de dieren te bewijzen, hier door het gebod zelf voorgesteld en ingescherpt. 't Was niet alleen dat men in het zevende jaar het veld niet bearbeiden mocht; maar ook wat daar van zelf opkwam en werd opgebracht door wijn- of olijvengaard, behoorde niet den eigenaar, maar den arme en den dieren des velds. Gij zoudt dit misschien misbruik van Gods goede gaven genoemd hebben, een roekeloos omgaan met hetgeen Gods goedheid ons geven wilde. Maar 's Heeren wijsheid acht een schijnbare verkwisting en even schijnbaar brooddronkene wegwerping op sommige tijden beter en weldadiger dan die inhalige en steeds gieriger vermeerdering van zijn have en goed, die steeds toeneemt, steeds met meer geweld nog meer eischt en nooit, nooit bevredigt.

In sommige gevallen — de gierigaard lette daarop — is roekeloos wegwerpen nog beter dan angstig behouden, is verliezen voordeeliger dan winnen. Ook dat moest het rustjaar, dat om de zeven jaren terugkeerde, Israël leeren: ook de onbezielde schepping, goed en grond, boom en bouwland heeft rust noodig. Daartoe kwam de winter; maar daartoe ook die bepaalde rusttijd. Gij

moogt, o verhuurder van huis of hof! van uwe huurders geen te grooten opbrengst eischen, van uw goed niet — en dit steeds tot schade van anderen, maar ook van uw goed — van uw eigendom niet te groote winst vergen; want — „gij zult niet begeeren."

Hoeveel te meer heeft het lichaam dan rust noodig van den gezetten arbeid. „Zes dagen zult gij uwe werken doen; maar op den zevenden dag zult gij rusten; opdat uw os en uw ezel ruste en dat de zoon uwer dienstmaagd en de vreemdeling adem scheppe." Laat het u niet verwonderen, dat het gebod aangaande den Sabbath hier terugkeert, en dit nog wel in zoo eigenaardig verband geplaatst. De Sabbath als zevende dag en dus als zevende deel des levens aan den gewonen arbeid onttrokken, heeft ook een staat- of wilt ge, huishoudkundige beteekenis. Gelijk de onroerende eigendom een zevende deel aan de rust moest afstaan, door het om de zeven jaren wederkeerend rustjaar; zoo moest ook de arbeid, ten behoud van lichaam en arbeidsvermogen, een zevenden dag open houden. En dit nog niet zoozeer met het oog op de rijkere werkgevers als wel ten opzichte van de arbeiders zelve, die, onder de werkkrachten opgenomen, ten laatste slechts als een deel der bezittingen en van het vruchtdragend vermogen worden beschouwd.

Ook indien gij, eigenaren van stoom- en andere fabrieken, uw arbeiders als vee en lastdieren wilt gebruiken en afbeulen; bedenk dat God de Heere ook voor os en ezel de rust wil. En waant ge misschien, gelijk de manna-oplezers onder Israël, dat toch elke dag zijn eigen werk moet medebrengen; dat het gemis van elk uur werks u weer zooveel schade berokkent; juist daarom kwam tot u mede dit gebod, opdat het zoude zijn: een middel der krachtsparende behoedzaamheid, eene les tot onbekrompen weldadigheid; eene opleiding tot

dierenliefde; maar ook om te zijn een teugel der gierigheid, die eigen en eens anders krachten misbruikt en verslijt door te lang en te streng aangehouden arbeid en onafgebroken werk. Gij moogt, uit gierigheid, noch van uw eigen lichaam, noch van dat van anderen, zelfs niet van uw paarden, o stalhouder! te veel gaan vergen; want — „gij zult niet begeeren."

Kwam eerst het bezit, daarna het werk aan de beurt, nu volgt het woord en de gedachte. Want daarin juist huist en openbaart zich die verderfelijke hebzucht, die steeds meer wil bezitten en zelfs met woorden speelt en woekert, als er maar winst kan gehoopt worden. Wat noodig is om dit te bestrijden? God alleen het woord te gunnen; van geene afgoden heil te verwachten; eigen woord zuiver te houden. Wat het woord dan eigenlijk is? Al datgene wat gesproken, wat gezegd is en dus als uiting van eenige gedachte optreedt. Gierig strekken wij ons verlangen uit naar het woord van ieder, van geleerden en kunstenaren, van kennis en wetenschap, naar dat der meesters op elk gebied, om daarnaar te luisteren, aldus onze kennis te vermeerderen en daarmede winst te doen voor ons leven. Wij zoeken allerlei leerboeken en hulpmiddelen met dat doel bijeen. Ook hierin wat matiging en beperking. Alleen Gods woord, maar dan ook dat in dezelfs geheel en volheid genomen, »alles, wat Ik tot u gezegd heb,» moet maatstaf en richtsnoer des levens zijn, om ons behoedzaam „op onze hoede," en voorzichtig te doen wandelen. (Ex. 23 : 21 = 13). »In alles wat Ik tot u gezegd heb, zult gij op uwe hoede zijn, en den naam van andere goden zult gij niet gedenken; uit uwen mond zal hij niet gehoord worden.»

Dat is: op God alleen te vertrouwen, zonder op eigen verstand te leunen of te steunen (Spr. 3 : 5). Dat is

God alleen het gezach hebbend woord te gunnen en geen heil van eenigen afgod te verwachten. Niet zoozeer de afgodsdienst zelf wordt hier veroordeeld, als wel de begeerte daarnaar, de soms veronderstelde waarschijnlijkheid van andere hulpmiddelen en krachten dan God ons doet zien en die wij meenen te moeten aanwenden. 't Is ook dikwijls in den vorm eener vervloeking de ruwe aanroeping van door anderen erkende goden, om daardoor tot meerderen vlijt en sterkeren voortgang in het werk aan te sporen en om aldus meer gedaan te krijgen. 't Is in een woord het misbruik maken van het woord, buiten God om. Reeds voor dat woord moet gewaakt worden, gelijk de psalmist bidt om eene wacht voor zijne lippen. (Ps. 141 : 3); gelijk Job het getuigt dat hij in woorden niet moge falen, en gelijk ook de apostel zegt: »Maar hij die in woorden niet struikelt is een volmaakt man» (Jacobus 3 : 2). Reeds in de gedachte, die het woord voorafgaat en die haar straks zal baren, huist immers de zonde (Rom. 7 : 7).

Wat nu nog, behalve bezit, werk en woord, onder het bereik van het tiende gebod valt, wordt ons voorgesteld onder de verschijningsvormen van tijd, inkomsten en personen. Ook deze zoekt men op allerlei manier aan God te onttrekken of wel ten onrechte aan Zijn schepsel te onthouden. Ziet het sabathjaar meer op het recht gebruik van den eigendom, de sabbath op de beperking van het werk; is de eerdienst de beteugeling en heiliging van woord en gedachte; de op den gezetten tijd wederkeerende feesten met de daarop gebrachte eerstelingen van den oogst leeren niet te gierig te zijn met onzen tijd en met onze inkomsten. De volgorde is, dat het geheel begint met van wege God eene belasting te eischen van het kapitaal en eindigt met

eene andere belasting in dien zelfden Naam te leggen op de inkomsten. Indien gij nu God dezen onthoudt, zal de Staat of zullen de omstandigheden die van u komen invorderen.

Eerst geldt het de toewijding van den tijd aan den Heere. „Drie reizen in het jaar zult gij Mij feest houden. Het feest van de ongezuurde brooden zult gij houden, zeven dagen zult gij ongezuurde brooden eten (gelijk Ik u geboden heb) ter bestemder tijd in de maand Abib; want in dezelve zijt gij uit Egypte opgetogen. — Gij bemerkt, dat alles hier heen wijst op den tijd en de tijdsbepaling. Die tijd zelf is voorzeker niet willekeurig gekozen, sluit zich, gelijk wij reeds vroeger zagen en hier wordt herinnerd, aan gedenkwaardige gebeurtenissen aan en moest steeds bepaald worden naar het woord Gods. Niet de tijd dien wij, maar de tijd, dien God daartoe als geschikt heeft aangewezen, moest steeds voor de feestviering bestemd, afgezonderd en gevierd worden.

Het moest steeds zijn na ondervonden zegeningen Gods; daarom na de inzameling van den oogst die in het heilige land tot driemalen des jaars geschiedde; eerst van de vroege aardvruchten, samenvallende met het paaschfeest, dan van de tarwe tegelijk met het pinksterfeest, en ten laatste van wijn en olijven „op den uitgang des jaars, wanneer gij uwen arbeid, op het veld zult ingezameld hebben.» 't Is wel opmerkelijk dat op die feesten: bezit, arbeid, eerdienst, tijd en inkomsten samen vielen. Dat wordt ook duidelijk hier in Gods woord uitgedrukt. Daarom voegt de Heere er de bepalingen bij, die zoowel de inkomsten als de personen zelve betreffen, die, al schenen zij geen van beide goed gemist te kunnen worden, evenwel op de feestdagen tegenwoordig moesten zijn. Immers, zoo spreekt de Heere, „doch men zal niet ledig (met ledige handen) voor mijn aangezicht

verschijnen;» en daarna: »driemalen des jaar zullen al uwe mannen voor het aangezicht des Heeren verschijnen.»

't Is alsof op die drie feesten Gods, voor het aangezicht des Heeren, in Zijne tegenwoordigheid, bij Zijn heiligdom, door de daad zelve moest worden betuigd, dat men niets van al hetgeen Gode toekwam, voor zich zelven had willen terughouden: noch van eigen erve, noch van eigen werk en woord, noch van zijn tijd, inkomsten of persoon. Maar wat hier wel bijzonder opmerkelijk is en dat schier allen over het hoofd hebben gezien is wel: dat Jehova Zich hier noemt »de Heer» (haädon), niet den Heere (Jehova).

Wat dit beteekent? Jehova treedt hier als Heer en Eigenaar op des lands, die, als rechthebbend Souverein, het rechtmatig deel Zijner inkomsten komt opeischen van akker en garve, van arbeid en tijd, van inkomsten en personen. Daartoe moeten deze laatsten voor Hem, in Zijne eigen stad en als bijzonder verblijf, persoonlijk verschijnen, om bij Hem hunne opwachting te maken en als Zijne bevelen te komen vragen; om Hem op nieuw de hulde van den onderdaan te brengen en Hem als hun Souverein te erkennen.

En wilt gij nu nog de gezindheid leeren kennen, die bij dit alles de daad der gehoorzaamheid en der onderwerping kwam heiligen, hoor dan hoe Gods woord dit in een viertal karaktertrekken aangeeft: met reinen zin moet het geschieden: „gij zult het bloed zijns offers (dat Mij gewijd is en dus Mij bijzonder toebehoort) met geen gedeesemde brooden offeren. Het gedeesemde nu, wij hebben dit reeds vernomen, is het beeld van het onreine en met zonde bevlekte. Met blijdschap moest het gebracht worden, die niet het minste maar het beste

uitkiest van het vette der runderen. „Ook zal het vette mijns feestes (of liever: feestoffers) tot op den morgen niet vernachten, teruggehouden door de aarzelende overweging des gevers. Evenmin als dit gebod kan terugslaan op het pascha, zoo min kon het ook het vorige; al had het eenigen schijn van daartoe te behooren; gelijk dan ook sommigen meenden. Het geldt hier zekere algemeene en als burgerlijke bepalingen, die evenwel, ontleend aan het heilig gebruik der offeranden, heenwezen op datgene wat ook in het maatschappelijke elke gave en opbrengst eigenlijk de rechte heiliging schonk.

Zoo is de tijdigheid der gave hier het bewijs van de bereidwilligheid des harten. Daarom mocht men ook de gave niet tot het laatst uitstellen, maar reeds de eerste vruchten brengen. „De eerstelingen der eerste vruchten uws lands zult gij in het huis des Heeren uws Gods brengen.» Zie alles getuigt hier van die gulle bereidwilligheid, die van de eerste eerstelingen geeft, de eerste versche boter en kaas, gelijk de eerste rijpe gerstearen; die zelf het geschenk komt „brengen;» die het komt brengen op de rechte plaats: »in het huis des Heeren.» Maar dan ook op den rechten tijd, als de gave goed en rijp is, versch en toch goed. Het moet een volkomen offergave zijn.

En nu keert dat voorschrift terug, dat wij reeds verklaard hebben: „Gij zult het bokje niet koken in de melk zijner moeder.» Het mocht niet het halfrijpe en daardoor minder genietbare zijn, maar het volle, versche en rijke der gave moest getuigenis geven van de welmeenendheid des gevers. De joodsche wetgeleerden hebben aan dit, door hen verkeerd opgevat en daardoor onverstaan gebleven, gebod een gansche reeks van spijswetten vastgesnoerd, alsof daardoor namelijk verboden werd vleeschspijzen met melk of boter toe te bereiden.

Zij zien in dit voorschrift een voorbehoedende gezondheidsmaatregel, waardoor voorkomen moest worden, dat het zwaar te verteerbare niet al te zeer gebruikt wordt. Zij hebben de letter van het gebod hier prijsgegeven, na als 't ware van ieder letter een nieuw en eigenwillig gebod gemaakt te hebben, dat zij slaafs volgen.

De oude kerkvaders wilden in dit boksken, dat in de moedermelk niet mocht gedood worden den Christus voorspeld zien, die, hoewel Herodes dit ijverig zocht, evenwel niet in zijn kindsheid mocht geofferd worden. Voorwaar niet aldus behoeft men in dit gedeelte der Schrift aanwijzingen te zoeken, die onzen blik bij de eenige persoonlijkheid des dierbaren Zaligmakers bepalen. Laat ons — om ook hier te doen uitkomen dat Christus is het einde der wet, door haar voorafgebeeld, betuigd en voorspeld — laat ons slechts op enkele trekken mogen wijzen uit al het vorige opgezameld, om onze beschouwing der wet en van hare verklaring daarmede te besluiten.

Zegt mij, wijst niet de inleidende aanhef van dit deel, dat de nadere verklaring geeft van de tweede tafel der wet, al aanstonds op den Christus, door ons den toestand des zondaars aan te wijzen in dien mensch die als vleeschlijk verkocht is onder de wet, om haar dienstbaar en geheel haar slaaf te zijn? Uit averechtsche liefde voor den wreeden meester, die wereldzin heet, uit zoogenaamde liefde voor vrouw en kroost, offert de dienstknecht eigen ware vrijheid op; en niet dan noode, niet dan tegen zijnen zin, niet dan daartoe gedwongen, niet dan door de losmakende genade van het jubeljaar gaat hij eindelijk vrij uit. Is dit niet een getrouw beeld van den toestand der menschheid, zooals deze door de zonde is geworden. Zij gaat niet vrij uit dan door Hem, die

gekomen is om het aangename jaar der vrijlating te prediken en aan te brengen en aldus de verslagenen heen te zenden in vrijheid. (Luk. 4 : 19.)

Is niet wederom als op den Christus gewezen, ook door de bepaling van den schoonen prijs des gewaardeerden, die voor den gedooden knecht wordt geëischt? Indien de os eenen knecht of eene dienstmaagd stoot, hij zal zijnen heer dertig zilverlingen geven en de os zal gedood worden.» (Ex. 21 : 32.) Vergelijk hier nu mede wat ons door Mattheus van Judas verraad en uiteinde wordt verhaald; toen vervuld is geworden wat door den profeet is gesproken: en zij hebben de dertig zilverlingen genomen de waarde des gewaardeerden van de kinderen Israëls, dewelken zij gewaardeerd hebben (Matt. 27 : 9; Zach. 11 : 12). Nog duidelijker blijkt die overeenkomst als wij Jezus zelven de gewone taak van den dienenden knecht bij de voetwassching op zich zien nemen (Joh. 13 : 4), en daarbij dan des apostels woord ons herinneren, gesproken van den Christus, die de gestaltenis eens dienstknechts heeft aangenomen (Phil. 2 : 7.) Om dienstknechten der zonde te kunnen verlossen is Hij, de knecht Gods, zelf een dienstknecht van menschen geworden.

Maar meer nog weerklinkt de geest der waarheid en der reinheid, die in deze gansche verklaring van het gebod der naastenliefde getuigt, in het heilig en machtig woord van den Christus zelven, als hij, voor 't eerst in Israël als de voorspelde Profeet en Leeraar der gerechtigheid optredende, aan ditzelfde getuigenis zich aansluit. Met goddelijk gezach verklaart Hij dan en daar wat tot de ouden in die oorspronkelijke oorkonde van het goddelijk recht, (Exodus XX—XXIV) door den Vader zelven is gesproken en bedoeld (Matt. 5 : 21—48).

Daar verklaart Hij zelf ons den vollen eisch van dat hooge recht: „weest dan gijlieden volmaakt gelijk uw Vader, die in de hemelen volmaakt is» (Matt. 5 : 48); gelijk Hij dan ook elders, tot den rijken jongeling sprekende, zegt: „indien gij wilt volmaakt zijn,» dat is, indien gij in volmaakte reinheid den volmaakten wil Gods volmaakt wilt volbrengen.

Volmaaktheid is de eisch van de wet Gods, volmaakte gehoorzaamheid heet, naar het verbond der werken, het beding der zaligheid. Opdat gij dit mede zoudt leeren en inzien kwam de wet, kwam de verklaring dier wet; opdat gij, dit inziende, u zoudt verootmoedigen voor den Heere uwen God, die ook uw Heer is (haädôn), die recht heeft op uw eigendom, uw arbeid, uw woord, uw tijd, uwe inkomsten en op uw persoon zelven.

En indien gij nu gevoelt, dat gij die volmaaktheid mist die de wet Gods eischt en die evenwel noodzakelijk is tot zaligheid; ziet dan op den Christus die, gelijk Hij zelf volmaakt is, het ook volkomen heeft volbracht; in wien alleen gij kunt volmaakt zijn (Col. 2 : 13); opdat gij staan moogt, volmaakt en volkomen in al den wil van God (Col. 4 : 12) — èn naar de Wet èn naar het Evangelie.

Ps. 119 : 53.

INHOUD.

	Bladz.
Inleidend overzicht. — Het boek Exodus . .	1—4
Gods volk in Egypte verdrukt (Ex. I—V). .	4—205
I. Het bondsvolk in Egypte verdrukt en bewaard. Ex. I : 1—22.	5—46
II. Gods voorzienige zorg voor het bondsvolk merkbaar in Mozes geboorte, optreding en leiding. Ex. II : 1—22.	47—85
III. God zich, door Mozes roeping en leiding, als Israëls Bondsgod openbarende. Ex. II : 23 — III : 22	86—140
IV. De aarzelende Mozes door God tot aanvaarding zijner roeping gebracht. Ex. IV : 1—31	141—179
V. De zending van Mozes bij Pharao en bij het volk schijnbaar mislukt. Ex. V: 1-21.	180—205
Jehova tegen Egypte. (Ex. VI—X)	206—359
VI. Jehova alleen de Heere, de Verlosser Israëls. Ex. VI : 1. — VII : 5. . .	207—241
VII. Jehova door Pharao als Heere en als Israëls Bondsgod erkend. Ex. VII : 6. — VIII : 32.	242—292
VIII. Israël door Pharao en diens volk als bondsvolk Jehova's erkend. Ex. IX : 1—35.	293—327

Bladz.

IX. Pharao ten behoeve des bondsvolks tot verharding gebracht. Ex. X : 1—29 . 328—359

Israël door Jehova verlost.

(Ex. XI—XV). . . . 360—528

X. De verlossing van het bondsvolk door Jehova aangekondigd. Ex. XI : 1—10. 361—377

XI. Israëls verlossing door het pascha als bondsteeken afgebeeld. Ex. XII: 1-28. 378—412

XII. Israëls verlossing door den Bondsgod gewrocht. Ex. XII : 29—51. . . . . 413—435

XIII. Het verloste bondsvolk ten eigendom des Heeren geheiligd. Ex. XIII : 1—22 . 436—469

XIV. De verlossing van het bondsvolk door Jehova wonderdadig bevestigd. Ex. XIV : 1—31. . . . . 470—508

XV. De verlossing van het bondsvolk in het zegelied verheerlijkt Ex. XV : 1—21. 509—528

Israel op weg naar Sinai.

(Ex. XV : 22. — XVIII : 27) . 529—643

XVI. De Sabbathdag in de eerste leidingen des bondsvolks geheiligd. Ex. XV: 22—XVI: 36 . . . . . 530—579

XVII. De heilige en de onheilige oorlog van het volk Gods Ex. XVII: 16. . . . 580—608

XVIII. De gevolgen voor het bondsvolk van de komst van Jethro, Mozes aanverwant. Ex. XVIII: 1—27 . . . . . 609—643

Sinaïs Wetgeving.

(Ex. XIX—XXIII.) 644

XIX. Het bondsvolk op de wetgeving voorbereid. Ex. XIX: 1—25. . . . . 645—688

XX. De bondswet aan het bondsvolk door den Bondsgod gegeven. Ex. XX : 1—26. . 689—780

I. De bondswet. Ex. XX : 1—17 . . 689—737

Bladz.

XXI. De bondswet aan het bondsvolk door den Bondsgod gegeven.
II. De wetgeving aan het bondsvolk Ex. XX: 18—26 . . . . . 638—780

XXII. De tweede tafel der bondswet voor het bondsvolk verklaard. Ex. XXI: 1—XXIII: 19 . . . . . 781—855